

Nikos Kazantzakis
Christos răstignit a doua oară

I

Instalat în ceardacul său, de unde se vede toată piața satului, aga din Licovrisi bea rachiu și trage din ciubuc. Afară plouă domol, cu picături mărunte ee-i cad în barbă sau i se lipesc de mustața groasă, cănită proaspăt cu vopsea neagră. Aga își scoate limba înfierbântată de rachiu, le soarbe răcoarea, și se simte bine. La dreapta lui, în picioare stă seizul, o namilă de oriental, cu chipul fioros, cu privirile sașii și cu o trîmbiță în mina; la stînga, cu picioarele încrucișate sub el pe o pernă de catifea, sade un turculeț frumos și rotofei, care aprinde ciubucul agăi și-i umple neîncetat paharul cu rachiu,

Aga clipește mahmur din ochii-i somnoroși și se bucură de buna întocmire a vieții omenești. Toate le-a rînduit bine Allah, aici pe pămînt, își spune el în sinea lui; minunat lucru e această lume din care nu lipsește nimic: dacă ți-e foame, ai pîine, friptură rumenită și pilaf cu scorțișoară; dacă ți-e sete. ai rachiu, dumnezeiasca licoare;. dacă te-apucă moleșăia,

Allah a făcut somnul, leacul cel mai bun contra mo-
țaielii; dacă te înfurii, tot el ți-a dat gîrbaciul și spi-
nările raialelor; dacă te prinde urîtuî, ți-a dat ma-
neaua cu melodia ei tărăgănată și tînguitoare. Iar dacă
vrei să uiți de suferințe și necazuri, îî ai pe Iusufaehi.

— Mare meșter este Allali! murmură aga mișcat.
Mare și neîntrecut meșter, cum nu se pomeneste al-
tul! De unde i-o fi venit lui în minte să născocească
rachiul și pe Iusufachi?

După multe pahare de rachiu pe care 3e-a băut,
ochii agăi se umplu de cucernicie și de lacrimi. Se
apleacă peste marginea ceardacului și-și admiră cu
mîndrie supușii creștini, care se plimbă în sus și în
jos prin piață; toți sînt rași proaspăt, îmbrăcați de
sărbătoare, cu brîuri late, roșii, cu șalvari scurți spă-
lați în ajun și cu tuzluci albaștri. Unii poartă fes, alții
turban, iar alții au căciuli de piele de miel. Cei mai
fuduli și-au pus la ureche cîte un fir de busuioc sau?
cîte o țigară.

E a treia zi de Paști și slujba la biserică abia s-a
terminat. E o zi dulce, blîndă, și plouă cu soare. Flo-
rile de lămîi au început să-și răspîndească mireasma
în văzduh, arborii înmuguresc, iarba încolțește, Hris-
tos se întrupează în fiecare bulgăraș de pămînt. Creș-

tinii, se plimbă în sus și în jos prin piață; prietenii se întâlnesc pe drum, se sărută unii cu alții, își spun „Hristos a înviat”, apoi intră în cafeneaua lui Costantis sau se așază la mesele de sub platanul mare din mijlocul pieței, unde comandă narghilele și cafele, și încing, pe îndelete, taifasul molcom ca ploaia mărunță cu soare.

— Uite, așa trebuie să fie și în rai, spune Haralambos, paracliserul. Un soare plăcut, o ploaie domoală, lămâi înfloriți, narghilele câte vrei și taifasuri, taifasuri, ce nu se mai sfîrșesc în vecii vecilor!

În cealaltă margine a pieței, dincolo de platan, se înalță biserica satului, Răstignirea Domnului, cu drăgălașa ei clopotniță văruiată de curînd. Ușa de la intrare îi e împodobită astăzi cu ramuri de palmier și de dafin. Jur împrejur se înșiră dughenele și atelierile satului: șelăria năzdrăvanului. de Panaiolaros, poreclit și "Ghipsofagul"; odată, cineva adusese în P statueta de ghips a marelui Napoleon și el a mâncat-o; apoi a fost adusă o altă statueta, a lui Kemal-Pașa, e care de asemem a mâncat-o; iar la urmă, cînd a apărut în sat o efigie cu chipul lui Venizelos² nu s-a lăsat pînă n-a mâncat-o și pe aceea. Alături e frizeria „Erotocritos” a lui Antonis, avînd înățată sus, deasupra ușii, o tablă pe care scrie cu litere mari, roșii ca sîngele: Se face și extracții de dinți!

Mai încolo e măcelăria lui chir Dimitros, șchiopul, cu firma: La Irodiada. Avem căpățîni proaspete. În fiecare sîmbătă el taie eîte un vițel; dar, înainte de a-l tăia, îi aurește coarnele, îi vopsește fruntea. Îi înfășoară gîtul cu panglicuțe roșii și-l plimbă prin tot satul, șontîc-șontîc, lăudînd cu glas tare, ca un telal, calitățile vițelului. În fine, în rînd cu acestea, la colț, se află vestita cafenea a lui Costantis, lungă, îngustă și răcoroasă, care miroase plăcut a cafea și a tutun de narghilea, vara, și a jaleș, iarna. Pe peretele din dreapta atîrnă trei mari litografii lucioase, mîndria satului: la un capăt, Genoveva, pe jumătate goală, to-lănită într-o pădure tropicală; în celalalt capăt, regina Victoria a Angliei, grasă, cu ochii ei albaștri și cu un piept enorm de doică; iar la mijloc, între ele, aspru, cu ochi cenușii încruntați și cu o căciulă mare de astrahan, Kemal-pașa.

Sătenii sînt cumsecade, harnici și buni gospodari, satul e bogat, iar aga un om vrednic și el, căruia îi place mult rachiul, miresmele tari de mosc și de pa-ciuli, dar mai cu seamă turculețu! rotofei, care sade în stingă lui pe perna de catifea. Aga își privește su-

1 Mustafa Kemal pașa, supranumit Kernal Ataturk (1880/1881—1938), om de stat turc.

2 Venizelos Eleutherios (1864—1936), om politic grec, conducătorul luptelor pentru eliberarea Cretei, ce) care a proclamat independența Cretei.

pușii creștini, așa cum un cioban își privește mieii și oile lui grase, și se bucură.

„Sînt oameni de treabă, n-am ce zice, își spune el-mi-au umplut și anul ăsta chilerul cu peșcheșuri de Paști —brînzeturi, colaci cu susan, turte, ouă roșii,.. Unul, ție-l Allah, mi-a adus și o ulcică plină cu sacîz de Hios, pentru Iusufachi al meu, să mestece și să-i miroasă gurița frumos...”

Și gîndind astfel, aruncă o privire drăgostoasă spre micul Iusufachi, grăsuliu și moleșit, care își mesteca sacîzul în cea mai deplină tihnă.

Și în timp ce se gîndește la ehilerul plin de bună-tăți, în timp ce afară burează molcom, și pietrele lucesc, și se aud cocoșii cîntînd, iar alături de el, ghemuit la picioarele lui, Iusufachi mestecă sacîz și-și plescăie limba de plăcere, așa simte deodată că-i crește inima. Își întinde gîtul, încearcă să îngîne o manea, dar nu se simte în stare și renunță. Atunci își ridică ochii spre seiz, căruia îi face semn să sune din trîmbiță, ca oamenii să contenească vorba; apoi se întoarce spre stînga și spune:

— Cîntă-mi ceva, Iusufachi, și o să te răsplătesc din plin! Cîntă-mi Dunia tabir, ruia tabir, aman, aman! Cîntă-mi, Iusufachi, fiindcă altfel simt că mă înăbuș.

Turculețuî rotofei își scoate alene sacîzul din gură, îl lipește de genunchiul gol, își reazemă obrazul în palma dreaptă și începe cîntecul tînguitor, atît de drag agăi: Lumea e un vis, viața e un vis, aman, aman! Cîntă-mi, Iusufachi, fiindcă altfel simt că mă înăbuș.

Pătimașă și dezmierdătoare, vocea se ridică și coboară, gungurind ca o porumbiță. Aga își închide încet ochii și tot timpul cît ține melodia tărăgănată a cîntecului se simte atît de fericit, încît uită să mai bea.

— Aga e cu chef azi, murmură Costantis, care nu prididește cu servitul cafelelor. Blagoslovit fie

— Blagoslovit fie Iusufachi! îl corectează, zîmbiiid cu subînțeleș, Ianacos, vmzătorul ambulant și poștașul satului cu o barbă albă, scurtă și rotundă, și cu niște ochi ageri ca de pasăre de pradăL

— Blagoslovita fie soarta oarba care l-a făcut pe el agă, iar pe noi supuși creștini, cu drepturi mai puține decît ceilalți supuși mahomedani! murmură fratele popii, Hagi Nicolis, învățătorul satului.

Acesta e un bărbat uscățiv, cu niște ochelari mici

pe nas și cu mărul lui Adam ascuțit și gros, care i se ridică și coboară în gâtîej ori de cîte ori vorbește. S© aprinse, își aminti de strămoși și oftă,

— Odinioară, adăugă cu voce tare, prin aceste locuri stăpîneau ai noștri, grecii. Dar roata s-a întors și au venit bizantinii, tot greci și ei, și pe deasupra creștini. Apoi roata s-a întors din nou și au venit pă» gîinii... Însă așa cum a înviat Hristos, băieți, tot așa va învia și patria noastră! Hei, Costantis, haide, cinstește-ți palicarii!

În aceeași clipă, manea se termină, turculețul își vîrî din nou sacîzul în gură și se porni să morfolească iar, cu un aer moleșit. Trîmbița sună a doua oară; raialele puteau acum să rîdă și să strige în voie.

Căpitanul Furtunas, unul din cei cinci bătrîni de vază ai satului, apăru în ușa cafenelei. Înalt și vînjos, fost proprietar de corabie, acest lup de mare cutreierase ani de zile Marea Neagră în lung și lat, cărînd grîne rusești și făcînd contrabandă. Pe față nu i se vedea nici un fir de păr. Spîn și pămîntm, cu obrazul bătucit și brăzdat de zbîrcituri adînei, avea niște ochi mici, foarte negri, care-i scînteiau aprins. A îmbătrînit tare mult, la fel ca și corabia lui, zdrobită de valuri, într-o noapte, în fața Trebizundei; fără corabie, fără vlagă, sătul de viață și de toate, căpitanul Furtunas s-a întors în satul lui de baștină, hotărît să tragă la măsea cît rachiu o mai putea, pînă cînd i-o

sosi ceasul sorocit să-și întoarcă fața la perete și să-și dea ultima suflare. Ochii lui au văzut atât de multe, că-i e lehamite — așa zice el; de fapt, nu, nu-i e lehamite: nu mai are puteri, dar i-e rușine s-o mărturisască.

Astăzi s-a gătit cu cizmele-i cu tureci înalte de căpitan, cu pelerina-i îngălbenită de marinar și cu căciula-i boierească de astrahan veritabil. În mână ține toiagul mare de fruntaș al satului. Vreo doi-trei săteni s-au ridicat respectuoși în fața lui, poftindu-l să șadă și să bea rachiu cu ei.

— N-am timp, pehlivanilor n-am timp de rachiu acum, zise el. Hristos a înviat! Mă duc acasă la părintele, căci astăzi avem sfat acolo, toți capii satului. Peste un ceas să veniți și voi, cei care sînteți chemați. Să vă închinați și să veniți, căci, după cum știți, astăzi avem de lucru. Careva dintre voi să se ducă să-l cheme și pe huiduma de Panaiotaros, șelarul, cu tăcălia lui de drac, fiindcă o să avem nevoie de el. Tăcu o clipă, rînjind cu șiretenie în ochi.

— Dacă nu-i acasă, înseamnă că-i la vădană, adăugă apoi, și toți cei de fața izbucniră în rîs. Singur moș Cristofis, chirigiul, care învățase în tinerețele lui — cu toate că asta îl costase scump — ce va să zic dragostea, sări în sus:

— Ce rîdeți, mă nătărăilor, ce rîdeți? strigă el. Bine face! Dă-i înainte, Panaiotaros, și nu te lua

după ei! Că viața-i scurtă și moartea lungă!
Dimitros, măcelarul cel gras, dădu din capul său
ras proaspăt și zise:
— Dumnezeu s-o aibă în paza lui pe vădana noas-
tră, Caterina. Că numai diacu știe de câte coarne ne
scapă ea!

Căpitanul Furtunas hohoti:

— Hei; voinicoșilor, nu vă certați degeaba. E nevoie de
câte o zvăpăiată ca asta în fiecare sat, ca să
nu-și găsească beleaua cele cinstite. Ea e ca cișmeaua
la margine de drum: cei însetați se opresc și beau;
altfel ar bate la porțile noastre și, știți: femeile, când
le ceri apă...

Se întoarse și-l zări pe mvațator.

—. Hagi Nicolis, tot aicea ești? Ai uitat că faci
parte din sfat și că azi avem adunare? Ai mutat
școala la cafenea, palavragiule! Haide, termină și
vino!

— Să vin și eu? făcu moș Cristofis, aruncând o
otheadă către ceilalți. Eu mi-s bun de Iuda!

Dar căpitanul Furtunas o și pornise la deal, în-
fingându-și apăsător în caldarîm toiagul de frunză. As-
tăzi nu prea era în apele lui: îl sfîșiau iarăși durerile
reumatice și toată noaptea nu închisese ochii. Dis-de-
dimineată, băuse două sau trei pahare mari pline cu
rachiu, ca medicament, dar în zadar, durerile nu con-

teneau; nici măcar rachiul nu le mai venea de hac.
— Lua-le-ar dracu de junghiuri! murmură el. Dacă nu mi-ar fi rușine și aș începe să urlu, poate că m-aș mai ușura; dar nu mă lasă pîrdalnică de ambiție! Și apoi, trebuie să umblu drept și să mă prefac că rîd. Iar dacă scap cumva toiagul din mîină, nu trebuie să las pe nici un afurisit să mă ajute, ci trebuie să m-aplec eu singur să-l iau. Strînge din dinți, căpitan Furtunas, și rabdă! Toate pînzele sus, drept înainte, contra valului! Țin' te bine, să nu te faci de rușine! Că doar o furtună e și viața, o să treacă!

Gemea și blestema încet, și urca dealul, hurducîndu-se ca un bastiment săltat de valuri. Se opri o clipă și privi cu coada ochiului în jurul lui: nu-l vedea nici-
meni; oftă și se mai ușura puțin. Își aținti apoi ochii înainte și sus. În vîrful satului văzu lucind printre copaci casa albă a popii ca canatele sinelă ai© ferestre, lor.

— Tocmai acolo, în vîrful satului, i s-a năzărit să-șj ridice casa, al dracului popă I Parcă m-ar fi blestemat pe mine I bombăm el, pornind din nou la deai în casa popii își făcuseră deja apariția doi fruntași ai satului și stăteau tăcuți, așezați turcește pe mindir, așteptînd tratațiile. Popa se dusesese ia bucătărie să dea, ordine singurei lui fiice, Mariori, care pregătea tablaua cu cafele, apă rece și dulceață. Lîngă fereastră, la locul de cinste, se instalase la

largul lui primul fruntaș din Licovrisi, Trăgîndu-se dintr-o familie de viță boierească, bine trăit, acesta avea un șalvar croit din postav subțire, un mintean brodat cu fir de aur și un inel gros de aur în arătător — pecetea lui — cu cele două majuscule gravate una într-alta, G. P: Gheorghios Patriarheas. Mîinile îi erau grase și moi, ca de mitropolit, căci n-a muncit niciodată în viața lui, deoarece o ciurdă de argați și de dijmași trudeau în locul său ca să-l hrănească. Mațul i se îngroșase, soldurile i se lățiseră atît de mult» că se făcuseră ca o crupă de iapă, "burta îi crescuse, iar gușa îi atîrna în trei straturi peste pieptul alb și păros. Îi lipseau doi sau trei dinți din față — alt cusur n-avea — și cînd vorbea, fonfăia și se încurca; dar cusurul ăsta îi sporea și mai mult boieroșenia, căci te silea să. te-apleci în fața lui cînd vorbea, ca să înțelegi ce spune.

La dreapta lui, în colț, slăbănog, cu îmbrăcăminte soioasă, cu capul țuguiat, cu ochii urduroși, cu mîini late, pline de noduri, ședea ghemuit al doilea fruntaș, cel mai înstărit gospodar al satului moșneagul Ladas. De șaptezeci de ani, de cînd hălăduiește pe lume, el se încovoiaie într-una deasupra pămîntului, îl sapă, îl seamănă, îl seceră, sădește mlădițe

vii, îl stoarce de parcă ar vrea să-i sugă și ultima picătură de sînge. De mic copil, de cînd se știe, nu

i-a dezlipit niciodată de pământ. Lacom, nesătul, se aruncă asupra gliei, bagă în ea o sămînță, îi cere o mie, și nu se pomenește să spună vreodată: „Slavă lui Dumnezeu", ci cîrtește mereu nemulțumit. Iar acum, la bătrînețe, pământul nu-i mai ajunge; cu cît se apropie de moarte și simte că n-o să mai facă multă vreme umbră pământului, se grăbește să nu scape nimic din mînă și să jupoaie toată lumea. A început deci să dea bani cu camătă consătenilor; oamenii nevoiași își ipotechează viile, ogoarele, casele, iar cînd vine vremea socotelii se trezesc că n-au cu ce plăti, și-și vînd întreg avutul scos la mezat și înghițit de moșneagul Ladas.

Cînd îl cauți se văicărește, niciodată nu mănîncă să se sature, iar nevasta îi umblă desculță. Singura fiică pe care s-a învrednicit s-o aibă a lăsat-o să moară cu zile, zgîrcindu-se să cheme, cînd a căzut la pat, un doctor ca s-o vadă. „Cheltuială mare — spuse el atunci — orașul e departe, cum să aduci un doftor I Și pe urmă, ce știu și ei! Vai de capul lor! îl avem aici pe preotul nostru, el știe multe leacuri vechi, am să-i plătesc să facă și un maslu, fata o să se înzdrăvenească, și-o să mă coste și mai ieftin."

Dar leacurile popii n-au folosit la nimic, maslul a fost zadarnic, căci fata a murit la șaptesprezece ani, scăpînd astfel de tatăl ei. Iar el s-a bucurat că a fost cruțat de cheltuielile mari pe care le-ar fi cerut o

nuntă, într-o zi, Ia cîteva luni după moartea fetei, se apucase să facă socoteala: „Zestre, cam atît; îmbră-
% căminte, mese, scaune, atît; ar fi fost nevoie să chem
la nuntă toate rudele, și ăștia vor să mănînce cu ne-
miluita; să punem pentru bucate, pîne, vinuri: atît..”
A adunat. Foarte multă cheltuială! Fiica lui l-ar fi
sărăcit. „Lasă, nu-i nimic c-a murit. Toți o să murim
3*

odată... Așa. a scăpat de necazurile vieții: bărbat
copii, boli, spălatul rufelor. A avut noroc. Dumnezeu
s-o odihnească în pace!”

Mariori intră cu tablaua plină. Îi salută pe fruntași,
plecîndu-și privirile în jos, și se opri mai întîi în fața
boierului. Palidă, cu ochii mari și cu sprîncenele ca
găitanul, avea părul șaten împletit în două cosițe
groase și aduse ca o cunună în jurul capului. Bătrînul
boier își încărca lingurița cu dulceață de vișine, apoi,
ridicînd paharul, se uită la fată și-i ură:

— Să-ți jucăm la nuntă, Mariori, cît mai repedes
căci fecioru-miu e în mare dîrdoră! Nu mai are răb-
dare.

Fata popii era logodită cu singurul Iui fecior. Mi-
helis. Popa era mîndru că o să aibă un astfel de cuscu
și că o să-și vadă în curînd casa plină de nepoți.

— Nu știu de ce se grăbește așa, baftosul; cică nu
mai poate să rabde... adăugă boierul rîzînd și făcînd

cu ochiul la fată.

Ea se roși toată; murea de rușine, dar nu fu în stare să rostească o vorbă.

— Da, da, să jucăm Ia nuntă! zise popa Grigoris, intrînd cu o sticlă de vin tămîios în mînă. Cît mai repede, și cu binecuvîntarea lui Hristos și a preasfintei Fecioare!

Popa era un om tare și voinic, care știa să trăiască bine; avea o barbă albă ea neaua, împărțită în două pe piept, și mirosea a seu și a tămîie. Văzînd că fata s-a roșit, întrebă, ca să schimbe vorba:

— Dar pe Lenio, fiica ta luată de suflet, cînd ai de gînd s-o nuntești, boierule?

Lenio era una din fetele din flori pe care Patriarheas le făcuse cu slujnicele lui. O logodise cu ciobanul său credincios și supus, Manolios, și o înzestrase mărinos cu o turmă de oi, pe care Manolios le păștea pe muntele de lîngă sat, muntele Sfînta Fecioară.

10

— Cu voia lui Dumnezeu, zilele astea, răspunse boierul. Văd că Lenio se grăbește, adăugă el. Da, A se grăbește. I-au crescut țîțele de parcă ar vrea să alăpteze un prunc. „Vine luna mai, stăpîne, mi-a spus alaltăieri, vine luna mai și trebuie să ne grăbim”. Boierul izbucni într-un hohot de rîs ce făcu să i se cutremure cutele gușii de sub bărbie.

În Juna mai, continuă el, se însoară numai măgarii. Lenio are dreptate, trebuie să ne grăbim. Că doar oameni sînt și ei, cu toate că nu-s decît niște slugi.

— Manolios e băiat bun, făcu preotul. O să fie fericiți amîndoi.

—. Țin și la el de parcă ar fi copilul meu, îl încredința boierul. Cînd l-am văzut întîia oară, la mînăstirea Sfîntul Pantelimon, cred că nu avea mai mult de cincisprezece ani. Mă uitam la el cum aducea tablaua în odaia starețului, să mă trateze. Părea un adevărat înger, doar aripile-i lipseau. Și m-a durut în suflet. Mi-am spus: păcat că așa mîndrețe de tînăr e sortit să lîncezească într-o mînăstire, ca un eunuc. M-am dus în chilia călugărului pe care-l îngrijea el, părintele Manasis; acesta zăcea de ani de zile dăblăgit în pat. „Părinte, i-am spus, am să-ți cer un hatîr, și dacă ai să mi-l faci, am să dăruiesc o candelă de argint mînăstirii.” — „Numai pe Manolios să nu mi-l ceri”, mi-a tăiat-o Manasis. „Taman pe Manolios îl vreau, părinte; vreau să-l iau în slujba mea.” Atunci călugărul oftă și-mi spuse: „E ca și copilul meu, n-am de ce să mă plîng de el. Sînt neputincios și singur pe lume, și n-am alt sprijin și tovarăș; în fiecare seară eu îi povestesc despre sfinți și sihastri, iar el ascultă și învață, și așa, îmi petrec timpul cu dînsul.” — „Lasă-l, părinte, lasă-l să iasă în lume, să facă copii, să tră-

iască; și când o să se scîrbească de viață, o să vină el singur să se călugărească." După multe stăruințe, l-am
11

tadupleeat pe călugăr și mi l-a dat. Iar acum i-o dau de nevastă pe Lesia. Să fie într-un ceas bun!

— O să-ți toarne o droaie de nepoți... vorbi moș aeagul Ladas, rînjind cu răutate. Apoi luă cu vîrlul linguriței o vișină, o mestecă prelung în gură, sorbi o înghițitură de tărăâios și ură: Să cinstim pentru bei șug și bogăție! Să ne-afute Dumnezeu să no murjit» de foame. Viile și semănăturile nu sînt prea bune anul ăsta, o să fie vai de noi!

— Mare-i mila lui Dumnezeu! răspunse popa cu glasul lui adînc și puternic. Mare și bun e Dumnezeu, moș Ladas, păstrează-ți curajul! Mai strînge-ți și dumneata cureaua, și nu te lacomi așa, că mîncarea multă strică. Și apoi, las-o mai încet cu dărnicia, nu-ți risipi avutul la săraci!

Boierul izbucni într-un hohot de rîs ce zgudui toată casa.

— Milostiviți-vă, blagosloviți creștini, moș Ladai moare de foame! începu să se tînguiască el cu glas jeluitor» întinzînd raîna-i lată și grasă, în chip de cerșetor.

Afară se auzi un mers greoi, și niște pași urcînd scara, care seîrîia.

— A. sosit și căpitanul Furtunas, lupul de mare I făcu popa, și se ridică să-i deschidă ușa. Stai, Mariori, nu pleca, să-I tratăm și pe el. Mă duc să-i aduc un pahar mare și clondirul cu rachiu; că dumnealor nu se uită la vin.

Căpitanul se opri mai întâi, o clipă, în fața ușii, răsufle; apoi intră lîzînd, dar fruntea îi era îmbrobnată de sudoare. În urma lui apărură gîfîind învățătorul, care alergase să-l ajungă; acesta își ținea ciula în mîna și-și făcea-vînt cu ea. Tocmai atunci tvii și popa, aducînd clondirul cu rachiu.

—? Hrîstos a înviat, evghenicoși fruntași! zkc c\ ?pitar»)ii adresîndu-se celor trei capi ai satului.

12

Strînse din dinți și se așeză pe mindir, căutînd să nară cît mai sprinten cu puțință. Apoi, întorcîndu-se spre tînăra fată:

— Mie nu-mai da dulceturi și cafele, dragă Mariori. Astea-s pentru cucoane și bătrîni. Păhărelul ăsta, despre care voi spuneți că-i de apă, mie mi-ajunge. Să-ți jucăm la nuntă I adăugă el și goli paharul dintr-o înghițitură.

— Azi e zi mare, declară învățătorul sorbindu-și cafeluța. Peste puțin o să se strângă aici norodul. Așa că, să ne grăbim a lua o hotărîre.

Mariori ieși din odaie, ducînd tablaua. Popa ză-

vorî uşa. Faţa-i lată, arsă de soare, luă deodată o măreţie de profet. Ochii începură să-i joace în cap, umbriţi de sprîncenele-i stufoase. Era un popă căruia îi plăcea să mănânce bine, să bea, să spună vorbe deocheate cînd era cu chei, iar cînd se înfuria, ştia să şi bată. Chiar şi acum, la bătrîneţe, nu se dădea în lături să se uite după femei. Sîngele-i clocotea neconţinut în vine, şi gîndurile, inima, rărunchii îi erau răscolite de patimi omeneşti. Dar cînd începea slujba, ori cînd îşi ridica mîna să binecuvînteze sau să blesteme, un suflu de aer sălbatic adia parcă peste el, şi atunci popa Grigoris, hulpavul, beţivanul, spurcatul la gură, se transforma în profet.

— Fraţi fruntaşi, începu el cu glasul său grav, azi e o zi solemnă. Dumnezeu ne vede de-acolo, de sus, şi aude tot ce-o să spunem noi aici, în această odaie. El o să treacă totul în catastifele lui, aşa că băgaţi de seamă! Hristos a înviat, e adevărat, dar în noi, în carnea noastră, el tot răstignit se află. Să-l înviem şi în noi, fraţi fruntaşi!... Leapădă-te, iubitul-sieu boier, măcar o clipă, de cele pămînteşti. Ai tras destule foloase pentru tine şi pentru ai tăi de pe urma moşiilor taie; ai mîncat, ai băut şi ai iubit mai mult decît se cădea; acum ridică-ţi pentru o clipă mintea deasupra

13

acestor bunuri şi plăceri lumeşti şi ajută-ne să luăm o

hotărîre... Iar tu, bătrîne Ladas, uită în această zi solemnă untdelemnul, vinurile și lirele de aur turcești, pe care le-ai îngrămădit în cuferele tale... Cît despre tine, dascăle, fratele meu, ție nu am ce să-ți spun; mintea ta nu se coboară niciodată la grijile burții, la lirele de aur și la femei; tu trăiești numai cu gîndul la Dumnezeu și la Grecia. În schimb tu, căpitane, păcătos îmbătrînit în rele, tu ai umplut toată Marea Neagră de nelegiuirile tale. Gîndește-te, măcar astăzi, la Dumnezeu și ajută-ne, și tu, să luăm o hotărîre înțeleaptă.

Căpitanul se făcu foc de supărare.

— Lasă trecutul deoparte,, părinte, crîcni el. Dumnezeu va judeca singur! Dacă am fi slobozi să vorbim ca tine, am avea, mi se pare, să spunem și noi multe lucruri despre sfinția ta î

— Vorbește, părinte, dar fii cu băgare de seamă la cele ce spui, că le vorbești doar unor fruntași! rosti la rîndul său boierul, mcruntîndu-și sprîncenele.

— Le vorbesc unor viermi S strigă popa înciudat. Și nici eu nu sînt altceva decît tot un vierme. Dar nu mă întrerupeți; oamenii au să vină aici dintr-o clipă într-alta și trebuie ca pînă atunci noi să fi luat o hotărîre. Va să zică, ascultați! E o datina străveche la noi în sat, rămasă din moși-strămoși, ca la fiecare șapte ani să alegem dintre consătenii noștri cinci sau șase persoane, care să retrăiască în sufletele și tru-

purile lor, în Săptămîna Mare, patimile lui Hristos. Și iată, șase ani au trecut, am intrat în al șaptelea. Astăzi noi, capii satului, avem datoria să alegem și să hotărîm care dintre consătenii noștri sînt vrednici să încarneze pe cei trei mari apostoli, pe Petru, pe Iacob și pe Ioan, care pe Iuda Iscarioteanul și care pe Magdalena cea păcătoasă, iar mai presus de toate, care dintre ei va putea — iartă-mi cutezanța, Doamne!

14

— să-si păstreze neîntinată curătenia inimii în tot timpul anului ca să poată primi rolul lui Hristos cel răstignit.

Popa se opri o clipă să răsufle. Învățătorul găsi momentul potrivit să intervină, și mărunțul lui Adam începu să urce și să coboare îngîtlejul lui.

— Qej vechi numeau aceasta o taină, explică el. Care începea în Duminica Floriilor, în tinda bisericii, și se sfîrșea în Sîmbăta Mare, la miezul nopții, în Cîrădina cu pomi înfloriți din fața bisericii, o dată cu învierea lui Hristos. Paginii aveau teatrele și circurile, creștinii aveau tainele...

Dar popa Grigoris îi reteză elanul

— Bine, bine, rosti el, toate astea le știm, dascăle, Lasă-mă să termin... Scripturile au să capete, așadar, formă și întrupare, iar noi o să vedem cu ochii noștri, o să pipăim cu mîinile noastre patimile

lui Hristos. Din toate satele de pîmprejur au să se adune aici credincioși, care au să stea în corturi ridicate în jurul bisericii, și au să plîngă, și au să-și bată pieptul cu mătânii toată Săptămîna Mare; apoi, după învierea lui Hristos, au să înceapă petrecerile și dansurile. Vă amintiți prea bine, frați fruntași, că în acele zile se săvîrșesc multe minuni. Mulți păcătoși sînt atunci podidiți de lacrimi și se căiesc. Nu arareori gospodari înstăriți își mărturisesc păcatele pe care le-au făptuit spre a se îmbogăți și dăruiesc cîte o vie sau cîte o sfoară de pămînt bisericii, pentru izbăvirea sufletului. Auzitu-m-ai, moș Ladas? — Zi-i, părinte, zi-i înainte și nu trage bobîrnace, răspunse bătrînul Ladas oțărît. La mine nu merge cu d-astea, s-o știi!

— Va să zică, ne-am adunat astăzi aici să alegem, cu voia Lui Dumnezeu, consătenii cărora le vom încredința cîte un rol în această sfîntă taină, urmă
15

popa. Boierule, ești primul din sfatul de bătrîni, așa ca vorbește cel dintîi. Te ascultăm.

— Pe Iuda îl și avem! se repezi căpitanul. Unul mai bun nici n-am găsi. E vlăjganul de Panaiotaros, Ghipsofagul. El are chip de huidumă, fața ciupită de vărsat și trup vînjos, parcă-i un adevărat urangutan! Am mai văzut odată unul la fel, la Odesa.

Și principalul este că are barba și părul așa cum ne trebuie: roșcate, ca ale Diavolului însuși.

— Nu-i rîndul tău, căpitane, i-o tăie popa cu severitate. Nu te grăbi; sînt alții aici care au întîietate. Deci, iubite boier? ,

— Ce să-ți spun, părinte? răspunse boierul. Eu numai un lucru vreau: să-i dați feciorului meu, Mihelis, rolul lui Hristos.

— Asta nu se poate! vorbi popa răspicat. Fiul tău e fecior de om bogat, e prea gras și prea bine hrănit, și a fost crescut în belșug și tihnă. Or, Hristos a fost sărac și slab. Să ma ierți, dar nu-i cel potrivit. Și apoi, este Milieîis în stare să dîică la bun sfîrșit un rol așa de greu? O să fie biciuit, o să i se pună pe cap o cunună de spini, o să fie răstignit pe cruce.

— Și cel mai important, interveni din nou căpitantul, e că Hristos a fost blond, pe cînd Mihelis are părul și mustața negre ca tăciunele.

— Pe Magdaîena de asemeni o avem, spuse la rîndul său Ladas, rînjind iar. Este vădana Caterina. Această făptură păcătoasă are tot ce trebuie: curvie, frumusețe și un păr lung, galben ca aurul, care-i cade pînă la genunchi. Am văzut-o mai deunăzi pieptănîndu-se în mijlocul curții, bat-o Dumnezeu s-o bată! Pînă și pe-un mitropolit e în stare să-l bage în păcate!

Căpitanul deschise gura să spună și el o mascara, dar popa îi aruncă o privire încruntată și spînul amuți.

— Pe cei răi, pe Iuda și pe Magdalena, îi găsim cu ușurință, asta o știu, observă popa. Dar pe cei buni? Aici să vă văd! Trebuie, cred eu, să trecem cu vederea peste unele neajunsuri, că altfel e greu să găsim — Doamne, iartă-mă! — un om care să-i semene într-un tot al lui Hristos. Cutoate astea, trebuie să fie unul care să-i semene, măcar cît de cît, trupește. Eu am stat și m-am frămîntat cu gînduî zile și săptămîni întregi, și nri-am petrecut multe nopți fără să dorm din pricina asta. Dar mi se pare că Dumnezeu s-a îndurat de mine și m-a ajutat să -l găsesc.

— Pe cine? făcu bătrînul boier eu țîfnă. Ia să auzim...

— Cu voia ta, iubite boier, e chiar un om de-al tău, pe care-l iubești și tu: e ciobanul tău, Manolios! El e flăcău liniștit, dulce la vorbă, și știe și ceva carte: a fost doar cirac la un călugăr într-o mînăstire. Apoi are ochi albaștri și o mustață potrivită, blondă ca mierea. Adică așa cum e zugrăvit în icoane și Hristos. Unde mai pui că e și cu teamă de Dumnezeu: coboară în fiecare duminică de Ia

munte să asculte slujba, și ori de câte ori s-a împărțit și l-am spovedit nu i-am aflat nici cel mai mio păcat.

— E puțințel sărac cu duhul, obiectă bătrînul Ladas cu vocea-i ascutită. Se zice că are vedenii.

— Țsta-i semn bun, asigură popa. Nu uitați: ne trebuie un om cu suflet curat!

învățătorul întări:

— Apoi, are un trup în stare să îndure bătaia, înțepăturile de spini și greutatea crucii. Pe deasupra,

17
pra, mai e și păstor, ceea ce e tocmai bine: Hristos nu e și el un păstor al turmelor de oameni?

— Bine, îi dau voie, încuviință boierul, după ce stătu o clipă pe gînduri. Dar atunci, cu fiul meu cum rămîne?

— El e cel mai potrivit pentru rolul apostolului Ioan, zise popa cu căldură. Pentru asta e înzestrat cu tot ce-i trebuie: e grăsuliu, înalt, are păr negru și ochi migdalați, e de familie bună; mă rog, așa cum a fost și ucenicul iubit al lui Hristos.

— Pentru Iacob, propuse învățătorul, privind sfios către fratele său, popa, mi se pare potrivit Constantis, cafegiul; n-aș putea găsi unul mai bun ca el. Are o înfățișare aspră, uscățivă, e tăios la vorbă și foarte încăpățînat; așa ne este înfățișat și apostolul Iacob.

— Apoi, are și-o muiere care îi face zile fripte, întrerupse din nou căpitanul. Era cumva însurat și apostolul, ce spui, ilustrisime savant?

— Nu-ți bate joc de cele sfinte, nelegiuitule! strigă popa iritat. Nu te afli pe corabie, ca să vorbești tot ce-ți trece pe la gură cu marinarii tăi! Aici e vorba de o taină.

învățătorul prinse curaj:

— Mi se pare că Ianacos, marchitanul, e destul de bun pentru rolul apostolului Petru. Are capul mare, fruntea îngustă, părul cărunt și creț, bărbia scur'.ă; se supără și se potolește repede, se aprinde și se stinge ușor ca iasca; dar are inimă bună. Nu văd pe nici-
meni altul din satul nostru mai potrivit pentru rolul ăsta.

— Cam hoțoman, făcu boierul, dînd din capul lui mare și greu. Dar e negustor, ce vrei? Așa că-i putem trece cu vederea.

— Se zice, șopti din nou bătrînul Ladas, că și-a omorît nevasta. I-a dat ceva ca să crape.

18

— Minciuni, minciuni! strigă popa. Despre asta întrebați-mă pe mine. Răposata, împinsă de lăcomie, a mîncat într-o zi o copaie plină cu năut crud. După aia a apucat-o o asemenea aprindere, c-a turnat în ea ulciorul întreg de apa. I se făcuse sete, sărmana!

Și firește, s-a umflat și-a crăpat. Nu păcătui, bătrîne
— Așa-i trebuie! conchise căpitanul Iată ce pă-
țești dacă bei apă. Mai bine bea rachiu!

— Ne mai trebuie un Pilat și un Caiafa, reluă în-
vățătorul Țștia mi se pare cam greu de găsit.

— Un Pilat mai bun ca tine, preacinstite boier,
nu cred că vom găsi, făcu popa mduîcindu-și glasul
Nu-ți încreți sprmeeneîe, Ponțitul Pilat a fost un bo-
ier mare și avea aceeași înfățișare impunătoare ca
tine: era de viță nobilă, bine hrănit, bine îngrijit și
cu o gușă mare. Pe deasupra, și om bun: a făcut tot
ce-a putut ca să-l scape pe Hristos, și în cele din
urmă a declarat: „Eu mă spăl pe mâini”, așa că el
n-a fost părtaș la crime. Primește, preacinstite boier.
In felul ăsta o să dăm și mai multă măreție tainei.
Gîndește-te ce glorie pentru satul nostru, și ce lume
se va aduna aici cînd o sa afle că marele boier Pa-
triarheas va juca rolul lui Pilat.

Boierul zîmbi măgulit și își aprinse luleaua fără să
mai spună nimic.

— Pe Caiafa îl va face de minune moș Ladas! sări
iarăși căpitanul Unde o să găsim o caiafă mai bună
ca el? Dumneata, părinte, care și pictezi, ia spune,
cum e zugrăvit Caiafa în icoane?

— Mda... făcu popa puțin încurcat și înghițind în
sec. Întocmai ca moșneagul.Ladas. Un chip sfrijit, cu
niște veșminte soioase, cu obrazii supti, cu un nas

gălbejit...

Și cu mustața mîncată de peladă? întrebă din nou căpitanul, ca să-l necăjescă pe moșneag. Și nu
19

dădea nici un pahar cu apă unui cerșetor? Și-și ținea și el ghetele la subsuoară ca să nu li se tocească pin. gelele?

— Am să plec de aici! se mînie Ladas și se ridică de pe mindir. Rolul ăsta să-l iei tu, spîaule, cu fața ta de muiere! N-avem cumva nevoie și de un spîn?

— Eu am să rămîn de rezervă, i-o întoarse căpitanul, rînjind și făcîndu-se că își răsucește mustața. S-ar putea ca în timpul anului — muritori nu sîntem? bătrîni nu sîntem? — unul dintre voi doi, de pildă tu, Ladas, mustăciosule, sau înălțimea. sa Filat, să dea ortul popii, și atunci am să-î iau eu locul, ca să nu se ducă taina pe gîrlă.

— Să găsiți pe altcineva pentru Caiafa, mai mult nu vă spun! strigă bătrînul zgîrie-brînză. Eu am da stropit grădina și mă duc să-mi văd de treburile mele. Și se îndreptă spre ușă. Dar papa, dintr-un salt, îi tăie calea și-și desfăcu brațele în fața lui.

— Unde te duci? îl opri el. Acuși vine poporal. N-ai să pleci de-aici! Ce, vrei să ne facem de rîsul tuturor? Apoi adăugă mai moale: Trebuie să fad și tu un sacrificiu, că doar de-aia ești fruntaș. Gîndeș-

te-te și la iad. Multe din păcatele ce te apasă îți vor fi iertate, dacă o să ne-ajuti la această operă care e pe placul lui Dumnezeu. Un Caiafa mai bun ca tine nu vom găsi, nu te împotrivi! Dumnezeu are să-ți treacă această faptă în catastifele lui.

— Eu Caiafa nu mă fac! strigă moș Ladas îngrozit. Să găsiți pe altcineva! Și catastifele de care spui... Dar n-apucă să-și termine vorba. Afară se auziră sătenii urcând scara și popa trase zăvorul de la ușă.
— Hristos a înviat! salutară vreo zece săteni, ducându-și palmele la piept, apoi la buze, pe urmă la frunte, și se înșirară, în picioare, de-a lungul peretelui.

20

— Adevărat a înviat! răspunseră fruntașii satului, așezându-se pe mindir cu picioarele încrucișate sub ei. Boierul își scoase tabachera din buzunar și le-o întinse sătenilor să-și răsucescă fiecare câte o țigară, fii mei am luat hotărârile noastre, fii mei, le spuse «apa. Ați sosit tocmai la timp. Bine ați venit! Apoi bătu din palme și apărură Mariori.

—Mariori, spuse el, cinstește-i pe dumnealor; adu și câte un ou roșu pentru fiecare, așa cum se cuvine de Paști!

Sătenii băură, luară fiecare în raînă un ou roșu și așteptară.

— Fiii mei credincioși! începu popa, mîngîindu-și barba despicață în două ca o furcă. V-am arătat ieri, după slujbă, ce vrem de la voi. De Pastele care vine» peste' un an, e vorba să se serbeze o mare taină aici, în satul nostru, și trebuie ca toți, cu mici și mari, să dăm o mină de ajutor. Vă amintiți cu toții ce frumoasă Săptămână Mare a fost aici acum șase ani. Vă amintiți ce plîsete au fost atunci în fața bisericii noastre, ce bocete sfîșietoare. Și apoi, în Duminica învierii, ce veselie, ce lumânări mari aprinse, ce îmbrățișări, cum ae-am prins cu toții în horă cîntînd „Hristos a înviat din morți” și cum ne-ain simțit, toți laolaltă, oa frații I Tot așa, ba încă și mai bine, trebuie să fie, la anul viitor, patimile și învierea lui Hristos. Sîntesm înțeleși, frațiloT?

— înțeleși, părinte! răspunseră toți într-un glas»
Cu binecuvîntarea dumitale!

— Cu binecuvîntarea lui Dumnezeu! întări preotul și se ridică în picioare. Noi, fruntașii, am ales diatre consătenii noștri pe aceia care vor întruchipa la anul patimile lui Hristos, hotărînd care vor fi apostoli, care Pilat și Caiafa, și care Hristos. În numele lui Dumnezeu, apropie-te, Costantis!

21

Cafegiul își îndoi șorțul, îi prinse colțul în brîul roșu, lat, și se apropie.

— Pe tine, Costantis, noi, fruntașii satului, te-am ales să fii Iacob, fratele cumpătat al lui Isus. E o sarcină mare, dumnezeiască, și trebuie s-o îndeplinești cu cinste, să nu-l faci de rușine pe apostol. De azi încolo, Costantis, trebuie să devii un om nou; tu ești bun, dar să fii și mai bun, și mai dulce la gură, și să dai mai des pe la biserică. De aci înainte să pui mai puțin orz în cafea, să nu mai amesteci resturile din pahare cu vinul ce-l vinzi, să nu mai tai în două bucata de rahat, luînd pentru fiecare bucățică prețul ca pentru una întreagă. Și apoi, bagă de seamă, să nu-ți mai bați nevasta, fiindcă de azi înainte tu nu ești numai Costantis, ci și apostolul Iacob. Ai înțeles? Am înțeles, să spui.

— Am înțeles, răspunse Costantis, fîstîcit, și se retrase la perete.

Ar fi vrut să adauge: „Nu eu îmi bat nevasta, ea mă bate pe mine”, dar se rușina și tăcu.

— Unde-i Mihelis? întrebă popa. Avem nevoie de el.

— S-a oprit puțin la bucătărie și stă de vorbă cu fiica sfinției-tale, răspunse Ianacos.

— Să se ducă unul să-l cheme, porunci popa Grigoris. Acum apropie-te tu, chir Ianacos!

Marchitanul făcu un pas și sărută mîna popii.

— Ție, Ianacos, îți căzură sortii grei să faci pe apostolul Petru. Bagă de seamă, leapădă din tine pe

omul cel vechi! E vorba acum de un botez tainic: se botează robul lui Dumnezeu Ianacos, și el devine apostolul Petre! Ia Evanghelia, tu știi nițeluș carte, citește și ai să vezi în ea cine a fost Petru, oe-a spus și ce-a făcut el. De altminteri, am să-ți tălmăcesc câte ceva și eu, acum. Ianacos, tu ai o căpățână împuiată cu rele, dar la inima ești bun. Rupe-te de trecut, fă-ți cruce

22

apucă pe un drum nou, intră în voia lui Dumnezeu - și să nu mai desfaci scrisorile străine ori să citești secretele oamenilor. Auzi? Aud și mă supun, să spui.

— Aud și mă supun, părinte, răspunse Ianacos și retrase repede-repede lingă perete, de teamă ca Su cumva dracul de popă să înceapă să i le scoată toate pe nas în fața oamenilor.

Dar părintelui Grigoris i se făcu milă de el și tăcu. Atunci Ianacos prinse curaj și spuse:

— Părinte, îți cer și eu doar un hatîr... Mi se pare că în Evanghelie se pomenește și de un asin. Când Tsus a intrat în Ierusalim, în ziua de Florii, dacă nu mă înșel, era călare pe asin. Va să zică, aven' nevoie si de un asin: aş vrea ca acesta să fie măgărușul meu.

— Facă-se dorința ta, Petre, și fie ca măgărușul tău să meargă cu tine în rai! răspunse popa, în timp

ce toți ceilalți izbucniră în râs.

În clipa aceea intră Mihelis; fercheș și bucălat la față, îmbujorat ca o roză, avea o crăiță prinsă la ureche și un inel de logodnă, de aur, în deget. Fia înfășurat numai în postav bun și în atlas, și obrajii îi ardeau; cu puțin înainte, strînesc în mîna lui mîna lui Mariori și-i simțea încă și acum atingerea fierbinte.

— Bine ai venit?, Mihelis, mîndrețea noastră! spuse părintele, admirîndu-și viitorul ginere. Pe tine te-am ales, într-un singur glas, să întruchipezi pe iubitul ucenic al lui Hristos, apostolul Ioan. E o cinste mare, o bucurie mare, dragul meu Mibelis. Tu ești acela care ai să te apleci la pieptul lui Hristos ca să-i alini durerile; tu ai să-l urmezi, pînă în ultima clipa, pînă la cruce, în timp ce toți ceilalți ucenici se vor îm-

praștia; și tot tu ești acela căruia Hristos o să i-o îa, credințeze pe maică-sa.

— Cu bineouvîntarea dumitale, părinte, spuse Mibelis roșindu-«e de mulțumire. De mic copil când îj priveam în icoane îl admiram pe acest apostol; era ?tânăr, frumos, plin de blîndețe, și mi-a plăcut. Mulțu. mese, părinte! Âi să-mi dai vreo poruncă?

— Nici una, dragă Mihelis. Sufletul tău e curat ca o porumbiță nevinovată, inima ți-e plină d« dragoste; tu n-ai șă-l faci de rușine pe apostol. Ai bine-

cuvîntaitea mea 1

— Acum trebuie să-l găsim pe Iuda Iscarioteanul, spuse pe urmă preotul, cercetând cu privirea lui ageră, ca de pasăre de pradă, pe săteni, unul câte unul.

Aceștia se înfiorară, simțind privirea sa pătrunzătoare ațintită asupra lor. „Dumnezeule, ajută-mă! își spunea fiecare în gând. Nu vreau» nu vreau să fiu Iuda!"

Privirea popii se opri în barba roșie a Ghipsofagului.

— Panaioitaros, se auzi glasul lui. Ia vino mai aproape, am să-ți cer un serviciu.

Panaiotaros, uriașul, Își scutură umerii și ceafa-i groasă, întocmai ca un bou care vrea să iasă din jug. O clipă îi veni să strige: „Nu, nu vin!", dar prezența căpeteniilor satului îl făou să se sfiască.

—La ordinele dumitale, părinte, spuse el și se apropie, căloînd greu ca un urs.

— Serviciul pe care ți-l voi cere nu este ușor, dar tu n-ai să ne strici socotelile, începu să vorbească preotul Căci, deși pari foarte crunt și sucit, ai o inimă duioasă. Tu ești ca o migdală coaptă: coaja e tare ca piatra, dar înăuntru, în adine, se află miezul dulce... Auzi ce spun, Panaiotaros?

CI

— Aud nu sînt surd, răspunse el,  i chipul său ciupit de vărsat se împurpura deodată.

 n telesese prea bine ce voiau de la el  i-i era silă  i de  iretlicuri,  i de lingu eli.

— Fără Iuda nu poate fi Răstignire, continuă preotul, iar fără Răstignire nu poate fi  nviere. Deci, e adevărată nevoie ca unul din consătenii noștri să se jertfească  i să joace rolul lui Iuda. Am tras la sor i, si sor ii au căzut pe tine, Panaiotaros!

— Eu Iuda nu mă fac! rosti Ghipsofagul hot r t. Si  i  tr nse tare pumnul. Oul ro u care îl avea în mină se făcu zob.  i cum oul era moale, pumnul i se umplu de o zeamă galbenă.

Boierul tresări pe locul lui  i  i ridică luleaua în sus, amenin tor.

— iadul  i prăpădul lumii! răcni el. Am ajuns ca fiecare să facă oe vrea? Sfat de b tr ni e aici, sau ne aflăm la b ici? Dacă sfetnicii satului au hot r t a a, apoi a a să fie! Poporul trebuie să asculte. Al  n teles, Ghipsofagule?

— Respect sfatul de b tr ni,  i întoarse vorba Panaiotaros, dar să nu-mi cere i mie să-l v nd pe Hristos. Eu nu fac asta!

Boierul abia mai răsufla de furie. Voi să spună ceva, dar se înecă de obidă. Căpitanul folosi prilejul, la  nv lm  eal , să- i mai umple o dată paharul cu rachiu.

— Ești sucit și iei lucrurile prea anapoda, Panaiotaros, făcu popa, silindu-se să-și îndulcească glasul. Tu n-ai să-l vinzi pe Hristos, nătîngule, ci o să ta prefaci numai că ești Iuda și că-l vinzi pe Hristos, ca noi să putem să-l răstignim și după aceea să-l înviem. Ești cam tare de cap, dar fii atent și o să înțelegi totul. Pentru ca lumea să fie mîntuiră,' e nevoie să fie răstignit Hristos; și ca să fie răstignit Hristos, trebuie ca cineva să-l vîndă... Vezi dar că,

4* 25

pentru a fi mîntuită lumea, Iuda este absolut necesar; el e chiar mai necesar ca oricare alt apostol. Un apostol dacă lipsește, treaba merge înainte; dar dacă lipsește Iuda, nimic nu se mai poate face... După Hristos, el e cel mai important... Ai priceput?

— Eu Iuda nu mă fac! spuse din nou Panaiotaros, frămîntînd în pumnu-i mare oul spart. Vreți să mă faceți Iuda, dar eu nu primesc, și cu asta basta!

— Dragă Panaiotaros, haide, fă-ne hatîrul, interveni și învățătorul. Fă-te Iuda și numele tău va rămîne nemuritor.

— Uite, și moș Ladas te roagă, adăugă căpitanul ștergîndu-și buzele, Zice ca n-o să te zorească pentru banii pe care-i datorezi; ba încă o să-ți ierte și dobînzile...

— Nu te amesteca în rnerchezurile altora, căpi-

tane! țipă eu arțag bătrînul avar. Eu n-am spus nimic. Fa, Panaiotaros, cum te-o lumina Dumnezeu. Eu dobînzi nu iert!

Se făcu tăcere. Nu se mai auzea decît răsufierea grea a lui Panaiotaros, care gîfîia de parcă ar fi urcat un munte.

— Să nu ne pierdem vremea degeaba, spuse iarăși căpitanul. Lăsați omul să se gîndească, să chibzuiească bine. Lucrurile astea nu se fac așa, cît ai bate din palme. Nu-i puțin lucru să fii Iuda. Chestiunea cere gîndire și... rachiu, dacă îmi îngăduiți s-o spun. Unde-i Manolios, ea să terminăm mai repede?

— L-am văzut adineauri vorbind cu logodnica lui, Lenio. E greu să-l dezlipești de lîngă ea! lămuri Ianaeos.

— Ba-s aici, strigă roșindu-se pînă în vîrfurile urechilor Manolis, care intrase pe furiș și stătea retras într-un colț. La porunca dumneavoastră, boieri și fruntași.

26

— Apropie-te, dragă Manolios, făcu popa Grigoris un glas din care parcă picura miere. Apropie-te, să-ți dau binecuvîntarea mea!

Manolios se apropie și sărută mîna preotului. Era bărbat tînăr, blond, rușinos, îmbrăcat sărăcăcios. Mirosea a cimbru și a lapte, iar ochii lui albaștri ex-

prima o puritate feciorelnică.

— Cei mai grei sorți au căzut pe tine, Manolios, declară popa cu glas solemn. Dumnezeu te-a ales pe tine ca să încarnezi cu trupul, ou glasul, cu lacrimile tale cele ce scrie la Sfînta Scriptură... Tu o să porți cununa de spini, tu o să fii biciuit, tu o să ridici cinstita cruce și ai să fii răstignit pe ea. Incepînd de astăzi și pînă la anul, pînă în Săptămîna Mare, în capul tău nu trebuie să fie decît un singur gînd, dragă Manolios, unul singur: cum să te porți ca să fii vrednic să duci povara grozavă a crucii.

— Nu sînt vrednic de așa ceva, părinte... murmură Manolios, tremurînd din tot trupul.

— Nimeni nu este vrednic de așa ceva, dar pe tine te-a ales Dumnezeu cel de sus.

— Nu sînt vrednic, murmură din nou Manolios. Sînt logodit, m-am atins de o femeie; am păcătuit în cugetul meu; peste cîteva zile mă însor... Cum să duc eu povara cea grea a lui Hristos?

— Nu te împotrivi voinței lui Dumnezeu! făcu popa cu severitate. Nu, desigur, nu ești vrednic, dar harul dumnezeiesc iartă, zîmbește și alege; și el te-a ales pe tine. Așa că trebuie să te supui fără cîrtire! Manolios tăcu, dar inima îi zvîcnea gata să i se spargă în piept de bucurie și de spaimă. Își aruncă ochii pe fereastră; cîmpia se întindea în depărtare, luminată, aburindă, îmbrăcată în verdeață; ploaia

încetase. Își ridică ochii spre cer și deodată tresări de
voioșie: un curcubeu uriaș, numai smaralde, rubine
27

și aur, atârna în văzduh, impreuiund oerul cu pământul.
— Facă-se voia lui!? murmură Manolios, punându-și
palma peste piept.

— Să se apropie acum și cei trei apostoli! porunci
părintele Grigoris» Vino și tu, Panaiotaros, nu te în-
crunta, n-o să te mîncăm. Aproțiați-vă să primiți
binecuvmtarea!

Toți patru se apropiată și se orînduiră în dreapta
și în stînga tei Manolios. Preotul își întinse mîiaile
deasupra caipetdor lor.

— Cu binecuvântarea lui Dumnezeu t rosti el. Du-
hi4 Domnului să sufle asupra voastră, și așa cum prl-
măvara se umflă pomii și se deschid mugurii, la fel
«să se deschidă și inimile voastre, chiar dacă ar fi ca
buturugile! Și să se împlinească minunea, în așa fel
încât, văzîoadtt-vă în timpul Săptămîinii Mari, credin-
cioșii să se întrebe: „Asta-i Ianacos? Âstălalt Cos-
tantis? Iar celălalt Mihelis? Nu!1 nu! Âsta-i Petru,
ăsta Iacob, și ăsta Ioan." Și văzându-l pe Manolios
oum urcă Golgota cu cununa dte spini pe frunte, să-i
cuprindă groaza... Să se cutremure din nou pămîn-
tul, să se întunece iar soarele, și catapeteasma tem-
plului să se rapă în adîncul-inimii lori Și ochii să li

se umple de lacrimi pentru a li se limpezi privirile, ca să poată vedea, în sfârșit, că toți sîntem frați! Apoi să învie din nou Hristos, dar nu în curtea din fața bisericii, ci înlăuntru, în inimile noastre! Amin! Cei trei apostoli, dimpreună cu Manolios, își simțiră trupurile năpădite de o sudoare rece; genunchii li se înmuieră. Parcă deasupra lor se cumpănea un vultur uriaș, mfășurîndu-le sufletele cu umbra aripilor iui mari, și se îngroziră. Mîinile li se mișcară fără voie și li se încleștară; se înlănțuiră astfel, toți laolaltă, uniți parcă împotriva unei primejdii comune. Numai Panaîotaros își strânse pumnii tare și nu voi

« se atingă de vecinul lui; el trăgea cu ochiul spre ă nerăbdător să se termine totul mai repede.

— Acum duceți-vă, le spuse preotul, și binecuvîntarea lui Hristos însoțească-vă pașii. În fața voastră deschide un drum nou, foarte greu. Fiți tari! Faceți-vă cruce, și Dumnezeu vă aibă în paza lui!

Îndată ce popa termină de vorbit, unul cîte unul se plecară în fața lui, salutară pe frunțașii satului și se strecurară afară pe ușă. Frunțașii se ridicară și ei, întinzîndu-și brațele și picioarele să și le dezmorească.

— Cu voia lui Dumnezeu, spuse boierul, totul s-a terminat cu bine. Ai scos-o stașnic la capăt, părinte, și am ieșit cu fața curată. Dă-ne binecuvîntarea!

Dar în clipa când fruntașii satului dădeau să treacă pragul, căpitanul Furtunas se Iovi cu palma peste șolduri și izbucni în râs.

— Aoleu! exclamă el. Am uitat s-o alegem pe Magdalena!

— Nu te perpeli atîta, căpitane, zise bătrînul boier cu gura plină de salivă. Am s-o chem eu la mine acasă și-o să stau de vorbă cu ea. Fac prinsoare că am s-o conving... adăugă el zîrbind pe sub mustață.

— Dacă-i vorba să te spurci cu ea, boierule, spuse papa, fă-o, de nu te temi de Dumnezeu, înainte de a-i vorbi; că dacă apucă să fie Magdalena, atunci, înțelegi, o să fie mare păcat să te mai legi de ea.

— Bine că mi-ai spus-o, părinte, răspunse boierul răsufînd ușurat, ca și cînd ar fi fost salvat de la o mare primejdie.

„Iadul o să ne înghită pe toți! murmură căpitanul Furtunas, care, rămas singur, cobora dealul, propîindu-se cu toată greutatea în toiagul lui și se îndrepta spre conacul agăi, unde acesta îl chemase la

29

prînz să mănînee și să bea cu el. Treburile astea cer inimi curate, iar noi sîntem aici în Sodoma și Gomora. Popa? Un afurisit nemaipomenit de lacom. A deschis o spițerie, pe care o numește biserică, și-l vinde pe

Hristos cu dramul; șarlatanul ăsta pretinde că lecuiește toate bolile. «Ce te doare pe tine?» «Am mințit părinte.» «Ia un dram de Hristos, costă atîția piaștri' Dar pe tine?» «Am furat.» «Un dram și jumătate de Hristos, costă atîta. Dar tu?» «Am ucis.» «A, asta e o boală grea, nenorocitul! O să iei seara, înainte de culcare, cîte cinci dramuri de Hristos, te costă cam mult, atîta.» «Nu se poate mai ieftin, părinte? «As-ta-i tariful; plătește, că altfel te așteaptă frigarea din fundul iadului.» Și popa arată fiecăruia zugrăvelile din dugheana sa, unde e înfățișat iadul cu droaia lui de draci dănțuind în mijlocul flăcărilor, înarmați cu sulițe și căngi. Clientul tremură ca o frunză și~și des-face baierile pungii.

Bătrînul Patriarheas? Un adevărat porc pe doua picioare, un bîrdăhan din creștet pînă-n tălpi. Cred că și capul îi e plin de mațe. Dacă ai pune într-o parte tot ce-a mâncat în viața lui și de cealaltă parte tot ce-a dat afară pe gură sau prin dos, s-ar face doi munți de scîrnă, înalți pînă în slava cerului. Așa o să apară într-o bună zi în fața lui Dumnezeu, cu cei doi munți, unul în dreapta și altul în stîngă lui.

Hagi Nicolis, învățătorul? O jumătate de om, ne-pricopsitul! Sărac, urît, fricos, cu o pereche de ochelari pe nas. Și se crede Alexandru ceî Mare! își pune pe cap o cască de hîrtie și împuie creierii copiilor cu tot felul de năzbîtii. Dar la ce altceva vrei

sa te-aștepti de la el? Zi-i învățător și dă-i pace!
Moșneagul Ladas? Un zgripturoi, un om lipsit ae
orice demnitate omenească, un nenorocit. Stă pe bu-
toaiele lui pline cu vin, pe chiupurile cu untdelemn și
30

sacii cu făină și se plînge că moare de foame. El
e acela care i-a spus nevasti-si într-o seară, cînd aveau
6 speti: «Femeie, du-te de fierbe un ou, sîntem
° te la masă». Trăiește flămînd și însetat, umblă în
zdrențe și desculț. Și pentru oe? Ca să crape bogat!
ptiu, ducă-se pe pustii!

Cît despre mine... O scîrnăvie, un netrebnic, bun
de frînghie și de țeapă! Umblă cu cleștele, dacă vrei
să nu te murdărești pe mîini cînd ai de-a face cu
mine! Și cîte n-am făcut în viața mea? Am rnîncat,
am băut. am furat, am ucis, m-am culcat cu o mul-
țime de neveste de-aîe altora! Cînd oi fi avut, oare,
vreme să fac atîta? Dar să-mi trăiască mîinile, sirea-
cele, și picioarele, și gura, și șoldurile! că s-au achi-
tat bine de toate, blagoslovi-le-ar Dumnezeu I"

Căpitanul Furtunas cobora la vale, vorbind de
unul singur și lovind cu toiagul în pietrele ce răsu-
nau în urma lui. Încins de căldură, își scosese căciula
din cap și o ținea în mîină. Se opri în fața conacului
unde stătea aga și scuipă; așa obișnuia să facă de
fiecare dată, ca să-și potolească ura. În asemenea

clipe i se părea că scuipă peste Turcia întreagă, că înalță în văzduh o flamură a libertății și că se simte astfel mai descătușat.

Scuipă deci, și după ce-și vărsă veninul din piept, bătu în poartă. Îi lăsa gura apă: astăzi o să mănânce și o să bea cu strășnicie. Aga e un om de viață, care știe să-și primească oaspeții. Au să se lege din nou cu ștergare ude la cap, ca să nu le crape fruntea de durere, și-au să bea rachiul cu pahare mari de apă. În curte se auzi un tropăit de galenți și niște pași mici; poarta se deschise. Bătrîna sclavă a agăi, Mart\$ oocoșota, îl primi pe căpitan cu o mutră acrită.

31

— Dacă ții la legea lui Hristos, căpitane, îi spuse ea, astăzi să nu vă mai îmbătați, că nu mai pot, llu mai pot!

Căpitanul zîmbi, o mîngîie ușurel pe cocoașa-i mică și zise:

— Fii liniștită, chiră Marta, n-o să ne mai îmbătăm. Iar dacă o să ne îmbătăm, n-o să vărsăm. Iar dacă o să vărsăm o să ne aduci ligheanul, ca să nu murdărim odaia. Ai cuvîntul meu.

Spunînd acestea, păși mîndru pragul.

II

Către seară, Manolios și cei trei apostoli proaspăt aleși porniră spre micul lac Voidomata,. de lîngă sat,

să se plimbe și să stea de vorbă. Căutau singurătatea, tăcerea adâncă a naturii, ca să poată vorbi în ttniște, căci toți patru simțeau o greutate dulce pe inimă și un fior tainic în suflet, ca după împărtășanie.

Ploaia încetase, arborii și pietrele sclipeau de umezeală, câmpul jilav răspîndea un miros plăcut, iar un cuc singuratic cînta undeva, sprintar și fericit. Soarele își pierduse din putere și învăluia pămîntul cu razele lui calde, ca niște mîini care mîngîie și alină. Totul era numai blîndețe și duioșie. Stropii de apă zburdau încă pe suprafața frunzelor; întreaga fire rîdea și plîngea în același timp, în adierea vîntului umed de după ploaie.

O bucată de vreme, cei patru prieteni merseră în tăcere; ei înaintau acum prin iarba udă a potecilor de printre grădinile pline cu pomi. Moșmonii înfloriseră, iar prin frunzișul de un verde închis al lămîilor străluceau florile lor albe. Ai fi zis că e înainte de învierea lui Hristos, cînd pămîntuî încărcat de flori Și de lacrimi umple văzduhul cu parfumul buchetelor așezate pe trupu! Mmtui torului,, în Vinerea Mare.

Sufla un vînt căldicel, și toate rămurelele, pînă și cele mai mici, înmugureau și se înveseleau sub boarea lui binefăcătoare.

Costantis rupse cel dintîi tăcerea.

— Grea povară ne-a aruncat pe umeri părintele 1
spuse el cu glas încet. De ne-ar ajuta Dumnezeu s-o
putem duce pînă la capăt 1 Data trecută — vă mai
amintiți? — acela care a făcut pe Hristos a fost mește-
rul Haralambis, om gospodar și bun cap de familie; dar
atît de mult s-a străduit să meargă pe urmele lui
Isus, atît de mult s-a luptat, un an de zile, să se facă
vrednic de a duce crucea, că pînă la urmă și-a pierdut
mințile; chiar în ziua învierii și-a pus cununa de spini
pe cap, a luat crucea pe umăr, a părăsit totul și s-a
dus la mănăstirea Sfîntul Gheorghe din Sumelas, lîngă
Trebizunda, unde s-a călugărit. Și de-atunci familia i
s-a nenorocit, nevasta i-a murit, iar copiii lui cutreieră
și azi satul, cerșind. Iți mai amintești de el, Manolios,
de meșterul Haralambis?

Dar Manolios tăcea; asculta vorbele lui Costantis,
însă gîndurile îi erau adîncite într-o meditație grea; i
se pusese un nod în gît și nu putea să mai scoată nici
un cuvînt. Ceea ce jinduia de mic copil, ceea ce dorise
atîtea nopți în șir pe vremea cînd stătea la picioarele
bătrînului călugăr, părintele Manasis, și-l asculta vor-
bindu-i despre viața și minunile sfinților, iată, Dumne-
zeu îi dădea acum: să calce pe urmele sfinților mar-
tiri, să înlătore din el ispitele cărnii, să moară pentru
credința lui Hristos și să intre în rai ținînd în mma
uneltele martiriului — cununa de spini, crucea și cele
cinci piroane...

— Vrei să zici că o să ne pierdem mințile și noi?
făcu Mihelis, zîmbind oarecum batjocoritor; dar în
sinea lui era frământat de o neliniște ciudată, vagă.
Zici că o să credem cu adevărat că sîntem niște
apostoli? Ferească-ne Sfîntul!

84

— Mai știi?! făcu Ianacos, dînd din capul lui mare.
e soaie. Omul e o mașină vie dar firavă; se strică
ușor; numai un șurub să slăbească, și...

Ajunseră la Voidomata și se opriră. Apa lacului era
de un verde închis, înconjurată de stufăriș, și cîteva
rate sălbatice zburătăceau în ea. Două berze se ridi-
cară într-un zbor ușor, lin, și trecură pe deasupra ca-
petelor lor. Soarele scăpata spre apus.

Cei patru prieteni priveau lacul, izolat de restul lu-
mii peste care se lăsa încet amurgul, dar nici unul
dintre ei nu-l vedea: gîndurile lor erau departe, stă-
nînite de griji neobișnuite. Tăceau. Într-un tîrzius
Ianacos deschise gura:

— Adevărat, Costantis, e o povară grea, copleși-
toare aproape, zise el. M-am deprins — Doamne,
iartă-niă! — cu obiceiuri rele, și cum., să mă lepăd
de

ele așa, dintr-o dată? Auzi, cică să nu furi la cîntar,
să nu deschizi scrisorile altora... Dar ce crede popa,
că ăsta-i lucru ușor... Păi, dacă nu dai lipsă la cîntar,

cum o să faci parale, ca să ajungi și tu om ca toți oamenii? Și dacă nu citesc scrisorile altora, spune-mi cum o să-mi omor timpul? Am căpătat obiceiul ăsta de când mi-a murit femeia, Dumnezeu s-o ierte! Și nu cu gânduri ascunse, Doamne ferește, ci doar ca să-mi treacă de urât... Atîta bucurie mi-a mai rămas pe lume, în afară de măgăruș, deie Domnul sa-mi trăiască! Alte plăceri n-am, zău! Când mă întorc după cîte o raită prin sate, mă zăvorăsc în bîrlogul meu de om sărac, fierb apă și dezlipesc scrisorile, la abur... Le citesc, aflu ce face cutare sau cutare consătean, după aceea le lipesc la loc, și a doua zi dimineață le împart. Și acum popa îmi spune așa și pe dincolo... Să fiu eu afurisit, e greu ca cioara să se facă porumbel, Doamne iartă-mă!

Mihelis zîmbi, mulțumit de sine, mîngîindu-și mustăcioara subțire și neagră ca tăciunele. El nu fura 35??

la cîntar, nu citea scrisorile altora. Popa Grigoris nu-î găsisese nici un păcat, și era mîndru de asta. Își scoase tabachera, o întinse prietenilor lui, și răsuciră toți patru cîte o țigară mare; le aprinseră, traseră cîte ua fum adînc în piept și se mai liniștiră.

Mihelis nu se putu opri să nu-și împărtășească sirn-țămîntul de mîndrie ce-l stăpînea:

— Mie părintele mi-a spus să nu-mi schimb nici un

obicei, căci așa cum sînt n-o să-l fac de rușine pe apostol.

Dar de îndată ce rosti aceste cuvinte, se rușina și se roși; prea tîrziu însă: vorbele se duseseră și nu le mai putea întoarce din zbor.

Manolios își îndreptă ochii spre el și-4 privi cu asprime. Ax fi vrut să mi spună nimic; Mihelis era doar feciorul stăpînului său. Dar își aminti că de azi încolo el nu e numai Manolios, ci e ceva mai adînc, rmai mare, și căpătă curaj.

— Și totuși, stăpîne, zise el, cine știe dacă nu trebuie să-ți schimbi și tu multe dintre obiceiuri?! Mă-nîncă mai puțin, gîndește-te cîți rabdă de foame în sat; nu mai umbla așa fudul, cu ceacșiri din postav subțire, cu mintean brodat, cu tuzluci scoși ca din cutie. Gîndește-te cîți n-au cu ce să se îmbrace și clănțănesc iarna de frig, goi... Și, din cînd în cînd, mai deschide chilerul casei boierești, să dai și săracilor... Că îți prisosește destul, slavă Domnului!

— Și dacă bătrînul prinde de veste că dau de po-mană? făcu Mihelis speriat.

— Ai douăzeci și cinci de ani, ești bărbat în toată firea, nu mai ești un copil, răspunse Manolios. Și apoi, mai presus de taică-tu este Hristos; el e adevăratul tată; el poruncește.

Mihelis se întoarce și se uită surprins la Manolios, sluga lui; era pentru prima dată că-i vorbea cu atîta

îndrăzneală... „Cred că și-a luat-o în cap de când a
36

fost ales să facă pe Hristos, gîitdi el. O să-l pun pe tata să-I mai stîngă în chingi..." își zvîrli țigara bosumflat și tăcu.

— Trebuie să cumpărăm o Evanghelie, își dădu cu . oărerea Costanlis. E primul lucru care ne trebuie; așa el puțin socotesc eu, ca să vedem pe ce drum mergem.

— Avem noi o Evanghelie mare, rămasă de la bunicul, zise Mihelis. Are scoarțe de scîndurele îmbrăcate în piele de porc; fiecare scoarță parcă-i o poartă de cetate; ba mai are și un lacăt și o cheie grea; cînd deschizi, crezi că intri într-o cetate veche. Să ne adunăm în fiecare duminică acasă la noi și s-o citim.

— Ar trebui să am și eu una, sus, pe munte, adăugă Manolios. Pîna acum îmi era urît singur acolo. Strîngeam bucăți de lemn și chindiseam linguri, bîte, tabachere, sfinți, țapi, tot ee-îmi trecea prin minte... Îmi pierdeam timpul cu ele. Acum însă...

Se întrerupse și căzu din nou pe gînduri..

— Și eu, zise la rîndul său Ianacos. Cînd cutreier satele cu măgărușul meu și mă așez sub vreun platan să mă odihnesc, n-ar fi rău să am și eu o Evanghelie mică și să citesc din ea. Vei zice că n-o să înțeleg mare lucru, dar nu-i nimica; oeva-ceva tot o să prind!

— Mie mi-ar trebui și mai mult, grăi Costantis,

Cînd nevastă-mea începe să țipe la mine, făcîndu-mă să-mi sară muștarul, o să deschid Evanghelia și-o să mă potolesc. Îmi voi spune: ce sînt pătimirile mele, ce sînt suferințele mele față de patimile lui Hristos? Nu-i vorbă... să mă ierți, Ianacos, că-i sora ta, dar e o scorpie. O dată s-a repezit cu furculița la mine să-mi scoată ochii; alaltăieri a pus mîna pe oala în care fierbea bob și s-a luat cu ea după mine, să mă opărească, Pînă acum îmi ziceam: ori mă omoară ea pe mine, ori o omor eu pe dînsa; dar acum o să citesc Evanghelia, Și n-are decît să țipe pînă n-o mai putea!
3?

Ianacos rîse.

— Sărmane Costantis, spuse el cu compătimire, numai Dumnezeu știe cîtă milă mi-e de tine. Dar n-ai încotro, trebuie să rabzi: fiecărui om îi este hărăzită o femeie. Îndur-o și taci.

— Partea proastă, continuă Costantis, e că buchi-sesc cu mare greutate; mă lupt cu fiecare cuvîntel pînă m-apucă durerea de cap.

— Nu-i nimica, îl asigură Manolios. Tot e bine și așa: citești o silabă și înțelegi cuvîntul întreg. Parcă ce, apostolii știau mai multă carte? Cei mai mulți erau pescari.

— Oare apostolul Petru știa carte? întrebă cu înfrigurare Ianacos.

— Nu știu, Ianaoos, nu știu, răspunse Manolios. O să-l întrebăm pe părintele Grigoris.

— Să-l întrebăm și dacă vindea peștele pe eare-l prindea, sau dacă-l împărțea la săraci, murmură Ianaoos. Pentru că el nu da lipsă la cântar asta-i sigur; dar vorba e, vindea? Aici e chestia! Vindea peștele, sau îl dăruia fără bani?

— Ar fi bine să citim și niscaiva vieți de sfinți... propuse Mihelis.

— Nu, nu! protestă Manolios. Sîntem oameni prea neștiutori, și-o să le încurcăm. Eu, cînd eram cirac la niînăstire, citeam și d-astea, dar era cît p-aci să înnebunesc. In ele era vorba numai de pustiuri, de lei, de boli îngrozitoare și mai ales de lepră; trupul lor se umplea de bube și de viermi sau se tăbăcea și se întărea ca o carapace de broască țestoasă... Iar uneori Diavolul îi ispitea în chip de femeie frumoasă. Nu, nu! Numai Evanghelia.

Se plimbau încet pe marginea lacului, pe înserate, și era pentru prima dată în viața lor că purtau discuții așa de neobișnuite... S-ar fi zis că în ei țîșnește un izvor nou, cu apă răcoroasă, zbatîndu-se să sfarme ve-

38

chea scoarță tare, spre a-și face drum... In mintea lor se sucuceau și se răsuceau vorbele acelea ciudate spuse de popa Grigoris: „Duhul Domnului să sufle asupra

voastră..." „Așadar, de vreme ce suflă, duhul Domnului e un vânt, nu? Un vânt căldicel și umed, ca cel de pe fețele noastre!»

Așa gîndeau m sinea lor cei patru prieteni, și fiecare frămînta, se căznea să priceapă această taină. Dar nici unul n-ar fi încercat, pentru nimic în lume, să-și întrebe vecinul, căci fiecare dintre ei simțea o plăcere ascunsă, nelămurită, să fie chinuit de-o asemenea tulburare.

Cîtva timp, nimeni nu mai scoase nici o vorbă. Priveau cu toții, tăcuți, cum se lasă amurgul; luceafărul își vestea sosirea în zare; broaștele începeau să orăcăie la marginea apei, cu frenezie, cu mdîrjire și eu patimă. În stînga se cernea umbra blîndă, acoperită de verdeață a muntelui Sfînta Fecioară, unde își avea stîiia Manolios și unde păștea el oile stăpînului său; în dreapta, muntele Sarachina, sălbatic, de culoarea viorelei, dădea în albastru-închis, iar numeroasele peșteri scobite în coastele lui păreau niște guri întunecate de balauri. În schimb, pe creasta Sarachinei, înfiptă în vîrful unor stînci uriașe, sclișea bisericuța Prorocul Ilie, văruiată proaspăt, mică, albă, strălucitoare ca un ou. Iar jos, pe pămîntul umed, printre sulițele trestiiilor, scînteia din cînd în cînd cîte un licurici, ce-și netezea pîntecul fosforescent în așteptarea jumătății Im pentru împerecherile de dragoste.

— Se înnoptează, spuse Mihelis. Să ne întoarcem.

Dar Ianaeos, care mergea în innHe, se opri deodată. Își puse mâinile plnie la ureche și asculta cu atenție: auzea un tropot de pași, ca al unei mulțimi de oameni care coboară, un vuiet înfundat, depărtat, ca al un..., roi de albine sau ca sunetul unui bucium... și din când în când, se deslușea un glas puternic, care aci parcă mustra, aci parcă îndemna.

— Priviți... priviți, băieți! strigă Ianacos. Ce-o fi cu furnicarul ăla de oameni care vine dinspre câmp '? Parcă ar fi o procesiune.

Toți își ciuliră urechile și holbară ochii să zărească ceva în semiîntunericul ce se lăsase.

Un oonvoi lung, întins pe o distanță mare, forniat din bărbați și femei, înainta printre semănături și printre vii. Mulțimea aceea alerga de zor, ca și cum ar fi zărit de departe satul și se grăbea să ajungă mai repede la el.

— Auziți? făcu Mihelis. Parcă ar cânta niște psalmi.

— Ba parcă plîng, spuse Manolios. Da, da, se aud planșete.

— Nu, nu, e chitare de psalmi; opriți-vă răsufierea, să-i auzism.

Se opriră din mers, își ciuliră și mai tare urechile; în liniștea amurgului se auzea acum limpede, triumfător, străvechiul ison al troparului războinic: Mîntu* ieste, Doamne, poporul tău...

— Sînt frați de-ai noștri, creștini! strigă Manolios.
Să mergem să-i întîmpinăm!

Și toți patru începură să alerge într-acolo. Capuî convoiului ajunsese la primele case ale satului; cîinii se repeziră în șosea, lătrînd întăritați. Toate porțile se deschideau, apăreau femei, alergau bărbați cu îmbrăcătura în gură. Era vremea cinei; sătenii din Licovrisi, așezați turcește în jurul mescioarelor rotunde, cu picioare scunde, mîn.cau. Cînd auziră cîntările de psalmi, plînsurile și tropotul de pași, lăsară masa și ieșiră afară. Tocmai atunci sosiră și cei trei apostoli dimpreună cu Manolios.

40

;\

Lumina amurgului mai dăinuia încă, și acum, cînd apropiară, văzură totuî limpede. În frunte mergea un preot cu fața arsă de soare, foarte slab, cu niște ochi mari, negri, care scînteiau sub sprîncenele-i zbîrlite și cu o barbă ascuțită, rară și căruntă. Într-o mînă ținea' o Evanghelie grea, legată în scoarțe de argint; în cealaltă, patrafirul. La dreapta lui, un bărbat uriaș, lung cît o prăjină, cu mustați negre, pleoștite, ducea apurul bisericii, împodobit cu chipul mare al sfîntului Gheorghe brodat în fir de aur. În urma lor, vreo cinci-șase bătrîni, numai piele și oase, țineau drept în sus niște icoane înalte, și după ei veneau grupuri de

femei, de bărbați și de copii, care țipau și plmgeau; bărbații erau împovărați cu tot felul de boccele și unelte de muncă, sape, lopeți, cazmale, seceri, iar femeile cu leagăne, cu pirostrie și cu albie.

— Cine sînteți, măi creștini? De unde veniți și încotro vă duceți? strigă Ianacos, oprindu-se în fața preotului tocmai în momentul cînd mulțimea începea să se reverse în piața satului.

— Unde e popa Grigoris? răspunse cu o voce răgușită preotul. Unde sînt fruntașii satului?

Și întorcîndu-se către sătenii care alergau neliniștiți și surprinși, ca să-i vadă, zise;

— Creștini sîntem, fraților, nu vă speriați! Sîntem creștini prigonii, greci! Chemați capii satului, vreau să vorbesc cu ei... Trageți clopotele!

Femeile, zdrobite de oboseală, se lăsară grămadă pe jos; bărbații își descărcară poverile, își șterseră fețele de sudoare și se uitară tăcuți la preotul lor.

— De unde veniți și oe năpastă vă mîna din urmă, tăicuțele? întrebă Manolios pe un bătrîn ce părea să aibă o sută de ani, cu părul alb ca vata, care ținea încă în spinare un sac greu, încărcat.

— Ai răbdare, băiatul taichii, răspunse bătrînul, al răbdare. Popa Fotis o să vă lămurească îndată.

? 5*

• -41

*-' Și ce ai în sac, moșule?

— Nimic, băiatul taichii, nimic; ia, niște lucruri de-ale mele... spuse el, și-și lăsă cu mare băgare rL seamă, sacul la pământ.

Preotul slătea drept, în picioare, ținând strâns Evanghelia în brațe.: un flăcău alergă la clopotniță, apucă funia și începu să tragă din răputeri clopotele. Cu fîlfîiri ușoare, două cucuvele speriate își luară zborul ?din rămurișul platanului și se pierdură în beznă.

Aga apăru în ceardacul său, beat turtă. Piața i \$» păru plină de oameni necunoscuți, care nu erau din raiaua lui. Urechile îi vîjîiau tare, de parcă cineva ar țipa, sau ar plînge. sau ar cînta undeva — nu putea să-și dea bine spania ce se petrecea. Și acest dangăt înnebunitor nu e oare al unui clopot? Se întoarse către căpitan.

— Vino încoa . bre spmule, bolborosi el. Vino de mă ajută să înțeleg ce s-a întîmplat. Ce-i cu gloata asta în piață la noi? Ce vuiet e ăsta, de se trag clopotele? Nu cumva visez?

Căpitanul Furtunas apăru în cerdac. Avea capul legat strâns cu un ștergar alb, ca să nu-i plesnească. De este ori se îmbăta cu aga, se lega așa la cap, pentru că ȧraeiiu], zicea el, putea să-i spargă ȧeasta în mii de 'bucăți. Din cînd în cînd, desfăcea ștergarul, îl muia mir-o căldare cu apă, să se răcească, apoi și-l înfășură din nou în jurul capului înfierbîntat.

Căpitanul se aplecă, holbă ochii, scrută bezna; i se

părea ca jos, în jurul platanului, zărește o învălmășeală de bărbați, femei și prapuri.

— Ce-i acolo, bre spînu! întreabă din nou aga. Tu pricepi ceva din tot ce se petrece acolo jos?

- Oameni, răspunse căpitanul. Oameni, așa mi se pare. Tu, agă, ce zici?

— Oameni mi se pare și mie că sînt... Dar de unde au răsărit? Ce vor? Să-i dau afară din sat? Să-i las
42

în pace? Să cobor cu gîrbaciul la ei? Ia spune, tu ce zici?

— Altă treabă n-ai, iubite aga? La ce să începi să urci și să cobori cu gîrbaciul tocmai acum, să-ți strici ziua! Lasă-i în pace, o să facem haz de ei. Mai bem câte unul?

— Iusufachi! striga aga. Adu aici, odorul meu, pipele mari, paharele și damigeana. Nu uita gustările Și vino și tu, Iusufachi scump, vino să privești, că sînt greci și au să se încaiere numaidecît.

— Unde-i popa Grigoris? strigă din nou preotul Fotis. Unde sînt fruntașii satului? Nu se găsește aici nici un creștin cumsecade să se ducă să-i cheme?

— yia duc eu I răspunse Manolios. Ai puțină răbdare, părinte!

Și se întoarce către Mihelis.

— Fii bun, dragă Mihelis, și du-te de-l cheamă pe

tatăl tău. Spune-i că au venit niște creștini, niște oameni prizonieri, care cad la picioarele lui să-i ceară ajutor și ocrotire. El e bogătaș și are datoria să-i ajute. Eu mă reped la părintele Grigoris. Tu, Costantis, aleargă la moș Ladas; spune-i c-au sosit niște pribegi de pe alte meleaguri și-și vînd lucrurile pe nimic, fiindcă sînt la ananghie; așa să-i spui, că altfel nu vine. Iar tu, Ianacos, rogu-te, dă o fugă pînă acasă la căpitan. Spune-i că niște naufragiați din Marea Neagră, aflînd de faima lui, au venit aici... În drum, repede-te și la învățător și cheama-l și pe ei; lui să spui că sînt greci și că se află în mare primejdie I
Un băiețaradra sări lîngă el:

— Căpitanul .mănîncă și bea cu aga... Uite-l, a apărut în ceardac. Oho! Și-a legat căpățîna cu un ștergar; asta înseamnă ca e beat criță!

— Iar boierul doarme și sforăie! se auzi o von» piperată, Nu-l trezești nici cu tunul!

43

Aceea care vorbise era Caterina, văduva durdulia cu buze cărnose și ispititoare, care tocmai sosise l' fața locului, alergînd ou sufletul -la gură. Aveau un sal nou, verde, ou trandafiri mari, roșii. Obrajii îi ardeau și își frecase dinții cu frunză de nuc ca să-i strălucească mai tare.

— Boierul doarme dus, acuma e în al șaptelea cer

și sforăie 1 repetă Caterina, rîzînd și clipind din ochi către Manolios. Zadarnic îi trimiți vestitori, Manolios! Manolios întoarse fața, dar cînd o văzu se cutremură și-și lăsă ochii în jos. „Asta-i o dihanie, își zise el în gînd, o dihanie care mănîncă oameni... Piei din fața mea, Satana!”

Văduva se apropie de el, gudurîndu-se; mirosea a mosc, întocmai ca o fiară întăritată. Dar auzi în spatele ei un muget puternic și se opri; Panaiotaros, hiuiduma, ?cu o mutră bosumflată, cu niște ochi întunecați, stătea Ingă ea și b străpungea cu privirea. Pesemne că alergase și el, pe drum, căci abia mai răsufla; fața lui ciupită de vărsat părea sălbăticită și se făcuse stacojie ca xacul.

— Să mergem 1! Să mergem! zise Manolios, grăbindu-și prietenii.

Toți patru o porniră în fugă la deal și se pierdură lepede în ulicioarele întunecoase.

înfuriat, ou fălcile încleștate, Panaiotaros făcu un pas, apoi încă unul, și se apropie de Gaterina.

— Ce căutai, rîrfo, în casa boierului acela desfrânat? urlă el, apleemdu-se cu tot trupul său uriaș, care tremura ca varga, lngă umărul ei. Ce treabă aveai, fă, acolo? Nememico, o să te mănînc î

— Nu sînt de ghips ca să mă mămînci! rânji văduva și se strecură prin mulțime, proptindu-se lîngă lunganul care ținea prapurul.

Intre timp, preotul se răsucea la dreapta și la stânga prin turma lui și striga cu o voce puternică:

44

— Curaj, fiilor, curaj! Acum o să vină capii satului,, ~~~ o să apară și popa Grigoris, și se termină ou su-fitele' noastre. Am scăpat, cu ajutorul lui Dunine-din ghearele morții. O să prindem iar rădăcini în ^mîit și neamul nu ni se va stinge! Nu, neamul nos-Pa 'n 0 și piară niciodată, fraților! El e nemuritor i Se stîrni un freamăt de bucurie, asemenea un«i izet de albine, apoi se potoli repede. Cîteva femei Jesfăcură la piept, își scoaseră țîțeJe și își alăptară Șuncii ca s^ nu ma* P^mșâ- Lunganul cu prapur»! sorijini lancea în pămînt, iar bătrînul cel de o sută da ani își întinse mîna mare, noduroasă, spre sac și începu să zîmbească.

— Slavă Domnului, o să prindem iar rădăcini i murmură el, închinîndu-se.

Oamenii din sat se scurgeau din toate ulițele, alergînd să vadă ce-i. Prin mulțime se rătăciseră și cîteva băbuțe. Cîinii, obosiți de atîta lătrat, se domoliră și începură să miroasă picioarele străinilor. În clopotniță, agățat de funie, flăcăul trăgea de zor clopotele, și cu fiecare dangăt își simțea parcă inima mai ușoară. Albastru, pufos, ou două-trei stele mari, aprinse cerul se întindea deasupra, limpede, nemărginit. Pri-

begii își ridicară ochii spre el și-l priveau cu încredere»
așteptând să vină capii satului și să hotărască soarta
lor. O clipă, în liniștea care se lăsă, se auzi susurul
zglobiu al apelor ce curgeau printre pietre.

— Hei, căpitane, ghiaurule, toarnă să bem! striga
aga la auzul apelor ce gîlgîiau undeva. Viața e un vis,
sîntem fericiți, toarnă să bem și să nu ne mai trezim,
Și bagă de seamă, oînd s-or încaieră grecii, să-mi dai
de veste, să cobor cu gîrbaciul între ei.

— Fii pe pace, agă, am eu grijă, o să-ți dau de
veste. Sînt de cart, pe punte!

^ Și strigăJ pe seiz, să vină aici cu goarna. Poate o
să am nevoie de el. Iusufachi, aprinde-mi ciubucul,

Iusufachi îi aprinse ciubucul lung cu muștucul
chihlimbar. Aga trase un fum, închise ochii, apoi
zat pe perna mare, eu damigeana și cu Iusufachi V ^
el, își luă zborul, într-o dulce legănare, spre
Manolios se întorcea chiar atunci, răsuflinț A-
greu, și începu să strige, cu brațele ridicate: m
— Faceți loc, faceți loc! La o parte, fraților, vine
pariatele!

Bărbații săriră deodată în sus, femeile își înălțară
capetele, oftînd adtoe. Prapurul se clătină ușor și \$«
apropie de preot, iar b-Itrînii care țineau icoanei© se
aliniară în față. Popa Fotis își făcu o crace mare
— Doamne ajută! murmură el, și așteptă nemișcat'

Sosi și Mihelis; se apropie de Manolios, se aplecă la urechea lui și-i spuse cu voce înceată:

— Doarme, sforăie, n-a fost chip să-l trezesc. A băut și a mîneat pînă n»a mai putut. L-am zgîlțîit, dar nici nu s-a mișcat; i-ara țipat în ureche, dar n-a auzit; atunci l-am lăsat în pace și arai plecat.

lălă-l și pe Costajatis,, care spuse cu năduf:

— E un vulpoi dat dracului, bătrmul ăsta! A simțit capcana și mi-a spus că nu vine, fiindcă are treabă. Și a mai spus că, d»eă~i vorba să se facă colectă pentru zdrențăroșii care au năpădit satul, el n-are de dat nici o para chioară; și să nu care cumva să-i bată cineva îii poartă, că n-o să desclildă.

Abia atunci apăstii și Ianaeos.

— L-am găsii pe învățător cu nasul în hîrțoageîe sale; mi-a spus că după ce-o termina cu cititul o sâ vmă. Și a mai zis că. ce-o hotărî popa Grigoris e bun hotărît.

?— ÎVlăi, măi, halal căpeteniei mai are și satul nostru' murmură Manolios, oftînd adine, Unul sforăie, celălalt se îmbată, al treilea citește, iar bătrîntu zgripturoi stă și-și clocește galbenii... Dar am toată încrederea în
46

- • tele Grigoris, care a spus că vine. El este glasul
'*? Dumnezeu, care o să se facă auzit prin gura lui.
"î "loată, o femeie tînără, numai piele și oase, verde

f,? de' foame, scoase un țipăt ascutit și-și lăsă
1 pe piept; nu mîncase nimic de trei zile și, în-
să trăiască în belșug, aeum, ne mai avînd pu-
re leșinase. . _ f

—L Țin'te tare, Despinio, ținte tare... Îi șopteau ce-
I lalte femei din jur, care îi făceau vînt sâ-și revină.
Am sosit în satul cel mare și bogat. Uite. s-au și dus
-ne aducă de mîncare, ca să prindem puteri. Țin'te
tare!

Dar ea se lăsă moale pe spate și-și dete ochii peste
caP- • , ,

Se auziră c.teva voci vesele; maHniica iwamata:

— Vine! Vine!

— Cine vine, bre spînule? întrebă aga. abia ridi-
cîndu-și pleoapele îngreuiate de somn.

—Ți-am spus să nu-ți strici cheful degeaba, iubite
agă... Tu ești în rai acum, rămîi acolo. Eu stau aici,
atară, și n-avea grijă, o să-ți dau de veste la timp. Mi
se pare că popa Grigoris vine.

Aga schiță un rînjet.

— Gloata care a năpădit satul are și ea un popă?

— Are, răspunse căpitanul, umplîndu-și din nou pa-
harul.

— Păi atunci o să facem haz. ai să vezi. Cei doi
popi au să se ia la hartă. Pe legea mea, popii sînt ca
muierile: au păr lung, și cînd se iutîlnesc doi, se iau
de chică. Unde-i seizul? Să se ducă jos și să le spună

să strige tare, ca să-i aud și eu.

Intre timp, Panaiotaros, matahala, o ajunsese din urmă pe văduvă, lângă prapur.

^ O să te mănînc, paceauro! mîrîi din nou, aplecîndu-se spre ea. Ce cauți aici, între atîția bărbați?
47

Du-te acasă, repede! Șterge-o de aici! Hai, du-te vin și eu după tine. ' tv

Dar văduva se întoarse spre el și-i șuieră rm eătoare: *'

— Mă, tu n-ai nici un pic de inimă? Nu vezi \$uf rințele creștinătății? Nu ți-e milă de atîta amar d~ suflete care țipă de foame?

Apoi tăcu o clipă și-i întoarse spatele; dar, deodată nemaiputîndu-și ține ocară ce-i stătea pe buze, SÂ repezi și-i strigă:

— Iuda!

Și o zbughi printre băjenari, făcîndu-se nevăzută Panaiotaros simți că se învîrtește pămîntul cu el? ameți, ca și cînd i-ar fi înfipt cineva un cuțit în inimă Se sprijini de lancea prapurului, să nu cadă; și rămase acolo, aplecat, cu gura căscată, așteptînd să se liniștească pămîntul sub el și să poată pleca.

— Iată-l! Iată-l! Vine popa Grigoris! izbucniră din toate părțile glasuri bucuroase.

Mulțimea ridică ochii, îl văzu. Înalt, cu fața înflo-

rită de trai bun, impunător în anteriul lui de șaten mov, cu brîul negru, lat, și cu medalionul greu de argint ce i se odihnea pe pîntecul mare, popa Grigoris, reprezentantul lui Dumnezeu în Licovrisi, se opri în fața mulțimii flămînde.

Bărbații și femeile îngenuncheară, preotul cel slăbănog își deschise brațele și făcu un pas înainte să îmbrățișeze, după datina călugărească, de umeri, pe sătulul lui frate întru Domnul. Dar acesta întinse o mîină grăsulie, încruntă din sprîncene și, cu un gest scurt, îl opri. Apoi își roti privirea aspră de jur împrejur, văzu gloata de zdrențăroși, de înfometați, de muribunzi, și nu-i fură pe plac. Întrebă cu glas sec. răsunător:

— Cine sînteți? De ce v-ați părăsit căminurile B avutul? Ce căutați aici?

48

«r» td îi auziră glasul, femeile amuțiră; copiii aler-i! ja mamele lor și li se agățară de poalele rochîi-Sara cjjnii începură să latre din nou. Căpitanul, sus,]°r' ardac, își ciuli urechile mari și ascultă cu atenție. 111 ^_ părinte, răspunse cu un glas liniștit și hotărît tul mulțimii de pribegi, eu sînt popa Fotis, ?: tr.un sat îndepărtat, anume Sfîntul Gheorghe, și enii din jurul meu sînt sufletele pe care mi le-a ? credințat Dumnezeu să le păstoresc. Turcii au dat

foc satului nostru, ne-au izgonit de pe pământurile noastre, i-au omorât pe toți cei pe care i-au prins. Noi cei de aici am scăpat cu viață și am fugit, luând cu noi care ce-am putut. Hriștos mîntuitorul ne călăuzește pașii în căutarea de pămînturi noi, unde să ne înfiripăm iarăși.

Tăcu o clipă; gura i se uscaseră, vorbele îi ieșeau greu din gîtlej.

— Sîntem creștini și noi, continuă apoi, după puțin. Sîntem greci ca și voi, neam mare, și nu trebuie să pierim i

Aplecat peste marginea ceardacului, căpitanul asculta prin negura beției glasul slab, dar mîndru, al preotului ce se înflăcăra. Aburii rachiului începuseră să se împrăstie încetul cu încetul și mintea i se mai limpezi parcă.

„Măi, măi, gîndi el, ce neamul dracului mai sîntem și noi! Cîtă dîrzenie! De unde om avea atîta curaj? Parcă sîntem caracatițe! Ni se taie o tentaculă, ni se mai taie încă una — și noi scoatem altele la Ioc!”

Își desfăcu ștergarul de la cap, fiindcă se încălzise și ieșeau aburi din el. Îl muie în căldarea cu apă de filaturi, se înfășură din nou la cap și se răcori.

Popa Fotis continuă și mai tare:

?— N-o să pierim I Existăm de mii de ani si
mai exista încă multe mii de ani. Bine v-arn* ea.^
părinte! Slt>

„Strașnic popă și ăsta! gîndi mai departe cănit
nul Furtunas. Ce înflăcărare, ce voie bună, ce cu "
la el, afurisitul! Jur pe toată apa mării că are drenl
tate... Noi, grecii, sîntem o rasă nemuritoare. >jl
smulg din rădăcini, ne dau foc, ne măcelăresc, d»!
noi nu ne lăsăm! Ne luăra icoanele, albiile, pirostriiie
și Evanghelia, și pornim la drum, să ne așezăm în
altă parte..."

Îl podidiră lacrimile și, cuprins de un avînt neaș-
teptat, aplecîndu-se cu tot trupul peste balustrada
ceardacului, strigă:

— Bravo ție, Papaflesas1!

Cîteva capete se ridicară spre ceardac, dar strigătul
se pierdu în vuietul pe care-l stîrniră vorbele preo-
tului. Femeile începură să bocească amintindu-și de
casele lor, iar copiii, jinduind după pîinea de acasă,
se puseră și ei pe plîns.

Dar iată că vuietul încetă deodată: popa Grigoris
își ridicase mina dolofană în sus.

— Tot ce se întîmplă în lume, cu voia lui Dumne-
zeu se întîmplă, declară el cu vocea lui puternică. De
acolo, de sus, el vede tot pămîntul; în mînă ține un
cîntar și cîntărește neconținut păcatele și faptele noas-
tre bune. El a hărăzit satului Licovrisi bucurie și bel-

șug, satului vostru lipsă și jale. Pesemne că Dumnezeu cunoaște păcatele pe care le-ați săvârșit!

Tăcu o clipă pentru ca mulțimea să pătrundă bine cuvintele rostite de el. Apoi ridică din nou mâna și strigă pe un ton muștrător:

1 Preot care a căzut luptând eroic împotriva turcilor în timpul

insurecției grecilor din 1821 (n.t.),

50

Părinte, vreau să știu adevărul! Spune, ce fapte

- ăvârșit de v-ați atras asupra voastră această

pe[^]-' ^ Crigoris, răspunse celălalt preot, abia stă-

- indu-și mînia ce înc-epea să-i clocotească în piept-

ână Grigoris, sînt și eu un slujitor al Celui de sus,

'tesc și eu scripturile, țin și eu în mîinile mele poti-

^1 cu trupul și sîngele lui Hristos. Sîntem, de vrei

n ^e nu vrei, egali. Poate că tu ești bogat și eu

'?înt sărac; poate că tu ai pășuni grase din care îți

naști turma, iar eu, după cum vezi, n-am nici unde

să-mi pun capul; însă în fața lui Dumnezeu sîntem

po-ali- S-ar putea chiar ca eu să fiu mai aproape de

Dumnezeu, pentru că eu sînt ce } ce fîămînzesc. Vor-

bește așadar mai potolit, dacă viei să-ți răspund.

Popa Grigoris înghiți în sec. Își simți și el pieptul

năpădit de indignare, dar se stăpîni. Își dădea prea

bine seama că face o nedreptate și că toți sătenii care

se strînseseră acolo și erau martori înclinau către preotul acesta necruțator, oploșit aici de pe meleagurile străine.

— Vorbește, părinte, vorbește! făcu el, domolindu-și glasul. Spune: cum s-a abătut urgia asupra vrtastră? Dumnezeu ne vede și ne aude, iar obștea e de față și ne aude și ea. Sîntem creștini, ca și voi; greci, ca și voi, și o să facem tot ce ne-o sta în putință, ba chiar și mai mult, spre a mîntui sufletele ce-ți sînt încredințate spre păstorire.

— Părinte Grigoris, rosti numaidecât glasul preotului străin, acolo, în satele noastre, auzisem de mult de numele tău și, iată, acum te vedem viu în fața noastră și te admirăm; ascultăm cuvintele tale și căpătăm curai. M-ai întrebat cum s-a abătut urgia asupra satului nostru; o să-ți dau răspuns. Ascultă, părinte Grigoris, ascultați, fruntași ai satului, care nu v-ați

51

învrednicit să veniți să ne vedeți, ascultați voi tot creștini din Licovrisi... ^

Inima lui Manolios bătea cu putere; el se întoar? spre cei trei prieteni ai lui și le șopti: e

— Hai lingă el, hai lîngă el, sa-l auzim și să vedem mai bme.

— Uite. așa mi-l închipui eu, Manolios, pe apcr toiul Iacob, spuse Costantis.

— Și eu pe apostolul Petru, adăugă Ianacos.

Preotul începu să povestească grăbit, cu întreru-
peri; șovăia parcă să evoce trecutul, de teamă ca el
să nu răscolească și mai rău rănila prezente. Cuvinte-
le-i săreau de la o faptă la alta și vocea îi tremura, ca
și cum însăși amintirea acestor fapte l-ar fi înspăi-
mîntat.

— într-o zi, pe deasupra acoperișurilor din satul
nostru s-a auzit un glas: „Vine armata Greciei! Se
văd fustanele în depărtare!” „Trageți clopotele de
înviere! am strigat eu numaidecît, și tot poporul să
se adune la biserică, să-i vorbesc 1” Dar poporul alergă
mai întîi la cimitir, răscoli pămîntul, deschise mormin-
tele și fiecare om îi striga tatălui său din groapă:
„Tată, au venit! Tată, au venit!” Apoi aprinseră
candelile de la cruci, turnară vin în morminte să în-
vieze morții. Și abia după ce terminară ,cu morții,
oamenii se înghesuiră în biserică. Mă urcai la amvon:
„Fraților, fiii mei credincioși! le strigai eu. Au venit
grecii, acum pămîntul și cerul se unesc! Luați armele
cu toții, bărbați și femei, și să-i gonim pe turci pînă
la Mărul Roșu V

— Mai încet, părinte, mai încet, cu voia dumitale...
se apropie Ianacos și-i șopti la ureche popii, Mai în-
cet, căci așa stă sus în ceardac și aude tot.

1 Expresie dintr-un cîntec popular grec
iadului (n.t.).

ifhiar în clipa aceea aga tresări. Ațipise, dar ure-Tiea lui prinsese prin somm câteva cuvinte de răzvrătire și se trezi deodată.

— Bre spîniue, nu prea îmi place ce-i acolo. Dacă u mă înșală urechea, parcă am auzit...

—Nu-ți face sînge rău degeaba, agă dragă, ți-am j spus... Dormi în pace! Dormi, că eu sînt cu ochii în patru...

— Mi-e somn, căpitane afurisit... Dar cînd ai să vezi că popii se întrec cu gluma și se încaieră, înghiontește-mă să mă trezesc și să cobor cu gîrbaciul fa ei, ca să fac ordine.

Apoi se întoarse către lusufachi și, coborîndu-și pleoapele grele, îi spuse: ?

.— Hai, dragul meu lusufachi, treci și scarpină-mă la tălpi, ca s-adorm mai ușor.

Popa Fotis coborî glasul.:

— Am scos toate armele ascunse prin podurile caselor, am încins și eu o cartușieră peste cruce și-am adunat toți bărbații din sat la arii. „Fiii mei, le-am zis, înainte de a porni, să cîntăm cu toții imnul grecesc!" Ce voci, de răsuna văzduhul! Ce Hristos a înviat a fost atunci, că s-a cutremurat pămîntul! Am cîntat toți împreună imnul...

Și popa Fotis, uitînd că trebuie să-și strunească glasul, începu să cînte cît îl țineau băierile»pieptului: Născută din sfintele oseminte ale grecilor...

—~ Mai încet, părinte, mai încet... Îi șopti Ianacos din nou la ureche.

în aceeași clipă, sus, în ceardac, răsună glasul puternic și dogit al căpitanului:

— ...Și ca dinții îmbărbătată, salut, o, salut, libertate!i

Aga tresări în somn, ca și cum l-ar fi ciupit un purice; dar se cufundă din nou în sforăit.

1 Versuri din imnul național grec (n.t.). ,

53

Toți cei de jos, din piață, amuțiră o clipă; își țineau
cară ochii spre ceardac, dar căpitanul se așezase k
loc pe perna-i mare, cu picioarele' încrucișate sub el
și-și umplea încă un pahar cu rachiu.

— în sănătatea ta, Grecie! murmură el. Tu o să
stăpînești lumea!

— Căpitanul Furtunas s-a îmbătat, spuse Costau,
tis. A ridicat toate pînzele sus. Ferească Dumnezeu
să nu cumva să pună mîna pe pistolul de la brîul agăl
și să-l descarce în el, că sîntem pierduți!

— Și ce dacă o să pierim? făcu Mihelis într-o
pornire de entuziasm. Popa ăsta îmi răscolește toate
măruntaiele din mine.

— Tăceți, fraților, tăceți, să auzim..., le șopti Mauolios, care era numai ochi și urechi la cele ce spunea preotul Fotis.

Preotul Grigoris stătea ca pe jar. „Acest popă zdrențaros tulbură inimile -oamenilor, gîndea în sinea lui; mi-a căzut ca o belea pe cap; și trebuie să găsesc mijlocul de a mă descotorosi de el...”

— Vorbește, vorbește, părinte, spuse el cu un aer ocrotitor. De ce te-ai oprit? Te ascultăm.

— Cele ce-au urmat, nu mă sili să le mai povestesc, părinte! oftă popa Fotis cu un muget înăbușit. O inimă am și eu în piept, nu o piatră, și mă tem c-o să plesnească...

Îl podidiră lacrimile, glasul îi pieri.

Căpitanul se aplecă iarăși peste marginea ceardacului și se șterse la ochi cu ștergarul ud.

— Să mă ia dracu 1 murmură el. M-am prostit de tot!

— Așa-i vrerea lui Dumnezeu, părinte, nu blestema, că e mare păcat, se auzi popa Grigoris vorbind pe un ton sentențios.

— Nu blestem, strigă celălalt preot, care-și regăsise glasul. Și nu mă tem, sîntem nemuritori. Mi-a veait

la loc» am sa continuu. Evzonii* au fost măce*
iti Ei s-au dus, dar am rămas noi. Am rămas noi
s.aii întors turcii... S-au întors turcii: asta spune

f*tâl- *** au încePut sa ^ea ^0Cj sa căsăpească, să ne-
instească femeile, ca niște turci ce sînt. I-am adunat
oe cei ce-au mai rămas vii, iată, pe aceștia pe care-i
vedeți îngenuncheați aici, în fața voastră, iubiți creș-
tini cîțiva bărbați, mai multe femei și foarte mulți
copii-- Am luat icoanele, Evanghelia și prapurul sfîn-
tului Gheorghe, precum și tot ce-am mai putut. Eu
am pornit-o în frunte, și-așa a început exodul... Prigo-
niți, înfometați, chinuiți de boli, mărșaluim de trei
luni de zile; mulți dintre noi au murit pe drum. I-am
îngropat, apoi am pornit mai departe, atîția cîți am
mai rămas în viață I în fiecare seară cădeam frînți de
oboseală, dar eu mă ridicam, îi încurajam, le citeam
Evanghelia, le vorbeam de Dumnezeu și de Grecia.
Acestea ne mai dădeau putere, și dimineața marșul
începea din nou... Am aflat că departe, lîngă mun-
tele Sarachina, e un sat bogat, cu oameni buni: Li-
covrisi. Ne-am gînăit: sînt creștini, sînt greci, au
hambarele pline, au pămînt mult, n-o să ne lase să
pierim. Și am venit. Bine v-am găsit, fraților din
Licovrisi!

Preotul Fotis își șterse sudoarea care-i curgea pe
frunte, își făcu cruce, se aplecă spre Evanghelia ce-o
ținea în brațe și na sărută.

— Altă nădejde n-avem, altă rîngîiere decît
aceasta n-avem, adăugă el, ridicînd în sus Evanghelia
grea, cu scoarțe de argint.

Ochii tuturor se umplură de lacrimi; oamenii se îngroșiră și se înfiorară. Manolios simți că amețește și ca să nu cadă se rezemă de brațul lui Ianaeos, iar Mihelis se trăgea nervos de mustața-i neagră, abia stă-Soldăți în armata greacă, infanteriști.

pînindu-șe să nu-l podidească plînsul. Pînă și Ocji:, sălbaticului Panaiotaros se tulburaseră și priveai' iumea din jur cu bunătate și blîndețe... Plîngea pîn* și văduva Caterina pentru creștinătate și pentru Grecia, pentru bărbații și femeile din jurul ei, și pentru păcatele și faptele sale rușinoase... Iar sus, în ceardac căpitanul Furtunas își puse mîna mare la gură să-și oprească sughițurile, de teamă să nu-l trezească din somn pe agă, care sforăia adînc.

Numai cei doi popi nu pîngeau; unul, pentru că trăise toate aceste nenorociri și nu mai avea lacrimi să plîngă; celălalt, pentru că nu se gîndea decît la un singur lucru: anume, ce să nascocoască în grabă spre a se descotorosi de această gloată înfometată și de conducătorul ei, ale cărui cuvinte patetice răscoleau sufletele oamenilor.

— Unii dintre noi, continuă preotul Fotis, stăpî- isindu-și glasul, au apucat să se ducă la cimitir, au luat oasele părinților lor și le poartă cu ei, pentru a le îngropa la temelia noului nostru sat. Iată, uitați-vă la bătrînul acesta, care are o sută de ani: le poarta

în spinare de trei luni de zile.

Dar popa Grigoris începu să-și piardă răbdarea.

— Toate astea-s fapte bune și sfinte, părinte, spuse el. Dar acum ce vreți de la noi?

— Pământ, răspunse preotul Fotis. Pământ, să prindem iar rădăcini! Știm din auzite că aveți aici pământ de prisos, rămas pîrloagă — dați-ni-l să-l deșțelenim; vom semăna, vom secera, vom face din el pîine, spre a ne hrăni familiile. Asta vă cerem, părinte!

Popa Grigoris scoase un mîrîit ca de cîine ciobănesc. Cine sînt hămesiții ăștia care vor să intre în tîrla lui? își apucă încet cu mîna barba-i albă și căzu într-o meditație adîncă. Bărbații și femeile își ațintiră ochi la buzele lui. În piață se lăsă o tăcere apăsătoare.

58

Aga tresări și întrebă ursuz:

De ce-au tăcut? Le-am poruncit să țipe!

—. Dormi, dormi, agă dragă! îl liniști căpitanul.

[Siu s-au încăierat încă.

—Ce-ai pățit, ghiaurule? De ce-ți tremură plasul? Te-ai îmbătat?

[T> —. Eh, ghiaur e rachiul ăsta; m-a dat gata! murmură căpitanul ștergîndu-și lacrimile din ochi.

Manolios nu se mai putu stăpîni. De unde a căpătat argatul ăsta atîta cutezanță, să iasă înaintea

întregului sat și să vorbească?

— Părinte, strigă el, părinte Grigoris. ascultă-le glasul! Prin ei vorbește Hristos, căruia i-e foame și ne cere de pomană!

Popa Grigoris se întoarse spre el cu ochii scăpărându-i de furie!

— Ține-ți gura, mă nerodule î

Acum liniștea se făcu și mai apăsătoare. Costantis și Ianacos se alăturară lui Manolios, ca și cum ar fi vrut să-l ocrotească. Mihelis se apropie și el, tulburat.

— Du-te de-l trezește pe taică-tu, îi șopti Manolios, Du-te repede. El are inimă bună, poate că o să i se facă milă de ei. Ție nu ți-e milă de ei, stăpîne?

— Mi-e milă... Mi-e milă de ei... Dar mi-e teamă să-l trezesc pe tata...

— De Dumnezeu să-ți fie teamă, Mihelis, de Dumnezeu, și nu de oameni! răspunse apăsător Manolios,

Mihelis se roși de ciudă. Cum de-și îngăduie argatul lui să vorbească așa? Cui îi vorbește el? Cui îi poruncește? își încruntă sprâncenele. dar nu spus© nimic. Și nici nu se urni pentru a se duce să-l trezească pe tatăl său.

Popa Grigoris continua să stea adâncit în meditația lui. Își frământa mintea ce să spună și cum să facă
«fc . ? 57

pentru a izgoni acești lupi hămesiți din târla sa. Sii
țea în jurul lui propria turmă răvășită, gata să-i scan'
de sub control... Ce să facă? Să-i cheme pe a«ă;»
Dar ce vor spune sătenii când or vedea că-l pune'n
turc să judece soarta celor care au înfruntat rnoarta
Și au rămas pe drumuri tocmai pentru că au luptat
împotriva turcilor? Să cheme fruntașii satului? Nu-
mai în moș Ladas avea încredere. Cît despre ceilalți
Boierul e ramolit. Îl apucă ușor pîmstil, ax spune da'
Iar celălalt, riiosul de căpitan, sigur ar spune și el da *
ce avea de pierdut? Apoi învățătorul, un cap sec, urî
flecar cu ochelari, cu idei mari și frumoase, dar care
Bvi-i în stare să împartă un braț de paie la doi
măgari...

— Dumnezeu îiîrtîrzie, părinte, întîrzie să te lu-
mineze, zise popa Fotis, care-și pierduse răbdarea,

— întîrzie, făcu popa Grigoris awrocănos, pentru
că mi-au fost încredințate și mie atîtea suflete, de
care o să dau socoteală înaintea lui Dumnzeu.

??— Toate sufletele din lumea asta, îi întoarse vorba
popa Fotis, sînt încredințate cuiva; nu deosebi, pă-
rinte, pe ale mele de ale tale.

Dacă ar fi fost singuri, numai ei doi, popa Grigoris
s-ar fi năpustit asupra lui și î-ar fi apucat de gît să-l
sugrume; dar în situația de acum ce să facă? Se stă-
pîni. Totuși, nu putea să tacă prea rrrart; toate pri-
virile erau ațintite asupra lui și așteptau. In ee!e din

urină, deschise gura:

— Ascultă, părinte...

— Ascult, răspunse popa Fotis, strângînd eu amîndouă manile Evanghelia grea, ca și cum s-ar fi pregătit s-o arunce în capul celuilalt.

Popa Grigoris nu-și precizase încă bine în minte ce anume avea să spună; dar tocmai îť clipa aceea, tocmai cînd avea mai multă nevoie de ea, se produse minunea pe care o aștepta. Se auzi un țipăt sălbatic:

* ăra Despinio se prăvălise la pămînt, țeapănă. Ceî j-l jurul ei se repeziră s-o ridice, dar se dădură înaînfiorați: fața îi era verde, buzele vinete, picioa-
^°)e umflate, burta rotundă ca o tobă,

r Popa Grigoris își ridică mâinile spre cer;

* Fiilor l strigă el, căutnd să-și stăpînească bucu-
ia In această clipă groaznică, Dumnezeu ne-a dat
răspunsal- Prihiți această femeie, aplecați-vă și pri-
viți-o biae: burta umflată, picioarele ca niște butuci,
fața înverzită — holeră!

Lum«a se dădu înapoi cu groază.

— Holeră! strigă din nou popa Grigoris. Acești oameni străini aduc în satul nostru o molimă ucigătoare; sîntem pierduți! Călcați-vă pe inimă, gîndiți-vă la copiii voștri, la femeile voastre, la satul nostru! Nu -eu sînt acela care hotărăsc, ci Dumnezeu. Părintele a vrut un răspuns: iată-l!

Și rostind aceste cuvinte, arătă cu mîna întinsă spre moarta care zăcea în mijlocul pieței.
Popa Fotis strînse și mai tare Evangl&lia la piept; mîinile-i tremurau. Făcu un salt spre popa Grigoris, încercă să vorbească, dar nu putu, se înăbușea.
Căpitanul, sus, în ceardac, se ridică în picioare, cîătinîndu-se; își muie încă o dată ștergarul în căldare; sîngele i se urcase din nou la cap, fruntea îi ardea. Își înfășură ștergarul strîns în jurul txmplelor. Apa îi curgea șireaie pe obrajii zbîrciți, pe bărbia spîină, pe pieptul fără p&r, tăbăcit de vîntii] și apa sărată a mării. Se răcori și își mai veni în fire.
— Ah, taurul de popă! Ce țaful dracului! murmură el, simțind, că i se încurcă limba în gură din cauza beției. Gata! I-a dat la cap bietului popă pribeag! Auzi colo, holeră... Ptiu, nu ți-e rușine, păcătosule, să-ți bați joc de cele sfini ' Dar n-o să-ți meargă, nu! O să cobor scara, o s; ig: „Mincinosule! Mincinosule! Nu uita că și t -,at fruntaș, țin

Și eu cîrma satului, am și eu un euvînt de spus!" s;
n-am să tac! s

Apoi se ridică, se îndreptă bălăbănindu-se spre ușă dădu cu piciorul în ea și o deschise. Se opri o clip^ în vîrful scării. Casa se balansa ca un vapor, cînd cu prora în jos, cînd cu ea în sus: era furtună mare Felinarul aprins în capul scării, armele de pe pereți

iataganele, fesurile roșii, seizul care dormea ghemuit în prag, se învîrteau dimpreună cu toată casa într-^{un} tangaj năprasnic. Căpitanul se apucă de balustrada scării, întinse un. picior; i se păru că are aripi j treptele urcau și coborau singure, ca niște valuri. Călca în gol, se prăvăli pe scară cu capul înainte, făcînd să se zguduie întreaga casă.

Aga sări din somn.

— Hei, căpitane! țipă el. Cine sa prăbușit, bre?

Și întinse mîinile prin întuneric, pipăi marginea ceardacului, dar acolo nu era nimeni. Încercă să se ridice, dar căzu din nou pe perna mare, alături de lusufachi, care adormise cu sacîzul în gură. Aga dădu cu mîna de trupul lui mic, caid și parfumat, și priase a zîmbi.

— Dragul meu lusufachi, zise el duios. Dragul meu lusufachi, dormi?

Își răsturnă capul peste pieptul grăsuliu al tureule-^{țului} și închise ochii copleșit de fericire.

În piață, glasul popii Grigoris se auzi din nou, de astă dată liniștit, plin de dulceață:

— Părinte, am ascultat suferințele voastre, și inimile ni s-au zdrobit în piept. Ai văzut, rie-au podidit lacrimile pe toți. Tocmai ne deschiseserăm brațele să vă primim, dar în aceeași clipă Dumnezeu și-a făcut milă de noi și a trimis semnul acesta groaznic. Purtați cu voi o molimă ucigătoare, fraților! Duceți-vă

în voia Domnului, nu ne otrăviți satul!

60

r a aceste cuvinte, o jale mare se stîrni în rînduî
pribegilor; femeile începură să se zbuciume și să țipe,
K bații se uitară năuciți la preotul lor, iar locuitorii
A' Licovrisi fură cuprinși de groază și stăteau cu ochii
' oniți asupra leșului, înlemnit în mijlocul satului lor,
P— Plecați de-aici! Plecați ' se auzeau voci din
toate părțile. Plecați! >,,---

— Aduceți var și aruncați-l peste holerica, sa nu ne
otrăvească aerul! urlă un bătrîn.

jsju vă temeți, fraților! încercă să-i potolească
eotul potis, Nu-i adevărat, nu-l ascultați! N-aducem
cu noi molimă ucigătoare, ci ne e doar foame. Fe-
meia asta a murit de foame. V-o jur! Pe urmă, se în-
toarse către popa Grigoris și-i strigă în față;

.— Popă cu burta plină și cu gușa mare! Dumne-
zeu, care e sus și ne-aude, să te ierte, că eu nu pot.
O să ai veșnic pe suflet acest păcat!

—Duceți-vă în plata Domnului! strigă un bătrîa
din Licovrisi. Am copii, am nepoți; nu ne nenorociți I
Groaza începu să pună stapînire pe săteni; inimile
li se împietreau; își agitau brațele prin aer, strigînd t
— Plecați! Plecați!

— Vocea poporului e vocea lui Dumnezeu! rosti
popa Grigoris, încrucișmdu-și brațele la piept, Du-

ceți-vă unde oți ști i

— Păcatul să cadă asupra voastră! strigă preotul Fofis. Plecăm I Sculați-vă, fiilor, curaj! Dacă ei nu ne vor, nici noi nu-i vrem pe ei. Pământul e mare, să mergem mai departe!

Femeile se ridicară, clătinându-se, și își luară din nou poverile. Bărbații își strînseră de pe jos boccelele "Și uneltele; cel ce purta prapurul se mișcă și trecu în fruntea convoiului.

Manolios plîngea. Se aplecă și-l ajută pe moșneagul de o sută de ani să se ridice, așezându-l sacul ca oase în spinare.

— Aveți curaj și încredere în Dumnezeu, bunici țule, îi spuse el, nu deznădăjduiți! Aveți curaj și î,, credere în Dumnezeu...

Moșneagul se întoarse și-și sălta capul.

— Dar ce, mormăi el, în oameni să avem încredere? Nu i-ai văzut? Ptiu, bătu-i-ar Dumnezeu să-bată!

În clipa când să se urnească din loc, preotul Fotis se opri puțin, șovăitor. Privi oamenii din jurul lui, slăbiți, istoviți, numai piele și oase, și inima i se strînse de durere.

— Fraților din Licovrisi, strigă el, dacă aș fi singur dacă aș avea să dau socoteală în fața lui Dumnezeu numai de sufletul meu, nu m-aș umili să întind mîna

ca să cerșesc. Aș muri mai curînd de foame. Însă mi-e milă de femei și de copii, că nu mai au puteri, au să se prăbușească pe drum de foame. Numai de jalea lor înăbuș în mine orice mîndrie și rușine și vă cer de pomană. Milostiviți-vă, frați creștini! Uite, întindem o pătură, aruncați în ea cu ce vă lasă inima pe fiecare: cîte o bucată de pîine, o cană cu lapte pentru copii, un pumn de măslina... Ne e foame I

Doi bărbați desfăcură o pătură și, cu ea întinsă, porniră în fruntea convoiului.

— în numele Lui Dumnezeu, făcu preotul închinându-se, pornim. Înainte, fiii mei! Curaj! O să bem și acest pahar! Doamne, îndură-te de noi! O să străbatem satul, o să batem la toate porțile. Să ne resemnăm, căci n-avem încotro, și să strigăm: „Milostiviți-vă! Milostiviți-vă de noi! Dați-ne ceea ce vă prisosește, ceea ce ați fi aruncat la dini! Țineți-vă sufletul cu dinții, fiii mei! Curaj! Hristos va birui.” Se întoarse către popa Grigoris și-i strigă *.

— O să ne mai întîlnim într-o zi, părinte Grigoris! O să ne întîlnim la judecata cea din urmă, cînd

* stăm itnimiloi în fața lui Dumnezeu, și el va judeca I . . .

Cea dinții car<? se repezi sa-și dea obolul iu CarjBa, văduva. Își trase de pe umeri șalul nou, verde, trandafiri mari, roșii, și-l aruncă în pătura desfă-

° t& Apoi se scotoci, mai găsi o oglinjoară și o stilită l'u parfum, și le aruncă și pe acestea în pătură.

— N-am nimic altceva, fraților, zise ea plîngînd.

N-am nimic altceva, iertați-mă... .

Costantis stătu puțin pe gînduri, apoi, amintindu-și deodată că fusese însărcinat cu rolul de apostol, își descuie repede cafeneaua, intră înăuntru și aduse un pachet ca zahăr, o cutie cu cafea, o sticlă cu rom, eîteva cești, un calup de săpun, și le depuse pe toate în pătură,

— Ofranda e mică, spuse el, dar e făcută din toată inima. Drum bun!

La fiecare poartă la care se opreau pribegii se ivea cîte o mîină, arunca în grabă ceva în pătura desfăcută, apoi închidea repede poarta la loc, de teamă să nu intre holera.

Trecură și pe la casa lui Ladas. Bătură, dar nu deschise nimeni. O lumină ce se zărea aprinsă ia fereastră se stinse deodată. Ianacos, care, împreună cu cei trei prieteni ai lui, însoțea convoiul, bătu din nou, cu putere și strigă:

— Moș Ladas, sînt niște creștini cărora îi-e foame; toată lumea le dă cîte o bucățică de pîne, dă-le și dumneata cBva!

Dar dinăuntru se auzi glasul înfuriat al moșneagului:

— Cînd ți-e sete în casă, n-arunci apa afară I

— Bine, bine, lasă, că de nu ți-oi pune eu foc cu mîna mea la casă, Antihristule, să nu-mi zici pe nume 1 strigă lanacos, ridicînd pumnul în sus.

6.3

— Să treceri) pe la boierii! Patriarheas, băiet propuse atunci Mihelis. Și întorcîndu-se către cei tr prieteni ai lui, adăugă: Dar să mergem repede c{ mai e timp. Tata doarme, o să intrăm în chilei' si L să luăm tot ce-om putea.

— Și dacă se supără bătrînul? făcu Manolios rîzînd.

— Să bea oțet și o să-i treacă, răspunse Mihelis Haidem!

Toți patru porniră veseli la vale, ca și cînd s-ar fi dus să prade o cetate dușmană.

În acest timp, văduva se întorcea acasă la ea; îi era frig, umerii i se înfiorau. Dar zîmbea mulțumită. „Nu-i nimic, își spunea în gînd, cu șalul meu o să se înfășoare altă femeie și n-o să-i fie frig,..” Deodată, un strigăt puternic și sălbatic se auzi în spatele ei; o suflare caldă îi atinse ceafa goală și două mîini mari o înhățară de gît.

— Cătea, ți-am cumpărat șalul cu sîngele inimii mele și tu îl dai de pomană, ha? Te sugrum, fă I Ulița era pustie; văduva se sperie. Simțea în nărrile ei răsuflarea bărbatului duhnind a vin; doi ochi

amenințatori și totodată rugători erau ținuiți asupra-i.

— Panaiotaros, ești o fiară! murmură ea. Fie-ți milă de mine, n-am să mai fac I

— De ce, fă, mi-ai strigat „Iuda”? Am simțit asta ca un cuțit în inimă. Vrei să-mi fie milă de tine, dar ție de ce nu ți-e milă de mine? Mă lași să vin astă-seară la tine? .

Aștepta răspunsul ei și tremura. După puțin. \$'d~sul i se auzi din nou plin de rugămintă:

— Altă mîngîiere în afară de tine n-am, Cate-ri.no,,, stjasă-mă să vin.

64

Văduva simțea cum o înfășoară dorința bărbatului, fierbinte, ațîțată, scăldată în vin, în sudoare și lacrimi. Se înfiora.

— Vino, spuse ea încet, și porni mamte, Ieganuidu.și șoldurile.

panaiotaros se luă după ea, mergînd tiptil prin întuneric, gîfîind, furișîndu-se pe lîngă ziduri.

Convoiul de refugiați ajunsese în fața casei boierești; patru bărbați, încărcăți cu patru coșuri mari, îi așteptau afară, în pragul porții.

— Fraților, strigă Ianacos, astea nu încap în pătură; să vină patru voinici să le ia!

— Mergeți cu bine, spuse Mihelis, și iertați-ne!

Iertați-l și pe boierul Patriarheas.

— Iertați să fiți cu toții! răspunseră câteva glasuresi voioase de femei și bărbați, care se și repeziră la un coș și se înfruptau din el cu lăcomie.

— Ce ne trebuie, fîrtaților, ca să biruim moartea? strigă lunganul care ducea prapurul. Spuneți, ce ne trebuie? O bucată de pîine. Uite-o! ,

Și ridică din coș o pîine mare.

— Bătrînul sforăie și-acum, spuse Manolios, ieșind din curte și închizînd poarta după el.

— Sforăie, adăugă Ianacos, și visează că intră în rai; și că înaintea lui merg și-i deschid calea, nu patru îngeri, ci patru coșuri încărcate I

Rîseră cu toții. Își simțeau inimile ușurate.

Convoiul ieșea acum din sat. Noaptea se lăsase pe pămînt, blîndă, azurie și plină de miresme. Cîinii se opriră la ultimele case, mai lătrară puțin, făcîndu-și datoria, apoi se întoarseră îndărăt mulțumiți. Muntele Sarachina apăru pe neașteptate în fața celor prigoniți — sălbatic, aspru, plin de pietroaie și de prăpăstii.

65

— Hai să ne luăm rămas bun de la preot, le spus Manolios prietenilor lui. Țsta nu-i popa, ci un Moise care-și conduce poporul prin pustiu.

Grăbiră pasul. Manolios apucă mina preotului Fo-

tis și i-o sărută.

— Părinte, spuse el, știu că. satul nostru a păcătuit; roagă-te lui Dumnezeu să nu-și arunce blestemul asupra noastră.

^ Preotul își puse cu bunătațe mm a firavă pe părul blond.

— Cum te cheamă, fiule? întrebă el,

— Manolios.

— Nu blestem și nu sînt supărat pe sat, Manolios. Oamenii de pe aici sînt simpli și cred tot ce li se spune. Au o căpetenie și-o urmează întru totul; așa și trebuie. Dar, Dumnezeu să mă ierte, căpetenia satului vostru e rea.

Stătu o clipă pe gînduri.

— Mi-a scăpat din gură un euvînt greu, adăugă el. Căpetenia voastră nu e rea, e sălbatică. Dar nenorocirea o va îmblînzi. Iar dumneata, voinieule, cine ești? întrebă el întorcîndu-se spre Mihelis. care-i luă mîna să i-o sărute și el.

— El e Mihelis, boierașul satului nostru, răspunse Manolios.

— Să-i spui tatălui tău, boieraș Mihelis, că Dumnezeu va înscrie aceste patru coșuri în catastiful pe care-l ține acolo, sus. pentru fiecare muritor; și într-o zi, în viața de apoi, o să i te plătească, și încă cu dobîndă. Așa să-i spui, că Dumnezeu plătește; cele patru coșuri se vor înmulți ca cele cinci pîiru

din parabolă.

Se apropiară Tanacos și Cost.intis.

— Eu sînt Tanacos, un marchitan păcătos; ia*
dînsul e Costantis cafegiul. Rinecii\"mteaxă-«e, pă-
rinte!

Popa Fotis îi binecuvîntă și pe ei, punîndu-șl
„jîna osoasă pe capetele lor.

\—Șj acum, fiii mei, întoarceți-vă înapoi la casete
oastre. Binecuvîntarea lui Dumnezeu să fie cu voi!
Apoi își roti privirea în jurul lui. Noaptea era
atlîi^'ă și liniștită; nici o frunză nu se mișca; cerul
plin'de stele. In fața lor, deasupra, se înălța mun-
tele Sarachina, masiv și uriaș.

'— Pe Sarachina sînt multe peșteri, părinte, spuse
Ianacos. Am auzit spunîadu-se că, în anii de demult,
to acele peșteri au trăit "cei dintîi creștini. Într-o
peșteră se mai zăresc încă și acum, zugrăvite pe
stîrică, sfînta Fecioară și Răstignirea. O fi fost bise-
rica lor.

— E și o apă acolo, adăugă Costantis. Curge și
iarna și vara dintr-o stîncă. După ce-o să vă urcați
puțin, o să auziți murmurul ei. Sînt și potîrnichi.
Iar în v.îri de tot se află biserica Prorociei 1 Ilie.

— Deseară v-ați putea odihni în peșterile acelea,
zise Manolios. Muntele e plin de tufişuri și de ar-
buști sălbatici; o sa aprindeți focurile, o să faceți

de mâncare, ca să vă hrăniți. Și, dacă vă place, puteți să și poposiți acolo cîlva timp, pînă vă mai întremați. Prorocul Ilie, ocrotitorul muntelui, ține la cei prizoniți.

Preotul Fotis ridică ochii și îi fixă asupra muntelui. Rămase o bucată de vreme pe gânduri. Cei patru însoțitori îl priveau cu emoție; pe chipul lui ascetic gândurile se succedau valuri-valuri; prTWrea îi era cufundată într-o genune tainică, tăcută?"

Deodată, își făcu cruce, se hotărî:

— Dumnezeu a grăit prin gura ta, Manolios, spuse el. Oamenii ne alungă de pretutinder.i; vom împărți deci acele peșteri cu jivinele. Fie numele Domnului lăudat!

înălță Evanghelia și binecuvîntă muntele.

67

— Creație a Celui atotputernic, murmwă el, r>\tră mare, și tu. apă neadormită, care picuri & stînci și potolești setea lăstunilor și a șoimilor, și t° foc, care dormi în lemn și aștepti pe om să te trească și să intri în slujba lui, bine v-am găsit! SîrTtem oameni prizoniți de oameni. Voi, șoimi și l^s~tuni, ființe sălbaticе și milostive, primiți-ne în rni; locul vostru! Aducem cu noi oasele părinților nostri, și uneltele de muncă, și sămînța de om. Cu voia lui Dumnezeu, fie ca această sămînță să se prindă în

aceste pietre sterpe și poporul nostru să se înrădăci-
neze aici!

Preotul Fotis bîjbîi prin întuneric, găsi cărarea, se
întoarse către turma lui, care-l aștepta, și strigă:

— Urmați-mă !

* Apoi, adresîndu-se celor patru însoțitori, le zise:

— Hristos a înviat, fiii mei! Belșug și bucurie!

— Adevărat a înviat! răspunseră aceștia.

Lipiți unul de, altul, rămaseră locului cu ochii la
mulțimea de izgoniți care urca muntele. În frunte
mergea preotul, urmat de cel care ducea prapurul,
de bătrînii cu icoanele și de moșneagul de o sută de
ani cu sacul lui de oase. Apoi, înșirate una după alta
pe cărare, pășeau femeile cu pruncii în brațe, iar
în coadă, încheind coloana, veneau bărbații.

După puțin, se pierdură în întuneric.

UI

Timp de o săptămînă, patimile lui Hristos și glo-
rioasa lui înviere își aruncaseră strălucirea lor peste
lot satul, umplînd fiecare casă cu colaci de Paști și
cu ouă roșii. Ele își răsfrînseră lucirea peste grădini,
năpădindu-le de flori. Razele lor luminoase pătrun-
seseră pînă și în scăfîrliile necioplite ale țăranilor,
cînd petrecerile goniseră pentru cîteva zile din min-"
tea lor socoteala rece a intereselor. Timp de o săp-
tămînă, viața își scuturase jugul mizeriilor sale și se

făcuse mai ușoară. Dar după aceea își opinti grumajii iarăși, ca o vită de povară care sforăie din greu, și se înhamă din nou la corvada cea de toate zilele.

În ziua aceea, așadar, dis-de-dimineată, dat fiind că sărbătorile trecuseră, Ianacos intră din nou în grajdul întunecos, unde măgărușul lui drag dormea adânc și visa. O duhoare de baligă și o căldură jilavă te izbeau încă de la ușă. Tot așa trebuie să fi fost și duhoarea lumii în primii ani ai zămislirii ei. -Animalul îl simți și-și deschise ochii mari, catife-lați, apoi întoarse capul și-l privi liniștit. Îl recunoscu: era Ianacos — așa-l striga toată lumea — tovarășul lui de drum și de suferință, care-i puneă în fiecare zi samarul în spinare, îl plimba prin sate,

pe urrnă îl aducea înapoi acasă, aici, în grajdul ăst mic, unde-i dădea să bea apă curată și să mănânce paie și grăunțe de orz. Îl recunoscu, mișcă din coada și începu să ragă bucuros.

Ianacos se apropie de el, îi mângâie crupa neagră lucioasă, burta albă, moale ca puful, și gâtul cald apoi își vârî o mână într-una din urechile lui mari ca niște pîlnii. cu auzul ascuțit, iar cu cealaltă i-a pucă botul, i-l întoarse spre el și începu să-i vorbească:

— Iusufachele meu (așa-l alinta în taină, cîrni

erau numai ei doi, ca sa nu audă aga), dragul meu Iusufachi, sărbătorile s-au sfârșit, Hristos a înviat am petrecut bine, n-ai de ce să te plîngi. Ți-am adus în fiecare zi cîte o porție dublă de grăunțe. Ți-ai strîns iarbă proaspătă, ca să ți se deschidă pofta de mîncare, iar de Paști ți-am făcut plocon un ghior-dan din pietre albastre și ți l-am atîrnat de gît, să nu te deochi, rnititeiule. Ți-am pus la gît și un cățel de usturoi, ca amuletă, pentru mai multă siguranță. Că, tare ești frumos, dragul meu Iusufachi, iar oamenii au ochi răi și pizmași, mi te-ar fi deocheat. Și, zău, ce m-aș face eu fără tine 1 Nu se cade să uiți că ara rămas numai noi amîndoi. că eu n-am pe nimeni pe lume afară de tine; copii nu în-anî învrednicit să fac, femeia mi-a murit, fiindcă s-a lăcoint să mănînce prea mult năut, a-șa că nun tai tu mi-ai mai rămas, scumpul meu Iusufachi!

Dar azi îți aduc o veste mare, care o să te bucure. La anul, de Pastele care vine, o să înfățișăm în sat la noi patimile lui Hristos, despre care cînd ai mai auzit vorbindu-se. Și cum pentru treaba asta e nevoie și de un măgăruș, am cerut fruntașilor batirul ca acela să fii tu, dragul meu, Iusufachi. Așa că pe tine o să încalce--Hristos ca să intre în Ierusalim. Îți dai tu seama ce glorie raare te așteaptă? Nu veți

fi acolo decît voi, adică Isus, apostolii și tu, băiatul

meu. Tu o să mergi în frunte, o să-l porți în spi*
nare pe Dumnezeu și oamenii vor întinde pe jos ra»
nturi de mirt și de dafin ca să calci pe ele, și harul
dumnezeiesc o să pogoare asupra ta, luminându-ți
spinarea, burta și părul, care-ți va străluci ca mă^
tasea.

Iar când o să mor, dacă Dumnezeu va catadixi să
primească în cer și un calic ca mine, o să mă oprese
la poarta raiului, o să sărut mîna păzitorului de-acolo
și-o să-i spun: „Îți cer numai un hatîr, Petre. Lasă
să intre în rai și măgărușul meu; sau intrăm îm-
preună, sau altfel n-o să intru nici eu!" Și apostolul
o să rîdă, o să te bată cu palma pe șold și o să zică i
..Hai, împlinească-se voia ta, Ianacos, încalecă pe Iu-
sufachi și intrați amîndoi în rai; ai noroc că lui Dum-
nezeu îi sînt dragi măgărușii."

Și să vezi atunci ce bucurie o să fie pe tine, dra^
guî meu iusafachi! Și asta în vecii vecilor! în sfîr-
șit, o să te plimbi și tu fără coșuri încărcate, fără
povară, l'firă samar, prin livezi prin care crește o lu-
cerna mare, nepieritoare, ce-o să-ți ajungă pînă la
bot, ca să nu te mai ostenești, dragă Iusufachi, să-ți
întinzi gîtul după ea. Și-în fiecare dimineață o să
răgi în cer și-o să scoli îngerii din somn; ei au să
rîdă și au să se urce pe "tine; au să fie ușori ca niște
i'uJgi. și-o să te zbenguiești prin grădini, purtînd în
spinare îngerăși albaștri, roșii, violeți... Întocmai ca

măgarul acela, pe care l-am văzut odată la târgul din Smirna, încărcat cu trandafiri, crini și liliac, și răspîndind un miros îmbătător!

O să vină. o să vină ea ziua asta, Tus'.ifăclii dragă, nu te teme! Dar pînă atunci trebuie-, băiatule, sa muncim, ca sa avem ce mânca. Așa că vino să-ți pun samarul, vino să te încarc cu cele două coșuri pline de mărfuri. Vom lua din nou satele la rînd. ca să
7 — Hristos răstignit a doua oară — voi, I .,• ~?

vindem mosoiele de ață, andrele, ace, piepteni, tămîie, pînzeturi și cărțulii cu viețile sfinților. Ajută-mă, dragă Iusufachi, pentru ca afacerile noastre să meargă bine. Sîntem doar tovarăși și, pasămite, asociați. Tot ce cîștigăm, o știi prea bine, împărțim pe din două în mod cinstit: mie grîul și ție paiele. Iar dacă afacerile ne-or merge bine, o să comand pentru tine, la huiduma de Panaiotaros, un samar nou, să nu te mai roadă, și niște hamuri frumoase cu ciucuri purpurii.

Hai, vino, să pornim la drum. Ți-aș mai spune: Fă-ți cruce!, dar tu nu ești creștin, tu ești măgar. Așa că, întinde-te, desfă-ți picioarele, golește-ți bășica de pișat și vino să te încarc. S-a luminat de ziuă. Cu binecuvîntarea lui Dumnezeu, să mergem, dragă Iusufachi!

Ianacos își încărca măgărușul, își luă bățul și mica goarnă, ce-o purta cu el peste tot ca să-și vestească sosirea în fiecare sat, deschise poarta, își făcu cruce și, voioși, odihniți, mergînd unul în urma celuilalt, porniră amîndoi în primul lor turneu de după sărbători.

Era o dimineață strălucitoare. Lumina dănuia parcă și cobora din cer, revărsîndu-se peste pămînt, peste sat, inundînd pietrele, porțile, ferestrele, pulberea drumului. Întreaga fire rîdea. Lui Ianacos i se făcu foame și-și scoase din traistă o bucată mare de pîine, un pumn de măslina și o ceapă, și începu să jnănînce fericit.

„Măi, ce dulce și plăcută-i lumea asta! își spuse el. Ca pîinea de grîu!"

Ușa vecinei lui, văduva, era deschisă. Caterina, cu rochia suflecată, cu îlicul descheiat, spăla pragul turnînd apă cu găleata. Picioarele-i goale pînă la genunchi luceau, frumoase, albe și rotunde, iar smii

I se zbăteau la piept ca niște pui de fiară, gata să iasă din strînsoarea cămășii.

„Întîlnirea asta, dis-de-dimineață,- nu-i a bună*"» gîndi Ianacos, și-și lovi măgărușul cu bățul sub burtă, să iuțească pasul pentru a se îndepărta mai repede. Dar văduva îl zări, se ridică ușor și se rezemă aprinsă în pragul ușii.

— Vînzare bună, Ianacos! îi strigă ea rîzînd. Măi vecine, de-ai şti cît te-admir eu pe tine! Cum de poţi trăi, măi omule, aşa singur, ca un cuc? Şi te văd rîzînd şi molfăind într-una... Eu, una, nu pot! Nu pot, dragă vecine, şi am numai visuri urîte.,,,

— Ce comenzi ai să-mi dai, Caterino? întrebă Ianacos ca să schimbe vorba. O oglinjoară, o sticlură cu apă de levănţică? Ce-ţi trebuie?

Oaia văduvei apăru în faţa uşii, behăind neliniştită; în jurul gîtului avea legată o panglică roşie, şi ugerul îi era plin de lapte.

— Vrea s-o mulg, sărăcuţa de ea! spuse văduva oftînd. I s-au umflat ţîţele şi-o dor. Ce vrei, e?©•
meie şi ea...

Se aplecă şi-o mîngîie eu duioşie.

— Numaidecît, numaidecît, se adresă ea oii. Nat te grăbi, aşteaptă să spăl mai întîi pragul ăsta, că mi-l calcă atîtea picioare murdare!

Şi după ce împinse oaia în casă, se întoarse îaaf spre Ianacos.

— Cum îţi spun, vecine, am tot felul de visuri urîte, repetă ea oftînd din nou. Uite, azi-noapte, spre; ziuă, l-am văzut în vis pe Manolios. Se făcea că tăia; luna felii şi mi le dădea să le mănînc... Tu, Ianacos» eşti om umblat prin lume; am auzit c-ai fost tocmai pînă la Smirna; te pricepi să tălmăceşti visurile?

— Destul, Caterino! Ai niţică îndurare şi nu băga

oamenii în ispită, o mustră Ianacos. Crezi că nu te-am zărit aseară când îi făceai cu ochiul lui Manolios E

Ființă fără teamă de Dumnezeu, acum vrei să te Wj și de făptura asta nevinovată? Nu ți-e milă de el? Bietul om e logodit, nu-i strica logodna. Și-apoi, <lacă namila de Paaaiutaros o să simtă ceva, nu te gîndești c-o să-l omoare? Sehimbă-ți felul de viață, Caterino; bagă-ți mințile în cap. Nu ți-a vorbit boierul Patriarheas? Nu ți-a spus că fruntașii satului au hotărît ca tu s-o faci pe Magdalena la taina care se va da la anul, de Pastele care vine. În satul nostru?

— Dar eu. mă Ianacos, eu sînt de mult Magda-îena, spuse văduva, încheindu-și anume ilicul ca să arate că era descheiat. Ce mai e nevoie să-mi spună asta boierul? Rablagitul ăla muieratic, ducă-se mai bine dracului! Pentru că am părul bălai, vrea să...

— Acum însă e vorba de altceva, Caterino, o întrerupse Ianacos. De altceva... Cum să-ți spun, că iiici cu nu pricep prea bine... Uite, de-acî înainte no să mai ai de-a face cu Panaiotaros, ci cu Dumnezeuii. Numai pe el o să-I urmezi de-acum încolo. O să-i speli picioarele cu miresme și-o să i le ștergi cu părul tău... Ai înțeles?

— Tot aia-i, mă prostule! Ascultă ee-ți spun eu: orice bărbat, pîiă și huiduma de Panaiotaros, e

Dumnezeu pentru o clipă. Și încă un Dumnezeu adevărat, nu numai așa. În vorbe! Dar după aia cade din nou și se face iar Ianacos, sau Panaiotaros, «au babalîcul ăsta neputincios care-i Patriarheas. Ai înțeles?

— Să mă ia dracu dacă am înțeles ceva... Iadul și prăpădul lumii i cum zice bătrînul Patriarheas.

Văduva apucă mîuioasă căldarea, zvîrîi cu putere apa în prag, de-l stropi pe Ianacos pe picioare, ba stropi și urechile măgărușului Iusufaehi, care începu să și le scuture supărat.

— jrtj tu ești bărbat, zise Caterina pe un ton bat-
"ocoritor. 'Ești bărbat Ianacos, și nu poți să înțelegi!
>rum bun, și-ți doresc cîștiguri mari în aîaceri.

Asta, fără doar și poate, cred că o înțelegi!

Ianacos atinse ușor cu bățul șoldul măgărușului, acesta tresări și peni repede la drum, urmat de stăînul său. care se grăbea și el, mulțumit că a scăpat vădană.

— Hai să bec înfîi pe la popa, să vedem dacă are să-mi dea vreo comandă; că dacă nu încep cu el, se face foc și pară, ca un turc. „întîi la mine, ordonă el, și după aia la fruntași; că eu sînt reprezentantul lui Dumnezeu în Licovrisi!" Așa că, să mergem întîi la lupul ăla mare. să n-avem belele, întoarse capul "și-o nmi zări o dată pe Caterina

aplecata să-și spele pragul, cu poalele ridicate, pe jumătate dezgolită,

ă el. Ce

roătate dezg

— Pacea;

nunchi, ce 5

iții în ispit'

cazi în gbe;

în ti:--

și-și vi i

lui de <

capul g<

curte, praua unei mari tulburări; suflu >

învârtea nervos pe degete șirul de mâi

limbar negru, pe care i-l dăduse n< <!

Mariori aparii sfioasă .și puse pe ba'i

de viță, tava cu ciueaua di' di.iiinei'.țâ

bucata de brânză. pe care l;i'ă! ei obiș;

în fiecare zi cu gustare. După vreo ora

cele două oua moi pe care i le prec;ă

urmă bea un pahar mare plin cu viu. ,,,, . * > - «

veeni. pe care-] păstra numai pentru „burtică" lui.

murmura ei. l> picioare, ce ge-

i-a dat Dtimnezeu ca sa bage oame-

'?'<yi. vai de tine, Manolios, de-o să

? ei! .

• mucos \-orbea asa, de imul singur.

.ii-'ijii. părintele (a'igoris. În anteriul
mov. Încins eu brîul de c;itîlea, cu
;cult. Sv1 plimba în sus și în jos prin
în taur și
de chih-
??? pi scopul.
'Mili bolta
snsetul și
,i să le ia
nai mînca
t fata. pe
din acela
75

cum și-o alinta singur, .și numai după aceea se ocupa
și de cele sfinte.

După ce lăsă tava pe banca de piatră, fata începu
să stropească ghivecele cu busuioace, cu mușcate și
crăițe. În dimineața aceea Mariori era din nou pa-
lidă, trasă la față, nedormită. Două cearcâne vinete
îi încercuiau ochii negri, migdalați, iar buzele îi ar-
deau. Mama ei murise pe cînd era tînă ră încă, de
boala aceea ascunsă ce roade plămînii omului, și Ma-
riori îi mergea pe urme. Din cînd în cînd, tatăl ei o
privea lung și ofta: „Să se mărite, își spunea el, să
se mărite mai repede, să-mi facă un nepot, și după
aceea, ce-o vrea Dumnezeu. Mihelis e voinic, bine

legat, dintr-o familie boierească și înstărită; el o să lase urmașilor săi vlagă și bogăție."

Mariori termină cu stropitul și se pregătea să intre în casă. Tatăl ei înghiți repede ultima îmbucătură.

— Stai, o strigă el aspru. Unde te duci? Vreau să-ți vorbesc.

Popa nu-și mai putea stăpîni mînia și voia să se descarce. Mariori se rezemă de ușorul ușii, își încrucișa brațele la piept și așteptă. Știa ce-o să-i spună, știa despre cine o să-i vorbească și tremura. Cu puțin înainte, plecase de acolo Panaiotaros și ea prinse cu urechea frînturi din discuția lor. Îl auzise pe tatăl eispunîndu-i Ghipsofagului, în timp ce-l petrecea pînă la poartă: „Bine ai făcut că mi-ai spus totul... Era datoria ta s-o faci! Las' că ți-l aranjez eu!"

— La ordinele tale, tată, spuse Mariori, îăsîndu-și ochii în jos.

— Ai auzit ce mi-a spus Panaiotaros?

— Nu, eram înăuntru și pregăteam cafeaua, răspunse Mariori.

— Mi-a vorbit despre pricopsitul tău logodnic, despre Mihelis!

76

Popa răsuflă adînc; vinele de la tîmple i se umfiară, Se pregătea să-șî dea drumul, dar tocmai în

lipa aceea bătu cineva la poartă. Mariori tresări
° surată. Dumnezeu a avut milă de ea, a scăpat-o de.
cicăleală. Alergă să deschidă.

— Cine-i acolo? întrebă morocănos popa. sorbind
în arabă cafeaua care mai rămăsese pe fundul ceştii.
Z- Eu, Ianacos, părinte. Hristos a înviat 1 Mă duc
să dau o raită prin sate şi-am venit să primesc bine-
cuvîntarea dumitale. Dacă ai vreun comision, vreo
scrisoare... ^

— Intră, striga popa, şi închide poarta î
„Azi e iar în toane rele. gîndi Ianacos. Naiba rn-a
pus să viu?" .

Se aplecă să sărute mîna popii.

— Lasă sărutările de mîna, nelegiuitule, tu, ca-
re-ţi baţi joc de cele sfinte! îi aruncă popa, înde-
părtîndu-l. Mai întîi să stăm de vorbă. Eu o să în-
treb şi tu o să răspunzi. Ce isprăvi sînt astea despre
care arn aflat adineauri, ia spune? Se zice că ai luat şi
mătăluţă parte. Ba încă erai chiar în frunte. Ce căşti
gura aşa? Nu te face că nu ştii! A venit cineva şs
rni-a povestit totul, de-a fir-a-păr. Canaliilor, pângă-
ritorilor, hoţilor I

— Părinte...

— Ce părinte! Nici na părinte! îmi furî avutul,
îmi ruinezi casa şi după aia vii la mine cu mofturi
şi fasoane să-mi săruţi mîna! Făţarniciile, fariseule,
păcat că te-am ales să faci pe apostolul Petru! Ia

ascultă, mă. așa îți începi tu misiunea apostolică, hoțomanule?

— Eu?.. Eu?... murmură Ianacos uimit.

— Tu, tu, și neisprăviții tăi de prieteni, Costan-
't»s și Manolios! Ba l-ați ademenit și pe nevinovatul
de Mihelis, care-i mielul lui Dumnezeu. Știați că

77

are inimă bună și-ați găsit prilejul să-i goliți casa
eu coșurile... Hoților! Iartă-mă Doarnne-Dumnezeui
meu, că i-am ales ca apostoli!

— Dar nu era din ehilerele dumitale, părinte
îndrăzni să-i întoarcă vorba Ianacos.

— Nu cumva din ale tale, moșule? Ei da, din
ale mele era! Mihelis se însoară cu Mariori, cele
două case sînt de-acum încolo una. Așa că din ehi-
lerele mele ați luat brînzeturi, pîini, untdelemn, vin
măslina și zahăr cu «țșuriîe! Și le-ați dat de harani
— la cine? La niște holerici! Cu asemenea prieteni
și, mai ales, cu asemenea minte, Mihelis o să-și îm-
partă repede-repede tot avutul la săracii și la. stri-
cați, și-o să-răi lase fata săracă lipită pămîntului, să
doarmă pe rogojină!

Se întoarce spre fata lui, care stătea alături, piro-
nită de groază, neîndrăzituid nici măcar sîi-si ri-
dice ochii.

— Auzi, Mariori? îi strigă el. An zi ce fapte ruși-

noase pentru o casa ea a noastră?! Dacă pricopsitul tău de logodnic ate asemenea minte, ce- să-ți spun... Bine-ar fi să judecăm mai cu temei lucrările înainte de-a lua o hotărîre.

Cîteva lacrimi se desprinseră din genele lurwți ale fetei și se rostogoliră, calde, pe obrazii ei ofiliți; dar gura îi rămase încleștată.

— Auzi, Mariori? strică iarăși popa.

Capul fetei se plecă acum și mai mult. parcă ar fi spus: „Aud, mă supun...”

Măgărușul, legat de stîlpul porții, începu să ragă. Ianacos tresări.

— Cu iertăciune, părinte, trebuie să plec; și dacă am făcut vreo faptă rea, luînd de la cel bogat ca să dăm săracilor, Dumnezeu are să ne-o ierte!

— Dumnezeu grăiește numai prin gura mea i strigă popa, ridicînd capul. Tu nu poți să vorbești

78

i, a dreptul eu el i El nu-ți răspunde decît prin mine. Iar eu îți spun: sînteți niște hoți, și tu, și Cosntis, și Manolios. Am să-i chem pe fruntași, să ve-, ce-i de făcut... Abia aa venit holericii, și ne-au : molipsit satul!

* — Cu binecuvîntarea dumitale, părinte, făcu Ianacos și porni .grăbit spre poartă.

Popa fierbea: mi răspunse nimic. Se întoarse către

— . Adu-mi gliotele, potcapul și bastonul. Mă duc
ă-l caut pe boier și pe ceilalți fruntași.

Intră în easă-să-și mănînee la repezeală ouăle moi.
Mariori alergă după lanacos, pe care îl ajunse la
poartă în timp ee-și dezlega măgărușul de la stîlp,
și îi spuse iute, eu voce înăbușită:

— 'lanacos, fă-mi plăcerea, cum]:: .tini și mie
puțină .alifie din aia de eare-și pun];?•? Sală femeile
ue la oraș s5-și roșească obraji: mi-o dai pe ascuns,
și cît o costa...

— . S-a făcut, Mariori. răspunse iaiiaccss, o să-ți
aduc. .Las' că știu eu ce vrei.

Din casă se auzi glasul popii, care continua să
strige .cu gura plină:

— O să mai vorbim noi despre asta, rbir lanacos!

— Al dracului popă, nene! munum-ă lanacos,
trîntind cu pul ere poarta. Și mai are cutezanța să
spună că-i reprezentantul lui Dumnezeu! Păi, dacă
Al de sus i-ar semăna lui, ar fi vai și-amar de sără-
eime; ne-ar mîiiea de vii.

Se scarpină în cap și zîmbi:

— Pîbă una-alta, Dumnezeu nu ne mănîncă decît
morți; tot e bine!

își îmboldi încet măgărușul, îndemnîndu-l cu vorbă
dulce:

~" Haide, lusufacbi, mișcă-ți piciorușele, băia-
wie 1 Pierdurăm atîta bunătate de timp cu taurul de

popă! Dar nu te necăji, băiatule, lasă-l să urle! t
 să fii sănătos 1 Hai să trecem pe la cafenea, să lu- U
 comenzi și să plecăm. Auzi colo, hoți... Pierire a" ^
 piei, burtă fără fund! să

Cafeneaua era plină și vuia. Toți sătenii se adu
 seră acolo și comentau întâmplările dramatice A?'
 seara precedentă, pe care le văzuseră cu ochii Io
 sosirea convoiului de băjenari, povestirea preotulu"
 acela aspru, cu Evanghelia în brațe, femeia care mu
 rise și pe care o acopenseră cu var ca să nu niolin.
 sească satul de holeră și moșneagul acela cu sacul
 plin de oase. Unii îl slăveau pe părintele Grigoris
 fiindcă-i scăpase de molima ucigătoare, alții compâ ^
 timeau femeile și copiii care plâneau de foame, ia-
 alțiî se jurau că au văzut, la miezul nopții, focuri;
 muntele Sarachina...

Sosi Panaiotaros, tăcut, posac, își roti ochii în jiu
 lui ca un taur și se așază într-un colț, îl chemă:
 cafegiu.

— O cafea fără zahăr, porunci el posomorit.

— Da mahmur mai ești, bre vecine! zise G •
 tantis. Iar n-ai dormit bine azi-noapte?

Șelarul își încruntă sprâncenele roșcate, zbîrlindu
 ca pe niște mărăcini.

— O cafea fără zahăr! repetă el, și se întoar

cu spatele.

Bătrmul Patriarheas intră chiar atunci, cu toiaș
lui înalt și cu căciula-i boierească, răspunzând cu
gest vag din mână la salutul sătenilor, care se ridic.
în picioare, cu respect. Glasul îi era răgușit, oc!
cîrpiți de somn. Nu se trezise încă de-a binelea, liin
în gură și-o simțea grea, acră, și-i era lene să v
bească.

Costantis îi aduse cafeaua groasă și dulce, ralia
și un pahar cu apă rece.

— Deșteptare bună, boierule! îi spune cafegi

Oar boierul ntî răspunse. Muie rahatul în pahar,
înghiți dintr-o dată, bău puțină apă, scoase o ba-
• tă mare și își suflă nasul în ea, de dudui toată ca-
feneaua. Se mai ușura puțin și începu să-și bea ca-
f aua» sorbind-b zgomotos. Ochiul i se dezumflau în-
tul'cu încetul, mintea i se limpezea, glasul îi reve-
C „, în sîtlei. Sosi numaidecît și narghileaua; asta îl
trezi de-a binelea.

Se întoarse, privi în jurul său și zânindu-l pe Hagi
Kicolis, învățătorul, îi făcu semn. Învățătorul își luă
narghil'eaua, se apropie de măsuta boierului și-i spuse
bună ziua.

— Ce noutăți mai avem, învățatomle? întrebă bă-
trînul Patriarheas. Azi-noapte am dormit adînc, și
parcă am auzit prin somn o gălăgie mare, dar nu m-am

deșteptat. Iar acum, cînd veneam încioace, am prins din zbor cîteva vorbe ce mi-au lovit urechea. Se zice că au trecut pe aici niște oameni ciudați, că o femeie și-a dat sufletul, că doi popi s-au certat... Ce iadul și prăpădul lumii sînt toate poveștile astea, dragă Hagi Nicolis? Poți să mă lămurești și pe mine ce s-a petrecut?

învățătorul tuși măgulit, se aplecă spre el și începu să-i vorbească încet, făcînd multe gesturi, fericit că avea de povestit ceva foarte patetic. Covîrșit de subiect, devenea el însuși patetic și-l obliga și pe bătrînul boier să-l asculte cu gura căscată.

Panaiotaros îi măsura din ochi, mușcîndu-și nervos mustața. Urmărea cu nerăbdare mutra pleoștită, grasă a bătrînului Patriarheas; aștepta să-l vadă sărind în sus, să-i svîcnească sîngele în tîmple, să-și ia toiagul și să plece în goană acasă...

Dar în zadar; mutra boierească nu lua foc. „învățătorul e fricos, mormăi Ghipsofagul, frămîntîndu-se pe scaunul lui de parcă ax fi avut cuie sub șezut. Învăță-

81

torul e fricos, se teme să-i spună totul, ca să rn!
scoată din sărite; dar o să-i spun eu!"
Se ridică hotărît și se apropie de măsuta unde st!
teau cei doi fruntași.
— îmi dai voie, boierule? întrebă el. Eu cred c"

donmiarsa, preaînvăţatul nostru dascăl, nu ţi-a SDl totu!; i-e frică; dar mie nu mi-e fiică şi am să-ţi &> vestesc totu!, cînd o să rămînem numai noi doi.

— Hagi Nî-colis, făcu boierul, lasă-ne, rogu-te clipă singuri; să vedem ce vrea sărmi spună şelarul. Apoi se întoarse spre Pariaiotaros şi-i zise:

— Hai, apropie-te, şi fii scurt, fiindcă învăţători mi-a spart urechile.

— Eu nu. sînt palavragiu., i-o întoarse Panaiotarij* cu un aer jignit. Dumneata, mă cunoşti. Gata, aleluia • în două cuvinte am.şi'terminat. Manolios-i-a sucit minţile feciorului diimitale; l-au luat cu ei pe C0st.ar1.tis, cafegiul, pe eare-l vezi colo, şi pe Ianacos> marchitanul'

au intrat toţi în chileral dumitale, au umplut cu vîrf patru coşuri mari şi le-au dat-la boieriei. Iar în acest timp dumneata sforăiai. Asta. voiam să-ţi spun. Şi. acum, te las.

Boierul simţi că un val de sînjre îi năvăleşte în cap; ochii i se umfiară din nou, glasul îi răguşi.

— Piei din faţa mea. du-te dracului! urlă el. Ai venit dis-de-dimineată să mă înveninezi?

Aruncă tubul narghilelei cît colo. privi în jurul lui*, dar nu văzu pe nimeni şi nimic; toată cafeneaua se învîrtea cu el. Se ridică, făcu un pas, apoi încă unul, ajunse la uşă, ieşi afară şi porni în grabă la deal, spre casă, răsufliîd greu.

— Ce dracu i-ai șoptit la ureche, măi Panaiotaros, de l-ai înnebunit așa? strigară la șelar câțiva săteni, pe jumătate viv'nd. pe jumătate îngrijorați. Nu ți-a fost teamă de Dumnezeu? E om bătrîn și gras, o să-l lovească damblaua.

82

Dar Panaiotaros trecuse pragul și se făcuse nevăzut. Se auzi goarna lui Ianaeos, răsunînd plină de voie bună și totodată a batjocură parcă.

— jjei, oameni buni! striga Ianaeos, plantat în mijlocul pieței și întinzîndu-și gîtul în sus ca un cocoș. Pornesc din nou în raitele mele pe ia oraș și prin sate. Care aveți comenzi de dat, grăbiți-vă; care aveți scrisori de trimis, aduceți-le încoace; care aveți rude, copii- prieteni prin satele vecine sau mărfuri de cum-părat, apropiați-vă; primesc orice comenzi și comisi-oane: pl<?c chiar acum, și-o să mă întorc, dacă vrea Dumnezeu, duminică, adueîndu-vă răspunsul!

Cîțiva săteni se ridicară, se apropiară de Ianaeos și, cu glasuri încete, îi dădură comenzile. Ianaeos, reze-mat de măgărușul lui, înregistra totul, la rînd, în min-tea sa.

Cel din urmă se apropie Costantis ,și-i șopti la ureche:

— Bagă de seamă, să nu treci pe la bătrînul Patriarheas! Nemernicul ăsta de Iuda i-a îndrugat ceva

Ja ureche și bătrînul a sărit în sus, ea ieșit din minți, și-a înhățat toiagul și s-a dus să-i tragă o chelfăneală lui Mihelis.

— Pentru coșuri? întrebă în șoaptă Ianaeos.

— Da, pentru coșuri; mi-e teamă cu n-o să scăpăm nici noi ie'tin. O să ne găsim beleaua.

— Eu mi-am și găsit-o. Popa e tot așa de furios și mi-a tras adineauri o săpuneală... Dar puțin îmi pasă. Pe-o ureche mi-a intrat și pe cealaltă mi-a ieșit, Lasă-i să spumege cît or vrea; o să le treacă burzuluiala. Noi ne-am făcut datoria.

— Și la mine a fost bucluc; ce, se putea să scap? spuse Costantis și oftă adine. Azi-dimineată soră-ta s-a năpustit să-mi scoată ochii. „Mizerabile, descreieratele, eriminalule! m-a luat ea. Am aflat totul; ai golit cateneaua pentru pîngăritorii și nelegiuîții pripășiți în S3

l-a,
satul nostru, pentru holericii ăia. Noi flămînzim a copiii tăi s-au pipernicit de-atîta trai rău, iar tu, & manule, n-ai găsit altceva mai bun de făcut decît împărți cafeaua, zahărul și săpunul!"

— Care dracu i-o fi suflat la ureche cu noaptea-> cap? făcu Ianacos uimit.

— Dracul ăla roșcat, cine altul? Nu-ți. amintești s-a ținut după noi tot timpul aseară, apoi s-ai dus si

le-a spus numaidecât tuturor — popii, nevesti-mi s
acum, bătrînului Patriarheas. A turbat de cînd '
făcut pe el Iuda, iar pe noi apostoli!

— Răbdare, dragă Costantis! zise Ianacos, comn!
timindu-l pe bietul cafegiu pentru tot ceea ce îndîu
de la soră-sa. Răbdare, fă' pe prostul și taci; iar dis
minică, după ce-o să mă întorc, mai stăm noi d
vorbă. Rămîi cu bine! f" ,

Ianacos își îmboldi măgărușul ou bățul și pomi I
drum, tircînd agale ulița satului;.

— Tu ai noroc, bombăni Costantis, uitîndu-se dup'
el cum se depărta. Tu ai noroc, ee-ți pasă! Totul ți ,
mers din plin; copii nu ai, nevasta ți-a murit și aî sca
pat de ea...

Ianacos își puse, din mers, mina pe crupa lucioasă j
tovarășului său.

— Eh, dragă Iusufachi, noi ne înțelegem biis
amîndoi, murmură el. Și ne iubim ca niște frați. Ne-ar
certat noi vreodată, ia spune? Niciodată, slavă Dor»
nului! Fiindcă sîntem doi oameni buni — sau doi mă
gări buni, cam tot aia e — și nu facem rău la nimerii.
Hei, cea, bătrîne, cotește la dreapta, azi schimbai
drumul. N-ai auzit ce ne-a spus Costantis? Azi nu d
ducem la conacul boieresc. Ia-o de-a dreptul spre cat
lui moș Ladas, care te admiră și moare de ciudă cîn i
te vede cu samarul plin.... Așa. așa, să terminăm mai
iute! Și cînd om ieși din sat, o să scăpăm și de frun-

,^i si de toți popii blestemați, și-o să fămînem iarăși numai noi amîndoi!

Coti la dreapta, luînd-o spre casa bătrînului zgîrie-Numai pe bietul Manolis aş vrea să-l mai văd îna-? te ele plecare, ca să-i vorbesc de Caterina, îşi spuse el apoi- Să-şi bage mințile în cap să nu intre în păcat. O să fie Hristos, mă înțelegi, și atunci trebuie să se ferească de femei ca dracul de tămîie!"

Moș Ladas ședea în curtea lui, pe banca din dosul porții, zdrențaros, desculț, dar mulțumit de soartă. Nevastă-sa, baba Penelopa, i-adusese într-o ceașcă dogită cafeaua de dimineață, făcută din năut amestecat cu orz, punîndu-i totodată pe bancă o felie de pîine de orz și o farfurioară cu măslina. Ladas îşi mîncea măslina și îşi sorbea băutura, vorbind cu băbuța sa, care ședea tăcută și netulburată pe un scăunel, în fața lui, și împletea la un ciorap. Baba era o mîna de om, slabă, zdrențaroasă, ca și moșneagul, și avea un nas enorm, lăsat în jos, care o făcea să semene leit cu o barză bătrînă jumulită.

În primii ani de căsnicie, cînd era tînără, îi ținea piept bărbatului și se certa deseori cu el; pe atunci era frumoasă și, fiindcă se trăgea dintr-o familie bună, îi plăcea luxul. Dar încetul cu încetul, ambiția i se toci, sufletul îi obosi și trupul i se ofili. Se predă fără

împotrivire, fără cârtire zgîrceniei. Și din acel moment, femeia lui Ladas începu să tacă. II asculta, îl lăsa să zică ce vrea el, nu se supăra, și dacă uneori, mai protesta în sinea ei, se stăpînea și tăcea. Dar din ziua cînd i-a murit singura fată pe care o avusese, nu mai asculta trăncănelile lui Ladas, nu se mai supăra și nici nu mai protesta pentru orice fleac. Era ca o moartă care continua să mămrace, să doarmă și să se trezească,

85

Har viața i se scursese din trup. Căpătase liniștea, nepăsarea și demnitatea unui mort.

Bătrînul Ladas își sorbea zeama de orz și își privea femeia, care, tăcută și absentă, împletea la ciorap, ț vorbea despre un proiect măreț pe care și-l făurise peste noapte, cînd nu putuse să doarmă, și care trebuia să-i umple lada cu cercei, cu inele, cu salbe ș^ ou galbeni.

— în mintea mea am rînduit eu totul bine, pîniș la cel mai mic chițibuș, dragă Penelopa, dar nu știi cui să-i împărtășesc secretul. Pentru că, vezi tu, (vorba de-o afacere mare și trebuie să fim doi ea s-t ducem la bun sfîrșit. Astăzi lumea, dragă Penelopa e pidosnică. Unde te întorci, nu dai decît de hămesit și de șmecheri, care vor să te jupoaie. Spune și tu, cu. să-i împărtășesc secretul? Hagi Nicolis e un gugumar care vrea s-o facă pe cinstitul; și apoi, nu-i decît ui

învățător, sărac ca vai de el 1 La ce te poți aștepta do la dînsul? Noroc că nu-i nebun de tot! Cît despre fra-tele lui, popa Grigoris, ăsta-i foarte deștept și foarte priceput, dar e hapsîn, viclean, și vrea să bage totu! în buzunarul lui. Nu face de mine. fiindcă și eu vreau să înghit totul... Dai din cap, dragă Penelopa. Vrei să-mi pomenesci de bătrînul Patriarheas; ducă-se dra cului! Țsta nu-i om, e un bărdăhan. A moștenit bogă ția de la bunici și străbunici și n-a muncit niciodată în viața lui. El nu știe ce va să zică sudoarea... Am au zit că există niște furnici mari, numite regine; zi și; noapte, zac culcate fără să facă nimic, și au o armat;. de roabe formată din furnici mici, care le hrănesc; ia dacă acestea, nu le-ar hrăni, ar muri de foame... Așa-și el, lovi-l-ar damblaua; o furnică din alea mari. Nu- de mine!... Iar dacă te gîndești cumva la celălalt frun taș, la căpitanul Furtunas, el im face doi bani. Nic ăsta nu-i om. ci-i un cazan de rachiu care fierbe în tr-una..i Va să zică, trebuie, să găsesc alt tovarăș pentru

afacerea mea... Dar jte cine? Ai tu vreo idee? Știi tu pe cineva dragă Penelopa?

Ea însă împletea mai departe, cufundată într-o beatitudine și toropeală de dincolo de lumea asta; nu auzea nimic. O clipă doar, își ridică ochii de la andrelele sale, niște ochi tulburi, nici veseli, nici triști, niște ochi morți. Ai fi zis că privirea ei străbate prin

pielea și oasele bătrînului Ladas, și că vede, dincolo de el, zidul casei, iar dincolo de zid, ulița, satul și cîmpul, iar și mai departe, muntele Sarachina și, după Sarachina, foarte departe, marea, și dincolo de mare, o întindere neagră, nemărginită, moale ca puful, unde nimic nu se aude și nu se mișcă — neantul. Bătrîna își lăsa din nou ochii în jos și începu să împletească iar, foarte repede, ca să cîștige timpul pierdut.

În clipa aceea răsună goarna lui Ianacos. Moș Ladas sări în sus; ochii lui mici, șireți, scăpărară.

?— Dumnezeu rîni-l trimite! strigă el. Iată-l! Țsta-i omul pe care-l căutam; ăsta-i de mine! Nu-i așa, Penelopa? El are tot ce trebuie: e marchitan, cutreieră orașe și sate. e nițel mincinos, nițel hoț, meșter în combinații mărunte, dar prostuț pentru cele mari... ce mai la dea! la vale. un mărunțișar. Țsta-i pentru afacerea ' mea. El o să siringă, o să strîngă, și la urmăj hap! o să-i suflu totul de sub nas.

Își frecă plin de bucurie mîinile mari, noduroase, care pocneau. Auzind că măgărușul se opri în fața porții, moș. Ladas alergă și deschise.

— Bine ai venit, Ianacos! Bine ai venit! strigă el.

Măi, Dumnezeu mi te trimite. Hai noroc, leagă-ți măgărușul de belciug și vino înăuntru. Aut de vorbit ceva cu tine.

„Ce cursă \ rea să-mi întindă vulpea asta bătrîna? se întrebă marchitanul. Fii cu ochii-n. patru, frate

lanacos 1"

își legă măgărușii] de belciug și intră.

87

— Închide bine poarta cu zăvorul, să nu ne audă cineva... Am să-ți încredințez un mare secret. Șezi. Ești norocos, măi lanacos! O să te îmbogățești și n-o să mai ai nevoie de nici un pîrlit. N-o să mai umbli ca un cerșetor din sat în. sat, să vinzi mosorele cu ață... Ascultă, lanacos, o să fii putred de bogat, cusut cu aur; mă auzi? Cu aur.

lanacos părea buimac.

— Nu mă înnebuni, moș Ladas! Vorbește mai pe șleau, să înțeleg. Ce aur?

— Desfundă-ți urechile și ascultă aici 1 Holericii ăia care au trecut prin satul nostru au fost odată oameni înstăriți. Dar i-au gonit turcii și acum nu au nici după ce bea apă. Deci, ascultă oe-am să-ți spun: când au fugit, nu încape îndoială că au ascuns și au luat cu ei toate giuvaericelele pe care le aveau — cercei, brățări, inele de logodnă, galbeni... Acum ai priceput, lanacos?

— încă nu... Încă nu 1 Sînt cam tare de cap. Ia, zi mai departe...

— Ce-o să-ți propun eu, lanacos, e o faptă creștinească, pe care mi-a arătat-o Dumnezeu însuși. Azi-noapte am văzut focuri pe muntele Sarachina;

mai mult ca sigur că s-au aciuat acolo în peșteri. Așa că, ia-ți măgărușul și du-te repede la munte. Sună din goarnă, cheamă-i pe toți, bărbați și femei, să se adune în jurul tău, și vorbește-le. Spune-le așa: „Fraților," voi muriți de foame; dar nu vă e milă de copiii voștri? Eu n-am putut dormi toată noaptea, fiindcă mă gîndeam la voi. Mă gîndeam cum să vă salvez, fraților. Cum să vă salvați voi singuri. Și Dumnezeu m-a luminat. Am găsit: scoateți-vă de la sîn giuvaericalele pe care ați apucat să le luați cu voi. Fac schimb: eu vă dau tot ce-i trebuie omului ca să trăiască, grîu, orz, undelemn, vin, voi îmi dați ce nu-i trebuie omului, adică giuvaericalele voastre... Și dacă

88

o fi să pierd, nu face nimic; sînteți doar greci, sînteți creștini de-ai noștri!..." Acum ai înțeles, cap sec?

— Încep să înțeleg... Dar abia încep.-- răspunse Ianacos cu jumătate gură.

Nu putea încă să se lămurească dacă cel care a vîrît această idee în capul moșneagului Ladas a fost Dumnezeu sau Dracul.

— E un gînd trimis de Dumnezeu, îți spun! relua Ladas. Dai tăoere! Să nu ne simtă nimeni. Hai, la treabă! O să te umpli de bani și-o să duci și tu o viață tihnită. Mi-e milă cînd te văd, un om ca tine, umblînd, iarna-vara. pe drumuri și prăpădiridu-ți

tinerețea așa... Cîți ani ai?

— Cincizeci, răspunse Ianacos, întiiieriudu-se numai cu doi ani.

— Ei, vezi! Ești în floarea vîrstei! Nxi-ți irosi viața, dragă Ianacos! E timpul să-ți faci și tu o casă boierească, să te însori cu femeia care-ți place — și cred că fata popii nu-i de lepădat — să ai și tu copii, ca toată lumea, să-ți ajuți prietenii, satul; și cînd oi trece pe drum, oamenii să se ridice în picioare cit respect și să te salute cu temenele... O viață nouă ți se deschide în față, dragă Ianacos, o viață de boier, nu de zdrențaros! Ia gîndește-te, cîți ani o să trăim pe lumea asta? Barem să-i trăim ca oamenii... Eu îți vreau binele. Hai, grăbește-te, să nu ne-o ia altul înaintea! Mi-e teamă de popă!

— Mie mi-e teamă de Dumnezeu, spuse Ianacos, încă nehotărît. Mi-e teamă de Dumnezeu, moș Ladas. Ce zici? E drept să-i dezbrăcăm pe frații noștri prigoniți?

— N-o să-i dezbrăcăm, mă, cap de gîscă! Dimpotrivă, o să-i îmbrăcăm, o să-i scăpăm de la moarte... Ei trebuie să mănînce. sărmanii; trebuie să trăiască; sînt doar frați de-ai noștri; am și eu o inimă de om și mă doare cînd mă gîndesc la ei... Le pro-

piiiu'in un schimb, uu-i furăm. Firește, atît cît se poate, nu trebuie să uităm nici alișverișul nostru.

Facem doar negustorie, sîntem oameni cu capul pe umeri; cîstigul e dulce, nimeni nu zice... Hai, apropie-te, ia o bucată de pîine, poftim și măslina, mănîncă! O să fim tovarăși asociați: o să împărțim lotul pe din două. Uite, a mai rămas puțină cafea în oeașca mea, bea-o!

— Nu mi-e foame, spuse Ianaios. Sîat ameții. Am să stau nițel pe bancă, să mistui ceea ce mi-ai spus... Dumneata îmi deschizi un drum nou în viață, moș Ladas; lasă-mă să mă gîndesc, să cîntăresc bine lucrurile înainte de a lua o hotărîre.

— Partea proastă e că n-avem timp de așteptat, răspunse Ladas. Treaba ne zorește. Ce să mai stai să eîntărești? Du-te repede pe muntele Saracliina; să nu pierdem timptil. Ți-am spus că mi-e teamă de popă, care-i un lacom fără seamăn!

Ianacos se așeză pe bancă, își îngropa fața în palme. Își rezemă coatele de genunchi și cîlva timp nu mai vorbi nimic. Capul începu să-i liarbă ca un cazan, tîmplele îi zvîneau, omitea i se zăpăcise, i se tulburase cu totul. Maldăre de cea'cei se desprindeau de la o mulțime de ure-ehi. șiruri de salbe se desfăceau de la o mulțime de gituri, inelele de logodnă alunecau singure de pe degete, mone*/i de aur se scurgeau din pungile legate bine cu sfoară... Și tot acest aur se îngrămădea în cufărul mare. din coșmelia lui scundă, plin cu boarfe rămase de la răpo-

sata lui soție... Apoi, o casă imensă, cu temelii înfipite bine în pământ, se înălța încet-ncet spre cer. Nu, nu era o casă, ci un palat, cu grădini, curți, balcoane și cu paturi moi, un palat în care o femeie frumoasă ieșea din baie fi se pieptăna... Și poarta cea mare

se 'deschidea într-o duminică dimineața cu uu soare strălucitori la ceasul când sunai clopotul de slujbă. Ianacos vedea un alt Ianacos apărîndm prag, îmbiăcat cu ciaeșiri de postav, cu o căciulă de astrahan în cap. ca de fruntaș, și cu un baston înalt în mînă; se îndrepta cu un mers boieresc spre biserică, și la trecerea lui toți-sătenii-se ridicau cu respect și-l salutau cu temenele... Apoi îl vedea.pe boierul Ianacos așezat turcește. În. mijlocul curții, stînd de vorbă cu Costantis, rămas în picioare, în fața lui, plin de respect. Și scotea de la chimir o pungă plină cu lire de-aur. „Na, măi Costantis-, na bani, să ai și tu puțină mulțumire... Că mult ai mai suferit de pe urma ciumii de soru-mea. Ții dau de tot!" Apoi îl chema pe Manolios: „Vino și tu, ManoHoS; Ți-am cumpărat o turmă de oi, ia-o, e a ta; să nu mai muncești ca-argat la ramolitul de Patriarheas.-.." Ianacos simți un alt vârtej învăluindu-i capul și de astă dată zări biserica satului, iar sus, la clopotniță, un orologiu _ uriaș, ca acela pe care-l văzuse la Smirna, iar deasupra, orologiului, de jur împrejur, putea citi, scris cu

litere mari. de aur: „Donație de chir Ianacos Papa- .
dopulos. mare binefăcător!" într-un nou vârtej, oro-
logiul dispăru, și în mintea lui Ianacos strălucea
actim un samar moale, cu căptușeală, de catifea și
cu; paiete aurii. Ianacos îl lua în brațe și intra cu el
în grajd, strigînd: „Scumpul meu Iusufachi, ți-ai
cumpărat samarul cel nou pe car'1 ți l-am făgăduit;
privește-], nici regele nu are așa ceva. De-acum în-
colo sa terminat cu suferințele noastre; o să mă-
nînci cît ți-e foame, o să bei cil [i-v sete, dragă Iu-
sufachi. și-o să te plimbi eu sumarul cel nou prin
piață, în fiecare duminică, după slujbă, și toți au să
&e do;t la o parte și au să te saluți' eu respect, ca șs
c;«.ui ai ii om.,."

Aici- Ianacos începu "să rîdă și își săltă capul în-
fierbîntat, de parcă s-ar fi trezit din somn. Văzu bă-
buța care împletea de zor la ciorapul ei, cufundată
parcă într-un extaz; îl văzu apoi pe Ladas, stînd cu
ochii pironiți asupra lui și așteptînd.

— Jumate-jumate, rosti el. Ne-am înțeleș, moș
Ladas?

Bătrînul Ladas îi întinse mîna mare, osoasă.

— Dă mîna, Ianacos, ne-am înțeleș I Jumate-
jumate, tîrg cinstit! în fiecare seară tu o să-mi
aduci aici giuvaericelele pe care le-ai strîns, iar eu
o să-ți dau griul, untdelemnul și vinul cuvenit pen-

tru schimb. Și după ce-om umfla toate giuvaericelele, vii și ne socotim. Scribe și tu în catastiful tău ce dăm și ce luăm, ca să știi, să nu crezi că m-aș cot>orî cumva să te înșel. Și ca să vezi câtă încredere ani în tine, iată, îți dau și o arvună de trei lire turcești de aur.

Trase de la cingătoare o pungă legată strâns cu sforioele; o desfăcu, băgă mîna în ea, scoase și numără, una eîte una, tremurmd, cele trei lire. lanacos le luă repede în palma-i lacomă, cu ochii scânteindu-i de-o strălucire de aur.

— O să pregătesc chitanța, adăugă bătrînul Ladas, și cînd te-oi întoarce cu bine, îți pui semnătura pe ea... Ești mulțumit? Acum crezi în cuvîntul meu? Ceea ce-ți spun eu nu sînt vorbe deșarte, ci aur. Acum, haida, să nu ne pierdem timpul; du-te, și Dumnezeu să te-ajute!

Îl împinse pe lanacos spre poartă și trase zăvorul.

—? Dumnezeu să te-ajute! Îi mai strigă el o dată, și închise repede poarta, ca nu cumva celălalt să se răzgîndească.

Își frecă mîinile mari, osoase, și se întoarse la baba lui.

92,

— Dragă Penelopa, făcu el, punîndu-și degetul Sa gură, tăcere! Ai văzut ce bine m-am descurcat

iar? Ai văzut ce cap am? Deștept, nu glumă! Ai dragă Penelopa? Ți l-am prins cu undița de aur; i-am dat trei lire, dar o să primesc înapoi o mie... Acum fii bună și du-te de pregătește cufărul; hai, du-te!

Dar Penelopa n.u se mișca de pe scaun; împletea de zor și privea, fără să le vadă, andrelele care se întâlneau, se depărtau și iar se întâlneau, sporind ciorapul pe oare-l împletea pentru Ladas. Și în ciorapul ce se rotunjea, zărea nu piciorul osos al bătrânului, ci osul gol, lung țeapăn, mîneat pe jumătate de viermi.

În acest timp, măgărușul pornise la drum, iar Ianacos se ținea după-el, pășind îngândurat. Simțea că o povară foarte grea îi apasă inima; dar totodată simțea și o altă povară, foarte dulce, în dreapta, în buzunarul vestei. Mergea ca un om beat. Aci dansa pe drum, sărind din piatră în piatră, aci se oprea deodată și cădea pe gânduri; măgărușul întorcea capul, îl privea lung și se oprea și el din mers, așteptându-l să vină.

— Să nu văd pe nimeni, să nu mă vadă nimeni f murmură Ianacos. Haide, lusuiachi, mergi repede, ce te-ai oprit? Cotește pe aici; azi schimbăm drumul, avem afaceri grozave de făcut, dragă Iusufachi. Măgărușul dădu cu nedumerire din capul lui deștept, fără să înțeleagă nimic. Încotro se duce pe

aici? Ce-a pățit stăpinul său? Zău. bezmetica mai stînt și oamenii!

— Să mi văd pe nimeni, nici măcar pe Manolîos... Acum am alte griji mai importante; n-are deoît să-și tacă de cap cu Caterina, dacă-i place!... Nu mă •Amestec... Haide, Iusufachi. dă-i înainte!

93

Dar, la marginea satului, la cotitura drumului apuca spre cîmp, se trezi față în față cu Manolios și <ou alți doi săteni, care-l duceau pe brațe pe căpitanul Furtunas, pășind încet, cu capetele în jos; înaintea lor mergea seizul, cu iataganul lui mare și cu fesul roșu în cap,

Ianacos își împinse măgărușul la o parte, făcîndu-și loc să treacă, și se apropie să vadă ce-i; căpitanul era în nesimțire și avea capul înfășurat într-un ștergar.alb, plin- de sînge...

— Gersa pățit, măi băieți, căpitanul nostru? la spune, SManolies.

—? -S.-» rostogolit pe scara de la ceardacul agâi, sărăcuțul de el, și și-a spart capul, răspunse Manolios. Dacă o vezi cumva pe mătușă-rnea, Madalenia, spune-i • să vină și-i schimbe oblojeala de la rană... Ea se pricepe, a 'ost moașă înainte de-a se lac< gkil-giuitoare.

-?-Săracul! murmură Ianacos. Trebuie c-a fast

beat turtă.

Seizul se întoarse și mîrîi, rîzînd:

— Nu-l căina, mă grecule, degeaba! Și-.i spart
«capul; ei, și ce-i cu asta? O să .și-U lipească Li loc.
Spinii au șapte suflete în ei.

--- Manolios, strigă Ianacos, am să-ți spun ceva.

— Și .eu, răspunse Manolios. Dar mai în'îi să-]
așezăm pe căpitan în așternutul lui; vino după "noi
și așteaptă-mă afară, în fața porții; mă-nforc îndată.
Porniră cu toții pe același drum, pași)ii 1 îm-eL de-
oarece căpitamil mugea de durere la cea mai mică
zdruncinătură. Ajunseră acasă la căpitan, îi băgară
înăuntru, iar Ianacos își trase măgărușul la umbra unui
măslin și se puse să aștepte.

— Măi, că multe s-au mai întîmplat în noaptea
asta! murmură el. Să vedem ce-o să ne mai aducă
-94

nîină la urmă ziua de azi! Numai de-âr avea Dum-
nezeu milă de noi I

Isi sc«ase tabachera, răsuci o țigară, se rezemă de
trunchi"! măslinului și începu să fumeze, ca să-i
treacă timpul. Se caia că vo-rbise cu Manolios; are
să piardă timp, iar afacerile mari, pe care le-a pus
ja cale, cer să fie făcute repede, își spunea el. Își
pipăi buzunarul vestei, atinse lirele și zîmbi.

— Slavă Domnului! murmură fericit. De data

asta nu e vis. De cîte ori n-am pățit-o în somn, cînd visam că aveam pumnii plini cu lire... Iar dimineața, prostul de mine, căutam sub pernă!... Dar acum, slavă ție, Dumnezeuule...

Mai pipăi o dată lirele și se liniști.

Manolios ieși din casă, ștergîndu-și fruntea; îl zări pe Ianacos sub măslin și se apropie de el.

— Tare era greu, sărmanul de el; ne-a deșelat!

—? Mă grăbesc, făcu Ianacos. Am să-ți spun două vorbe și plec; azi am mult de lucru... Ascultă, Manolios: întîi și întîi, să nu caioi azi pe la stăpînul tău; a aflat de coșuri și s-a înfuriat rău de tot. Și-a luat bastonul mare și s-a dus să-și ciomăgească feciorul. Va să zică țin'te cit mai departe, pînă o trece vijelia!

— Păi, dacă-i așa, mă duc să împart loviturile cii Mibelis; ea și eu sînt de vină.

— De vixiă sînt și eu, dar nu mă duc. O să zici că-i rușinos; se poate, dar e sănătos... Stai, nu pleca; mai am să-ți spun încă ceva, Caterina, văduva, caută să te prindă în mrejele ei; cică te vede în vis, și aseară, în piață, ți-a făcut cu ochiul, dar noroc că n-ai băgat de seamă... Manolios, iii prevăzător! Ca-, terina-i o jivină în stare să-l facă pînă și pe un mitropolit să-și piardă capul... Gîndește-te la Pastele care vine și la datoria ta... Ferește-te de păcat î

Manolios își lăsa capul în jos, roșind; și el (),
văzuse azi-noapte pe văduvă în somn, dar nu ^
amintea prea bine cum. Când s-a trezit, însă, avea
ochii trași.

— Hristos o să mă ajute, murmură el.

— Pe cine să ajute și el mai întâi, dragă Mano-
lios? Ajută-te singur, și cerul o să te-ajute! Dar hai
mă grăbesc, acum e rîndul tău; parcă aveai să-mi
spui ceva.

Manolios șovăia, neștiind cum să aducă vorba, ca
să nu-și jignească prietenul.

— Să mă ierți, începu el în cele din urmă, de
ceea ce am să-ți spun, dar noi, cei patra, avem
de-acum încolo o țintă comună, un scop mare, sfînt;
toți patru sîntem una... Dacă unul dintre noi va greși,
ceilalți au datoria să-l aducă pe drumul cel drept;
dacă unul e pierdut, sîntem cu toții pierduți. De
aceea îmi îngădui să...

— Zi-i, zi-i, Manolios, nu te codi! făcu Ianacos,
și începu să-și dezlege măgărușul de la măsline. Ți-am
spus că sînt grăbit.

— Azi îți începi din nou lucrul tău, continuă
glas domol Manolios, apucîndu-l pe Ianacos.
braț. Începi să colinzi din nou satele cu mărfa
tăle. Nu uita, te rog stăruitor, în numele lui Hris, s<-
im uita ce te povățuia ieri părintele...

— Ce mă povățuia popa? făcu Ianacos, și glasul lui deveni pe neașteptate aspru.

— Te rog, dragă Ianacos, n-o lua în nume de rău... îți spunea să nu furi la cântar, să nu...

Dar Ianacos nu se mai putu stăpîni; își dezlegă repede măgărușul, și-și înfășură cătrănit pana căpăstrului în jurul brațului.

— Bine, bine, am înțeles... Sfinția lui crede căi ușor... Dar ce-ar zice popa dacă l-aș povățui și eu să-și mai strîngă puțin cureaua, să nu mai mănînoe

96

un găttian și să mai dea din ce-i prisosește și să-racilor? Și să nu mai amestece scrobeală, făină și mirodenii, ca să facă o plămadă pe care o vinde apoi ca leac ce zice că vindecă toate bolile, șarlatanul 1 Nu mai departe decît acum un an, nu l-a lăsat neîngropat timp de trei zile pe moș Mantudis, de s-a împuțit, pentru că sfinția sa cerea moștenitorilor să-i plătească înainte? Și altă dată n-a scos tot el la mezat via bietului Ierenimos, cîrpaciul, pentru că-i datora niște bani? Și chiar anul ăsta, cu puține zile înainte de Săptămîna Mare, nu dumnealui a lipit la biserică un tarif — atîta pentru botez, atîta pentru nuntă, atîta pentru înmormîntare — spunînd că altfel nu botează, nu cunună și nu înmormîntează? Și după toate astea, mai are obraz, taurul de popă,

să-mi dea povește mie, unui om sărac...

— Nu4 blestema pe părinte, îl întrerupse Manolios. Fiecare o să dea socoteală pentru sufletul lui. Tu vezi-ți de sufletul tău, Ianacos! Anul ăsta trebuie să fim curați, neprihăniți; tu o să fii apostolul Petru, nu uita asta... Ce trebuie să facă omul când se împărtășește? Să postească, să nu manînce carne, nici untdelemn, să nu blesteme, să nu se mînie... Acum și noi trebuie să facem la fel, dragă Ianacos... Dar Ianacos se făcu foc; simțea că Manolios avea dreptate, și asta îl scotea și mai mult din sărite. II lăsă pe popă, pentru a se lega de prietenul lui; îi şuieră printre dinți:

— Iar domnia-ta, chir Manolios, nu uita că o să fii nu un apostol, ci Hristos în persoană. Și asta înseamnă că trebuie să te atingi de femeie? Nu?! Cu toate astea, domnia-ta te pregătești să te însori! Da sau ba? Ce mi te roșești? Da sau ba? O să ne mănînce blestemul pe toți, asoultă-mă pe mine; sfințenia nu-i lucru ușor...

97

Manolios își plecă fața îa jos, fără să mui spună o vorbă.

— Da sau ba? îi dădea înainte Lanacos, din ce în ce mai înțărîtat. Cum o vezi pe Lenio, îți lasă gura apă.., Iar Satana ți-o trimite în somn, așa cum o vrei

tu, goală-goluță! Am fost și eu tânăr odată, ca tine, și cunosc tertipurile Satanei... Ți-o trimite în somn și tu păcătuiești, iar dimineața te scoli cu ochii încercănați... Ba, tocmai când o fi să-l reprezinți pe Hristos răstignit, o să iiii ginerică proaspăt... Lumea o să te răstignească, iar tu o să fii cu gândul în altă parte I O să-ți spui că toate astea sînt doar un joc, că altcineva a fost răstignit, nu tu, și în clipa când o să strigi sus pe cruce: Eli, eli, lama scwahtani /x o să te gîndești că după cîteva clipe te întorci la căsuța ta, unde Lenio te-așteaptă cu un lighean eu apă caldă, să te speli, că o să te îmbraci cu rufe curate și că o să vă culcați amîudoL după răstignire, în patul vosteru... Care va sa zică, să taci. Manolios; nu-mi da mie sfaturi! Tu, care una spui și alta faci...

Manolios îl asculta cu capul plecat, tremurînd.

„Are dreptate... are dreptate, își spunea el. Sînt un mincinos, un mincinos, un mincinos!"

— De ce taci? Spun cumva minciuni? strigă lanacos, care simțea o bucurie răutăcioasă văzîndu-l pe Manolios cum tremură.

— Păi chiar ieri, Liuacos... rosti Ma.???'ios cu sfiiciune.

Dar lanacos nu-l lăsă să continue.

— Ieri, Manolios. spuse ei. trăgîndu-și i ..aratul de căpăstru, ieri a lost altceva. Ieri an lost sărbători, ne-am îndopat de ne-am făcut burta toba, măgărușul

era legat în grajd, interesul dormea... i\ când azi,
1 Dumnezeuul meu, dumnezeul mei
(Ebraică).

98

ck

ce ni-; ii nârăsil?•

{
flăcăiaşule, să storci
Altfel nu merită să iaci pe negustorul; mă puteam
duce la muntele Athos să mă călugăresc L.Ai înţeles?
Tăcu o clipa uşurat; trase măgăruşul. Îl-privi pe
Manolios, mulţumit că a spus tot ce avoa pe suflet
si că şi-a descărcat năduful, şi zise:
^— Rămîi eu bine, Manolios. Şi tot ce-am vorbit
acum să rămîină între noi.

Dar în sinea lui mînia nu i se potolise cu totul:
tinîndu-şi măgăruşul de căpăstru, se întoarse pentru
ultima oară spre prietenul lui şi-i spuse •.

—Negustorul, băiete dragă, e dator să fure;
sfîntul e dator să nu fure. Asta-i. Să nu le încurcăm...
Si să-ţi jucăm la nuntă, Manolios! Cununie bună!...
Haide, Iusufachi!

Manolios rămase singur. Soarele se ridicase sus
pe cer. Toată suflarea, oameni, boi, dini măgari,
se înhămasse la eorvada cea de toate zilele. Moş La-
das îşi pusese ochelarii şi scria încet, atent, cu un

zîmbet strîmb pe buze, chitanța pentru cele trei lire. Popa, tocmai cînd se pregătea să plece, furios, la bătrînul Patriarheas, fu chemat în grabă să împărtășească im muribund, și-și schimbă drumul. Căpitanul Furtunas, lungit în patul lui, urla și-o înjura de mama focului pe bătrîna Madalenia, care-i schimba cîrpele și-i înfășură 'capul .,, spart. Lenio, așezată la război, țesea ultimele marames și cînta încet. Inima ei dansa, i se urca pînă în gît, îi cobora pînă la rinichi, îi sărea de la un sîn la celălalt și o gîdila... ^Sus, în odaia stăpînului ei, Lenio auzea strigăte și răcnete: tatăl zbiera, fiul răspundea, și amîndoi *Jergau de colo pînă colo, ca și cum s-ar fi luptat, făcînd dușumeaua de sub ei să se zguduie; dar Le-

nio, aplecată deasupra războiului, nu mai lua în s certurile lor și nici nu mai tremura cînd au? strigătele puternice ale stăpmului... Era pe cale d(, scăpa de autoritatea lui; așa se va rupe în curîrul Lenio se pregătea să plece împreună cu dragul Manolios sus, pe munte, la oile lor. Îi era silă bătrînul Patriarheas, cu toate că acesta o iubea pe copila lui, cu toate că-i găsise un mire și ou to; că-i dădea o zestre mare; dar i se făcuse scîrbă el, nu putea să-l mai sufere.

Acum cearta din odaie se înteți. Strigătele sălitice ale bătrînului se auziră pentru o clipă limped

Lenio ciuli urechea să asculte.

— Atîta vreme cît o să mai trăiesc, urla Patriheas, eu o să poruncesc aici, în casa asta, nu tu! i
dul și prăpădul lumii 1

Bătrînul plesnea de mînie. Fonfăia, cuvintele I
încurcau în gură, astfel că Lenio nu putu să au
bine urmarea. Dar după puțin, urechea ei prii
din nou, deslușit, aceste vorbe:

— Și nu vreau să legi prea multă prietenie c
Manolios; nu uita că el e un argat, iar tu ești boier
ține-ți rangul!

— Bătrîn scîrbos! murmură Lenio. Hodorog:
rm-și respectă nici măcar părul alb din cap. Ș
aduce aici pe putoarea de Caterina, după care-i c
balele, iar Manolios nu-i place, de - teamă să r
strice, chipurile, bunătate de fecior... Ah, de-aș ple
de-aș pleca mai repede, să nu te mai văd, să no
mai aud, hodorog spurcat!

Se ridică iute, nemaiputîiid să stea îu cărnăi
de jos, și ieși în curte să ia aer.

— Hodorog spurcat! murmură ea din nou. L'
l-ar damblaua să-l lovească!

Se duse în mijlocul curții să scoată o găleată
apă, să-și afunde fața în ea .și să se răcorească. V

160

ta plinuță, cu buze groase, cu ochi mari, jucăuși

° â un nas ca ^e vu^tur> care semăna într-adevă

ț, g jș

nas ca ^e vu^tur> care semăna într-adevăr

h l

â un

nasul bătrînului boier. Foarte oacheșă, era plă-
-ja chip și ispititoare. În fiecare zi, spre seară,
-așeza în prag și de se întîmpla să treacă vreun
V'rbat pe drum, întindea gîtul și-l privea cu lăcomie,
curiozitate și compătimire; Lenio semăna atunci cu
O fiară flămîndă, ce-și ridică laba, încordată, gata să
repeadă asupra prăzii, dar căreia pe neașteptate
l se face milă de biata vietate amenințată, o lasă să
fuga și pîndește alta, nerăbdătoare... O vînătoare săl-
batică, neclintită și tăcută, șăgalnică și crudă tot-
odată, se desfășura în fiecare seară în prag, iar cînd
se înnopta, Lenio intra în casă istovită.

Tocmai în clipa cînd trăsese căldarea plină cu apă
din puț și se pregătea să-și afunde în ea fața aprinsă,
poarta cuxții se deschise și intră Manolios.

— Bine ai venit, Manolios l strigă Lenio, și se
îndreptă de mijloc să se repeadă spre el.

Dar se opri deodată. Se mulțumi să-l înfășoare

J cu o privire plină de dor, măsurîndu-i fulgerător din
a ochi brațele, gîtul, pieptul, șoldurile și genunchii, ca
și cum, vrînd să se lupte cu el, încerca să vadă oe

împotrivire ar întâmpina și cât de greu i-ar fi să-l doboare la pământ.

Manolios nu-i răspunse, străbătu curtea, își lăsă cața într-un colț și se pregătea să urce scara de piatră ce ducea la odaia stăpînului său. Auzise încă din stradă strigătele și se grăbea să înfrunte vijelia alături de Mihelis.

Părea obosit și neliniștit. Îndată ce-o văzu pe Lenio, fu cuprins de-o adevărată spaimă și iniriia începu să-i zvîcnească în piept cu putere; tocmai pe ea nu voia s-o întîlnească în clipa aceea. Dădu să urce scara, dar Lenio nici nu se gîndea să-l lase să treacă

a ' 101

*— Hei, hei! îi strigă ea. Mai sîrtein și noi pe-ai< coconule 1

— Bună ziua, Lenio! răspunse Manolios cu jutate gură, Iartă-mă, mă grăbeam; trebuie să-l văd p boier.

i— Lasă-l în pace, ce-ai cu hodorogul ăla? fgc, Lenio cu o voce înăbușită, îndîrjită. Se ceartă cu răl fătatul de fecioru-său; lasă-i să-și scoată ochii. Vin să-ți arăt maramele... ' 1

îl apucă de braț, vrînd să-l tragă în casă; îl atugea cu mîna, îl adușmănea, se rotea în jurul lui, s ' rezema o clipă de el, dar se retrăgea numaidecît îi

dărăt, roșie ca racul.

'— Când ne căsătorim, Manolios? Bătrînul se gribește.

• — Când o vrea Dumnezeu! răspunse Manolio străduindu-se să scape.

• — Mă înclin în fața bunătății lui, spuse Lenio, de venind deodată serioasă. Mă înclin în fața bunății lui, dar spune-i să se grăbească. Că vine luna nu și în mai nu se fac căsătorii. Iar pe urmă înseaou să așteptăm secerișul, treierișul... Pierdem timp.

* — Ba câștigăm timp, Lenio, nu te grăbi; că do; n-am îmbătrînit încă. Mai am cîteva treburi de te: minat și după aceea, dacă o vrea Dumnezeu... ^

— Ce treburi? făcu Lenio surprinsă. Ce treburi. Manolios? Afară de păscutul oilor, tu n-ai alte treburi.

— Am... am,, făcu Manolios, înaintînd pas ou pas spre scara de piatră.

— Care? Cu cine? De ce nu vorbești? Mîine o să fiu nevasta ta, trebuie să știu.

— întîi să-l văd pe stăpîn, și pe urmă... Trebuie să vorbesc întîi cu el, Lenio... Lasă-mă î

102

.. Manolios, uită-te în ochii mei, nu privi în pămînt! Ce ai? Ce-ai pățit? Intr-o singură zi te-ai topit de tot, dragă Manolios... Ce ți-au făcut?

El privea neliniștită, mofluză, cu respirația tăiată. Deodată, avu o tresărire.

— Te-au deocheat! strigă ea. S-o chemăm pe mătușa ta, Madalenia, să te afume cu flori luate în Vinerea Mare de la sfântul Epitaf, să-ți descînte de deochi, dragă Manolios... Hai, vino înăuntru să-ți arăt maramele....

Manolios simțea răsuflarea fierbinte a fetei înfășurându-i gîtul; un miros puternic se desprindea din trupul ei nădușit; iar cînd pieptul tare, umflat, îi atinge brațul, sîngele flăcăului clocotea în el, vinele i se umflau, gata să-i plesnească.

— Mă duc s-o aduc pe bătrîna Madalenia! Nu pot să te văd așa ofilit. Să nu pleci! spuse Lenio pe un ton poruncitor.

Intră în casă, își îmbracă rochia cea bună, își strînse părul cu basmaua, puse într-un coșuleț două-trei ouă roșii, puțină cafea, zahăr și o sticlă cu vin, să le dea bătrînei Madalenia pentru osteneala ei.

Cînd ieși din nou afară, își aruncă ochii spre scara de piatră; Manolios urcase treptele și stătea în fața ușii boierului, nehotărît.

— Să nu pleci! Să nu pleci!' îi strigă ea. Mă întorc numaidecît.

Sus, strigătele se potoliseră; pesemne că Mihelis plecase. Manolios nu mai auzea dincolo de ușă decît pașii grei ai bătrînului, căruia nu-i trecuse încă su-

părarea și se învârtea furios prin odaie, înjurând și blestemând.

împinse ușa și intră; cum îl văzu, bătrînul fruntaș se repezi asupra lui, cu pumnul ridicat.

9 — Hristos răstignit a doua oară — voi. I 103

*>~ Tu ești de vină! mugi el. Tu mi-ademenеști băiatul, tu l-ai pus să-mi împartă avutul, sîngele inimii mele, veneticilor aceia!

Vinele de la tîmple, de la gît și de la mîini i se învinețiră. Se descheie la cămașă. Pieptul bătrîn i se umfla și i se dezumfla, de parcă sta să se spargă. Căzu grămadă pe marginea divanului mic, își prinse capul în mîini; răsufila greu și, din cînd în cînd, îl cuprindea un acces de tuse.

Manolios se rezemă de perete, se uită la bătrînul boier, care gîfîia, și sufletul i se umplu de mîhnire. „Inima omului, gîndea el, e o fiară; o fiară neîmblînzită... Isuse Hristoase, nici tu prin jertfa ta n-ai izbutit s-o îmblînzești...”

Bătrînul se ridică dintr-o dată, ca și cum și-ar fi adunat puterile ce-i mai rămăseseră în trup, și-l înhață pe Manolios de guler.

— Tu ești de vină! îi strigă el din nou, împrôșcîndu-l cu scuipat pe obraji și pe gît. Tu ești de vină! Te-am chemat de ia munte ca să te însor cu Lenio, pe care o iubesc ca pe fiica mea; te-am oprit

aici în timpul sărbătorilor; n-am ținut seama că ești slugă, și în ziua de Paști te-am pus la masa mea, să mănânci împreună cu mine! Și acum, tu, nerecunoscătorule, iată cum mi-o plătești! Ai sucit capul feciorului meu, ați intrat pe ascuns în chiler, în timp ce eu dormeam, și m-ați jefuit! Hoțule! Hoțule! Și nu-i numai atât! Poftim, astăzi pentru prima dată, Mihelis a cutezat să mă înfrunte... „Acum sînt bărbat mi-a spus în față, fac ce-mi place!” Auzi, nerușinatul! S-a ridicat împotriva mea, face ce-i place! Și cînd eu i-am strigat: „Nu te temi, păcătosule, de tatăl tău?”, neobrăzatul mi-a răspuns fără să roșească: „Mă tem de Dumnezeu, de nimeni altul!” Auzi colo, de nimeni altul! Astea sînt isprăvile tale,
104

Maxioiis! Mai bine ți s-ar îi rupt picioarele pe drum, cînd coborai de la munte ca să vii să petreci Pastele cu noi!... De ce nu vorbești! Ce-ți holbezi ochii și te zgîiești așa la mine? Vorbește, diavole I O să mă faci să crap de mînie!

— Stăpîne, spuse Manolios cu glas liniștit, am venit să-ți cer îngăduința de-a mă lăsa să mă întorc la munte.

Bătrînul făcu ochii mari; buzele îi tremurau. Bolborosi:

—. Ce face?! Să te întorci la munte? Ia mai

spune o dată, dacă ai curaj!

— Am venit, stăpîne, să-ți cer îngăduința de-a mă lăsa să mă întorc la munte.

— Și nunta? strigă bătrînul, al cărui gît începuse să se încordeze. Cînd o să facem nunta, mă neghio-
bule? În luna mai? În luna mai, cînd se însoară
numai măgarii? O s-o facem chiar acum, în aprilie.
Pentru asta te-am adus; eu poruncesc aici!

?—• Lasă-mă, stăpîne, încă puțin...

— De ce? La ce să mai aștepți? Ce-ai pățit?

— Uite, nu sînt încă pregătit, stăpîne.

— Nu ești încă pregătit; ce vrea să zică asta?

— Nici eu nu știu, stăpîne... Uite, simt că nu sînt
încă pregătit. Sufletul meu...

— Care suflet, mă? Mi se pare că ți-a sărit o
doagă... Auzi colo, sufletul lui! Ai și tu suflet, mă?

— Cum să-ți spun, stăpîne? Un glas în mine.,,

— Tacă-ți fleanca!

Manolios întinse mîna să deschidă ușa; bătrînul
îl opri.

— Un'te duci? Stai aici î

ncepu să se învîrtească din nou prin odaie; izbi
cu pumnul în masă, se lovi și-și supse buzele de
durere.

9*

— O să mă mâncați fript astăzi, amândoi! O să crape fierea în mine de necaz! Iadul și prăpădul lumii! Fecioru-miu cică nu se teme de mine, că se teme numai de Dumnezeu, iar sluga asta nemernică vine să-mi vorbească de sufletul lui!...

Se întoarse furios spre Manolios:

— Piei din fața mea! Pleacă, să nu te mai văd!

Dacă luna asta nu s-o face nunta, să pleci din slujba mea! Cară-te din c'asa mea! Și-o să găsesc eu alt bărbat pentru Lenio, mai bun ca tine. Ieși afară!

Manolios deschise ușa, coborî scara sărind câte două trepte deodată, și aruncă o privire în curte; Lenio nu se întorsese încă. Își luă bîta din colț, ieși pe poartă și porni în goană în direcția muntelui.

La marginea satului, la puțul sfîntului Vasile, se opri să răsufle. Acest puț vechi, înconjurat jur-împrejur de un stufăriș înalt, era renumit în toată regiunea. Ghizdurile lui de marmură albă erau crestate adînc de frînghiile care, de secole, trăgeau căldările, în fiecare zi, spre seară, fetele din sat veneau și scoteau din el apa răcoroasă ce izvorăște tocmai din munte; se spunea că apa lui e făcătoare de minuni și că lecuiește multe boli: piatra, ficatul, rinichii. În fiecare an, de Bobotează, popa venea aici și sfințea puțul. Tradiția mai spunea că sfîntul Vasile din Chesareea, încărcat cu jucării pentru copiii mici din lumea întreagă, înainte de a-și începe co-

lindarea sa în ajun de Anul Nou¹ trece mai întâi pe la puțul acesta și bea apă. Pentru asta lumea îi spunea puțul sfântului Vasile, Și tot pentru asta apa lui era făcătoare de minuni.

1 în datinile poporului grec, sfântul Vasile este echivalentul

lui Moș Gerilă și împarte copiilor jucării de Anul Nou (n.t).

106

Soarele, aninat în crugul cerului, își revărsa razele asupra pământului ca o cascadă înmărmurită. Semănăturile, verzi, necoapte încă, își ridicau vîrfurile fragede în văzduh și sorbeau neclintite soarele din care își trăgeau hrana. Frunzele măslinilor străluceau sub ploaia de lumină; în zare, muntele Sarachina, înfășurat într-un vâl străveziu și fierbinte, ciuruit de peșterile lui negre, aburea ușor, iar în vârful său, biserița prorocului Ilie se topise și dispăruse aproape cu totul în această revărsare de lumină.

Manolios apucă frînghia, scoase o găleată cu apă, își înfundă fața în ea, bău și se răcori; își desfăcu cămașa la piept și se stropi cu apă rece. Pe urmă, își îndreptă ochii spre Sarachina.

Deodată, chipul de ascet al preotului Fotis, numai flacără și lumină, ca și cum ar fi fost zămislit din

soare, îi apăru aievea în față. Manolios privea această vedenie fără să se gîndească la nimic, fără să facă nici o mișcare, adîncit într-o contemplare cucernică.

Rămase mult timp așa, cu ochii ațintiți la apariția aceasta luminoasă ce luase înfățișarea ascetului și, întocmai ca spicul fraged și neclintit de grîu, sorbea și el lumina revărsată din tării și se hrănea cu ea.

Mai târziu, peste cîteva luni, într-un moment de grea frămîntare, avea să-și aducă aminte de această clipă de contemplare de la gura puțului și avea să-și spună că atunci a cunoscut cea mai mare bucurie din viața lui. Nu, nu o bucurie, ci ceva mai adînc, mai cuprinzător și mai veșnic, ca o răstignire.

Cînd se ridică să pornească spre stîna de pe muntele Fecioarei, soarele scăpata spre asfințit.

— Se vede treaba că am adormit, murmură el.

Uite, s-a înserat...

107

Își întinse mădularele, își strînse șerparul, își luă cața de jos; era nerăbdător să-și revadă tovarășii lui dragi din singurătatea de pe munte: oile, berbecii, cîinii de stîna, precum și pe ajutorul său, un flăcăiandru cu chipul ars de soare și cu părul creț, pe nume Nicolios.

Dar cînd să pornească, trestile foșniră pe neaș-

teptate și în spatele lui se auzi un glas cristalin, rugător și totodată batjocoritor parcă:

— Hei, Manolios, te-ai speriat și pleci? Stai, am să-ți spun o vorbă.

Manolios întoarse fața; era văduva Caterina, care ieșea din stuf, cu ulciorul pe umăr. Dintr-o privire, ciobanul zări gâtul ei strălucitor, brațele goale, ca turnate, și buzele roșii care râdeau.

— Ce mai vrei și tu? făcu el, lăsându-și ochii în jos.

— De ce mă urmărești, Manolios? spuse văduva cu un glas care acum era numai patimă și plîns. Își puse ulciorul pe marginea fîntîinii și oftă: În fiecare noapte mi te-nfățișezi în vis și nu mă lași să dorm. Uite, azi-dimineață, în zori, am visat că țineai în mîna luna și-o tăiai în felii, ca pe un mar, și mi le dădeai să le mănînc... Ce-ai cu mine, Manolios? De ce mă urmărești? De vreme ce te văd în somn, înseamnă că și tu te gîndești la mine.

Manolios nu-și ridica ochii din pămînt; simțea cam îl învăluie răsufierea arzătoare a văduvei; templele îi zvîcneau cu putere. Tăcea.

— Te-ai. roșit, te-ai roșit, Manolios! făcu văduva cu glasul ei cald, puțin răgușit și vesel. Va să zică, te gîndești la mine, dragă Manolios; am avut dreptate! Și eu mă gîndesc la tine, și eu... Și cînd îmi apari în închipuire, mă cuprinde rușinea, parc-aș fi

goală și tu m-ai privi... Parc-aș fi goală și tu parc-ai fi fratele meu și m-ai privi. ^ ,...--

— pa? mă gîndesc la tine, răspunse Manoiios rară să-și ridice ochii din pămînt. Mă gîndesc la tine, da, și te plîng- Toată Săptămîna Mare mi-ai stăpînit gîndurile. Iartă-mă!

Văduva se așeza pe ghizdul puțului; simți deodată o oboseală dulce, moleșitoare; nu se mai putea tine pe picioare. Acum tăcea și ea. Se aplecă deasupra fîntîinii și-și privi chipul ce i se oglindea în apa verzuie și întunecoasă. În minte îi apăru deodată, ca la lumina unui fulger, toată viața ei din trecut: fată a unui popă dintr-un sat îndepărtat, rămasă orfană de mică, a cunoscut bărbatul care i-a devenit soț la un bînci de Sfînta Măria Mare; era cu mult mai în vrîstă decît ea, aproape bătrîn, dar era om cu stare, pe cînd ea era săracă. A luat-o, mai bine zis a cumpărat-o, și după cununie a adus-o în Licovrisi; eă voia să aibă copii, dar el a murit înainte de a-i putea face vreunul. Rămasă văduvă la douăzeci de ani, Caterina nu-și găsea niciodată somnul cînd se culca seara. Iar flăcăii din sat nu puteau nici ei să doarmă în pace; dădeau tîrcoale, îa miezul nopții, pe la poartă, pe sub ferestrele, prin curtea ei, îi cîntau cîntece de dragoste și de inimă albastră și oftau ca niște viței; închisă în odaie, la fel ofta și

ea.' Acest calvar a ținut un an, poate doi; pînă cînd, într-o noapte, era într-o sîmbătă seara, nu mai rabdă; se îmbăie, își unse părul cu ulei de daftîn, își privi trupul în oglindă și i se făcu milă de el; deschise ușa. Un flăcău, care avusese norocul să fie pe acoîo, intră în casă. Și ieși în zori, înainte ca sătenii să se trezească din somn. Văduva simțise o mare voluptate; își zisese atunci că viața e scurtă și că-i păcat s-o lași să treacă

109

fără bucurii. Noaptea următoare deschise din nou ușa...

Caterina își ridică fața și-l privi pe deasupra fîntîinii.

—? De ce mă plîngi, Manolios? întrebă ea.

— Nu știu, Caterino, nu mă întreba; ai dreptate, parc-ai fi sora mea, și te plîng.

—? Ți-e rușine de mine?

— Nu știu. Nu mă mai întreba. Te plîng.

— Ce vrei de la mine?

— Nimic, nu vreau nimic! strigă Manolios îngrozit, și dădu să plece.

— Nu pleca, nu pleca, Manolios! țipă văduva cu o voce tremurătoare.

Manolios se opri, fără să-și întoarcă fața spre ea. Tăcură iarăși amîndoi. După cîteva clipe, văduva urmă:

—• Mi se pare că ești un arhanghel, Manolios; un arhanghel care vrea să-mi ia sufletul.

—Lasă-mă să plec, făcu Manolios. Nu vreau nimici
Vreau să plec!

— Te grăbești! rânji atunci văduva, îndârjită, cu un glas ce părea din nou batjocoritor. Te grăbești să te duci pe munte, să bei lapte, să mănânci carne și să capeți puteri. Te însori. Te însori, Manolios, și Lenio nu glumește!

— Nu mă însor! răcni Manolios. Simțea că-l cuprinde spaima. Era prima dată când un asemenea gând îi trecea prin minte, dar adăugă: Nu mă însor, n-o să mă însor niciodată; vreau să mor!

Și, pe neașteptate, după ce scoase acest strigăt, se simți parcă ușurat. Se întoarse, o privi pe văduvă drept în ochi, ca și cum nu s-ar xnai fi temut de ea, ca și cum ar fi scăpat-o de-o mare povară.

— Rămîi sănătoasă, zise el cu glas potolit. Mă duc.
110

Văduva îl privea cum se depărtează și simțea că i se strînge inima.

— Nu te mai gmdi la mine, Manolios! strigă ea deznădăjduită. Nu-mi mai tulbura somnul, nu mă mai chinui! Eu am apucat pe un drum rău, lasă-rnă în soarta mea!

„Te plîng, te plîng, soră a mea, și nu-ți vreau pier-

zania!" își spunea Manolios în sinea lui. Dar nu se mai întoarse spre ea și nici nu-i mai răspunse. Porni pe cărarea ce ducea spre munte și începu să urce panta.

Cele dintâi raze ale soarelui atinseră vârful Sarahinei, și biserița sfântului Ilie căpătă o culoare trandafirie. Prin pripoare începură să cînte ciocârliile, încet-încet, muntele se luminează cu totul și ici-colo, risipite prin rîpile prăpăstioase, apărură tufe de roșcovi întortocheați, de peri sălbatici cu scoarța spinoasă și de tufani jupuiți de vînt.

Cîndva trebuie să fi locuit și pe aici oameni. Se mai văd încă cioburi de ulcioare sparte, un zid ruinat și cîțiva pomi roditori, neîngrijiți, care, după plecarea omului ce-i îmblînzise cîndva, au devenit iarăși sălbatici.' Ulițele s-au pierdut sub năvala buruienilor și a pietrișului; pereții caselor, durați din chirpici, s-au prefăcut din nou în pămînt; pomii, curățiți și îngrijiți odinioară, au fost năpădiți de spini. Lupii, vulpile și iepurii, care fugiseră de frica omului, s-au reîntors la bîrlogurile lor. Pămîntul, copacii și jivinele răsufiau ușurate, regăsindu-și vechea lor libertate, fără să se mai teamă de bipedul efemer ce apăruse pentru o clipă aici, tulburînd ordinea eternă a firii, și plecase apoi din nou...

Dar iată că acum această dihanie neastîmpărată

apărea iar. Jivinele se retrăseseră în dosul stîncilor înal-
112

de unde pîndeau orice mişcare, îndată ce se arătă
C' r-tAp de prin peşteri începură să iasă la lumina
soarea, ^*^ ir —l ' -, , w . , _ r 4 .,
zilei oameni. O mulţime de bărbaţi, de femei şi de
copii; au dat de apa strînsă în scocurile de piatră şi
s-au aplecat asupra ei; au făcut cotloane şi au
aprins focuri... Apoi s-au ridicat în vîrfurile picioarelor
şi au scrutat cîmpia din vale, unde se întindea sa-
tul cel bogat, Ocovrisi, înconjurat de şiruri de co-
line ca nişte talazuri stîrnite de furtună, acoperite
cu vii, cu smochini şi măslini, iar mai departe, mun-
tele Fecioarei, de un verde plăcut, cu pante dulci
pe care păşteau turme de oi, iar şi mai departe, în
crestele liliachii ale munţilor ce se înălţau
zare,
spre cer.

Părintele Fotis îşi făcu o cruce mare.

— Fiii mei, rosti el, cu ajutorul celui de sus am
apucat şi ziua de azi. Acum o să avem mult de lucru,
Sculaţi-vă să ne închinăm cu toţii lui Dumnezeu, ru-
gîndu-l să ne asculte!

Babele şi moşnegii se tîrîră în jurul stîncii mici, pe
care se urcase, în picioare, popa Fotis; feraele se
strînseră din toate părţile, cu copiii după ele; cei

din urmă sosiră bărbații — îngîndurați, cu pași grei, cu capetele plecate. Zdrențăroși, cu obrajii supti de oboseală și de foame, desculți, fără mijloace de apărare și de trai printre aceste pietroaie neprimitoare și printre cei câțiva copaci fără roade, te-ai fi așteptat să auzi ieșindu-le din gură murmure de rugăciuni fierbinți și de plînsete, să vezi mâini întins spre cer, ca pentru cerșit. Cînd colo, din piepturi! lor scheletice țîșni. pe neașteptate, înălțător și dîrv.. imnul triumfal al unui imperiu năruit, ce răsuna deodată de-a lungul muntelui:

ridicară; unele femei se des-
 la 10C'u - mei sivi» părintele Fotis, cu ajutorul Iul
 — Fiu mei, sxnb'1 ra . Stv1 „:c\ r,e novirmșu-
 Dumnezeu o să ne —dacinam a1C p J. ^
 xile rîpoase ale acejux n^^J Ue ^ k
 luimîntr-una; femeie și 1 sâ cerșeasca...
 și oase, iar bărbaților ie * j văzut în
 ȘO să ne înrăd-main «a 1 A-= ^
 is pe shntul Uneorgne, p 1 m a
 ȘO să ne înrăd-main «a 1 A
 vis pe shntul Uneorgne, p
 doma cu cel pictat I» W
 din patrie: un t,nar
 primăvara, calare pe

l m adus
strălucitor ca
ia spate pe
scăpase din
sz ținea în
ghearele balaurului din
mînă o ulcică de aur și
această prințesă, fiii mei? Ea e sufletul elenismuim,
sufletul nostru al tuturor! Sfîntul Gheorghe ne-a
luat pe crupa calului său și ne-a adus aici, pe acest
munte pustiu, unde ne aflăm acum; și azi-noapte a
venit și mi s-a arătat în somn, a întins mina și mi-a
pus în palmă sămînța unui sătuleț mic de tot, care
încăpea în palma mea, cu biserica, cu școala, cu ca-
sele și cu grădinile lui; și mi-a spus: „Sădește-l aici”.
în rîndurile mulțimii se iscă un vuiet și un frea-
măt asemănător cu foșnetul vîntului ce trece prin-
1 Fragment dintr-un imn cîntat de populația din
Constanti-
nopol în timpul asediului avarilor, în anul 626 (n.t.).
114

tr-un stufăriș. Și, cum părintele Fotis își ținea palma
, scjjișă, multe femei zăriră în ea un sătuleț mic de
t cît un ou de găină, pus la soare să se clocească.
01— o să-l sădim aici, continuă preotul, și-și în-
tinse brațele, vrînd parcă să îmbrățișeze muntele.

Aici, în mijlocul acestor pietre, în aceste peșteri, în jurul acestui fir de apă, sub acești arbori sălbatici o să aruncăm sămînța pe care ne-a încredințat-o sfîntul călăreț. Curaj, fiii mei! Ridicați-vă și urmați-mă. Azi e o zi mare pentru noi. Azi punem temelile noului nostru sat! Ridică-te, bătrîne Panagos 1 Ia-ți sacul cu oseminte în spinare și haide!

Moșneagul cel de o sută de ani își înălță către preot fața sfrijită; între pleoapele-i obosite, cu genele pleoștite, ochii lui scînteiară ascuțit.

— De trei ori pînă acum, spuse el, am fost martor la întemeierea și pieirea satului nostru. Prima oară, satul a fost nimicit de ciumă, a doua oară <Je un cutremur, și acum de turci. Dar de fiecare dată am văzut sămînța omului încolțind din nou, fie pe aceleași meleaguri, fie mai departe. Un popă binecuvînta țărîna, zidarii începeau să zidească, ne aruncam cu toții asupra ogorului să-l arăm, tinerii se însurau și, în răstimp de un an, să fi văzut ce bucurie, fîrtașilor! Pămîntul ne dădea grîu, fumul se ridica din hornurile caselor, pruncii scînceau, satul creștea! Curaj, nepoșilor, că și acum o să crească!

— Bravo, moș Panagos! strigară bărbații cu zîmbetele pe buze. Tu, bunicule, ești mai tare ca moartea! Tu ești ca Dighenis din poveste, cel care a doborât moartea.

— Fie, dacă așa vrei voi! răspunse bătrînul cu mîndrie.

Intre timp, părintele Fotis își puse patrafirul, făcu un părănătuf din cimbru și dintr-o rămurică de măs-

lin și umplu cu apă o tîgvă uscată. Chemă în jurul lui șase copii, pe care-i învățase să cînte și să țină isonul.

Toată mulțimea se ridică și veni să se rînduiască în spatele starostelui ei — bărbații în dreapta, femeile în stînga; deasupra capetelor lor, soarele, înălțat pe cer, își depăna ca un faur neobosit și dîrz eterna lui sarcină luată în fiecare zi de la început, — în numele lui Dumnezeu, fiii mei 1 strigă părintele Fotis. In numele lui Dumnezeu și al patriei! Satul nostru a fost smuls din temelii, dar el se sădește acum, aici, din nou; rădăcina seminției noastre e nepieritoare 1 Cum să vă deslușesc, fraților, ce simt eu în clipa asta? Cum să vă spun? Sînt și eu un biet om, ca oricare altul; și cînd mi se întîmplă să trec printr-un moment fericit, mă bucur; dar și mai mult mă bucur cînd mă lovesc de greutate! Pentru că, în clipele grele, îmi spun: „Ai prilejul să arăți, părinte Fotis, dacă ești un om demn de acest nume, sau dacă nu ești decît un iepure fricos". Toți ceilalți, bărbați și femei, rîseră. Într-o îm-

prejurare grea ca aceasta, asemenea cuvinte pline de bărbăție și îndemn aveau darul să ușureze inimile. Ele făceau ca în fiecare dintre cei de față să se re-deștepte un vechi luptător, care privea spre stînci, spre arborii neroditori, spre gurile înfometate și se pregătea să pornească la atac.

— Veniți după mine, fiii mei, toți, cu mic cu mare! Am să însemn hotarele satului nostru! strigă preotul, înmuind pămătuful în agheasmă. În numele lui Dumnezeu, veniți după mine 1

Lunganul cel cît o prăjină ridică în văzduh purpurul cu chipul sfîntului Gheorghe, bărbații înșfăcară uneltele de muncă, sapele, cazmalele, lopețile, bătrînii luară icoanele în brațe; unchiașul își puse sacul cu oseminte în spinare și pomi înaintea lor.

116

f-tiva clini care-i întovărășeau în pribegie veneau a ei, lătrînd de bucurie. Se iscă o zarvă atît de re ca nimeni nu auzi sunetul unei goarne care îrimb'îta 3a poalele muntelui.

Preotul muia pămătuful în agheasmă, stropea cu tere pietrele, brusturii sălbatici, tufele de roșcovi și însemna prin aer hotarele satului. Întemeia și sfînțea pentru prima dată un sat nou; inima îi tresaltă de bucurie, iar frazele de binecuvîntare îi țîșneau pe buze de la sine. Psalmodia:

— Doamne, Dumnezeule nostru, înseamnă cu apă sfințită hotarele noului nostru sat! Să nu calce în el picior de turc, să nu pătrundă ciuma, să nu-l zguduie nici un cutremur! O să-i zidim patru porți ca de cetate, și pune, Doamne, patru îngeri să-î păzească!

Se opri, stropi o piatră mare, făcând semnul crucii deasupra ei, apoi se întoarse către săteni:

— Aici, la răsărit, o să clădim una din porțile satului, poarta lui Hristos!

Și ridicându-și brațele spre cer, invocă:

— Aceasta e poarta ta, Doamne! Pe aici o să intri tu, când vei binevoi să asculți chemarea noastră și vei" voi să cobori pe pământ, în ceasuri de primădie. Căci, ne știi doar, sîntern oameni, avem un suflet, avem un glas, o să strigăm! Dar dacă vreodată s-o întâmpla să ne iasă din gură vreo vorbă de prisos, nu te supăra, Doamne! Că oameni sîntem, niște făpturi chinuite și zbuciumate; avem prea multe griji, și vine o clipă cînd inima nu mai poate răbda și e gata să plesnească: și atunci aruncă, acea vorbă de prisos și se ușurează. Viața-i aspră, și dacă n-ai exista tu, Doamne, ne-am prinde de mîină cu toții, bărbați și femei, și ne-am arunca în prăpastie,, ca să scăpăm de această povară. Dar tu ești,

11?

Doamne, tu ești bucuria, și mîngîierea, și răzbunarea noastră cea mare! Aceasta-i poarta ta, intră!

Convoiul se urni iar și apucă spre miazăzi. În aer fu însemnată o altă linie de hotar. Preotul cîntă fără întrerupere cu vocea lui gravă, amestecată cu glăscioarele subțiri ale copiilor, ce semănau cu un ciripit de rîndunici.

Preotul se opri în fața unei scobituri în piatră, plină cu apă limpede și curată.

— Aici, spuse el, o să zidim poarta preasfintei Fecioare, ocrotitoarea neamului omenesc! Puneți un semn!

întinse mîinile în văzduh și se rugă cu voce tare:

— Fecioară născătoare de Dumnezeu, trandafir nemuritor, caprifoi înflorit care îmbrățișezi stejarul vajnic, sîntem niște oameni buni, dar sîntem prigonii! Ascultă rugăciunea noastră! Tu te afli aici, în acest pămînt, lîngă noi, și poala ta e ca un cuib cald, în care stăm noi, oamenii. Ești mamă și știi ce e suspinul, foamea și moartea; ești femeie și știi ce e răbdarea și dragostea. Apleacă-te, preacurată, asupra acestui sat. Dă-le femeilor noastre răbdarea și dragostea trebuincioasă, ca să izbîndească în truda cea de toate zilele și să îndure, fără să cîrtească, pe soții lor, pe copiii lor și toate grijile casei! Dă-le bărbaților putere să muncească fără să deznădăjduiască pînă la moarte, lăsînd în urma lor case pline de copii

și de nepoți! Dă, Doamne, un sfârșit liniștit și creștinesc bătrânilor și bătrânelor noastre! Aceasta e poarta ta. Presfântă Fecioară a porții, intră!

În clipa aceea, un măgăruș încărcat cu un samar greu apăru în urma procesiunii, dar nimeni nu-l băgă în seamă. Măgărușul se opri puțin, mirat, și își întoarse ochii mari, catifelați spre însoțitorul lui, întrebându-l parcă ceva. Gîfîind, leoarcă de sudoare, drăcuind soarele și pietrele, lanacos se ivi lîngă măgăruș.

118

c op» și el, tot atît de mirat ca și Iusufachi al
Ai cîntările de psalmi și prinsese cu urechea
l l

- Auzise p ș p

S]timele cuvinte ale preotului. Privi în jurul lui și
"ămase uluit: „«Aceasta e poarta ta...» a zis popa.
Care poartă? Vor oare să zidească un sat? Dar cum
or să-l zidească? Cu aer? În aer? Ia te uită la ei,
unor de toarne și le mai arde să zidească sate! Abia
se mai țin pe picioare și cîntă tropare războinica:
Biruințe asupra barbarilor dăruindu-ne! Doamne
Dumnezeule, ăștia sînt nebuni!"

își legă măgărușul de un păr sălbatic și, călcînd
ușor, fără să fie observat de nimeni, porni pe urma
cortegiului, cu ochii holbați, cu urechile ațintite, ne-
"știind încă dacă trebuia să rîdă sau să plîngă. Mer-

gea după ceilalți, privind la preotul care stropea cu apă sfințită în dreapta și în stîngă, și însemna hotarele cu o siguranță uimitoare, ca și cînd ar fi văzut de pe acum, în aer, viitoarele uliți, viitoarele case, biserica, primăria...

Preotul se opri din nou, pentru a treia oară, în partea opusă porții lui Hristos, spre asfințit, și arătă o stîncă din care răsărea un lăstar sălbatic înflorit.

— Aici, spuse el, o să zidim poarta simțului Gheorghe cel harnic! El se apleacă și cultivă pămîntul, paște caprele, păzește oiie și boii, tunde și altoiește pomii, întocmai ca și noi, oamenii muritori. Sfîntul Gheorghe nu e numai un erou vestit, ci și un truditor harnic. Avem încredere în tine, sfinte patron al satului nostru! Fă să le meargă bine oilor și caprelor noastre, ca să ne dea lapte spre a întări oasele copiilor, carne ca să ne hrănim trupurile spre a putea îndura frămîntările sufletului, lînă ca să putem înfrunta frigul! Binecuvîntează, sfinte Gheorghe, toate vitele care-l iubesc și-l slujesc pe om: boii, asinii, cîinii, găinile, iepurii de casă... ApL:acă-te asupra pămîntului și binecuvîntează-l și pe el; noi o

10

119

să punem în sînuî lui samînța, tu o să aduci ploaia atunci cînd trebuie, și el o să rodească... Toți lao-

laltă, pământ, oameni, sfinți, alcătuim o singură armată! Dumnezeu merge înaintea noastră și ne arată drumul! Sfinte Gheorghe, aici e satul tău; aceasta e poarta ta? am făcut-p înaltă, ca să poți trece prin ea călare. Intră!

Ianacos asculta cu gura căscată, se freca la ochi, privea în jurul lui, dar nu vedea decât stînci goale, mărăcini, spini și cimbru: un adevărat pustiu. Doi corbi cocoțați în vârful unui roșcov se speriară și-și luară zborul, croncănind aspru, ca și cînd i-ar fi blestemat pe nepoștiții de acolo.

„Ce-i cu ăștia? Oameni sînt, oare, fiare sau sfinți? se întreba Ianacos cu groază, privind la bărbații cu mustați pleoștite și la femeile cu cosițe groase și cu șolduri late. Doamne Dumnezeule, ce-o mai fi și asta?!”

Preotul se opri iarăși, la miazănoapte, în partea opusă porții sfintei Fecioare, în fața unui zid dărîmat, învăluit de ierburi. Ridică mătăuzul și binecuvîntă de trei ori pietrele; apoi se întoarse spre însoțitorii lui și rosti, de data asta cu un glas tremurător:

-- Aici, da, aici o să zidim, fraților, poarta lui Constantin Paleologu I! Pe aici, fiii mei, sînt încredințat de asta, o să intre într-o zi, learcă de sudoare, un vestitor care va striga; „Fraților, am luat iar Constantinopolul!”

Mulțimea fremăta, izbucniră strigăte sălbatice.

Toate privirile se îndreptară spre nord, ca și când prin norul de praf ce se înălța dinspre câmpie s-ar fi jî zărit vestitorul care alerga încioace, cu aripi la picioare.

1 Ultimul împărat bizantin, căzut sub zidurile Constantina»
polului, apărînd orașul contra turcilor în anul 1453
(n.t.J.

120

gtxîne Panagos, strigă preotul, apropie-te, adu
sacul tău aici, la poarta Paleologului!

Pe urmă se întoarse spre bărbații care țineau unelte în mîini și le spuse:

— Săpați!

Oamenii săpară în grabă o groapă mare, adîncă
cît un om. Unchiașul coborî în ea. Scoase din sac,
unul cîte unul, oasele — cranii, tibii, numerale,
coaste. Le așeză în groapă, migălos, cu evlavie, fără
să spună o vorbă. Părintele Fotis turnă restul de
agheasmă peste oseminte, apoi aruncă înăuntru și
mătăuzul strigînd cu glas tare:

— Strămoși, aveți răbdare! Nu putreziți încă I
Vine, se apropie, în curînd o să auziți Vestea cea
Mare!

Ianacos își șterse ochii, care i se umpluseră de lacrimi; simțea un nod în gît.

— Acum ieși de-acolo, bătrîne Panagos! strigă popa. Ieși ca să astupăm groapa.

— Lăsați-mă, băieți, le zise bătrînul. Stau bine aici. La ce folos să aveți o gură mai mult care să mănînce pîinea degeaba? Eu nu mai pot să muncesc, nici să mai fac copii. Nu mai sînt bun de nimic. Lăsați-mă aici!

— Moș Panagos, spuse popa cu severitate, nu ți-a sunat încă ceasul; nu te grăbi.

— Părinte, răspunse bătrînul din groapă, lăsați-mă, mă simt bine aici. Se zice că dacă nu se jertfește un om la temeliile satului, n-o să fie zidit cu trăinicie. Ce sfîrșit mai frumos mi-aș putea dori! Aruncați pămînt peste mine!

— Nu se poate! rosti popa cu tărie. Dumnezeu ți-a dat viața, tot el o să ți-o ia; noi n-avem dreptul acesta, moș Panagos,.. Scoateți-l afară, băieți!

10*

121

pliilllll

Cei doi tineri se aplecară, întinseră mîinile să-l apuce, dar bătrînul se lungise pe burtă, peste oseminte, și striga:

— Lăsați-mă, băieți, lăsați-mă, mă simt bine aici! Ianacos, zdrobit de emoție, se aplecă și el deasupra gropii și-l văzu pe bătrîn nemișcat; acum se

întorsese cu fața în sus, spre lumină, își întorsese brațele pe piept și zîmbea fericit.

— Mă simt bine aici... Mă simt bine aici... murmura el mereu.

Nodul din gîtul lui Ianacos se desfăcu; începu să suspine. Popa se întoarse, îl văzu și-l recunoscu.

— Dați-vă la o parte, fiii mei 1 strigă el. Iată un om bun din Licovrisi 1 El a venit să ne vadă, să ne îmbărbăteze în nenorocirea noastră. Salutați-l, fraților 1 El este unul din cei patru care ne-au adus aseară coșurile cu merinde, și datorită lor am avut ce să mîncăm!

își aminti numele lui și-i spuse, strîngîndu-i mîna, mișcat:

— Bine ai venit, Ianacos! Datorită ție și prietenilor tăi Dumnezeu n-o să pîrjolească satul vostru, Licovrisi i

Ianacos nu se mai putu stăpîni și izbucni deodată în plîns.

— Fiule, de ce plîngi? făcu preotul, cuprinzîndu-l în brațe.

— Âm păcătuit, părinte, am păcătuit!

— Vino încoace 1

Popa \] luă de braț și se trase cu el puțin mai îa o parte.

— De ce plîngi? Ce ai? Spune-mi toată durerea ta, fiule! Tu ești un binefăcător al satului nostru!

adăugă el, arătînd cu brațele întinse viitoarea așezare a satului.

122

La aceste cuvinte, mădularele lui Ianacos se înară; se așază jos pe o piatră. Preotul, în picioare, în fața lui, îl privea neliniștit.

— Ce ai făcut? întrebă el. Ai făcut ceva rău? Nu
— Am săvîrșit un mare păcat, părinte! O să-ți spun totul, ca să mă ușurez!

Și în grabă, cu răsufierea tăiată, începu să-i mărturisească motivul pentru care a venit pe muntele Sarachina; tîrgul încheiat cu bătrînul Ladas și cele trei lire pe care le primise ca arvună...

Preotul asculta cu atenție, fără să spună un cuvînt. Ianacos îl privea îngrozit.

— La ce te gîndești, părinte? întrebă el cu glas tremurător, după ce termină de povestit.

— Mă gîndesc, fiul meu, că omul este o fiară, o fiară neîmblînzită... Nu plînge, căci mă gîndesc totodată că Dumnezeu e mare și milostiv.

— Mai rău decît o fiară... murmură Ianacos, și scuipă de parcă l-ar fi cuprins greața. Omul e un vierme care se tîrăște în murdărie, o ființă josnică și de nimic, fără pic de onoare... Nu mă atinge, părinte; nu ți-e scîrbă de mine?

Preotul tăcea; își retrase mîinile, își înfipse ochii în

pământ și oftă. -""

Ianacos sări deodată de pe piatra pe care căzuse copleșit, vârî vârful degetelor în buzunarul vestei și scoase cele trei lire.

— Părinte, îți cer un hatâr. Ia aceste trei lire și șumpără cu ele cîteva oi pentru sat, pentru copiii care au nevoie de lapte. Și, dacă te lasă inima, pune-ți mîna pe capul meu și hărăzește-mi iertare. Preotul nu făcu nici o mișcare.

— Dacă nu le primești, reluă Ianacos, sufletul meu n-o să-și mai găsească niciodată izbăvire. Și,
123

după o clipă, adăugă: Ai spus ca omul e o hara; unblînzește-o părinte! O vorbă buna o poate imblînzi; răscumpărarea mea se afla m clipa asta m irura sfinției tale. . ,

Popa se aruncă în brațele lui Ianacos și mcepu sa plîngă și el.

mine? strigă Ianacos. Pentru mine

Pentru

pîîngi?

— Da, pentru tine, și pentru mine, și pentru lumea întreagă, fiule, murmură părintele Fotis, ștergîndu-și lacrimile. Îl sărută pe Ianacos pe ochi, apoi își puse mîna pe părul lui creț și cărunt. Iartă-ți-se ție, Ianacos! Și Petru s-a lepădat de trei ori de Hris-

tos, și de trei ori lacrimile l-au salvat. Fiule, lacrimile sînt o cristelniță adîncă... Primesc aurul necurat pe care vrei să mi-l dai; păcatul tău înseamnă lapte pentru copiii noștri care flămînzesc. Fii binecuvîntat! Iancos se aruncă la picioarele preotului să i le sărute, dar acesta se aplecă și-l ridică repede de jos.

— Nu, nu, ne vād oamenii, spuse el. Uite-i că vin!

— Taică părinte 1 Taică părinte! se auziră cîteva voci sugrumate de spaimă.

— Ce s-a întîmplat, fiilor? întrebă cu glas tare părintele Fotis, neliniștit.

— Moș Panagos și-a dat sufletul, părinte; am vrut să-l tragem afară din groapă, dar era mort 1 Popa își făcu cruce.

— Dumnezeu să-l ierte, spuse el. A murit fericit. Peste trupul lui o să ne zidim satul... Facă Cel de Sus ca și noi, fiilor, să avem un sfîrșit la fel cu al lui... Mă duc să-i dau binecuvîntarea.

Dar se întoarse către Iancos:

— Și acum, fiul meu, du-te cu voia lui Dumnezeu. Hristos e cu tine!

124

Tîncos se înclină, sărută mîna popii și se duse
u?' ia măgărușul, zburdînd de bucurie. Sărea din
S*"V x în piatră, ca un flăcău de douăzeci de ani.

Simțea chiar niște furnicari prin spate, de parcă i-ar fi crescut aripi.,

—j)ucă-se dracului hapsinul de Ladas! murmura
î Ducă-se dracului tot aurul lui! Eu am aripi,
își mîngîie măgărușul, care aștepta răbdător la
umbra părului sălbatic, apoi îl dezlegă cu mișcări
iuți, fredonînd un cîntec.

— Haidem, dragă Iusufachi, zise el, afacerile
ne-au mers bine; am avut cîștiguri bune, Domnul
fie lăudat!

Se întoarse și mai cuprinse o dată eu privirea stîncile sălbatice și peșterile sumbre, apoi își opri ochii la oamenii scheletici care stăteau în jurul gropii unchiașului, lîngă viitoarea poartă a Paleologului, ascultînd prohodul și închinîndu-se.

— Dumnezeu să vă statornicească și să vă întărească satul! murmură el. Am pus și eu trei lire la temeliile lui.

Și porni, cîntînd, la vale, spre Licovrisi.

„Măi, adevărat, omul e o fiară, își spunea în sinea lui. Face după cum îl taie capul, apucă pe drumul pe care vrea. Poarta iadului și poarta raiului sînt una lîngă alta, și el intră unde vrea... Dracul nu poate intra decît în iad, îngerul nu poate intra-decît în rai. Dar omul alege după plac V

Rîse.

— Să trăiești, taică Adam! strigă apoi tare, și

începu să cînte iarăși o melodie veche, pe care nu
și-o mai amintise de ani și ani de zile, dar care
acum îi venise pe neașteptate în minte și pe buze:
Fulgerul tni-e tată, tunetul nepot;
Vara tun și fulger, iarna cern omăt.

125

La poalele muntelui se opri.

— Mi s-a făcut foame, își spuse el. Hai să mă-
nînc oleacă. I-o fi foame și lui Iusufachi; să-i strîng
puțină iarbă, să mănînce și el, ca să nu mă pizmu-
iască. Să mîncăm împreună, cot la cot, ca doi frați.
Făcu un ocol peste cîmp, culese niște pir și cîtiva
scaieți, sări un pîrleaz, tăie vreo două frunze groase
de varză, le puse toate la un loc și le aduse în brațe
tovarășului său.

— Na și mănîncă, Iusufachi; o să mănînc și eu;
poftă bună!

Își deschise traista, își scoase gustarea preferată
— pîine, măslina și ceapă — și începu să mestece
încet, liniștit, ca un iepure de casă.

— Zău, că strașnică-i pîinea asta binecuvîntată l
murmură el. Parcă aș mîncă întîia oară. Asta nu-i
pîine, e curată anafura. Cît e de hrănitoare! Pă-
trunde peste tot, pînă la măduva oaselor.

Scoase din traistă și plosca, pe care zgîriase cu

briceagul un vultur cu două capete. Își dădu capul pe spate, răsturnă plosca la gură și ea începu să gîlgîie.

— Parcă aş bea vin pentru întâia oară! spuse el. Licoarea asta merge drept la inimă și o înveselește! Lăudat fie Domnul, care a făcut viile și strugurii! Lăudat fie și omul, fiindcă i-a dat prin cap să zdrobească strugurii și să scoată vin din ei!... Să mai tragem o dușcă 1

Duse din nou plosca la gură și închise ochii.

— Noroc, Ianacos! se auzi în aceeași clipă o voce subțire lîngă el.

Ianacos deschise ochii și o văzu în fața lui pe Caterina, cu o boccea mare la spinare și trăgînd după ea oaia legată cu panglică roșie la gît.

— Caterina! exclamă el. Ce cauți pe-aici? încotro ai pornit-o cu oaia? Te duci s-o vinzi?

126

ai

tocma

Da. răspunse văduva rîzînd / ,

Vino de te-așază coalea, sa maninci și tu un durî nîine și să bei o gură de vin! Popa Fotis căuta adineauri o oaie ca s-o cumpere și să tocuip copiilor... Dumnezeu te-a trimis încoace!

Văduva se așeză în genunchi pe pămînt; își șterse

basmaua neagră sudoarea de pe fața-i roșie și de gâtul încins. Ochii îi străluceau de bucurie.

Pe_f g cald, spuse ea. A venit vara, lanacos.

— Mănîncă, o îndemnă din nou lanacos, tăindu-i o felie de' pîine și împingînd măslinile spre ea. Vrei Și o ceapă? - ^ ^

* — ^u> nu mamnc ceapa, răspunse văduva, luind pîine și măslinile.

— Ca să nu-ți pută gura, dracoaico! tăcu lanacos rîzînd.

— Da, răspunse văduva cu o subită tristețe în glas... Noi astea, vezi tu, vecine, trebuie să mirosim întotdeauna a săppn parfumat și a apă de levănțică... Lăsa pîinea și măslinile.

— Nu mi-e foame, spuse ea. Iartă-mă...

lanacos înghițea în sec, rușinat.

— Tu trebuie să mă ierți pe mine, Caterino, murmură el. Sînt un măgar.

Măduva smulse un fir de iarbă și-l vîrî între dinți, fără să spună nimic.

Tăcură cîtva timp. lanacos își strînse lucrurile și le puse în traista pe care o legă la loc. Ii trecuse și lui pofta de mîncare.

— Ce-ai în boccea, Caterino? o întrebă ca să rupă tăcerea ve se lăsase între ei.

— Niște mărunțișuri de-ale îmbrăcăminteii, pentru copii.

~ Vrei să le dăruiești lor?

— Da.

— Și oaia?

127

Li

?— Și. Ca să aibă lapte.

Ianacos înclină capul. Văduva continuă, ca și eîn 1
ar fi vrut să se explice:

— Vezi tu, vecine, eu n-am avut copii și mj s
pare că toți copiii din lume sînt ai raei.

Ianacos simți că i se pune un nod în gît.

— Caterino, rosti cu glas frînt, îmi vine să rnă
aplec și să-ți sărut picioarele.

— Alaltăieri, începu văduva, Patriarheas, bătrînuî
ăla spurcat, m-a chemat la el și mi-a vorbit de hotă-
rîrea sfatului de bătrîni: cum că eu trebuie să joc
la anul, rolul Magdalenei. Și mi-a fost rușine. Știu'
din auzite, ce fel de femeie a fost Magdalena; și iată
c-am ajuns și eu să fiu Magdalena satului... Cînd
mi-a spus hotărîrea lor, mi-a fost rușine. Dar acum,
Ianacos, nu mai mi-e rușine. Dacă l-aș întîlni pe
Hristos și dacă aș avea o sticlă cu apă de levănțică~
aș sparge-o și i-aș spăla picioarele; apoi i le-aș șterge
cu părul meu... Cred că așa aș face. Și aș sta ală-
turi de preasfînta Fecioară fără rușine, și nici ei nu
i-ar fi rușine să mă vadă alături de ea... Înțelegi ceva

din cele ce-ți spun eu, Ianacos?

— înțeleg, înțeleg, Caterino... răspunse Ianacos cu ochii umeziți de lacrimi. De azi-dimineață, Caterino, încep să înțeleg... După o scurtă pauză, adăugă: Eu sînt mai păcătos ca tine, Caterino; și de-aia înțeleg. Mai înainte furam și mințeam cîte nițel, așa cum îi sade bine unui marchitan... Azi-dimineață însă m-am făcut un adevărat ticălos... Dar acum...

Tăcu. Își simți inima bătîndu-i de parcă voia să-iasă din piept. Înșfacă plosca.

— în sănătatea ta, Caterino! strigă el. Te-am amant, iartă-mă... Sînt un măgar, și fac tot felul de măgarii.

Bău, apoi șterse cu grijă gura ploștii.

128

Bea și tu. Caterîuo, ca să-mi dovedești că m-ai iertat.^ sîngtatea ta, Ianacos! spuse văduva, ridi-
" du-și gîtuI alb ca neaua- Și acum mă duc' adăuSă
01X1 stergîndu-și buzele. Se ridică în picioare. Ia ui-
fy te la oaie, cum cată încoace și încolo, behăind cu
tristețe! N-am muls-o, sărăcuța de ea, ca s-o mulgă
e1'— j\j_0 să-i simți lipsa, Caterino? Știu cît de mult
țineai la ea. ^ 0

y — Dacă tu ți-ai da măgărușul, i-ai simți lipsa?

Ianacos se întunecă, îngrozit.

— Taci, vecino! Simt că mi se rupe inima.

— La fel mi se rupe și mie inima, Ianacos. Rămâi cu bine! Dar se opri, șovăi o clipă și, în cele din urmă, întrebă: O să-l vezi cumva pe Manolios?

— Intâi o să-mi fac raita prin sate. La întoarcere, gândesc să mă abat și pe la el, să-l văd... Vrei să-i spun ceva din partea ta, Caterino?

Văduva își puse bocceaua pe umăr și trase cu putere oaia, care nu voia să meargă.

— Nu, răspunse ea. Nimic!

Și pomi pe poteca ce urca spre vârful Sarachinei.

În acest timp, Manolios urca poteca pe celălalt munte, al sfintei Fecioare. Cîinii îl simțiră de departe și alergară în calea lui, dînd din coadă, urmați de Nicolios, ciobănașul ars de soare, cu urechile ascuțite care sărea din stîncă în stîncă, ea un ied, să-l întîmpine. Crescut în munți, împreună cu caprele și oile, băiatul acesta negricios avea o înfățișare sălbatică; vorbele lui erau rare și semănau cu behăilele de berbec; părul încrețit și uns cu rășină de pin cu ssu i se ridica în cîrlionți bătoși, ca niște coarne nuci răsucite. Împlinise cincisprezece ani și se uita 'a oi cu niște ochi tulburi, ca un berbec.

129

îndată ce ajunseră la stîna, Nicolios aduse și Pupe laviță pîine, brînză și carne friptă. e

— Mănîncă, îi spuse lui Manolios.

— Nu mi-e foame, dragă Nicolios; mănîncă tu

— De ce nu ți-e foame?

— Așa.

— Ți-au făcut ceva rău oamenii, acolo, jos?

— Da.

—? Apăi, de ce te-ai dus la ei?

Manolios nu răspunse. Lungit pe salteaua lui de paie, închise ochii. Adevărat, de ce se dusesse acolo? De ce se dusesse? Pînă acum cobora în sat numai duminica, dis-de-dimineată, asculta slujba, lua anafura, apoi se grăbea să se întoarcă bucuros pe munte îi era silă de tot ce întâlnea acolo jos, la cîmpie. De se întâlnea cu vreo femeie pe drum, simțea că se tulbură și se întărită. La cafenea, unde vedea bărbați care beau și joacă cărți, se înăbușea în duhoarea dinăuntru și trecea repede mai departe, nerăbdător să iasă din nou la aer curat. Iar acum...

Se gîndea la Lenio, îi auzea parcă rîsul batjocoritor, vocea șăgalnică, îi vedea parcă ochii ștrengărești și, mai cu seamă, cei doi sîni care-i umflau ilicul trandafiriu de parcă ar fi vrut să-l străpungă. Se ridică și se așează în capul oaselor pe salteaua de paie. Se încălzise; își scoase cămașa udă de nădușeală.

„Trebuie să am răbdare, își spunea, trebuie să rămîn curat, să nu mă ating de nici o femeie. Am de dat socoteală. Acest trup nu mai e trupul meu;

e trupul lui Hristos."

Chipul Iui Hristos îi apăru deodată în minte, așa cum îl văzuse când se dusesse pentru prima dată la mînăstire, pe iconostasul bisericii. Hristos purta o haină lungă, albastră, era desculț și atingea atît de ușor iarba pe care călca, încît firele gingașe nici nu

se

fana.

A ' u! Și era străveziu, aerian, ca o boare dia-
!f Oin mîini, din picioare și de pe pieptul lui des-
curgeau dîre de sînge trandafiriu... O femeie

au g

c?Pe" cxx părul de aur, despletit,

tînara, ^ ^ ridica mîna spre ea

care

meie

se repezea să-l

ridica mina spre ea și n-o lăsa să se

ura lui se desfășura o panglică for-

rî'n litere scrise. Manolios le citise, dar nu ru-

bine rostul lor. Și îl întrebuse pe călugărul la

și făcea ucenicia: „Ce spune Hristos acolo, pă-

j" Iar acesta îi explicase: „Nu mă atinge, fe-

I" „Și cine e femeia aceea?" „Magdalena."

'^Nu mă atinge, femeie!..." Manolios închise ochii

si numaidecît în gînd îi apăru văduva Caterina, pă-

șind încet prin aer. Dintr-o mișcare, își aruncă basmaua neagră de pe cap; părul ei blond se risipi pe spinare și-i căzu pînă la genunchi, acoperindu-i goliunea. Dar deodată se stîrni o adiere ușoară, care-i flutură părul și-i dezgoli pieptul...

Manolios sări de pe saltea, scoțînd un țipăt:

— Ajutor!

Ciobănașul Nicolios continua să mănînce, plescăind din buze, fără să se sature. Întoarse fața liniștit, cu gura plină.

— Ai visat ceva, baciui? întrebă el. Te urmăreau? Și eu sînt urmărit uneori în somn! Dar astea sînt vedenii, sînt vise. Nu fi prost, dormi!

— Aprinde focul, Nicolios. Mi-e frig...

— Păi, eu crap de cald!~ i-o întoarse ciobănașul, care n-avea chef să se despartă de pîinea și de halca lui de came.

— Mi-e frig... repetă Manolios, clănțănind din dinți.

Ciobănașul se ridică bosumflat și, eontinumd să molfăie, luă cîteva lemne dintr-un colț, le așeză cu meșteșug în vatră și aprinse focul. Apoi se apropie

151

de Manolios, îl privi cu băgare de seamă și dădu d' cap. lu

— Te-au deocheat, baciule! rosti scurt, și se j

toarse din nou la mîncarea lui.

Manolios se tîrî pînă în colțul încăperii, se înfășur" cu o cergă și se ghemui lîngă vatră. Se uita la fn cum mistuia lemnele. Lenio, Magdalena, Hristn' apăreau de-a valma printre flăcări, se întîlneau, Se despărteau, se întîlneau din nou... Și deodată cele două femei se înălțară în fum, dispărură împreună cu el, iar Manolios nu-l mai vedea acum decît ne Hristos răstignit pe-o limbă de foc. Îl vedea limpede cu chipul palid aplecat peste piept, cu mîinile bătute în cuie pe lemnul crucii... Flacăra juca, și în jocurile ei Hristos învia, apărea din cenușă, se subția, se unduia, se ridica în aer și se făcea nevăzut...

Manolios obosi urmărind aceste imagini; își pyse capul pe genunchi și adormi. Căzu într-un somn adînc, greu, spurcat ca o apă stătută. Toata noaptea se luptă să străbată această mlaștină și să scape din ea teafăr și curat. Picioarele i se încurcaseră printre niște ierburi vîscoase și printre șerpi de apă și începu să strige după ajutor. Iar spre zori, un maldăr de păr bălai năvăli peste el și-l aruncă în mijlocul bulboa^ nelor.? „Ajutor!" țipă din nou, fără a izbuti să se trezească. In cele din urmă, se văzu lungit în albia rîului, gemînd greu.

De două sau de trei ori Nicolios se trezise din somn la strigătele deznădăjduite ale lui Manolios.

— Visează că-l urmăresc, sărmanul... bolborosea

el rîzînd, și se întorcea pe partea cealaltă, adormind din nou.

Cînd mijiră zorile, Manolios deschise ochii și, zărind prin băgeac cerul albastru, își făcu semnul crucii, murmurînd:

— Domnul fie lăudat, noaptea a trecut, am scăpat!

132

. mădularele îi erau amortite; ochii îl usturau; a*- de frig- Focul din vatră se stinsese. Avea poftă dîrdiia caj{jj jar Nicolios plecase de mult cu oile să bea F^ ^^ greu g^ se scoaje jțot^ ocm-j în jurul la PȘSC ' „, nentru prima dată își vedea uneltele de » . lojnițele, ciuberele, cazanele; pe perete erau ro"nCțe linguroaiele de lemn, pe care el însuși le ^bise și le crestase cu atîta artă. De mic copil, strînsc orice bucățică de lemn și chindisea pe ea cu bri-ceagul chiparoși și păsărele; mai tîrziu, începu să esteze femei, apoi călăreți, iar cînd intră la mănăstire ca ucenic, sfinți...

— jU; băiatule, îi spusese într-o zi un călugăr care trecuse pe la stîină, nu trebuia să te faci păstor; trebuia să te faci călugăr; să-ți dăm o bucată de lemn și tu să ne cioplești o icoană...

Soarele pătrunse prin băgeac, așternînd pe pămîntul din bordei o fîșie lungă de lumină. Manolios se tîrî și se așeză în dreptul ei. Începea să se încălzească,

și pe măsură ce se încălzea, își aminti visele de peste noapte, maldăru] de păr bălai, și fu cuprins de fiori.

— Doamne Isuse Hristoase, murmură el, nu mă lăsa să ca,d în ispită!

Se liniști puțin, se ridică și aprinse focul; apoi luă lapte din ciubăr, îl încălzi și îl bău. Prinse putere, ieși afară și se așeză pe lavița din fața bordeiului. Soarele se ridicase pe cer de-o suliță, toată natura se trezise. Muntele râdea. Departe, se auzeau fluierăturile lui Nicolios, care mîna oile.

— Acum mă simt bine, murmură Manolios. Ispita vine numai noaptea, Soarele e sus. Slavă ție, Dumnezeu!

Privind în jurul lui, văzu lîngă prag un butuc rotund de soc; Inima-i tresări de bucurie. Se aplecă, luă butucul, îl puse pe genunchi și-l mîngîie cu palma. Era gros și rotund ca un cap de om. Vinele lemnului se

133

ramificau netede, în linii ondulate, ca vinele din trupni omului. Manolios simți furnicari în vârful degetelor, se ridică numaidecît, intră în bordei, luă ferăstrăul mic cuțitașul tăios și pila. Își făcu semnul crucii, se aplecă' sărută bucata de lemn și începu să lucreze. '

Soarele ajunsese aproape la jumătatea, drumului său și Manolios stătea încă aplecat, adîncit deasupra bucății de lemn, proptită la pieptul lui. Uitase de orice

oboseală. Aerul se limpezise, ispitele se spulberaseră. Acum Lenio era departe, foarte departe, undeva în dosul soarelui, iar cealaltă, văduva, se retrăsese în colțul cel mai întunecos din bordei și se prefăcuse acolo în păianjen.

Manolios, încovoiat peste butucul pe care-l cioplea, avea ochiul deschis numai înlăuntrul lui. Tot sufletul i se prefăcuse în ochi și contempla în adâncul inimii un chip senin, plin de bunătate, de tăcere și tristețe. Majiolios se căznea să reproducă aidoma chipul pe care-l vedea în el, obrajii trași, ochii triști, fruntea lată cu picături groase de sânge și rana dintre sprâncene, care nu se vedea în icoane și pe care numai el, Manolios, o vedea.

Fruntea îi era plină de sudoare; se tăia se cu cuțitul la un deget și sângele pătase butucul; dar Manolios nu se oprea din lucru. Se grăbea să cioplească și să aștearnă pe lemn, înainte de a dispărea, chipul sfânt pe care-l vedea înlăuntrul lui.

Și în timp ce sculpta astfel, pe potecă apărură două femei — una tânără și, în spatele ei, o bătrână cu broboadă pe cap. Când îl zări pe cioban, tânăra se întoarse către bătrână și-i făcu un semn cu degetul la buze. Amîndouă continuau să se apropie încet, ca și cum ar fi vrut să-l surprindă pe Manolios și să vadă ce face el acolo, încovoiat peste bucata aceea de lemn.

T a un moment dat, bătrîna se împiedică și rostogoli piatră. Dar Manolios se concentrase cu toată ființa lui asupra bucății de lemn și nu auzi nimic.

Tînăra nu mai avu răbdare, grăbi pasul și puse mîna pe umărul lui.

— Hei, Manolios! strigă ea.

Manolios tresări. Chipul sfînt din el se spulberă deodată. Speriat, se rezemă de perete, cu capul dat pe spate.

— Ce-ai pățit, Manolios? De ce mă privești așa, de parcă aș fi o stafie? Eu sînt, buimacule, Lenio, logodnica ta! Iar ea e mătușa ta, dada Madalenia; a venit să-ți descînte.

— Un duh rău, feciorul mamei, ți-a tulburat mintea, spuse la, rîndul ei bătrîna, care se apropia gîfîind. Manolios se uita la ele aiurit.

— Ce vreți de la mine? întrebă în cele din urmă, răsucind bucata de lemn cioplită, pentru ca femeile să nu vadă ce făcea el.

Bătrîna se pregătea să răspundă, dar Lenio o împinse la o parte.

— Lasă-ne, dadă Madalenia, îi spuse ea. Du-te de culege ierburile de care ai nevoie și lasă-ne singuri; am de vorbit ceva cu el.

Bătrîna se îndepărtă boscorodind ursuză și se duse după ierburi.

Lenio se așeză pe laviță, înghesuindu-se lîngă logodnicul ei.

— Manolios, îi spuse încet, apucîndu-i mîna, uită-te în ochii mei. Nu mă mai vrei? Nu mă mai iubești?

— Ba te iubesc, răspunse Manolios liniștit.

— Cînd o să ne căsătorim?

Manolios tăcea. Doamne, ce departe era în clipa aceea însurătoarea de gîndurile lui!

— De ce nu vorbești? Stăpînul mi-a spus totul.

11 — Hristos răstignit a .doua oară — voi. I 135

— Nu voiam să vii aici, făcu Manolios, ridicuidu-se în picioare.

— Trebuia oare să-ți cer voie? strigă Lenio, aprinzîndu-se la față. Încă nu ești bărbatul meu, așa că sînt liber să fac ce vreau.

Se ridică și ea și se postă în fața lui.

— Nu pleca! îi spuse pe un ton poruncitor, tăindu-i drumul cu brațele întinse.

Manolios se sprijini de perete și așteptă. Lenio îl străpungea cu privirea. Dragostea și ura se înfruntau cu putere în pieptul ei răvășit de furtună.

— Mama a fost slugă, zise ea apoi cu o voce sugrumată, dar tatăl meu e boier. N-o să mă umilesc în fața ta. Am zestrea mea, am tinerețea mea, o să găsesc

unul mai bun ca tine!

Manolios strîngea în brațe cu atîta putere lemnul cioplit, încît începu să-l doară pieptul.

— Fă cum vrei, Lenio, rosti el.

În aceeași clipă, simți că i se sfîșie inima. Îi păru rău că spusese cuvintele acestea grele, și se îngrozi. Nu-și mai găsea curajul.

— Lenio, murmură el, coborîndu-și ochii în jos, lasă-mă să stau cîteva zile aici, în singurătatea mea, înainte de-a, mă hotărî.. Dacă mă iubești, îndeplinește-mi dorința asta.

— Iubești pe alta? Pe cine? Spune-mi-o deschis, și-o să plec.

— Nu, nu, Lenio; îți jur!

— Bine! Cînd te-i hotărî, să-mi trimiți veste. O să aștept... Dar să știi! Pot să te iubesc toată viața, așa cum pot să te urăsc toată viața; atîrnă de-un cuvînt al tău, de un da sau de un nu; alege!

Și se întoarse către bătrînă, strigîndu-i:

f — Hai, dadă Madalenia, să mergem!

Porniră pe cărare, îndreptîndu-se spre casă. Lenio pășea înainte, furioasă; nu-și mai întoarse fața să se
138

înapoi; sîngele boieros ți trufaș al tatălui ei îi fierbea cu putere în vine.

Manolios se prăbuși pe laviță. Privea cu ochi reci la

ta de lemn de soc. Nu mai simțea dorința aceea zătoare s-o cioplească; flacăra se stinsese, chipul a~ t dinlăuntrul lui pierise. În adâncul inimii nu mai Spdea acum nimic și nu mai putea să copieze nimic. Intră în bordei, luă un ștergar lung și înfășură lemnul în el, încet, atent, așa cum ar acoperi vatra cu cenușă, să nu se stingă jarul. Nu putea să mai stea singur aici, 'simțea că se înăbușă; își luă cața din colț și porni să-l întâlnească pe Nicolios și să-și vadă oițele lui dragi.

Soarele se revărsa peste munte; văzduhul părea încremenit; umbra se pitea la picioarele copacilor, ca speriată. Ciripitul păsărilor amuțise; ele se ascunseră în frunzișuri, așteptând să treacă sorocul călduros al zilei.

Nicolios se?simți pe neașteptate năpădit de-o forță răscolitoare. Se uită în jurul lui să vadă cu cine ar putea, să-și irosească prisosul de puteri. Dar se afla într-un adevărat pustiu: nici un bărbat cu care să se lupte, nici o femeie pe care s-o trîntească la pământ. Oile dormeau liniștite la umbra stejarului, răsuflând cu limbile scoase; ar fi o rușine să se măsoare cu ele. Dar, deodată, apăru berbecul cel mare, care mergea totdeauna în fruntea turmei, cu coarne groase răsucite, cu lîna deasă și năclăită, și cu talanga-i grea, de conducător, la gît. Nicolios îl botezase Mișosul. Berbecul își privi cu ochi tulburi oile culcate la. umbră, behăi mul-

țumit, apoi încet, greoi, cu mers de sultan, începu să dea tîrcoale. Aerul se îmbîcsi de duhoarea masculului. Nzcolios se năpusti asupra lui ca un nebun și începu sa-l izbească din toate puterile cu ghioaga, în spinare, m burtă, peste coarne.

11*

137

Mîndrul mascul se întoarse spre el și-l cîntări di ochi. I se păru că adversarul său nu e pe măsura nuterilor lui: n-avea nici coarne, nici lînă bogată și lungă pînă la pămînt, și umbla doar în două picioare; cu o singură împunsătură putea să-l dea ușor peste car> Berbecul își continuă disprețuitor plimbarea printre oile lui.

Dar Nicolios se luă după el. Îl înșfacă de coarne si proptindu-se bine, voi să-l încalece. Atunci Mițosul se burzului, își scutură trupul cu putere, și Nicolios se prăvăli la pămînt cu fața în sus.

— Banditule! Stai că-ți arăt eu ție! strigă Nicolios ridicîndu-se dintr-un salt, cu coatele zgîriate și pline de sînge.

își vîrî capul între umeri, se aplecă în jos și-și luă avînt; dar berbecul își luă și el avînt. Se repeziră unul în altul. Nicolios văzu stele verzi, se învîrti de-a-npicioarele și, o dată cu el, se învîrti tot muntele; dar nu se prăbuși. Apucă repede bîta de jos, se aruncă asupra

berbecului și începu să dea în el ca un turbat, cu gîndul de a-i rupe coarnele.

Tocmai atunci apăru și Manolios; își vîrî două degete în gură și începu să fluiera. Nicolios întoarse capul și-l zări, dar, fiindcă se întăritase prea tare, nu se putu opri să se mai arunce o dată asupra berbecului. Manolios luă o piatră și-o azvîrli spre el.

— Hei, Nicolios, cu berbecul ți-ai găsit să te bați? Ia vino încoace!

Bombănind, înjurînd, cu nădușeaîa curgînd pe el, Nicolios se apropie de Manolios. Se așezară amîndoi unul lîngă altul, la picioarele unei stînci. Ciobănașul, înfierbîntat, sufla și răsufla pe nas ca un berbec; clin cînd în cînd, fluiera sau azvîrlea cîte o piatră, ca să-și ascundă niînia; dar în sinea lui fierbea de ciudă că Mișosul îl doborîse la pămînt.

138

Manoui«> cu ochii îndreptați către cer, se străduia să regăsească liniștea, cu dorința de a, însăila din
* î,, mima lui chipul sfînt pe care începuse să-l
nou în inima lui chipul
jlpteze pe bucata de lemn. Ce vrajă simțise el
f .s TM,v»% in'fasfi r\p toate necazurile! T.nmea
începuse să-,
azi-
fieață^cum uitase de toate necazurile! Lumea dis-

se cu totul, între cer și pământ nu rămăseseră
t ei doi: Manolios și o bucată de lemn! Și, de-
"dată, o voce de femeie, două buze roșii...

O—Măi, Nicolios, ia scoate tu fluierul de la brîu și
cîntă din el... Nu mă simt bine, sînt tare necăjit. Cîntă
din fluier, și-asta o să mă ușureze!

Ciobănașul se uită la el și zîmbi ușor.

— Și eu tot așa, Manolios. Și eu sînt necăjit. Simt
că mă înăbuș, și-atunci cînt din fluier, dar asta nu mă
ușurează. De aceea m-am luat la trîntă cu berbecul 1

— Si ce necazuri ai tu, măi Nicolios, tu, un băie-
țandru căruia nici nu i-au dat tuleiele?

— Dracu să mă ia dacă înțeleg și eu ceva! Uite,
așa, sînt singur, singur de tot, m-a.pucă uneori un urît
de moarte, și gata! răspunse băiatul cu năduf.

Își scoase fluierul și-și puse degetele înnegrite de
soare pe găurile trestiei.

— Ai vreun cîntec în cap, Nicolios?

— Eu? Nici unul. O să cînt ce mi-o veni.

Duse capătul fluierului la buze și începu să cînt6.

Plaiurile se acoperiră de turme de oi și de capre și
se umplură de clinchetul clopoțelilor; muntele însuși
începu să se miște, pășunînd parcă și el. Natura tresă-
rea, se topea și se scurgea ca o melodie dulce. Și, de-
odată, țîșniră parcă niște cascade; apa se porni să
curgă iute printre pietre, susurînd. Apoi, încetul cu în-
cetul, apele, clopoței, munții tăcură; ba nu, nu tăcură,

ci se prefăcură în rîsete vesele, subțiri și ațîțătoare... Pe urmă, apăru o mare care cînta și un țărm presărat cu^ pietricele rotunde și cu femei care rîdeau și se scăldau... Cu brațele și picioarele întinse, femeile se

139

aruncau în mare, se izbeau de valuri, se rostogoleau țipau de bucurie, rîdeau în hohote... Tot țărmul răsuna de strigăte și chiote, ca un gîtlej gîdilă... Manolios își ațîntea urechea și asculta cu tulburare. Rîsetele izbucneau batjocoritoare și zburdalnice din spuma mării, femeile săreau, dispăreau și apăreau iarăși îmbrățișate cu valurile — și, deodată, totul tăcu, marea se liniști și Caterina ieși din apă, mută și goală, goala de sus pînă jos.

— Taci! strigă Manolios, sărind repede în picioare. Nicolios își întoarse ochii spre el, fără a conțeni cîntecul. Vrajit el însuși de melodie, ținea fluierul lipit de buze, căci nu-l lăsa inima să rupă firul viersului.

— Taci, îți spun! repetă Manolios.

— M-ai oprit tocmai cînd era mai dulce, spuse Nicolios mofluz, ștergîndu-și fluierul de genunchi.

Din ochii lui Manolios începură să curgă lacrimi.

— Ce-ai pățit, Manolios? Plîngi? făcu ciobănașul surprins. La naiba, nu te trece cu firea! Nu-i decît un fluier; iar toate astea sînt năluciri, vînt!

Manolios încercă să facă un pas, dar genunchii i se

înmuia.ră.

— Nu mă simt bine, murmură el. Nu mă simt bine...

— Ai auzit apa? întrebă ciobănașul rîzînd.

— Care apă?

— Vedeam apă în mintea mea tot timpul cît am cîntat din fluier; apa multă, fiindcă mi-era sete...

Dintr-un salt, ajunse la mărăcinele verde, unde își atîrnase traista cu bota mare plină de apă. I-o dăruise Manolios, care crestase pe ea un țap.

„O să mă duc să mă culc, își zise Manolios; mă trec fiori reci prin spate...”

— Ai grijă de oi! îi strigă lui Nicolios. Eu mă întorc la stîna să strîng cașul.

— Vezi că am pregătit* focul, răspunse Nicolios. ștergîndu-și buzele și pieptul de apa ce se prelinsese

140

.. i ot^ în timp ce băuse. Pune de fierbe laptele. Vin și eu îndată.

Ciobănașul îl urmări din ochi, privindu-l cum înainta poticnindu-se de pietre, și i se făcu milă de el.

— j)a,că nu te simți bine, îi strigă din urmă, nu te apuca de caș; lasă că-l fac eu cînd vin; tu culcă-te l

v— De ce îmi vorbești așa? întrebă Manolios.

— Fiindcă ți se împleticesc picioarele, baciule! Și ești galben ca lămîia!

Sărmanul! murmură Nicolios cu compătimire, vu-

zîndu-l pe Manolios cum se bălăbănea, în timp ce dispărea printre tufişuri. Chiar astăzi am văzut-o pe Lenio venind încoace. Lua-o-ar draeu s-o ia! Nenorocitul, ea o să sugă toată vlaga din tine!"

Apucă o piatră de jos şi-o azvîrli în sus, cu înveninare.

— Să le ia dracu de muieri! strigă apoi cu glas tare.

Miţosul apăru din nou în faţa lui, ca şi cum ar căuta să-l provoace. Berbecul îşi aplecă furios capul în jos, cu botul lui ascuţit, apoi se repezi cu toată puterea în Nicolios.

Cînd ajunse la stîină, Manolios vru să aprindă focul şi să înceapă strîngerea caşului; dar n-avea nici un pic de putere. Se aşeză pe laviţă la soare, să se încălzească; dîrdîia de frig. Soarele coborîse acum spre apus şi după puţin se auziră tălăngile ce se apropiau, dimpreună cu ţipetele şi fluierăturile lui Nicolios, care mîna oile spre ţarc, aruncînd cu pietre şi fluierînd după ele.

Gîndurile lui Manolios îşi luară zborul prin aer, coborîră la vale, spre sat, trecură pe lîngă case, pe la cafenea, prin piaţă, apucară la deal, pătrunseră în casa popii. Manolios îi văzu din nou pe fruntaşii satului împărţind rolurile apostolului Petru, al lui Iuda, al lui

141

Hristos. Îl văzu apoi din nou pe părintele Fotis, urmat de mulțimea lui de creștini dezrădăcinați, revăzu lupta bărbătească și mândră a acestuia cu celălalt preot gras și sătul, revăzu femeia care își dăduse sufletul scoțînd un țipăt ascuțit... Cuvintele lui Ianacos răsunară din nou în urechile lui, aspre, batjocoritoare, pline de adevăr: „Ai pretenția să joci rolul lui Hristos, și mi te pregătești să te însori și să te spurci, hai!... Fățarnicule! Fățarnicule! Fățarnicule!" Gîndurile i se urcară apoi în odaia boierului, unde Manolios îl văzu pe bătrînul Patriarheas, după ce, cu puțin mai înainte, o văzuse în curte pe Lenio, care se agățase de el, atîngîndu-l cu vîrfurile sînilor, și care-l întrebese pe un ion șagalnic și nerăbdător: „Dragă Manolios, când o să ne căsătorim? Cînd? Cînd?" Și pe urmă... pe urmă, cînd pornise spre munte și se oprise o clipă să se odihnească la fîntînă... Inima i se topi în piept.

— Mi-e milă de ea, murmură el. Mi-e milă de ea; a apucat pe drumul cel rău; o paște pierzania... Caterina îi apăru, în fața ochilor, cu basmaua neagră, cu gîtul alb ca spuma, cu buzele cărnose frecate cu frunză de nuc... Ii auzi din nou glasul deznădăjduit: „Nu pleca, nu pleca, dragă Manolios!", ca și cînd de la el, numai de la el, își aștepta ea mîntuirea...

Atunci, pe negîndite, în minte îi fulgeră pentru prima dată înțelesul limpede, neîndoielnic al visului ei.

Da, da, avea dreptate văduva: numai el putea s-o salveze... Dumnezeu însuși îi vestise aceasta în somnul ei, atunci când i-l arătase pe Manoîios ținând luna în mâinile lui și dându-i-o s-o mănânce bucată cu bucată... Și iată, acum dezlega deodată înțelesul ascuns al acestui vis; îl trecură fiori de bucurie. Luna înseamnă lumina curată, cuvântul lui Dumnezeu care luminează noaptea... Și e voința lui Dumnezeu, porunca lui Dumnezeu ca el, Manoîios, să împartă hrana cerească. El

142
I

„, caxe o va mîntui pe Magdalena, văduva cea este aceia w»

păcătoasa^^ ^ ^^ murmură el. Trebuie s-o văd — -chip Și fără întârziere! Fiece clipă care trece cu orice a|încească și mai mult în păcat. Trebuie, P°huie E datoria mea...

Revăzu ulicioara îngustă pe care stătea Caterina, frta ei arcuită, vopsită în verde, cu clanța rotundă îl fier.. Revăzu pragul ei, care strălucea de curățete-
• Nu-i trecuse niciodată pragul, dar își amintea că "ntr'-o duminică, pe când poarta era deschisă, își arun- 'ase ochii înăuntru și văzuse o curtică pavată cu pietre mari, spălate proaspăt, mai multe ghivece cu busuioc în jurul prispei și două ghivece cu garoafe lîngăpuț... — —

Gîndurile lui Manolios porniră în graba pe cărarea ce ducea la vale, ajunseră în sat, intrară în ulicioara îngustă, trecură pragul ce strălucea de curăţenie...

— Trebuie, trebuie s-o văd... repeta el fără înţetare. E datoria mea...

Fu cuprins de-o bucurie ciudată. Acum, cînd înţelese de ce-l străbătea o nevoie atît de grabnică s-o vadă, acum, cînd înţelese că totul nu era o pornire nesăbuită a lui, ci că Dumnezeu îi poruncea, se simţea uşurat. Acum îşi dădea bine seama de ce, ziua şi noaptea, ardea de dorinţa să se ducă s-o vadă pe văduvă.

Pînă acum credea că Ispita era, aceea care-I împingea către ea, şi de aceea se ruşina şi se împotrivea; dar acum...

Se ridică în picioare, sprinten. Nu-i mai era frig; genunchii nu i se mai înmuiau. Aprinse focul şi umplu cazanul cu lapte, să-l fiarbă.

^ „Ce căi ciudate urmează Dumnezeu, îşi spunea el, cînd vine să lumineze mintea omului! Iată, vînţa lui a luat forma unui vis care a coborît la căpătîiul văduvei..."

143

Sosi şi Nicolios. Văzduhul răsuna de behăitul oilor care intrau în ţarcul stînei. Soarele cobora liniştit' mulţumit eă-şi terminase treaba cea de toate zilele s' se întorcea la măicuţa lui să cineze...

— Ai sosit tocmai la timp, Nicolios! strigă Manolios, din pragul ușii, cu un glas limpede și vesel. Mulg» oile și vino să pui masa; mi-e foame! *

Toată ziua nu băgase nimic în gură și își simțise gâtul încleștat. Dar acum încleștarea îi dispăruse și {S6 făcuse foame.

Nicolios îl privi nedumerit și începu să rida.

— Ai înviat, baciule! Vreo vesle bună?

— Mi-e foame. Hai, termină repede! O să te ajut și eu.

Luară șiștarele de aramă, se așezară amândoi unul lângă altul și începură să mulgă oile, care treceau prin strungă una după alta, mulțumite că se ușurau de povara lor dulce; degetele îndemînatice ale celor doi mulgători li se păreau ca niște guri dragi care sugeau la ugerul lor.

După ce terminară, se spălară pe mâini. Pe urmă Nicolios puse masa afară, pe laviță. Amândoi își făcură cruce și se aruncară, lihnîți de foame, asupra pîinii, a cărnii și a urdei. Nicolios se gîndea într-una, mînios, la Mișosul și la Lenio; berbecul și fa,ta durdulie se încolăceau în mintea lui, se înlănțuiau, în așa fel ca Lenio era cînd sus, călare pe berbec, cînd jos, sub el și rîdea mereu...

— -La dracu!... La dracu!... murmură ciobănașul deodată și, luînd o piatră, o azvîrli în aer.

— Ce-ai, măi, Nicolios? Ce mormăi acolo? îl în-

trebă Manolios rîzînd. În cine dai cu pietre?
— Ia, Necuratul îmi dă tîrcoale! răspunse ciobăna*.
șui, începînd să rîdă. Și-arunc cu piatra în el.
— L-ai văzut tu, măi Nicolios 1
— L-am văzut, da.
144

Si cum arata f
Asta-i treaba mea
j îfieri
răspunse Nicolios, ducîndu-se
-"^ bage" capul înfierbîntat într-o căldare cu apă.
^t/Lnoîios își termină masa, își făcu cruce și se ri-
^1 Nicolios, spuse el. astă-seară cobor în sat; rămîi
cu—jar m sat? exclamă Nicolios, roșindu-se de ne-
Un' te duci, ce treburi ai acolo? Baciule, îmi pare
că Necuratul îți dă tîrcoale și ție.
—.]\fU; nu Necuratul, Nicolios, ducă-se pe pustii, ci
Dumnezeu, răspunse Manolios.
își udă părul cu apă, luă oglinjoara rotundă și se
pieptănă în ea; intră apoi în bordei și se schimbă, îm-
brăcîndu-se cu hainele cele bune, de duminică. Își vîrî
în chimir oglinjoara, pieptenele mic și o batistă. De
ce? Ce nevoie avea de ele? Nici el nu știa. Le luase
și le ascunsese în chimir aproape fără să-și dea seama,
— Necuratul e, îți spun eu, Necuratul, cum mă vezi
și cum te văd! repetă băiatul înciudat, privindu-I pe

Manolios care se gătea.

— Nu, nu, e Dumnezeu, Dumnezeu... repetă la rândul lui Manolios, făcându-și cruce și pornind la dxurn,

— Se duce s-o întâlnească pe Lenio! Blestemați fiți voi ajnîndoi! murmură Nicolios și scuipă cu năduf, văzînd din nou în mintea lui berbecul mare și mișos încolăcindu-se cu Lenio.

Se înserase de-a binelea. Păsările de noapte, îndrăgostite și înfometate, începură să scoată țipete ascuțite Primele stele, cele mai mari, se agățaseră pe cer.'

„Să aștept să se întunece mai bine, ca să nu mă vadă cei din sat", își spunea Manolios, coborînd încet cărarea întortocheată. În timp ce cobora, își chinuia mintea ce cuvinte să aleagă și cum să-i vorbească văduvei, pentru ca graiul lui Dumnezeu să ajungă drept la inima ei. „O să bat în poartă, Caterina o să vină să-mi deschidă... O să se mire cînd o să mă vadă, o să închidă poarta și o să intrăm în casă..." Manolios văzuse curtea, nu-i era frică; văzuse garoafele, brazda de busuioc, puțul... Dar înăuntru, în casă? La gîndul acesta se îngrozi; se opri să răsufle. „Acolo, înăuntru, o fi patul..." gîndi el.

Mintea i se tulbură. Nu mai știa ce să-i spună văduvei, nici cum să-i explice de ce a coborît de la munte ceasul ăsta, noaptea, ca să bată în poarta ei. Iar ea, cînd o să-l vadă că roșește și se fîstîcește, o să puf-

nească în rîs și o să-i spună: „Dragă Manolios, ai venit fără să știi nici tu singur de ce. Nu cumva ai avut și tu vreun vis? Ia spune Ispita ți-a trimis visul acesta, sau Fecioara Măria? Ori poate amîndouă? Că se întîmplă și asta uneori, Manolios. Dar, de vreme ce-ai

146

bește-mi mai întîi de Dumnezeu și de rai,
venit, v^or ^ ' aceea, încet-încet, fără ca nici tu să-ți
pentru ca ^ Manolios, fără ca nici eu, sărmana de
dai seama;?, cum> sg ne pomenim amîndoi îmbră-
^ ^ ^? Tu eș(i bărt,atj iar eu femeie \
put Dumnezeu! Cu ce sîntem noi de vină,
cîn(j ne aflăm unul lîngă altul sîntem cu-
id jd i d

țișati

A

m

^nc cîn(j g

?side ameteală, ne pierdem judecata și ne des-
?!rern brațele și picioarele, să ne împreunăm?..."

Manolios își simți sîngele năvălmdu-i la cap. Aceste
v.inte nerușinate îi răsuna în urechi; auzea limpede
°um i le șoptea văduva, rîzînd și apropiindu-se de el...
Ti simțea parcă de pe acum răsuflarea, care răspîndea
un parfum de mastic și de cicoare; iar din ilicul des-
chis se ridica mirosul cald al trupului ei, amestecat cu

mirosul de sudoare și nucșoară...

* Manolios «mți deodată o mare sfârșeală; genunchii i se înmuiară; se sprijini de un colț de stîncă.

„Cine a vorbit în mine? se întrebă el îngrozit. Cine a rîs? Al cui era genunchiul care m-a atins și a făcut să mi se înmoaie picioarele?” într-adevăr, auzise în-lăuntrul lui vocea și rîsetele văduvei; nările-i erau încă înfierbîntate de parfumul ei.

— Dumnezeule, ajutor! țipă el, ridicîndu-și ochii spre cer.

Dar în seara asta, cerul i se părea foarte înalt, foarte depărtat, mut, nepăsător, nici prieten, nici dușman, și se înspăimîntă. Stelele îl priveau de sus și inima îi îngheță. Uneori, în nopțile de iarnă, Manolios vedea în jurul stînei, printre crengile înzăpezite, ochii vreunui lup, haini și sticlind de-o lumină galbenă; așa i se părură și stelele de astă-seară.

Imaginea, văduvei se revărsă din nou în mintea lui, dulce ca mierea. În nepăsarea și dușmănia firii era Parcă o mare mîngîiere. De data asta, văduva nu mai

147

vorbea, nu l mai rîdea, ci se zvîrcolea întinsă în patul? lat și gîngurea ca o porumbiță, copleșită de recunos' tință și de-o jale plăcută. •

Manolios își astupă urechile, să nu mai audă nim». Capul îi vîjîia, vinele de la gît i se umflară. Simți d''

nou un val de sânge urcându-i-se cu furie în creștet
tîmplele-i zvîcneau tare, pleoapele i se îngreunară s"
toată fața începu să i se înfioare. Ai fi zis că mii de
furnici îi năpădeau obrazii, bărbia și fruntea, ciupin-
du-i și devorîndu-i carnea. O sudoare rece îi scaldă tot
trupul; își duse mîna la față, și-o pipăi și tresări în-
spăimîntat.

„Dumnezeule!” încercă el să strige. Dar glasul îi
pierise.

își mai ridică o dată mîna, își pipăi obrazii, buzele,
bărbia. Toată fața i se umflase, gura-i era încleștată,
nu putea s-o mai deschidă.

„Ce-i cu mine? Ce am? De ce sînt umflat?” se în-
trebă pipăindu-și cu deznădejde fața; tot chipul îi era
umflat pînă la gît; nu-l durea însă de loc; numai ochii
îl usturau și începură să-i curgă din ei lacrimi.

„Trebuie să văd! Să văd ce-i! Vreau să știu V își
zise el. Își scoase din chimir oglinjoara, se lăsă pe vine
și aprinse un bețigaș să vadă... La lumina flăcăruii ce
pîlpîia își zări chipul și scoase un țipăt. Toată fața i se
acoperise de spumă, ochii i se făcuseră ca două măr-
gele mici, nasul i se pierduse între obrazii umflați și
din gură nu-i mai rămăsese decît o mică bortă. Chipul
lui nu mai era chip de om, ci se transformase într-o
mască de carne hidoasă și dezgustătoare. Nu mai era
carnea lui, ci o bucată de carne străină, lipită peste
adevăratul lui chip.

„Dumnezeule, nu cumva o fi lepră?" Gîndul acesta îl îngrozi și-l făcu să cadă la pămînt. Apucă din nou oglinjoara să se privească, dar își întoarse numaidecît fața cu dezgust. Să fie oare om ceea ce vedea, sau

148

9 Sari în picioare: „Nu pot să mă mai duc...
g mă arăt în halul ăsta în fața ei? Cum să-î
~ p Mi-e scîrbă mie însumi de mine; mă în-
V° I" Se întoarse din drum și începu să urce poteca
T^eînd, ca și cum l-ar fi gonit cineva din urmă.
Nu se'opri decît la poarta stînei; se furișă ca un hoț
bordei, de teamă să nu-l trezească pe Nicolios, care
m aprinde lampa să-l vadă... „Mîine dimineață, dac-o
a Dumnezeu, pOate c_0 sa mg fac bine..." gîndi el.
Această nădejde îl mai liniști puțin.
Se așeză pe salteaua de paie, își făcu cruce și se rugă
lui Dumnezeu să aibă milă de el. „Dumnezeule, omoa-
ră-mă mai bine, dar nu mă batjocori în ochii oameni-
lor De ce mi-ai lipit această bucată de carne pe
față? Scoate-o, Doamne, și arunc-o departe de mine I
Fă ca mîine dimineață chipul meu să fie iar curat,
omenesc, așa cum era înainte!"
își puse toată nădejdea în Dumnezeu și așa găsi pu-
țină mîngîiere. Închise ochii și în vis văzu o femeie
îmbrăcată în negru, parcă ar fi fost Maica Domnului,
aplecîndu-se deasupra lui și mîngîindu-i chipul, încet,

cu blînțele. Dintr-o dată, chipul i se răcori și se ușura. Manolios întinse brațele, apucă mîna miraculoasă și voi s-o sărute; dar în aceeași clipă se auzi un rîs subțire, batjocoritor, vălul negru căzu, și Manolios sări din somn scoțînd un țipăt. Nu era Maica Domnului, ci văduva...

Nicolios, care dormea în celălalt colț, auzi țipătul și se trezi. Se ridică într-un cot și-l văzu pe baciul lui culcat cu fața la perete. Rîse înciudat.

— Hei, Manolios, te-ai și întors? Așa repede ți-ai terminat treburile?

Dar Manolios, cu spatele la ciobănaș, își pipăia mereu obrazii, deznădăjduit. Nu se dezumflaseră de loc, ba parcă i se umpluseră de niște răni deschise, căci

149

vîrfurile degetelor îi erau ude și din ele picura un vchid gros și lipicios. 1*

„Sînt pierdut... sînt pierdut... Își spunea el. Nu nn i fi decît lepră!" P ate

Se întoarse cu fața în jos pe saltea și-și înfuncjcapul în pernă. a

— încaltea, ai petrecut bine, baciule? întrebă Nicolios îndîrjit. Cum ți-au mers treburile? Te-ai vi""guiț, sărmane; dormi.

„Sînt pierdut... sînt pierdut, murmura Manolios cu disperare. Nu încape nici o îndoială, lepră e!"

Se crăpa de ziuă și Nicolios se sculă să mîne oile la păscut. Când deschise ușa bordeiului, primele raze de soare pătrunseră înăuntru și luminară încăperea joasă? ciobănașul se opri o clipă în prag:

— Hei, Manolios, pe diseară! zise el. Cu bine!

Manolios, ușurat o clipă, întoarse capul să răspundă; dar Nicolios, de cum îi zări fața, se răsuci pe călcîie și-o zbughi afară.

— Maică Precistă, țipă el, un strigoi!

Ochii lui Manolios curgeau; fața-i crăpase toată și supura. Încercă să vorbească, să-i dea curaj ciobănașului, dar nu putu să rostească nici un cuvînt. Ii făcu doar un semn cu mîna, să-l liniștească.

Nicolios își vîrî pe ușa bordeiului doar capul, ținîndu-și restul trupului afară, gata s-o ia la fugă. Îl privea uimit, cu ochii holbați... Încetul cu încetul începu să se obișnuiască; inima îi veni la loc.

— în numele cerului, tu ești, Manolios? zise în cele din urmă. Fă-ți cruce, ca să mă încredințez ca ești tu...

Manolios își făcu cruce. Atunci Nicolios prinse curaj, trecu pragul, pași înăuntru, dar fără a se apropia de baci! Iui.

— Ce-ai pățit, săracuțuîe? îl întrebă cu glasul plin de milă și de jale. Să știi că Necuratul s-a agățat de
150

' ti-a pus pe ^aţ^ masca asta. Doamne fereşte!
dT da, Necuratul, îţi spun eu! Tot aşa a păţit odată
şi Manolios dădu din cap şi se întoarse din nou cu faţa
erete, să nu-şi sperie şi mai rău ajutorul, căruia îi
făcu semn să plece.

pe Aseară! Cu bine! spuse iarăşi Nicolios încet,
• sări din nou afară, luînd-o la fugă peste câmp, ca şi
cum Diavolul l-ar fi gonit din urmă.

Rămas singur, Manolios răsufală uşurat. Se ridică
dintr-o mişcare. Se simţea sănătos, nu-l durea nimic,
nu-l mai treceau fiorii şi, ce era mai ciudat, simţea în
el o bucurie de neînţeles... Luă oglinjoara, se apropie
de băgeac, se privi: faţa îi era umflată ca o tobă,
pielea îi era crăpată şi din ea curgea un lichid gălbui
si tulbure, care i se închega în mustaţă şi în barbă;
obrajii îi erau roşii ca o bucată de carne crudă.
îşi făcu cruce.

„Dacă rana asta vine de la Satana, zise în sinea sa,
mîntuie-mă, Hristoase! Iar dacă vine de la Dumnezeu,
facă-se voia lui! Ştiu că Dumnezeu nu-mi vrea. răul;
nenorocirea mea trebuie să aibă un înţeles ascuns; o
să am răbdare pînă cînd Cel de Sus o să-şi întindă
mîna peste faţa mea s-o vindece!"

îndată ce chibzui astfel, se linişti. Aprinse focul,
puse cazanul pe pirostrie şi turnă în el laptele muls în
ajun. Ii era. foame. Umplu o strachină cu lapte să mă-
nînce, dar nu putu să deschidă gura; atunci luă un

pai, îl afundă în lapte și începu să soarbă și să înghită cu lăcomie. Apoi ieși afară și se așeză pe laviță.

Soarele trezise toate păsările din somn și le umplu căpșoarele zglobii cu cîntece; alunecă apoi din vârful muntelui, liniștit și pașnic, revărsîndu-se peste ponoare și cîmpie; pătrunse în sat, deschise ușile tuturor caselor și intră în ele. O surprinse pe văduvă culcată încă

12

151

în așternutul ei, palidă după o noapte lungă de nesomn, și i se strecură în păr; o surprinse pe Mariori în curte stropind ghivecele cu flori și! se agăță de gîtul nesărutat încă de nici un bărbat; surprinse femeile din sat și le dezmierdă, ca și cum toate ar fi fost ale lui.

Pe urmă, coborî și se așeză alături de Manolios, pe laviță, iar acesta își întinse amîndouă brațele spre el, să-i ureze bun venit.

„De unde izvorăște această bucurie pe care o simt în mine? se întreba el. De unde pornește ușurarea asta? Nu mai înțeleg nimic...”

Scoase batista și-și șterse fața brăzdată de rănile care i se topeau la soare,

„Nu mai înțeleg nimic, nu mai înțeleg nimic”, repeta el în sinea lui, și-și întindea din timp în timp batista la soare, să se usuce.

Pe cînd era cirac la mînăstire, bătrînul lui călugăr, părintele Manasis, îi vorbise într-o zi de un ascet a

cărui piele era toată numai crăpături din care ieșeau viermi. Iar dacă vreun vierme cădea jos, se apleca, îl lua cu grijă și-l puneă la loc, în rană. „Mănîncă, mănîncă, frate, carnea, ca să iasă la iveală sufletul...”

Manolios uitase această poveste. Dar iată că acum, după atîția ani, își aminti de ea; și ce rîngîiere, ce pildă de resemnare și nădejde găsea într-însa!

Se ridică, intră în bordei, luă în brațe ștergarul în care înfășurase bucata de soc cioplită, luă și dalta, cuțitul, ieși din nou afară și se așeză iar la soare. Pe neașteptate, simți cum chipul sfînt coboară iarăși în el și-și face culcușul în inima lui. Îl vedea limpede, în toate amănuntele; își fixă privirea asupra acestei apariții și începu să cioplească lemnul, repede, cu sîrguință, ca să statornicească pe el imaginea din sufletul său.

Ceasurile treceau ca clipele. Soarele se ridicase pînă în vîrfurile cerului și începu să coboare iar, încet-încet...
15a

. . ., je iemn săreau pe jos, buturuga se făcea tot

Așchii ^ ea apărea, ca din senin, zămislit cu

p j g

ea apărea, ca din senin, zămislit cu

și bunătate, chipul lui Hristos. Manolios se

mai mult cînd fu să redea gura Mîntuitoru-

f- care se mișca și plutea înlăuntrul liii, schimbîn-

Jb'si neîncetat expresia; cu toate străduințele lui, nu a s-o prindă. Gura aceasta aci zîmbea, aci se Tdînceau ridurile din jurul ei, aci buzele i se strîngeau cu hotărîre, de parcă ar fi vrut să îndure suferința fără să se vaite...

în faptul serii, cînd Nicolios se înapoie cu turma, îl găsi pe Manolios tot pe laviță, ținînd pe genunchi bucata de soc care avea acum înfățișarea lui Hristos. Rămăsese să mai scobească doar spatele lemnului, astfel ea să facă din el o mască pe care s-o poarte pe față la reprezentarea patimilor lui Hristos...

Nicolios se opri în loc, aruncă o privire furișă către baci, apoi își întoarse ochii în altă parte. N-avea destulă tărie să se uite la el; lichidul ce picura din răni i se închegase pe obraji și în barbă și prinsese o coajă gălbuie. Nicolios credea că are în fața lui un demon ce ședea pe laviță și ținea pe genunchii săi chipul lui Hristos.

— Nu-i nevoie să m-ajuti; o să mulg oile singur, zise el, de teamă să nu stea alături de Manolios.

Manolios își lăsă capul pe spate, sprijinindu-l de perete, și închise ochii. Obosise, dar se simțea ușurat. Ținea strîns cu mâinile bucata de soc sculptată și încerca o mulțumire adîncă, deoarece izbutise să reproducă aidoma viziunea ce se născuse în inima lui.

De-acum încolo, ea n-o să mai plutească tremurătoare, gata să se spulbere în văzduh; de-acum încolo, n-o

să-i mai scape. Săpase imaginea pe lemn, își săpase sufletul lui însuși pe lemn, și se simțea ușurat. Izbutise să reproducă gura lui Hristos așa cum o vedea el, tulburată și expresivă. Învârtea încet, în mâini, lemnul

12*

153

sculptat și admira cu mulțumire gura aceasta a lui Kristos: dacă o privea din față, zîmbea; dacă o întorcea puțin la dreapta, plîngea; dacă o răsucea la stînga, se strîngea într-un zîmbet eroic și mîndru.. Manolios își închidea ochii și mîngîia cu vîrful degetelor, încet, duios, chipul lui Hristos, așa cum trebuia să-l fi mîngîia. și Fecioara Măria pe fiul ei. Apoi luă din nou ștergarul, înfășură în el lemnul sculptat, legîndu-l bine, cu grijă, așa cum ar fi înfășat un prunc în scutece, și-l strînse cu dragoste la piept.

Între timp, Nicolios terminase mulsul, intra în bordei fără să-și arunce ochii spre Manolios și începu să pregătească cina, „Sărăcuțul, își spunea în sinea lui cu un fel de bucurie nemărturisită, cu o mutră ca asta vrea el să fie mire? Păi, cînd l-o vedea Lenio, o să scoată un țipăt și-o s-o ia la fugă de-o să-i sfîrșie călcăiele 1"

Apăru în pragul ușii.

?— Hei, vrei să mănînci? Ai să poți deschide gura ca să mănînci?

Manolios se ridică. Îi era foame; la prînz uitase să mănînce. Își umplu o strachină ma.re cu lapte, ca și dimineața, luă paiul, îngenunchie și începu să soarbă cu poftă, pînă o goli. Pe urmă o umplu din nou. Se întunecase, dar nu aprinseră opaițul. Prin întu-neric Nicolios nu-i zărea fața umflată și se bucura. Astă-seară era cu chef, nu știa nici el de ce; după ce-și termină masa, se așeză lîngă vatra în care ardea focul, luă în mînă un bețigaș și începu să răscolească spuza.

— Să vezi, bunicul meu, cică, începu el cu un aer sfătos, bunicul meu, despre care ți-am pomenit azi-dimineață, după ce-a ucis, a jefuit și a făcut toate ne-legiuirile din lume, s-a călugărit. Ai auzit doar și tu, baciuiê. că Dracul după ce îmbătrînește se călugă-rește! Așa și bunicul meu, Dumnezeu să-l ierte! S-a

134

" zică, la mînăstirea Sfîntul Pantelimon, unde
dus, va ^ ^ călugărie o bucată de vreme... Nu-
fi
dus, ^ ^ călugărie o bucată de vreme... Nu-
ai uceni ^ mînăstire era un sat, și în sat, femeii...
w^1 c ^u lipsesc de nicăieri, lua-le-ar naiba să le ia!
f^el scui-pînd cu osîrdie în cenușă. Mă auzi, ba-
r°Y? întrebă apoi, întorcîndu-se să vadă, la pîlpîirile
Văcarilor, fața lui Manolioș.

Acesta dădu din cap, ca și cum ar fi spus: „Te aud .
— 'gi și cică, își continuă vorba Nicolios, într-o zi
Dracul puse stăpînire pe el. „Vreau o femeie, își zise
tunci bunicul, vreau o femeie! O să mă duc în sat și
o să găsesc eu una acolo, nu se poate! Măritată, ne-
răritată, bătrîna, tînăra, fie cum o fi, numai femeie
să fie I" Și cînd se înnopta, va să zică, și toți călugării
adormiră, voinicul nostru sări zidul mînăstirii și-și luă
picioarele la spinare. Voia, pasămite, să-și facă cheful
și să se întoarcă repede înapoi, fără să-l simtă nimeni.
Alerga ca un zănatic, își suflecăse anteriorul și behăia
ca berbecul vara, cînd zărește de departe o oaie... Dar
Dumnezeu îl văzuse și i se făcu milă de el. Tocmai
cînd intra în sat, îi trimise o boală rea, lepra — cred
că ai auzit de ea, nu? Tot trupul i se umplu de bube
mari ca niște alune — ce zic eu? ca niște nuci, ca
niște zarzări stricate... Bubele sparseră și dădea.u din
ele un puroi de împutea lumea. Nenorocitul, Dumne-
zeu să-l ierte, se sperie. „Unde să mă mai duc așa?
își spuse el. Care femeie o să se mai alăture de mine?
Hai să mă întorc acasă..."

Manolioș asculta, asculta cu încordare și tremura.
întinse mina și-l înghionti pe Nicolios, îndemnîndu-l
să continue.

— Povești de altădată! reluă acesta zîmbind. Mi le
spunea biata mamă — odihnească-i-se sufletul în
P5ce ' — Și cînd mi le povestea, rîdea și ea. Auzi colo,

călugăr în toată regula., om cu teamă de Dumnezeu!...
S-a întors la mănăstire, a sărit din nou zidul și s-a as-
155

cims în chilia lui... A doua 2J, călugării l-au găsit um-
ftat tobă.

Manolios îl înghionti din nou, să spună mai departe
— Vrei să știi cum ,a fost pînă la urmă? Apoi știți
și eu? Eram mic pe-atunci, n-am ținut seama... Acu,
săracul de el, a dat de mult ortul popii și a scăpat de
femei! adaugă Nicolios și izbucni în rîs. După o clipă
de tăcere, căscă: Mi-e somn. Eu mă duc să mă culc
afară, în saiaua oilor. Aici e prea cald; mă înăbuș!
La drept sorbind, mi-i era cald, ci se temea să
doarmă în bordei împreună cu Manolios. Se ridică m-
picioare.

— Ți-an» pregătit patul. Cu!că-te. Mîine. o să fii
sănătos!

Își luă cerga, o întinse în saia și-și puse o piatră
drept căpătîi. Închise ochii și gîndul îi fugi la Lenio.
Vru s-o drăcuiască, dar era prea obosit; se întoarse pe
partea, cealaltă și adormi.

Manolios mai zvîrli cîteva vreascuri în foc; îi era
frică să stea singur în întuneric. Privea flăcările care
jucau și vîlvoiau în vatră. Prin ușa deschisă auzea zgo-
motele nopții; cucuvăițe care şuierau, animalele mici
care ronțăiau pămîntul și, deasupra lui, șoarecii care

alergau printre grinzile bordeiului și chițcăiau... Iar în el, glasul acela mic, stăruitor, pe care-l auzea numai noaptea, când se făcea liniște deplină și când rămânea singur.

Se ridică, se duse pînă la ușa și privi stelele; Calea Laptelui curgea încet pe boltă, Jupiter strălucea în toată splendoarea sa, cerul înstelat scînteia, tăcut și vesel. Se întoarse și se așază din nou în fața vetrei, simțind o bucurie și o ușurare nemărginită, ca și cunoscând tot cerul să-l coborît și să-l acoperit cu hlamida lui... Își aduse aminte de povestirea lui Nicolios și inima începu să-i zvînească în piept.

158.

ma

Hristaase Doamne, strigă în sinea lui, nu cumva "ta e un semn? Nu cumva ți-ai întins mîna tocmai fceș, a cmCJ mă îndreptam spre prăpastie," să mă rostogolesc în ea? A , , ,

Î • duse mîna la rața, dar rara scârba de data asta, fără °Toază j își pipăi, cu recunoștință parcă, obrazii umflaii și carnea crăpată.

Cine știe... cine știe?... Își spunea, mîngîindu-și rana. Poate că asta este izbăvirea mea."

Înseninat, se rezemă de perete. Din vatră se ridica căldură plăcută; simți că-l apucă somnul. De multe ori când sufletul i se zbătea în beznă, îi apărea în

somn un vis și-i arăta calea pe care trebuia s-o urmeze. Poate că Dumnezeu o să vină și în noaptea asta să ă" lumineze", gîndi el.

Se întinse jos, închise ochii și adormi numaidecît. Focul se stinse. Noaptea trecu. Începeau să cînte cocoșii cînd Manolios, clănțănind în răcoarea dimineții, deschise ochii. Nu-și amintea să fi avut vreun vis; dar inima îi era senină. Își făcu cruce, mișcă buzele; îl dureau, ca și cînd ar fi jupuit o rană cicatrizată; dar acum • reuși să rostească limpede: „Slavă ție, Doamne!"

Se sculă, ieși afară și se așeză pe laviță, acolo unde îi plăcea lui să stea de obicei.

Soarele se ridica încet la marginea cerului, roșu, rotund, mulțumit. Își revedea cu bucurie moșiile sale bogate, așa cum le lăsase în ajun, la asfințit: cîmpia cu holdele mănoase, muntele Sfintei Fecioare acoperit de verdeață, Sarachina cu rîpile ei, lacul Voidomata, în care se privea ca într-o oglindă strălucitoare, și satul lui drag, Licovrisi, pe ulițele căruia mișunau furnicile acelea ce se numesc oameni. Apoi își aruncă pieziș privirea spre fața umflată a lui Manolios; aceasta se h>mină, se încălzi și începu să supureze din nou.

— Slavă ție, Doamne!... murmură Manolios, șter. gîndu-și cu batista spuzeala de pe obraji.

Și astfel, sus pe muntele lui, Manolios se lupta cînd

cu bucata de lemn, să-i dea forma unui chip omenesc
cînd cu Dumnezeu sau cu Dracul, cînd cu Lenio și Cu
văduva... În acest timp, pe Sarachina, părintele Fotis
punea rînduială în toate. Împărțea muncile pentru fie-
care om: unii aveau să sape și să semene puținul pă-
roînt ascuns printre pietre, alții aveau să zidească, iar
alții să iasă la vînătoare, să aducă vreun iepure, vreo
potîrniche sau niscaiva pește pentru mulțimea flă-
?mîndă. Cu cele trei lire ale lui la.nacos cumpăraseră trei
oi. O mai aveau și pe aceea dăruită de văduvă. Acum,
^copiii puteau să bea lapte... Iar el, ca popă, plănuia să
ia vechea icoana făcătoare de minuni a sfîntuîui
Gheorghe și să colinde satele și mînaștirile, ca să ceară
ajutor. „Sîntem greci, își spunea el, sîntem creștini,
scoborîtori dintr-un neam nemuritor; nu se poate să
pierim S"

Jos, în Licovrisi, căpitanul Furtunas gemea încă în
patul lui, cu capul spart ce întîrzia să i se lipească la
loc. Aga îl căina și-i trimitea din ceas în ceas, prin seiz,
alte alifii și leacuri băbești, urîndu-i să se înzdrăve-
nească repede ca să vină să chefuiască iarăși cu el.
Bătrînul Patriarheas nu se simțea nici el bine; tu-
șea, i se îngreuna respirația, se sufoca, pentru ca după
aceea să se așeze în capul oaselor pe pat, să mănînce
pe rupte, să vomite și iar să mănînce... Și trimitea
mereu după Caterina, să vină, cică, să-l freționeze;
dar văduva îi răspundea în bătaie de joc întorcîn-

du-i răspuns că și ea e bolnavă și că ar avea ea însăși nevoie de-o frecție.

Popa Grigoris, la rîndul său, intrase la griji cu fiica lui. O vedea cum se topește zi de zi ca o luminare și

o mărite cu Mihelis, ca să apuce să-i facă
se grăbea s_ ^ ^ ^ marea dorință a vieții lui:
jnăcar un ^ nepot; să nu j se stingă neamul. Avea
voi3 sa ai i
ai
învinge moartea.

l
^ num ș g
rnm Ghipsofagul, avea și el necazurile lui.
" ^ nopți' văduva nu-i mai deschidea poarta; nu
e~ l mai' primească; ea era acum cu gîndul în
sa- ducea des la biserică — sfînta Magda-
ăi P

voia ^ ducea
alta pa^ '. aprindea luminări... Panaiotaros începu sa
^ , _o uite; se întorcea în fiecare seară acasă beat
^își bătea nevasta și cele două fiice, apoi se cuica
e nămînt, în curte, și sforăia ca un mistreț. Pe uliță,
- d era beat, copiii din sat se luau după el, strigîn-
di"i în batjocură: „Iuda!... Iuda!...” Atunci se repe-
d după ei să-i prindă, dar pasul i se împleticea, se

Poticnea și se prăvălea, cit era de lung, pe caldarâm. în fiecare dimineață, bătrînul Ladas îi ținea același discurs babei lui, care stătea alături și împletea cio-rapi, fără să-i spună nici un cuvint, fără măcar să-l asculte...

— Intîrzie, dragă Penelopa, întîrzie zăpăcitul ăla de Ianacos... Și nu rni-a semnat barem chitanța pentru cele trei lire. N-a venit să-mi aducă nici măcar un pumn de cercei... Tu ce zici, Penelopa, se poate ca o femeie, oricît de săracă ar fi ea, să n-aibă măcar un cercel de aur? Nu se poate! Dumnezeu n-ar îngădui așa ceva... O să vezi, Ianacos 6 să vină doldora de giuvaericale, nu-ți face sînge rău, dragă Penelopa...

^Urechile bătrînului Ladas prinseră a țiuui, i se păru că bate cineva în poartă, că aude un măgar răgind. Alergă desculț, deschise poarta, se uită în sus, apoi în jos pe uliță: nimic. Ianacos nu se zărea nicăieri! Marchitanul își continua raita lui prin sate; vindea PlePtem, mosoare cu ață, oglinjoare, cărțulii cu vie-
159

a

țjle sfinților, pînzeturi, și primea în schimb grîu l-pui de găină, ouă; își făcea mai departe negoțu] '-^ dar gîndurile îi erau acum în altă parte. Tociri'--^11' aceea, cîntărea drept și măsura cinstit cu cotul ** o-e

neva l-a întrebat odată pe un hoge: „Cînd i se; *
unui om păcatele?” Iar hoguea a răspuns: „Cînd ^*
para și vinde fără să uite de grădina lui Allah...”
durile lui lanacos erau numai la grădină!

Din cînd în cînd, se gîndea la bătrînul Ladas l
răcnetele pe care le va scoate el, la văicărelile lui °'s a
la scorpia de soră-sa, care-i făcea zile fripte bietul '
Costantis, sau la Mano-lios, care trebuie să se fi urcat
sus pe munte, unde se lupta să-i împace în el pe Ce'
doi, pe Hristos și pe Lenio, adică să rămîină și cu varza
întreagă și cu capra sătulă... Dar toate acestea îi tre.
ceau doar în fugă prin cap și se spulberau reped?

Cîndul lui lanacos se întorcea mereu la părintele
Fotis, la muntele sterp și neprimitor, la sufletele care
se agățaseră de pietrele de acolo, de unde nici moar-
tea nu le mai putea smulge.

Marchitanul poposi la cafeneaua din ultimul sat.
Cumătrul lui, cafegiul Hiroiorghis, poreclit Cunelos,
îl primi cu veselie și voie bună; îl ajută să-și descarce
marfa, luă măgărușul și-l duse în grajd, de unde se
întoarse în grabă să-și trateze oaspetele și să stea de
vorba cu el... Pînă să vină cafegiul, toți sătenii din
prăvălie se strînseră în jurul lui lanacos, căci era un
om umblat prin lume, colinda prin sate multe și adu-
cea totdeauna vești noi, Orice l-ai fi întrebat, el știa
să dea răspuns la toate.

— întrebați, oameni buni I striga cafegiul. Între-

bați, căci mâine pleacă; dar comandați și cafele.
Oamenii făcură cerc în jurul marchitanului și înce-
pură să-i pună tot felul de întrebări, dornici să afle ce
se mai întâmplă prin lume: „Chir Ianacos, ce-i cu
160

Cum

ri p . _ Dar cu bolșevicii ce se mai aude?...

V°? Oboiul?... Ce pagube au mai făcut cu-
coborînd vocile, întrebau cu ini-

trem ^^ IanacoS; ceai ma? afiat jn jggg^

mile strr' p"e]e grecești care au venit și au plecat ca
vră CUi? Ce se petrece prin satele grecești pe unde
fulgeru . evzonii noștri? ce măceluri, ce focuri, ce
?" iebuie să fie pe-acolo, Doamne! Satul nostru e,
' Licovrisi, pierdut în munți, și rar de tot ne vin
caH ve aici; jalea nu ajunge pînă la noi. Dar dum-
V ta Ianacos, umbli prin lume, auzi ba una, ba alta.
Potolește-ne dorința, vorbește! Că tremură inima îa
noi, ca la păsări."

La fel tremura și mima lui Ianacos. Își aduse aminte
de preotul Fotis și de satul lui, pe care-l arseseră turcii
ca să se răzbune, zmulgînd sufletele din rădăcinile lor
și împrăștiindu-le în cele patru colțuri ale lumii... De
la Smirna pînă la Carahisar, ba și mai departe încă,
satele creștine fumegau prefăcute în ruine, sămînța
grecească era distrusă, grecimea se afla în mare pri-

mei die...

Dar Ianacos avea inimă bună; nu voia să-i mîhnească pe compatrioții lui.

— Nu vă temeți, oameni buni! le răspundea el. De cîte mii de ani trăiește Grecia? Ea e nemuritoare. Am auzit că au fost arse doar cîteva sate și omorîte numai cîteva suflete; dar or să se întoarcă din nou evzonii noștri; satele vor fi zidite din nou; o să semănăm din nou copii și-o să umplem din nou Anatolia cu de-ai noștri. Cumetre, adu să bem; fac eu cinste!

— Primește binecuvîntarea mea, Ianacos! îi strigă un bătrîn care ședea într-un colț cu bărbia sprijinită m toiag și sorbea cu gura căscată fiecare cuvînt rostit de marchitanul umblat prin lume. Primește binecuvîntarea mea, Ianacos! Dacă n-ai fi tu, satul nostru ar

161

^'

trăi ca orbul; bine că te mai abați tu pe aici D
nezeu să-ți dea sănătate, și ne mai deschizi ochii
în timp ce discuția continua astfel, în cafenea
Ali-aga Sulageade, ciocoiul satului, care avea la
o legătură cu chei de la casele pe care le în
chiar și casa unde se afla cafeneaua lui Cunelos
a lui. Aflase de sosirea vestitului marchitan și
șese în grabă papucii roșii, își luase cea mai Yu^"
lulea și venise aici să dea ochii cu el. Îl chinuia o rn &a

nedumerire; poate că grecul ăsta mehenghiu o să '^
lămurească. °

Ianacos se ridică în picioare cu respect, își du
palma la inimă, apoi la buze, apoi la frunte, și-l salut"
cu o plecăciune adâncă. Ali-aga era doar cel mai bun
mușteriu al lui, căci cumpăra tot felul de mărfuri
pentru haremul său cu multe neveste, fiice și nepoate
dornice de parfumuri, de dresuri, de mirodenii și za-
haricale; și, ceea ce era mai important, el nu se toc-
mea niciodată. Aga îl salută la rîndul lui, și Ianacos
comandă o cafea și pentru el.

•— Bre marchitane, am o nedumerire...

?— Spune-mi-o, efendi aga, și dacă pot...

-- Bre grecuțule, ce-i aia Elveția?

Ianacos se scarpină în cap; auzise și el despre țara
asta, dar foarte puțin și foarte pe departe.

— De ce întrebi, efendi Ali-aga? făcu el ca să câș-
tige timp, în speranța c-o să-i vină în minte vreun
răspuns.

— Ia, fiindcă feciorul meu, Husein, s-a dus în El-
veția, Allah fie cu el!, S-a dus acolo, cică, să învețe și
să se facă doftor. Și uite, vreau să-i trimit un bidon cu
spanac și orez pentru pilaf, că știu că-i place mult, și
un bidon cu mangal pentru narghilea; dar n-am ha-
bar ce este Elveția aia și cum să i le trimit.

Încet-încet, ajutat de vorbele agăi, Ianacos se lu-
mină la cap și-și aduse aminte cîte ceva.

di aga, Elveția-i o țară, la capătul lumii,
 — Ete .. mult și unde se fac ceasornice...
 unde-i lap^ ^ fac ac0]0 și doftori? întrebă aga ne-
 liniș^1' |ireșteț și doftori, efendi aga, și încă cei mai
 -7 ~jume;'pe care moartea, de cum îi vede, se
 bum dins,,_ți Spun> efendi aga, ca să nu se împruță ca-
 T a? — se scaPă pe ea#

Allah fie cu tine, bre grecuțule! Mi-a venit
 la Joc. Dar cu cele două bidoane cum facem?

g-_ț,- spUn, efendi aga; Elveția nu dă voie să
 mangal; dar adu înapoi spanacul și orezul, și
 ?J pe mine, ie fac să ajungă...

Ianacos își ticluise planul sau: va duce spanacul și
 orezul la Sarachina, să le mănânce flămînzii de acolo
 în sănătatea lui Husein.

— y[% reped chiar acum să ți le aduc! spuse bă-
 trînul ci se ridică să plece. Dar în ușa cafenelei se opri
 gînditor; se întoarce spre Ianacos și-l întrebă:

— Spune-mi, ce cheltuieli o să trebuiască pînă ce-or
 ajunge în Elveția?

— Cheltuielile mă privesc pe mine! declară Iana-
 cos, ridicînd palma în sus. Asta numai de hatîrul du-
 mitale, efendi Ala-aga I

— Ce-ar fi să mîncăm noi pilaful lui Husein, pro-
 puse cafegiul după ce aga plecă.

— Ferească Sfîntuî! protestă Ianacos. Lucruri cin-
stite, cumetre!

Apoi se întoarse către săteni și spuse:

— Pe mine să mă iertați, oameni buni; sînt frînt de
oboseală din cauza drumului și-o să mă culc. Mîine,
să fim sănătoși și-o să mai stăm de vorbă; o să mă
întrebați tot pe vreți să înai știți, apoi o să-mi dați co-
menzi și scrisori. Cînd oți auzi goarna, să trimiteți fe-
meile să tîrguiască... Noapte bună!

163

Se răsturnă în pat și se întoarse cu fața la
adormind numaidecît.

să

A doua zi, Ianacos plecă din acel sat, unde făc
afaceri frumoase, și pe la amiază se apropia de TS'6
covrîsi. Măgărușul grăbea sprinten, cu toate că, Pe
povara obișnuită, acum mai avea în samar un'bid
plin cu mîncarea preferată a lui Husein; se bu^on
adulmecînd mirosul grajdului său drag, cu ieslea b
încărcată și cu jgheabul plin de apă curată. În el
tea o inimă ca de om; își ridică în sus coada, pre
tindu-se să ragă, dar stăpînul i-o prinse cu mîna si
puse la loc, între picioare.

— Nu te grăbi, Iusufachi; ia-o spre munte; 0
trecem mai întîi pe la Manolios.

Ianacos îi vorbise cam tare lui Manoîios, alaltăieri

îi spusese niște vorbe grele, se purtase urât cu el, și acum se caia. Era nerăbdător să-l vadă și să-i ceară iertare.

— Avea dreptate, nimic de zis, murmură Ianacos, Vlar nu se făcea să-i vorbesc chiar așa. Manolios e un băiat foarte gingaș, pînă și-un fulg e în stare să-l rănească; iar eu, măgarul de mine, am dat în el cu barda!

Gîndul îi zbură apoi la părintele Grigoris, la bătrînul Ladas, la Mihelis, la văduvă, înconjură tot satul, pe urmă se întoarse iar la Manolios.

— M-am purtat cu el urât, urât de tot... murmură din nou Ianacos. Am uitat că noi, cei patru, sîntem de-aici încolo legați unul de altul pe tot anul, ca un fel de asociați, ca să zic așa, dar nu pentru parale, ci pentru paradis 1

Acest joc de cuvinte ce-i veni pe negîndite îl făcu mai întîi să rîdă, apoi îl puse pe gînduri.

„Drace, gîndi el, nu cumva paralele și paradisul sînt una și aceeași? Nu se poate! Nu, nu se poate,

164

" atunci Dumnezeu și Diavolul — Doamne pentru cu ^ ^ f. ș. ei una]«

iartă-ma.- lui un răget de măgar. Se întoarse

Auzi m Hristofis chirigiul, care, călare pe măgarul și.l văzu pe ^ Era un bătrîQ spurcat ia gură și tare

lui, ieșea însurase de trei ori, făcuse o mulțime de
jjîtru; Șe ^-^ ma. știa cî^ unii muriseră; alții se ri-
copu, ni lume> așa că scăpase de ei, și-acum era
sipisera p era om care să au_j ia p^g
mereu vesel m ?

piC Ia°nacos se opri în drum, să-l aștepte.

1_ Noroc, bade Hristofis! îl întâmpină el. Vrei
---mi faci un mic serviciu? O sa fii răsplătit.

Stl_- Spune, să vedem! M-am săturat să tot fac ser-
vicii la alții- ^

— Oprește-te o clipa la Saracmna, e m calea du-
mitale, și dă acest bidon părintelui Fotis. Iar dacă
te-o întreba cine ți l-a dat, spune-i doar atît; un pă-
cătos, și nimic altceva.

— Ce-i în el, măi Ianacos? E greu? întreba bă-
trînul Hristofis, descălecînd.

— Mîncare, spanac cu orez:

Și-i povesti întâmplarea.

feătrînul Hristofis izbucni în rîs,

— Ai binecuvîntarea mea, Ianacos, spuse el apoi.

Hei, de-ar avea și Dumnezeu bunătatea ta 1 Atunci
n-ar mai fi pe lume orfani flămînzi și văduve nemîn-
gîiate. Îl iau, ce mai tura-vura, și-l duc, să mănînce
sărăcimea!

— Stai, nu te grăbi, Sînt plecat de mai multe zile.
Ce mai e nou prin sat pe la noi? Moș Ladas mai
trăiește? . .

— Nu crapă așa de ușor un zgîrie-brînză ca el. Ce vrei, înmormîntarea costă mult, nu-i. convine. In sraumb, păcătosul celălalt, căpitanul Furtunas, spinul, 163

nu mai are multe zile de trăit; adună răvașe lumea cealaltă.

— Las' că-i bine, o să se ieftinească rachiul I Ianacos rîzînd. '

— Ba or să dea faliment bărbierii! șăeui Hristofis.

— Dar cu barosanul de-popa Grigoris ce s-au I

— Trăiește și huzurește, blestemul lui avea-l-as & i Cică a găsit un leac nou pentru femeile sterpe. Un]'" lunguiet ca un sugiuc, pe care-I vinde cu cotul • o'^ pîină și femeia cea mai stearpă și mai rece face eoni daca înghite un cot. *?

Amîndoi pufniră în rîs.

— Să trăiești o mie de ani, bade Hristofis! Dac" mori tu, moare și veselia. Hai noroc și sănătate! n să cumpăr vreo sută de câți din sugiucul de care soui să umplu satele de primprejur cu fete și feciori. '

— Sănătate, dragă Ianacos, și cîștiguri bune!

Se despărțiră. Dar, după puțin, glasul bătrînuțului Hristofis se auzi din nou, puternic ca un clopot:

— Șarlatanul, își bate joc de cele sfinte! Păi, sugiucul ăsta, popă hoțoman, l-a descoperit Dumnezeu

cu mii de ani în urmă și l-a dat lui Adam! bombănea de unul singur și toată valea răsuna de râsul lui. Manolios îl zări de departe pe Ianacos, care urca la deal cu măgărușul lui. Se ridică în picioare cu inima strânsă și-și zise: „Manolios, acum începe martiriul; țin' te bine!”

O clipă se gândi să intre în bordei, să se ascuijdă în cel mai întunecos colț; îi era rușine să fie văzut de oameni, la lumină, în halul în care se afla. Își privi din nou fața în oglinjoară. „Numai un diavol, marmură el, numai un diavol poate fi așa de hîd!” Totuși, gura i se mai dezumflase puțin și putea vorbi. Ianacos urca poteca, fredonând un cântec...

166

1 Hristofis îi deschisese inima, făcînd din Batrinu „^ veselie; dar se bucura mai ales la ea a fX&” o să-l vadă pe Manolios și-o să se împace cu gîl ușurtodu-se astfel de greutatea ce-i apăsa cu^ geS!,nolios stătea în picioare cu fața în soarele pu^ al amiezii. Inima îi tremura. Își aminti de «""tos care își strîngea buzele ca să-și stăpîneasca îl ereâ • își strînse și el buzele cît putu mai tare. „O-mă obișnuiesc, își spunea; la început e greu, dar îtl Ajută-mă Doamne!”

-mă obișnu, ș p

l încetul... Ajută-mă, Doamne

cetul cu

Cîntecul domol al lui Ianacos se apropia tot mai mult Deodată, răsună goarna — veselă, triumfătoare. Ianacos se cățăraseră pe o stîncă și suna din ea, anunțîndu-și sosirea la prietenul drag.

O să apară acum-acum, își spunea Manolios, și-o să mă vadă; țin' te bine, inimă!"

— Hei, Manolios, Manolios! se auzi o voce voioasă. Nu-mi ieși înaintea?

— Iată-mă! strigă Manolios cu slabele lui puteri, și ieși înaintea lui Ianacos.

Acesta ridică ochii, deschise brațele, dar de cum îl văzu, rămase cu gura căscată, pironit locului. Se frecă la ochi, nevenindu-i să creadă ceea ce vedea. Mai făcu un pas, se uită bine și scoase un țipăt.

— Manolios! Manolios! Ce-ai pățit, băiatule?

Dădu să-l ia în brațe, dar se îngrozi și se trase îndărăt.

— Ianacos, grăi încet Manolios, dacă nu poți îndura, întoarce-te înapoi.

Și se îndreptă spre stîncă, astfel ca Ianacos să nu-i mai vadă fața.

Ianacos își legă măgărușul de-un mărăcine și-l urmă. Manolios auzea în spatele lui pașii prietenului său.

13 - Hristos răstignit a doua oară - voi. I

— Ianacos, 'îi spuse din nou, fără să-ji întoarcă '•
dacă nu poți să înduri, du-te înapoi. ' d-'l'

— Pot, pot... răspunse Ianacos. Pot, nu fuuvt
Manolios trecu pragul, intră în bordei, astupa f
restruica și se ghemui în colțul cel rmai întunec 6"
„M-am ținut bine, slavă ție, Doamne!" gîndi el îS
nacos intră și el și se așeză pe vine, în prag. Își ^
căciula și-și șterse sudoarea de pe frunte.
cîtva timp tăcut.

— Ce-ai pățit, Manolios? întrebă apoi într-u
tîrziu, fără să-fi ridice ochii din pămînt.

— Nimic, răspunse Manolios.

— Cum nimic? strigă Ianacos. Diavolul ți s-a lipit
pe față, Manolios! Ești Diavolul, nu mai ești tu!

— Ba eu sînt, răspunse liniștit Manolios. Nici-
odată n-jam fost atît de adevărat ca acum.

Tăcu o clipă.

— Niciodată! Niciodată! repetă el, ștergîndu-și cu
batista fața care supura.

— Diavolul, ascultă-mă pe mine, ți s-a lipit pe
față! strigă dm nou Ianacos, străduindu-se să-și în-
vingă spaima. Te privesc și mă înspăimînt... Scoală-te
și hai de încalecă măgărușul; o să coborîm în sat.

— Ce să fac în sat? Mă simt bine aici.

— Să te duci la părintele Grigoris. O să-ți facă o
citanie, să-l izgonească pe Necuratul!

— Ascultă, Ianacos! Dacă vrei să-mi faci un bine, nu spune nimănui nimic.

— O să-i spun numai popii, dragă Manolios. Dacă fie ți-e rușine să cobori în sat, atunci să vină el aici să-ți citească o moliftă.

— Nu, nu 1 strigă Manolios, ridicându-se foarte tulburat. E nevoie să am această boală pe fața mea, Ianacos, e nevoie...

— Nu înțeleg, striga Ianacos, ridicându-se și el în picioare. De ce e nevoie?•

168

^

vesG..

-ă fiu izbăvit, Ianacos; altfel nu, mă izbă-

S te uita așa la mine, nu. te pot face să în-

5 E secret? . , u ,

Numai Dumnezeu știe de boala mea, răspunse

r"~~ Tos asezându-se din nou îa colțul său, înseninat.

Sm°ai Dumnezeu și eu; și sîteni înțeleși.

iN^_?• (jacă la mijloc e Diavolul? făcu Ianacos cu iumătate de gură. n, ,, v

' — aj dreptate, Ianacos, e Diavolul; ai ghicit. Neatul mi-a trimis osînda asta, dar cu îngăduirea lui Dumnezeu; altfel aş fi fost pierdut

— Țsju înțeleg, nu înțeleg! repeta Ianacos cu dez-nădejde.

— Niei eu nu înțelegeam la început, Ianacos... Dar mai târziu am înțeles. Eram nenorocit, acum însă m-am liniștit. Și nu numai că m-am liniștit, dar ridic înîinile spre cer și-i mulțumesc lui Dumnezeu.

— Ești un sfânt... murmură Ianacos, cuprins deodată de evlavie.

— Sînt un păcătos, un mare păcătos! zise Manolios. Dar Dumnezeu e milostiv.

Tăcură. În depărtare se auzeau tălăngile turmei, cîmii, care lătrau. Soarele cobora spre așus- și în bordei se furișară primele umbre albastrii. Măgărușul, nedumerit că tovarășul lui nu se mai întoarcea, începu să ragă potolit, rugător, chemîndu-l.

:— Poți mîncă? întrebă Ianacos.

— Lapte; sug cu un pai.

— Te doare ceva?

— Nu, nu mă doare nimic... Gata, Ianacos, destul, mergi sănătos. Dar dă-mi cuvîntul tău că n-ai să. spui nimănui... E nevoie, înțelegi, Ianacos? E nevoie să stau singur aici și să lupt.

— Cu Necuratul?

— Da, cu Necuratul.

13*

169

— Și dacă o să te doboare?

— N-o să mă doboare, nu te teme, Dumnezeu e

mine. Cl1

— Ești un sfânt... murmură încă o dată Iana^o
Văd că n-ai nevoie de nimeni... Rămîi cu bine; <}^r
să mai vin să te văd, să știi 1

— Dacă poți să înduri, Ianacos dragă...

— Pot, pot... Rămîi cu bine!

O clipă, prin cap îi trecu gînlul năstrușnic să [?.
mîna lui Manolios și să i-o sărute, dar se reținu. Treci'i
pragul, își dezlegă măgărușul care dădea din coadă
fericit și, fără a se mai uita înapoi, porni la vale.

— Lumea-i o taină, o mare taină, murmură e]
coborînd muntele. Nu poți nici măcar să-l deosebești
pe Dumnezeu de Diavol... De multe ori — Doamne
iartă-mă — au aceeași înfățișare!

A doua zi, înainte de a se lumina bine, Manolios îl
zgîlțîi cu piciorul pe Nicolios, care dormea fericit, cu
fața în sus, în saiaua oilor.

— Nicolios, scoală-te! Vreau să-mi faci un bine.

Capul țuguiat al ciobănașului tresări din somn, bui-
măcit; deschise pleoapele, mahmur; albul ochilor îi
scînteie furios în umbra dimineții. .:

— Ce vrei, spune? mormăi el, căscînd.

— Scoaiă-te, du-te de te spală ca să te trezești bine,
și după aceea îți spun... Hai, fii bun!

Nicolios se ridică bombănind, apoi își întinse oa-
sele, lăsînd să i se vadă burta înnegrită de soare. Bra-
țele, coapsele și pulpele îi erau ca brumate, acoperit

cu un păr negru și lucios. Mirosea a cimbru și a țăp
— Fă-ți cruce, îi zbe Manolios. Chiar dacă nu ți-e
faci niciodată, astăzi trebuie să ți-o faci, Nicolios.
— Hm, fleacuri, baciule... mormăi ciobănașul.

170

'itinse din nou, de-i trosniră toate încheietu-
Și se n munte, unde crescuse laolaltă cu berbecii,
rile. Sus p nicjociată nevoia să-și facă cruce și nici să
nU siroM biserică. Ce-i trebuiau lui toate astea? Nu
se duca^ ^ ^ sănătos, să se însoare când i-o veni
vOia să facă copii, să aibă o turmă a lui de oi și să
V^n^i la bătrînețe verde și tare ca tuf anul... Crucile
Sfintele Fecioare erau pentru cei de la cîmpie.
Ș1 Manolios se așeză pe prag și așteptă ca Nicolios să
spele și să se trezească de-a binelea. În timpul
Se pții luase o hotărîre aprigă; nu închisese ochii nici
"clipă, și Dumnezeu se luptase tot timpul, în el, cu
Diavolul. În zorii zilei, Dumnezeu birui, și Manolios
duse s'ă-l scoale pe Nicolios, zgîțîindu-l cu piciorul.
jat?-mă! făcu Nicolios, trecîndu-și degetele prin
nletcle ciufulite. M-am trezit. Acum spune-mi, ce vrei?
"—. Nicolios, zise Manolios cu o voce domoală, as-
cultă-mă cu luare-aminte. Dacă ți-e frică, nu te uita la
mine; uită-te în altă parte, dar ascultă bine tot ce am
să-ți spun.
— Ascult, rosti Nicolios, și-și întoarse privirea în

altă parte, ca să nu-l vadă pe baciul lui.

— Ai să cobori în sat și-ai să te duci acasă la stăpînul nostru ăl mare. Pînă atunci, o să se facă ziuă bine, poarta o să fie deschisă și intri înăuntru. Străbați curtea, apoi o iei la dreapta, spre căsuța de jos, unde se află războiul. Acolo o să dai de logodnica mea, Lenio.

— Lenio?! făcu Nicolios, răsucindu-se către Manolios, cu o strălucire ascutită în ochi.

— Da, o să dai de Lenio și să-i spui... Ascultă bine vorbele mele, Nicolios, și întipărește-ți-le în minte. Să-i

spui așa: „Manolios îți trimite binețe și te roagă să poftești sus pe munte; vrea să-ți vorbească”. Nimic altceva; să-i spui vorbele astea și să pleci numaidecît... Ai înțeles?

— Am înțeles; e treabă ușoară. Am și plecat.

171

Și ridică piciorul să pornească, nerăbdător să în satul din vale.

se vădi

— Stai, stai, ied sălbatic! făcu Manolios, apucîndu-l de braț. Dacă te-o întreba cum o duc, spune-i n* o duc bine; să nu care cumva să-i mărturisești, nap* * stocule, că-s bolnav. Bagă de seamă!

— N-avea nici o grijă, baciule. Am să-i spun? q duce bine!" și-am s-o iau la sănătoasa.

— Pleacă!

Nicolios parcă prinsese aripi la picioare. Dispăru cît ai clipi din ochi.

Lenio se trezise de mult. Fiersese ceaiul de izmă turnase în el și puțin rom și i-l ducea stăpînuîui, bătrînul Patriarheas. Durdulie, nepietănată, desculță, urca scara de piatră, ciripind ca un sticlete.

Bătrînul boier se ridicase în capul oaselor pe patul lui moale; privea pe fereastră, de sus, de la el, acope-rișurile caselor țărănești din Licovrisi. Îi lua la rînd, în gînd, pe toți sătenii, bătea la fiecare ușă, intra în case, spunea cîte o vorbă bună și pleca mai departe. Apoi ajungea cu închipuirea pe munte, arunca o privire grăbită pe deasupra oilor, dădea cu ochii de Manolios, și-l cuprindea furia. „Auzi ce îndrăzneală, să mi se împotrivească mie, și cine: un pîrlit de argat! Cică nu-i pregătit sufletește... Are și el swflet!... Hm, nenorocitele, dacă n-o iei pe .Lenio pînă la sfârșitul lui aprilie, să nu te mai văd în tîrla mea, să te cari înapoi la mî-năstire, să trăiești acolo ca un eunuc. Să te duci dracului, nerecunoscătorule! Tu i-ai sucit mințile feciorului meu, tu! L-ai făcut să-i fie milă de sărăcime; cică oameni sînt și ei, frați de-ai noștri! Auzi colo! Toate astea sînt bune și sfinte, nu zic, dar să le ascuți la biserică, atunci cînd le spune popa, duminica, de pe amvon, iar nu să vii acasă și să le treci în fapte, nă-tîngule! Numai un smintit face sșă ceva!"

deschise ușa și intră cu ceaiul de izmă. Gîn-
 ^M"bătrînului Patriarheas se desprinseră deodată de
 ^Ur 1 lui Mihelis, și se opriră asupra acestei codane
 la nul 'piină de vino-ncoa', care îi aducea tava cu
 ștre" wănîndu-și trupul fraged și mlădios. Cu pleoa-
 CST ne^umătate închise, o privea printre gene cum se
 6 ia și-i admira sînii obraznici, coapsele rotunde,
 apr°nchii tari... „Ce să fac cu tine, porumbițo? își spu-
 gen în sinea lui. Păcat că ești fiica mea... Tot așa era
 "emaică-ta în tinerețe — Dumnezeu s-o ierte! — și
 într-o noapte..." Boierul oftă adînc .

— Qnm te simți astăzi, stapme r ii întreba Lenio cu
 „lasul ei unduios. De ce oftezi?

° — Cum să nu oftez, Lenio r Am de turca cu pn-
 copsitul de îecioru-miu și cu Manolios. Ăștia doi or să
 mă ba^e în pămînt... Te-ai dus alaltăieri pe munte și
 l-ai văzut; ce ți-a mai spus sturlubaticul?

.— Ce să-mi spună, stăpîne! făcu Lenio oftînd și ea
 si asezîndu-se jos lîngă pat, la picioarele bătrînului. Aș
 crede că l-au călcat ielele... Abia vorbea, aiura și i se
 încurca îimba în gură,.. În loc să se uite la mine ca un
 bărbat, își îăsa ochii în pămînt sau și-i ridica la cer, fe-
 rindu-se să mă privească... Nu știu ce să mai zic, stă-
 pîne. Ar fi bine să te duci cu el la părintele Grigoris
 să-i facă o citanie... 3Ski rîde, stăpîne, Manolios e rău

de tot!

Bătrânul libidinos se uita cu râvnă la Lenio, urmărind-o cum se mișcă și cum se roșește. Oftă din nou.

— Îl iubești, fă, ia spune? o întrebă el, și începu să soarbă cu zgomot ceaiul de izmă.

— Ce să-ți spun, stăpîne? răspunse Lenio. Pe ăsta mi l-ai săes, pe ăsta îl iau, dacă mi-ai fi dat altul, aș fi luat altul. Toți bărbații sînt la fel, după mintea mea cea îngustă.

— Chiar și ăia bătrîni, Lenio? întrebă boierul, cli-pind din ochi.

173

— A, nu! i-o întoarse răspicat codana, jignită V
besc numai de cei tineri. J

— Pînă la ce vîrstă? stăruie bătrînul.

-r~ Pînă la vîrsta cînd sînt în stare să facă copii " punse fără șovăială Lenio, ca și cum ar fi avut o lînă ^ pricepere în astfel de chestiuni, rostindu-se asupra l cu hotărîre și fără ocol.

— Lenio, tu nu ești proastă, și-o să ajungi departe ascultă-mă pe mine. Văd că știi ce vrei. '

Fetișcana chicoti și se ridică; luă ceașca goală și porni spre ușă.

— în cîte ale lunii sîntem azi? întrebă bătrînul.

Lenio numără pe degete: duminică, luni, marți...

— Douăzeci și șapte aprilie, răspunse ea.

— Hm, o să mai așteptăm încă trei zile, pînă o bine-
voi să ne dea un răspuns excelența sa Manolios. Dacă
și-o pierde mințile cu totul și-o să dea cu piciorul la o
podoabă ca tine, fii fără grijă, Lenio, o să-ți găsesc eu
un bărbat mai bun, un bărbat adevărat, care să nu um-
ble cu tot felul de trăznăi și cu vorbe fără noimă; și-o
să-ți umple casa de copii. Tu să fii sănătoasă! Astăzi
am de gînd să mă scol și să mă duc la biserică, apoi să
dau o raită prin sat... Adu-mi să mă primenesc.

„Babalîc desfrînat! murmură Lenio coborînd scara
și chicotind de parcă ar fi grdilat-o cineva. Cum mă
mai sorbea din ochi... Pe legea mea, dacă nu mi-ar fi
tată, l-aș face pe hodorog să mă ia cu cununie, și de
n-ar fi în stare să facă copii, pagubă în ciuperci, că
n-a pierit lumea; sînt destui alții, slavă Domnului, în
stare de asta. Însă Diavolul și-a vîrît codița și a făcut
așa cum a vrut el. Dar nu-i nimic, că nici cu Mano-
lios nu mi-e rușine!”•

Chiar în clipa aceea apăru în pragul porții Nico-
lis. Era înfierbîntat, din trup îi ieșeau aburi calzi,
curtea se umplu de o duhoare aspră de țap. Semăna,
174

t cu un țap ridicat în două picioare, lucios,
pe-i drep , ^tjmaș . dar semăna și cu un tînăr arhan-
tjijtun^f > ^ văzu, Lenio se opri în loc, înfiorată.
ghel yin j e șj asta? murmură ea. Parcă ar fi cio-

Idf Nicolios. Ia te uită ce mare și îndrăzneț s-a bănașu miroase de tare! A început să-i mi-făcut; și .i"

cine cauți? strigă ea tare. Tu ești, vrei

k1^?U smt, Nicolios! răspunse tînăml păstor cu l s răgușit, ca un cocoșel ce-și încearcă primul cucu-. y\%;h măi, te-ai făcut bărbat în toată firea! Ce rei?

— Manolios m-a trimis cu noaptea-n cap sa-ți spun doua vorbe. Și iată, am venit.

— Manolios? făcu Lenio, cu inima zvîcnindu-i în piept, și se apropie de Nicolios. Nu țipa așa, că nu ești pe munte; vorbește mai încet. Ce ți-a poruncit să-mi spui?

—. Iacă, Manolios îți trimite binețe și te roagă să poftești sus pe munte; cică vrea să-ți vorbească.

— Asta-i tot? Bine, spune-i că o să vin... Stai, nu pleca. Cum o duce Manolios?

— E bine, e bine! strigă Nicolios, și-o luă la fugă cît îl țineau picioarele, împrăștiind în urma lui mirosul acela pătrunzător de țăp.

Mihelis ieșea tocmai atunci din casă, îmbrăcat în haine de duminică, proaspăt ras și pieptănat cu îngrijire. Se gătise de biserică, deoarece voia să asculte Evanghelia, dar mai întîi dorea s-o vadă pe Mariori. Strălucea în mijlocul curții, falnic ca un vultur. Lenio

se opri o clipă în loc și-l privi cu admirație. „Așa trebuie să fi fost și tatăl meu în tinerețea lui, gândi ea; ca sfântul Gheorghe!”

175

— Bună dimineața, Lenio! spuse Mihelis du-și în cap căciula pe care o avea în mână. Mă 1 n" biserică. lle

— Să-ți ajute Dumnezeu, stăpîne! răspunse î cu un glas ironic. Numai să ai grijă să te duci dre r biserică, să nu greșești cumva cărarea. ??'

— Tu știi că n-o s-o greșești pe-a ta; o să te d drept la Manolios, după câte mi se pare... făcu Ml lis, care văzuse curierul plecînd. N-ai de ce s" *!' plîngi, nu-i așa?

— Nu mă plîng de loc. Cine ți-a spus că mă plîh,, o i-o întoarce fata, înțepată. Ce să faci, sîntem si n^ slugile, oameni, și Dumnezeu nu vrea să ne plînoen! Iar dacă Manolios s-ar îmbrăca cu hainele taie, °st pîne, ar fi și el un boieraș.

— Ai dreptate, ai dreptate, Lenio; numai haine. ne deosebesc, răspunse Mihelis ieșind pe poartă. In olipa aceea, bătu clopotul la biserică pentru liturghie.

— Mă duc, Lenio, mai adăugă el. Și să ne aduci vești bune de la munte!

— Iar tu de la fata popii! strigă în urma lui Lenio,

care nu rămânea niciodată datoră cu răspunsul. În biserică plutea un miros plăcut de ceară și tămâie. Icoanele mari de la altar străluceau; pereții, de la lespezile de piatră pînă în vârful cupolei, erau acoperiți de sfinți și de îngerii cu aripi multicolore. Când intrai în această străveche biserică bizantină, aveai simțămîntul că pătrunzi într-un paradis plin de păsări minunate și de flori înalte cît omul, unde îngerii săreau din floare în floare, culegînd mierea, ca niște albine uriașe. Sus, pe boltă, deasupra capetelor credincioșilor, stăruia năprasnic, amenințător, Atotputernicul.

176

- pe lespezile de piatră, oamenii se mișcau în-
Iar -încolo, tot ca niște albine; treceau prin (ața
ace Ș1 'h înhia i l ăt
coace ** *"moenuncheau, se închinău și le sărutau,
icoane o ^toiJeau m mijlocul mulțimii și stăteau ne-
apol.S.6în picioare, ascultînd evlavioși slujba, bărbații
clintițj?emei]e m spate. Lîngă masa unde se vînd lu-
' ' se ține cutia de mile erau stranele frunta-
Dar astăzi nimeni nu știa dacă boierul Pa-
"T^satului. D
- 'heas o să vină sau nu; cît despre căpitanul Fur-
triars acesta se zvîrcolea în patul lui și urla de dureri,
l l hlii li ii

s acesta p ș

Numai învățătorul era acolo, cu ochelarii lui mici pe
as și cu gulerul alb, curat, iar alături de el, moș
?idas, de pe buzele căruia picurau murmure înveni-
nate, îl văzuse în ajun pe Ianacos, care-i adusese vești
proaste: pretindea că zdrențăroșii, ce rătăceau pe dru-
muri de trei luni de zile, își vînduseră toate inelele și
nu mai rămăseseră decît cu degetele. Ce să facă
bătrînul Ladas cu degetele goale? Ce să facă el cu
urechile lor, fără cercei în ele? Își blestema soarta.
„N-am noroc, și pace! gîndea stînd în picioare în
strana lui. Ar fi trebuit ca satul distrus de turci să fi
fost mai aproape de Licovrisi, ca să ajung mai repede
la ei... Acum, cu ce m-am ales eu că ei au fost goniți?
Cu nimic! Ce ghinion! Să-i ia dracu 1"

Credincioșii intrau în biserică, zvîrleau cîțiva golo-
gani în cutia de mile, luau o luminare, își făceau cruce
și înaintau spre icoane. Dar gîndul bătrînului Ladas
era departe... „Bine c-a semnat, prostănacul, chitanța
pentru cele trei lire; dacă eram eu în locul lui..."

Dar n-apucă să-și termine gîndul; o statură masivă
veni și se așeză alături de el, făcînd să scîrțîie strana,
Ladas întoarse ușor fața, oftîcat, și-l văzu pe bătrînul
Patriarheas cu obrazii palizi, buhăiți, cu ochii tulburi,
cu buzele galbene și uscate. „Numai crapă o dată
porcul ăsta de boier", își zise în gînd, în timp ce-l sa-
luta cu o înclinare a capului.

— Grabnică însănătoșire, boierule! rosti cu i
tate de gură, apoi se întoarse din nou la neno ^^
rea lui. r°ci~

Peste puțin," își făcu apariția în biserică și MiW,
întârziase, fiindcă trecuse mai întâi pe la Mariori 1S'
re-i trimisese vorbă că-l așteaptă, vrînd să-i vorbeas*?"
Era singură acasă, numai cu bătrîna ei doică, su°^'
și devotată. ' a

— Ai întîrziat... Îl întîmpinase Mariori, care stat
în dosul porții și-l aștepta. a

Era gătită și ea cu hainele cele mai bune; la an
avea o salbă de galbeni cu efigia sfîntului Constantin
moștenite de la mama ei. Își înroșise obrajii palizi cu
sulemeneala ce i-o adusese aseară, pe ascuns, Ianacos
Dar ochii îi erau umflați, parcă plînsese, și aveau cear-
cane mari, vineții. În mîna ținea o batistuță, pe care o
ducea din cînd în cînd la gură.

— De ce m-ai chemat? întrebă Mihelis neliniștit.
De ce ești tristă, draga mea Mariori?

— Tata se grăbește, răspunse Mariori, și-și lăsă
ochii în jos. Se grăbește, vrea să ne cununăm.

— Dar n-am spus că de Crăciun, dragă Mariori?
Nu s-a împlinit încă anul de cînd a murit mama, și
nu se cade...

— Dar el se grăbește... repetă tînăra fată cu jumă-

tate glas. In fiecare zi bombănește, se scoală noaptea, se plimbă prin odaie, nu mai poate dormi.

— De ce? Ce-a pățit? De ce atîta zor?

— Nu știu, dragul meu Mihelis, nu știu... murmură Mariori cu glas tremurător.

Știa ea bine de ce se grăbea tatăl ei s-o mărite, dar nu putea să-i spună asta lui Mihelis. Simțea în trupul ei, în măruntaiele sale chinuite, că bătrînul avea dreptate și că trebuiau să se grăbească.

— Tata n-a iubit-o pe mama, vorbi Mihelis. Ea era mai mare ca el, îmbătrînise, începuse să-l cică-

178

isju putea s-o mai suferi, și cînd a murit nu
" " » ău după ea. Cu toate astea, i-e rușine să
i-a PariU,.jna. Nu s-a încheiat încă un an de la moar-
calce da' ^ ^ ^ boierul satului, trebuie să fie pildă...
tea T'Â dragă Mariori?

întî înțeleg, înțeleg... Dar îți spun că tata se gră-

" " " " si se ceartă mereu cu mine... Nu mai pot l
bef6 eni să tușească, dar se stăpîni; își duse batista
" în mîna lui Mihelis, mînuța ei slabă tremura,

•o °" de transpirație. Flăcăul se uită la ea și se spe-
' ^într-adevăr, fata .se topise de tot; sub piele i se

ghiceau oasele și pe frunte i se vedea parcă țeasta

caț— Draga mea Mariori... murmură el, strîngîndu-i
înîna la piept. Draga mea Mariori... Îi șoptea galeș,

ca si cum ea ar vrea să plece și el ar vrea s-o țină,
si cum fata n-ar fi fost decît un pumn de nisip
ce-i alunecă din mînă.

— Dragul meu Mihelis! îngîină tînăra fată, stră-
duindu-se să-și stăpînească plînsul. Du-te, Mihelis;
du-te la biserică. Vin și eu în urma ta... Am întîr-
ziat; hai, du-te, și Dumnezeu să ne ajute!

Mihelis îi luă capul și i-l strînse un moment la
piept. Trupușorul ei firav tremura tot.

— Dumnezeu să ne ajute! murmură ea din nou,
și intră grăbită în casă, unde căzu, pe jumătate le-
șinată, în brațele bătrînei sale doici.

Mihelis deschise încet poarta și porni repede spre
biserică; simțea cum inima i se înăbușea în piept.
Biserica se luminează parcă la intrarea lui. Înainta și
se opri, în picioare, lingă strana tatălui său. Bătrînul
își întoarse ochii spre el și-l privi cu admirație și
mîndrie. „Așa eram și eu, gîndi în sinea lui. Așa
eram și eu odată, cu mulți ani în urmă... Ah, viață,
viață ticăloasă, cum te duci ca un basm!"

179

între timp, Lenio se pieptănase, își dăduse
de flori pe pări și piept, își pusese năframa «alb**
cu i'rangjuTÎ roșii, pe care i-o dăruise stăpînuf e'^j*
Paști, și apateă pe ulicioarele mai dosnice ale saM •
ca să iasă la poteca ce ducea pe muntele A?*

cioare.

Slujba de la biserică se terminase. Sătenii se • •
piră în piață, cu straietele și cu sufletele lor de du'S-~
nică; unii începură să se plimbe în sus și în jos *?!"
intrară în cafeneaua lui Costantis să tragă o du \?
și să se mai înveselească puțin. * a

Aga stătea ca de obicei sus, în ceardac, și își fUn
narghileaua, avînd în dreapta lui seizul cu trîmbit'1
iar în stînga pe Iusufachi, care mesteca sacîz si?
turna rachiu să bea. Bătrînul agă își închidea pe ju.
măfate ochii urduroși și privea printre gene jos, în
piață, spre sătenii lui, așa cum își privește ciobanul
turma sa de oi, cu îngăduință și duioșie. Aga știa
că el e om și ceilalți nu sînt decît oi; că lui îi e hă-
răzită carnea și celorlalți legumele. Ca atare, îi lăsa
să pască în pace, spre a-l îndestula cu lîna și cu car-
nea de care avea nevoie el.

Lenio urca muntele sprintenă ca o căprioară. În
inima ei simțea dinainte ce voia să-i spună Mano-
lios: că nunta se va face chiar săptămîna asta, că
zbuciumul lor se va sfîrși, că va începe o viață nouă,
o viață adevărată și pentru ei — ziua, cu grijile casei
și ale gătitului mîncării, noaptea, cu îmbrățișări, iar
după nouă luni, legănarea pruncului... N-o să mai
fie slugă, o să fie și ea o femeie cu adevărat, o mamă...
Ii pîcea tare mult de Manolios. Era liniștit, har-
nic, frumos, cu băbuța blondă, cu ochii albaștri, cu

chipal blajin, ca un adevărat Hristos. Inima i se des-
prindea din piept și zbura înainte, urca muntele,
ajungea la stîrtă, se rotea de eîteva 011 pe sus prin
văzduh, apoi se așeza pe umăral hâ Manolios ca o
380

„...
blîndă, grasă, cu pene iranroase, cu pî-
Q^pea nnîttgîie-toir de ceafă fi de
J pgrane că stă pe sîi»ca «ea mare, unde
urcușul, și mă așteaptă.!» e buna seamă
iC- iitia fai zboară, ca și a mea", își spuraea Lenio,
C%Wt adevăr- Mamoîios stătea pe sfi»ca cea mare
• • tergea mereu fața umflată, care-i crăpase din
n°U\fi-e milă, imne milă de ea, sännaaTia! gîndea el,
n"-l n-am încotra... Trebuie să mă izbăvesc de orice
• tă să fiu <cai sufletol oarât, bq tâmpul fără prihană,
Tsă' fiu vrednic "
—
Ciuli urechea și auzi un foșnet de pași sprinteni și
sori; o adiere <le vîat îi aduse o saaixeasmă plăcută
de apă de flori; nările îi palpitară. Cunoștea bine mi-
reasma aceasta; era parfumul lui Lenio.
,Vine! vine! tremură el. Vine! Uite-o!"
într-a&evăT, Băfeama galbenă se ivi pe potecă. Le-
nio se opri 0 clipă din mers, își puse mîna streășină
la ochi, fi-l zări «us, pe stînce <ssa mare, pe logodni-
cul ei, cu fața aplecată în jos, așteptînd-o. Își înce-

tini pasul.

„Uite-o î" Tepetă Manolios, ridicându-și capul și sărind deoparte în picioare; dar rămase pe loc.

Lenio își lăasă fața în jos, prefăcându-se că nu-l vede, spre a-l sili să-i iasă înainte, ca de obicei, să o cuprindă de mijloc și să o ajute să urce... De data asta însă, Manolios nu se grăbea să-i iasă în cale.

— Hei, Maoolios! sixigă fata, nemaiputându-și stăpîni nerăfedarea.

Manolios nu răspunse; stătea sus pe stîncă, tăcut, nemișcat. Leaio începu să alerge, se apropie de stîncă și-și ridică ©pliii sjpre -el. Dar cînd îl văzu, scoase um țipăt:

— Sfîntă Fecioară l

181

Și se prăbuși la pămînt. Manolios coborî la e ajute. Dar Lenio își acoperi ochii cu brațul r u să nu-l vadă, iar cu mîna dreaptă îl împingea de V'^ ea, să n-o atingă. InSă

— Fugi... fugi! striga, plîngînd cu hohote. pu,,.

— Privește-mă, privește-mă încă o dată, Le • spuse Manolios cu glas domol. Privește-mă' bine te scîrbești de mine, să scapi...

— Nu, nu! plîngea nefericita fată. Du-te! Futr-Manolios se întoarse și se așeză din nou pe stîn"

O bucată de timp tăcură amîndoi. Apoi Lenio sra.^'.

— Ce ai? Pentru numele lui Dumnezeu, spun ' ce ai? ^

— Lepră... răspunse Manolios liniștit. -

Lenio se cutremură. Își întoarse fața spre sat.

— Mă întorc acasă, spuse ea. Pentru asta m-ai chemat?

— Da, pentru asta, răspunse Manolios cu același glas domol. Acum ești în stare să mă mai iei? Nu. Ești în stare să faci copii leproși ca mine? Nu. Du-te! Tăcură din nou amîndoi. Nu se mai auzea decît scîncetul jalnic, dureros al tinerei fete.

— Rămîi cu bine, Lenio! spuse Manolios, și porni înapoi, spre stîină.

Lenio nu răspunse. Își șterse ochii cu năframa galbenă și privi în jurul ei; nu știa ce să facă, nici încotro s-o apuce. Manolios dispăruse; pămîntul începu să se învîrtească iute cu ea.

Soarele era la amiază. Nu se auzea decît clinchetul tălăngilor de la oile care se întorceau să se adăpostească de căldură la umbra stejarului mare și stufos. Un sunet de fluier răsună o clipă, ca un zvon în pustiu, dar îndată tăcu și el, mîhnit parcă.

„Lepră... lepră...” repeta în sinea ei Lenio, tremurînd. În văpaia amiezii, tremura și clănțănea din dinți.

a stat oare prăbușită peste pietre? Nu-și putea
ma I se păi'ea că au trecut mii de ani, dar,
da s^a nu se scurseseră decît cîteva clipe, deoarece,
fîreș e, .jjc- g- piece) soarele era tot sus, la amiază,
Sntit pe boltă. ^

Sunetul fluierului se auzi dm nou, vesel și trist,
tăruitor, ca o ființă care plîngea, cînta și țipa în pus-
S- f. te departe de lume neputînd îndura singurătă-
Fără să știe ce face, fără voia ei, Lenio se îndreptă
spre fluierul care striga. I se părea că pe ea o strigă,
? se părea că o cheamă cineva și se îndreptă într-a-
polo zdrobită. Rămăsese și ea singură, printre aceste
pietroaie încinse de arșița soarelui... Părăsită, mîhnită,
nu putea să îndure nici ea pustietatea. Înainta fără
să știe încotro. Sunetul fluierului se auzea tot mai pu-
ternic, tot mai stăruitor, tot mai rugător... Atrasă de-o
putere de neînvins, mergea așa, în neștire.

Pe neașteptate, sub un stejar uriaș, cu o coroană
stufoasă, într-un prislop, zări oile cate răsufiau greu,
cu gîturile întinse la pămînt, după puțină răcoare.
De departe, numai două oi se zăreau răzlețe, parcă
se fugăreau, parcă se luptau. Iar lîngă ele, în picioare,
ciobănașul, pe jumătate gol, sărea și țopăia laolaltă
cu ele, cu un caval la gură, din care cînta... Din
cînd în cînd, se oprea din cîntat și scotea niște stri-
găte sălbatice, bătea din palme, behăia întăritat, apoi

începea din nou să cînte, și mai cu foc...

Vrăjită, Lenio înainta încet. Ciobănașul, cu spatele spre ea, n-o vedea. Lenio vedea acum totul limpede: un berbec cu lînă bogată, cu coarne mari, răsucite, fugărea o oaie albă; uneori o încăleca, oaia scăpa și fugea, berbecul alerga după ea, își zvîrlea cu furie picioarele din față, o înhăța din nou, se arunca asupra ei și mugea surd, ca și cum ar fi implorat-o... Iar

183

sal

ciobănașul urmărea goana lor țopăind, sărind în implorînd o dată cu berbecul și scoțînd niște sălbatic, spre a-l încuraja:

— Haida, Mișosule... Pă ea, Mișosule, H-u tt ^ striga el într-una, iar cînd nu striga, cînta din cav 1 Lenio ajunse în spatele ciobănașului și își Oprj / suflarea, rămase cu gura deschisă, gîfiia. Sîinii o du reau cumplit.

Acum, oaia parcă obosise, parcă nu mai avea n teri să reziste și se dădu bătută. Mișosul sări în sr>- narea ei, o acoperi toată, își scoase limba și încen s-o lingă și s-o muște de ceafă; lîna îi era udă de bale, în aer plutea o duhoare de mascul

Nicolios zvîrli fluierul, aruncă de pe el ultimul ves-rnînt și, în pielea goală, nădușit, se porni să joace si se bîțîie din șale, întocmai ca berbecul.

Vinele de la gîtul lui Lenio se umflară, ochii i se împăienjeniră. Deodată, în toiul dansului său, Nicolios se răsuci; o văzu acolo; se năpusti asupra ei și-o trînti jos, pe iarbă, alături de oaie și berbec. Lenio au făcu aici un gest de împotrivire.

— Află, agă, că bietul căpitan Furtunas e rău de lot Oasele capului nu i se mai prind la loc. Și ce n-am făcut, crede-mă! L-ara oblojit cu buruieni, l-am uns cu alifii! Părintele Grigoris i-a citit rugăciuni; o țigancă i-a dat în cărți; am aprins o luminare la icoana sfîntului Pantelimpn, tămăduitorul; ba i-am dat să mănînce și fudulii de motan, căci se zice că pisicile au șapte suflete în ele. Dar totul a fost. În zadar! Nici Dumnezeu, nici Diavolul nu vor să-l mai vindece pe sărmanul căpitan.

.Acele cuvinte fură rostite de baba Madalenia, care-și mușcă însă numaidecît limba, ca și cum n-ar fi vrut să i se audă ultimele vorbe.

— Fii, drace, surd, surd! mormăi ea, și gura începu să-i turuie din nou. Azi-dimineată l-a chemat pe Miheris, feciorul boierului Patriarheas; cică vrea să-i scrie el testamentul; acum mă duc să-l chem pe părintele Grigoris, să-l împărtășească. Căpitanul nostru a ridicat ancora, agă? se pregătește să pornească în larg. Adineauri m-a chemat și mi-a spus: „Tușă Madalenia, fă-mi plăcerea, du-te la agă și spune-i așa:

Multe salutări de la căpitanul Furtunas, spînul cu
iața de muiere, că ridică pînzele și pleacă; să ne în-
14*

185

tîlnim cu bine!" Și iată am venit, agă; eu sînt bab-
Madalenia. d

Aga, mahmur, cu ochii cîrpiți de somn, cu obra""
buhăiți, desculț, nepieptănat, nespălat, încă, ședea n*
sofa și-și sorbea cafeaua, să se trezească. O ascul?6
pe baba Madalenia, a cărei gură nu se mai oprea
cum ar asculta răpăitul ploii. Cînd, în sfîrșit, bătrîn
tăcu, aga căscă lung și mormăi plictisit:

— Dar cu creierul cum stă, bre?

— Îi merge ca un ceasornic, agă.

Aga căscă din nou, și mai plictisit.

— I-e frică? întrebă el apoi cu gura încă deschisă
după căscat.

— De loc, de loc, agă. De-i vorbești de Dumne-
zeu sau de Diavol, el rîde. Doamne, iartă-mă! Nu-i
pasă de nimic.

— Mai bea? t

— Da, bea; dar puțin...

— Bine; du-te și spune-i că după ce m-oi trezi o
să vin să-mi iau rămas bun de la el; o să vin cu sei-
zul să-i sune din trîmbiță și cu micul Iusuf să-l des-
fete, cîntîndu-i manea care-i place lui. Știe el care.

Acum îmi iau cafeaua; pe urmă fumez un ciubuc și-o să beau un rachiu; apoi o să-l pun pe Iusufachi să mă scarpine la tălpi, ca să mă trezesc de-a binelea; după aceea o să vin... Ascultă aici, baccea: să-i spui să nu care cumva să se grăbească să moară înainte de-a veni eu! Să mă aștepte, bre. Hai,, du-te 1

Căpitanul Furtunas, galben ca lîmîia, sfrijit, nemai-avînd sub pielea-i tăbăcită decît oasele goale, cu capul înfășurat bine într-un brîu lat, roșu, ca să-i oprească sîngele, se rezemase cu spinarea de perete și stătea calm, nepocăit și neînfricat. Ochii lui mici, sclipitori și vioi, ca ai maimuței pe care o văzuse cîndva la Odesa, își păstrau vechea lor strălucire.

186

el Pe ° măsuță? se aflau sticla de rachiu,
 !%i "o statueta de ghips a reginei Victoria a
 lulețu * care Q cumpărase odinioară într-un port
 Angliei, ^ sjetă o boieroaică adevărată, își spusese
 '» j văzuse; o femeie bine trăită, cu piept bogat,
 rf . i ,e _" Și o luase. De atunci, statueta era nelip-
 'rn* le lîn°ă el. „Asta e femeia mea, zicea adesea.
 Sit'f ind în°rîs; cu toate că are o mustață mai mare
 caj • rotj privirea în jurul lui, contemplînd interiorul
 smeliei sale: pereții murdari, grinzile năpădite de
 păianjeni, polițele goale, un cufăr lung plin de
 drențe, o pereche de cizme vechi, niște flanele și

niște fiare ruginite, o cană de apă în firidă, o damigeană cu rachiu într-un colț. Își opri ochii, câte puțin, asupra fiecărui lucru, spre a-și lua rămas bun de la toate. Privirea-i stăruia mai îndelung asupra unei fotografii vechi, atârnată pe peretele din față. Era o fotografie mare, îngălbenită, a corăbiei lui scufundată; se vedeau pînzele umflate, în vînt, drapelul grecesc la pupă, o sirenă cu sîni mari la proră. Iar el, căpitanul de treizeci de ani, pe punte.

Gmdurile i se urcară pe bord. Corabia din fotografia pătată de muște ridică ancora, ieși din cadrul ei și porni în larg. Dar se lăsase parcă o ceață groasă, prin care căpitanul Furtunas deslușea cu greu niște insule, niște țărmuri, cîțiva turci cu fesuri roșii, cîteva femei cu sîinii goi, ca niște sirene, și tavernele de pe cheiul unui port, îmbîcsite de nori groși de fum înăbușitor, ce se ridicau din pipe și din grătarele pe care se frigeau pești și măruntaie de miel...

În mintea lui totul era tulbure și amestecat; nu-și mai amintea nici bucuriile, nici necazurile prin care trecuse, nici rănille căpătate în războiul din 1897, la care luase parte ca voluntar, transportînd cu corabia sa muniții și provizii în Grecia... Nici măcar dragos-
187

tea aceea pentru o turcoaică ce-l făcuse să-și n".
capul cîndva. Nu-și mai aducea aminte dacă pOv

asta se întâmplase la Constantinopol, la Smirn~ ,a Aivali sau la Alexandria, nici dacă ibovnica s * mea Chiulsumi, Fatma sau Emine! O ceață? se lăsase peste toate, învăluind întreaga lume ca tr-o negură... Din toată viața lui, numai o singură timpîare rămăsese limpede, străbătînd această deasă și apărînd într-o lumină strălucitoare. C la Batum, în luna aprilie, de Sfîntul Gheoro-he dusesse împreună cu trei prieteni într-o grădină plin" de niște trestii cu flori mari, roșii, unde se așezar" la o masă, pe prundișul răcoros, și începură să mă-mînce, să bea și să cînte încet; toți aveau capetele în-fășurate în ștergare albe cu franjuri; totul era scaldat în lumina soarelui și dinspre mare adia un iz plăcut printre ei nu se afla nici o femeie, erau numai între prieteni, toți băieți voinici, blonzi sau bruneți. Unul dintre ei, sărbătoritul, se numea Gheorghe, Pe cînd mîncau, beau și cîntau încet, începuse o ploicică li-niștită, caldă, înviorătoare; picăturile udau prundișul alb din grădină și făceau să răsune frunzele groase ale trestiilor. Pămîntul începu să miroasă plăcut, ca marea. Apărură trei armeni, cu o cobză, un clarinet și o dairea, se așezară pe vine sub trestiile înflorite și se porniră să cînte manele trăgănate și tînguitoare... Ce bucurie, ce plăcere simțise el atunci! Viața îi palpita în podul palmei ca o păsărică îndrăgostită, ale cărei clipe erau numărate.,. Căpitanul Furtunas

își stoarse creierul, dar nu-și mai amintea nimic altceva. Toată viața i se prefăcuse în fum și se risipise în vînt; numai petrecerea aceea și ploicică din Batum îi rămăseseră vii în memorie.

— Măi, măi, oare atîta a fost tot? murmură ei.

Va să zică, asta a fost toată viața mea? O ploaie mărunță, trei prieteni și niște trestii... Numai atîta a ră-
188

rta și nimic altceva! Și eu, care credeam că
ai" cU°^ „^îna să ia paharul cu rachiu de pe măsută,
aceea se deschise ușa și intră aga. Se
la"mare ținută, cu șalvari roșii, cu pistoale de
la cingătoare, cu tuzluci albaștri, își cănise
La cu vopsea neagră și își agățase o batistă de
n1"tte la tîmplă, ca și cum s-ar fi dus la nuntă. În
ma a lui venea Iusufachi, rotofei, alb ca o jimblă, pe
UIW ta te adormit, mestecînd mereu, din gură, iar
ei seizul, balcîz, cu chipul fioros și încruntat,
rinînd tiîmbița în mînă.

h — Drum bun și vînt bun, căpitan Furtunas! strigă
aa. cu voioșie. Am auzit că te-ai îmbarcat, bre, și
vrei să pleci!

— Am ridicat pînzele la babord, iubite agă; suflă
un vînt minunat din pupă. Rămîi cu bine!

— Un' te duci, bre spînule? făcu aga rîzînd și se
așeză pe cufărul lunguiet... Cui lași, bre, lumea asta?

Mai stai oleacă. Alaltăieri am primit niște rachiu de mure, tare ca spirtul și cu aromă foarte plăcută. Stai să-l bem împreună, și pe urmă n-a/ decât să pleci.

— Rămîi cu bine, iubite agă! Gata, s-a terminat 1
Am ridicat ancora, am pus mîna pe cîrmă și pornesc în larg. O să-l bei singur.

— Și un' te duci, bre? Știi măcar încotro pleci?

— Să mă ia dracu dacă știu; jslec așa, la întîmplare.

— Bre grecule, ce scrie despre asta la legea voastră?

— Ehei! exclamă căpitanul, făcînd un gest larg cu mîna. Dacă ar fi să cred în legea noastră, ar însemna că mă duc direct în iad!

Aga rîse.

— Iar eu, dacă ar fi să cred înlr-a mea, o să mă duc direct în Tai, unde mă așteaptă munți de pilaf,

189

1

femei frumoase și băiețandri ca Iusufachi! Br
pitane, nu cumva cele două credințe își bat i Cî'
noi? Lumea — ia spune și tu Iusufachi, n-am â
tate? — lumea e un vis; viața e ca rachiul
ne îmbătăm. Și atunci mintea noastră se învîrt ^
ca o morișcă în suflarea vîntului; tu îl faci pe
cui, eu pe turcul agă... Bre spînuale, să lăsăm povestea

astea; să nu le mai scormonim; drept să-ți sn *6
n-au haz și nu duc la nici un chilipir! n>

Se îi toarse spre băiețandru durdulu și-i sdușp
— Ridică-te, dragul meu Iusufachi; am zărit o da
migeană în colț. Ridică-te și toamnă-ne să bem!

Dar chiar atunci apăru baba Madalenia, care se
aplecă la urechea căpitanului și-i șopti:

— Căpitane, o să vină popa cu sfînta împărtășanie •
să nu bei rachiu.

— Care popă, zgripturoaico? Tacă-ți fleanca!

Mai bine pune mîna pe damigeana și toarnă în pa-
hare să bem!

Bătrîna bodogăni ceva; mîna îi tremura, totuși
umplu paharele. Aga se ridică, se apropie de pat și
ciocni cu căpitanul.

— Dram bun în hagialîc, spînule l

— Mulțumesc, la fel, iubite agă!

Amîndoi rîseră din toată inima.

— Bre căpitane, zise aga ștergîndu-și mustața, dacă
profetul nostru Mohamed și Hristos al vostru ar bea
rachiu și ar ciocni paharele așa cum le ciocnim noi
amîndoi, precis că s-ar face prieteni la cataramă și
n-ar mai căuta să-și scoată ochii unul altuia... Dar
ei nu; beau și de aceea au aruncat lumea în sînge...
Uite cum ne-arn împrietenit noi amîndoi. Și n-a fost
bine? Am dus-o rău?

— Vine popa să mă împărtășească, iubite agă,

spuse căpitanul, care simțea că i se învîrtește capul
și voia să închidă ochii. Rămîi cu bine I
190

• bre; un' te duci? Nu te grăbi. L-am adus
~~~ fachi să-ți cînte, înainte de călătorie, maneaua  
pe 111ȘU jace ție. Să nu pleci înainte de-a asculta o  
cai'e"" \* jjai lusufachi, dă-i drumul, ai dezlegarea  
să cînți.

T sufachi își scoase sacizul din gura, îi lipi de ge-  
hi și-și duse șa'e? Palma dreaptă- la obraz. Toc-  
°U"Cdeschise gurița să înceapă maneaua, cînd aga în-  
Se mîna spre el:

—\steaptă, lusufachi; întu sa sune trimbița.

Si întoreîndu-se către seiz îi porunci:

L\_ Deschide ușa, ieși în prag și sună cu putere, să  
răsune tot văzduhul!

Seizul deschise ușa, duse trîmbița la gura și începu  
să sune ca pentru atac.

—Ajunge! porunci aga. Așa, acum, scumpul meu  
lusufachi, începe tu maneaua noastră dragă.

Glasul limpede și patetic prinse a răsuna în odaie.

Căpitanul își încorda auzul; pieptul i se umplea de  
durere și dulceață, ascultînd cîntecul care-i plăcea lui  
atît de mult: Dunia tabir, ruta tabir..., adică: Lumea  
e un vis, viața e un vis, aman; aman!

Niciodată căpitanul nu simțise atît de adînc că în-

tr-adevăr lumea și viața sînt un vis... I se părea că a dormit și că a visat, că a fost căpitan și că a intrat în toate porturile din Marea Albă și din Marea Neagră, că a luat parte la războiul din 1897, că e grec și creștin și că acum trage să moară... Dar nu, nu murea, ci abia se trezea, visul se sfîrșea, se revărsa de ziuă... întinse mîna liniștit și spuse:

— Mulțumesc, scumpul meu agă; numai tu ai înțeles cu adevărat necazurile mele. Rămîi cu bine și tu, lusufachi; gurița ta să nu putrezească niciodată și să se prefacă în rubin, acolo, în pămînt!

191

Aga fu mișcat; își șterse o lacrimă ce-i nir-nv^  
ochi. ' Ull>

— Iartă-mă, bre căpitane. Dacă uneori ți-am  
că ești spîn cu față de muiere, ți-am spus-o din!fUs  
goste, nu din răutate. Să ai parte de-un hagialîc feri \*a  
Se aplecă spre căpitan și-l sărută; ochii amîndu  
se umplură de lacrimi. ra

— Nici eu n-am știut că te iubesc așa de m l  
agă dragă, spuse muribundul cu o voce slabă. R» \*?  
cu bine! u

Se despărțiră. Pe drum, aga se întoarse către sei  
și-i porunci:

— Mai sună o dată din trîmbiță, tot așa, ca pen  
tiu atac, să audă căpitanul și să prindă curaj... S"

audă sătenii și să vină să-l îngroape. Un stîlp al satu  
lui se prăbușește.

Cerul se acoperi de nori rari de vară; căzură cîtiva  
stropi de ploaie.

— Să ne grăbim, sicarilor, făcu aga. Sînt cu hai-  
nele cele noi.

Și toți trei începură să alerge.

Mihelis se întîlni ca ei pe drum; tînărul mergea  
repede, cu o bucată de hîrtie și cu o călimară în mînă.

— Cum se simte căpitanul nostru, agă?

?— E bine și se ține tare, cilibiule; chiar mai bine  
decît cei vii. Du-te repede!

Baba Madalenia deschise ușa larg; îl aștepta pe  
popă cu împărtășania; dar în locul preotului apăru  
Mihelis, abia răsufliînd.

— Nu te grăbi, băiatul maichii, făcu baba. Căpita-  
nul are șapte suflete, se ține încă... Poftește înăuntru.

Mihelis intră în casă; ușa se închise în urma lui.

Căpitanul, istovit, închisese ochii. Sîngele-i curgea  
în șiroaie pe obraji și pe cearșafuri. Bătrîna se apropie  
și-l șterse; se aplecă la urechea lui și-i șopti:

192

itane, a venit Mihelis cu călimara; haide,  
curaj • j căzut în toropeală, deschise ochii, făou  
Căfort își'lidică Puîn capul spart  
u\_ Bine ai venit, boierașule!

/Toi închise din nou ochii și adormi. Mihelis se  
A? cufăr, puse foaia de hîrtie lîngă el și așteptă,  
așeza p ^ ^ ^ om ^ ^ s ^ rmanuj j SpUse încet baba  
om

g ș șp

^ s ^ rmanuj j SpUse încet baba,  
gîndu-i ochii și ul care-i curgea. A fost un om  
1 deși părea sălbatic și aspru. Ca și bărbatul meu,  
tl care

răposatul, care... ^

Si începu să-și povestească necazurile ei, cu voce  
? ceată, să se ușureze. Mihelis răsuci o țigară, o  
f una Avea și el necazurile lui, dar nu le destăinuia  
nimănui... Acum o asculta pe babă, dar gîndurile  
îi erau în altă parte.

In vecini începu să urle un cîine; baba tresări  
furioasă.

— Blestematul! O fi simțit că vine moartea și urlă!  
Deschise ușa, se aplecă, luă o piatră, o azvîrli  
în cîine, apoi intra din nou în casă.

Căpitanul deschise ochii.

— Mihelis, șopti el, unde ești? Apropie-te; nu  
mai pot vorbi tare; ia hîrtia și scrie.

— Nu te obosi, căpitane, zise Mihelis. Nu-i nici  
o grabă.

— Scrie, îți spun, și lasă vorbele de încurajare.

Am șapte suflete, dar șase din ele au plecat; a rămas

numai unul, și acesta îmi flutură pe buze, gata să-și ia zborul. Grăbește-te, scrie cât mai sînt încă în viață.

^ Mihelis se apropie de căpătîiul căpitanului; desfăcu hîrtia și muie tocul în cerneală.

—• Ascult, căpitane, spuse el.

^Intîi de toate, scrie că sînt cu mintea întreagă și ca sînt creștin ortodox. Tatăl meu se numea Teodols v^apadais. N-am nici copii, nici căței, fiindcă, slavă as

193

Domnului, nu m-am însurat niciodată. Am avut V> mulți și i-am mîneat pe toți; am avut ogoare 1 ^ vîndut, iar banii i-am mîneat. Nu, nu i-am în' ^ i-am băut, totuna e. Am avut și o corabie, uite-o a\*?^' în fotografie; s-a sfărîmat în fața Trebizundei si° °' dus la fund. Toată averea ce mi-a mai rămas e ai "1 Și rotindu-și mina de jur împrejur, arătă spre cam buza lui.

— Am s-o împart oamenilor din sat, să-și adu " aminte de mine. Babă Madalenia, vino lingă mine8 sâ-mi spui unul cîte unul toate lucrurile, ca să nu uit nimic; iar dacă o să uit ceva, acela să fie al tău. Care va sa zică, scrie, Mihelis; ești gata?

— Gata, căpitane.

— Damigeana de rachiu, de aici din colț, o las agăi, s-o bea în sănătatea mea. Am un dinte de axa



în gură; să mi-l scoată și să-l dea văduvei Caterina,  
să-și facă un cercei. Luleaua cu tumbueul de chilimbar  
i-o dăruiesc lui\* Costantis, s-o țină în cafenea și s-o  
dea unui drumeț în trecere prin satul nostru, ca  
să fumeze din ea și să uite tristețea și necazurile sin-  
gurătății și pribegiei pe meleagurile străine. Am vreo  
zece ocale de orz; le dăruiesc măgărușului lui lana-  
cos, să le mănânce în seara când o să intre în Ierusa-  
lim cu Hristos călare pe el... Cei câțiva bani ce mi-au  
mâi rămas să-i ia popa Grigoris, că altfel țaful ăsta  
e în stare să nu mă înmormânteze și să mă lase să  
mă împut. În cufărul pe care ședeai adineauri sînt  
niște zdrențe — pelerine, bonete vechi, flanele, cizme  
marinărești, un felinar mic, o busolă și niște fiare ru-  
ginite; să le dați nenorociților care trăiesc în pește-  
rile de pe Sarachina; să le mai dați oalele, lampa de  
spirt, farfuriile și hainele astea de pe mine; de ase-  
menea să le dați cafeaua, zahărul, funia de ceapa,  
sticla de untdelemn, brînză și-o ulcică de măsline...  
194

tnt fiindcă mi-e milă de nenorociții ăia.

î?

if Miheîi\*?

Așteaptă o clipă, să le scriu; nu te grăbi așa,

? grăbesc, mă grăbesc ca să termin la timp.

t~ grjcd. Am și o carte de povești, O mie și una

Scrie \_x' \_ cy.eam cîte puțin din ea în fiecare dumi-  
^ "°ne cînd ceilalți se duceau la biserică, să-mi  
niCa'.." timpul. Cartea asta s-o ia Costantis cafegiul,  
'î^fiecare duminică, după Evanghelie cînd oamenii  
^.insat vin la cafenea, s-o citească unul cu glas tare,  
a se lumineze și mucaliții ăștia. Nu zic ba. Evan-  
ghelia e un lucru mare, dar nici poveștile din O mie  
^ ma de nopți nu rănim mai prejos. Ai notat, Mihe-  
lis?

J\_ ^m notat, căpitane: continuă, dar nu te. obosi.

— Babă Madalenia, ia uită-te prin casă; am uitat  
ceva de preț?

— Papucii, căpitane.

— Pff! Sînt prea jerpeliți, buni de aruncat la gu-  
noi. Stai, pe aceștia o să-i dau de pomană lui moș  
Ladas, sărăcuțul. De cîte ori mă duceam acasă la el,  
îl găseam desculț. Să-i ia avarul ăla, să nu care cumva  
să răcească și să piardă lumea o comoară ca el. Ia  
mai uită-te, babă Madalenia.

— Fotografia.

— A, da, pe asta am s-o iau cu mine! Să mi-o pu-  
neți în raclă, așa cum e, cu ramă și cu geam. O să iau  
cu mine și paharul de băut rachiu; m-a slujit bine  
și nu-l las. A, mai e statueta asta de ghips; s-o ia  
Ghipsofagul, s-o mănînce încai și pe regina Angliei.

— A rămas lucrul cel mai important: casa, spuse  
Mihelis.

Casa o las babei Madalenia, care m-a îngrijit  
°a o soră. Săraca, mult a mai pătimit cu mine. Am  
cnmuit-o, am înjurat-o, de cîteva.ori am şi lovit-o  
195

cu bastonul. Babă Madalenia, iartă-mă; nu p  
Nn cumva plîngi de bucurie că scapi de mine?  
Vru- să rîdă, dar nu izbuti: îl durea capul, şi -  
gele începu să-i curgă din nou şiroaie. ' In~  
— Asta-i toată averea mea, spuse el. Trece-o a l  
fi dă hfrtia să-mi ptin semnătura pe ea. '°  
Mihelis- îi întinse hârtia în faţă: bătrîna îl spr"1 •  
şi, ajutat de Mihelis, care îi ţinea imha, semnă decL\*  
subt: Căpitan Iacumis Capadais, fiul lui Teodoris 6  
Afară se auzi un cîntec bisericesc.  
— Vine popa cu sfînta împărtăşanie, spuse bătrîn  
şi alergă sa deschidă cele două canate ale uşii. '  
— Altă belea... murmură căpitanul. Dar hai su  
terminăm şi cu asta!  
Intră întîi bătrînul paracliser cu o luminare aprinsă •  
după el popa Grigoris, cu patrafirul, ţinînd sus, cu  
amîndouă mîinile, potirul acoperit cu o bucată de  
catifea vişinie brodată cu fir.  
— Domnul păşeşte în această casă! rosti cu o voce  
solemnă şi gravă popa Grigorios, trecînd pragul. Lă-  
saţi-ne singuri.  
Mihelis şi baba Madalenia îşi făcură semul crucii,

sărutară mîna popii și ieșiră. O dată cu ei ieși și paracliserul cu luminarea și așteptară toți trei afară, în fața ușii.

— Căpitan Furtunas, zise popa, apropiindu-se de muribund, a sosit clipa cea grozavă cînd trebuie să te înfățișezi înaintea lui Dumnezeu. Spovedește-ți păcatele, purifică-ți sufletul. Te ascult!

— Cum vrei să-ți spun păcatele mele părinte î rosti căpitanul aproape sfîrșit. Ce parcă mi le mai amintesc? Dumnezeu are catastife și scrie în ele totul. Dacă el o să vrea, o să șteargă tot ce este însemnat în dreptul meu. Eu aș vrea să-i duc în dar, de aici, de pe părănmtr,- numai un singur lucru, unul singur. Bănuiesc că așa ceva nu. se găsește în cer.

196

t, -.o asculta iritat; tonul din glasul căpitanului ? plăcea.

IIU Un singur lucru, da, stăruie căpitanul aș vrea 7"~iuc plocon la Dumnezeu.

sii~l j^e aniraae? îwtrebă popa, încruntîndu-și sprhi-^\_ Un

—\_ Nu ți-e rușine! strigă popa. Om fără teamă de nezeu, nu te cutremuri nici măcar în această clipă cumplită?

.\_- Sîntern niște biete furnici, Doamne! continuă V istit căpitanul. Am mîncat un bob de grîu mai

jt — o muscă moartă mai mult, mare ispravă! Hai, tra<re'cM buretele! Cu noi ți-ai găsit să te masori, niște biete furnici? Tu, care ești cogeamite elefant!

— Căpitane, făcu papa cu asprime, teme-te de Dumnezeu! Nenorocitul, te afli în fața porții lui; o să se deschidă acum-acum -și o să-l \ 'ezi în toată mărișia sa. Nu te cuprinde groaza?

—. păimte, răspunse căpitanul, astupându-și urechile, sînt obosit. A fost aici așa și m-a ținut cam mult de vorbă; apoi ai venit Mihelis și mi-a scris testamentul. Uite, bine că mi-am adus aminte, ți-am lăsat toți banii ce mi-au mai rămas, ca să mă înmormîntezi, să nu mă lași și pe mine să mă împrut, ca pe alții... Și acum mai vii și dumneata să mă sperii cu gogorișă dumitale... Nu mai pot, sînt obosit, erede-mă, Ramîi cu bine!

Apoi se întoarce cu fața la perete și închise ochii. Răsuflarea i se îngreuna. Începu să horcăie.

— Noapte bună! apucă să mai spună.

Popa acoperi potirul cu bucata de catifea vișinie.

— Nu pot să te împărtășesc cu trupul și sîngele lui Hristos, spuse el. Dumnezeu să te ierte!

Noapte bună! murmură din nou căpitanul, horcăind fi mai gneu.

197

Se zvîrcoli de două-trei ori în patul lui, gemu

ca și când s-ar fi înăbușit, deschise gura;  
cearșafurile se umplură de sânge. ' "

Popa făcu semnul crucii deasupra lui.

— Dumnezeu să te ierte, murmură el din no p  
n-am puterea asta. ' ^u

Apoi deschise ușa și-o chemă pe baba Ma-dpl. •  
care făcea cele de trebuință morților. " enia'

A doua zi, când l-au îngropat, ploua mărunț și i-  
niștit, ca în ziua aceea de Sfântul Gheorghe, la b'''  
tum, când petrecea cu prietenii lui, pe prundișul g-u~  
dinii. Cîțiva nori străvezii pluteau pe cer, se auz  
dangătul trist al clopotului, florile de româniță ră\*  
pîndeau un miros plăcut în cimitirul mic al satului  
Toți sătenii îl petrecură pînă la mormînt; în frunte  
mergea baba Madalenia, cu părul despletit jelindu-l  
adînc, în chip de bocitoare.

Ianacos voise să-și aducă măgărușul să urmeze și el  
cortegiul, căci aflase de la Mihelis că-i fusese lăsat  
drept moștenire niște orz. Dar popa Grigoris se îm-  
potrivi.

— Apăi nu este și el făptura lui Dumnezeu, pă-  
rinte? se burzului Ianacos.

— N-are suflet nemuritor! răspunse popa Grigo-  
ris indignat.

— Eu, dacă aș fi Dumnezeu, murmură Ianacos,  
aș lăsa să intre și măgărușii în rai.

— Raiul nu-i grajd; e lăcașul lui Dumnezeu! strigă

popa, alungându-l.

— Eu, bombăni Ianacos îndârjit, mergînd în urma convoiului, eu l-aş lăsa pe scumpul meu Iusufachi să intre în rai, dar cu o singură poruncă: să nu se bage ca să murdărească cerul.

Şi după ce totul se sfîrşi, după ce fiecare aruncă un pumn de ţărîină în groapa proaspătă, oamenii se în-

198

v ja cafenea şi începură să laude şi să vor-  
aspre virtuţile răposatului căpitan.

^ sătenii se împrăştie, Ianacos, care nu  
sa mai păstreze taina, îi trase deoparte pe Mi-  
PuJ!asi pe Costantis şi le spuse;

Fraţilor» o să vă împărtăşesc o veste rea, dar  
v -straţi secretul; nimeni nu ştie încă... Manolios  
Să Pn boală urîită pe faţă; parcă i s-a lipit pe chip o  
are catiţă, o mască de carne, un demon... Măi băieţi,  
car tju Cg să mai zic... Nu cumva Manolios este un  
"f nt şi abia acum s-a văzut? După cîte am auzit eu,  
prin asemenea boli trec numai sfinţii şi asceţii...

— Nici vorbă, asta e numai urmarea sfinţeniei...  
făcu Costantis. Manolios e un sfînt, un sfînt, da, şi noi  
habar n-am avut atîtea ani de zile...

.—Nu te înflăcăra aşa de uşor, Costantis, spuse  
Mihelis, pe care această veste îl întristase. Stai, întîi  
să cîntărim bine lucrurile, să aducem şi un doctor...

— Eu zic, propuse Ianacos, ca duminică după-amiază să ne urcăm toți trei pe munte, să-l vedem...  
Și atunci să-i duc și darul pe care-l am pentru el...  
Și, spunînd acestea, scoase de la sîn o cărticică legată, cu scoarțe de aur.

— Evanghelia. Mi-a trimis-o aseară părintele Fotis, prin moș Hristofis. A spus s-o citim cu toții, noi cei patru tfoșnițari — așa ne-a poreclit el, pentru cele patru coșuri pline cu merinde. A primit și spanacul cu orez de care v-am vorbit, l-a dat flămînzilor și ne-a trimis binecuvîntarea sa, împreună cu Evanghelia asta. Trecură peste mormintele acoperite cu romînite, unde zăceau strămoșii lor. Pămîntul, răcorit de ploaie, mirosea plăcut. Se opriră o clipă, respirară mireasma umedă și caldă, și sufletele li se umplură de mirosul romanițelor stropite de ploaie.

15 - Hristos răstignit a doua oară — voi. I

199

Mihelis oftă; gîndul îi zbură pe neașteptate!?  
godnica sa, Mariori, la chipul ei supt, palid. cu \*.'  
cane vinete în jurul ochilor, la batista albă pe ,Ce;  
ținea lipită de gură ca să-și înăbușe tușea. Cdr  
își amintea că în copilărie venise o dată ai '  
tatăl său, pe cînd se dezgropau osemintele  
tinere, pe care o văzuse într-o zi la ei acasă,  
ăli hi lbi ăl d



p      ă, frumoa^  
grăsulie, cu ochi albaștri, cu părul ondulat, și f0 Sf  
veselă... Se opri se cu tatăl său lîngă morrnîntul d  
chis; groparul arunca pămîntul cu lopata și-l ^t  
mădea pe marginea gropii Căută oasl ti

gp p p și1 in^  
mădea pe marginea gropii. Căută oasele tinerei fete  
în timp ce tatăl moartei, aplecat peste groapă, țin '  
o lădiță de lemn ca să le pună în ea. La un moment  
dat, groparul își înfipse mîinile în pămînt și scoase  
un craniu năclăit de noroi.., Micul Mihelis începuse  
să plîngă cu hohote. Acesta să fie oare capul frumos  
al tinerei fete cu părul ondulat? Ce s-au făcut ochii  
ei? Unde îi sînt buzele care rîdeau într-una?

De atunci trecuseră douăzeci de ani; Mihelis nu  
mai călcase niciodată în cimitir fără să-și amin-  
tească de fata aceea frumoasă, de craniul ei...

— De ce oftezi așa, Mihelis? îl întrebă Ianacos.  
Dar Mihelis împinse poarta de fier cu o cruce în  
vîrf.

— Să mergem, zise el.

Se îndreptară spre sat, tăcuți. In urma lor se auziră  
niște pași grei; întoarseră capetele.

— Panaiotaros! exclamă Costantis, A venit și căp-  
căunul ăsta la înmormîntare!

— O fi aflat că i-a lăsat căpitanul și lui o moște-  
nire, spuse Ianacos, și acum se duce acasă la răposat

să ia statueta de ghips a reginei Angliei, s-o mănînee,  
— Să ne oprim să-l luăm cu noi, propuse Mihelis.  
O să-l mai îmblînzim puțin.  
Se opriă. Panaiotaros, fără să-i salute, grăbi pasul  
ca să treacă înainte. Din ziua cînd sfatul de bătrîn  
200

pentru rolul Iudei, pe motivul că avea barba  
jj nu pUtea să-i mai vadă cu ochi buni  
ll ll di  
'aleși să reprezinte rolurile apostolilor credin-  
^si'ai lui Hristos.  
ci0'pe mutre, și vor să facă pe apostolii! își spuse el.  
" "nt mai bun decît ei, cu toate că-s totdeauna po-  
l rît Fiindcă eu sufăr mai mult, și în casă la mine,  
S?ÎÎ afara casei, și în sufletul meu... Eu plîng cînd  
^ 'n singur, pe cînd ei nu plîng decît cînd se ga-  
ra c în raîa altora... Eu știu ce va să zică iubirea și  
SCă fac de rîs din pricina ei și plîng, în timp ce dum-  
"ealor cînd iubesc sînt fericiți și rîd... Mi-e silă de ei,  
ducă-se dracului cu toții! Unul își are măgărușul lui,  
celălalt mica sa cafenea, al treilea e bogat și-o are pe  
Mariori; eu n-am nimic. Îmi vine să dau foc ateli-  
erului, să-mi arunc nevasta și fiicele în drum și să  
ucid femeia pe care o iubesc. Cine-i luda? Ei, care  
sînt pricopsiți și fericiți, sau eu?"  
— Hei, Panaiotaros, îi strigă Ianacos, ne ocolești?

— Noroc, apostoli falși! răcni Ghipsofagul. Unde vă e falsul Hristos?

— Nici acum nu te-ai împăcat cu povestea asta? zise Costantis. Dar nu-i decît un joc, mă netotule! N-ai înțeles încă?

— Joc, ne joc, aruncă șelarul, mie mi-ați înfipt un cuțit în inimă. Nevastă-mea din Iuda nu mă mai scoate, copiii își bat joc de mine pe uliță, femeile, cînd mă văd, se zăvorăsc speriate în dosul porților. Din cauza voastră, bătu-v-ar blestemul să vă bată, o să ajung un Iuda de-adevărat. Dar păcatul cada asupra voastră!

Lumea te iubește, măi, spuse Mihelis, nu te în-turia! Iată, căpitanul, înainte de a muri, și-a adus aminte de tine și ți-a lăsat moștenire...

15\*

201

— Ghips, ca să-l mănînc! Mi-a lăsat cu limbă moarte s-o mănînc și pe regina Angliei, Arde-i-a sele în focul gheenei! Oc"

— Nu vorbi cu păcat, zise Mihelis. Trupul nic" i s-a răcit încă bine. Ia-ți blestemul înapoi! U

— Arde-i-ar oasele în focul gheenei! strigă din n Panaiotaros, și fața lui ciupită de vărsat se aprinse d odată. Lăsați-mă în pace, rogu-vă, lăsați-niă cu necazt riîe mele I

După ce rosti acestea, grăbi pasul și se îndepărtă ocărind.

— Nu-i chip să prinzi un arici fără să te înțepi! declară Ianacos. Mai bine să nu-i mai vorbim.

— A fost rănit în inimă, săracul! spuse Mihelis întristat.

— La mijloc mai e și văduva, adăugă Costantis. Apoi băutura. Acum se duce glonț acasă, să-și ia nevasta și fiicele la bătaie. Le tot amenința mereu c-o să le dea afară din casă.

— Iuda s-a cuibărit în sufletul lui și-l chinuiește, zise Ianacos. O să ne descurcăm greu cu el. Mi-e teamă pentru Manolios j de-ar da Dumnezeu să nu fie așa cum presimt eu, și să mă înșel l

— Pentru Manolios? făcu Mihelis surprins.

— Mi se pare că văduva a pus ochii pe prietenul nostru, explică Ianacos. Am văzut-o alaltăieri vorbind cu el la puț. Panaiotaros a aflat și și-a ieșit din fire. Când se îmbată strigă mereu: „O sâ-l omor, o sâ-î omor pe nemernic!", și-și tot ascute cuțitul pe piatră.

— Ce-ar fi să mergem chiar astă-seară să-l vedem pe Manolios? propuse Mihelis. Ceea ce ne-ai spus tu mă neliniștește, Ianacos!

— Să ne ducem chiar acum, numaidecât! întări Ianacos. Mi-e teamă să nu ne-o ia înaintea Panaiotaros.

pută

nu

mă-nșel, se îndrepta spre muntele sfintei

^' cotim și s-o luăm repede pe potecă, spuse

jui Costantis. Nu amîna pe mîine ceea ce

î

rotiră și apucară pe potecă; nu mai vorbeau, se

si eau ca și cum în văzduh ar fi plutit o nenorocire,

"riră pe Panaiotaros stînd pe o piatră la poalele

Z 1! îi iîd El i

"rir

Z 1

telui, cvî capul între rîîni, îngîndurat. El nu-i

• trecură înainte fără să-l tulbure.

Ploaia încetase, norii se risipiseră; deasupra, se

- tindea bolta albastră și răcoroasă a cerului. Soarele

Hraîncă sus; scăpase de nori și rîdea.

Se auzi un clinchet de tîlîngi; un fluier rîsuna ve-

sel si sprintîr. Cei trei prieteni trecură pe lîngă turma

de oi. Nicolios scoase cavalvxl din gură și se uită

spre ei.

— j-Iei; Nicolios! strigă Mihelis. Manolios e la

stînă?

— Nu-i, nu l-am văzut. Dar duceți-vă și voi să

vedeți!

— Cum o duce?

— Ca racul pe jar! răspunse ciobănașul și pufni în râs. Îl mistuie focul, și el cântă!

— E cu chef iedul ăsta! zise Ianacos. Să mergem! Mihelis începu să rîdă.

— Acum o să vă destăinuiesc și eu un secret, vorbi el. Aseară, Lenio s-a dus la tatăl meu; fata asta e un drac împielit. A aflat, nu știu de unde, de boala lui Manolios. „Nu-l iau pe Manolios, i-a spus ea deschis și răspicat bătrînului.” „De ce fă? Iubești pe altul?” „Da.” „Pe cine?” „Pe Nicoîios, ciobănașul!” „Păi ăla, fă, e un copilandru, nvi i-a dat nici mustața, e ne-copt. Ce-o să faci cu el? Poate el să-ți facă copii?”

»Poate, poate! i-a strigat Lenio. E voinic, îmi place,  
203

și poate, știu bine!” Și-a început să se gudure •  
se dea bine pe lîngă bătrîn. „Fie, i-a spus tata ^  
Și să fiți sănătoși, să vă bucurați împreună!” X '  
Păi hartușca asta ar lua și-un țap, Doamne "  
tă-mă! zise Ianacos. l u

— Norocul lui Manolios c-a scăpat de ea! adă  
Costantis, gîndindu-se la nevastă-sa. ^

În sfîrșit, ajunseră la stîină; intrară în bordei d-  
acolo nu era nimeni. Ocoliră stîina, se urcară pe stîn?  
cea mare, strigară, dar nu răspunse nimeni,

— Dumnezeule, murmură Ianacos, nu cumva si  
fi făcut seama?

— Ce tot îndrugi acolo, mă? zise Mihelis.

Ianacos însă se îngrozise și el singur de vorbele pe care le rostise.

— Nimic, răspunse.

Porniră înapoi pe potecă, mergînd în tăcere. Soarele scăpătase pe cer, era gata să apună; pe munte se lăsaseră umbrele. Se abătură din drum, spre a trece pe la o bisericuță părăsita, ridicată în mijlocul stîncilor. Era o bisericuță veche, uitată de oameni. Lumea își aducea aminte de ea doar o dată pe an, la 8 noiembrie, de ziua sfinților Arhangheli. Atunci se făcea acolo un mic praznic; credincioșii aprindeau cîte o luminare, și frescele, pe jumătate șterse, se luminau; aripile arhanghelului Mihail, negre, cu vîrfuri roșii, se înviorau o clipă. Pe urmă, către seară, lumea pleca, luminările se stingeau și o dată cu ele dispăreau și aripile îngerilor pentru încă un an de zile...

Cei trei prieteni intrară în bisericuță. Înăuntru se simțea un miros de mucezeală, ca într-un mormînt. Un capăt de luminare, gata să se stingă, ardea în fața icoanei lui Hristos... Cercetară prin altar, se uitară peste tot; nimeni.

204

Nu încape îndoială c-a trecut pe-aici, zise Iana-  
"~El a aprins lumina... Și după aia..  
-(>s' r)umnezeu să-l ocrotească! murmură Mihelis.

Într-adevăr trecuse pe la bisericuța părăsită, aprin-  
luminarea și toată ziua stătuse în genunchi, în  
sese jîbră, privindu-l pe Hristos. Voia să-i vorbească,  
Kenl^u îndrăzne; îi era rușine, nu găsea cuvintele...  
tîT'stos, din iconostas, îl privea și el; voia și el să-i  
rbească, dar se temea să nu-l sperie, și tăcea.

Toată ziua o petrecuseră așa, fără să scoată o vorbă,  
ui în fața celuilalt, ca doi îndrăgostiți ale căror inimi  
prea pline le înăbușeau glasul, îi amuțeau. Iar seara, cu  
utin înainte de sosirea celor trei prieteni, Manolios  
se ridică și sărută mîna lui Hristos. Își spusese to-  
tul nu mai aveau nimic de spus. Manolios deschise  
uși'ta și se îndreptă spre sat.

Am spus tot ce-am avut de spus, gîndea el cu  
mulțumire. Ne-am înțeles, mi-a dat binecuvîntarea  
sa; mă duc!"

. Și porni pe potecă, ușurat și bucuros. Își înfășu-  
ras'e fața cu batista lui mare, lăsîndu-și numai ochii  
descoperiți. Cînd ajunse în sat se înnoptă. Apucă  
pe ulicioarele cele mai dosnice; mergea repede; nu  
întîlni nici un om. La un colț coti; ulița era pustie;  
întinse mîna cu un gest hotărît și bătui în poarta Ca-  
terinei.

După cîteva clipe, în curte se auziră galenții vă-  
duvei.

?— Cine-i? întrebă glasul ei subțire.

— Deschide, răspunse Manolios, și inima începu



săi tremure în piept.

— Cine-i? întrebă ea din nou.

— Eu, eu, Manolios.

Poarta se deschise repede și văduva întinse brațele.

205

i

o

— Tu ești, Manolios? făcu ea cu veselie PP »  
te-aduce? Intră. ' e Vlr-

Manolios intră și închise poarta în urma lui AK-  
atunci îl apucă spaima. Se opri, privi cele două l  
vece cu garoafe și pietrele mari, albe, din curte c  
luceau prin întuneric. Tremura din tot trupul. ' au\*

— De ce ți-ai acoperit fața așa? întrebă văduv  
Ți-a fost teamă să nu te vadă cineva? Ți-e rușin i  
Poftim în casă. Hai, intră, Manolios, nu-ți fie frică  
să te mănînc. '

Manolios rămase nemișcat, tăcut, în mijlocul curții'  
deslușea prin beznă fața strălucitoare a văduvei, bra-  
țele ei, albe, pieptul ei pe jumătate desfăcut...

— Zi și noapte mă gîndesc la tine, Manoîios, spuse  
văduva. Mi-am pierdut și somnul din pricina ta. Iar  
cînd se întîmplă să adorm, te văd în vis... Zi și noapte  
te chem: Vino! Vino! Și astă-seară, iată, ai venit!

Bine-ai venit, dragul meu Manolios I

— Am venit ca să scapi de mine, Caterina, spuse

liniștit Manolios. Să nu te mai gîndești la mine, să nu mă mai chemi. Am venit ca să te scîrbești de mine Caterina, sora mea.

— Eu să mă scîrbesc de tine, dragul meu Manolios?? strigă văduva. Dar tu ești singura mea nădejde pe lumea asta. Fără să știi, fără să vrei, fără să vreau nici eu, tu ești izbăvirea mea. Nu te speria, Manolios; nu trupul meu, oi sufletul din mine îți vorbește. Pentru că am și eu un suflet, Manolios.

— în casă e opaițul aprins; să mergem înăuntru să mă vezi.

— Să mergem, spuse văduva, și-l luă de mîină cu duioșie.

Intrară. Patul larg al văduvei, frumos împăturit, ocupa toată încăperea; deasupra atîrna icoana sfintei Fecioare, sub care ardea o candelă mică de sticlă pur-

• iar jos era aprins un sfeșnic înalt cu trei lumî-  
' preoătește-ți inima, Caterina, spuse Manolios,  
r~"ndu%e sub cele trei luminări. Vino mai aproape  
mă privește.

^ cr începu să-și desfacă încet batista. Mai întîi apă-  
\ buzele umflate, crăpate și vinete; apoi obrajii  
^ini de răni, sfîrtecați, din care curgea un lichid gal-  
ii n si gros> ca Puroual' după aceea fruntea întinsă,  
roșie, ca o bucată de carne vie

Văduva deschise ochii mari și-l privi, îi privi bine... Deodată, își acoperi fața cu mâinile, căzu în brațele lui și începu să bocească:

.— Manolios, Manolios, dragostea mea!

Manolios o împinse încet de îngă el.

— Privește-mă I Privește-mă! Nu plînge, nu mă îmbrățișa! Privește-mă!

— Dragostea mea! Dragostea mea! striga ea, nevoind să se depărteze de lângă trupul lui.

— Nu ți-e scîrbă?

— Cum ar putea să-mi fie scîrbă de tine, dragul meu?

— Trebuie, trebuie, Caterina, sora mea; ca să scapi... și ca să scap și eu.

— Nu vreau să scap; dacă scap de tine, Manolios, sînt pierdută.

Manolios se prăbuși pe o ladă, alături de pat, dez-nădăjduit.

— Ajută-mă, Caterina, spuse el rugător, ajută-mă să mă mîntui... Și eu mă gîndesc la tine, și n-am puterea să scap. Ajută-mă să-mi feresc sufletul, să nu mi-l pîngăresc!

Văduva se rezemă de perete, foarte palidă; îl privea pe Manolios și inima îi se sfîșia, ca și cum ar fi auzit în toiul nopții strigătele propriului ei copil gata să se înece...

— Ce pot să fac eu pentru tine, dragul meu? mură în cele din urmă. Ce vrei să fac? '

Manolios tăcea.

— Vrei să mă omor? întrebă văduva Vrpî c-  
omor, ca să scapi tu r \*

— Nu! Nu! strigă Manolios îngrozit. Sufletul tău ar fi atunci pierdut pentru totdeauna și nu vreau asta. Tăcură din nou; după câteva clipe, Manolios continuă:

— Vreau să te mântui. Numai așa vei mântui și pe mine, sora mea. Izbăvirea sufletului tău atârna de mine.

— Sufletul meu atârna de tine, dragul meu Manolios? strigă văduva cu inima tresărindă. Ia-l atunci du-l unde vrei tu. Gîndește-te la Hristos; și sufletul Magdalenei atârna, tot așa, de el.

— La el mă și gîndesc! strigă Manolios, care se simți deodată ușurat. La el mă și gîndesc, ziua și noaptea, sora mea.

— Calcă pe urmele lui, dragul meu Manolios. Cum a făcut el de a mântuit-o pe Magdalena cea păcătoasă? Știi? Eu nu știu. Fă din mine tot ce vrei tu. Manolios se ridică.

— Plec. Ai rostit o vorbă care m-a ușurat, sora mea.

— Și tu dragul meu Manolios, și tu ai rostit o

vorbă care m-a uşurat; mi-ai spus „sora mea”...  
Manolios începu să-şi înfăşoare din nou faţa cu  
batista; numai ochii îi rămaseră descoperiţi, ca şi  
mai înainte.

— Rămîi cu bine, sora mea, spuse el. O să mai vin.  
? Văduva îl apucă din nou de mînă; străbătură îm-  
preună curtea; Caterina culese pe întuneric un mă-  
nunchi de garoafe şi i le puse în mînă.

— Ia-le, spuse ea. Hristos să fie cu tine, Manolios!  
208

Deschise poarta, se uită de-a lungul străzii; nu sa  
"rea nici un om.

za^ pe azj încolo n-o să mai deschid poarta nimă-  
? puse văduva. O să aştept pînă te întorci tu\*  
nimnezeu să te binecuvînteze!

Manolios ieşi în drum şi se pierdu în întunericul  
noptii-

## VII

A sosit şi luna mai; vremea s-a făcut frumoasă. În  
holdele mănoase grînele dau în copt; măslinile leagă  
şi se îngroaşă. În vii, agurida atîrnă de butuci, iar  
smochinii mustesc în smochinele verzi, transformînd  
laptele otrăvitor în miere. Licovrisioţii mănîncă ustu-  
roi ca să fie sănătoşi şi tot satul duhneşte de un miros  
urît. Bătrânul Patriarheas s-a pus iar pe îndopat, înfu-

lecînd cu lăcomie orice, de parcă i se bat calicii la gură; se îngrașă peste măsură, sîngele i se urcă la cap și cu două zile mai înainte, Antonis, bărbierul, i-a pus ventuze cu sînge, să nu-l lovească damblaua. Moșneagul Ladas molfăie și el un cățel de usturoi, smerit și chibzuit, îngropat pînă la gît în calculele sale: socotește cîte chiupuri de untdelemn, cîte butoaie de vin și cîți saci de grîu va recolta anul acesta; își numără datornicii, adaugă dobînzile, se gîndește cum să-și încaseze banii. N-a uitat nici cele trei lire date lui Ianacos și plănuiește să-i scoată măgărușul la mezat, ca să pună mîna pe el.

Logodnicii se înarmează cu răbdare. În luna mai nu se fac nunți, în iunie vine secerișul, muncile cîmpului se întetesc, ele nu suferă întîrziere și nimănui nu-i e atunci gîndul tajnsurătoare; în luna următoare începe treieratul; după treierat, culesul viilor. Deci

210

- ostilii trebuie să aștepte pînă la mijlocul lui indrag ^ ^^ Ziua Crucii; atunci toate muncile se septeo^ jucatele de pe cîmp sînt strînse și preotul teronna^ ^ țjinecuvînteze perechile de tineri însură- P°.rnJf estea nu vor mai avea pe urmă alte griji decît ^' ^nînce grîul și untdelemnul strînse peste vară, să sâ rna ^ cunoască bucuria de a zămisli și de a DLce pe lume copii.

părintele Grigoris are o mulțime de necazuri. Ma-  
nu s-a cununat încă, iar Mihelis a apucat pe un  
rău. N-a strălucit niciodată prin deșteptăciune,  
j^acum Manolios și prietenii lui l-au smintit de tot  
1 cap, abuzînd de slăbiciunea lui; Mihelis a început  
ă împartă, fără știrea tatălui său, făină și untdelemn  
săracilor, și din cînd în cînd măgărușul acela bleste-  
mat al lui Ianacos — dar-ar Dumnezeu să crape! —  
cară metecilor de pe Sarachina coșuri pline cu me-  
rinde... >,Cu așa minte, cobeă părintele Grigoris, pros-  
tănacul ăsta o să-și risipească repede tot avutul, și  
atunci ce-o să se facă fata mea?"

Dar e ceva și mai grav încă: țapul de popă de pe  
Sarachina slujește în fiecare duminică într-o peșteră și  
după aceea ține predici; multe oi de-ale preotului din  
Licovrisi fug din turma lui și se duc să asculte pala-  
vreele acelui gură spartă... „Un sat e ca un stup de al-  
bine, murmura părintele Grigoris. În el nu e loc pen-  
tru două regine. Să-și ia tălpășița cu roiul lui și să se  
aciueze unde o ști. Sarachina e stupul meu!"

A sosit luna mai și pe Sarachina, dar acolo ea e hă-  
mesită de foame și îmbrăcată într-o haină sărăcăcioasă:  
cîteva flori de cîmp rătăcite printre pietre, cîteva tu-  
fișuri înflorite și o mulțime de șopîrle verzi și cenușii,  
care au ieșit să se încălzească la soare... Acolo nu-s nici  
măslini, nici vii, nici livezi; nimic altceva decît stînci  
aspre și sălbatice; din loc în loc, doar cîte un arbore

cocoșat de vînt, cu trunchiul răsucit și scorbuos, și cu  
211

niște fructe acre și pline de sîmburi, măslini salh v  
roșcovi, peri pădureți, încărcăți cu ghimpi și puv'j'l  
dușmănie față de om. \* "•

Era o zi de duminică; peștera cu frescele pe ju  
tate șterse se umpluse de lumini. Pe pereți, ascet \*  
treziseră din somnul lor, unii cu barba și bărbia' \*\*\*  
'cate de vreme și de igrasie, alții fără piept, fără °î"  
cioare, schilodiți ca vai de ei; din scena Răstignirii ^  
mai rămăsese decît chipul lui Hristos, înverzit, acon\*U  
rit de mucegai, și o frîntură de cruce, cu două restu \*  
de picioare galbene, din care curgea o șuviță de sîn»e  
Bărbații și femeile se strînseseră în peșteră dis-de^d'"  
mineață. Au cîntat și s-au rugat cu toți laolaltă, apoi au  
ieșit și s-au așezat la soare. Părintele Fotis stătea în  
picioare în mijlocul lor. În fiecare duminică, după  
slujbă, obișnuia să vorbească turmei sale de credin-  
cioși, îmbărbătîndu-i. Întîi îi saluta pe toți la rînd  
adresa fiecăruia în parte cîte o vorbă bună, apoi  
începea să predice cuvîntul lui Dumnezeu și cuvîntul  
lui propriu. La început, glasul îi era potolit, dar înce-  
tul cu încetul devenea aspru; vorbele lui se rostogo-  
leau parcă din vîrfurile stîncilor și se opreau drept în  
sufletele oamenilor.

— Sîntem încă în viață, nu ne dăm bătuți! Să



trăiți, fiii mei! le spuse el în ziua aceea pe un ton vesel, spre a le da curaj.

Uneori le povestea parabole, alteori le vorbea despre viața lui, despre câte a văzut și-a îndurat el; cel mai adesea lua Evanghelia, o deschidea la. Întâmplare, citea două-trei fraze din ea și-și lua avînt, în fața ochilor extaziați ai refugiaților se deschideau atunci deodată cele șapte ceruri, zdrențele de pe ei se transformau în aripi, măruntaiele din ei uitau de foame.

— Adevărurile cele mai mari le numim de obicei povești, își începu în ziua aceea părintele Fotis predica sa. Astăzi o să vă spun o poveste, fiii mei. Veniți

Hei, voi, femeilor care plîngeți, pentru  
fivorW Apropiați-vă!

V roeile se apropiară, cu copiii pe lîngă ele, și se  
ă ios, pe vine, în jurul lui; bărbații rămaseră în  
8?e?oare în'spatele lor, iar bătrînii, rezemați în toiege,  
PlC1 egăteau să asculte cele ce avea să le spună popa.  
86 J\_ Au fost odată, începu părintele Fotis, doi vînză-  
" ' de păsări care s-au urcat pe un munte și și-au  
capangele acolo. Le-au întins și-au plecat, iar  
au venit a doua zi dimineața, ce să vadă? Ca-  
^ d b lb Bl

jnd au ven      ț

nffele k>r erau P^ne de porumbei sălbatici Bietele

păsări se zbăteau deznădăjduite să scape, dar ochiurile plaselor erau foarte mici. În cele din urmă, porumbeii se ghemuiseră unul într-altul și stăteau așa, tremurând. „Sînt numai oase și piele, prăpădiții! spuse unul din vînzători. Cum o să-i vindem în târg?” „Să-i hrănim bine cîteva zile, să se îngrășe”, zise celălalt. Le-au dat grăunțe din belșug, le-au adus apă. Porumbeii se repeziră să mănînce și să bea cu lăcomie. Numai unul nu voia să mănînce și stătea flămînd. Cîteva zile la rînd le-au dat mereu grăunțe și apă; porumbeii începeau să se îngrășe vîzînd cu ochii. Numai cel îndărătnic slăbea și se căznea într-una să iasă din plasă. Peste cîteva zile, vînzătorii au venit să-i ia și să-i ducă la târg. Porumbelul care stătuse tot timpul flămînd slăbise atît de mult, că, repezindu-se o dată, a trecut prin plasă și și-a luat zborul liber în văzduh... Asta-i povestea, fiii mei. Oare de ce v-am spus-o? Cine ar putea să mi-o tîlmăcească? Voi, bătrînilor, ce ziceți? Ia stoaroeți-vă puțin mintea!

Dar bătrînii tăceau. Atunci vlăjganul care purtase prapurul glăsui:

— Eu, părinte, cred că te gîndești la foametea noastră și vrei să spui că ea o să ne-ajute să ne recăpătăm libertatea... Vrei să spui că noi sîntem asemenea

213

porumbelului care postea... Dar restul nu-l

Mintea mea nu poate pătrunde mai mult; iartă'  
— Ai înțeles ce era mai de seamă, Luca; ai  
cuvîntarea mea, spuse preotul. O să vă tăli  
restul, fiii mei. Noi, în satul nostru bogat, î:  
să ne îngreuiem, să ne ghiftuim și să ne î  
peste măsură sufletul cu trupul care se îngrâ  
Trăind în pace, liniște și huzur, trupul a prins osî ^'  
și ne-a copleșit sufletul. Ne spuneam: totul Za  
bine, dreptatea domnește în lume, nimeni nu ,,,  
zește, nimeni nu suferă de frig, o lume mai bună  
că se află... Atunci Dumnezeu a- avut milă de noi si "i-  
L

trimis pe turci, care ne-au pustiit satul, ne-au azvîrlît  
pe drumuri. Am fost năpăstuiți și am văzut că lumea  
e plină de nedreptăți. Am flămînzit, am suferit de frie  
și am văzut că pe lume există foame și frig; iar ală-  
turi de oamenii care suferă de foame și de frig sînt  
alții — o văzurăm și p-asta! — care mănîncă cît pa-  
tru, stau la căldură lîngă vetrele lor, unde focul nu se  
stinge niciodată, și se uită rîzînd la cei goi și flă-  
mînzi... Nenorocirea ne-a deschis ochii și am văzut  
limpede totul. Foamea ne-a întins aripile și am scăpat  
din plasa nedreptății și a traiului ușor! Acum sîntem  
liberi, putem să începem o viață nouă, mai curată,  
mai cinstită. Lăudat fi© Domnul!

Nimeni nu scoase o vorbă. Bătrînii dădeau din cap,  
femeile continuau să plîngă încet Numai bărbații se

uitau în ochii preotului și simțeau că vitejia și dârzenia începeau să prindă iarăși aripi în sufletele lor.

Deodată, purtătorul prapurului ridică din nou glasul:

— Părinte, bine ai spus: Dumnezeu a avut milă de noi și ne-a trimis nenorocirea, așa după cum și călărețul bun biciuiește calul leneș... Nenorocirea ne-a biciuit sîngele, ne-a deschis inima; ea ne-a izbăvit.

Dar vorba e, cum o să biruim acum nenorocirea? Asta

214

„cmii nărinte. Că dacă n-o doborîm noi pe ea,

" ne doboare ea pe noi. Nenorocirea o sa ne dea

° Sa nărinte! strigă el cu ochii plini de lacrimi, degata, y aminti de băiețașul lui, Iorgos, care murise oarece i?l

„p drum. T . „ „ .

V țqu te teme, Luca, nenorocirea o s-o stapnim, o nunem la jug, răspunse preotul. Ea o să intre în

Sl°iba noastră, o să vezi. Muncă, răbdare, iubire, iată S mele noastre! Trebuie să aveți numai încredere.

Uite eu îmi închid ochii și văd în jurul meu case zi-

dite din piatră, o biserică cu clopotnița, o școală cu două rînduri și o curte mare, plină de copii, iar în

jurul satului văd grădini, vii și lanuri cu semănături...

începutul l-am și făcut; am găsit printre pietre puțin pămînt și l-am însămîntat; apa izvoarelor am zăgă-

zuit-o în șanțuri; am altoit pomii pădureți; am purces să zidim... În satul acesta bogat, Licovrisi, care-și merită numele 1, se mai găsesc totuși doi-trei oameni buni la suflet, care-și aduc aminte de noi. Iată, unul ne-a dat tot avutul lui, trei lire de aur; altul ne-a trimis câteva coșuri cu de-ale mîncării; o femeie păcătoasă ne-a dăruit oaia ei... Iar un alt păcătos, care a murit alaltăieri, s-a gîndit la noi în clipa cînd își dădea sufletul și ne-a lăsat prin testament un cufăr plin cu lucruri folositoare — Dumnezeu să-i ierte toate păcatele! Ne înrădăcinăm, fiii mei; ne prindem din nou de pămînt, o să creștem iarăși. Aveți încredere! — Și-o s-o luăm iar de la capăt, părinte? strigă un tînăr țințos, cu fața vînată de foame și cu o zdreanță înfășurată în jurul mijlocului. Înseamnă că nu s-a schimbat nimic și că o s-o luăm iar de la capăt? îți amintești prea bine, părinte, că în satul nostru nu erau numai bogați, erau și săraci; mama a murit de foame, pe cînd satul înota în untdelemn și în vin și toate cup-

Licovrisi, izvorul lupului (în limba greacă).

16

215

toarele vecinilor erau pline de pite, iar manta le ••  
 mereu din pricina mirosului de pîine coaptă pQ^>lriâ  
 w . u . v r\* u • r^ v~. u \*? \*" ^-\*t\*re va  
 sa zică, tot așa o sa tie, părinte r O să avem iar ]  
 gați și săraci? 8~

Părintele Fotis înclină capul; rămase cîtva tim  
gînditor. P

— Petros, spuse el în cele din urmă, ești deschis •  
iute la vorbă; îmi placi. Ceea ce mă întrebi tu  
mine, îl întreb și eu, zi și noapte, pe Dumnezeu să  
rog să mă lumineze. Îi strig: „Doamne, vrem să în-  
temeiem satul nostru pe temelii noi! Să nu mai fi”  
nedreptățiri! Sau toți să flămînzească și să sufere de  
frig, sau toți să mănînce și să se îmbrace. Nu se poate  
oare, Doamne, ca dreptatea să domnească pe lume?”  
?— Și ce ți-a răspuns Dumnezeu? întrebă tînărul  
cu voce aspră.

— Stai încet! Nu mă lua prea repede 1 Mentea  
mea slabă nu poate primi lumina dumnezeiască decît  
într-o mică măsură. Nenorocirea ne-a făcut pe toți  
egali; mulțumită ei, am ajuns cu toții săraci. Nimeni  
nu mai are cuptorul plin de pîine și nimeni nu mai  
poate cădea în păcatul de-a nu da și vecinei care flă-  
mînzește. Ceea ce mai înainte era greu, acum, fiii  
mei, poate fi înfăptuit! Sufletele ni s-au eliberat de  
sub povara burților prea pline, ele pot zbura acum cu  
propriile lor aripi.

Popa se întoarse către un bătrîn, care asculta reze-  
mat în toiagul lui, clătinînd din cap, și-i spuse:

— Cine ar fi fost în stare, moș Harilaos, să-ți ia,  
acum trei luni, viile și măslinii și să le împartă săra-  
cilor? Le-ai fi dat?

— Să mă ierte Dumnezeu, niciodată! răspunse bătrînul. Spune și dumneata, părinte, ți-ai fi tăiat oare mîinile, picioarele și bojocii, să le împărți vecinilor? Ei bine, tot așa' țineam și eu la măslinii și la viile mele.

216

jar dumneata, moș Pavlis, ți-ai fi deschis cufă-y împărți lirele din el sărăcimii?

TT^bătrîn din fața popii încreți din sprîncene și nu,, nse; dar scoase un oftat dureros, aducîndu-și ^-ivbte de sipetul de acasă.

al—Qe\ ce are pămînturi, strigă părintele Fotis, în-?indu-se pe neașteptate, cel ce are pămînturi și ii se face pămînt și pom, și sufletul lui pierde în-fățișarea dumnezeiască. Cel ce are cufere se face cu-î" • • tu te-ai făcut cufăr, nefericitule Pavlis, iar tu, ^rmane Harilaos, te-ai făcut pămînt înainte de a saurj ț j)ar, lăudat fie Domnul, acum am scăpat! In sfîrșit, acum ați văzut și voi, cei bogați, ce va să zică «alichinea și foamea; acum ați înțeles și voi durerea celui sărac.

— Da, suspină batonul Pavlis, am înțeles.

—. Acum o să punem totul laolaltă, continuă părintele Fotis. N-o să mai fie nimic al meu și nimic al tău; n-o să mai existe garduri, lacăte și cufere. Aici o să muncim toți și-o să mmcăm toți. Fiecare o să

muncească ce poate și cât poate; unul va prinde pește în Voidomata, altul se va duce la vânătoare, celălalt o să lucreze pământul, altul o să pască vitele pe care o să se îndure Dumnezeu să ni le trimită. Frați sîntem. Nu-i așa? Alcătuim o singură familie, avem un singur tată, pe Dumnezeu... Să zidim temelii noi în sufletul nostru! strigă preotul, deschizîndu-și larg brațele spre mulțime. A zidi temelii noi nu-i lucru ușor! Ajutați-mă, fraților! Muncă, răbdare și iubire — și credință în Dumnezeu!... Cum trăiau oare primii creștini? Se adunau în catacombe săpate adînc în pământ și puneau temelii noi lumii noastre. Peșterile acestea. În care ne adăpostim acum, în măruntaiele pământului, sînt catacombele noastre; îl avem și noi pe Hristos alături; am văzut nedreptatea și-o s-o înlăturăm! Nu te teme, Petros, fiul meu! Uită trecutul, blestemai; fie

16\*                      217

el! Puneți umărul cu toții laolaltă, să clădim o In  
nouă 1                      me

Subjugați de cuvintele preotului, cei de față se •  
dicară și se strînseră în jurul lui.

— Cu toții laolaltă! mai strigă o dată preotul p  
toții laolaltă! Iată cuvîntuî nou care o să ne izb"  
vească ',

— Cu toții laolaltă 1 strigară femeile și bărbații ri-  
dicîndu-și brațele, ca și cum ar fi rostit un jurămînt



Bătrînul Harilaos își făcu o cruce mare.

— Sărăcia mi-a lărgit inima, spuse el cu ochii plini de lacrimi. Nu mai vreau bogăție, Doamne, căci ea o să mă facă iar hain.

— Nu te teme, moș Harilaos! strigă Petros rîzînd. Nu te teme, nu te-om lăsa noi să te mai îmbogățești! Popa își scoase patrafirul, îl împături și-l dădu unei bătrîioare, pe care o însărcinase cu slujba de paradiseră.

— Fiii mei, spuse el, astăzi e duminică; odihniți-vă! Mîine vom porni din nou la muncă. Voi, tinerilor, întreceți-vă la aruncarea cu pietre; voi, bărbaților, adunați-vă și tăifăsuți; voi, femeilor, dezlegați-vă gurile și alinați-vă durerea una alteia. Eu trebuie să mă duc pe muntele din față, unde mă așteaptă prietenii noștri buni, coșnițarii. Pe diseară, fiii mei 1 Dumnezeu să fie cu noi!

Cu aceste cuvinte, își luă toiagul și porni la drum. Cei trei apostoli, Petru, Iacob și Ioan, strînși în jurul lui Manolios, deschiseseră Evanghelia mică pe care o adusese în dimineața aceea Ianacos și se pregăteau să înceapă lectura.

După ce prima impresie de groază le trecu, se obișnuiră cu fața spuzită de răni a lui Manolios, și acum puteau să se uite la ea fără scîrbă și fără teamă. Ianacos se dusesese, fără știrea lui Manolios, la părin-

Fotis și-l rugase să vină să vadă boala prietenului  
te , sg.șj dea cu părerea. Popa era un om care um-  
}°] e mult prin lume și îndurase multe; cunoștea  
te bolile trupului și ale sufletului; ar putea — cine  
t').a 9—să găsească vreun leac și pentru asta... Poate  
^ n-are nevoie de alifii și buruieni; poate

l d

^Manol p

°t această boală neașteptată are alte rădăcini. Dacă e  
°umva isprava vreunui demon, popa ar putea i/goni  
jesiffur duhul necurat.

Deci toți trei se urcară în ziua aceea pe munte, fie-  
care aducînd cîte un dar pentru prietenul lor bolnav:  
Ianacos îi aduse mica Evanghelie, Costantis o cutie  
Je rahat, Mihelis o icoană ce reprezenta Răstignirea.  
Era o icoană foarte veche, moștenită de la mama lui;  
îl înfățișa pe Hristos răstignit, iar de jur împrejurul lui  
erau pictate mii de rîndunici — rîndunici, nu înger;  
acestea stăteau pe brațele și în vîrful crucii, cu ciocu-  
rile deschise, ca și cînd ar fi ciripit... Și crucea întreagă  
îmbobocise, de jos pînă sus; era acoperită de flori-  
cele trandafirii și părea un migdal înflorit. In mijlocul  
florilor și al păsărilor, Hristos răstignit zîmbea; iar  
la picioarele crucii ședea singură Magdalena, păcă-  
toasa, și ștergea cu părul ei despletit sîngele care  
curgea din gleznele Mîntuitorului...

Manolios stătea pe lavița din fața stînei și-i aștepta. Se spălase și se gătise cu hainele de duminică. În mîna ținea masca pe care o sculptase în lemnul de soc și privea cu luare-aminte gura lui Hristos. O privea din față, apoi o sucea cînd la dreapta, cînd la stînga, spre a contempla plînsul, durerea și zîmbetul Mîntuitorului.

Manolios luă darurile aduse de prietenii lui, se închină în fața Evangheliei și privi îndelung Răstignirea din icoana lui Mihelis.

Asta nu-i Răstignirea, e primăvara, murmură el.

219

Privi apoi femeia de la picioarele lui Hristo  
părul ei blond despletit, și suspină. Își aplecă bi'- T  
și sărută picioarele celui răstignit, dar se r\*  
deodată, cutremurat: i se păru că sărutase  
blond și ceafa goală a păcătoasei.

Ianacos luă icoana din mîinile lui Manolios

— Hai, Manolios, spuse el, deschide Evanghelia ' citește.           \*1

— Ce să citim, Ianacos? întrebă Manolios.

— Deschide la întîmplare! Și ceea ce n-om înțelege, o să stăm și-o să ne gîndim împreună, pînă om găsi dezlegarea...

Manolios luă Evanghelia, se aplecă, o sărută și o deschise la întîmplare.

— în numele Tatălui; și al Fiului și al sfântului Duh rosti el și începu să citească, silabisind cuvânt cu cuvânt: „Văzînd însă Isus mulțimile, s-a suit în munte; și dacă a șezut, au venit la dînsul ucenicii lui; iară el, desehizîndu-și gura, îi învăța pre ei zicînd: Fericiți cei săraci cu duhul, că a lor este împărăția cerurilor”.

— Nu-i greu, făcu Ianacos cu un aer mulțumit. Slavă Domnului, am înțeles totul. Tu, Costantis? Costantis avea însă o nedumerire:

—• Ce vrea să zică: „cei săraci cu duhul?” întrebă el.

—? Cei neștiutori de carte, explică Ianacos. Cei ce nu s-au dus la școli mari, să le sară o doagă de la cap.

—? Nu, nu neștiutori de carte, îndreptă Manolios. Că poți să fii învățat, ca părintele Fotis, și să intri în împărăția cerurilor. Și poți să fii fără știință de carte și să nu intri, ca moșneagul Ladas... Eu cred că altceva vrea să zică aici, dragă Ianacos. Tu ce spui, Mihelis?

— „Săraci cu duhul” trebuie să fie cei fără răutate, răspunse Mihelis. Cei cu mintea simplă, curată, care

•e firul de păr în patru, dar cred cu nevinovăție  
nU- \edere . Așa mi se pare mie; o să-l întrebăm  
f tve părintele Fotis...

Mai departe! spuse Ianacos, care se grăbea,  
i dt!

^\_. Mai dp p

rata cu asta; mai departe!

Manolios continuă cititul:

— Fericiți cei ce plîng, că aceia se vor mîngîia."

—Asta-i mai greu, spuse Ianacos scărpinîndu-se  
. cap- Ce-o fi vrînd să zică, „se vor mîngîia"?

—q% o să fie mîngîiați... explică Costantis. Dar  
cine o să-i mîngîie? Și pe cine? Nu înțeleg.

— Eu cam înțeleg, spuse Manolios. „Cei ce plîng",  
vrea să zică cei care suferă și pătimesc; aceștia nu  
trebuie să fie îngrijorați, Dumnezeu o să-i mîngîie.

— O să-l întrebăm și de asta pe părintele Fotis,  
spuse din nou Ianacos, care stătea ca pe ghimpi. Mai  
departe! „...».

— „Fericiți cei bhnzi, că aceia vor moșteni pă-  
mîntul."

— Ei, asta-i limpede ca lumina zilei! strigă Ia-  
nacos. Fericiți cei care sînt blînzi, adică buni, moi,  
pașnici; aceia vor birui pînă la urmă, și pămîntul în-  
treg o să fie al lor. Dar asta nu înseamnă că prin lăz-  
boi, ci cu dragostea vor cuceri ei lumea. Jos cu răz-  
boiul! Toți oamenii sîntem frați!

— Și turcii? întrebă Costantis, căruia îi venea  
greu să admită această idee.

— Și turcii! răspunse Ianacos în avîntul său. Da,

și aga, și micul Iusuf, și seizul, toți!

— Chiar și aceia care au nimicit din temelii satul părintelui Fotis? întrebă Costantis stăruitor.

Ianacos se scarpină din nou în cap.

— Asta nu știu, răspunse el. O să-l întrebăm pe părintele Fotis... Mai departe!

.^Fericiți cei ce flămînzesc și însetează de dreptate, că aceia se vor sătura."

221

— Ah 1 făcură toți într-un glas. Să dea Dumnezeu să ne săturăm de dreptate! u

Ianacos se aprinse. Se ridică în picioare și str "

— „Fericiți cei ce flămînzesc și însetează de dr^tate!" Noi sîntem ăștia, băieți! Nouă ne vorbes?

Hristos, nouă, căroră ne e foame și sete de dreptat '"

Inima mea a prins aripi, fraților, ca și cum Hrist

și-ar fi întors fața spre mine și mi-ar fi vorbit... Cur 'băieți! Mai departe, dragă Manolios.

— „Fericiți cei milostivi, că aceia se vor milui'

— Ascultă asta, bătrîne Patriarheas! strigă Ianacos ridicîndu-se din nou. Ascultă asta, nesătulule, tu, care nu ne mai saluți cînd ne întîlnești pe drum, din pricină că am dat de pomană patru coșuri cu merinde săracilor! Ascultă asta, popă Grigoris, tu, care te-ai înverșunat să-i gonești pe cei înfometați, pentru ca masa ta să fie încărcată și burta-ți plină, -gata să

plesnească și să impută lumea! Auzi-o și tu, Ladas, zgîrie-brînză, tu, care nu dai un pic de apă nici măcar îngerului tău păzitor! Bravo ție, Mihelis, că nu semeni cu tatăl tău! Tu o să intri în împărăția cerurilor cu cele patru coșuri, pentru că bunătățile din ele erau ale tale, nu ale noastre... Mai departe!

— „Fericiți cei cu inimă curată, că aceia vor vedea pe Dumnezeu.”

— Eu nu pricep toate vorbele, spuse Costantis, dar le înțeleg bine rostul. Numai acest „vor vedea” mă pune în încurcătură. Cum vine asta: „vor vedea”?

— Vor vedea fața lui Dumnezeu, mă blegule! răspunse Ianacos. Aceia care au inima curată vor vedea fața lui Dumnezeu. Simplu 1

— Dar unde ai învățat tu toate astea, Ianacos? făcu uimit Costantis. Ia te uită, ești în stare să spui că ai o minte mai înțeleaptă ca a lui Solomon 1

— Mă, nu cu mintea le\* tălmăcesc, răspunse Ianacos, ci cu inima; ea e Solomonul meu 1 Mai departe 1  
222

Fericiți veți fi când vă vor ocări și vă vor pri-  
î' vor zice tot cuvîntul rău, mințind împotriva  
stră, pentru mine. Bucurați-vă și vă veseliți, că  
°a.a voastră multă este în ceruri, căci așa au prigonit  
P.\* prorocii care au fost înainte de voi.”

S1?— citește încă o dată, dragă Manolios, ceru Iana-

Și mai rar, rogu-te! Crîmpeiul ăsta îmi pare,  
Dumnezeu să mă ierte, cam încîlcit.

Manolios citi încă odată pasajul.

— j<sup>^</sup>ie mi se pare cît se poate de limpede, spuse  
1 Toți fruntașii satului, toți bogătanii, mincinoșii și  
potlogarii ne vor prigoni într-o zi pe noi patru și ne  
vor osîndi pentru că o să spunem adevărul. Vor aduce  
martori falși ca-să jure împotriva noastră. Poate că or  
să dea cu pietre în noi, poate chiar că or să ne ucidă;  
n-au făcut la fel și cu prorocii? Dar noi trebuie să  
simțim o mare bucurie în asta, fraților, fiindcă o să  
ne dăm viața pentru Hristos. Oare nu și-a dat și el  
viața pentru noi? Țsta e înțelesul de aici.

— Ai dreptate, Manolios I sări Ianacos, ai cărui  
ochi scăpărau de mînie. Îl și vād pe popa Grigoris  
mergînd înainte, în chip de Caiafa. Îl și aud pe Ladas  
strigînd din urmă-i: „Omorîți-i! Omorîți-i! Vor să  
ne spargă cuferele și să împartă săracilor lirele noastre  
de aur!" îl aud și pe bătrînul Patriarheas — iartă-mă,  
dragă Mihelis! — zicînd ca un Pilat i „Eu mă spāl  
pe mîini, nu mă bag, nu m-amestec; omorîți-i 1" Dar  
în el, în inima lui o să se bucure, pentru că noi îi  
încurcăm socotelile: nu-l lăsăm să-și ronțāie în tihnă  
purceii de lapte, să ciupească slujnicele de buci și s-o  
cheme pe văduva Caterina să-l frece pentru că e,  
cică, răcit!... Hei, ticăloșilor, ciufuților și iezuiților, o  
să vină, se apropie, a sosit dreptatea lui Dumnezeu!



Ianacos se aprinse de-a binelea. Se întoarse cu fața spre sat și arătă cu pumnul într-acolo, amenințător.  
223

Par în aceeași clipă îl văzu înaintea lui pe pării,<sup>1</sup> Fotis; amuți deodată, mușcându-și limba în «<sup>^</sup>.f  
— Iartă-mă, părinte! se bâlbâi el. Tocmai cite<sup>^</sup>  
Evangelia și ni s-au încins inimile. ani  
Preotul se apropiase în vârful picioarelor, astfel?"  
cei patru prieteni, cufundați în lectura lor, nU-l Sj,Ca  
țiseră; se oprise în loc și-i asculta zîmbind.  
— Să fie într-un ceas bun, fiii mei! rosti preotul  
înaintând spre ei. Dumnezeu fie cu voi!  
Se ridicară bucuroși și-i făcură loc să stea pe laviță  
Dar preotul, văzându-l pe Manolios, se zgudui.  
— Ce ai, fiul meu? îl întrebă el. Ce-ai pățit?  
— Dumnezeu mă pedepsește, părinte! răspunse  
Manolios, lăsându-și capul în jos. Nu te uita la mine  
întoarce-te spre Evanghelie și lămurește-ne-o! Aștep-  
tam pe sfinția-ta să ne ajuti. Noi sîntem niște bieți ne-  
pricepuți. Ce putem înțelege singuri?  
— Creierul nostru, adăugă Costantis, e o buturu«ă  
necioplită; vino de-o cioplește sfinția-ta, părinte!  
-\* Să vă ajut, eu? făcu părintele Fotis. Dar toți  
înțelepții lumii ar trebui să vină aici și să vă asculte  
pe voi. Auzindu-vă, ar înțelege și ei, sărmanii, cuvîn-  
tele lui Hristos. Ai dreptate, Ianacos. Evanghelia nu

se citește cu mintea; mintea nu înțelege mare lucru. Evanghelia se citește cu inima; inima înțelege totul. Intr-o duminică, Ianacos, o să te chem la biserica noastră, în catacombă, să ne deslușești cuvîntul lui Dumnezeu. Nu rîde, îți vorbesc serios.

Apoi se întoarce din nou către Manolios.

— Toate bolile, fiul meu, pornesc de la suflet. El stăpînește trupul. Pesemne că sufletul ți-e bolnav, Manolios; pe el trebuie să-l vindecî! Trupul, vrînd-nevrînd, o să-l urmeze... Dar, mai întîi, să stăm puțin ele vorbă. De ce m-ați chemat? Cu ce pot să vă ajut? Vă ascult, spuneți-mi... După aceea o să vorbim împreună noi doi, Manolios.

124

părinte, răspunse Mihelis, dar tocmai pentru i jui Manolios te-am chemat. Ne-am spus că s-ar tea să fie vreun duh rău care i s-a lipit de față și P}. tta\_ta trebuie să știe vreo rugăciune pentru alungarea lui- ••

o—șj apoi, părinte, interveni Ianacos, sînt multe l cruri pe care eu nu le pricep. Toate vin de la Dumnezeu, aș.a\_i? Atunci de ce nenorocirea asta a căzut capul lui- Manolios, și nu, să zicem, pe capul agăi, al părintelui Grigoris sau al moșneagului Ladas? Ce fel de dreptate e asta? Zău că nu pricep. Și întorcîndu-se spre Manolios: De ce nu strigi și tu? De ce

nu-ți ridici glasul spre Dumnezeu, să-l întrebi? Stai cu brațele încrucișate, cu capul în pământ și zici: Dumnezeu mă pedepsește". Dar ce-ai făcut tu, să te pedepsească? Ridică-te; nu ești o oaie, ești un om; întreabă, cere socoteală! Asta înseamnă să fii om: un lucru viu, care se ridică și întreabă!

Părintele Fotis se răsuci, întinse brațul și închise cu mîna gura lui lanacos.

— lanacos, zise el, întrebi prea multe. Îți ridici prea des glasul, și vrei ca Dumnezeu să coboare în fața ta să-ți dea socoteală? Dar cine ești tu ca să-i ceri lui Dumnezeu să .coboare pe pământ?

— Vreau să înțeleg..., murmură lanacos cu sfiiciune.

— Să înțelegi gândurile lui Dumnezeu, lanacos? făcu popa cu groază. Dar omul este un vierme orb căzut la picioarele lui Dumnezeu. Ce poate să înțeleagă el din măreția lui nemăsurată? Și eu, când eram tînăr, strigam tot așa ca tine și întrebam; nu înțelegeam nici eu. Pînă cînd într-o zi, la muntele Athos, bătrînul călugăr, la care îmi făceam ucenicia, mi-a spus o poveste; Dumnezeu să-l odihnească în pace, el își arăta adesea gîndul cu ajutorul poveștilor! Cică a fost odată un sătuc pierdut în deșert; toți locuitorii lui erau orbi, Intîmplarea făcu să treacă pe acolo, cu

225

armata sa un rege mare, care meigea călare

elefant uriaș. Orbii au aflat de acest lucru; auzisev multe despre elefanți și-i cuprinse o dorință nestăvilită să se ducă să atingă animalul, să-l cerceteze amănunțit, ca să-și facă o idee despre el. Au pornit așadar, vreo zece, căpeteniile satului să zicem, și s-au dus la fața locului. S-au prosternat în fața regelui și s-a dat voie să atingă și să pipăie elefantul. Unul îi pipăi trompa, altul piciorul, al treilea coastele; pentru al patrulea orb a fost adusă o scară și s-a urcat să pipăie urechea; pe un altul l-au suit și l-au așezat pe spinarea elefantului, plimbându-l puțin... După aceea oamenii noștri au plecat bucuroși, toți împreună, așa cum veniseră, și s-au întors în sat la ei. Toți oxbii s-au strâns în jurul lor, nerăbdători să afle cum și ce fel era dihania aceea nemaipomenită. Primul spuse -. „E o țeava inare, care se ridică în sus cu putere și se răsucesce; dacă te înhață, e vai de tine!” Al doilea mărturisi: „E o coloană acoperită cu păr”. Al treilea zise: „E un zid, ca de fortăreață, acoperit tot cu păr”. Al patrulea, care pipăise urechea, se împotrivi: „Nu-i nicidecum un zid! E un covor cu lîna mare, cu urzeala groasă, care se mișcă atunci cînd îl atingi.” în sfîrșit, ultimul strigă: „Ce tot îndrugați acolo? E un munte uriaș care se mută din loc în loc.”

Cei patru prieteni rîseră de răspunsurile orbilor.

— Noi sîntem orbii, zise Ianacos. Ai dreptate, părinte; iartă-mă! Ne învîrtim în jurul unghiei de la

degetul cel mic al piciorului lui Dumnezeu și spunem: „Dumnezeu e tare ca o piatră”. De ce? Fiindcă nu sîntem în stare să mergem mai sus.

— Nu trebuie să punem întrebări, adăugă Mihelis. Pesemne că Dumnezeu a avut pricinile lui ca să-l lovească pe Manolios. Dar cum să vedem noi aceste pricini, că sîntem orbo.

226

pgri, spuse Manolios, ridicîndu-și fața, noi sîntem anul ăsta legați unul de altul în așa fel, nu ne mai poate despărți. Așa că e bine,

d f l d

Ca d să mă spovedești în fața lor, să vedem toți împreună care e vina pentru care mă pedepsește Dumnezeu și cum m-aș putea lecu... Altminteri, gîndesc a atîta vreme cît o să am ăst demon pe față, în-? amnă că nu m-am căit: destul și că Dumnezeu nu mă vrea...

Ai vorbit înțelept, Manolios, fiul meu! spuse

f i iii iiîi ăi

A

eotul. Așa făceau și primii creștini; își mărturiseau oăcatele față de toți frații lor și toți împreună găseau drumul mîntuirii... Deci, în numele lui Dumnezeu, te ascultăm, dragă Manolios. Nu uita că toți sîntem păcătoși și că, în clipa asta, Dumnezeu se află deasupra

noastră și te ascultă.

Manolios își lăsa capul în jos, să se reculeagă o clipă. Minteaa lui flutură peste toată viața sa: se revăzu sărac și orfan, își aminti suduielile și bruftuielile în care l-a crescut mătușă-sa, Madalenia, apoi liniștea dulce din mînăstire, închinăciunile în chilie, bătrînuî călugăr Manasis, care-i vorbea cu vocea lui adîncă și plăcută despre asceții din Tebaida, despre apostolii de la lacul Ghenizaret și despre Hristos răstignit... Ce bucurie încerca el atunci! I se părea că împărăția cerurilor coboară pe pămînt! Și, pe neașteptate, într-o dimineață, sosise boierul Patriarheas cu alaiul lui, și curtea mînăstirii se umpluse de catîri, de velințe roșii și de glasuri voioase...

Manolios își ridică iar fața în sus și zise:

— Părinte, nu știu de unde să încep... Toată viața mi se perindă prin minte... Ajută-mă, părinte; pune-mi întrebări și eu am să-ți răspund. Întrebați-mă Și voi, fraților!

— Nu căuta începutul, Manolios, răspunse părintele Fotis. Nu există început, nici sfîrșit! Deschide

227

gura, spune ce-ți vine mai întîi în minte; apoi, 0 -> vezi, vorbele sînt ca cireșele: una le trage pe' cel^ lalte și se împletesc de la sine... Ia închide ochii, M6 nolios. Spune, ce vezi? Unde te afli? Nu te oînd~

răspunde imediat I & '

— În casa părintelui Grigoris. Toți fruntașii satului sînt adunați acolo și iau hotărîri. Împart fiecărui sarcina pentru Săptămîna Mare a anului care vine Pentru taina cea grozavă care o să se joace în tinda bisericii... Părintele Grigoris se apropie de mine. țspune mîna pe creștetul capului meu și mă binecuvîntează. „Pe tine, Manolios, îmi spune, te-a ales Dumnezeu să duci povara cea grea a crucii...” Inima mi se sfărîmă în mii de bucăți...

Manolios deschise ochii, clipi din pleoape; reverlingă tovarășii lui.

— Adevărat, inima mi s-a sfărîmat în clipa aceea. în mii de bucăți, adăugă el, întocmai ca sticluța cu miresme din mîna păcătoasei Magdalena, pe care a spart-o ca să-i spele picioarele lui Hristos... Încă de cînd eram copil, aveani o mare închipuire, citeam vieți de sfinți și mintea mi se înflăcăra. Voiam să mă fac și eu sfînt... Și cînd am intrat în mînastire, mă gîndeam numai la schimnici, voiam să mă duc și eu în Tebaida, să trăiesc ca ei, să nu mănînc, să nu beau nimic și să fac minuni... Vedeți, fraților, și cînd eram mic păcătuiam. Satana îmi pîrjolea inima, mă mistuiam. Și eram atît de trufaș, că voiam — Doamne, iartă-mă! — să fac și eu minuni!... Iar cînd am ieșit din casa părintelui Grigoris, tîmplele îmi zvîcneau; mi se părea că satul se îngustase, că nu mai încăpea

și că eu nu mai eram Manolios, sluga bătrînului Patriaxheas, un om îngust la minte, un nepricopsit, ci că devenisem, chipurile, alesul lui Dumnezeu, care avea o mare menire: să meargă pe urmele sfinte ale lui Hristos și să-i semene lui I

228

— îngrozitoare trufie! murmură Costantis. Tu, Manolios, care ești așa de blînd, așa de smerit...  
|—\_ Costantis, fiul meu, spuse preotul, inima lui Manolios e plină; las-o mai întîi să se golească și după aceea o să-l judeci.

\_— Iertați-niă, fraților! continuă Manolios. Ieam în mine pe Satana... Mi-e rușine că v-o spun, Tar mă spovedesc; nu trebuie să ascund nimic, pentru r-ă Dumnezeu mă ascultă și mă aude.

— Vorbește, vorbește, Manolios! îl îndemnă preoți,] Nu te rușina! Inima omului e o groapă plină de seroî, de broaște și de porci. Golește-ți inima, ca s-o ușurezi!

Manolios prinse curaj.

— Mă înfoiam ca un curcan, mă învîrteam încolo și încoace, mă fuduleam și îmi spuneam mereu: „Manolios, pe tine te-a ales Dumnezeu, pe tine!” Dar într-o zi, datorită ție, dragă Ianacos...

Apucă mîna lui Ianacos și vru să i-o sărute, dar Ianacos o retrase mirat.



— Ce-i cu tine, dragă Manolios? Mie vrei tu să-mi săruți mîna?

— Da, ție, Ianacos, răspunse Manolios. Pentru că tu mi-ai deschis ochii... Datorită ție am văzut că eram un fățarnic și un mmcmos. Îți amintești, Ianacos, cînd m-ai întîlnit în fața casei căpitanului și mi-ai spus — vorbe pentru care-ți mulțumesc și-acum: „Mincinosule! Mincinosule! Pretinzi că-i semeni lui Hristos și te pregătești să te însori... Iar, după Răstignire, Lenio o să-ți aducă apă caldă să te speli, rufe curate să te primenești și o să te culei cu ea, după Răstignire, în pat!"

- Ți-am dragă Manolios! strigă Ianacos, aruncându-se în brațele prietenului său. Tu nu știi ce diavol pusese stăpînire pe mine în ziua aceea... Intra

229

zi o să mă spovedesc și eu în fața voastră și o să -fi îngroziți. Părintele Fotis știe... Va

— Lăsați-l, fraților, să dea totul în vileag. ,\s o să-l ușureze, repetă preotul, silindu-l pe Ianacos " se așeze la locul lui. Vorbește, dragă Manolios! Nu simți că te-ai mai ușurat oleacă?

— Pe măsură ce vorbesc, părinte, pe măsură vorbesc, mă ușurez... Spovedania e o taină, o taină mare! Acum am căpătat curaj; o să spun totul, totuli

— Te ascultăm, fiul meu l spuse preotul, punîn-

du-și mîna pe umărul lui Manolios, ca și cînd ar fi vrut să-i dea putere din puterea lui. Hai, vorbește fiule!

— Din clipa cînd Ianacos mi-a despuiat inima așa m-am zguduit; am văzut prăpastia și m-am oprit „Nu ți-e rușine, Manolios, mi-am spus; crezi că Răstignirea e o joacă? Crezi oare că o să-ți bați joc de Dumnezeu și de oameni? O iubești pe Lenio, ești nerăbdător să te culci cu ea, și vrei să faci pe Hristosul? Rușine să-ți fie, mincinosule! Trebuie să te hotărâști, să alegi, fățarnicule!” Și în clipa aia m-am hotărît! N-o să mă mai însor! N-o să ating nici o femeie! O să rămîn neprihănit!

Ianacos iarăși nu se putu stăpîni și strigă:

— Bine-am zis eu, Manolios; tu ești un sfînt!

— Așteaptă, așteaptă, spuse Manolios. Ai să vezi și-ai să te îngrozești! N-am ajuns încă la păcatul cel mai cumplit.. Luasem hotărîrea s-o rup cu Lenio; mă certasem cu stăpînul și pornisem să mă întorc pe munte, în singurătate, departe de ispite. Aici pe munte, îmi ziceam, în aer curat, o să mă dăruiesc numai lui Hristos... Dar iată că în clipa cînd era să apuc pe potecă, să-mi găsesc mîntuirea, la puțul sfîntului Vasile, din marginea satului, ispita îmi stătea în cale și mă aștepta.

Manolios ofta, Își șterse cu fețista față, care îra-  
să supureze din nou. Tăcu o bucată de timp;  
e îi tremurau.

Curaj, Manolios! făcu preotul. Eu sînt mai pă\*  
s ca tine. Într-o zi o să mă spovedesc și ea în țața  
^oastră, și-atunci o să vi se zbîrlească părul în cap.  
Eu așa cum mă vedeți, am mîinile mînjite cu sînga  
de om: odată, Dracul pusese stăpînire pe mine;  
eram tînăr, sîngele îmi fierbea în vine. Eram păstor  
I 'coborîse în sat să sărbătorească Pastele împreună cu  
prietenii mei; adusesem pe umeri un miel gras, să-l  
nunem în frigare. Era amiază, pomii înfloriseră, pă-  
niîntul împrăștiă un miros plăcut. Toți oamenii din  
sat ieșiseră la iarbă verde, aprinseseră focuri și învîr-  
teau mieii deasupra jeraticului. Noi pregătiserăm mai  
întîi în jerăgaia din marginea vetrei frigărui de mă-  
runtaie pentru gustări și le mîncarn cu poftă, golin4  
paharele de vin și simțind cum ne crește inima. Cîndt  
mielul a fost gata, l-am pus pe iarbă cu burta în sus j  
am luat un cuțit lung, l-am ascuțit și mă pregăteam  
să-l tai în bucăți. Tocmai în clipa aceea Dracul sa  
agățat de mine; nu știu ce mi-a venit, că am strigat»  
rîzînd: „Să fiu afurisit, dacă aş avea "acum un popă  
Sn mină, l-aş spinteca l" Numai Necuratul mă făcuse  
să vorbesc așa; eu însumi eram fecioș de papă și.-i  
respectam pe preoți; de cîte ori mîlnearn vreunul'  
pe drum, mă repezeam și-i sărutam mîna, Dar atunci

spusesem așa doar în glumă \$ băuserăm și eram cu chef. Cineva, un om beat din grupul vecin, mă auzi, izbucni în râs și-mi strigă: „Uite, bă, un popă în s-pa-tele tău; ține-ți vorba dacă te fălești că ești bărbat P M-am întors și am dat cu ochii de un popă. Fără să; mai stau pe gânduri, m-am năpustit asupra lui și î-ana, înjunghiat.

?Părinteli V'otis își făcu cruce și tăcu. Cei patrii prieteni ț; ă șj ej îngroziți. Fiecare se întoarse în el 17 — Brisio tigait a doua oară — voi. l ?;,rj

însuși, își privi sufletul și se înfiora. Ce crane, ce n\* ecnuiri și mîrșăvii mocnesc în sufletul omuhu 1 Da, pînă la urmă rămîi cinstit, numai fiindcă ți-e f,,că. Toată viața te rumegă patimile ascunse, nepotolite, îrîncene, otrăvindu-ți sîngele; te stapmeșt!, ÎU înșeli Senii/mori onorat și virtuos; în fapt, s-ar zxce ca »-S Lut nimic rău în viață; dar pe Dumnezeu nu-j 3?Oî-ÎEusînt și mai păcătos ca dumneata, părinte, zise într-un tîrziu Mihelis, cu o voce înăbușită, de nerecu-noscuî rupînd tăcerea. Eu, cînd tatăl meu se imbol- -?C"Î; Xt o bucurie satanică; un demon șendid \*' A mine, și nu pot să-l mai sufăr pe tatăl meu, mi se pare că-mi stă ca o piedica m cate și ept să moară - să moară omul care> rm-a dat ^ată si pe care-l iubesc! Nu știu cum o fi sufleul viața și pe <~\* suoetul omului cinstit, al omului

IZ e unîdi U ^ iad Z Le sălăşluiesc toţi demonii  
 bun, e un îaa i t buni şi creştau adevă-  
 \*5 r^c? to demonii ascunşi în ei şi nu-i ksă sâ  
 taţi pe coi ce ăm a \_ nelegiuiri, spre a fura, »  
 imii noastre toţi, toţi — Doamne,  
 nişte nelegiuîţi, nişte ucigaşi şi  
 nişte boţi 1^— \_ ^\_iin , de îîns . Îşi scrutase  
 să ne spovedim; acum  
 fc

'?\*"de lacrimi \*

M v  
 pătînd curaj, continuă i

— Ispita şedea, fraţilor, pe ghizdul puţului şi-ml  
 - bea: nu era alta decît văduva Caterina, păcătoasa  
 Z\? îlui nostru. Avea buzele sulemenite, piepul pa  
 •^ nătate desfăcut; cînd i-am văzut scobitura dintr»  
 • • «însele mi-a năvălit dintr-o dată la cap; am  
 sin^ \*J & i v, „  
 metit. Ea îmi vorbea, ma ruga s-o ajut, în timp ce en  
 \* eam poftă să mă arunc asupra ei, dar mi-era frică  
 \ oameni, rni-era frică de Dumnezeu şi am luat-o Ia  
 f, că Fugeam, dar o purtam cu mine, în cugetul  
 eu în sîngele meu. Zi şi noapte nu mă mai gîndeam  
 decît la ea. Mă prefăceam doar că mă gîndesc Ia  
 Hristos; minciună! minciună! Mă gîndeam numai Ia  
 Şi într-o seară nu m-am mai putut stăpîni. M-am

spălat, m-am pieptănat, am apucat pe cărăruie, spre sat; mă duceam la văduvă. Îmi ziceam: mă duc să-l mîn'tui sufletul, mă duc să-i vorbesc și s-o aduc pe calea cea bună a lui Dumnezeu... Minciuni! Minciuni! Mă duceam să mă culc cu ea. Și atunci..., Manolios se opri din nou. Respira greu. Ceilalți s® întoarseră spre- el și-l priviră cu milă. Manolios s«s topea sub ochii lor; pe chipul lui, din carnea umflată, s.e scurgea picătură cu picătură un lichid tulbure, car» i se încheaga în mustață și în barbă.

— Și atunci a venit mîntuirea... completă preotul, apucînd mîna lui Manolios și mîngîind-o între ale lui. Am înțeles, am înțeles, Manolios. Am văzut cărarea ascunsă pe care a ales-o Dumnezeu ca să te mîn~tuiască... Asta e o adevărată minune, fraților! Nimeni nu poate bănuie că ai ciudate, neașteptate, ia uneori mîntuirea ca să ajungă la noi... Atunci deodată — îa-să-mă să termin eu, Manolios — te-ai simțit obosit. Atunci, deodată, ai simțit că fața ți se umflă, că se umple de cărnuri respingătoare, că se preface într-o rană și curge... Nu Diavolul s-a lipit de tine, dragă Manolios, ci Dumnezeu ți-a pus pe față această mască» sPre a te salva. Dumnezeu a avut milă de tine.

•— Nu pricep, nu pricep... murmură Costantis  
— Nici eu... Nici eu... murmurară și ceilalți }  
prietenii.

Numai Manolios tăcea și ofta. Părintele Fotis "•? mîngîia mina, ca și cum ar fi vrut să-i îndulcească durerea.

— Te îndreptai; dragă Manolios, spre prăpastie • erai la marginea prăpastiei; dar Dumnezeu ți-a lipi» această masca de carne pe față și te-ai oprit la tirn Te duceai să păcătuiești în patul văduvei, dar cu asemenea chip cum te-ai mai li putut duce s-o vezi? Cum te-ar mai fi primit ea? Ți-a fost rușine și te-ai întors din drum. Te-ai întors și ai scăpai de păcat! Manolios își ascunse fața în batista-i mare și tăcea. Din eînd în cînd, pieptul i se zguduia de suspine. La un moment dat, murmură: „Mulțumeseu-ți ție, Doamne!" Apoi tăcu din nou.

Cei trei prieteni își plecară și ei capetele îngroziți. Fură străpunși de un fior. Începeau să înțeleagă că Dumnezeu se învîrtește în jurul omului ca un leu la pîndă; din cînd în cînd, omul îi simte suflarea, îi aude mugetul, îi vede ochii strălucind prin întuneric. Popa, ca și cum le-ar fi ghicit gîndurile, spuse:

— In noi, fiii mei. e un ochi deschis ziua și noaptea, cart- ne vede; în adîncul inimii noastre e o ureche care ne ascultă; acesta-i Dumnezeu.

Mihelis strigă:

— Cum de ne mai rabdă Dumnezeu pe pămuitul ăsta? Cum de nu ne omoară, ca să curețe lumea de păcate?

— Pentru că, dragă Mihelis, răspunse preotul  
Dumnezeu e ca olarul: lucrează cu noroi.  
Dar Ianacos începea să-și piardă răbdarea.  
— Tot ce ne spui e bun, părinte, dar aici avem ui  
bolnav. Nu poți să-ți pui mîna p© capul lui și să-i ri  
2,14

găciune? Iar noi, cu toții, o să-l rugăm pe  
J să aibă milă de el .....

\_ - Manolios n-are aevoie de rugăciuni, nici de  
A "dntece sau de talismane, răspunse părintele Fotis.  
A/doî nu rugile altora îl vor vindeca pe el. Mîntuirea  
lucrează înăuntrul lui încet, fără grabă, zi și noapte.  
'Ati văzut vreodată, fiii mei, cum intră viermele de mă-  
tase în gogoșa lui și stă acolo toată iarna? El își  
schimbă^ forma, se urîțește, nu se mai mișcă de loc.  
Dar în măruntaiele lui, în întuneric, viața își urmează  
încet cursul. În dosul acestei urîțenii, ea zămislește cu  
migală puful moale, ©chiul strălucitor și aripile. Iar  
fcitr-o bună dimineață, primăvara, fluturele sparge go-  
goșa și-și ia zborul. La fel lucrează și mîntuirea în  
noi, în întuneric... Curaj, dragă Manoîios, urmează-ți  
drumul! In dosul acestor obraji umflați, mîntuirea  
își croiește drumul ei. Ai încredere!

— Pîuă cînd, părinte? Pîna cînd? întrebă Mano-  
lios, ridicîndu-și ocini rugători către bătrînul preot.



— Te grăbești., fiul meu?.,

— Nu, nu, răspunse Manolios rușinat. Faeă-se voia lai Dumnezeu, cum o vrea și cînd o vrea el.

— Dumnezeu nu se zorește niciodată, continuă preotul. El e netulburat, el vede viitorul ca și cum iceda ar fi trecutul, el lucrează în veșnicie. Numai creaturile trecătoare nu știu ce-o să se întâmples mîne, și se tem, se grăbesc, Lasă-l pe Dumnezeu să lucrez» în tăcere, așa precum îi place lui; nu ridică fruntea, nu întreba; orice întrebare « un păcat.

Soarele ajunsese în crugul cerului; se revărsa în linii drepte, picătură cu picătură, deasupra celor cinci capete. Acestea.se apropiară unul lîngă altul; privirile li se încrucișară cu o dragoste mută, în partea cealaltă a muntelui, fluierul lui Nicolios din nou vesel, viu, cîntînd cu foc»

235

— Țsta-i Nicolios... spuse Mihelis zîmbind. Are sj " el oful lui, și-și varsă aleanul 1

Toți ciuliră urechile. Melodia ciobănească se zben-guia, rîdea, dansa în văzduhul dogoritor. Un fluture alb cu pete portocalii se învîrți o clipă pe deasupra celor cinci capete, apoi se așeză în pletele părintelui i Fotis. Dădu de cîteva ori din aripi, își afundă trompa în părul cărunt, ca și cum l-ar fi luat drept un tufiș înflorit, pe urmă, deodată, își reluă zborul, se înălță |

drept în sus și se pierdu în soare.

După cîteva clipe, Manolios grăi: \

— Părinte, și voi, fraților, iertați-mă, și să vă ierte și pe voi Dumnezeu \ Sînt ușurat, ca și cum mi s-ar fi luat o mare greutate de pe inimă. Datorită dumitale, părinte, mi s-au deschis ochii; am înțeles, îmi plec capul \ Acum, această boală mi se pare ca o cruce; o ridic și urc drumul calvarului. Știu că după Răstignire Yine învierea. O să am oare puterea să-mi port crucea? Ajutați-mă și voi, prietenii mei, să nu cad 1 —• Cu toții laolaltă 1 strigă preotul. Azi-diminează le vorbeam alor mei pe munte. Urcăm și noi drumul calvarului, purtăm și noi crucea noastră grea; ne mai poticnim, mai cîrtim, ne grăbim... Dar le vorbeam și-i îndemnam: cu toții laolaltă 1 Aceste cuvinte, le spuneam eu, o să ne salveze. Cu toții laolaltă \ Cu toții laolaltă \ Și-o să fim izbăviți.

— Dar, făcu Ianacos, cu durerea, cu boala, cu păcatul cum rămîne?

— Toți vierimii aceștia, răspunse preotul, pot să se prefacă în fluturi.

Și, amintindu-și cele ce citeau cei patru prieteni la sosirea lui, adăugă:

— „Fericiți cei ce plîng, că aceia se vor mîngîia.”

Costantis sări de la locul lui, bucuros: preotul o să-î lămurească acum cuvintele acelea greu de înțeles.

.— Părinte, ce vrea să zică „se vor mîngîia”? îatrebă el.

—Aceia vor fi îmbărbătați, alinați; aceia vor găsi un leac pentru durerea lor. Fericiți cei ce suferă, pentru că aceia vor simți cît de mare și dulce este mila lui Dumnezeu; pe cînd cei ce nu suferă nu vor cunoaște niciodată această mare bucurie cerească. Durerea e o binefacere dumnezeiască... Auzi, dragă Manolios?

Dar Manolios, istovit, se lăsase pe umărul lui Mihe-lis, închisese ochii și încet, liniștit se cufundă pe nesimțite în somn. Prietenii săi îl luară cu băgare de seamă pe brațe și-l „duseră de-l așezară pe salteaua lui din bordei; apoi ieșiră iar afară, călcînd în vîrfurile picioarelor.

— Harul lui Dumnezeu a coborît în chip de somn îl s-a revărsat asupra lui Manolios, spuse preotul, \cum, fiii mei, să-l lăsăm în paza Domnului. Să mergem!

Porniră în șir, unuî după altul, pe potecă și începură să coboare la vale, tăcuți. În frunte mergea preotul, cu capul descoperit și cu părul cărunt și despletit itîrnîndu-i pe umeri.

Pe la chindii, cînd Manoîios se trezi din somn și deschise ochii, văzu în semiîntunericul încăperii că ineva stătea pe vine la căpătîiul lui și-l privea cu niște ochi sălbatici, neclintiți, foarte injectați; răsu-

flarea lui duhnea puternic a vin. Era Panaiotaros.

— Frate Panaiotaros, bine-ai venit! făcu Manolîos surîzînd.

Dar Panaiotaros nu răspunse. Aplecat deasupra lui Manolios, continua să-l privească nemişcat. Capul lui inare, cu păr roşcat îl atingeaa aproape pe al bolnavii 'ui; buza de jos îi atîrna grea, descoperindu-i dinţi; taţi. Îngălbeniţi.

237

— Ce vrei de la mine? întrebă Manolios, încliit- ^  
eindu-şi trupul, ca şi cum ar îi visat ceva urît.

Panaiotaros abia deschise gura şi cu un glas greoi răguşit din pricina beţiei, bîigui:

— Stau aici de un ceas, aplecat deasupra ta, şi te privesc.

— Ce vrei de la mine, frate? întrebă din nou Manolios. De ce mă priveşti aşa?

— Nu pot să te privesc altfel, mormăi Panaiotaros cu mînie şi durere totodată. Nu pot l

Şi, drapa o clipă de tăcere, adăugă:

— Tu o să mă omori cu zile, mă băiatule!

— Eu?! tăcu Manolios şi se ridică în capiii oaselor i  
pe salteaua de paie. Eu?! Dar ce ți-am făcut eu V

— Răul cel mai mare ce mi-l putea face un om, tu  
mi l-ai făcut, blestematule! Aveam şi eu, sărmanul |  
de mine, o bucurie pe lumea asta; tu mi-ai. ucis-o. •!

Dar nu mai pot să rabd. Am venit să-yi aduc un peșcheș. Așteptam să te trezești, ca să ți-l dau. Iată-l! Își băgă mîna sub cămașă, scoase un satîr și-l puse pe genunchii lui Manolios.

— Ia-l, bîlbîi el, ia-l, blestemat să fii, și omoară-mă! Termina-ți treaba pe care ai început-o. O să faci o faptă bună. Omoară-mă!

— Panaiotaros, frate, strigă Manolios, ce ți-am făcut eu? De ce-mi vorbești așa? Eu să te omor?...

Și dădu să-i apuce mîna, dar Panaiotaros îl respinse înspăimîntat.

— Nu mă atinge! mugi el. Și lasă vorbele dulcî', mi-e silă de ele. Omoară-mă! Termină, îți spun, treaba pe care ai început-o! La ce bun să mai trăiesc așa,? Omoară-mă!

Manolios izbucni în plîns, munmirmînd printre suspine:

— Ce ți-am făcut eu? Ce ți-am făcut eu, Panaio\* taros, frate?

— Am pus niște oameni să-o urmărească pas cu pas pe Caterina peste tot pe unde se duce, răspunse Panaiotaros. Am pus o bătrînă, o vecină de-a ei, pe care o plătesc pentru asta, să stea pitită în dosul porții și să-o pîndească, zi și noapte. Te-a zărit alaltăieri noapte intrînd pe ascuns la Caterina; ai stat un ceas și jumătate cu ea. Din noaptea aceea, Caterina nu-mi mai

deschide poarta, nu vrea să mă mai vadă, stă toată ziua în casă și plînge — așa îmi spune vecina ei... Din pricina cui plînge? Din pricina cui nu vrea să mai înănînce și se topește văzînd cu ochii? Din pricina cui nu-mi mai deschide poarta? Din pricina ta, a ta, bubosule, că de te vede cineva i se face scîrbă! Aflasem de halul în care ai ajuns și mă bucuram. Îmi ziceam: am scăpat de potlogarul ăsta care face pe sfîntul! Cînd l-o vedea Caterina, o să i se întoarcă mațele pe dos și-o să scape de el; și-o să scap și eu... Dar tu, tu tot nu te-ai sfiit să te duci., cu mutra pe care o ai, la ea acasă; ba ai mai și stat un ceas și jumătate acolo. Spune, mă, leprosul dracului, ce far-mece i-ai făcut, că în loc să-i fie silă de tine, ea nu te mai poate uita, își smulge părul din cap și te strigă mereu? în fiecare zi o chelfănesc pe nevastă-meă, dar asta nu mă ușurează; îmi bat fiicele, dar nici asta nu mă ușurează! Mi-am închis atelierul, mă îmbăt, umblu fără rost pe uliți. Copiii se iau după mine și-mi strigă un nume care mi se înfînge drept în inimă, ca un cuțit,.. Știi tu care... Știi! Blestemat să fie ceasul cînd ȋapul de popă m-a atras în vizuina lui! Din ziua aceea sînt pierdut! Sînt pierdut și nu mai pot să rabd. Iată, ȋi-am adus satirul; scoală-te, Manolios, scoală-te dacă zici că ești bărbat, și omoară-mă! îȋi sărut mîna, te rog în genunchi, omoară-mă, ca să-mi găsesc liniștea!

Manolios își rezemă capul de genunchi; nu-și mai  
putea stăpîni hohotele de plîns.

239

-O »\* S

5

să scape de ea?

mai vrea

iosule I strigă Panaio-

N° te l

iiolios.

— Ce-aș cîjtiga?

cent de deznădejde

.u«eV,. M,

panaiotaros cu un ac-

^ nenorocirea, iar pe

una\_ Singura

i o să ne \*fcn ««n

în i

iad-

izbucni si el în pBns. Pltogeia cu

mor,

în ce hal am

o .\* \*

gest iute, ^"

id^vSS

prăbuși cât era de  
doi pași spre «șfcjm-  
to el ,e și sculase-  
povm's  
muntelui,  
240

Tocmai atunci apăru Nicolios ou turma. Panaiotaros se năpusti asupra lor și începu să le fugărească, aruncînd cu pietre după ele; oile călcîndu-se una pe alta, se împrăștiară speriate.

— Hei, hei 1 strigă Nicolios furios. Lasă oi!e îd pace!

Dar Panaiotaros - aduna toate pietrele de pe jos și le arunca după oi, înjurînd.

— Pă el! Șo 1 Șo 1 asmuți atunci ciobănașul cei doi cîini care veneau în fugă cu limbile scoase.

Cîinii se repeziră la Panaiotaros; el se refugie jîngă o stîncă, aruncînd cu bolovani în dulăii care lătrau și-l asaltau. Începu să latre și el și se încaieră cu ei; dar genunchii i se îndoieră. Se prăbuși, se ridică din nou și iar căzu. Cîinii, întărîtați, se aruncară asupra iui, unul își înfipse colții într-o coapsă, ținîndu-l strîns, celălalt îi sări în față și-l mușcă de falcă; barba lui Panaiotaros se umplu de sînge.

— Pă el, mă! Pă el! striga Nicolios și mai înfu-



riat

Manolios, auzind hărmălaia și lătrăturile câiniilor, alergă să-l scape. Ciobănașul privea scena făcând haz. Strigă către Manolios:

— Lasă-i, baciule! Lasă-i să-l sfîșie!

Manolios țipă la câini, luă un băț și-i alungă. Apoi se duse să-l ajute pe Panaiotaros, dar acesta o luase la fugă pe costișă, eborînd la vale într-un potop de înjurături.

Nicolios se urcă pe stîncă cea mare, își puse mîinile pîlnie la gură și strigă:

— Iuda!... Iuda!...

Strigătul lui răsună în toată valea.

— Tacă-ți gura, măi! răcni Manolios. Nu ți-e milă de el?

— Iuda!... mai strigă o dată Nicolios, apoi aruncă o piatră mare după Panaiotaros.

241

- «p xidioe dinspre cîmpie; în-  
a începu sa se xh» ^ ^ ^

Doamne

:1

## VIII

Trecură cîteva zile de la acea duminică a spovedaniei cum numiră ei mai îîrziu ziua cincî Manolios

își deschisese inima și și-o dezertase în fața prietenilor săi.

Între timp, pământul și soarele lucrau laolaltă să coacă semănăturile; spicele lăptoase prinseră a se în-  
tări; cîmpia se împurpura de roșcata macilor. Păsă-  
rele, zburdînd gălăgioase, adunau lut, paie și fire de  
par și-și zideau cuiburile în care femela, cu aripile  
întinse, clocea ouăle; lîngă ea, aninat pe o ramură,  
masculul ciripea, în semn de încurajare. Din cînd în  
cînd, cîte o ploicică întîrziată răcorea pământul, dar  
oumaidcît soarele apărea din nou, alunga norii și-și  
continua sarcina străveche, spre folosul oamenilor și al  
păsărilor.

Bătrînul Patriarheas mîncă, bea și se certa toată  
ziua cînd cu Lenio, care, făcîndu-i-se de măritiș, lăsa  
baltă treburile casei și pleca să hoinărească pe munte,  
cînd cu feciorul lui, MiLelis, care se cufunda în citit,  
ca un moșneag sau ea un om de nimic.

— Cărțile sînt făcute pentru călugări și pentru în-  
vățători, îi spunea Patriarheas fiului său. Un fiu de  
boiea- e făcut pentru rmnearea bună, pentru vinul  
243

T», MD\*

ori; dar de fiecare data M ^ cap cu a  
si posac; bătrînul dădea \* încăleca iapa ș  
Sie. „Tatăl meu^J^eT ibovnice; Iți lega iapa

tele pnn care a ibiei vedea ca-  
p]ec

Sie. „Tatăl meu^J^eT ibovnice; Iți lega iap  
cutreiera satele pnn care a ibovnioei vedea ca-  
de stîlpul porțu iar cind^baro pîna  
fl acolo se întorcea dm drun ș ^ . ^ a  
de stîlpul porțu iar ^  
ful acolo, se întorcea dm dr ș  
ca sa intre Și ei i

ascuns

dondănea:

apoiea cele trei

i nu se

vTea

244

mort, și-o amenința mereu; flăcăii erau mistuiți de do-  
rință; nemaivînd unde să-și descarce vigoarea, în-  
cepură să se învîrtească prin junii caselor cinstite.

— Blestemată să fie văduva I murmurau bărbații cu  
femei frumoase. De cînd o face pe cinstita, nu mai e  
chip să plecăm de acasă. Ziua și noaptea serenadele  
pe sub ferestrele noastre nu mai conțin I Cinstea  
satului e în primejdie!

Trudiți după lupta cu pămîntul, cu scosul apei, cu  
udatul grădinilor de zarzavat și cu stropitul livezilor,

să nu se usuce, sătenii se adunau în fiecare seară la cafeneaua lui Costantis, unde-și fumau narghilelele în tihnă, schimbau câte o vorbă, două, ursuzi, pe urmă se aștemeau pe tăcere. În sat nu se găsea nici un nebun care să-i tachineze și să-i facă să rîdă, nici o coțofană sau mierlă care să fluiera ca omul spre a le ține ele urît. Zilele treceau neschimbate, cea de azi îa fel cu cea de ieri și cu cea de mâine. Licovrisioții păreau oamenii cei mai cuminți și mai la locul lor. Nici măcar Panaiotaros nu-i mai înveselea, deoarece, cînd se îmbăta, devenea arțăgos și, dacă te legai de el, punea numaidecît mîna pe pietre și azvîrlea cu ele după tine. Nu mai departe decît alaltăieri îi spărsese ochelarii învățătorului, care, aflîndu-se din întîmplare în cafenea, se pomenise ou o pietricică drept între sprîncene!

Uneori, aga, ca să-și alunge urîtul, îi puneă să joace câte o giurgiună sub platani. Dar oe joc putea să fie acela, cu de-a sila? Țăranii se saturau repede și lăsau jocul, pentru a se furișa unul câte unul în cafenea, puneau dirfmou mîna pe narghilele și începeau să sporovăiască, pînă cînd tăceau iarăși, mohorîți. Cînd cineva se îmbăta, sau își rupea vreun picior, sau prindea vreun hoț în livada lui, întîrplarea stîrnea pentru

345

f> clipi o vîlvă nemaipomenita; Har îuxeșuî se potolea

jtepede și oamenii cădeau din nou în amorțeală,  
Pînă cînd, într-o bună dimineată, o veste îngrozitoare zbură pe neașteptate din gură în gură, din poartă în poartă: turculețul Iusuf fusese găsit, în zorii Zilei, ucis în patul lui 1

Bateria sclavă a agăi, Marta se strecurase din casa pe cînd se crăpă de ziuă și se dusesse, tremurînd ea yarga, la baba Madalenia, vechea ei prietenă,

— Satul nostru e pierdut! îi strigă acesteia, după te avu grijă să încuie ușa în uxma ei. E pierdut, Madalenial Micul Iusuf a fost omorît!

—• Cine-a făcut «na ca asta, Marta? Vestea ce-mt ftduci e un adevărat phjol și-o să ne ardă' pe toți. Cine-a putut să facă una ca asta?

— Nimeni n-a intrat în agie peste noapte. În casî mu eram decît aga, Iusufachi, seizul și eu; nimeni alt» cineva 1 Spune-le creștinilor să fie cu ochii-n patru. Care poate să fugă, să fugă cît mai repede \ Eu, să-ți spun drept, am o bănuială, dar nu Viat sigură: așa ca mai bine tac \

Cocoșată se întoarse la agie, furișîndu-se pe lîngă fciduri, și se zăvori in odaia ei.

Baba Madalenia își luă basmaua neagră și alerga 9in poartă în poartă, tăspindind cu o bucurie tainică și nemărturisită groaza în sat. Bărbații își lăsară baltă toate treburile.și se strînseră la cafenea, să vadă ce-o să se întîmple. Trăgeau eu coada ochiului spie

ceardacul agăi; dar totul era închis — porți, uși și ferestre. Din când în când, înăuntru se auzeau urlete<sup>^</sup> sălbatice, sau o împușcătură de pistol, sau un zgomot puternic, ca și cum cineva ar fi spart ceva; apoi sq făcea din nou tăcere»

246

Fruntașii și bătrînii se adunaseră acasă la popa Gri\*goris. Erau foarte neliniștiți. Inima bătrînului Patri\*frheas bătea tare, gata să i se spargă în piept de frică.

— Dacă n-o să se descopere ucigașul, spunea el abia putînd să mai lege vorbele, sîntem pierduți! Aga o să ne arunce pe toți în temniță. Iar dacă s-o mai și îmbăta: e în stare să ae spînzure pe toți!

— O să ne strivească cu beilîcurile, ca să plătim omorul! oftă moș Ladas.

.— O să închidă biserica și școala și-o să pornească prigoana împotriva elenismului, făcu învățătorul. Popa Grigoris umbla în sus și-n jos prin curte, în\*vîrtind nervos șirul de mătănii între degete. Avea impresia că tot satul i se agățase de gît și-l trăgea la pă-inînt.

„O mare răspundere apasă acum asupra umerilor mei, își spunea în gînd. Dumnezeu mi-a dat în pază sufletele din acest sat. El mi-a poruncit: ia oile mele și du-le la păscut. Trebuie, deci, ca ucigașul să fia neapărat descoperit.”

îi lua la rînd pe toți sătenii, unul cîte unul. și se întreba: care o fi fost în stare să-l ucidă pe blestematul ăla de turculeț? își frămînta mintea, cerceta, dar nu putea învinui pe nimeni. Cu toate astea, nu încap© îndoială că ucigașul trebuie să fie un creștin. În sat nu erau cu totul decît trei turci: aga, seizul și Iusu-fachi. Toți ceilalți erau creștini. Ucigașul e, deci, un creștin, și satul o să plătească scump de tot o faptă ca asta!

Costantis sosi gîfîind.

— Aga umblă prin casă cu revolverul în mină. traggr și sfarmă tot ce întîlnește în cale: scaune, damigene, oale; apoi se aruncă peste trupul neîsuflețit al micului lusuf și urlă.., Așa mi-a spus Marta, cocoșată. Peste puțin, poarta se deschise iar și apăru Iana-fcos,

247

Sez a ieșit în cerdac și sună din trîmbiță.

Un alt mesager anunță:

— Aga a trimis rin pristav în sat. În clipa asta e în piață și strigă...

— Ce strigă, nenorocitul?

— Nu știu, părinte, m-am zăpăcit; am auzit niște6 nume, dar nu mai știu care...

— Să te ia dracu! mirii bătrînul Patriarheas și vinele gîtului i se umflară gata să plesnească.

— Să se ducă cineva să afle, propuse popa Grigoris, Du-te, rogu-te, tu, Ianacos!

Dar în clipa aceea se auzi glasul pristavului, care se apropia... Toți alergară spre poartă; o întredesehi seră. Pristavul se oprise la răscruce. Tuși, spre a-și drege glasul, bătu cu toiagul în pietrele din drum, apoi mtinzându-și gîtul spre cer, începu să strige cu un accent prelung, monoton, psalmodie. Toate porțile se crăpară ușor, cu teamă,

?— Hei, săteni! Hei, supuși creștini! Deschideți-vă urechile, ascultați! Din ordinul agăi, părintele Grigoris, fruntașii chir Patriarheas, chir Ladas și Hagi Nicolis, învățătorul, dimpreună cu Panaiotaros, șelarul, zis și Ghipsofagul, zis și Iuda, să meargă pe dată la agie! Iar ceilalți supuși creștini să vă închideți în casele voastre; nimeni la cafenea, nimeni pe uliți! Toii să stați acasă și să așteptați! Hei, supuși creștini! Hei săteni! Am spus. Luați aminte 1

Costantis îl sprijini pe bătrînul Patriarheas, care era gata să cadă la pămînt; îl duse și-l așeză pe o bancă. Marioxi alergă să-i facă vînt, ca să nu leșine. Moș Ladas se rezemă de zid, galben ca lămîia, cu gura căscată. Lui Ianacos i se făcu milă și se apropie de el.

— Curaj, coane fruntaș 1 Ai vreun comision să-ți lac? Cu ce te pot servi?

Moș Ladas îl privi năuc.



— Tu ești, Ianacos? Care ești, mă? întrebă el. În timp ce balele îi curgeau șiroaie din gură.

— .?)a, eu sînt, Ianaoos, marchitanul; te întreb dacă ai vreun comision să-ți fac.

Ochii moșneagului Ladas se înviorară.

—. Nenorocitul, bolborosi el, să-mi înapoiezi cela i rei lire, că de nu, te mănînc de viu!

Între timp, popa intrase în casă. Își petrecu p© după gît medalionul de argint, care avea gravată pe o parte Răstignirea, iar pe cealaltă parte învierea, își luă toiagul înalt cu minerul de fildeș și se duse să se închine la icoana lui Hristos.

— Hristoase Dumnezeule! murmură el. Trec printr-o clipă foarte grea. Ajută-mă; ajută-i pe creștinii tăi! Intinde-ți mîna deasupra satului nostru. Nu mă lăsa să fiu copleșit, Doamne!

îngenunehe în fața icoanei, privi chipul calm, plin de blîndețe al lui Isus, și repetă:

— Hristoase Dumnezeule, nu mă lăsa să fiu copleșit!

își făcu din nou cruce și se întoarse în curte.

— Să mergem, fraților, spuse cu o voce senină și >lemnă. Ia-o înainte, bătrîne Patriarheas; nu uita că ești boier. Boier nu este acela care mănîncă și bea mai bine ca ceilalți, ci acela car© la primejdie se pune în fruntea poporului și-l conduce. Iată, aoum e clipa să

arăți că ești un adevărat boier. Mergi în frunte! Și tu, moșneagule Ladas, să nu ne faci satul de rușine! Curaj! Să nu începi să te smiorcăi în fața agăi. Fii dîrz, ca un palicar! Sîntem nevinovați, dar dacă va trebui să murim pentru a mîntui satul, moartea ne va fi dulce! îmi place și mie viața pămîntească, dar mai mult îmi place viața cerească. Sîntem în pragul ei; îa spatele nostru-i pămîntul; înaintea noastră, cerul. Facă-se voia Celui atotputernic! Ție, Hagi Nicolis, n-am nimic să-ți spun; ceea ce-i înveți tu de atîția ani pe

M\* 249

I  
"?

copiii noștri despre eroii Greciei și despre martirii creștinătății, iată, a sosit clipa să ți le amintești toate și să le pui acum în practică. Ai grijă, să nu te vadă elevii \* tăi pîlind și tremurînd. Înfruntă moartea ca un erou și ca un martir 1 Sînteți gata, fraților?

— Gata, răspunse bătrînul Patriarheas, care se ridică de jos cu greutate. Fii liniștit, părinte; trapul se teme, dar sufletul se rușinează. N-am să fac satul de rușine. I

Popa Grigoris se uită pe nud la însoțitorii lui.

— Brîul lui moș Ladas s-a desfăcut, spuse el, șî-q să-i cadă nădragii. Ia vezi, dragă Ianacos, strînge-i tu bine brîul, ajustează-l, să nu ne facă de rîs.

Ianacos se apropie și strânse bine brîul în jurul mijlocului lui Ladas, care-și ridicase raîiuue în sus și se lăsa înfășurat ca un copil.

— Șterge-i și gura, Ianacos \ mai porunci popa. Îi curg balele. Cu bine, draga mea Maviort 1

— Să pornim, spuse Hagi Nicolis. Sîntero capii satului, toată lumea se uită la noi. În numele lui Dumnezeu și al Greciei, înainte 1

își făcură toți cruce, apoi trecură pragul. Popa ieși «el dinții, după el cei trei fruntași, iar la urmă Ianacos și Costantis.

— La ce dracii l-o fi chemat aga și pe Imiuuma de Panaiotaros? îl întrebă Ianacos pe Costantis. Ce caută el în rîndul fruntașilor?

— Cică l-a văzut cineva pe la miezul nopții învîntindu-se în jurul agiei, beat turtă și amenințmă...

— Dar ce legătură avea el cu lusuCachi? Lui îi dimie călcîiele după vădană...

— Ce vrei să-ți răspund, dragă Ianacos V Aga și-a ieșit din minți, nu mai știe ce face. Marta, slujnica lui. mi-a spus că zbiară și amenință c-o să încalece^ p' iapă, o să iasă pe uliță și-o să taie capul la toți cei p eare-i va întilni în cale. Feraască-ne Dumnezeu 1

250

Porțile se deschideau rînd pe rînd, pe fuxiș. Oamenii se uitau după fruntașii care se îndreptau încet

spre reședința agăi. Toată lume-a se închina, ca și când pe drum ar fi trecut o înmormântare.

— Să le fie de bine cu tot ce au mâncat și au făcut acești fruntași în viața lor 1 șopti un bătrîn. Acum plătesc totul dintr-o dată și sînt chit 1

Fruntașii înaintau cu pași domoli, fără grabă, ca și când și-ar fi luat rămas bun de la lume. Din cînd în cînd, popa Crigoris se întorcea, spre cîte o poartă întredeschisă sau își ridica ochii la vreo fereastră.

— Nu vă temeți, frați creștini! spunea el. Dumnezeu nostru e mare și milostiv!

Moș Ladas, cel mai nenorocit, se agățase de brațul bătrîniului Patriarheas.

— Iubite boier, scâncea el. să stai lîngă mine, ca să mă sprijini.

Bătrînul boier se aplecă spre el.

.— Ți-e frică? îl întrebă.

— Da, răspunse Ladas cu o voce stinsă.

— Și mie mi-e frică, spuse boierul, dar mă prefac că-s tare; ce vrei, asta-i datoria mea.

Zgrițturoml dădu din cap, fără să mîi zică nimic.

Pe cînd treceau prin fața casei văduvei, Caterina leschise poarta. Ar fi vrut "Să le strige; „Curaj, boieri, curaj!", dar nu îndrăzni.

Nici unul nu se întoarce s-o vadă ci grăbiră pasul, ca și cum ar fi trecut printr-o ulicioara ce mirosea urît; n-a lipsit mult să-și astupe și nasurile. Numai Ianacos

fi Costantis se opriră puțin.

— Bună ziua, Caterina! zise Costantis. N-ai auzit pristavul? Intră în casă.

— Nu l-ai văzut cumva pe Panaiotaros? o întreabă  
»ai mult în șoaptă Ianacos. Aga l-a chemat și pe el  
-- Nu l-am mai văzut de mult, vecine, răspunse  
Văduva, Dar trebuie să fie pe aici, pe aproape, căci  
251

acum o clipă i am auzit strigătele; îl înjura pe seiz,  
care alerga după el să-l prindă.

— Intră în casă și îneuie-te, îi spuse din nou  
Gostantis.

Și își continuă drumul. La intrarea în piață apărură  
Mihelis în fuga mare; se apropie de tatăl său.

— Dragul meu Mihelis, exclamă bătrînul, rămîi cu  
bine!

— Curaj, tată! strigă fiul și-i sărută mîna.

Părintele Grigoris se întoarse către ei.

— Mihelis, și voi ceilalți doi, Ianacos și Costantis,  
duceți-vă acasă! Noi intrăm în vizuina leului. Dar să  
nu vă fie teamă; o dată cu noi intră și Dumnezeu.  
Poarta agiei era larg deschisă.

— În numele lui Dumnezeu! făcu popa și, pășind  
nu dreptul înainte, trecu pragul.

Ceilalți trei îl urmară. Ladas se poticni, dar bătrînul  
boier îl ținu să nu cadă.

Curtea mare, cu lespezile năpădite de iarbă, era pustie. Iapa agăi își scoase capul pe ușa mică a grajdului și necheză; un dine lățos, culcat pe un morman de gunoi, săltă capul și începu să hămăie furios; dar, de lene, rai se ridică de jos.

Seizul apăru în pragul ușii, palid, privind ponciș cu ochiul drept, cu bărbia tremurîndă; astăzi n-avusese timp să-și cănească mustața și în ea i se vedeau cîteva fire albe, ca părul de măgar. Era în ținută oficială, cs și cum ar fi fost o mare sărbătoare; iataganul vîrît pe sub brîul, lat, roșu, îi atîrna la șold.

Cum îi văzu pe fruntași, încruntă din sprîncene.

— Descălțați-vă, ghiauri! urlă el. Aga vă așteaptă.

Bătrîna Marta, \_cocoșata, veni de le ajută fruatașflor să se descalțe și înșiră papucii în fața pragului.

— Guraj, boierii șuieră ea printre dinți. Cm i Fruntașii urcară, susținîndu-se unsul pe altul, o de ternii îngustă, și ajunseră îa sala cea mare, i  
252

se opriră. Toate ferestrele erau închise cu obloane. La început nxi putură să distingă nimic, dar simțeau cu toții că undeva, în fund, stătea la pîndă o fiară, cu ochii pironiți asupra lor, gata să sară și să-i înhațe. Bătrînul Ladas, tremurînd ca frunza, strînse brațul boierului Patriarheas. Popa Grigoris făcu un pas, apoi încă umil, și străpunse întunericul cu ochii, să vadă

unde sade aga. Odaia duhnea a rachiu, a fum și a sudoare de om.

Deodată, în colțul din dreapta, în fund, se auzi un glas înspăimântător, răgușit, ca un muget:

— Ghiauri!

Cei patru oameni se întoarseră, toți o dată, spre colțul de unde venea strigătul, și-l zăriră pe agă ghemuit pe o pernă, cu spinarea rezemată de perete. La brâu îi străluceau pistoalele mari de argint. În fața lui lucea o sticlă lunguiață de rachiu.

— Iubite agă, răspunse liniștit popa, sîntem la ordinele dumitaîe.

— Ghiauri! răcni din nou glasul. Seiz, vino aici î Seizul, care stătea în pragul ușii așteptînd porunci» alergă și se postă lingă agă, în picioare.

— Pregătește-ți iataganul și așteaptă!

— Iubite agă... dădu să vorbească iar popa.

Dar aga nu-l lăsă să continue.

— Ghiauri, strigă el din nou, unul dintre voi mi-a împlîntat cuțitul în inimă. Scumpul meu Iusufachi... Dar glasul i se împiedică, înăbușit de plîns. Își șterse ochii cu un gest furiș, își umplu, paharul de rachiu și-l dădu pe gît. Oftă, zvîrli paharul în perete,, sfărîmîndu-l în rnii de bucăți.

— Cine mi l-a omorît? urlă el. Aici în sat nu sînt decît ghiauri. Prin urmare, numai un ghiaur mi l-a u«s! Tu, Panaiotaros, bețivule, ucigașule? Spune, tu?

Din colțul opus, în spatele frunțașilor se auzi un  
ut surd. Toți se întoarseră și-l văzură în penumbră  
253

pe uriașul Panaiotaros, îngrămădit pe podea, legat de  
un belciug fixat în perete. Probabil eă avea eapu  
spart, deoarece învățătorul, care stătea mai în urmă  
observă că-i curgeau șiroaie de sânge de pe frunte si  
de la gât.

Aga se adresă din nou frunțașilor:

— Am sa vă arunc pe toți în temniță, răcni el, vi  
în fiecare dimineață o să spînzur cîte unul de platan,  
pîna cînd o să-mi găsiți făptașul. Intîi o să vă spînzur  
pe voi, capii satului; după aceea o să-i spînzur și pț  
ceilalți; voi spînzura și femeile, voi stîrpi tot satul,  
dacă nu-mi găsiți ucigașul! Auzi, barbă de țăp? Au-  
ziți, ghiaurilor? Ce v-a făcut, blestemaților, micul meu  
lusuf? S-a legat el vreodată de cineva? A spus el  
vreodată un euvînt rău cuiva? Ședea pe ceardac,  
mesteca sacîz și cînta. Ce rău era în asta, ghiaurilor?  
De ce mi l-ați omorît?

— Iubite agă, mai încercă o dată părintele Grigoris,  
jur pe Atotputernicul...

— Gura! Am să-ți smulg firele din barbă, unul cîte  
unul. Pe tine n-am să te spînzur; am să te trag în  
țepă, taur de popa! Ce-ați avut, bre, cu lusufachi al  
meu?



Și începu din nou să pîîngă.

— Iubite agă! făcu bătrînul Patriarheas. căruia îi era rușine să-l lase pe popă să îndure singur furtuna. Iubite agă, eu, după cum știi, ți-am fost întotdeauna credincios...

— Tacă-ți fleanca, porc bătrîn! urlă aga. Ștreangul € prea subțire ca să poată ține un lioit ca tine! Am sa iau un satîr ruginit și-o să te ciopîrțesc o săptîrnîină întreagă, pentru plăcerea mîmilor mele. Știu bine că nu l-ai omorît tu, ghiaur spurcat, dar .mă apucă turba» xea cînd văd că voi sînteți vii, în timp ce Iusufachi, odorul meu scump, zace în odaia de alături, mort\*

254

O să mă scol și-o să dau foc satului det la un capăt Ia altul, ca să vă ard pe toți, seminție blestemată l

Aga se ridica deodată în picioare mîiiios.

— Cine-i în spatele tău, Patriarheas? Să vină în față I

— Eu sînt, iubite agă, bolborosi moșneagul Ladas, care simțea că i se înmoaie genunchii.

— A! a! răgi aga. Am să-i fac lui Iusufachi o înmormîntare regească! Am să-i aduc imami de la Stambul să-i cînte rugăciuni, am să comand luminări la Smirna și o raclă din lemn de chiparos, care miroase frumos... Dar pentru asta am nevoie de bani, de bani mulți. • Am să-ți deschid cuferele, zgripturoiule, și-am

să-ți umflu toate lirele din ele... Oare pentru cine ai crezut că Țe sirinzi de atîția ani, pezevenghi bătrîn? Pentru Iusufachi al meu cel scump!

Bătrînul Ladas căzu în genunchi pe podea.

— Aman de mine, iubite agă! miorlăi el. Omoară-mă înainte de-a mă face să văd asemenea nenorocire!

Dar aga se și întorsese spre Hagi Nicolis.

— Iar ție, învățătorule, care aduni copii de greci la școală și le deschizi mintea, ție am să-ți tai limba și am s-o arunc cîinelui meu. Nu meritați să mai trăiți nici unul, nu! De ce voi să trăiți, în timp ce drăgălașul meu Iusufachi zace mort? Inima-mi nu poate îndura așa ceva; simt că am să crap! Seiz, adu-mi gîrbaciul! Seizul se repezi, smulse gîrbaciul agățat într-un cui și-l întinse agăi.

— Deschide o fereastră, să le văd mutrele!

Aga, nebun de furie, ridică gîrbaciul. La lumina care pătrunse pe fereastră i se zări fața scofîlciată, îmbătrînită, răvășită de durere. În cîteva ceasuri durerea îl desfigurase. Mustața i se albise, îi cădea pe gură; Și-o mușca și mugea ca un turbat,

255

Invîrți gîrbaciul și începu sa-i lovească pe oei patru supuși creștini peste față, peste mîini, peste piept. Ladas se rostogoli la pămînt și aga se urcă pe el. Îl călca

în picioare, îl lovi fără milă, aci plîngînd, aci rîzînd, și scoțînd niște țipete înfiorătoare.

Obrajii bătrînului Patriarheas fură scâldați în lacrimi, dar strînse din buze și nu scoase nici un strigăt, învățătorul se sprijini de perete, ținîndu-și capul sus, cu tîmplele și fălcile pline de sînge. În mijlocul lor, cu mîinile încrucișate la piept, popa primea loviturile de gîrbaci și murmura:

— Hristoase Dumnezeule, nu mă lăsa să fiu copleșit!

Aga spumega, se năpustea asupra lor, lovea cu insetare. Dar brațul îi obosi și zvîrli gîrbaciul din mînă.

— În temniță! zbieră el. În temniță! Și mîine la spînzurătoare!

Se apropie de Panaiotaros și-l scuipe în față.

— În temniță 1 zbieră din nou. Spînzurătoarea o să înceapă cu ăsta, cu Ghipsofagul!

Se întoarse apoi spre seiz și-i zise cu o voce înăbușită:

— Adu-mi-l pe lusufacii...

Seizul deschise o ușă; după cîteva clipe se auzi curo trage patul mic de fier, în care, în zori, fusese găsi scaldat în sînge turculețul rotofei.

Aga se aruncă asupra leșului și începu să-l sărute și să bocească.

Seizul îl dezlegă pe Panaiotaros de la belciugul din perete, luă biciul de jos și-l pocni în aer, strigînd:

~ în temniță, ghiauri 1

Și-i îmbrânci pe toți cinci pe scară.

Asupra întregului sat se abătuse groaza. Ulițele erau pustii, dughenele închise. Creștinii se zăvoriseră în casele lor, tăcând chitic, tremurând de frică și scrotând

256

liniștea cu urechile ciulite. Din când în când, câte o umbi'ă se strecura din poartă în poartă și aducea vești noi: „Fruntașii n-au ieșit încă de la agă... S-au auzit țipete și pocnituri de pistol...” Puțin mai târziu, cineva anunță: „Fruntașii au fost aruncați în temniță... Seizuf a coborât în piață cu o funie și săpun și le-a pus jos,, sub platan...” Imediat apărură alt vestitor, spunând: „Aga amenință că, de nu s-o găsi ucigașul, o să dea foc satului de la un capăt la altul să ne ardă de vii pe toți 1”

— Sîntem pierduți! S-a sfîrșit cu noi! țipau femeile, strîngîndu-și copiii la piept.

Bărbații își lăsau capetele în jos și-și blestemau zilele, spunînd că mai bine nu s-ar fi născut pe lume decît să fie creștini supuși sultanului.

Numai chira Penelopa ședea pe banca de piatră din curte sub bolta de viță, și împletea mai departe la ciorap, liniștită și absentă, ca o moartă. Prinsese și ea cu urechea că moș Ladas a fost închis, că e amenințat să fie spînzurat de platan și că aga o să radă tot satul

de pe fața pământului... Dar nu se sinchisi. Se opri doar o clipă din lucru, dădu din cap și își zise cu nepăsare: „O văzurăm și p-asta...” Apoi se porni să împletească iar, repede, ca o mașină, ciorapul bărbatului ei.

Ianacos se ascunsese în fundul grajdului și stătea de vorbă cu măgărușul lui:

— Ce zici de toate astea, Iusufachi? Lucrurile nu merg tocmai bine, au luat o întorsătură cam proastă, „nu-i așa?... Umblă vestea că aga vrea să ardă satul, dimpreună cu tine, dragul meu băiețel. Ei, ce zici? Dacă am șterge-o noi astă-seară de aici? Noi n-avem nici copii, nici căței, care să ne țină pe loc. La urma-urmei, ce ne pasă nouă? Atîta doar, că nu-i tocmai cinstit să ne părăsim consătenii taman acum, cînd sînt ia aman! Ia spune, tu ce crezi? Nu te am decît pe

257

tine ca să mă sfătuiesc și de aceea îți împărtășesc toate grijile și necazurile mele. Ce părere ai, Iusufaehi spune?!

Dar măgărușul își înfundase capul în iesle pînă la urechi și-și ronțăia paie fericit. Se bucura că aude glasul stăpînului său, care i se părea că murmură ca apa unui izvor... Credea că Ianacos îi spune, ca de obicei, vorbe de mîngîiere și mișca vesel din coadă. Spre înserat, porțile începură să se întredeschidă cu

sfială și ici-colo se zărea cîte un cap de om apărînd prin crăpătura lor. Cel dintîi deschise poarta Mihelis; o apucă la deal, spre casa popii, ducîndu-se să-și îm bărbăteze logodnica. Costantis se duse și el să-și deschidă cafeneaua; dar în clipa cînd să vîre cheia în lacăt, zări sub platan un scaun, iar pe scaun niște lucruri, pe care, de departe, nu le distingeau, bine. Se apropie să vadă ce-i, și deodată sări înapoi îngrozit t era o funie și niște săpun! își vîrî din nou cheia la brîu și se întoarse repede acasă, fofilîndu-se pe lîngă ziduri.

La ceasul acesta, cînd, o dată cu umbrele înserării, peste lume se lăsa o dulce visare, aga obișnuia să se instaleze în ceardacul său, dimpreună cu Iusufachi, eare-i aprindea ciubucul și-i turna rachiu sa bea. Astăseară, însă, ușile și ferestrele agiei erau închise, iar ceardacul pustiu. In dosul lor, aga, gemea și se văicărea cu jale. Cît de amar și de neadevărat i se părea acum cîntecul care altădată îi plăcea atît de mult t Lumea e un vis, viața e un vis... Aga strîngea în brațe trupul tînăr, fără viață și-și zicea în gînd: „Asta nu-î un vis, ăsta nu-i un vis. O, blestem! ăsta este ade-vărul...” Și plîngea cu lacrimi fierbinți...

Seizul, ștergîndu-și ochii sașii cu dosul mîinii, umbla de colo-colo și bocea și el cu voce înceată: „Scumpul meu Iusufachi,..”, dar tremurînd da teamă să nu-l audă stăpînul. Din cînd în cînd se înfuria, puneau tîna

pe șîrbaci și cobora în beciul casei, unde se năpustea asupra celor închiși și începea să-i lovească și să răcnească la ei, întocmai precum făcea și aga,..

Apoi se întorcea iar sus, răcorit, și se învârtea în furul pătucului de fier. Într-un rînd, îl găsi pe agă adormit, doborât de durere și beție, și atunci se aplecă peste trupul răcit al micului Iusuf, îi sărută cu înfocare gura, îi supse cu însetare buzele palide și fragede, care miroseau încă a sacîz, apoi se rotogoli și el pe podea...

în temniță, părintele Grigoris se ridică în capul oaselor și-l înghionti cu cotul pe Panaiotaros.

— Iudă blestemat, îl sfredeli el, nu cumva tu l-ai omorât pe Iusufachi? Spune, căpcăunule! Ne scapi și pe noi, și scapi și satul... Mărturisește, dacă vrei să-ți dau binecuvîntarea, și atunci toate păcatele îți vor fi iertate.

-- Să vă ia dracu pe toți! mugi Ghipsofagul, ștergîndu-și sțagele eare-i curgea din țeasta spartă. Ducă-se dracului și satul! Să vă ardă pe toți, și împreună cu voi n-am decît sa ard și eu. Numai așa o să-mi răcoresc năduful din suflet.

— Tu l-ai omorât, criminalule! murmură la rîndul lui Patriarheas, rezemîndu-se de perete istovit. Tu, tu^Iuda!

— Vipere! răcni șelarul. Ce legături aveam eu cu Unul ca ăla?

Tăcu, dar în sinea lui fierbea. După o clipa, strigă clin nou:

— Numai voi m-aveți pe conștiință, tîl'harilor! Tu, popă puturos, și voi, fruntașilor, și tu, învățătorule I Voi, dimpreună cu netrebnica aia de văduvă, care au vrea să-mi mai deschidă ușa! Voi, voi toți!

. Peste puțin, izbucni iar:

' Ați vrut să faceți din mine Iuda! Iată, xn-am-Jraeut Iuda!

259

— Mărturisește că l-ai omorît, repetă preotul, îndulcindu-și glasul, și Hristos o să te ierte. Panaiotaros, Pînă acum, salvarea sufletelor din satul nostru atîrna de mine; acum atîrnă de tine, Panaiotaros. Ttidică-te și mărturisește, și le vei salva!

Atunci, Ghipsofagul începu să rîdă sarcastic.

— Uite ce, acum. că mi-ați băgat în cap girului ăsta, jur pe toți dracii din iad că a,ș fi vrut să-l omor eu, ca să vă tîrăsc pe toți, o dată cu mine, în prti pastie 1 Dar altul — blagoslovită fie-i nuna! mi a luat-o înainte. Las\* că-i bine și așa l Fiindcă, poftim, boier, popă, zgripturoi, învățător, acum veți pieri toți împreună cu mine!

Moșneagul Ladas își ridică ușor capul ȕuguiat; i.^a



îi era umflată de loviturile biciului.

— Hai, Panaiotaros, mărturisește, șuiera el priuire dinți, și-am să-ți dau trei lire de aur. Ianacos îmi tluto rează trei lire; am să-i vînd măgarul, o să-mi seot lirele și-o să ți le dau ție,,. Auzi?

Dar Panaiotaros își desfăcu cele cinci degete de la mîna și-i dădu cu tifla.

— Na, ține, zgîrie-brînză; na cinci lire!

Tocmai atunci se deschise ușa temniței. Intră aga»

— Ghiaurilor, strigă el, mîine începe spînzurătoria! Am și pus funia, săpunul și scaunul sub platan, Mîine e miercuri; am să încep cu cel mai ticălos dintre voi; am să te spînzur întîi pe tine, Panaiotaros, Ghipsofagule, cel mai neînsemnat. Joi, pe tine, zgripțuroi afurisit! Vineri, pe tine, prea evghenicos învățător '. Sîmbătă, pe tine, efendi Patriarheas, bros bătrîn! Duminică, în timpul slujbei de la bise voastră, pe. tine, cîine de popă! Pentru cele cîgîturi ale voastre am pregătit cinci ștreanguri sub tan. Țsta-i doar primul lot. După aceea o să înhaț cinci ghiauri, care s-o întîmpla să-mi cadă în mii apoi alții și alții... ptnă voi da de ucigaș. Și am să-i

aduc sub platan pe lusuiaehi; n-arn să-l îngrop, n-am să-i- închid ochii, ca să vadă cum îl răzbun, să i se veselească sufletele!

După aceste vorbe se retrase, trîntind cu mînie ușa

după el. Seizul aştepta afară, cu biciul în mână.  
— Seizule, sărmane, şi tu plîngi? i se adresă aga.  
Şterge-ţi ochii, să nu ne vadă ghiaurii că plîngem.  
Du-te de-l caută pe Ianacos, marchitanul. Să-i spui  
să se ducă într-o goană la oraş şi să-mi cumpere cea  
niai scumpă tămîie, luminări, facle, un vâl negru şi  
zaharicale, şi să mi le aducă mîine dimineată. Să mai  
ia şi un colac de funie groasă, pentru că ȕapul de popă  
si porcul de Patriarheas sînt prea grei. Hai, du-te!  
Dar seizul bătu în zadar în poarta marchitanului,  
îanacos nu era acasă. O ştersese, o apucase spre  
munte şi se ducea în pas grăbit să-l întîlnească pe Ma-  
nolios, să-i spună veştile şi să-l înştiinţeze să nu co-  
boare în sat, dacă n-ar chef să fie băgat la beci.  
Manolios tocmai mulsese oile. Pusese cazanul cu  
lapte la foc, iar Nicolios luase inelesteul şi-l învîrtea  
prin lapte, cîntînd.  
— Ce ai, măi Nicolios, de tot cînţi într-una şi sari  
ca un ied, că nu-ţi mai ajunge muntele? îl întreba  
Manolios, care se bucura de veselia şi zburdălnicia  
ajutorului său.  
— Eh, Manolios, îi răspundea ciobănaşul, ai uitat  
că am împlinit cincisprezece ani? Cum vrei, baciule,  
să fiu potolit?  
Numai Lenio îl potolea; cînd venea pe ascuns la  
munte şi-l întîlnea, Nicolios se lăsa pradă braţelor ei,  
se îngemăna cu ea şi nu voia să se mai dezlipească

de trupul ei.

După ce laptele fierse, Manolios se așeză lângă vatră, la licărirea focului, și se apucă să citească mica Evanghelie,.. Aceasta era acum singura lui bucurie. 26!

Ici-colo, nu înțelegea câte e frază, dar o pătrundea cu inima; sensul versetelor țîșnea cu toată puritatea lor și se răspîndea în el, răcorindu-i măruntaiele ca o apă de izvor. Simțea că prinde aripi, că sufletul i se ușurează! I se părea că-l întâlnește pe Hristos pentru prima dată, că pentru prima dată îi aude glasul! Și într-adevăr, pentru prima dată îl vedea pe Hristos ridicînd ochii spre el și spunîndu-i cu un glas blînd, fermecător: „Urmează-mă !” Și atunci Manolios, tercit ca nimeni altul, îl urma în tăcere, pășind prin iarba proaspătă din Galileea, mergînd pe malurile nisipoase ale lacului Ghenizaret sau călcînd pe pietrele tari din Iudeea. Seara își întindea picioarele sub un măslein și privea, printre frunzele lui argintii, cum tremurau stelele pe boltă. În tovărășia lui Hristos, albăstru și adînc era cerul, ce curat și ușor, ca, o suflare dulce, părea văzduhul și cum mirosea de frumo pămîntul!

Alături fuseseră împreună într-un sătuleț ce se numea Cana, la o nuntă. Hristos intrase în casă și pare un mire; cînd îl văzură, toate sufletele se uci

tară și roșiră ca niște fecioare. Mirele și mireasa s ridicară, făcură jurămintele de credință, apoi oaspeți se întinseră pe pătucuri și începură să mănânce și:?:.,. bea. Hristos ridică paharul, ură tinerilor căsătoriți fericire; rosti doar câteva cuvinte, foarte simple, dar mirii înțelesesă din ele că săvârșirea căsătoriei e o taină mare, că femeia și bărbatul sînt cele două coloane care susțin pămîntul și nu-l lasă să cadă... Petrecerea se încinse, și la un moment dat vinul se termină. Atunci mama lui Hristos se întoarse către fiul ei și-i zise: „Fiul meu, nu mai e vin...” O forță neprihănită încă de nimic fremăta în pieptul lui Hristos; pentru prima oară avea să întindă mîna, poruncind naturii să-și schimbe legile. Asemeni puiului de vultur ce-și deschide aripile spre ași lua pentru prima dată

262'

oborul, Hristos se ridica încet și ieși în curte. Acolo, aplecă pe rînd deasupra celor șase vase umplute cu apă. ogîndindu-și chipul în ele. Și de îndată ce chipul său se ogîndea în apă, apa se prefăcea în vin. Pe urmă, Hristos se întoarse către Manolios, care îl urmase în curte, și-i zîmbi...

Manolios își mai amintea că într-altă zi, pe o căldură înăbușitoare, mii de oameni se adunaseră pe malurile lacului. Hristos se urcase într-o barcă, în care se sui și el, simțind cuvintele blînde căzînd în inima lui

ca niște boabe de grâu... Semănătorul pornise să-și semene sămînța... Manolios își simțea inima ca o țărînă bună, în care sămînța încolțea, creștea în formă de iarbă, iarba se făcea spic, și spicul o pîine cu o cruce mare încrustată adînc în ea.

Iar în altă zi. se plimbau cu toții prin lanurile coapte. Era amiază, li se făcuse toarne. Hristos întinse mîna și rupse un spic; ucenicii rupseră și ei cîte unul; la fel făcu și Manolios. Strujiră boabele de grâu și le mîncară unul cîte unul. Ce dulce era grîul acela verde, plin încă de lapte, și cum îndestula el trupul și sufletul! Deasupra lor, rîndunelele ciripeau și-l urmau și ele pe Hristos ca niște ucenici tineri, iar la picioarele lor florile umile de cîmp erau îmbrăcate în veșminte mai bogate decît ale regelui Solomon.

Un fariseu îi invită odată acasă la el; Manolios rămase în pragul ușii, de unde privea cu luare-aminte. Cu cîtă îngăduință disprețuitoare îl primi fariseul pe Hristos în locuința lui boierească! El nu-i spălă picioarele, nu-i unse părul cu miresme, nu-i dădu sărutul. de pace... Dar iată că, pe cînd mîncău tăcuți, aerul se umplu deodată de parfum. O femeie cu pieptul desfăcut și cu părul blond ca aurul intră în casă, ținînd în mînă un vas de alabastru, încărcat cu parfum

19 — Hristos răstignit a doua oară — voi. I 26&

de preț. Manolios, cum o zări, se sperie... Cine-,

această femeie? O mai văzuse undeva, dar nu-și amintea unde! Femeia îngenunche la picioarele lui Hristos sparse vasul, vărsă parfumul peste picioarele sfinte, apoi își desfăcu părul și le șterse cu el, plângînd... Iar Hristos se plecă, își puse mîna pe capul ei blond și zise cu un glas foarte dulce: „Iertate îți sînt toate păcatele, sora mea, pentru că mult ai iubit...”

Manolios închise mica Evanghelie; inima i se revărsa, prea plină. Se uită în jurul lui: focul ardea încă vesel, în bordei plutea o umbră albăstruie, iar Nicolios umbla de colo-oolo, cîntînd mereu și pregătind cina.

Inima lui Manolios se revărsa de prea multă dragoste, blîndețe și fericire. Nu-și mai putea stăpîni dorința de a-și împărți bucuria cu toată lumea. În adîncul sufletului său simțea o pornire nestăvilită să se ridice și să predice cuvîntul bun în fața pietrelor, a oilor, a oamenilor.

— Hei, Nicolios, strigă el, lasă mîncarea și vino de stai aici, lîngă mine, să auzi și tu cuvîntul lui Dumnezeu și să te faci om; că acum ești o sălbăticiune, mai! Ciobănașul se întoarse, se uită la Manolios și-l pufni rîsul.

— Dar ce nevoie am eu de asta, Manolios? Lasă-mă într-ale mele; mă simt bine și-așa... Ții cu tot dinadinsul să-mi pierd cheful?

— Am să-ți citesc un crîmpei din Evanghelie, să

vezi dulceața ei...

— O să mi-l citești când oi fi bolnav; acum mă simt bine, ți-am spus... Am pus sofraua, hai să mâncăm.

— Nu mi-e foame., mănâncă tu... zise Manolios. Și deschise din nou mica Evanghelie, se aplecă și citi la lumina flăcării din vatră: „De voiește cineva  
264

să vină cu mine, să se lepede de sine, să-și ia crucea, sa și să mă urmeze. Căci cine voiește să-și mântuiască sufletul său, îl va pierde; iar cine-și pierde sufletul său pentru mine, îl va afla. Căci ce va folosi omul, de ar dobîndi lumea toată, iar sufletul și l-ar pierde?"

Manolios înțelegea foarte bine sensul acestor cuvinte, închise Evanghelia, închise și ochii; de o parte e sufletul, de cealaltă parte e lumea întreagă, dar sufletul cîntărește mai mult. De ce să te temi de moarte? De ce să te încovoi în fața celor puternici? De ce să tremuri la gîndul că o să-ți pierzi viața pămîntească? Sufletul e nemuritor; de ce să te temi? Sufletul singur e acela pe care trebuie să-l salvezi! Îanacos apăruse în ușă și se opri nemișcat în prag, litîndu-se la cei doi, ciobani. Nici unul nu-l văzuse oca. Nicoîios, cu spatele la ușă, era aplecat deasupra jiidului său. Îl golea, îl umplea din nou; mînca să ca-iete putere. Lenio o să vină poate chiar astă-seară pe

imite și trebuie să aibă multă putere ca să se lupte eu ea... În ce-l privește pe Manolios, eî închisese ochii și. se afundase într-o beatitudine de negrăit...

„Ăsta-i acum tocmai în fundul raiului, își spuse îanacos. Dacă nu-i vorbesc, n-o să mai iasă niciodată de-acolo! Hai să-l trezesc!"

— Hei, Manolios! strigă el, și trecu pragul. Hei5 Manolios, bine te-am găsit!

Manolios tresări; glasul acesta de om îl sperie.

— Cine-i? întrebă, deschizînd cu mare silă ochii,

— Ce, mi-ai uitat glasul, Manolios? Eu sînt, îanacos.

— Iartă-mă, dragă îanacos; eram foarte departe, nu te-am simțit. Ce vînt te-aduce la ceasul ăsta pe munte?

— Un vînt rău, dragă Manoîios! Tu ești acum în rai; eu, să mă ierți, îți aduc vești din iad.

?— Din sat?

/ ,— Da, âin sat. Azi-dimineată, micul lusuf a fost găsit mort, aga a înebunit de furie, i-a arestat pe părintele Grigoris, pe fruntași și pe Panaiotaros, i-a aruncat în beci, și mîine o să înceapă să-i spînzure, unul cîte unul. Ștreangurile au și fost atîrnate de erăcile platanului și mîine o să facă începutul cu bietul Panaiotaros... După ei, cică o să prindă pe alții, pe urmă pe alții, o să spînzure tot satul, pînă s-o găsi



ucigaşul. De-ai şti ce jale-i în sat! Toate porţile sînt zăvorite. Sîntem pierduţi! Am venit să-ţi spun, Manolitis, să nu care cumva sa cobori în sat, că te înhaţă. Stai pe loc, aici eşti la adăpost!

Ochii lui Manolios străfulgerară, „Iată clipa, îşi Zise în gmd, iată clipa să arăţi că ai un suflet nemuritor!" Dar im-şi dădu bucuria pe faţă. În timp ce-l asculta pe prietenul său, care-i vorbea cu răsufierea tăiată, deznădăjduit, repeta în sinea lui: „Iată clipa, iată clipa! Dacă o laşi să treacă, eşti pierdut!"

•— Ai mîncat, lanacos? întrebă el.

?— Nu, dragă Manolios, dar nu-mi arde de mîncare.

— Nici mie nu mi-era foame, dar acuma mi-este.

Hai să mîncăm împreună, o să mai vorbim, şi după aceea o să te culci aici în noaptea asta. Iar mîine, cînd s-o lumina de ziuă, om vedea ce-i de făcut, lanacos îşi privi mirat prietenul.

— Cum de poţi vorbi cu atîta linişte, Manolios?

N-ai înţeles? Satul e în primejdie.,,

— îl cunosc pe ucigaş, răspunse Manolios. Nu te teme, satul nu va pieri.

—? îl cunoşti pe ucigaş?! făcu lanacos holbtmi ochii. Cum de-l cunoşti? Cine e? Cine e?

?— Nu te grăbi, făcu Manolios zîmbind. De ce te grăbeşti? Mîine o să afli totul; ai răbdare l Acum

să mîncam,.să vorbim și sa\* ne culcăm. Totul o să fie bine, cu ajutorul lui Dumnezeu! Hei, Nicolios, fă-ne loc, ne e foame și nouă l

Se așezară cu picioarele cruciș pe pămînt, se închinară și începură să mănînce. Ianacos ridica din cînd în cînd capul și se uita la Manolios: pe fața spuzită» înfundați în carne& roșie, umflată și purulentă, îi distingeau ochii ce sclipeau liniștiți, veseli.

„Zău dacă înțeleg ceva.., Zău dacă înțeleg ceva ["? își spunea în gînd Ianacos.

Nu mai putea răbda tăcerea; vorbi:

—• Cum o duci în singurătatea asta, Manolios?

— Dar nu sînt de loc singur, răspunse Manolios arătînd Evanghelia. Hristos îmi ține tovărășie.

— Și boala?

Manolios tresări; uitase de ea.

— Care boala? A, da! Ea stăruie; înseamnă că încă sînt păcătos, dragă Ianacos. Înseamnă că n-am scos tot răul din mine. Dar Dumnezeu o să aibă milă î

— Eu vă las, spuse Nicolios, ștergîndu-și buzele eu mîna. A răsărit luna, nu pot să dorm; mă duc să mai dau o raită pe-afară.

își luă bîta și plecă fluierînd.

— Dragă Ianacos, mîine trebuie sa ne trezim dis-de-dimineată, spuse Manolios. Să ne culcăm dar. Somnul e un lucru bun. Tot aici, în singurătate, am învățat ceva: anume, că Dumnezeu le vorbește mai des

oamenilor care dorm decât acelora care stau treji. Așternură o velință mare, afară, ca să aibă mai multă răcoare, și se culcară. Văzduhul mirosea a cimbru, glasurile nopții se treziră și măreau tăcerea, luna se urca pe cer ciuntită.

— Mă gândesc la sărmanul Panaiotaros, vorbi Ianacos, de care somnul nu se lipea cu nici un chip,, 2.6%

—• Și eu, spuse cu voce înceată Manolios. Mă gândesc la el mai mult decât la ceilalți.

— La fel și eu; dar de ce oare?

— Fiindcă, dragă Ianacos, ceea ce l-a pierdut pe Panaiotaros este că a iubit mult. E un suflet aspru și păcătos; s-a lăsat prins în' mreaja patimilor, s-a încurcat în ele; acum se înfurie, se zvîrcolește să scape, dar, vai! se afundă și mai mult... Bate, se îmbată, înjură, crezînd că astfel se ușurează; dar, de fapt, își îngreuiază mai rău sufletul... Dacă iubea mai puțin... Nu, nu mai puțin, se corectă repede Manolios. Dacă ar fi iubit mai mult, poate că ar fi putut să fie salvat...

— îmi pun capul că nu l-a omorât el pe micul Iusuf, zise Ianacos, care avea poftă de vorbă. Spune-mi, logu-te, Manolios, ca să mă liniștesc: Panaiotaros e?

— Hai, Ianacos, dormi. Nu, nu este el.

— Slavă ție, Dumnezeule! făcu Ianacos mulțumit și închise ochii.

Manolios închise și el ochii. Era nerăbdător să rămână singur. În ultima vreme îi plăcea să stea cu ochii închiși, chiar și ziua; i se părea că așa privește mai limpede în sufletul său.

Adesea își amintea, mai cu seamă în timpul din armă, o poveste pe care i-o spusese bătrînul călugăr Manasis. Odată, venise să-l vadă în mînăstire un sihastru și a stat toată ziua împreună cu el. Sihastrul își deschidea ochii o clipă, apoi și-i închidea repede din nou. „Deschide-ți ochii, sfinte părinte, îi spuse călugărul Manasis. Deschide-i, să admiri creațiile minunate ale lui Dumnezeu.” „Cînd îmi închid ochii, îăspunse sihastrul, îl văd pe acela care le-a făcut.” Tot astfel și Manolios, de la o vreme încăoace închidea ochii ca să-l vadă pe Hristos și să-i audă glasul. Citea o frază din Evanghelie, apoi închidea ochii,

și în mintea lui continua să umble pe cele tărîmuri. În întunericul proaspăt îl deslușea bine pe Hristos, îmbrăcat într-un strai alb, pășind înainte, urmat de ucenicii lui; iar el, Manolios, se furișea printre ei și intra în cortegiul lor.

— Mîine ne așteaptă o sarcină mare, murmură el închizînd ochii. O sarcină mare și grea. Ajută-mă, Hristoase... Hristoase, ajută-mă! repetă oftînd, ca și cum î-ar fi chemat pe Hristos prin întuneric. Și Hristos îl ascultă. Cînd, înainte de a se crăpa de

ziuă, se trezi și se închină, Manolios trăia încă un vis ce strălucea în mintea lui ca luceafărul de dimineață. Se făcea că umblă pe țărmul unui lac albastru de tot. Se grăbea; dădea la o parte trestiile și mlaja, croindu-și drum printre ele. Dar pe măsură ce înainta, trestiile și mlaja se transformau, în urma lui, în bărbați și în femei, în mii de ființe omenești, ce se țineau după el. Se stîrni o furtună, și-atunci toată suflarea aceea începu să strige: „Omorîți-l! Omorîți-l!” El dădu să fugă, dar o mînă îl prinse de umăr și un glas îi întrebă: „Crezi?” „Cred, Doamne!” răspunse Manolios, și dintr-o dată furtuna încetă, bărbații și femeile se făcură din nou trestii și mlajă. Apoi, în fața lui se ridică un platan plin de rîndunele; tot arborele ciripea. De o cracă a lui atârna un trup care se legăna în aer. Manolios făcu un salt, dînd să fugă înapoi; dar glasul se auzi din nou: „Nu te opri, mergi înainte!”

Scoase un țipăt ^și se trezi. „Nu te opri, mergi înainte!” Era vocea lui Dumnezeu: înainte!

Se sculă numaidecît, se spală pe față, se pieptănă, își puse hainele de sărbătoare, vîrî Evanghelia la sân, sub cămașă, și-l zgîlțîi pe lanacos.

— Hai, lanacos! îi strigă voios. Trezește-te, som-  
«orosule î

îanacos deschise ocini; dud îl văzu pe  
rămase uluit      Manolios, zise el,  
poți să-mi spui și  
d-ie^riSeU^a^  
Și te la groaza din sat. Haide, vmo l  
lui

## IX

Ce bucurie poate fi mai mare decât să te scoli într-d'  
'dimineată frumoasă de vară cu o hotărîre nestrămu-  
tată în gînd? Manolios cobora muntele, sprinteri,  
parcă ar fi zburat; tălpile nici nu-î atingeau pămîntul.  
La un moment dat, avea impresia că arhanghelii își  
întinseseră aripile în jurul lui și-l purtau la vale, dia  
stîncă în stîncă, asemeni unui norișor minat prin văz-  
duh de un vîntuleț ușor.

Ia,nacos alerga după el gîfîind, dar nici vorbă să-l  
ajungă din urmă.

— Măi Manolios, s-ar zice că ți-au crescut aripi  
la picioare, îi strigă el. Oprește-te oleacă, să te ajung  
și eu!

Dar Manolios simțea într-adevăr că are aripi la pi-  
cioare și mi era chip să aștepte. Cum putea oare să le  
spună aripilor: „Opriți-vă, să-l așteptăm pe Iana\*  
cos”?

— Aț vrea să mă opresc, dragă Ianaeov dar nu  
pot, îi răspunse. Mă grăbesc spre sat.

Erau aceleași aripi care-l purtau și atunci când, în-'  
chizînd ochii, îl urma pe Hristos să semene cuvîntul  
roditor în țărîna roditoare și în piatră seacă. Ce iute  
zbura din Ghenizaret în Iudeea, țintindu-se după Finis-

tos 1 Cu un pas ușor, străbătea nenumărate sate mici  
și dragi, unde întîlnea prieteni credincioși: Caper-  
naum, Cana, Magdala, Nazaret; apoi, dintr-un salt,  
ajungea în Samaria, și de-acolo, la așezările și mai  
dragi din jurul Ierusalimului: Betania, Bethleem, le-  
:rihon, Emmaus... Tot astfel și astăzi, Manolios zbura  
spre Licovrisi, de parcă ar fi coborît spre sat împre-  
ună cu Hristos. Trupul i se făcea din ce în ce mal-  
tișor; simțea o mîncărime pe față, ca și când cojile  
rănilor de pe obraji și din jurul gurii îi cădeau una  
cîte una; simțea că i se curăță carnea și-i crește la  
loc alta, fragedă și moale ca măduva din miezul  
trestiei.

Mariolios se opri deodată înmărmurit; inima începu  
să-i bată cu putere. O mîină, o văzu cu ochii lui, îi  
trecu peste, față și i-o mîngîie, blîndă, răcoroasă, ca  
adierea de dimineață pe munte... Era sigur, dar nu  
îndrăznea încă să-și pipăie obrazul pentru a se în-  
credința pe deplin.

„Minunea! Minunea 1" își spunea el tremurînd.

Ianacos îl ajunse din urmă cu sufletul la gură. Ri-  
dică ochii spre Manolios, îl privi și scoase un țipăt

— Dragul meu Manolios! Dragul meu Manolios 1  
și se aruncă în brațele lui.

Manolios își duse mîna la față; pipăi cu degetele,  
nerăbdător, peste tot; carnea aceea seîrnavă se topise  
ca ceara, fața spuzită i se dezumflase; își căpătase  
din nou chipul de om.

— Lăudat fie Domnul! murmură el, făcîndu-și  
cruce. Lăudat fie Domnul, mi-a iertat păcatele...

— Dragul meu Manolios, strigă Ianacos cu ochii  
plini de lacrimi, lasă-mă să-ți sărat mîna... Ai răpus  
Ispita, sufletul ți s-a mîntuit, pecetea Satanei ți s-a  
șters de pe față!

Ăpoi își întinse palma aspră și mîngîie obrazii prietenului său, îndelung, fără să scoată nici o vorbă.

— Haide, îl grăbi Manolios. Să nu pierdem  
timpul!

Soarele se ivi la orizont. Jos, înspre eîmpie, se auzea  
cîntecul cocoșilor și lătratul dinilor; în curînd, pria  
ceața ușoară, zăriră primele case ale satului.

Manolios se întoarse către tovarășul său de drum  
și-i zise:

— Ianacos, orice-aș spune și oriee-aș face acum, cîr«1  
om ajunge în sat, tu să nu fii împotrivă. Află că nu eu  
sînt acela care vorbesc, ci Hristos îmi poruncește totut  
eu nu fac decît să împlinesc poruncile lui, nimic alt-  
ceva. Ai înțeleș dragul meu Ianacos?



— Dar ce-ai de gând să faci? Ce-ai să spui? întrebă Ianacos neliniștit, părîndu-i-se deodată că prietena!.. său își lua rămas bun de la el.

— Ceea ce-mi poruncește Hristos, îți spun; nimic altceva. Nici eu nu știu încă prea bine ce anume, dar sînt încredințat că mă supun voinței lui Hristos. Fii și tu încredințat de asta dragul meu Ianacos, și spune-le, lui Mihelis și lui Constantis, să nu înceapă să țipe...

— Ce-ai să faci? Ce-ai să spui? întrebă Ianaeos dUo. nou, înspăimîntat. oprindu-se din mers.

— „Nu te opri, mergi înainte!” Așa mi-a strigat azî-noapte, în somn, Hristos. Nu te opri, mergi înainte și tu, dragul meu Ianacos! Și ai încredere în mine. N-ai văzut adineauri cum s-a șters pecetea Satanei de pe fața mea? Oare ce crezi tu, de ce? Pentru că am dat ascultare poruncii lui Hristos și, dis-de-dimineată, am pornit la drum; dar nu cîrtind, ci dansînd. Și tu, care îmi tot strigai: „Oprește-te!” Cum vrei să mă opresc. dragul meu Ianacos? Hristos merge înaintea mea ca pași mari.

273

Totuși, Ianacos dădu din cap.

— în tine am încredere, dragă Maiiolios, spuse eî.

'Am văzut cum s-a săvîrșit minunea pe chipul tău, am pipăit-o cu mîna mea. Dar n-am încredere în mine; dacă o să faci ceva, care întrece puterea omului, o să

strig! O să strig, dragă Manolios; că nu sînt decît un biet om, și dacă o fi să pățești ceva, n-am să te las. o să mă opun!

— Și dacă Dumnezeu poruncește așa?

— O să mă opun, repetă Ianacos, o să mă opun, și Dumnezeu o să mi-o ierte!

— Mai bine să nu mai vorbim, spuse Manolios. Tăcerea, e mai bună. Haide!

Grăbiră pasul. Pe cînd se apropiau de sat, Costantis le apăru în cale, alergînd cît putea.

— Fraților, strigă el de cum îi văzu, unde va duceți? întoarceți-vă înapoi! Chiar acum veneam spre munte să vă spun să nu coborîți. Mare nenorocire o să fie azi în satul nostru!

— Ce-i cu Panaiotaros? întrebă Manolios.

— îl așteaptă ștreangul sub platan. Seizul a sunai în zori din trîmbiță, chemînd pe toți sătenii, bărbați și femei, să se adune în piață, în jurul platanului, ca să fie de față la spînzurătoare și să intre spaima în ei. Aga vrea să ne prigonească pe toți!

— Hai îndărăt! strigă Ianacos îngrozit și se și întoarse cu fața spre munte. Vino și tu, Costantis!

—?Eu am nevastă și copii, nu pot să-i părăsesc; dar voi, pentru numele lui Dumnezeu, întoarceți-vă îndărăt!

— Noi. spuse Manolios, continuîndu-și drumul, noi, în numele lui Dumnezeu, vom merge înainte! Vino,

Ianacos, nu-ți fie teamă! Cineva înaintea noastră, b-3 face semn. Nu-l vezi? E Hristos» Haide 1

Mna atunci Costantîs văzu fața limpede, curata, a Jui Manolios.

.— Manolios, strigă el, cum s-a înfăptuit minunea?

— Așa cum se înfăptuiesc toate minunile, răspunse Manolios zîmbind. Foarte ușor, foarte simplu, pe neașteptate... Dar să nu ne pierdem timpul, fraților; haide î îl luă de braț pe Costantis și porniră repede înainte, spre sat; Ianacos venea în urma lor, bolborosind ceva.

— Să nu-ți fie teamă, Costantis! îi spuse Manolios. Satul n-o să piară. Eu îl cunosc pe ucigaș; de aceea mă și grăbesc așa.

— Cine e? Cine? strigă Costantis, oprindu-se în loc de bucurie, Ți l-a arătat Dumnezeu în vis? Spune-mi, cine e?

— Nu mă întreba, nu te opri, umblă! răspunse Manolios pe un ton de poruncă și iubire.

Toți trei porniră repede la vale și, după puțin, intra-ră în sat ca trei telegari la trap.

Trîmbița seizului răsuna furioasă, într-un ritm precipitat. Toate porțile se deschideau, bărbații și femeile ieșeau înspăimîntați din case, își făceau cruce și se îndreptau spre piață.

— Curaj, fraților! le strigă Ianacos. Dumnezeu e

mare!

— Mai bine vezi-ți de capul tău, flaîmucule! bombăni un băirîn. care fugea cu nepoțelul de mînă. Dacă Dumnezeu e mare, s-o arate acum: să-l dezvăluie pe ucigaș!

Moș Hristofis trecu pe lîngă ei și le strigă:

— Chiar acum îl aduc pe Iusufachi sub platan, cu luminări, tămîie și cofeturi. De când a rămas văduv, aga parcă-i lovit cu leuca î

Creștinii treceau grupuri-grupuri la vale. Mihelis își zări de departe prietenii și alergă să-i întâlnească; era palid, deznădăjduit. Dar eînd văzu fața lui Manolios, scoase un chiot de bucurie și-și îmbrățișa prietenul.  
?— Manolios, te-ai vindecat! Te-ai vindecat! Slavă ție, Dumnezeule!

•— Ce-i cu Panaiotaros? întrebă Manolios.

— Au să-l aducă îndată. L-au stîlcit în bătai, că nu mai e în stare de nimic, bietul de el...

Se apropiau de piață. Soarele se urcase de-o -suliță pe cer. Era o vreme dumnezeiesc de frumoasă; sufla o adiere ușoară, satul era inundat de o lumină proaspătă. Bătrînul platan, cu frunzele lui tinere, verzi, foșnea vesel în bătaia vîntului. Oamenii mai în vîrstă ridicau ochii și se uitau cu groază la copac; de cîte ori nu văzuseră ei, dimineața, cînd se trezeau, cîte un trup de creștin legănîndu-se de crăcile lui,

fiindcă îndrăznise să ridice capul și să ceară libertate...

Glasul brutal al seizului răsună tare:

'? — Faceți loc, faceți loc, ghiaurilor!

Pășea în frunte, croindu-și drum prin mulțime cu trupul lui masiv. După el veneau doi hamali, care purtau patul mic de fier cu leșul turculețului; aga îl acoperise din cap pînă-n picioare cu trandafiri și flori de iasomie; nu i se vedea decît fața galbenă, cu părul pieptănat frumos, cu buzele încleștate. Aga pusese, alături de cadavru și o ulcică de lut, plină eu sacâz <Je Hios, pentru ca Iusufachi să aibă ce mesteca pe lumea cealaltă...

La urmă, cu mîini legate la spate, cu capul zdrobit, cu fața brăzdată de vîntăile loviturilor de bici, se țira Panaiotaros. Numai ochii îi mai rămaseră teferi și-i săgetau în dreapta și în stînga, cu \iră, pe. săteni

—. Nu ți-e milă, mă, nenorocitul, de femeile și copiii noștri? îi strigă unul, Mărturisește-ți crima! Panaiotaros se opri din mers.

— Dar de mine cine are milă? mugi el furios.

Ajunse, în sfîrșit, lîngă platan și se rezemă istovit cu trunchiul lui bătrîn. Se căznea să-și șteargă cu umărul sudoarea care-i curgea pe frunte.

În același timp, hamalii îl lăsară pe Iusufachi jos, sub platan, la umbră; apoi aprinseră două luminări mari la picioarele lui și aruncară un pumn de tărînie

într-o tipsie plină cu cărbuni aprinși.

Manolios și tovarășii lui se strecurară prin mulțime și se opriră în rîndul din față, lîngă coșciug. La un moment dat, Panaiotaros se întoarse și-i văzu; ochii i se injectară deodată; își smuci brațele, vrînd parcă, să rupă frînghiile, făcu un pas înainte și, pe neașteptate, izbucni într-un muget fioros:

— Blestemat să fii tu Manolios!

Apoi se sprijini din nou, zdrobit, de platan.

— Curaj, frate! îi răspunse Manolios, Ai încredere în Dumnezeu!

Panaiotaros deschise gura să spună ceva, dar îs. clipa aceea un murmur de groază porni dinspre poarta agiei și trecu din gură în gură, răscolind văzduhul:

— Aga!

îmbrăcat în șalvarii lui de postav brodați cu fir de argint, cu brîul lat, roșu, sub care își înfipsese pistoalele de argint și iataganul cu mînerul negru, cu capul gol, cu ochii umflați de plîns, aga înainta singur, cu pași grei ,și înceți, avînd grijă să nu se clatine și să se facă de rîs. Toți creștinii aveau privirile ațintite asupra lui. Se străduia să meargă drept, spre a nu

!

arăta că e beat sau îndurerat. Își cănise mustața și sprâncenele groase cu vopsea neagră și, din cînd îrt

cînd, ridică mîna dreaptă, își smulgea cîte un fir din mustață și-l arunca în jos. Privea pe sub sprîneene, ca un T:aur, și ochii îi erau roșii ca hurmuzul. Își dăduse cu mosc pe păr și la subsuori și lăsa în urma lui im miros greu de fiară mțărîtată.

Se ferea să-și întoarcă fața și să se uite la Iusufachî} de teamă să nu-l podidească plînsul. Se opri sub platan. Seizul îl înșfacă pe Panaiotaros, îl trînti la picioarele agăi, își înfipse călcîiul în trupul nemișcat al șelarului și așteptă.

Aga ridică mîna. Cu o voce spartă, răgușită, pro-» clamă:

?— Ghiauri! Am să spîiizur în fiecare zi pe cîte unul dintre voi, pînă cînd o să-mi spuneți cine-i uci-gașul. Am să trec tot satul prin ștreang! într-un taler al balanței va sta scumpul meu lusufachi, în celălalt taler satul întreg. Am să vă spînzur pe toți, ghiaurilor 1

Pe măsură ce vorbea, se înfură și bătea pămîntul cu piciorul, ca un cal. Ochii i se opreau pe rînd asupra bărbaților, asupra femeilor; părea grăbit să termine eît mai repede cu toți. Din gură, din păr, de la subsuori îi ieșeau aburi. Se aplecă și începu să-l lovească și să-l calce în picioare pe Panaiotaros. La colțurile gurii îi șiroia o spumă verzuie.

— Ghîaur mîrșav! îi strigă înîuTiat. Tu l-ai omorît? Tu, gealat spurcat, tu l-ai omorît pe lusu-

fachi al meu?

Panaiotaros nu scotea o vorbă; mugea și gernes.

'Aga era learcă de nădușeală; obosise. Atunci se întoarse către seiz și-i porunci j

..... Spînzură-11

Dar în clipa aceea se,,auzi o voce:

— Opriți-vă! Opriți-vă! Știu eu cine-î ucigașul î Seizul își descleștă mîna din grumazul lui Panaiotaros; mulțimea fremăta bucuroaîsă, mișcîndu-se să vadă de unde venea vocea. Aga se întoarse și el și strigă tare:

— Care ,i vorbit? Să vină aici, în față!

Manolios maintă liniștii: și se opri în fața agăi. Seîzul sări lîngă el, ascuțindu-și urechea să audă mai bine; bărbia îi tremura, fața i se făcuse galbenă ca pucioasa.

•— Tu, mă, oropsitul:1, îl cunoști tu pe ucigaș? făcu aga, apucînd brațul lui Manolios și seaturindu-i-l cu turbare.

- Da, îl cunosc.

Cine e?

Eu.

Mulțimea se vînzoli, străbătută ele un val de bucurie; femeile începură să se închine, toți oamenii se luminară la față; satul era salvat!

— Liniște, ghiauri! răcni aga, învîrtind biciul



prin aer,

Ianacos dădea rUn mîiîi, strigmd: „Nu-i adevărat l  
Nu-i adevărat T' Costautis .și Nlibelis se luptau să  
ajungă Ia agă, zbierau, se zbăteau, dar mulțimea se  
aruncă asupra lor, uiăbușindu-le strigătek.

— Liniște! Gura! El este, el! Nu mai spuneți ni-  
mic, lăsâți-l, si scăpăm de năpastă!

Seizu! rîujca. Se rețuezi Ia Manolios săi treacă la-  
țul de gît, dai aga îl împinse la o parte, se apropie  
?«ie Manolios și-l privi în ochi.

— Tu ești, ghiaurule? urlă el.

— Eu.

— Tu l-ai omorît?

"— Eu l-am omorît, Spînzură-mă și lasă-l în pace  
pe Panaiotaros; el e nevinovat.

Panaiotaros se uita la Manolios cu ochii bulbucați;  
deschidea gura, o închidea iar, stătea buimăcit, nu era  
în stare să mai scoată o vorbă... „Oare Manolios sâ-l  
fi omorît? Nu! Nu! protesta în sinea lui; nu-i cu  
putință! Nu cumva, parșivul, face asta numai ca săi  
mă scape pe mine?" ,

— Nu vreau! Nu vreau! începu apoi să strige tare  
și să bată din picioare.

Seizul luă biciul în mînă,

•— Tacă-ți fleanca, ghiaurule! îi porunci el.

Agă se trezi de-a binelea din beție. Îl măsura în-

cruntat pe Manolios și se străduia să înțeleagă ce se întâmplă,

— De ce l-ai omorât, mangafa? Ce ți-a făcut el?,

•— Nimic, slăvite agă! Nu mi-a făcut nimic. Șeitanul m-a împins să-l omor. Noaptea trecută, pe când dormeam, am auzit un glas: „Omoară-l î” și-am coborât în sat, la miezul nopții, și l-am omorât. Nu mă mai întreba nimic, agă. Spînzură-mă!

Seizul se repezi cu ștreangul în mînă și-l înhață pe Manolios de braț. În momentul acela, din rîndurile femeilor țîșni un strigăt ascuțit, țipînd cu deznădejde:

— E nevinovat, slăvite agă; uu-I asculta! E nevinovat, nevinovat, nevinovat!

— Taci, stricato! se auziră în jurul ei mai multe voci, și femeile se năpustiră asupra Caterinei să-i închidă gura.

— Se învinuiește singur ca să scape satul! strigă văduva. Nu vă e milă de el?

Dar femeile o trîntiră la pămînt și o izbiră cu picioarele,

.— Dragă Manolios! Dragă Manolios! strigă văduva, zbatîndu-se să scape.

— E nevinovat! E nevinovat! strigară atunci și cei trei prieteni, care reușiseră să-și croiască drum prin mulțime și să răzbată pînă la agă.

— Slăvite agă, spuse Mihelis, să-mi tai capul dacă acest om e ucigașul... El e ciobanul nostru; e un sfânt, nu-l atinge!

Aga se zăpăci cu totul. Strigătele îi spărgeau urechile. Se uita la Iusufachi, se înfuria, nu știa ce hotărîre să mai ia. Totul se învîrtea și se încurca în mintea lui. „Are ăsta mutră de ucigaș? se întreba în sinea lui, privindu-l pe Manolios. Nu cumva e nebun sau poate chiar sfânt? Dracu să mă ia, nu mai pricep nimica I"

Se aprinse, se mînie iar. Se întoarse către seiz și, arătînd cu degetul spre Manolios, îi porunci:

— La beci cu el! O să văd mîine ce hotărîre iau!

Apoi, către mulțime:

— Să vă mănînce blestemul pe toți, ghiaurilor î  
Ștergeți-o de-aicî, să nu vă mai văd în fața mea l  
Sictir!

Mulțimea se împrăstie, speriată și bucuroasă totodată. Vecinii și vecinele se strîngeau pe la porți să comenteze cele întîmplate și să-i mulțumească lui Dumnezeu că, în sfîrșit, ucigașul a fost descoperit.

— Crezi că-i Manolios? se întrebau unii pe alții.

Păi ăsta e un sfânt...

— Nu-ți bate capul, vecine, răspundea cîte unul.

Că-i el sau că nu-i el, ce ne pasă nouă? Destul că a mărturisit. O să fie spînzurat, și-așa o să scăpăm noi. Aasta-i principalul; restul, vorbe fără noimă. Dum-

Sezeu să-l ierte ]

f~- Dar de ce se învinuiește. singur? Iată ce na pricep. Că, fără doar și poate, nu-i el ucigașul; și chiar dacă ar fi..\*

f— Ei, nu-l cunoști pe Manolios? Bietul de eî, e cam scrîntit la cap. Cică o face ca să scape satul... Auzi colo! Să piară el, ca să scape ceilalți... Păi, dacă ar fi în toate mințile, ar face așa ceva? Nici pome-neală! Lasă-l în plata Domnului; să se descurce Singur!

Cei trei prieteni se adunară acasă la Mihelis. Iana-\* cos își dădea cu pumnii în cap.

—• Numai eu sînt de vină; numai eu! Nătînguî, prostul de mine! Nu trebuia să-l las să coboare de la munte. Nu trebuia să-i spun nimic... Dar cui i-ar fi trecut prin cap una ca asta?!

— E un sfînt... murmură Mihelis. Își dă viața ca să scape satul...

— Trebuie să-l scăpăm! strigăm Gostantis deznă-dăjduit. Trebuie... trebuie!

—• Eu, de-aș fi avut puterea, să fac. ceea ce a făcut Manolios, n-aș fi vrut să mă salveze nimeni, spuse Mihelis. Ați văzut cum îi străluceau ochii? Cum îi lucea toată fața, liniștită și fericită? El a intrat de pe acum în rai; de ce să-l coborîm din nou pe pămînt? Bi-« ne-ar fi dacă am fi și noi cu el!

— Dar putem să fim cu el! strigă lanaeos cuprins  
ele exaltare. Să mergem chiar acum, toii trei, și să-i  
spunem agiii că ne-am furișat cu toții, noaptea, în re-  
ședința lui și l-am omorât pe lusufachi. Să ne spînzurt^  
pe toți patru, la rînd. de platan; și vom intra toți îm-  
preună, unul după altul, în rai î  
Mihelis dădu din cap.

— Eu n-am curaj, dragă lanaeos, /.ist; el. Cum s-d  
las pe Mariori t

„Nici eu, gîndi în sinea lui îanacos. Eu am măgă-  
rușul meu, unde să-l las?”

Dar se mulțumi să tacă.

în timpul acesta, cei patru fruntași așteptau în beci,  
<:u spinările rezmate de perete. Nici vuietul, nici stri-  
gătele mulțimii de afară nu ajungeau pînă la ei; prin-  
tr-un gîrlici rotund, de lîngă tavan, pătrundea doar o  
fîșie de lumină slabă, mohorîță.

— Mi-e foame... suspină bătrînul Patriarheas.

— La toți ne e ioafne și sete, făcu popa Grigoris,  
<iar să îndurăm totul pînă la capăt, cu răbdare. Dum-  
nezeu e cu noi în această groapă a leilor; aveți încre-  
dere în el I

— în clipa asta probabil că-l spînzură pe sărmanul  
Panaiotaros, adăugă învățătorul. Mîine e rîndul nos-  
tru. Dar să arătăm că sîntem bărbați; să biruim foa-  
mea, setea și frica. Și întorcîndu-se către vecinul său:

Curaj, moș Ladas! Acum vezi că aveam dreptate? De câte ori nu ți-am spus: „La ce bun să aduni atîta avere, moș Ladas? Că n-ai să-ți iei cuferele cu aur în mormînt! Fă mai bine o fapta bună; ea o să te urmeze pînă în fața judecății lui Dumnezeu, și-acolo o să te apere.” Ei. acum iv zici? Nu te căiești că nu m-ai ascultat?

Moș Ladas oftă adîne; își întoarse capul mic, goiaș, și-i aruncă învățătorului o privire plină de ură, fără să sufle o vorbă.

— Mîine e rîndul tău, moș Ladas. adăugă popa Grigoris. În eurînd o să apari în fața lui Dumnezeu; ar trebui să te spovedești. Reculege-te, adu-ți aminte ee fapte bune ai făcut în viață, adu-ți aminte ce fapte Tele ai săvîrșit și cere iertare lui Dumnezeu. Pînă mai Ai timp J ,

.12-

— N-am făcut rău nimănui, murmură Lada» ca în ghearele supliciului. Nici bine n-am făcut nimănui; n-am omorît pe nimeni; sînt un om nevinovat.

— N-ai făcut rău nimănui, moșnege Ladas? bucni Patriarheas. Acum, că sîntem pe marginea gi o să ți le torn pe toate, o dată pentru totdeauna m oiai pot să le țin! Zici că n-ai făcut rău nimănui i> ȝomanule? Dar cine a vîndut casa văduvei Ane/n.a? Și cine a scos la mezat și a înghițit viile și ogoarele bă-

trânului Anestis? Și cine a lăsat pe drumuri atîția orfani? Ba chiar pe propria ta fiică, Arghirula, cine a omorît-o? Tu, tu însuși, cu zgârcenia ta! Acum du-te în fața lui Dumnezeu; ai să-i dai lui socoteală!

Ladas se făcu albastru de furie, se învioră deodată, își mișcă trupul și se ridică lîngă perete.

— Rîde ciob de oală spartă! șuieră el. Tocmai boieria ta s-a găsit să pîrască pe alții? Fiindcă, nenorocitul, dacă oi începe să scot și eu la lumină fărădelegile tale, n-o să mai termin nici mîine! Ia spune, ce-ai făcut tu pe lumea asta, porc boieresc? Ai mîncat ca un căpcăun, îndesind în bărdăhanul ăla ca într-un sac fără fund. Ai turnat în tine ca într-o gaură. Ai siluit o mulțime de femei, de ne-ai umplut satul cu copii din flori... Ai trîndăvit și ai lenevit ca un cîine puturos toată viața. Te-ai dat cu turcii, lingușindu-i cu temenele și plocoane... Boieri, mitropoliți, popi, toți v-ați dat cu turcul... Și chiar pe femeia ta, care era o sfîntă, cine a trimis-o pe lumea cealaltă? Sărmana, ai băgat-o în normînt că nu mai putea să-ți rabde destrăbălările! Bătrînul Patriarheas se repezi să-l strîngă de gît» dar ceilalți doi săriră între ei și-i despărțiră.

Unehiașul Ladas turba de mînie. Toată viața lui înghițise, tăcuse, o făcuse pe prostul, că nu vede și că nu înțelege nimic; umblase și el cu temeneli fi prefacă-

284.

torîi, ca să se pună bine cu cei puternici. Dar acum, în fața morții, nu mai putea să rabde și izbucni. Voia să spună totul, să vers« tot veninul din el, să se răz-bune . Ce cred dumnealor, că sînt mai buni decît el? Vom vedea! Va da totul pe față. Ce-o să piardă! Și ce nevoie mai are acum de ei?

Se întoarse către popă;

— Și mătăluță, sfinte Sisoe, care ai pretenția să mă spovedești pe mine, ia spune, ce mutră o să faci cînd o să apari în fața lui Dumnezeu? Mi te tot învîrtești prin sat și te tot fudulești ca un curcan! Sfinția-ta te îmbuibi pînă nu mai poți, iar dacă vine un sărac și-ți bate' la poartă în clipa cînd îți îndopi burta, îți îndulcești glasul, fățarnicule, și-i spui: „Dumnezeu să te ajute, iubite frate, și mie mi-e foame!", fără să vezi că barba ți-e plină de untură, țap de popă! Și vai de săracul care moare fără să fi pus deoparte bani de înmormîntare; îl lași să se împută! Stai cu mîna întinsă cît e ziulica de mare și-l vinzi pe Hristos cu preț bun: atîta sfeștania, atîta botezul, atîta maslul, atîta cunu-nia! Ai făcut și un tarif, cămătarule, de-i despoi pînă și pe sfinți cu el; l-ai lipit de poarta raiului, unde pîn-dești și strigi ca un telal: „Plătește, creștinule, plătește, altfel nu intri!" Poftim, cine vrea să mă spovedească pe mine, Ladas, care sînt un sfînt, care am răbdat toată viața de foame și nu m-am îndurat să beau un păhărel de vin, care am umblat zdrențaros și desculț



și cu burta goală, ca un adevărat apostol... S-ar cădea mai degrabă să te spovedesc eu pe tine, trîntorule! Popa Grigore asculta cu capul plecat, simulînd o mare resemnare creștinească. Dar în sinea lui fierbea, îi venea să se repeadă la gîtlejul acesta osos, să-î răsucească, să nu-l mai audă vorbind. De unde adunase el, ticălosul ăsta, atîta venin? Ha, prin urmare

asta clocea în el, de atîțîa anî, zgripturoiul! Iar aeunt își varsă sufletul aici, își dă arama pe față!

— Vorbește, vorbește, moș Ladas I spuse eî, prefă» cîndu-se că suspină. Hristos a suferit mai mult ca mine, care nu sînt decît un biet păcătos. El a fost ocărit, ponegrit, biciuit, răstignit și n-a scos o vorbă... Și tacmai eu o să mă plîng? Spune, continuă, bătrîne Ladas!

Bătrînul Ladas nu se lăsă rugat a doua oară. Își deschise din nou pliscul să-i mai tragă o săpuneală, dar interveni învățătorul:

— Rușine, fraților! strigă el. Mai avem de trăit doar cîteva ceasuri și în loc să ne înălțăm sufletele- către Dumnezeu, noi ni le scufundăm în patimile pămîntești... Taci o dată, bătrîne Ladas, ai vorbit, ai beștelit, ți-ai vărsat focul; acum destul! Tăceți și voi, fraților; păcatele omului, dacă începi să le înșiri, nu se mai sfîrșesc niciodată.

Dar Ladas rîuji.

?— învățător nepricopsit, făcju el, despre tine ce sa mai spun? Rufele curate și cele murdare, la tine sînt la fel. Cu mintea ta de găină, n-ai fost în stare să faci nici prea mult bine, nici prea mult rău. Ai fi vrut, orop-situle, să faci și tu un pie de bine, dar n-ai putut; ai fi vrut să faci un pic de rău, dar nici asta n-ai putut.

Te-ai mulțumit cu trebușoare mărunte. Cu sufletul tău de mărunțișar, vîndei, ca să te afli în treabă, tăblițe, condeie, abțibilduri, gume. caiete... Ce mai încoace-încolo. Învățător, și pace! Vindeai și baloane pline cu aer, adică vorbe goale, și credeai în ele. Halal să-ți fie! Ladas era grăbit să spună totul, pentru a apuca să-și verse năduful; se întoarse iar către ceilalți doi.

?— Ce-s mutrele astea posomorite? piui el, și ochii mici îi scînteiară. Găina, tot scormonind și scormonind

Baereu, ajunge dfe-șî scoate singură ochii... Poftim, și yoi v-ați scos ochii. Să vă fie de bine! "

Popă Grigoris făcu un semn spre Patriarheas: „Nu-i yăspunde!" Bătrînul boier își înăbuși mînia și tăcu. învățătorul tresări: auzi niște pași apropiindu^se.

\*— Vin... murmură el, și inima îi îngheță în piept. Popa Grigoris se întoarse către bătrînul Ladas, întinzînd mîna să-l binecuvînteze.

?— Iertat să fii, frate! rosti el cu voce solemnă. Iertat să fii pentru tot ce-ai spus adineauri. Ai aruncat toate murdăriile ce-ți împovărau sufletul, ți l-ai

ușurat. Nefericitule, fără să vrei, te-ai spovedit; să te ierte Dumnezeu pentru toate relele pe care le-ai făcut în viață. Ridică-te, moș Ladas; ți-a venit rîndul! Dar Ladas căzu grămadă la pămînt, zbătîndu-se și horcăind.

Afara se auziră suduieli, strigăte, bufnituri. Ușa se deschise și seizul îi îmbrînci cu umărul pe Panaiotaros și pe Manolios, care se rostogoliră înăuntru, izbindu-se de perete; apoi ușa se închise la loc.

— Manolios, strigă Patriarheas, ce cauți aici? De ce te-au adus aici?

— Panaiotaros, făcu învățătorul, ești încă în viață? Nu te-au spînzurat? Domnul fie lăudat!

— Sînt, de n-aș mai fi! mugi Panaiotaros și se gheii mui în colțul lui.

Ladas săltă capul, zgîi ochii la Panaiotaros și întinse mîna să-l atingă.

— Trăiești, mă? cîrîi el. De ce nu te-au spînzurat? S-a răzgîndit aga? S-a răzgîndit, mă? întrebă cu inima tremurîndă. Răspunde!

Ț. Dar nu primi nici un răspuns.

•— Intinde-te aici. dragă Manoh'os, făcu popa Grt«goris. Răsuflă...

— Ia spune, Manolios, porunci boierul, a fost găsit ucigașul? Spune repede, nu te mai ține pe jar!

— A fost, rosti Manolios.

— Cine e? Cine e? strigară într-un glas cei patru fruntași, repezindu-se spre el.

— Eu! răspunse Manolios.

— Tu?!

Toți patru se traseră înapoi, uitându-se la Manolios cu gurile căscate. Cîtva timp nimeni nu mai spuse nimic.

— Nu-i cu putință! strigă în cele din urmă bătrînul boier, după ce cîntări în mintea sa întreaga viață a lui Manolios. Nu, nu! Iadul și prăpădul lumii! Nu-i cu putință!

— Nici eu nu cred una ca asta, bîigui învățătorul. De ce să-l omori tocmai tu? Ești tu în stare, Manoîios, să omori un om? Nu, tu nu poți face așa ceva. Numai popa Grigoris îl privea pe Manolios fără Să scoată o vorbă.

— De ce nu răspunzi, Manolios? întrebă Patriarheas.

— Ce să răspund, boierule? făcu Manolios, ștergîndu-și sudoarea de pe față. Eu sînt ucigașul; n-am nimic altceva de spus. Nu-i de ajuns?

— E de ajuns! strigă Ladas. E de ajuns, Manolios, băiatule! S-a găsit ucigașul! înseamnă că noi am scăpat; înseamnă că există un Dumnezeu!

Manolios se tîrî pînă la fîșia mică de lumină ce pătrundea prin gîrliciul pivniței, scoase de la sîn Evanghelia mică, o deschise la întîmplare și începu să ci-

tească. Oamenii rămâneau undeva, departe, în urma  
îui... Se strecură printre ucenici, se urcă în barcă îm-  
preună cu Hristos, porniră pe lacul Ghenizaret, se  
Stârni un vînt puternic... Hristos, obosit din pricină că

vorbise toată ziua mulțimilor, se culcase la proră, pe  
năvoade, și adormise... Între timp, vîntul care bătea  
dinspre munții Galaad se înteți, răscoli lacul, și valu-  
rile loveau furioase barca mică de pescar. Ucenicii  
păliră de groază.

„Sîntem pierduți! murmurau ei. Sîntem pierduți [  
Să-l trezim pe învățătorul nostru!"

. Dar nimeni nu îndrăznea să-i tulbure somnul. Pe-  
tra se apropie, se aplecă, și, la ultima unui fulger,  
văzu chipul lui Hristos — senin, fericit, zîmbitor.

„Trezește-l! Trezește-l!" strigau ucenicii înghesuți  
în spatele lui.

Petru își luă inima în dinți, întinse mîna, atinse  
ușor umărul lui Hristos.

„Doamne, îi șopti, trezește-te, că pierim V  
Isus deschise ochii, privi la apostolii care tremu-  
rau, dădu din cap și murmură cu amărăciune:

„Am stat atîta vreme cu voi și încă n-aveți cre-  
dință?"

Oftă, se ridică în picioare 3a proră, întinse mîna și  
porunci vîntului:

„Oprește-te 1"

Apoi coborî mîna spre lacul înfuriat.

„Potolește-te I”

Și dintr-o dată vîntuî se opri, valurile se potoliră,, cerul se însenină din nou și toată firea se înveseli, Manolios clătină din cap, privi în jur la cei cinci tovarăși din beci: ochii lui albaștri străluceau fericiți, liniștiți ca apele lacului Ghenizaret.

Moș Ladas își recăpătase viața; se ridicase în picioare și umbla de colo pînă colo, frecîndu-și mîinile.

— S-a găsit ucigașul, slavă Domnului! Am scăpat!

Sărmane Manolios, îmi pare rău de tine! Dar, stînd și judecînd drept, e bine că s-a întîmplat așa: tu erai

289

sărac, fără nici un rost; și-apoi, ești fcinăr încă, n-ai apucat să guști din dulceața vieții. N-are de ce sîUți pară rău că mori. Noroc că ai mărturisit și am scăpat eu!

Se opri din mers, se uită chiondărîș la tovarășii lui și își încreți gura.

„Cum naiba să dreg lucrurile? ehibzui în sinea Iul.

Acum, că am scăpat, cum naiba să mă împac cu ȕapul de popă și cu stricatul de Patriarheas, pe care l-am făcut porc boieresc f Cît despre învățător, pe el nu dau nici doi bani; dar ce mă fac cu ceilalți doi?

M-arn pripit, mi-am aprins paie în cap, nu mai e nimic de făcut! Dar lasă, bine că am scăpat I”

Bătrînul Patriarheas îl privea pe Manolios. care stătea adîncit în citirea Evangheliei. Boierul își simțea inima tulburmdu-i-se și se aplecă la urechea preotului.

— Părinte, îi șopti, nu știu ce să zic, dar mă roade o bănuială...

Popa Grigoris înțelese și tuși sec:

— Nu mai scormoni lucrurile, boierule! Știe ei Dumnezeu ce face...

— Dar dacă e nevinovat? Dacă face asta numai ca să scape satul? Să-l lăsăm? Nu-i păcat? îți ieși asupra ta o crimă ca asta?

— Dumnezeu e milostiv, spuse popa O să mă ierte.

— Dumnezeu o să te ierte, părinte, se prea poate; dar oamenii?

— Atîta vreme cîf stau bine cu Dumnezeu, făcu popa umflîndu-și pieptul, de oameni du mi-e teamă.

— Prin urmare, va să zică...

învățătorul, care se apropiase să asculte discuția lor, interveni;

290

\*— Să nu tăiem firul în patru; să lăsăm cum a lio-tărît Dumnezeu,.. Și-apoi, să nu uităm că Manolios, recunoscîndu-și fapta, și-a salvat sufletul. Ce, asta nu-i destul?

<— E foarte mult! întări popa. El își pierde viața asta trecătoare, dar și-o cîștigă pe cea veșnică... E ca

și cum ai da un ban de aramă și-ai încasa un milion de lire de aur... Fiți fără grijă, Manolios știe ce face... — în fond, e nițeluș viclean... conchise învățătorul, priviri du-l pe Manolios cu un zîmbet șiret. Maiiolios ridicase- ochii din Evanghelie; fața lui strălucea de-o lumină pură. În aceeași clipă apăru seizuî, care se năpusti asupra lui, și-!înșfacă de umăr. — Vino-ncoa', ghiaurule! îi strigă el. Aga vrea să te vadă.

— În numele Tatălui! murmură Manolios, făcîndu-și cruce, și se lăsă în voia cumplitului temnicer. Aga ședea cu picioarele încrucișate sub el, în odaia de primire, eu leșul lui Iusufachi alături, și fuma din ciubucul lung. Era amiază, se făcuse foarte cald. Iusufachi începuse să miroasă. Marta cocoșată se strecură înăuntru fără zgomot, cu brațul plin de trandafiri, capriloî și iasomii proaspete, înainta spre raclă, aruncă florile peste trupul putrezit pe jumătate și ieși-repede, neputînd să îndure duhoarea.

Dar aga, cufundai în durerea lui, nu simțea mirosul; el își fuma ciubucul, adîneit în gînduri. Părea mai obosit, mai calm. „Așa i-a (ost scrisa, își spusese azi-dimineată. Așa i-a fost scrisa..," Și gîndul ăsta îl mai îmblînzi puțin. Nu mai dădea vina pe oameni, ci pe Allah, împotriva voinței căruia nu avea ce face. Poți să te pui cu Allah, dacă așa a vrut, dacă așa a hotărît el? Tot ce se îvîtîmplă în lumea asta e vrerea



lui Allah: tu pleacă-ți capul și taci... Allah a hotărât

ca aga din Licovrisi să-l întâlnească pe micul Iusuf la Smirna; tot el a hotărât ca Iusufachi să fie omorât, și de către cine anume; și tot el a hotărât dacă ucigașul o să fie descoperit sau nu... Totul e scris de la Allah,...

Cînd îl văzu pe Manolios ihtarmd, aga își puse ciubucul pe rogojina pe care ședea turcește și își încrucișa mîiniile la piept.

— Ascultă bine la ce-am să-ți spun, Manolios, rosti el cu glas potolit. Se întoarse către seiz: N-am nevoie de tine, du-te și stai afară, la ușă.

Apoi i se adresă iar lui Manolios, privindu-l drept în ochi:

— Am visat că nu l-ai omorât tu pe scumpul meu Iusufachi... Taci, ghiaurule, lasă-mă să vorbesc!..., Iei vina asupra ta numai ca să scapi satul. Pesemne că ești un deliu sau un sfînt... Treaba ta... Fii pe pace, dorința o să ți se împlinească, o să te spînzur. Dar vreau să știu un lucru, Manolios: să-mi spui adevărat, tu l-ai omorât, bre, pe dragul meu Iusufachi? Lui Manolios i se făcu milă de agă; niciodată nu mai văzuse o asemenea durere; aga nu mai era o fiară turbată; durerea făcuse din el un om. Șovăi o clipă, dar își reveni repede și ridică fața.

— Iubite agă, zise cu tărie, Diavolul m-a împins

ș a fac asta; așa mi-a fost scris, eu l-am omorât.  
Aga se rezemă cu spatele de perete și închise ochii.  
„Allah, Allah, murmură el, lumea e un vis, am rămas orfan...”

Redeschise ochii și bătu din palme. Seizul apăru în ușă.

— Ia-l de-aici! porunci aga. La apusul soarelui să-î spînzuri de platan.

În acest timp, cei trei prieteni — Mihelis, Costantts și Ianacos — cutreierau satul, bătînd la toate porțile și conjurînd sătenii să nu rămîină muți la pieirea unui nevinovat.

— Manolios e nevinovat. Nevinovat! Face asta numai ca să scape satul, striga Ianacos.

— Și ce vreți să facem noi? ripostă un bătrîn. Să ne ducem la agă și să-i arătăm că ucigașul nu-i Manolios? Și după aia? Aga o să înceapă să spînzure în șir, pînă o prăpădi tot satul; în loc de unul, au să piară mii de nevinovați,.. E drept? Ne trebuie nouă asta? Nu-i mai bine să piară unul, decît mii? Mai cu seamă că el singur vrea să moară? Lăsați-l, băieți, îlsați-l să moară, ca să ne scape pe noi; după aceea, o să-i facem o icoană, o să-i aprindem o candelă și-o să ne închinăm la el ca la un sfînt. Dar întîi să moară, Un alt cap de familie se întoarse către Mihelis și-î întrebă cu pornire:

— Ia spune-mi, boierașule, tu ai copii?  
— Nu.  
— Atunci n-ai dreptul să vorbești; lasă-ne-n pace!  
Iar o bătrână, care-și legăna nepotul pe genunchi, îi aruncă lui Ianacos:  
— Ia nu ne mai zăpăci cu vorbele tale, Ianacos,.  
N-au decît să moară o mie de-alde Manolios, numai ne-  
potul meu să trăiască!  
— N-am pomenit așa fiare; sînt mai răi decît lupii  
șî vulpile! murmură Ianacos, ștergîndu-și ochii.  
— Ce fiare, dragă Ianacos? întări Mihelis. Zi-le oa-  
meni, și pace!... Să mergem, ne pierdem timpul de-  
geaba. Facă-se ce-o vrea Dumnezeu!  
— Te gmdești la taică-tu, mîrîi Ianacos îndîrjit. Ai  
vrea să-ți scapi bătrînul!

Dar Mihelis se întoarse spre el cu ochii plini de lacrimi.

— Iartă-niă, dragă Mihelis! strigă Ianacos. Nu mai  
Știu ce spun.

În clipa cînd se aproiau de piață, o văzură pe Ca-  
terina, spălată, dichisită, înaintînd spre ei ca o fregată  
cu toate pînzele întinse.

— Încotro ai pornit, Caterino! Știu că parfumezi  
bine ulița! o întîmpina Ianacos.

— Fricoșilor! Aveți de gînd să-l lăsați pe Mano-

3ios să piară? țipă văduva și ochii mari i se umplură de lacrimi. Dar eu n-am să-l las; mă duc la agă!

— La agă! exclamă Costantis. Ge să faci acolo?

Ți-ai pus în gând să te spurci iar cu ei? Ți -ai adus aminte de amorurile vechi?

— De durere te-ai scrintit și tu la cap, Caterino î zise Ianacos. Du-te, .și fă și tu ce-i putea... Hrisros să fie cu tine!

— în furia lui. aga o să te omoare, sărmano! întoar-co-te înapoi... Îi spuse Costantis, caindu-se de vorbele urâte ce i le aruncase mai înainte.

— La ce-mi mai folosește viața? Dc-a.ș pntea încaltea să-l scap pe Manolios! zise văduva, ahiaeeînd încet, ca o fregată, printre cei trei bărbați.

— E mai bună decît noi toți... murmură Milielis, privind-o cum intră, cu capul sus, în reședința agăi. a cărei ușă era din întâmplare deschisă.

Se făcuse o căldură mare, zăduf; de sus, din odaia de primire, venea un miros greu de trandafiri și de cadavru în descompunere... Aga își rezemase capul de patul mic de fier și adormise, zîmbind prin somn.

Visa, se vede treaba, că toată această nenorocire era doar un coșmar și că în momentul cînd s-o trezi din

nou îl va găsi pe tnicuJ Iusuf alături de el, în ceardac, umplîndu-i paharul cu rachiu...

Doi porumbei se jucau pe marginea ceardacului,

eiugulindu-se și gmgurind: aga îi auzea prin somn și surîdea. Jos, în curte, cișmeaua rămăsese deschisă și curgea în gol; câinele se lungise pe lespezile fierbinți și sufla greu, cu limba scoasă. Un cotoi negru, mare și gras se ghemuise la umbră; ochii verzi îi sclipeau languros, trăgînd cu neastîmpăr spre dulău. Caterina străbătu repede curtea, de teamă să nu fie văzută de seiz sau să n-o latre câinele. Dar seizul nu se arătă, iar câinele, după ce o adulmecă puțin, o recunoscu și dădu din coadă prietenos. Văduvei i se înecă răsuflarea în gură: o duhoare ciudată, grețoasă îi înăbușea pieptul; aerul mirosea cînd foarte urît, cînd foarte frumos... Cunoștea bine casa, căci Marta îi deschisese de multe ori poarta, în taină, pentru a se furișa înăuntru, noaptea, pe vremea cînd aga trăia singur... Adică înainte de a se fi dus la Smirna, unde l-a găsit pe scumpul lui Iusufachi, în mahalaua turcească, stînd pe un scaun cu incnistații de sidef, în mijlocul cafenelei, și cîniînd manele. De cum îl zărise, aga își și pierdu capul; de atunci nu se mai gîndea la Caterina! Seizul îi amintea adesea de văduvă, dar aga se mulțumea să rîdă. „Ascultă, seizule, îi spuse într-o zi acestuia, se zice că odată pașa a chemat la sine pe un prieten să bea rachiu cu el; drept gustări li s-a servit o chisea de măslina și o chisea de icre negre. Prietenul mîncă numai icre negre, și de măslina nici nu se atîngea. «Mănîncă și măslina, bei

efendi», îl îmbie pașa. «Lasă, că-s bune și icrele, pașă efendi», răspunse prietenul. Ai priceput seizule? Lasă, că-i bun și micul meu Iusuf." Seizul tăcu mîlc și din ziua aceea nu-i mai pomeni niciodată de văduvă.

?-!\*»•:

Cateriua străbătu curtea și intră în casă. Dar de la primul pas se înspăimîntă: oglinda cea mare, canapelele, scaunele tapisate, talgerul de aramă pentru mangel, sofaua, toate erau sparte: aga le luase ca țintă și le făcuse țandări. „Tot așa ar fi făcui și Panaiotaros Ia mine..." se gîndi văduva și o trecură fiorii.

Auzi pași și se ascunse după canapeaua sfărîmată. Seizul apăru în prag: părea o adevărată fantomă: cu obrazii scofîlciți, cu ochii înfundați în orbite, cu spumă la gură. Se opri o clipă, privi de jur împrejur fără să vadă nimic, oftă, apoi străbătu curtea clătîndu-se și se duse de se lungi lîngă dulăul întins Ia soare, punîndu-se pe plîns.

Văduva își făcu cruce. „Doamne-Dumnezeule, murmură ea, numai tu înțelegi femeia și o ierți în toate cîte face ea. Iată, sînt pregătită să apar în fața ta." Se îmbăiaase, își schimbase rufele de pe ea, își pusese rochia cea bună, își stropise părul cu apă de flori... „Doamne, murmură din nou, sînt pregătită..."

— Caterina! Ce cauți tu aici? întoarce-te numai-decît acasă, nenorocito!

Văduva se răsuci și o văzu pe Marta, cu părul despletit, nedormită, cu brațul plin de flori, dînd să urce în odaia de primire...

— Draga mea Marta. vreau să-l văd pe agă... zise ea.

— Cum? Micul Iusuf nici nu s-a răcit bine și îndrăznești să... O să te sfîșie, nenorocito!

— Marta, vreau să-l văd pe agă... stăruie văduva. Am să-i destăinuiesc o mare taină: știu cine-i uci-gașul!

Bătrîna sclavă rînji.

— Manolios? făcu ea cu un aer sarcastic.

— Nu, nu, altcineva... O să vezi și-o să te-nfiori I

Sclava lăsă florile pe o treaptă a scării, se apropie de văduvă și se ridică în vîrfurile picioarelor ei mici.

— Cine? Cine? întrebă, șuierînd printre dinți, cu ochii scăpărînd. Așadar, și tu îl bănuiești? Și eu I Și eu!

— Pe cine? făcu văduva surprinsă.

Dar bătrîna o măsură cu privirea, dădu din cap, se aplecă și strînse din nou florile în brațe.

— Nimic, n-am spus nimic, murmură ea. Mă duc să pun florile pe blestematul ăla, că a început să pută. Și scuipă cu scîrbă. Dar, deodată, dădu drumul răutății din ea:

— Și tu, și tu ești plină de viermi, frumoaso! Și

tu, ca și mine. Ce mi te împăunezi așa? Toți sîntem la fel.

În odaia de primire se auzi un zgomot mare și o voce furioasă care urlă:

— Cine-i acolo jos, Marta? Cu cine vorbești acolo cocoșat-o? Fă liniște!

Bătrîna amuți pe loc, în timp ce văduva înainta curajoasă pe scară.

— Eu sînt, dragă agă; eu, Caterina!

t— Sictir de-aici, șteoalfă!

Dar văduva începu să urce sprintenă, abia atîngînd treptele scării.

— Cătea, îi șuieră de jos bătrîna, nu mai ai frică de nimic?

Caterina dădu din umeri și urcă treptele. Nu se opri decît în fața agăi.

— Iubite agă, iartă-mă, iartă-mă! strigă ea, aruncîndu-se la picioarele lui.

Ăga, orbit de furie, o lovi cu piciorul, o răsturnă și se repezi s-o îmbrîncească în josul scării. Dar văduva se agăță de drugii balustradei, întinsă pe burtă, și strigă:

1— Iubite agă, ascultă-mă; nu pot să mai țin taina în mine și-am venit să cad la picioarele tale. Iubite agă, eu l-am omorît!

— Tu, spurcato? Tu, curvă? răcni aga și se în-



toarse spre perete, căutîndu-și iataganul.

— Eu, iubite agă, eu, păcătoasa, eu l-am omorît,  
<în dragoste... din gelozie... Eram geloasă pe el: din  
ziua cînd a pus piciorul aici, nici nu te-ai mai uitat la  
mine. N-ai mai trimis-o pe Marta să mă cheme să  
vin la tine... Și din pricina asta plîngeam într-una...  
mă topeam... Stăteam zi și noapte închisă în casă și  
așteptam înnebunită... Dar nimic... nici un semn... Tu  
îl aveai Iusufaehi și pe mine m-ai uitat... M-am dus  
și la vrăjitori, ți-am pus farmece noaptea în prag și  
așteptam... Dar tu îl aveai pe Iusufachi și la mine  
nici nu te mai gîndeai... Te doream atît de tare, fier~  
beam așa de mult de gelozie, că mi-am pierdut min-  
țile; și ieri, la miezul nopții, am pus mîna pe-un  
cuțit...

Se tîiî la picioarele agăi, i le îmbrățișa și începu să  
scoată niște țipete ascuțite:

— Iubite agă, agă dragă, omoară-mă! La ce bun  
să mai trăiesc? Omoară-mă!

Așa își roti privirile de jur împrejurul pereților,  
căutînd iataganul. Casa începu să se învîrtească cu  
el, ochii i se încețoșară, nu mai vedea nimic. Văduva  
scoase un cuțit de la sîn.

— Iată, cu cuțitul ăsta l-am omorît...

Se ridică în genunchi, întinse cuțitul spre agă,

— Iată, cu cuțitul ăsta... repetă ea, aplecîndu-și  
gîtul.

Ochii agăi se injectară de sânge. Ridică fața. Îl revăzu pe micul Iusuf zăcînd în pat, livid, cu ochii des-

eirișî, cu gura căscată; văzu muștele mari, vinete-verzui, care i se puneau pe buze, îi intrau și-i ieșeau din gura, din nări.

Apoi întoarse iar capul și o văzu la picioarele lui pe văduva. Se năpusti asupra ei, smulse cuțitul pe care î-l întindea, îl ridică în sus și dintr-o lovitură îl înfipse, pînă în plasele, în inima femeii. Pe urmă îi dădu brînci cu piciorul, făcînd-o să se rostogolească pe treptele scării.

Ilustrația copertei: Albin Stănescu

nikos kazantzakis  
hristos răstignit a doua  
oară

ROMAN

\*●

TRADUCERE DE  
PERICLE MARTINESCU ȘI  
IOAN HALIANIS

1968

EDITURA PENTRU LITERATURĂ

Sângele scurs din trupul văduvei îl înfurie și mai rău pe agă. Vedea roșu înaintea ochilor, un val de sânge i se urcă la cap. În el se trezi dorința străveche să taie cu nemiluita oameni și vietăți în jurul trupului iubit ce-i fusese ucis, și ca să-și ușureze inima. Ținea încă în mână cuțitul; brațul îi era mânjit de sânge până la cot. Îl chema pe seiz.

— Coboară-n beci, ia-l pe Manolios și du-l la platan. Sună din trâmbiță să se adune toți ghiaurii și să vadă! Să-l duceți și pe scumpul meu Iusufachi la platan, să vadă și el... Spânzură-l pe păcătosul ăla, fie că e, fie că nu este el ucigașul! Și adu-mi gîrbaciul; o să cobor să-i rup cu mîna mea oasele. Numai așa mă voi ușura! Poate c-o să-i spînzur astă-seară pe toți cinci, la rînd, de-or fi sau n-or fi vinovați. Am să-i .spînzur, pe toți, să nu mai rămîna nici unul! De ce, adică, ghiaurii să trăiască, iar Iusufachi, odorul meu, să zacă mort aici? Pleacă!

Ochii i se umplură de lacrimi; se răsuci și puse cuțitul plin de sânge pe trupul micului Iusuf, între florile de trandafiri și iasomie, spunînd:

— Ia-l cu tine, Iusufachi iubit.

Apoi se așeză jos, cu picioarele încrucișate, se rezemă de micul pat de fier și începu să fumeze, în-

chise ochii. Prin mintea lui începură să se perinde cîmpii, sate, munți. Refăcu, în gînd, călătoria de la Licovrisi pînă la Smirna, mergînd cînd în harabale, cînd călare pe un catîr, cînd cu mașinăria aceea drăcească adusă de frînci<sup>1</sup>, blestemați fie ei! Și deodată, într-o dimineață — o minune! — geamii, palate, bazare, mii de oameni, zvonuri de meterhanele, mulțime de grădini și apa mării!... Dar, pe negîndite, toate se scufundară brusc; pe țărmul mîngîiat de spuma mării nu mai rămase decît o cafenea. Ușile erau deschise; era cald, soarele se pregătea să apună; agalele abia ieșiți din baie, gătiți în hainele cele mai bune, cu mustățile cînite cu vopsea neagră, se așezaseră în cerc pe rogojini și fumau din narghilele. Aga din Licovrisi intră în cafenea, și ce-i fu dat să vadă ochilor? În mijlocul lor, stînd într-un tron pe un scaun înalt, micul Iusuf cînta?. Dunia tabir, mia tabir, aman, aman / Cîntă ai bate din palme, totul dispăru — cafeneaua, agalele, rogojinile, narghilelele; din întreaga Smirnă nu mai rămăseseră decît el și scumpul lui Iusufachi; unul care se ruga în genunchi, celălalt făcînd nazuri și fițe și mestecînd sacîz... Seizul se întoarse, aduse gîrbaciul și-l lăsă pe genunchii agăi; acesta se aplecă, își ridică pleoapele grele, privi biciul, dar nu se clinti. Unde să se ducă? Pe ce să plece din colțul acela plăcut, de la marginea

mării, unde se afla alături de micul lui Iusuf? închise din nou ochii și se trezi iarăși la Smirna. Afară trîmbița seizului răsună furioasă. Soarele scăpătase pe cer, dar căldura nu se domolise încă. Nici o frunză nu se mișca. Înmărmurit, fără apărare, satul se chircise și picotea în văpaia asfințitului. La sunetul trîmbiței, porțile se deschideau una câte una; sătenii ieșeau din curți și se adunau în jurul 1 Europeni din apus (n.t).

platanului. Unii tăceau, apăsăți de gînduri grele; alții umblau de colo pînă colo, neliniștiți, și se întrebau: „Manolios a omorît, sau nu? El e ucigașul, sau nu?”

— Ferește-te de apa liniștită! spunea un țăran, dînd din cap. Eu, unul, îl bănuiam de mult pe Manolios ăsta: într-o zi cu văduva, într-o zi cu Iusu-fachi... Ptiu! Ce destrăbălare!

Bătrînul paracliser sosi în piață cu sufletul la gură; aducea o veste nouă care avea să facă vîlvă; părea foarte bucuros.

— Trecînd prin fața casei agăi, începu el, m-am apropiat de zid. Cînd colo, o văd în curte pe Marta cocoșată bătîndu-se cu pumnii-n piept și văicărindu-se. „Ce ai, fă?” o întreb. „A omorît-o pe văduvă!” îmi răspunde ea. „Cine, fă?” „Aga. A înjunghiat-o ca pe un miel și-a aruncat-o pe scări în jos.

Cheamă creștinii să vină s-o ia... că doar era și ea creștină, săraca... Spune-le să- vină s-o îngroape ."

— Auzi, auzi, s-o îngroape! rânji unul cu fața gălbejită. N-are decît să se topească în smoala iadului! Soarele se apropia de pămînt. Păsărelele dornice să se culce între ramuri dădeau tîrcoale în jurul platanului, dar văzînd mulțimea de oameni sub frunzișul lui și auzind vuietul de jos se speriară; zburătăceau încioace și încolo cu neastîmpăr și așteptau să dispară gloata de oameni, spre a se întoarce la cuiburile lor. Pe neașteptate, poarta grea a agăi scîrțîi prelung și se deschise. Toate capetele se întoarseră spre ea și un „Ah!" adînc se ridică din mijlocul mulțimii, străbătînd văzduhul ca un val de durere. Calm, zîmbitor, Manolios apăru în prag, cu mîinile legate la spate, cu fața și brațele brăzdate de șuvițe de sînge. Se opri o clipă, de parcă ar fi vrut să-și ia rămas bun de Ia săteni, dar seizul, care pășea în urma lui

încruntat, îl plesni amarnic cu harapnicul; Manolios, fără să scoată o vorbă, trecu pragul.

În spatele lui apărură din nou cei doi hamali, care duceau patul mic de fier, pe care zăcea, acoperit de flori, Iusufachi, pe jumătate putrezit.

Manolios înainta liniștit; privirea îi aluneca încet, în semn de adio, pe fețele oamenilor din jurul lui, apoi se îndrepta spre case, spre copaci și, în depărtare,

spre grânele care își întorceau spicele coapte și strălucitoare ca aurul către soarele ce asfințea. „Domnul fie lăudat, își spunea el, o să fie o recoltă bună anul ăsta; sărăcimea o să aibă ce mânca 1”

Deodată, zări sub platan pe cei trei prieteni ai lui, care-l priveau cu lacrimi în ochi. Manolios le zîmbi și făcu un semn de salut din cap. Apoi se opri o clipă, privi spre mulțime și strigă:

— Oameni buni, plec; rămîneți cu bine!

Și se întoarse din nou către cei trei tovarăși.

—? Fraților, tu Mihelis, și tu, Ianacos, și tu, Costantis, plec. Rămîneți cu bine!

— E nevinovat! Nevinovat! Nevinovat! strigară cei trei prieteni cu glasuri sugrumate.

— N-aveți, mă, nici un pic de inimă? strigă Ianacos către sătenii care priveau scena amuțiți. Ar trebui să îngenuncheați și să vă închinați în fața lui, nesimțiților! Că doar pentru noi moare; pentru noi, ca să scape satul; nu înțelegeți? El ia asupra lui toate păcatele noastre, ca Hristos. Fraților...

Dar n-apucă să termine: seizul se repezi la el cu harapnicul, ale cărui curele i se înfășurau de două ori în jurul gâtului.

Aga apăru în poartă; văzduhul se umplu de duhoarea suflării lui. Se lăsă o tăcere mormîntală. Mulțimea se dădu la o parte și-i făcu loc să treacă. Cu pas greoi, mohorît, aga înainta încet, cu ochii înfipti în

pămînt Se opri lîngă platan și, fără să se uite la Manolios, întinse mîna către seiz și-i porunci:

— Spînzură-l!

Bruta se repezi la Manolios și-l înșfacă de ceafă.

Dar în clipa aceea se auzi un strigăt ascuțit, șuierător, de groază și de bucurie:

— Agă! Agă!

Bătrîna Marta se tîra spre el șchiopătînd, gîfîind, cu un maldăr de boarfe în brațe. Seizul păli, scăpă din mînă lațul pe care-l pregătea, se sprijini de platan, cu falca de jos tremurîndu-i tare. Cocoșată se prăbuși la picioarele agăi, țipînd cu glasul ei strident:

— Agă, privește! Privește!

Și desfăcu bocceaua, întinzînd pe pămînt, în fața agăi, o cămașă, niște șalvari scurți, o pereche de tuzluci, toate pătate de sînge. Aga se plecă spre ele:

— Ale cui sînt, hoască, bulendrele astea?

Ale seizului l răspunse bătrîna. Ale seizului, agă!

Aga se întoarse și-l străpunse .cu privirea pe seiz. Acesta simți că-l părăsesc puterile și se lăsă la pămînt, la picioarele platanului. Sătenii rămaseră cu răsufierea tăiată.

Dintr-o săritură, aga se aruncă în spinarea seizului j îl frămînta cu picioarele, urînd:



— AU Iduhtar! Husein Muhtar!

Seizul, încovrigat la pământ, își ascunse fața în  
mâinile mari, păroase.

— Aman! gemu el ca un vițel.

Cei trei prieteni se apropiară; inima le bătea în  
piept de da să se spargă. Toată mulțimea se mișcă,  
st vJnzou Și facu cerc m Jurul agăi, al seizului și al  
bătrânei Marta. Fără să fie văzut de nimeni, Ianacos  
se strecură lângă Manolios, îl dezlegă, îi apucă mîna  
Și i-o sărută.

Aga ridică fața; văzu țărani strînși în jurul lui,  
văzu fețele lor strălucind de bucurie și ridică biciul.

— Ghiaurilor, urlă el, sictir! Cărațt-vă de-aioi!

O să vă mănînc de vii pe toți!

Se năpusti ca un orb asupra mulțimii și începu să  
lovească în femei, în bărbați, la nimereală. Spumega  
de mînie.

Piața se goli cu iuțeala fulgerului; țărani dădeau  
buzna unii peste alții, se călcau în picioare, fugeau  
spre casele lor; cei mai cutezători se pitiră pe la  
colțuri și stăteau la pîndă. Cei trei prieteni îl luară  
pe Manolios și se duseră de se lipiră cu toții de zidul  
din capătul celălalt al pieței, de unde puteau să vadă  
și să audă totul.

— Tu, mîrșavule? Tu, cîine?! urla aga.

Se urcase cu picioarele pe trupul seizuîui, îl zdro-

bea, îl scuipa, cu spume la gură. Scotea hangerul din teacă, îl băga la loc, se apleca, lua câte un pietroi de jos, îl arunca în capul seizuîui. Își ieșise cu totul din minți și nu știa ce moarte mai cumplită să aleagă pentru slujitorul său.

Bătrîna Marta nu-și mai găsea locul; ȝopăia, dansa, zburda sprintenă și bucuroasă; întindea veșmintele pe jos, le împăturea, le despătuia, le scutura în aer și le întindea din nou pe pămînt, ca să se vadă bine petele de sînge. Și rostea mereu, ea într-un cîntec de jale, aceleași și aceleași cuvinte:

— L-am auzit, agă, cum a urcat la miezul nopții... Am auzit și un ȝipăt subțire, subțire de tot, ca de pui pe eare-l taie cineva, agă... Dar nu îndrăzneam să crîcnesc, sărmana de mine! Și acum, iată, iată, i-am găsit boarfele!

Și se pornea să le despătorească iar, să le întindă pe pămînt și să arate petele de sîtîge...

Dar aga se satură deodată de trîncănelile ei. Îi dădu o lovitură de picior în șale, bătrînica scoase un  
10

ȝipăt ascuțit și, șontîc-șontîc, se tîrî pînă la poarta casei și se ghemui în prag; de aeoi privea cu ochi mici, sfredelitori, ca de pasăre de pradă, spre aga și seizul rămași în mijlocul pieței.

— Acum răfuiți-vă între voi, paginilor! murmură

ea. Eu mi-am făcut datoria, am găsit ceea ce căutam, de celelalte nu-mi mai pasă!

Aga se așeză jos, cu picioarele încrucișate sub el, și-l sili pe seiz să se așeze și el la fel; stăteau așa amândoi, față în față; nasurile li se atingeau. Rămaseră mult timp acolo nemișcați, unul în fața celuilalt. Soarele apusese; păsările, văzînd că mulțimea omească dispăruse, prinseră curaj și se întoarseră la bătrînul platan, lăcașul lor strămoșesc, cu puzderie de cuiburi ascunse între ramuri.

Cei mai îndrăzneți dintre sătenii care pîndeau pe la colțuri și cei patru prieteni care se lipiseră de zid își țineau răsuflarea și așteptau urmarea, simțind că ceva înspăimîntător are să se întîmple dintr-o clipă într-alta.

— Mi-e milă de bietul seiz, murmură Manolios.

— Lui Dumnezeu nu-i e milă, răspunse Ianacos.

Taci, să nu ne-audă!

Dintr-o dată, aga sări în vîrtul picioarelor, ca un leu, și mugi:

— Scoală sus, cîine î

Seizul se ridică și el dintr-o săritură. Aga scoase hangerul și-l repezi o dată, de două, de trei ori în seiz, retezîndu-i nasul și cele două urechi, pe care le strînse apoi de pe jos și le azvîrli cît colo. Orientalul, cu chipul lui fioros, nu făcu nici o mișcare, nu suflă nici o vorbă; stătea în picioare, drept, ca un arbore

pe care cineva l-ar curăța de crăci. Sîngele-i curgea  
șiroaie la pămînt și se închea în țărîna care se pre\*  
făcea într-un fel de aluat la picioarele lui.

Aga ridică harapnicul,

II

— Aleargă 1 răcni el.

Seizul începu să alerge, poticnindu-se la fiecare  
pas, în jurul platanului.

— Oprește-te! răcni din nou aga.

Seizul se opri. Aga se năpusti asupra lui, îi dădu  
jos ceacșirii scurți, îi înșfacă boașele, i le tăie dintr-o  
lovitură de hanger și le zvîrli peste cadavrul turcule-  
țului ucis, printre florile de iasomie.

Orientalul scoase un muget înfiorător și se rosto-  
goli la pămînt. Aga îl înhață de ceafă, îl înghesui pe  
scăunel, îi trecu ștreangul pe după gît, dădu cu picio-  
rul în scăunel și seizul rămase atîraat în aer, cu trupul  
ciuntit, hărtănit, șiroind de sîuge.

Cu mîna plină de sînge, aga își șterse sudoarea de  
pe frunte și fața i se mînji de pete roșii. Apoi se așeză  
din nou jos, gîfîind, mugind ca un bivol, și-și con-  
templă cîtva timp seizul. După ce-și răcori bine su-  
fletul, se ridică încet și, fără a se mai uita nici la ceiz  
nici la Iusufachi, porni spre casă, șontăcăind, clatinîn-  
du-se, crezînd că nu-l vede nimeni. Izbînd poarta  
cu piciorul să se închidă în urma lui, alunecă deodată

și se prăvăli, cât era de lung, pe lespezile de piatră, făcînd să răsune toată curtea.

— Ce s-o fi întîmplînd oare sus, afară? îi întreba în aceeași clipă boierul Patriarheas pe tovarășii lui. întinși pe jos, cu spinările rezemate de perete și cu ochii ațintiți spre ușa scundă a beciului, așteptau toți cu înfrigurare.

— Să-ți spun eu, boierule dragă, răspunse moșneagul Ladas, care încerca să repare gafele făcute și să-i lingusească iar pe cei puternici. În clipa asta, Manolios — Dumnezeu să-l ierte! — se leagănă în aer, pe drept sau pe nedrept, ce ne pasă nouă? Principalul e că noi am scăpat. Și acum o să apară seizul și-o să zbiere: „Afară, ghiaurilor, sictir, acasă!" O

să ne dea cîte un picior în spate și-o să ieșim iar la lumină să ne vedem de treburile noastre. Cit despre cele ce ne-am spus aici, dragă boierule și dragă părinte Grigoris, gata, să le socotim duse ca sarea în apă!

„Ele s-or duce, dar tu n-o să te duci niciodată în rai, bătrîn scîrnăv!" își spuse în sinea lui popa Grigoris; dar amintindu-și că era creștin și preot, își îndulci și chipul și glasul, și zise:

— Să dea Dumnezeu să scăpăm, moș Ladas, și-o să uităm totul. Că doar oameni sîntem! Am trecut printr-o încercare grea, și ne-a ieșit din gură o vorbă,

două mai mult; eu, unul, le-am și uitat!

— Eu n-am să uit niciodată că m-ai făcut porc boieresc, zise bătrînul Patriarheas cu parapon. Porecla îl atinsese drept la inimă, pentru că i se potrivea ca o mănăușă.

— Am spus eu asemenea lucru, dragă boierule? murmură Ladas, prefăcîndu-se, chipurile, că se miră. Iacă, îmi iau vorba înapoi. M-am zăpăcit, săracul de mine; de frică încurcam vorbele, nu mai știam ce spun. Voiam să zic boier și am zis porc boieresc. Panaiotaros înălță căpățîna lui mare, spartă.

— Să vă ia dracu de fricoși și nemernici! strigă el. Vă temeți unul de altul, vă urîți unul pe altul, dar vă codiți s-o mărturisiți pe față. Vreți să vă aveți bine între voi, trîntorilor, ca să despuiați lumea nevoiașă! Eu însă, să știți, cu toate că-s om de nimic, nu mă tem de voi; popi, mitropoliți, boieri, fruntași, învățători — toți sînteți o apă și-un pămînt. Mi-e scîrbă!

Învățătorul tocmai se pregătea să intervină ca să împace lucrurile, cînd ușa se deschise deodată și în dreptul ei apăru bătrîna Marta, cu ochii mici, pătrunzători, strălucindu-i în penumbră și aruncînd scînteii.

— Ce vești ne-aduci din lumea de-afară, Marta? strigă Patriarheas, ridicîndu-se de jos.

Bătrîna sclavă rînji satanic, întinzînd mîna în chip

de cerșetoare:

— Dacă nu-mi umpleți pumnul de galbeni, răspunse ea, nu scot o vorbă.

— Fă, zgripturoaico, se tîngui Ladas, nu ți-e milă de noi? Sîntem oameni săraci; vrei să ne sugi tot sîngele din vine?

— Ne-aduci vești bune, sau proaste? o întrebă popa Grigoris. Mai întîi spune-ne și pe urmă om vedea.

— Nu suflu o vorbă, părinte, am zis! Sfinția-ta nu întinzi tot așa mîna, înainte de a începe cu Kyrie eleison? De ce, adică, eu să fiu mai bună ca sfinția-ta? Dezlegați-vă baierile pungilor, boierilor; nu vă vreau decît binele!

Bătrînul Patriarheas își dezlegă cel dintîi punga și scoase o liră de aur. Apoi se întoarse spre popă:

— Haide, părinte, spuse el, ai auzit, te-a făcut popă-boier, nu te calici. Deschide-ți teșehereaua și mătaluță, moș Ladas, care mă numești porc boieresc; o să-ți facă bine dacă o să ți se ia puțin sînge; s-ar putea să te lovească damblaua, moșneagule. Hai și domnia-ta, învățătorule, dă-i și tu ceva, cît poți, că ești sărac — și să terminăm. Bătrîna ne aduce vești bune; nu vedeți cum îi sticlesc ochii?

Popa și învățătorul își desfăcură pungile; bătrînul Ladas oftă.

— Nu s-ar putea să-ți rărnîn dator, buna mea Marta? întrebă el rugător, îți semnez o chitanță.

— Halal să-ți fie, zgîrie-brînză 1 făcu bătrîna. Viața ta nu merită nici măcar o nenorocită de liră? Hai, fă-ți puțin curaj! Deschideți punga, dar bagă de seamă să nu te lovească damblaua!

Și întorcîndu-se către Panaiotaros:

— Ție, sărmane Ghipsofag, nu-ți cer nici un ban; știu că văduva te-a lăsat lefter de bani.

14

— Tacă-ți botul, baborniță! urlă Panaiotaros. Stai așa, să-ți iau măsura cocoșei și să-ți fac un samar, să nu te roadă, viespe!

— Nu te mînia degeaba, Ghipsofagule, am și pentru tine o veste: ai scăpat! Ai scăpat, ibovnic păcătos! Caterina s-a dus pe lumea cealaltă!

Panaiotaros holbă ochii; vru să spună ceva, dar vorbele i se îneacă în gît.

.— Da, continuă bătrîna, aga a omorît-o adinea-  
uri; i-a înfipt cuțitul în inimă; s-a sfîrșit cu ea!

Namila de Panaiotaros se rostogoli la picioarele zidului și începu să se dea cu capul de perete, mugind ca o fiară și chemînd-o pe văduvă. Bătrîna cocoșată, încovoiată în prag, îl întărită.

—? Cine a pus-o să fie frumoasă? Cine a pus-o să fie stricată? Cine a pus-o să se ducă la agă? Ce-a căutat, a găsit! I-a înfipt cuțitul în inimă și a dat-o de-a berbeleacul pe scări în jos.



Dar Panaiotaros n-auzea nimic; trînttt cu burta la pămînt, își mușca mîinile, din care începu să curgă sînge, și o chema mereu pe văduvă.

În acest timp, Patriarheas strînse banii și de la ceilalți și umplu pumnul bătrânei Maita de galbeni. Abia atunci cocoșată își deschise gura mică și începu să povestească totul cu de-amănuntul. În timp ce gura îi turuia, cocoșată rîdea, dansa, răcnea și rânjea, imitînd pe agă și pe seiz... Popa Grigoris își făcu cruce.

— Să mergem, spuse el. Binecuvîntai fie numele lui Dumnezeu! Am intrat aici ca niște simpli oameni și ieșim cu aureolă de eroi și de martiri pentru Hristos!

— Să mergem, zise la rîndul lui bătrînul boier. Am scăpat destul de ieftin!

— Afacerea asta m-a costat o liră, bombăni zgîrcitul de Ladas. Dar cînd m-oi vedea afară, mi-o scot  
15

eu! Voi începe cu ticălosul de Ianacos; am să-i umflu măgărușul!

Pe cînd trecea pragul, popa Grigoris se întoarse către tovarășii lui:

— Mîine, fraților, va trebui să facem în taină o slujbă de mulțumire către Cel de sus. Ne-am ținut tari ca niște bărbați adevărați și ca niște creștini; am

ieșit biruitori din această cumplită încercare, slăvit  
fie numele lui Dumnezeu!

— Iar eu, spuse învățătorul, am să pun copiii să  
facă o compunere în legătură cu martiriul și eroismul  
gintei grecești.

Popa Grigoris ieși primul, cu capul sus, mergînd  
țanțoș ca un țap în fruntea turmei; după el venea  
bătrînul Patriarheas, murdar ca vai de el și mort de  
foame; în urma lui, învățătorul mergea cu pieptul  
înainte, mîndru că a dat dovadă de atîta eroism și că  
nu și-a făcut strămoșii de rușine; ultimul se tîra moș-  
neagul Ladas, ținîndu-se cu mîinile de brăcinar,  
fiindcă i se rupseseră baierile de la nădragi.

— Hai, Ghipsofagule, ieși și tu! strigă bătrîna co-  
coșată, care aștepta în ușă cu cheia în mînă. Ai rămas  
văduv, nenorocitul! Dar și aga a rămas văduv, așa  
că du-te de-i ține de urît.

— Așteaptă să plece întîi măgarii ăi mari, urlă șe-  
larul. Eu vreau să ies de-aicea singur.

Se ridică în picioare și arată cu pumnul la ceilalți;

— Popi, mitropoliți, ciocoi, fruntași, învățători, sîn-  
teți toți niște scîrnăvii! Ptiu!

Preotul nu se mai putu stăpîni și se întoarse spre  
șelar:

— Iudă! îi strigă în față, zbughind-o pe ușă,  
Panaiotaros se repezi să-l înhațe de barbă, dar popa  
ajunsese afară și străbătea cu pași mari curtea, urmat

de ceilalți trei, care călcau pe urmele lui.

16

Se înnoptase. Ulițele erau pustii; sătenii se încinseseră în casele lor, unde cinau și beau un pahar mai mult ca de obicei, sărbătorind ziua de astăzi. Manolios, seizul, văduva, aga, micul Iusuf, bătrîna Marta, stîrneau discuții aprinse. Toate casele vuiau, satul se înviorase. Bătrînii ^veau ce să povestească urmașilor lor, femeile ce să clevetească pe la porți, copiii ce să asculte și să-și amintească mai tîrziu...

Bătrînul Patriarheas se așezase la masa lui încărcată de bucate; se spălase, se primenise și se dichisise bine. Lenio, durdulie și voioasă, cu obrajii rumeni, era într-un veșnic du-te-vino. Îi fiersese o găină și-t făcuse o supă dreasă cu ou și lămîie, ca să-și revină în fire. Mihelis ședea în fața tatălui său și-l privea cum înfulecă cu lăcomie, asudat, grăbit, nerăbdător să-și refacă forțele pierdute... Îl asculta cum vorbește, cum rîde, cum mestecă și-l măsoara cu privirea. „Ăsta-i taică-miu, gîndea el; omul ăsta-i taică-miu..."

— Am scăpat ieftin, spunea boierul cu gura plină.

Acum, că am văzut moartea cu ochii, am înțeles, dragă Mihelis, ce vra să zică viața... Nu trebuie să ne pierdem timpul, fătul meu: să mîncăm, să bem, să petrecem, să nu ne trezim că sîntem luați pe nepregătite... Ia închipuiește-ți, bunăoară, că n-aș fi scăpat; găina

asta n-ar fi acum pierdută în zadar?

Dar Mihelis continua să-l privească în tăcere și să-și spună: „Ăsta-i taică-miu... ăsta-i taică-miu...”

Părintele Grigoris se instalase în curtea lui, sub bolta de viță încărcată de struguri, și mânca și el. Sufla un vîntișor dulce de vară; busuiocul și iasomia miroseau frumos; cotoiul venise la picioarele stăpînului său și se freca de el, torcînd. Mariori stătea în picioare, cu ulcica de vin în mînă, și umplea mereu paharul tatălui său; pe obrajii ei palizi curgeau lacrimi de bucurie.

2

17

Boierul-popă bea, mânca și nu-și mai încăpea în piele.

— Nici o clipă nu mi s-a înfricoșat inima; m-am purtat ca un adevărat conducător, ca un reprezentant vrednic al lui Dumnezeu în Licovrisi. I-am vorbit deschis agăi, am apărat creștinătatea, iar în închisoare am stat drept și am privit moartea în față... Draga mea Mariori, poți să fii mîndră de tatăl tău...

Moșneagul Ladas ședea și el pe banca de piatră din curtea lui; desculț, neîncins, își molfăia pînica de orz, lua din cînd în cînd și cîte o măslină, și-i vorbea într-una Penelopei lui: îi povestea de-a fir-a-părce a făcut, ce i-au făcut, ce a spus, ce i-au spus, și cît îl costase toată afacerea asta...

La gândul că dăduse o liră, oftă cătrănit, intră în casa, deschise cufărul, scoase catastifele și se apropie de lumina opaițului. Scuipă în deget și începu să întoarcă filele: controla numele datornicilor, cine și cât îi datora fiecare, când se încheia termenul de plată și câtă dobândă avea să capete. Controlul acesta îl mulțumi, și surîse fericit.

— Mîine dimineață, dragă Penelopa, o să mă răzbun. Am fost la doi pași de moarte, dar acum, că am scăpat, s-a terminat cu bunăvoința și hatîrurile! Îți datorez, înghite-mă; îmi datorezi, te-nghit eu — și repede, cât mai sîntem încă în viață. Ce zici, dragă Penelopa?

Dar Penelopa lui, nepăsătoare, moartă parcă, își aținti ochii în gol pe iglițele sale și împletea de zor, ca și cum ar fi văzut și ea moartea în față, iar acum se grăbea să-și termine ciorapul. Nu se neliniștise cttuși de puțin că-i dispăruse bărbatul, după cum nici nu se bucurase că se întorsese și umbla de colo-colo prin curte, ținîndu-și nădragii cu nciîna, scărpinîndu-se și trîncănind într-una.

18

Taclaleîe au ținut pînă tîrziu în seara aceea, opaițele au rămas aprinse pînă la miezul nopții. Apoi luminile s-au stins una cîte una, satul și-a închis toți ochii și s-a pornit să sforăie.

La vestea ieșirii fruntașilor din temniță, Mihelis se despărțise numaidecât de prietenii lui; se grăbise să-și vadă tatăl

— Haidem acasă la mine, să mâncăm astă-seară împreună! le propuse Costantis celorlalți doi prieteni, după ce Mihelis plecase. Se cuvine să-ți sărbătorim învierea, Manolios!

Pe chira Costantis o nimeriseră în toane bune în seara aceea; nu strimbă din nas când îi văzu întrînd pe toți trei; își suflecă mînele, aprinse focul, pregăti cina, puse masa, aduse vin și coborî un ulcior cu apă în puț, ca să fie rece.

— Sora ta, șopti Costantis la urechea lui Ianacos, n-are pereche în lume ca gospodină, cînd e în toane bune; după cum n-are pereche, păcatele mele, și cînd e în toane rele. Slavă Domnului, am avut noroc astă-seară... Bine ați venit fraților! rosti apoi cu glas tare.

— În sănătatea ta! răspunseră oaspeții.

Toți trei erau flămînzi și începură să mănînce și sa bea. În picioare, în spatele lor, stăpîna casei îi servea cu inimă largă.

Ianacos și Costantis ridicară paharul și ciocniră cu Manolios.

— Hristos a înviat! strigară amîndoi, privindu-l eu duioșie pe prietenul lor.

Dar Manolios nu vorbea și nu rîdea; era adîncit în

gîndurile lui. Se bucura că mai trăia, că se ospăta, că bea și petrecea cu prietenii lui; se bucura că simte boarea serii mîngîindu-i fruntea asudată... Totuși, crezuse, că avea să fie în altă parte astă-seară, și o expresie  
2\* 19

sie de mîhnire, luminată de seninătatea de dincolo de lumea asta, îi învălui chipul.

— Nu te pierde cu firea, dragă Manolios! îi spuse Ianacos. O fi bine în rai, nu zic, dar nici pe pămînt nu-i rău... Știu că-n rai n-o să-i mai găsești pe Costantis și pe Ianacos I adăugă el rîzînd. Că noi doi, dragă Costantis, după cum merg lucrurile, sîntem candidați la iad — dar nu chiar în fund, ci ceva mai sus, mai pe la față!

Toți trei rîseră și își umplură din nou paharele.

— îmi pare rău de biata văduvă, zise cu voce înceată Costantis, ca să nu-l audă nevastă-sa. Păcat de ea, că era frumoasă l

— Cine știe? făcu Ianacos. În clipa asta, cînd noi stăm aici și vorbim, Caterina se află poate în rai, împreună cu Măria Magdalena. Se plimbă amîndouă, braț la braț, prin iarba cea veșnică și privesc lumea asta, de aici, de jos, rîzînd...

— Numai de n-ar ofta după ea, neică Ianacos, pentru că tare mult a iubit-o, spuse Costantis. Tu ce zici, Manolios?

— Eu o pizmuiesc pe văduvă, răspunse Manolios, o pizmuiesc, n-o plîng. De ce-aș plînge-o? De bună seamă, se plimbă acum în rai împreună cu îngerii și nici nu rîde, nici nu oftează după lumea asta, că a uitat-o cu totul, i s-a șters din minte dintr-o dată, iaca, așa cum s-a șters și lepra de pe fața mea, fără să lase nici o urmă.

Chira Costantis, auzind ultimele lui cuvinte, se întoarse spre el, și pentru prima dată îi văzu fața, despre care se spunea că se umflase și se umpluse de lepră, dar care acum strălucea mai curată ca oricînd. Vru să-l întrebe cum s-a întîmplat minunea, dar bărbații se încinseseră la vorbă, și cum ea era în toane bune astă-seară, nu voi să se mai amestece în discuția lor. Se mulțumi să-și ciulească urechile și să asculte;

20

cînd bărbații pomeniră de frumusețea văduvei, se cătrăni și-și arătă colții; dar își acoperi din nou dinții cu buzele, renunțînd să mai muște.

-- Iar săracul seiz, ce zici de el, Manolios? întrebă Costantis. Era un cîine turbat, dar în fundul inimii mi-a fost milă de el.

.— De-ar fi fost creștin, răspunse Manolios, și de s-ar fi căit, cine știe, dragă Costantis, Dumnezeu i-ar fi pus poate mîna pe cap și i-ar fi spus: „Iertat să fii, pentru că mult ai iubit”.



— Păi dacă ar fi așa după cum spui tu, dragă Manolios, ar fi prea din cale-afară, strigă Ianacos. Raiul ar ajunge vraște și ar intra în el care cum vrea!

— Raiul e făcut pentru păcătoși... murmură Manolios.

— Să bem atunci în sănătatea seizului! făcu Costantis, care prinsese acum chef. Să bem în sănătatea agăi, care a rămas văduv, fiindcă și el a iubit mult. Să bem și pentru Iusufachi, cel ucis pe nedrept! Ce vină avea, săracuțul de el? Mesteca sacîz de Hios și cînta manele!... Făcut-a el altceva?

— Și chiar dacă a făcut, zise Ianacos pufnind în rîs, treaba lui, halal să-i fie!

Costantis își duse îngrijorat degetul la gură și arătă cu. ochiul spre nevasta lui, care se făcea că privește stelele pe fereastra deschisă. Ianacos înțelese și tăcu chitic.

— Numai în sănătatea lui Ladas să nu-mi spuneți să beau, sau în sănătatea popii Grigoris! declară Costantis. Țștia sînt niște fiare sălbatice.

Ianacos, care se cam cherchelise și el, strigă:

— Vinul tău e prea bun, dragă Costantis, așa că eu am să beau și în sănătatea lor.

Și își mai umplu o dată paharul.

— în sănătatea lui moș Ladas! Să-i fiarbă oasele în cazanele cu smoală din iad!

Și goli dintr-o sorbitură paharul, pe care îl umplu apoi din nou.

— În sănătatea părintelui Grigoris! Să-i fiarbă oasele în cazanele cu smoală din iad!

Și dădu încă o dată paharul pe gât.

— Mai e vreun păcătos în sănătatea căruia aș putea să beau? întrebă pe urmă.

Vinul turnat din belșug le înflăcăra inimile; piepturile li se umpleau de iubire.

„Hristos e ea vinul, își zicea în sinea lui Manolios.

El deschide- întocmai ca vinul, inimile oamenilor, ca ele să îmbrățișeze lumea întreagă; și tot așa va deschide și raiul, ca să intre în el toți păcătoșii...”

Manolios se uita cu dragoste la prietenii lui, care căzuseră unul în brațele celuilalt și râdeau cu hohote.

— A, mai e namila de Panaiotaros! strigă Ianacos.

L-am uitat pe Iuda. În sănătatea lui, apostole Iacob!

— În sănătatea lui, apostole Petre! răspunse Costantis, și goliră amândoi deodată paharele.

Chira Costantis se întoarse către ei cu un ochi aspru: ăștia ar fi în stare să-i bea tot vinul; începea să se cam supere.

— Bei cam mult, Costantis! zise ea pe un ton tăios.

Costantis se făcu mic de tot.

— Bine, spuse el, nu te supăra, nevastă! Adă-ne

ulciorul cu apă, să ne răcorim.

Femeia ieși să aducă ulciorul de la puț. Costantis își duse iar degetul la gură.

— Băgați de seamă, prieteni, făcu el cu voce înceată. Băgați de seamă, o să-i sară țandăra.

— Atunci să plecăm, zise Ianacos. Să plecăm, ca să nu-ți găsești beleaua...

22

— Nu, măi băieți, stați, dar să Jira cuminți. Să bem apă în sănătatea ei, poate s-o înmuia. Eh, Ianacos, tu nu cunoști femeile!

Femeia intră cu ulciorul, luă paharele de vin, le clăti și le umplu cu apă rece. Bărbații ridicară paharele pline cu apă și închinară.

— În sănătatea ta, dragă surioară! rosti Ianacos. Dumnezeu să-ți răcorească sufletul, așa cum ne-ai răcorit și tu astă-seară pe noi! Nu există pe lume o soră mai bună ca tine și o nevastă mai cumsecade. Costantis, oriunde s-ar afla, nu face decât să-ți laude meritele!

— în sănătatea ta, nevastă! rosti la rîndul lui Costantis, cu sfială. Pe legea mea, mai bine să mă duc cu tine în iad, decât singur în rai! adăugă apoi, făcînd cu ochiul către prietenii lui.

— În sănătatea dumitale, chiră Costantis! spuse și Manolios. Iartă-ne, astăzi e o zi mare pentru noi,

satul a scăpat. Dumnezeu o să-ți răsplătească mai târziu osteneala la care te-am pus astă-seară.

Băură apa, se răcoriră; își mai potoliră puțin văpaia ce le încingea vinele. Costantis scoase tabachera, răsuci o țigară, pe urmă dădu tabachera și celorlalți. Se ridicară, ieșiră în curte și se așezară pe piatra ce ținea loc de laviță. Femeia începu să strângă masa, bodogănind.

Aerul de afară mirosea plăcut; dinspre câmp adiau miresmele grânelor coapte; în mijlocul curții se afla un smochin și noaptea mirosea a smochine.

Cineva se opri la poartă și bătu în ea. Costantis se ridică tulburat.

— Cine-i acolo?

— Eu sînt, Mihelis! Deschide, Costantis!

Costantis deschise foarte bucuros. Mihelis apăru în întuneric.

23

— L-am lăsat pe bătrînul acasă, spuse el. A mîncat, a băut și i s-a făcut somn; am plecat și am venit aici.

Se așeză și el pe lavița de piatră; simțea în jurul lui o liniște foarte dulce, pe care nu voia s-o tulbure; tăcu.

Manolios își rezemă capul de perete; privea cerul și gîndurile i se scăldau în lumina blîndă a nopții în-

stelate. Apoi încet, prin întuneric, i se auzi glasul: — Omul își pune în gând una, și Dumnezeu hotărăște alta, zise el. Dumnezeu n-a vrut ca eu să mor astă-seară, fraților; n-a vrut să vă părăsesc. Cine știe. poate că are gândurile lui; pesemne că nu ne-am terminat încă truda aici pe pământ și trebuie să mai ostenim încă mult ca să ne mîntuim sufletele. Drept aceea, astă-seară, fraților, eu am luat o mare hotărîre.

După ce spuse aceste vorbe, tăcu din nou și-și ridică iarăși ochii spre Calea Laptelui, a cărei dîră de lumină brăzda ceru! drept la mijloc.

Ianacos și Costantis începură să se dezmeticească; vinul, care li se urcase mai întîi la cap, se răspîndea acum și le pătrundea prin tot corpul, învăluindu-i asemenea unui cuget bun. Mihelis atinse genunchiul lui Manolios, ca pentru a-i spune: „Și eu am luat o hotărîre o dată cu tine!”

Erau singuri-singurei în întunericul nopții, departe de restul lumii. Adia un vîntișor subțire; stelele atîrnau pe bolta cerului și luminau slab cele patru chipuri omenești; abia se zăreau unul pe celălalt prin întuneric.

Manolios prinse curaj și continuă:

— Cînd eram ucenic la mînăstire, înainte de a veni boierul Patriarheas să mă ia și să mă arunce în lume, părintele Manasis — ție-l Domnul, dacă mai trăiește,:: Dumnezeu să-i sfințească osemintele, dacă a murit! -

mi-a vorbit într-o zi de o poveste care i s-a întâmplat,  
24

zicea el, unui călugăr, prieten de al său. Mulți ani de atunci nu mi-am mai amintit de ea; astă-seară însă, Dumnezeu știe de ce, mi-am adus aminte de această poveste și ea nu-mi mai dă pace...

Dar se întrerupse, deoarece prietenii lui tăceau; și cum nu deslușea bine chipurile lor prin întuneric, îi întrebă:

.— Vă e somn?

— Pentru numele lui Dumnezeu! strigă Costantis, ca și când s-ar fi speriat. Ce-ți veni să ne întrebi așa ceva, Manolios?

.— Niciodată sufletul nostru n-a fost mai treaz ca acum, Manolios, zise și Ianacos. Hai, fii bun, spune mai departe.

—. Vă vorbeam, dar, de acel călugăr, prietenul părintelui Manasis. El avea o singură dorință arzătoare în viața lui: să-l învrednicească Dumnezeu să ajungă la Sfântul Mormânt și să se închine în fața lui. Și începu să cutreiere satele, cerînd de pomană. După mulți ani, când ajunsese bătrîn, izbuti să adune treizeci de lire, cît îi trebuiau pentru călătorie. Făcu canon, luă încuviințarea starețului și porni la drum... Dar nici nu ieși bine din mînăstire, că văzu un om zdrențaros, palid, slab și foarte amărît, care se tot

apleca la pământ și culegea buruieni. Omul, auzind  
toiaagul călugărului eum izbea pietrele, ridică fața.  
„Unde te duci, părinte?” îl întreabă el. „La Sfântul  
Mormînt, frate, răspunse călugărul. Mă duc să fac trei  
ocoluri în jurul Sfântului Mormînt și să mă închin.”  
„Cîți bani ai?” „Treizeci de lire.” „Dă-mi mie cele  
treizeci de lire, fiindcă am nevastă și copii care-mi  
mor de foame. Dă-mî-le mie, apoi fă. trei ocoluri în  
jurul meu, îngenunchează și închină-te în fața mea.”  
Călugărul își scoase punga cu cele treizeci de lire, o  
dădu celui sărac, făcu de trei ori ocolul în jurul lui,  
25

îngenunche și se închină. După aceea se întoarse la  
mînăstire.

Manolios își înclină capul și tăcu. Cei trei prieteni,  
care-i sorbeau cuvintele, tăceau și ei, răscoliți pînă în  
adîncul inimii.

Manolios ridică din nou capul.

— Mai tîrziu, continuă el, am aflat că acel călugăr  
care pornise spre Sfântul Mormînt a fost chiar părin-  
tele Manasis; dar, din smerenie, n-a îndrăznit să mi-o  
mărturisească. Și abia astă-seară, după atîția ani, ara  
înțeles cine a fost săracul acela pe care l-a întîlnit cînd  
a ieșit din mînăstire.

Manolios tăcu iar; glasul începuse să-i tremure.

Cei trei prieteni se dădură mai lîngă el, pe lavița de

piatră.

— Cine a fost? întrebare ei cu înfrigurare.

Manolios șovăia să le spună; dar, într-un târziu, asemenea unui măr copt care cade noaptea într-o grădină, de pe buzele lui se desprinsese un nume:

— Hristos.

Cei trei prieteni tresăriră, ea și cum l-ar fi văzut apărînd deodată, în mijlocul lor, în întuneric, pe Hristos însuși, amărît, îmbrăcat în zdrențe, prigonit de oameni, cu picioarele însîngerate de' drumul lung, fără adăpost. Simțeau, cu groază și bucurie, prezența lui nevăzută alături de ei. Cîtva timp rămaseră înmărmuriți, fără să scoată o vorbă. Ce-ar fi putut să spună? încotro să se întoarcă? Cui să-i vorbească? Nu vedeau pe nimeni; și totuși, niciodată o întrupare nu li s-a părut mai reală, mai ușor de atins, ca acea umbră ce luase formă umilă de om, între ei.

Ianacos deschise cel dintîi gura, ațintindu-și privirea în întuneric, ca și cum cineva ar fi bătut în poartă:

— Cine-i? Cine-i acolo? strigă de două ori, întinzînd mîna înainte.

26

Frunzele smochinului foșniră încet. Noaptea se îmbălsăma încă o dată de mireasma grînelor de pe cîmp, rje parfumul caprifoiului, de aroma smochinelor



coapte. Și trăgînd adînc în plămîni aceste miresme, toți patru simțiră cum apariția nevăzută pătrunde în ei și li se răspîndește în tot trupul, din creștet pînă-n tălpi- își amintiră cu toții cum, în copilărie, pe cînd erau cu inima neprihănită, aceeași putere nevăzută pătrundea în ei și puneă stăpînire pe sufletul lor, în Joia Mare, cînd se împărtășeau.

Mihelis vru să-și îmbrățișeze prietenul, dar se stăpîni.

— Manolios, zise el, astăzi, în clipa cînd te-am văzut ieșind pe poarta agăi, cu mîinile legate la spate și mergînd liniștit, bucuros, spre moarte, ca să salvezi satul, am simțit că te învăluia un suflu nou, o strălucire ciudată. S-ar fi zis că crescuseși, că te subțiaseseși, ca și cum te-ai fi prefăcut într-o flacăra. Din clipa aceea am luat o hotărîre: oriunde ai să te duci tu\* am să vin și eu; ori încotro mă vei îndruma, am să mă supun; tot ce o să-mi poruncești tu, am să fac. Tăcu un moment, ca și cum ar fi șovăit; apoi continuă îndată, pe un ton hotărît, coborîndu-și glasul:

— Cînd l-am văzut pe taică-miu cum mîncea, cum bea și cum i s-a făcut somn, am înțeles că sînt mai legat de tine, dragă Manolios, decît de el. Că nu trebuie să mai ascult de el, ci doar de tine.

Ianacos și Costantis vrură să vorbească și ei dar glasurile li se înăbușiră și începură să plîngă.

Nevasta lui Costantis apăru în prag, dar cînd îi auzi

cum plîng, dădu din cap cu nedumerire și intră din nou în casă. Manolios luă mîna lui Mihelis și o strînse într-ale lui.

— Frate, zise el, tu ești mai bun decît mine, mai curat la suflet, mai aproape de Hristos. Pe tine nu te irămîntă chemări drăcești și vezi într-un chip mai

27

simplu și mai adevărat calea cea dreaptă. Tot ceea ce eu m-am trudit, ani de zile, să ating, fără să izbutesc, tu ai atins dintr-o dată, cu un pas sigur, fără să te zo-rească nimic. Și jertfa ta e mai valoroasă decît oricare: tu ai o casă de stăpîn, un tată care e boierul satului, ești bogat și ai un nume; eu n-am nimic. Eu nu-i jertfesc nimic lui Dumnezeu; dar chiar așa, mă chinuiesc din răputeri să-i jertfesc și-acest nimic... Ca și părintele Manasis, îmi făcusem și eu; păcătosul de mine, planuri mari: nu-mi ajungea stîna, nu-mi ajungea satul, jinduiam să mă urc pe un vapor și să mă duc la capătul lumii, să-mi găsesc izbăvirea. Îmi închipuiam că Sfîntul Mormînt e foarte departe, la capătul lumii, și mi-era silă de acest colțișor de pămînt în care m-a aruncat Dumnezeu... Dar acum am înțeles: Hristos e pretutindeni, umblă prin satul nostru, bate la porțile noastre, se oprește și cerșește în fața inimilor noastre. În satul ăsta mare și bogat, unde trăiesc și stăpînesc alde aga, alde Ladas și părintele

Grigoris, Hristos e sărac, flămînd și fără adăpost. El e sărac și are mulți copii care rabdă de foame. Cerșește, bate la toate porțile și la toate inimile, dar toți îl alungă din poartă în poartă, din inimă în inimă. Manolios se ridică în picioare; chipul îi strălucea acum în întuneric.

— Fraților, rosti el ceva mai tare, noi o să-l adăpostim, noi o să-i deschidem porțile și inimile noastre. Mai înainte, nici eu nu-l vedeam și nu-l auzeam; acum îl văd și-l aud. Ieri seară, cînd Ianacos a venit pe munte să mă caute în singurătatea mea, l-am auzit limpede pe Hristos cum mă cheamă, spunîndu-mi pe nume, și atunci am coborît în sat. Credeam că m-a chemat ca să mor; dar nu m-a chemat pentru asta. Acum știu de ce m-a chemat; și am luat hotărîrea cea mare.

28

Prin întuneric se auzi un glas; se părea că era al lui Costantis.

— Ce hotărîre, dragă Manolios P

— Ce hotărîre? făcu Manolios, și rămase o clipă pe gînduri. Cum să v-o spun prin vorbe? Nu mă simt în stare. Cred că nu pot să v-o arăt decît prin fapte, dacă o vrea Dumnezeu. Fraților, am luat hotărîrea să-mi schimb viața pe de-a-ntregul, să mă lepăd de trecut, să-l urmez pe Hristos pe orice drum. Mă

voi face crainicul lui: voi merge înainte sunând din goarnă și strigînd. Ce anume o să strig, nu știu încă. Dar nici nu-mi bat capul cu asta: cînd o să deschid gura, Hristos o să-mi pună pe limbă vorbele care trebuie. Fraților, iată, asta-i hotărîrea pe care am luat-o. Tăcu. Cîțva timp în curte nu se auzi decît fîșîitul nedeslușit al frunzelor smochinului. Dar, după puțin, glasurile se ridicară din nou, și întrebările începură să țîșnească una după alta.

—• Și noi? Eu cu măgărușul meu, cu mărfurile și cu afacerile mele mărunte, ce să fac? întrebă Ianacos.

— Și eu, cu nevasta, cu copiii și cu cafeneaua mea? întrebă Costantis.

— Eu nu mai întreb nimic, zise Mihelis. Mi-am luat și eu hotărîrea mea. Înainte de a veni astă-seară să va întîlnesc aici, îmi și luasem această hotărîre. Vreți să știți care: am să părăsesc casa tatălui meu.

Manolios tăcea. La lumina slabă a stelelor de pe cer zărea fețele lui Ianacos și Costantis aplecate spre chipul lui, întrebînd încă și așteptînd un răspuns. Ce să le răspundă? Putea oare el să ia o hotărîre pentru ei și să le tulbure viața? Fiecare își are ceasul lui de izbăvire; fiecare are dreptul să judece și să hotărască singur cînd și pe ce drum să pornească.

— Fraților, spuse în cele din urmă Manolios, hotărîrea omului e ca rodul pomului. Încet, cu răbdare, ajutat de soare, de ploaie și de aer, rodul se coace pe

îndelete și într-o bună zi cade singur. Aveți răbdare, fraților! Nu întrebați pe nimeni altul decât pe voi înșivă. Ceasul binecuvântat o să vină și pentru voi, și atunci n-o să mai întrebați; pe nesimțite, fără să încercați nici cea mai mică durere, o să vă lăsați femeia, copiii, părinții, dughenele, o să părăsiți toate aceste mici mărgăritare, și-o să găsiți Mărgăritarul cel mare, pe Hristos.

— Tu ne deschizi calea, Manolios, zise Ianacos.

Am să mă țin după tine.

— Nu te grăbi, Ianacos! spuse Manolios, strângând mîna prietenului său nerăbdător. Lasă-mă să lupt și să sufăr mai întîi eu, singur.

— Nu cumva ai de gînd să pleci? făcu Costantis, întinzînd brațul spre el, ca spre a-l opri. Să nu ne părăsești, Manolios!

— Unde să mă duc, dragă Costantis? Ai uitat unde a găsit părintele Manasis Sfîntul Mormînt? Cine luptă și suferă pe o bucățică de pămînt, luptă și suferă pe pămîntul întreg. Am să fiu cu voi, mereu!

Aici, în Licovrisi, și pe munte, pe pămînturile noastre. Aici voi semăna și voi culege; aici m-a pus Dumnezeu să stau, aici mi-a poruncit să lupt. Pentru mine, aici este Sfîntul Mormînt.

Nevasta lui Costantis apăru din nou în prag și mur-

mură ceva. Manolios se ridică, privi stelele.

? — Fraților, spuse el, trebuie să fi trecut de miezul nopții și a sosit vremea să mă întorc la munte. Rămâneți cu bine, plec.

— Și noi o să plecăm, spuse Ianacos. Mi se pare că surorii mele i s-a făcut somn.

— E trecut de miezul nopții, mormăi femeia.

Cei trei prieteni o salutară pe stăpîna casei și încercară s-o înmoaie cu vorbe dulci; le era milă de bietul Costantis, pe care aveau să-l lase fără nici o apărare în ghearele ei.

30

— Cu bine, băieți! spuse Costantis, petrecîndu-i pînă la poartă. Hristos să vă aibă în paza lui!

— N-aș vrea să fiu în pielea ta, sărmane Costantis!... murmură Ianacos, după ce poarta se închise în urma lor.

În noaptea de primăvară, blîndă și liniștită, satul dormea adînc. Un cîine lătra undeva, departe. Stelele atîrnau deasupra celor trei prieteni ca niște săbii. Merseă o bucată de drum împreună, în tăcere. Ce și-ar mai fi putut spune? își spuseseă totul.

Rămas singur, cu pas.sprinten, ușor, ca și cînd ar fi fost purtat de niște aripi de îngeri, Manolios apucă poteca ce ducea la munte.

## XI

în timp ce oamenii, prinși în lanțul patimilor lor, omorau și erau omorâți, băteau și erau bătuți, sau se străduiau să se urce la cer, grîneie se coceau în liniște și tăcere; boabele prindeau miez, spicele creșteau și-și aplecau spre pământ fruntea îngreuiată, așteptînd să fie secerate. i

Intr-o bună dimineată, fetele din sat se legară la cap cu basmale albe, ca să nu le ardă soarele, puseră mîna pe seceri și se revărsară, o data cu zorile, pe ogoare. Ele dăduseră uitării primejdia ce se abătuse asupra satului lor; şușoteau și rîdeau pe socoteala văduvei; sau se roșeau și se înfiorau, amintindu-și de seiz, pe care-l văzuseră, joi, în dimineța următoare,; atîrînd de platan, pe jumătate gol și ciopîrțit ca vai - de el. In dimineța aceea sufla un vînt ascuțit și '< groaznicul hoit se legăna de crăci, scîrțîind; limba; ce-i atîrna de-un cot din gură îi era vînată și plină de mușcături.

Dar fețele lor se înseninau iar cînd își aduceau aminte de Manolios. Mamele se întorseseră în fugă din piață, cînd aga gonite lumea de acolo, și le povestiseră pe nerăsuflăte cum apăruse Manolios pe poarta agiei, cît era de mîndru, de frumos și de blond, că semăna cu un arhanghel; cît despre ceea ce spun

rile rele, că avea fața plină de lepră, erau minciuni  
iL da, soro, minciuni! Fața lui strălucea limpede și  
"Jurată' ca o rază de soare.

Fetele intrară în lanuri și începură să mînuiască în-  
demînatic seceriîe, de parcă vîneau sau parcă îmbră-  
țișau; apucau cu mina firele de grîu, mănunchi-mă-  
nunch'i, din ele făceau brațe, din brațe snopi, și snopii  
îi în<n-ămădeau în clăi în urma lor. Și cotcodăceau, nu  
le mai tăcea gura, aruncînd tot felul de glume în  
dreapta și-n stînga. Luau în rîs flăcăii din sat și se  
le^au de cusururile lor: ba că ăla-i gîrbovit, ba că  
ălălalt are picioare strîmbe, ba că altul vorbește pel-  
tic... Iar cele mai multe cusururi le avea acela după  
care, în sinea ei, tînjea în taină fiecare.

Nevasta lui Panaiotaros ieșise cu cele două fiice ale  
ei, Pelaghia și Hrisula, să-și secere și ele peticul lor  
de pămînt. Lungă ca o prăjină, cu o gură smochinită,  
îmbătrînită înainte de vreme, nenorocita femeie se  
înfășurase ca o văduvă cu o basma neagră și mergea  
înainte, foarte obosită șrtăcînd ca o mută. De ce s-a  
mai născut pe lume, ce rău i-a făcut ea lui Dumnezeu  
de o chinuiește așa? Iar bărbatul ei ce crimă a să-  
vîrșit oare de-a ajuns în halul în care se află — bețiv,  
risipitor și de rîsul satului? Tocmai, el, flăcăul ambi-  
țios, măsurat la vorbă, harnic, care trecea prin fața  
porții viitoarei lui soții tremurînd, fără a cuteza mă-  
car să ridice ochii s-o privească! Căci ea era dintr-o



familie de gospodari, iar el era sărac. Dar într-o zi, răposatul ei tată îl chemase la sine pe flăcău și-i spusese: „Panaiotaros, îmi place de tine; ești sărac, dar muncitor și cinstit; știu că o iubești pe fata mea; ia-o și să fiți fericiți!” Și el o luă. Totul merse bine pînă în ziua blestemată cînd în cale i-a apărut văduva.

— Blestemată fie ea! murmură femeia. Căteaua asta mi-a nenorocit viața... Doamne, dacă îți pleci urechea la femeile cinstite, ascultă-mă și pe mine:

3 — Hristos răstignit a doua oară — voi. II 33

arunc-o în iad să ardă în focul gheenei împreună cu Iuda!

Dar îndată ce rosti acest nume, se cutremură: ea ca și cum s-ar fi rugat lui Dumnezeu să nu-l despartă pe bărbatul ei de văduvă nici măcar în iad. Se opri din mers înspăimîntată.

În urma ei, cele două fiice, durdulii, oacheșe, pline de vino-ncoace, sulemenite ca niște ardei roșii, cu un puf des, negru pe obraji și pe buza de sus, împrăștiind în jurul lor un miros greu de sudoare, cleveteau și chicoteau.

—? Bătrîna iar își pune ceva în gînd; ia te uită cum s-a oprit înlemnită 1 spuse cea mai tînără, Hrisula.

—? Fac prinsoare că se gîndește tot la văduvă, spuse Pelaghia, și amîndouă începură să rîdă cu hohote, Moșneagul Ladas, gîrbovit, desculț, împovărat de

gînduri, tocmai trecea pe-acolo; întoarse capul și le văzu pe cele trei femei intrînd pe bucățica lor de pămînt, pregătindu-se să înceapă seceratul.

— Țasta-i tot pămîntul vostru, nu mai aveți altul?  
o întrebă el pe dosădita mamă.

—• Țasta-i, moș Ladas; ăsta-i tot ce ne-a mai rămas, că pe celelalte le-a vîndut, s-au dus pe copcă.,, răspunse femeia și oftă.

Ladas aruncă o privire peste holdă, o măsură în gînd, socoti cam cît rod o să dea, clătină din capul lui țuguiat și porni mai departe. Batjocoririle lui Panaiotaros îi țiuiau încă în urechi ca niște șuierături de viperă; în fiecare zi își aducea aminte de ele și în fiecare zi se jura să-i înghită via și palma de pămînt ce-i mai rămăsese: „Am să te-nvăț eu, neobrăzatele, ce va să zică omenia! Am să-ți arăt eu cine-i Ladas!” Și își continuă raita. Se oprea cîte puțin în capul fiecărui lan și îl cîntărea în minte. În fiecare an, la seceriș, ieșea la cîmp și făcea astfel de inspecții; apoi, mai ieșea o dată la culesul viilor, și încă o dată la cu-

iesul măslinelor. Creierul lui era un catastif. În care trecea cu regularitate cam cît grîu, cam cît vin, cam cît untdelemn va recolta fiecare sătean, precum și dacă o vor putea scoate la capăt cu ceea ce au, sau dacă vor fi nevoiți să ceară bani cu împrumut; și Ladas calcula dacă merită să-i împrumute, cu cît să-i

împrumute și ce dobîndă să ia de la fiecare.

Asa făcea în fiecare an; dar anul acesta moș Ladas ieșise în inspecție cu gânduri mai hrăpărețe ca oricînd. Din ziua cînd scăpase din ghearele morții, îl cuprinsese o poftă nebună să ia pe nimica toată orice i-o cădea în mîină; ogoare, vii, livezi de măslini, să îngrămădească în cuferele lui cît mai multe lire, să nu i-o ia altul înainte. De asemeni, se hotărîse să-și strîngă și mai mult cureaua, să mănînce cît mai puțin — de ieri scosese din program mizilicul de măslina — să nu bea decît apă, pe care Dumnezeu o dă pe de gratis tuturor, și să nu-și mai facă veșminte, ca să nu risipească banii fără socoteală.

—. N-avem timp, dragă Penelopa, îi spunea tovarășei lui veșnic absente. Dintr-o clipă într-alta s-ar putea să murim și trebuie să ne grăbim. Tu ce zici, dragă Penelopa?

—? Măi moșnege, măi Ladas, tu vrei să înghiți totul? Ce-ai să faci cu-atîta avere? Ce-ai să ieși cu tine? Un cot de pînză, și-atîta tot! Mai lasă și pe ăi săraci să mănînce!

Bătrînul hrăpăreț întoarse capul oțărît și-l văzu alături de el pe boierul Patriarheas, gras, ghiftuit, roșu ca racul; avea pe cap o pălărie de paie cu boruri largi și un ștergar alb care-i acoperea ceafa, ca să-l apere de arșița soarelui. Se ducea și el la ogoarele lui, să supravegheze femeile care secerau,; văzîndu-l acolo,

nu vor îndrăzni să lase secerile din mînă; cu acest prilej, dumnealui se va desfăta privindu-le cum muncesc cu dosurile ridicate spre cer și cu sîinii asudați

35

v atîmîndu-le în cămăși; din cînd în cînd, le va arunca și cîte o vorbă deocheată, ca să le ațîțe și să se ațîțe și el.

Ladas îl privi cu ciudă și năduf, dar nu scoase o vorbă. Boierul Patriarheas ieșina de rîs, văzînd botul stafidit de foame al bătrînului zgîrie-brînză și nădragii scurți și prăpădiți, care abia se mai țineau pe el.

— Știu că ți le-a turnat bine în temniță ursul ăla de Ghipsofag, adăugă boierul, ca să-l scoată și mai rău din sărite pe Ladas.

— Las'că și boieroșeniei tale ți-am tras eu o săpu-neală zdravănă! şuieră moș Ladas. Mă tem că n-ai uitat-o.

—• Vrei să zici că m-ai făcut porc boieresc? Ce să-ți spun, măi frate Ladas, cu cît mă gîndesc mai mult la asta, cu atît îmi dau seama că ai nimerit-o în plin, parșivule... O să mă crezi? Din clipa cînd am ieșit din temniță, am o poftă de mîncare mai dihai ca un căpcăun; mănînc și iar mănînc; Lenio nu mai prididește cu tăiatul găinilor, Nicolios cu adusul mieilor și brînzei, grădinarul cu căratul poamelor și zarzavaturilor... Nu mă mai satur, măi Ladas; dar, la

drept vorbind, nici nu vreau să mă satur; iar dacă m-oi sătura vreodată, o să iau drogul ce mi l-a dat popa Grigoris — deie-i Domnul sănătate, că se îndoaie și el I — vărs totul, mă golesc și o iau de la început. Ai înțeles?

— Am înțeles, am înțeles, răspunse Ladas, seui pînd. Viermii, cînd te văd, își scot capetele din pămînt, se uită la tine cum te îndopi, cum îți crește osînză, cum te-ngrași, și își spun: „Ce mai ospăț o să facem din el!” Tu te ghiftuiești, eu mă subțiez, și la urmă o să ne ia dracu pe amîndoi!

După acestea, mai scuipă o dată, apoi își văzu drum, plecînd mai departe.

36

În timp ce supușii creștini, risipiți pe cîmp împreună cu fiii și cu fiicele lor, secerau de zor, agastătea zăvorit în reședința lui și nici nu se mai gîndea să iasă pe poartă. Aci măsura odaia în sus și în jos, beat turtă, poticnindu-se și căzînd; aci se trîntea pe perna lui mare, cu picioarele încrucișate sub el, și stătea așa ceasuri întregi, fără să mai bea și să mai niănînce nimic, ci doar fumînd din ciubuc și gîndindu-se la această lume de zădărnicii, adîncit în contemplarea fumului ce se ridica din ciubuc și descria inele mari prin aer, înainte de a se pierde cu totul, pîiiiă într-o dimineață, cînd se sculă, se îmbracă și o

strigă pe bătrîna cocoșată:

— Hei, baccea, pregătește-mi iapa, umple-mi traista cu pîine și came și pune și-o sticlă de rachiu; mă duc la târg să iau mașinăria aia drăcească și să mă reped pînă la Smirna. Ai grijă de casă; să nu calce nimeni înăuntru și nimeni să nu afle că lipsesc. Că de nu, nenorocito, cînd m-oi întoarce, am să-ți tai și ție nasul, urechile și cocoașa. Auzi?

— Aud, agă; călătorie bună și să te ocrotească Allah! răspunse bătrîna Marta.

Dar în sinea ei rînji: „Se duce să-mi aducă de la Smirna vreun alt Iusufachi, arde-l-ar focul să-l ardă!” Cînd se înnopta de-a binelea, aga încalecă pe iapă, ca să nu-l vadă nimeni, și ieși din sat ca un hoț. „Bre, că prost mai sînt! Să stau în casă atîtea zile și să nu-mi treacă prin cap una ca asta!” murmură el și se lovi cu palma peste frunte.

Peste cîteva zile, secerișul se termină. Sătenii aduseră clăile la arii și începură să treiere, să vînture și să care grîul în hambare. Panaiotaros își duse toată recolta la moară, o macină, aduse sacii cu făină acasă și porunci femeii și fiicelor sale să frămînte pîine și s-o coacă în cuptor; după aceea, își luă pistolul, ieși în

37

mijlocul curții și începu să tragă în aer. Se aflase că aga lipsea din sat; Panaiotaros nu se mai temea acum

de nimeni. Își scoase pistolul din ascunzătoarea din tre bîrnele tavanului, unde-l ținea pitit, și se porni să împuște și să strige la nevasta și fiicele lui:

— Afară! Afară, pe poartă! Plecați, duceți-vă unde oți ști! Vreau să rămîn singur!

Vecinele săriră să-l împace, îi căzură la picioare, rugîndu-l să se potolească. Nevasta și fiicele plîngeau în curte. Dar furia lui Panaiotaros creștea și mai mult. Continua să strige:

— Afară! Afară!

Le înhață de păr, le aruncă în uliță, zăvorî poarta, scoase o damigeana de rachiu din chileT, luă toți cîntarii ce-i păstra ca merinde de rezervă, înșiră în jurul lui pe pămînt pîinile calde și se întinse sub măslin, în mijlocul curții.

Bea și mînca, din cînd în cînd ridica pistolul și trăgea în aer, după aceea se răsturna cu fața în sus, pe jumătate dezbrăcat, și dădea cu tifla cerului din mîini și din picioare:

— Na, na, firoscosule! Na!

Apoi începea iar să bea și să mănînce.

Cîteva zile și nopți la rînd, vecinii îl auzeau cum mugea și împușca, pe urmă cum se apuca de cîntat. Dar pe măsură ce timpul trecea, glasul îi răgușea, loviturile de pistol se răreau. Într-o zi, vecinii își vîrîră ochii prin gaura porții și se uitară în ogradă: Panaiotaros, gol pușcă, cu barba roșcată năclăită de vîrsă-

turi, zăcea pe spate și dădea cu tifla cerului, urlînd răgușit:

— Na, firoscoșule! Na! Na, firoscoșule!

A doua zi, se mai auzi dimineață o împușcătură, apoi niște mugete surde și niște oftaturi; după care se lăsă o tăcere apăsătoare. Vecinii se strînseră în fața porții și priviră prin gaura cheii: Panaiotaros zăcea  
38

jat cu fața în jos, nemișcat, într-o baltă de vărsături și de urină, în mijlocul unei grămezi de coji de pîine.

% — Să spargem poarta, fu de părere Antonis, bărbierul. Dacă moare, o să se împrușcă și cine știe ce molimă o să se mai abată peste sat.

—. Să-l întrebăm întâi pe părintele Grigoris, propuse paracliserul, care o și porni în pas alergător spre casa preotului.

Popa Grigoris nu uitase încă batjocurile pe care i le aruncase în față Ghipsofagul, în temniță.

—• Spargeți-i poarta; pesemne că și-a dat sufletul și l-a luat dracu! îngropați-l singuri; eu nu mă amestec! decretă popa.

Nevasta și fiicele lui Panaiotaros se întorseseră acasă. Sparseră poarta și-l ridicară din murdăria în care zăcea. Era galben ca un mort și slăbise groaznic de mult. Se vede treaba că se tăvălise prin cioburi de sticlă spartă, căci avea fața plină de răni; dar trăia



încă. Nevasta îl spală așa cum ar spăla un cal; fetele cărau apă de la puțul din curte și-o turnau peste el cu gălețile. Șelarul își reveni puțin, deschise ochii, dat când văzu femeile în jurul lui, fu cuprins de furie.

— Afară! Afară! strigă el.

Și se răsuci, cu chiu cu vai, să caute pistolul. Dar cum nu mai avea nici o putere, se prăbuși la pământ. Îl apucară de mâini și de picioare, îl duseră în casă și îl culcară pe salteaua lui. Antonis, bărbierul, vru să-i pună ventuze cu sînge, dar vecinele nu-i dădură voie.

—• Ce sînge să-i mai iei, mă Antonis? Nu vezi că-i galben ca luminarea?... Mai bine s-o chemăm pe baba Madalenia; o să-i descînte și-o să alunge Diavolul, care s-a cuibărit în el.

Un băiețandru își luă picioarele la spinare și se duse s-o caute pe bătrîna vrăjitoare.

39

Pîna una-alta, o vecină propuse să-i dea să bea o limonada fără zahăr, alta să-i pună o cărămidă caldă pe burtă, iar o băbușcă fu de părere să-l scuipe toate femeile, de cîte trei ori, ca să sperie Diavolul din el și să se ducă pe pustii.

Dar pîna să ia ele o hotărîre, iată că baba Madalenia se și înființase sprintenă, bine dispusă, cu toate marafeturile ei băbești. Avea trei săculețe: unul, cel

alb, plin cu fel de fel de buruieni mirositoare; celălalt, cel negru, plin cu prafuri și sticlute; al treilea, cel albastru, cu bobi negri, cu cioburi de sticlă verde, cu catran, cu o bucată mare de lemn din Sfînta Cruce. cu flori de la Epitaful din Vinerea Mare și cu un oscior de liliac.

Baba se aplecă deasupra lui Panaiotaros, îl privi cu atenție, dădu din cap; apoi o trase deoparte într-un colț pe nevasta șelarului.

— Că multe mai înduri și tu, fata maichii! îi spuse ea în șoaptă; mi se rupe inima de tine... Țăsta nu-i om, draga maichii, e o fiară. Acum l-au lăsat pentru o clipă puterile și s-a îmblînzit, dar cînd s-o trezi, o s-o ia de la început, ba încă și mai rău. Așa era și răposatul bărbatu-meu, dar s-a îndurat Cel de sus de l-a luat dracu-, Am să-ți spun în taină două vorbe, dar jură-te c-o să le ții numai pentru tine; nici Dumnezeu din cer nu trebuie să audă!

— Jur, murmură nefericita femeie, care începu să tremure.

— Uită-te aici, îi spuse bătrîna, arătîndu-i săculețul negru. Am aici un praf făcător de minuni; dacă i-l dăm, în cîteva zile, pe nesimțite, fără dureri, o să dea ortul popii. Ce zici? Scapi și tu, sărmano, și scapă și el de păcate.

— Pentru numele lui Dumnezeu, să nu mai spui una ca asta! strigă nenorocita.

— Cum dorești, făcu bătrîna dînd din umeri. Eu îți vreau binele, dar dacă tu nu vrei...

Vîrî nemulțumită săculețul negru la sîn, îl scoase pe cel alb, cu buruieni, și începu să pregătească leacurile. Fierse repede niște buruieni și dădu bolnavului să înghită băutura; apoi luă puțin untdelemn de la candela de sub icoana Maicii Domnului, îl amestecă cu piper și-l trase pe șelar cu el. Cineva îi spuse de cărămidă; îi puse și o cărămidă caldă pe burtă. După aceea, scoase din săculețul albastru catranul, îl topi și făcu o cruce pe pragul ușii. La sfîrșit, dădu toată lumea afară din odaie, închise ușa, se apropie de Panaiotaros, îl scuipe de trei ori și-și întinse palma cu degetele rășchirate peste fața lui, într-un gest de blestem:

— Să te ia dracu, Iuda î  
-Și ieși afară.

— Nu-l tulburați, zise ea. I-am spus o rugăciune; în trei zile, o să fie ca puiul de potîrniche.

Luă, ca răsplată, cojile de pîine uscată ce stăteau risipite prin curte și un capăt de cîrnat ce atîrna încă de o cracă a măslinului, își făcu cruce și plecă.

— Bărbații sînt niște fiare sălbatice, mîncă-i-ar blestemul să-i mănînce! murmura de una singură în timp ce se depărta. Hei, de-ar fi după mine, le-aș da

la toți cîte un prăfuleț de-ăsta de care știu eu, și i-aș trimite, unul cîte unul, pe lumea cealaltă!

În clipa cînd da să bage cheia în broască, acasă la ea, îl văzu pe Ianacos cu măgărușul lui mergînd repede și posomorit.

— Hei, Ianacos, ia stai o clipă, să te văd un pic la față! îl strigă baba. Ce mai face pricopsitul de nepot-meu? Nu vă e milă, rnă, de el? I-ați sucit mințile de tot, și acum stă singur pe munte, ca un cuc. Și cîcă citește Evanghelia... Auzi colo! Evanghelia... În loc s-o umple de copii pe Lenio...

Al

— Asta-i în loc de mulțumire, babă Madalenia? răspunse Ianacos furios. Care va să zică, nu s-a găsit nici un om în tot satul să se arunce și să-i sărute picioarele? Aleagă-se praful de voi, babalîcilo și babornițelor, maimuțe bătrîne!

Dar baba, care apucase să treacă pragul, scoase capul pe ușă și-i strigă:

— Lasă, lasă, o să te-mbolnăvești tu într-o zi și-o să-mi pici în gheare! Să vezi ce-am să-ți lac t Și închise ușa rînjînd.

Dar Ianacos n-avea chef să se întoarcă din drum și să se ia la hartă cu ea. Mintea lui era la oamenii de pe Sarachina; tocmai trecuse pe acolo, cu puțin înainte, și i se strânsese inima, îndurerată, de ce vă-

zuse. Refugiații zidiseră câteva căsuțe, dar nu aveau lemnărie să le învelească. Copiii, palizi și slabi, stăteau pe pietre la intrarea peșterilor; nu mai erau în stare nici măcar să se joace; posomoriți și îngându-rați, ca niște bătrâni, priveau în jos, spre cîmpia de la poalele muntelui, plină de grîne și de fete cu basmale albe, care secerau. Cîteva femei adunau buruieni, altele aprindeau focul, dar nu aveau nici untdelemn, nici pîine, nici măsline; mîncau buruieni fierte numai cu apă. Bărbații se împrăștiaseră prin satele de primprejur ca să caute de lucru. Părintele Fotis luase Evanghelia și un sac, și colinda satele ca un cerșetor, cerînd de pomană pentru oamenii lui.

— Cum o duceți, moșule? Cum merge satul vostru ăl nou? îl întrebase Ianacos pe un bătrîn, care strîngea apă dintr-o scobitură a stîncii și uda o brazdă de pămînt, pe care o scormonise și-o însămîntase Dumnezeu știe cu ce.

— Slavă Domnului, răspunsese bătrînul. Trăim încă.

— Pe copii îi văd cam slabi; li s'-au subțiat picioarele ca niște trestii.

42

jrjl5 Oj- să se întărească ei, nu te necăji de asta, a să moară cîțiva, dar nu-i nimica; bărbații să fie -,r toși, și-au să facă alții! Sămînța omului nu piere

Niciodată! Ai copii?

.—Nu. Țf

—Nu? Atunci ce mai aștepți? De ce nu faci? Că femeii sfat destule, slavă Domnului! Du-te de fă copii, nu lăsa focul să se stingă!

Ianacos plecă mai departe; câțiva refugiați îl recunoscură și alergară să-l întâmpine cu binețe. Femeile făcură cerc în jurul măgărușului și priveau cu jind la coșurile pline... O fetișcană întinse mina, trase o pan-«licuță roșie, o privi cu admirație, o mîngîie cu vârful degetelor, apoi oftă și o băgă din nou în coș... O femeie mică, oacheșă, cu burta mare, scoase dintr-un cos un pieptene de os, alb; nu se mai sătura privindu-l și n-o lăsa inima să se despartă de el; ochii îi fugeau lacomi de la pieptene la Ianacos. În curînd, începu să aiureze: se vedea aîergînd cu pieptenele în mînă, crezînd că n-o observase nimeni, și așezîndu-se în fața peșterii, pregătindu-se să se pieptene, liniștită, la soare.

Ianacos stătea de vorbă cu bărbații, dar din cînd în cînd trăgea cu ochiul spre femeile care se învârteau în jurul măgărușului și scotoceau lacome prin coșuri, pentru ca la urmă să-și lase mîinile să cadă goale în jos, întris'tîndu-se. Deodată, Ianacos se răsuci în vârful picioarelor; ochii îi străluceau de bucurie. Își desprinse goarna de la cingătoare și sună din ea; pe urmă își duse mîinile pîlnie la gură și începu să strige tarei

—? Piepteni, panglicuțe, oglinzi, ață, ace, igiițe, pînzeturi!... Alegeți și îuați ce vreți, jupîneselor! Nu vreau bani; o să-mi plătiți pe lumea cealaltă! Femeile, tulburate, dădură să se arunce asupra coșurilor, dar se stăpîniră.

43

•—? Glumește, spuse una dintre ele. O să ne facem de rușine; jos mimile î

—? Ba nu, nu glumește! făcu femeia cea mică, oa-cheșă, și-o luă numaiacit la fugă, ținînd pieptenele strîns la piept.

Fetișcana băgă și ea din nou mina în coș și trase panglicuța roșie.

—? O iau și eu p-asta! strigă bucuroasă, și începu să alerge ca o iadă, sărind din piatră în piatră.

Ianacos le privea și rîdea. Se urcase pe un colț de stîncă și striga:

— Luați, goliți coșurile! Curaj, dragi gospodine! Vorbesc serios, nu vreau parale; o să-mi plăt-ți pe lumea cealaltă! Am încredere!

Abia atunci femeile se aruncară asupra coșurilor; nu mai alegeau nimic, apucau ce le cădea în mină, scoteau țipete de bucurie și se depărtau numaidecît, fugind cît le țineau picioarele. Cele două coșuri fură golite cît ai bate din palme.

—• Măi băiete, ești nebun? Ești sfînt? Ce ești, măi

frate Ianacos? îl întrebă un bătrânel.

—? Sînt un cămătar l răpunse Ianacos rîzînd. Dumnezeu o să-mi plătească cu dobîndă.

— Am auzit și eu spunîndu-se că bunicii noștri dădeau bani cu împrumut și făceau zapis să fie plătiți pe lumea cealaltă; dar ei credeau în asta, mă î

— Și eu cred, spuse Ianacos, luîndu-și măgărușul de căpăstru. Rămîneți cu bine!

La poalele Sarachinei, cu puțin înainte de a se întîlni cu baba Madalenia, dădu peste Nicolios, care se îndrepta în pas alergător spre sat, cu un miel pe umeri.

— Hei, Nicolios! strigă Ianacos. Ce mai face Manolios?

Nicolios se întoarse către el, rîzînd:

44

—, Citește, citește într-una, săracuțul, și gîndește... fa mă duc să-i duc mielul ăsta stăpînului și mă-nsor. Se învîrți de cîteva ori în jurul lui, stîrnind praful din drum, apoi se pomi să joace cu mielul pe umeri; fata îi strălucea în soare ca bronzul, dinții îi luceau de albi ce erau. Juca ce juca și deodată începu să strige:

— Mă-nsor, neicuțule, cu Lenio! Ai auzit de Lenio? ? ?• „ .

Și izbucni din nou în ris,

.— Vrei să-ți spun un proverb, nene Ianacos?



,— Ia spune, mă Nicoîios; văd că ai chef de vorbă.

—, „Cine pleacă-n sat, rămîne nemîncat!"

Rîsul proaspăt al ciobănaşului ţîşni încă o dată ca o cascadă.

într-adevăr, Manolios citea zi şi noapte Evanghelia şi stătea ceasuri întregi pe gînduri. Se lupta din răsuputeri cu textul sfînt. La început, îl treceau toate năduşelile pînă pătrundea fiecare cuvînt, ca să dea de înţelesul lui cel mai adînc; fiecare cuvînt i se părea ca o migdală, al cărei sîmbure trebuia să-l spargă în dinţi pentru a descoperi şi gusta miezul cel atît de dulce. Dar, îiicet-îneet, cu timpul, prin puterea iubirii, cuvintele se făceau mai moi, mai uşoare; se deschideau singure sub răsuflarea lui caldă. Şi, de la o vreme, totul i se părea foarte simplu, iar Hristos însuşi era ca un cuvînt blînd ce coborîse pe pămînt spre a fi auzit şi înţeles de oamenii simpli şi neînvăţaţi. Din clipa aceea, Manolios îl urma pe Hristos pas cu pas, fără poticniri, începînd din ziua cînd se născuse în Bethleem, unde păstorii — printre care se afla şi Manolios — veniseră să cînte osanale în jurul ieslei, şi pînă în ziua cea mare, scaldată în soare, a învierii, eînd Hristos ieşise din mormînt şi intrase în inima ciobanului.

Manolios luă bucata de soc în care sculptase chipul lui Hristos şi începu s-o scobească pe partea cealaltă,

ca s-o facă în așa fel încât să se potrivească pe {așa  
lui. În timp ce scobeia lemnul, își aduse deodată  
aminte de o întâmplare de pe vremea când era ucenic  
la părintele Manasis: un teolog foarte învățat din  
Constantinopol venise să-și petreacă sărbătorile de  
Paști la mănăstirea lor. În Sîmbăta Mare, dimineața,  
acesta se urcă pe amvon cu o sumedenie de cărți  
groase legate în aur ia subsuoară și timp de două cea-  
suri întregi le vorbi fără întrerupere călugărilor simpli  
de-acolo, folosind niște cuvinte rare și neînțelese, ex-  
plieîndu-le, chipurile, taina învierii. Pînă atunci, că-  
lugării știau că învierea lui Hristos e un lucru limpede,  
firesc, și niciodată nu-și puseseră întrebări cu privire  
la asta... Învierea lui Hristos li se părea tot așa de  
simplă ca și răsăritul soarelui, dimineața, după tre-  
cerea nopții. Și iată că teologul acela savant, cu cea-  
sloavele lui multe, cu știința lui mare, le zăpăcea min-  
țile... Iar la sfîrșit, când se întoarseră în chilia lor, bă-  
trînul călugăr Manasis îi spuse lui Manoîios:

—• Să mă ierte Dumnezeu, fiul meu, dar e pentru  
prima dată în viața mea, anul ăsta, că nu l-am simțit  
pe Hristos înviind.

Din timp în timp, Manolios își punea bucata de  
lemn sculptat pe față, să vadă dacă i se potrivește.  
Odată, Nicolios dădu peste el tocmai când avea masca  
pe față, și-l pufni rîsul.

—? Mă, Manolios, mi se pare că tu ai dat în mintea

copiilor; te joci cu măști și păpuși!

Manolios zîmbi; răspunse simplu:

— Nu mă joc.

De cîteva zile, Nicolios îi tot dădea tîrcoale lui Manolios; voia să-i spună ceva, dar vorbele i se opreau în gîtlej și-l înăbușeau. Acum însă își luă inima în dinți; se apropie, se așează alături de baciul lui, se

aplecă, prefăcîndu-se că privește bucata de lemn sculptai, dar ginduri'e îi erau în altă parte. În cele din urma, îi dădu una, cu genunchiul său puternic, lui Manolios.

— Manolios! Hei, Manolios! îi strigă cu toată puterea, ca și cînd l-ar fi chemat tocmai de pe muntele celălalt.

— Spune, Nicolios. Dar nu striga așa, vorbește încet, că doar nu sînt surd.

— Am să-ți spun ceva, dar să nu te superi, auzi?

—? N-am să mă supăr, Nicolios, spune; și nu mă mai izbi cu genunchiul, că mă doare.

— Mă-nsor cu Lenio! strigă Nicolios, ținînd bîta cu amîndouă mîinile, gata să-l pocnească dacă Manolios s-ar fi aruncat asupra lui.

Manolios zîmbi.

— Știu, spuse el.

— Știi? făcu Nicolios, holbînd ochii. Știi, și nu ta-beri pe mine? Eu, să n-am parte de pîinea ce-o mă-

nînc, te-aş fi omorî.

— Eu vă dau binecuvîntarea la ainmdoi. Să fiţi sănătoşi şi să vă veseliţi în pace! Să trăiţi, să-mbătrîniţi, să aveţi copii mulţi şi să faceţi din ei oameni mîndri şi cumsecade.

—? Zău dacă mai pricep ceva,, marmură Nîcolios, după ce stătu cîtva timp pe gînduri. Care va să zică, nu mă omori?

Manolios întinse mîinile şi-l îmbrăţişa pe tînărul păstor.

— Care va să zică, nu mă omori? repetă Nicolios, care începea să se cam neliniştească.

— Nu, nu, dragă Nicolios, nu te omor, spuse Ma<sup>n</sup>olios rîzînd.

Nicolios se ridică deodată în picioare, cuprins de spaimă; aruncă o ultimă privire spre Manolios, care  
47

se apucase să scobească mai departe bucata sa de lemn.

„Săracul, nu-i în toate minţile! I-a sărit o doagă 1 Mai bine s-o şterg", gîndi ciobănaşul. Sări de cîteva ori din stîncă în stîncă, îşi vîrî degetele în gură, şuiără; cîinii alergară îndată, oile se adunară în cîrd. Nicolios se văzu din nou în mijlocul animalelor lui dragi, pe care le cunoştea bine şi care-l cunoşteau bine —» şi se potoli.

O clipă, lui Manolios îi apăra în minte imaginea lui Lenio, grăsulie, cu obrajii pufoși, focoasă, la fel ca Nicolios. Puse bucata de lemn pe care o cioplea pe genunchi și rămase cîtva timp gînditor.

—> Le dau binecuvîntarea mea din toată inima, murmură el. Ei au apucat calea pe care a lăsat-o Dumnezeu omului pe pamînt. Eu mă străduiesc să iau altă cale — fără femeie, fără copii, fără bucurie; renunț la lume, îmi scutur țărîna de pe picioare... Am oare dreptate? Hristos avea dreptate, dar el era Dumnezeu. Au nu-i oare o mare înfumurare cînd omul încearcă să calce pe urmele lui Dumnezeu? Nu putea să dea un răspuns la această întrebare. În momentele hotărîtoare nu sta să se întrebe; în asemenea momente înainta, era sigur de el. Niciodată nu simțise atîta încredere și ușurare, atîta fericire ca în ziua cînd se îndrepta, cu mîinile legate le spate, spre spînzurătoare. Dar în împrejurări mai puțin însemnate, cînd nu era înălțat de un elan pornit din adîncul sufletului lui, se întreba, gîndea, se temea. Alaltăieri se dusesese la Sarachina să-l caute pe părintele Fotis și să-i ceară sfatul % poate că preotul trecuse și el prin aceleași neliniști sufletești, poate că ar putea să-i dea o mîină de ajutor. Dar părintele Fotis nu era acolo Ț plecase să colinde satele de primprejur, ca să strîngă de pomană. Manolios se întoarse în sin-

48

gurătatea lui și luă iar Evanghelia; ea avea să dea răspunsuri la toate întrebările lui.

Deschise micuța carte, așa cum ai deschide, în toiul căldurilor, o ușă ce dă spre mare. Și Manolios începu să se scalde din nou în textul sfânt, răcorindu-sc. Dintr-o dată, uită toate întrebările ce-l chinuiau; acum nu-și mai puneă întrebări, inima îi era pună de răspunsuri.

Se ridică, luă masca lui Hristos, o mai scobi puțin, adâncind-o atît cît trebuie, apoi și-o puse pe față; i se potrivea leit.

— Mulțumescu-ți ție, Doamne! spuse el. E gata.

Se închină și sărută masca, apoi intră în bordei și o agăță în perete, alături de icoana veche a Răstignirii, zugrăvită cu stoluri de rîndunește de jur-împrejur. -

Anul acesta, Caterina, văduva, nu se va mai duce la hram... În fiecare an, de ziua asta, își spăla trupul de cu seară, își ungea părul cu ulei de dafin, își freca dinții cu frunză de nuc, își puneă în jurul gâtului un șirag de mărgele albastre, care o fereau de deochi; apoi apuca poteca ce urca la bisericuța sfîntului Ilie. Urca totdeauna singură; în văzul lumii, nu se apropia nimeni de ea. Acolo se prosterna și se închina în fața icoanei celei mari a sfîntului. Teribilul proroc o privea cu un aer furios, dar nu-i putea face nimic, deoa-

rece nu se putea desprinde din îcoana bătută în plăci de argint, unde credincioșii îl țineau captiv. Văduva știa asta, și-l săruta fără teamă cu buzele ei roșii... Anul ăsta însă, Caterina dormea cu fața în sus, acoperită de pământ; toate podoabele ei dispăruseră — și părul, și buzele, și obrajii, și gâtul; nu-i mai rămăseseră decât dinții, care luceau în tina normântului ca

\*

49

ii "I

niște pietricele rotunde și șlefuite, rătăcite pe malul mării.

Anul acesta, nici Panaiotaros nu mai pornise la deal să ia parte la hram; zăcea încă pe salteaua lui și blestema într-una. Dar cele două fiice ale lui ieșiseră pe poartă, în taină, și se îndreptau spre bisericuță. Erau oacheșe, grăsuțe, și puful des de pe buza de sus le strălucea de sudoare, iar subsuorile le miroseau a mosc, Păreau niște animale cărora le-a sosit vremea împerecherii și nu mai pot sta în culcușul lor, ies afară și aruncă priviri sălbatice și rugătoare în dreapta și-n stîngă, căutînd masculul. Dacă ar fi fost vaci, ar fi mugit trist; dacă ar fi fost leoaice, ar fi răcnit noaptea, de s-ar fi cutremurat pădurea; dacă ar fi fost pisici, s-ar fi tăvălit cu picioarele în sus prin praf și ar fi miorlăit pe acoperișuri. Dar, fiindcă erau femei, își lăsau ochii în jos cînd se întîlneau cu vreun

flăcău, pentru ca apoi, la spatele lui, să chicotească și să-și bată joc de el: „Ia te uită cum bagă capul între umeri, săracuțul! Ia te uită ce șolduri are! Ce minarete de flăcău!” Și prindeau pică pe flăcău fiindcă nu s-a oprit și n-a tăbărit pe ele, să le răstoarne în marginea drumului.

Antonis, bărbierul, urca și el spre bisericuță. Era nebărbierit, pentru că avusese mult de lucru și n-avuse să-și radă și barba proprie. Avea o mare venerație pentru prorocul Ilie, deoarece toți sătenii, înainte de a se duce la hram, se rădeau la frizeria lui, iar după aceea, când se întorceau de la hram, unii dintre ei răceau, fiindcă se îmbătau, ba căpătau și câte o aprindere, și-l chemau în graba a doua zi, să le pună pahare cu sânge. Era cel mai mare rușfet al lui Antonis; după cum știm, scotea și diați, dar mîrlanii de țărani aveau dinții tari, de spărgeau migdalele în ei; iar când se întîmpîia să li se miște vreunul, se învățaseră —• cine dracu i-o fi povățuit! — să-l lege

50

cu o sfoară, să-l tragă afară și să scape de el, după care beau câte o cană plină cu rachiu și apoi începeau să spargă din nou migdale în măsele.

Cei trei prieteni ai noștri pășeau încet, în coada gloatei, și vorbeau liniștiți între ei. La început, Mihelis și Ianacos porniră la drum alături de părintele



Grigoxis — unul ca să fie lângă măgărușul lui, pe care se urcase Mariori, și să-i spună din când în când eîte o vorbă dulce, pentru ca animalul să înțeleagă că stăpînul său e lângă el, iar fata să stea fără teamă pe spinarea lui — celălalt, ca să țină de urît dragei lui Mariori, să se privească unul pe altul cu un dor mut și să se bucure dinainte, pe ascuns, de fericirea lor viitoare. Mihelis era mîndru de blîndețea, sfiala și noblețea logodnicei lui; iar fata nu se mai sătura să admire chipul tînăr, părul negru, creț și înfățișarea falnică a flăcăului; și astfel, în lumina îmbietoare și complice a chindiei, în mijlocul mulțimii zgomotoase care urca panta, cei doi îndrăgostiți uitau de restul lumii, și în extazul lor, deodată, ca într-o sclipire de fulger, li se părea că se îmbată de pe acum cu dulceața îmbrățișărilor ce va să vină.

Mariori, cu ochii întredeschiși, privea drept înainte, în zare, unde vedea îndealvea o Mariori ținînd la pieptul ei un prunc, căruia îi dădea să sugă țîță. —? Sfinte proroc Ilie, murmură în clipa cînd zări vîrfurile sălbatic al muntelui, îmi înalță ruga către tine; învrednicește-mă, sfinte Ilie, să zămislesc și eu un fiu! Costantis venea ceva mai la urmă, cu întreaga lui familie; nevastă-sa era călare pe măgar, cu cei doi copii îa spate, iar el mergea pe jos, după ea, în tăcere. Ce-ar putea să-și mai spună? Își spusese doar totul de repetate ori, cînd cu binele, cînd cu arțag.

Adesea, femeia își ieșea din sărite și căuta ceartă; dar Costantis depusese pentru totdeauna armele și se re-  
\*\*?

51

fugia în împărăția cerurilor, sau, cum spunea el, în tăcere.

Cei trei prieteni merșeră o bucată de drum în felul acesta; dar, încetul cu încetul, se desprinseră, unul câte unul, de cele ce-i țineau legați de lume și căutaxă să rămână în urma convoiului, unde se întîiniră iarăși toți trei, cu un simțămînt de ușurare.

— Unde-i Mandios? Nu-i cu voi? întrebă Costantis. El n-o să vină la hramul bisericii?

— Ieri, pe-nserate, m-am dus la stîină, dar nu l-am găsit acolo, răspunse Mihelis, L-am chemat pe Nicolios și el mi-a spus: „A plecat în zori la prorocul Ilie; a luat cu el o cană da untdelemn, un braț de ramuri de laur și nu s-a întors nici pînă acum» Nu-i în toate mințile lui, săracul 1 Ține minte ce-ți spun eu, stăpîne, o să-nnebunească; a luat-o razna de pe-acum. I-am spus-o în față că mă însor cu Lenio și nu m-a omorît. Azi citește și oîntă într-una, dar mîne o să înceapă să zvîrle cu pietre peste casă."

Cei trei priejteni pufniră în rîs.

— E adevărat, spuse Ianacos. Manoîios nu mai e așa cum îl știm noi. O să vă povestesc una, și dac-oți vrea, m-oți crede, dacă nu, nu; poate că m-au înșe-

lat ochii; tot ce se poate... Dar într-o noapte, cum ședeam cu el pe laviță și cum își rezemase capul de perete, am văzut deodată în jurul chipului său o strălucire curioasă, o cunună de lumină, așa cum au sfinții în icoane... O credeți?

— Eu o cred, spuse Mihelis.

?— Și eu, adăugă Costantis.

Toți trei tăcură. Biserița, văruiată proaspăt, de un alb strălucitor, se profila pe cer, înfiptă în vârful unei stînci înalte. Tot așa era înfățișat în icoane și prorocul cel cumplit, între doi munți care se înălțau în dreapta și în stînga lui ca niște aripi; într-adevăr, stîncițe

52

prăpăstioase ale muntelui aceluia singuratic semănau cu niște aripi ce parcă înălțau biserița la cer.

Alături de biseriță se mai zăreau încă ruinele unei chilii, în care trăise odinioară un sfînt pustnic; banca de lemn pe care ședea el era roasă de carii, iar pe perețele stîncii, atîrnată într-un cui, se afla și acum cingătoarea lui slinoasă, cu o cruciuliță de pînză neagră cusută pe ea; ceva mai încolo, o cruce de fier și o lespede de mormînt arătau locul unde era îngropat pustnicul; pe lespede fusese săpat un nume, dar acum se ștersese.

Iătrînul paracliser se urcase pe munte de cum se crăpase de ziuă, ca să pregătească biserița, să

aprindă candelile, s-o împodobească cu lauri. Dar când deschise ușa, scoase un țipăt și se dădu îndărăt înspăimântat. „Kyrie eleison ! Kyrie eleison !” murmură el, făcându-și la repezeală câteva cruci. Toată biserița strălucea de curățenie; era spălată și măturată; sfeșnicele erau lustruite, candelile pline cu untdelemn, iar icoana împodobită cu lauri. Fuseseră aprinși pînă și cărbunii pe care ardea tămîia; biserița era plină de un miros plăcut.

Paracliserul își șterse sudoarea ce-i îmbrobonase fruntea; nu îndrăznea să intre înăuntru; se temea ca nu cumva vreun înger să se fi ascuns în altar. Odată, într-o dimineață, ducîndu-se să facă ordine în biserică din sat, îl văzuse pe arhanghelul Mihail, în stînga catapetesmei, dînd încet din aripi. De spaimă, leșinase; de atunci nu voia în ruptul capului să mai vadă cu ochii lui vreun înger, iar minunile îi înghețau sîngele în vine numai cît se gîdea la ele.

Se așeză deci în prag și, din cînd în cînd, își arunca privirile speriate spre altar; dar ceasurile treceau și nici un înger nu se arăta; atunci se mai liniști. Cum i se făcuse foame, își dezlegă traista, scoase o felie de pîine și o bucată de brînză și se apucă să mănînce;

53

dar i se pusese un nod în gît și duminatul nu aluneca. Luă ploscuța de vin și bău câteva înghițituri: își re-

veni; nodul din gât i se dusesese și începu să mestece încet. După ce mîncă și bău bine, bătrînul paracliser prinse curaj, își făcu cruce și trecu vitejește pragul. Se plecă, se închină în fața prorocului Ilie, împinse cu teamă ușile împărătești și-și strecură privirea în altar; nimeni!

— Slavă ție, Doamne! spuse el. A venit, a rostuit biserica și a plecat; am scăpat!

Și începu să măture din nou, să spele podeaua, să frece sfeșnicele, să alinieze cutiile de mile pe masa de luminări, ca sa-i treacă timpul. Bătrînul paracliser ținea mult la această bisericuță, pentru că de ea era legată însăși viața lui. Era o dărmătură cînd răposatul taică-său făcuse juruire prorocului Ilie să i-o zidească din nou dacă-l însănătoșea pe unicul și scumpul lui copil abia născut; adică pe el, pe batonul paracliser de azi. Copilul se vindecă și tatăl se ținu de cuvînt.

Paracliserul își aminti de acest trecut și oftă. La nașterea lui se făcuseră prevestiri mari. Se născuse acum șaptezeci de ani, într-o Vinere Mare, la amiază, în ceasul cînd Hristos era răstignit pe cruce; moașa declarase îndată că acest copil o să ajungă mitropolit; și din clipa aceea, tatăl său, care era un bun creștin și un gospodar cu stare. Își făurise ca țel al vieții să-l învețe carte pe unicul lui fecior, spre a-și împlini menirea cea mare. Toate mergeau ca pe roate; viitorul

mitropolit învăța bine, era dezghețat la minte și cu teamă de Dumnezeu; terminase cu „foarte bine” gimnaziul din thgul cel mare și se pregătea să intre la înalta Școală de Teologie din Chalki. Dar iată că într-o seară, într-o ulicioară pustie, apăru în fața lui Diavolul, care purta numele de Chiriacula. Era o fată de doisprezece ani. scundă, oacheșă ca fundul ocea-  
54

«ului, cu ilicul bombat de sîni și cu trei alunițe mari în obraji. Viitorul mitropolit își pierdu numaidecît capul; se fîstîci cu totul și se luă după ea; mai ales cele trei alunițe din obraji îl înnebuniseră. In zadar plîngea nenorocitul său tată și-l ruga stăruitor să nu se abată de la drumul pe care i-l hărăzise Dumnezeu; viitorul mitropolit declară că fata aceea este aleasa lui și că, dacă nu se va însura eu ea, se omoară. Și se însura cu ea.

—? Slavă ție, Doamne! își spunea el adesea în chip de mîngîiere. Slavă ție, Doamne, m-am făcut paracliser; asta înseamnă că tot nu mî-am trădat soarta. Astfel se gîndea paracliserul la sarcinile lui din prezent și la amintirile din trecut, iar ceasurile se scurseră, soarele coborî pe cer și cel ce fusese sortit cîndva să ajungă mitropolit se așează iar în prag și privi cu mîndrie șirul de credincioși care urcau muntele. I se părea că-și sărbătorește el însuși ziua numelui și că

prietenii veneau acasă la dînsul să-i spună „La mulți ani”

Nu trecu mult și auzi în apropiere răgetele măgarilor; se ridică, apucă frînghia și începu să tragă clopotul mic de sărbătoare.

Cel dintîi apăru părintele Grigoris, tronînd pe măgarușul lui; paracliserul alergă să-l întîmpine și să-i țină scara de la șa ca să coboare.

— Ai rînduit, ai măturat, ai șters bine sfeșnicele? întrebă popa, încă înainte de a-și pune piciorul pe pămînt.

— Totul e în ordine, părinte, răspunse umil fostul viitor mitropolit.

Nu cuteza să povestească minunea; voia să arate că el a aranjat biserica.

?— Ai pus cutiile de mile pe masa de luminări, așa cum ți-am poruncit eu? Ți-am spus să fie trei; una

55

pentru preot, alta pentru sfînt, și a treia pentru luminări.

— Totul e în ordine, părinte, repetă paracliserul cu același glas supus.

între timpr sosiră și ceilalți credincioși. Intrau în biserică și depuneau pe masa de lumînări cîte-o mîna de spice de grîu și cîte un ciorchine de strugure; apoi își scoteau punga de la brîu și fiecare își depunea

ofranda, după cum îl lăsa inima, în cele două cutii de mile, a preotului și a sfântului, pe urmă cumpăra lumînări, se apropia cu evlavie și se închina în fața temutului proroc. Acesta era pictat stînd în picioare, într-un car de foc tras de patru cai roșii ca purpura, la marginea unei prăpăstii; sfântul era îmbrăcat într-o hlamidă purpurie și din capul lui țîșneau flăcări; carul se înălțase deasupra muntelui și zbura prin văzduh; un pustnic căzuse cu fața în sus peste niște pietre, își dusesese mîna la ochi ca să nu-l orbească lumina flăcărilor și aștepta cu groază să se depărteze carul.

— Țsta-i soarele! murmură o femeie, privind cu admirație icoana. Țsta-i soarele, lele!

— Ba nu, e sfîntul Ilie, nu vorbi cu păcat, Mariora, spuse alta.

— Tot aia-i, făcu o a treia. Închinați-vă și să terminăm mai repede!

Soarele apusese, dar stelele nu apăruseră încă; ultimele licăriri ale zilei se luptau cu deznădejde să nu moară. Se ridicau în sus, spre creștetul muntelui, să scape, dar noaptea țîșnită din pămînt le fugărea din stîncă în stîncă, pînă la cel din urmă meterez: biserița albă a profetului Ilie din vîrful muntelui. Și deodată, nemaiputînd să lupte cu bezna, lumina făcu un salt spre cer și dispăru.



în clipa aceea sosiră la hram și băjenarii de pe Sarachina, săraci, zdrențăroși, cu obrajii scofâlciți de foame; părintele Fotis mergea în fruntea lor, cu toiagul său călugăresc, de fier, în mână. Intrară cei din urmă în biserică; și cum nu aveau ce să pună în cutiile de mile, înaintară cu mâinile goale spre icoana sfântului Ilie și se închinară în fața ei.

.— Iartă-ne, cumplitule profet! murmură părintele Fotis, privind cu evlavie sfântul. Ai fost și tu sărac, ca și noi; ai purtat și tu zdrențe, ca și noi; nu aveai nici tu decât flacăra asta mare. Din această flăcără avem astăzi o scînteie și noi, bejeniții de pe Sarachina. Slavă ție, sfinte și tovarășe Ilie!

După ce se închinară cu toții, ieșiră din nou afară și se risipiră printre stînci, în spatele licovrisioților sătui și bogați.

— Iertați-i pe sătenii noștri I spuse Mihelis rușinat. Ei au traistele pline.

— Să-i ierte Dumnezeu! răspunse părintele Fotis pe un ton aspru. Dumnezeu, nu noi!

Atîta spuse, dar ochii lui aruncau flăcări. Azi-dimineață se întorsese din raita lui cu sacul gol, fără să fi căpătat nici o pomană. Și după cum privea, de aici, de sus, din vârful stîncilor, spre cîmpia plină de miști, semăna aidoma cu prorocul Iîie gonind în carul său de foc.

— Pămîntul e al lor, continuă părintele Fotis. Să

se bucure de el! Deie Dumnezeu ca noi să avem partea noastră în cer!

Și după acestea, nu mai scoase nici o vorbă.

Credincioșii întinseră pe jos, în jurul biseriței, cuverturile lor bălțate, își desfăcură traistele ticsite cu merinde și fălcile începură să lucreze. Ploștile erau duse la gură, vinul gîlgîia, gîlgîiau și gîtlejurile, și în curînd singurătatea austeră a prorocului se umplu de

57

strigăte ascuțite, de rîsete și de zarva oamenilor bine dispuși.

Cîteva opaițe se aprinseră printre pietre, luminînd chipuri de femei înflăcărâte, piepturi de fete tinere, mustăți negre, răsucite. Agățat de peretele bisericii, un opaiț mare, cu trei flăcări, lumina obrajii puhavi și gușa în trei straturi a boierului Patriarheas, iar alături de el, o barbă albă în formă de furcă și niște dinți tăioși, care mestecau de zor. Cei doi starosti ai satului se așezaseră unul lîngă altul: din cînd în cînd, la razele opaițului se zăreau mîinile slabe și îndemînatice ale lui Mariori, care tăiau friptura în bucăți și o serveau celor două perechi de fălci bătrîne, neobosite. Apoi, unul cîte unul, opaițele se stinseră; umbrele se strecurau de-a bușilea prin jurul stîncilor sfinte și în curînd nu se mai vedea nimic; se auzeau doar rîsete și chicotiri. Peste puțin, se lăsă o tăcere încărcată

de înfiorări. Oamenii se întâlneau pe furiș, printre pietre, ca scorpiile, sărbătorind în felul lor pe prorocul înconjurat de flăcări.

Se revărsă de ziuă; soarele apăru pe cer într-un car de foc, întocmai ca prorocul cu același nume \*. Oamenii săriră în picioare, își întinseră mădularele, căsară, tușiră, își frecară ochii, băură cafele să se trezească. Micul clopot cu timbru de argint răsună din nou, într-un ritm vesel și zglobiu; dangătele lui pline de proștețime se rostogoleau pe plaiurile muntelui ca apa unui izvor și se răspîndeau pînă departe, de-a lungul cîmpiei.

Sprijinit în cața lui, Manolios se ivi între două stînci senin și voios. Își roti privirea de jur-împrejur și-și descoperi prietenii cățarați pe o stîncă, scrutînd neliniștiți zarea în direcția muntelui său. Bucurîndu-se

1 In limba gteacă Helios, soare și Die (n.t.).

58

că-i vede, păși peste cîteva trupuri care dormeau încă, se apropie de ei, pe la spate, și-și puse mîinile pe umerii lor. Cei trei prieteni se întoarseră, îl văzură și scoaseră un chiot de bucurie.

—. Toată noaptea te-am așteptat, zise Ianacos. De ce n-ai venit? Ne spuseseși că...

— Totul e gata? i-o tăie Manolios.

—? Gata? Ce? Pentru ce? întrebare ceilalți ne-

dumeriți.

— Vi-s sufletele gata să se înalțe? făcu Manolios drept răspuns, rîzînd. Spinările vi-s gata să fie bătute? Gurile vi-s gata să strige?

— Ți-ai pus oare ceva în gînd? întrebă Ianacos, apucînd brațul prietenului său. Știi doar, la viață și la moarte, sîntem alături cu tine!

— Eu nu mi-am pus nimic în gînd, răspunse Manolios. Dar poate să-și fi pus Dumnezeu; trebuie să fim gata.

Și privi în jurul lui.

—? îmi place acest vîrf de munte, spuse el și acest proroc care și-a ales focul drept bidiviu, și care cu o lovitură de pinten s-a desprins de pămînt... Îmi plac și sătenii, așa cum sînt astăzi, curați, gătiți și cu ochii strălucitori; sînt gata să ia foc repede și să-și pună pumnii la treabă. Sînteți gata?

Dar din fundul bisericii se auzi glasul răsunător al părintelui Grigoris; începea slujba. Cei patru prieteni tăcură.

În micul schit intrară atîția credincioși cîți încă-peau; ceilalți rămaseră afară, în picioare, cățarați pe dîmburi și pe stînci. Pe ușa și pe ferestruica altarului începură să se reverse melodiile dulci, patetice, ca un ecou îndepărtat al rugilor strămoșești de altădată. După ce slujba se sfîrși, credincioșii ieșiră din nou afară. Învățătorul, puțin palid, puțin răgușit, se urcă

pe o stîncă și se porni să vorbească, făcînd elogiul pro-  
59

?ii

rocuiui. Apoi, pe neașteptate, cam stîngaci, dar plir) de avînt, sări la elogiul gînteii grecești, făcu repede o legătură între prorocul Ilie și zeul Apollo, apoi îl puse în legătură cu lumina și, în cele din urmă, cu spiritul nemuritor al elenilor, care au luptat și au învins bezna barbarilor. După aceea se întoarse — cu multă precauție — la Turcia, bolborosi și aici ceva, pe urmă, deodată, scăpînd hăturile de la caii oratoriei, se aprinse și începu să intoneze, colac peste pupăză, imnul național.

Toată lumea încremeni. Dar glasul lui răscoli singele pelerinilor, și toți deodată, înflăcărați, se pomeniră cîntînd în cor, cu emoție și cu un suveran dispreț față de notele false:

Libertate, te cunosc după al spadei crunt tăiș...

Prorocul Ilie fusese transformat subit într-un haiduc, într-un poteraș de munte, încălțat cu țaruhi și înarmat cu flintă și cartușieră.

Manolios se plecă spre cei trei prieteni ai lui.'

— Sînteți gata? îi întrebă el din nou.

•—? Sîntem i răspunseră toți trei deodată. Cu Dumnezeu înainte! După tine, Manolios!

Nu știau prea bine cam ce voia să spună Mano-

lios și de ce-i tot întreabă dacă sînt gata, dar în piepturile lor simțeau că sufletele le erau treze, erau gata. Învățătorul își terminase, în sfîrșit, discursul și coborî de pe stîncă, clocotind încă. Ochii bătrînului Patriarheas se umplură de lacrimi; popa Grigoris ridică mîna să-și binecuvînteze turma: oile sale își făcuseră datoria față de Dumnezeu, acum puteau să se pună pe muncă și pe băutură.

În acel moment, Manolios înainta, se înclină, sărută mîna părintelui Grigoris și-i ceru voie să vorbească.

1 Opinci de culoare roșie, eu un canal" în vîrf, pe care le

poartă țărani munteni din Grecia și fac parte din costumul

național (n.t.),

60

r

îndată ce-l văzură pe Manolios, sătenii se tulburară; astăzi aveau suflete de sărbătoare. Amintindu-și că tânărul acesta bălai luase hotărîrea să-și dea viața pentru a scăpa populația satului, o larmă voioasă țîșni din mulțimea de guri care-i urau bun venit.

Popa Grigoris încreți din sprîncene și se aplecă spre Manolios.

— Ce-o să le spui? îl întreabă el. Ești tu în stare să vorbești? Și despre ce?

— Despre Hristos, răspunse Manolios.

— Despre Hristos? făcu popa uimit. Dar asta e treaba mea I

—. Hristos mi-a poruncit să vorbesc, stăruie Manolios.

— Nu te-a povăţuit şi cam ce să spui? ripostă popa pe un ton sarcastic.

— Nu, dar o să mă povăţuiască de înadţă ce-o să deschid gura.

Mihelis făcu un pas înainte.

— Părinte, spuse el, Manolios vrea să le vorbească sătenilor; noi, toţi de aici, te rugăm să-i dai voie.

Cînd satul întreg era în primejdie, Manolios n-a pregetat să-şi jertfească viaţa ca să scăpăm noi; aşa că are dreptul să vorbească.

— Dă-i voie, părinte Grigoris, adăugă bătrînul Patriarheas. E un băiat cumsecade.

— O să vorbească de lucruri pe care nu le cunoaşte, se împotrivi preotul.

— Nu face nimic, sări atunci Ianacos. Sfinţia ta le cunoaşte şi o să-l lumineze.

— Să vorbească! Să vorbească! strigă Costantis.

Sătenii prinseră curaj; sări şi Dimitros, măcelarul; Antonis, bărbierul, şi moş Hristofis începură să bată din palme şi să strige:

— Să vorbească! Să vorbească!

Popa Grigoris dădu din umeri enervat.

— Bine, bine, mormăi el. Să înceteze zarva!

Și își puse, în silă, mîna pe capul lui Manolios.

— Dumnezeu să te lumineze! îngîină el. Vorbește!

Apoi își încrucișa brațele la piept, pregătindu-se să asculte.

Manolios făcu un pas înainte, se opri în mijlocul mulțimii; Ianacos și Costantis rostogoliră o piatra mare pînă la picioarele lui, iar el se urcă pe ea. Sătenii, bărbați și femei, se stvînseră cerc în jurul lui. Se apropie și părintele Fotis, urmat de turma sa; înclină ușor capul, salutîndu-l pe popa Grigoris, dar acesta se făcu că nu-l vede.

Manolios se întoarse cu fața spre răsărit, se închină, apoi începu să vorbească:

— Fraților, vreau să vă vorbesc despre Hristos. Vă rog să fiți îngăduitori: sînt fără învățătură și nu mă pricep să potrivesc vorbele. Dar alaltăieri, pe cînd ședeam în fața stînei mele, la asfințitul soarelui, Hristos a venit și s-a așezat alături de mine, pe laviță, liniștit, domol, așa cum ar fi făcut un vecin de-al meu. Avea în mîna un sac gol; a oftat și a lăsat sacul să cadă la pămînt. Picioarele îi erau pline de colb, iar cele cinci răni pe care i le făcuseră cuiele i se deschiseseră și din ele curgeau șiroaie de sînge. „Mă iubești?” m-a întrebat el cu un glas trist. „Doamne,



Isuse, i-am răspuns eu, poruncește-mi să mor pentru tine și voi face precum dorești." El a dat din cap, a zîmbit, dar nu mi-a spus nimic. Cîtva timp am rămas amîndoi așa, unul lîngă altul; eu eram sfios și nu îndrăzneam să spun nimic. Dar după puțin, mi-am luat inima în dinți și l-am întrebat: „Ești obosit, Ravi? Picioarele îți sînt pline de colb și de sînge; de unde Vii?" „Colind satele, mi-a răspuns Hristos. Am trecut și prin Licovrisi; copiii mei flămînzesc; am luat cu mine acest sac, să pun obolurile în el. Dar uite, mă întorc, și sacul e gol. Sînt obosit..." Și a tăcut din nou.

^Hoi priveam soarele, care asfințea. Și deodată Hristos a început cu glasul plin de mustrare: „Zici că mă iubești, și stai aici, liniștit, tihnit, cu brațele încrucișate? Mănînci, bei, te bucuri cînd citești cuvintele pe care le-am rostit eu, plîngi cu lacrimi cînd îți amintești că am fost răstignit, dar pe urmă te duci să te culci în așternutul tău și dormi adînc. Nu ți-e rușine? Așa mă iubești? Asta numești tu iubire? Seoală-n picioare!" M-am ridicat dintr-o săritură și m-anî aruncat la picioarele lui, strigînd: „Doamne, iartă-mă! Iartă-mă! Poruncește-mi și am să te ascult." „Ia-ți cața și du-te de întîlnește oamenii, mi-a spus Hristos. Nu-ți fie teamă, vorbește-le!". Atunci eu i-am răspuns: „Ce să le spun, Doamne? Sînt un om neînvățat, sărac și sfios; cînd văd mai mulți oameni

adunați laolaltă mă cuprinde frica și fug. Și tu acum mă trimiți să le vorbesc; ce să le spun?" „Du-te și spune-le că mi-e foame, că bat la porțile lor, că întind mîiia și 3e strig: Fie-vă milă, creștini!"

Popa Grigoris începu să-și piardă răbdarea și să se agite neliniștit. Bătrînul Patriarheas căscă lung și privi cu coada ochiului în jurul lui, să vadă clacă n-ai" putea s-o șteargă pe furiș; i se făcuse foame. Moș Ladas se apropie de popă.

— Treaba asta o să sfîrșească rău, murmură el.

Spune-i să facă.

Dar sătenii ascultau cu gurile căscate; începură să-și simtă sufletele dezmoțindu-se și încet-încet fură cuprinși de un fel de teamă ciudată. Li se părea că-! văd îndeaiavea pe Hristos, în carne și oase, umblînd desculț, bătînd la porțile lor, cerînd de pomană, iar ei îi strigau dinăuntru: „Să te miluiască Dumnezeu!" și-l alungau... Oare n-a trecut așa, chiar alaltăieri. părintele Fotis, desculț, cu un sac gol pe umeri prin satul lor. și ei l-au gonit?

Manolios răsuflă o clipă; pe frunte îi străluceau broboane mari de sudoare. Își roti ochii asupra mulțimii și privi stăruitor pe fiecare sătean în parte. Chipul lui exprima atîta tristețe, atîta amărăciune și totodată atîta noblețe, încît cei de față rămaseră înmărmuriți. O bătrînă își făcu cruce și șopti la urechea

vecinei sale:

— Doamne, iartă-mă! Țsta să fie Manolios, cio-  
banul boierului Patriarheas, nepotul babei Madale-  
nia? Sau — iartă-mă, Doamne! — e chiar Hristos,  
în came și oase, care a coborât din nou pe pământ pen-  
tru păcatele noastre? Tu ce zici, fetico?

— Taci, lele Persefono 1 Taci, că se pregătește  
sa vorbească iar,

Manolios întinse brațele spre mulțime.

— Fraților și surorilor, bărbați și femei din Li-  
covrisi, strigă el. N-am venit aici pentru că așa am  
vrut eu. Cum aş fi cutezat să vorbesc și să dau sfa-  
turi — tocmai un sărăntoc ca mine — bogaților,  
frunțașilor și celor mai în vîrstă decît mine? Nu, n-am  
venit pentru că așa am vrut eu. Hristos m-a trimis I  
Vorbele pe care mi-a poruncit el să vi le spun, alea vi  
le spun: „Mi-e foame! strigă Hristos. Fie-vă milă,  
creștini!” Cine miruiește un sărac, îl împrumută pe  
Dumnezeu. Acum cîteva zile, unul dintre sătenii  
noștri s-a dus la fugarii de pe Sarachina, care n-au  
ce să mănînce, n-au cu ce să se îmbrace și n-au  
unde să doarmă; și-a cărat acolo tot avutul lui și  
le-a strigat năpăstuiților: „Veniți, fraților, luați, îm-  
părțiți-vă tot ce am; nu vă cer bani în schimb, dar  
nici de pomană nu vă dau; vă împrumut doar, și  
Dumne-zeu o să-mi plătească totul pe lumea cealaltă 1”  
Moș Ladas nu se mai putu stăpîni; se înăbușea,

De cîtva timp, îi tot făcea semne părintelui Grigoris să-i astupe gura, dar în zadar; atunci se hotărî să intervină personal.

— Care va să zică, mătăluță spui să împărțim tot ce-am agonisit în mod cinstit, cu sudoarea frunții noastre, și să facem polițe ca să fim plătiți pe lumea cealaltă, ha? Halal de-așa creier, n-am ce zice I Ascultă-mă pe mine, băiatule, mi se pare că n-ai înțeles bine ce ți-a spus Hristos, dacă nu te superi. Eu, unul, nu dau vrabia din mînă nici pe o mie de pe gard.

Asta-i!

— Lasă-l, moș Ladas, lasă-l să vorbească, strigă Ianacos. N-ai auzit cine l-a trimis? Prin gura lui vorbește Hristos.

— Tocmai tu te-ai găsit să deschizi pliscul, Ianacos? i-o întoarse furios moșneagul. Ai puținică răbdare, c-o să ne socotim noi!

Învățătorul sări să-i împace:

— Bune și sfinte sînt spusele tale, Manolios, numai că ele nu se pot împlini; tu clădești pe nori. Noi nu sînteiii zei, sîntem oameni; așa că trebuie să luăm măsura omenească și pe ea să ne sprijinim!

— Păi așa și fac, domnule învățător, răspunse Manolios. Cu ea mășor. Cîți dintre dumneavoastră, cei care ați venit astăzi la hram, sînteți creștini? Creștini sînt numai aceia care cred în lumea cealaltă. Ce vrea

să zică: cred în lumea cealaltă? Asta vrea să zică că toate faptele noastre de aici, de pe pământ, au să fie cîntărite pe cealaltă lume — cele fele au să fie pe-depsite, cele bune, răsplătite. Cine o să miluiască pe frații lui aici, în viața asta trecătoare, o să fie răsplătit cu viața cea veșnică. Așa că, moș Ladas, mai bine o mie de vrăbii pe gard, decît una în mîină.

— Apăi, ai minte cit un cocoș, ce să zic! bombăni bătrînul zgîrie-brînză și rînji cu răutate.

— Atunci, ce-i de făcut? strigară cîțiva săteni cu teamă de Dumnezeu. Ce ți-a poruncit Hristos? Spune limpede, să înțelegem și noi, să vedem dacă se poate.

5 — Hristos răstignit a doua oară — voi. II 63

— Să nu ne spui să împărțim totul I strigă un moșneag care se ținea încă destul de bine. Asta nu se poate 1 Să fim înțeleși!

— Secerișul s-a terminat, răspunse Manolios. Slavă Domnului, anul a fost bun. Peste puțin se termină și culesul viilor, apoi al măslinelor. Ascultați glasul lui Hristos, care-mi sfîșie inima: „Hei, oameni buni din Licovrisi, la porțile voastre au venit niște frați de-ai voștri, prigoniți; iarna se apropie; au să moară de foame, de frig și de obidă...” Dumnezeu își va deschide catastifele, va căuta la lîcovrisioți și va scrie în dreptul numelui fiecăruia data, ce avere are și cît a dat săraci-

lor. Bunăoară, el va serie: Anastasios Ladas, fiul lui Mihail, în cutare zi a lunii avea atât, a dat atât; o să fie răsplătit cu atîta dobîndă la Judecata de apoi.

Moș Ladas rînji din nou sarcastic.

?— Paște, murgule, iarbă verde...

— Așadar, continuă Manolios, poftim, domnule învătător, iată măsura omenească de care vorbeai: fiecare gospodar, după fiecare recoltă, să ia a zecea parte și so împrumute, așa cum am spus, lui Dumnezeu.

Să-i ajutăm pe frații noștri de pe Sarachina un an, doi ani, pînă o să iasă din greu. Și încă ceva: avem atîtea ogoare înțelenite, pline de pir, lăsate-n paragină, pe care nu dovedim să le muncim; nu-i păcat de Dumnezeu să le lăsăm așa? Să le dăm lor să le are, să le semene, să le muncească pe din două; va cîștiga și satul și vor avea ce să mănînce și cei care suferă de foame. Vai de lieovrisiotul care mănîncă pe săturate și nu se gîndește la copiii de pe Sarachina! Fiecare suflet pe care-l lăsăm să moară de foame la poarta noastră se agață de gîtul nostru și ne trage cu toata greutatea în cazanul cu smoală din iad. Cîți oameni stntem aici» în Licovrisi? Două mii? Pentru fiecare

suflet care moare de foame pe Sarachina vor fi două mii de schelete, cîte unul de fiecare din noi, care ni se vor agăța de gît. Cu asemenea salbe la gît, o să fim mîndri cînd ne-om înfățișa înaintea lui Dumne-

zeu, ce ziceți?

Sătenii simțiră că li se zbîrlește părul în cap. Cîțiva duseră fără să vrea mîna la gît și se pipăiră. Cei cu mai multă închipuire parcă și vedeau cu ochii lor, în cer, două mii de licovrisioți înaintînd în șir, unul după altul, la Judecata de apoi; la. gîtul fiecăruia atîrnau, ca niște mătănii, zece, cincisprezece, douăzeci de schelete; iar îngerii care îi mînau din urmă își astupau nările de mirosul urît ce-l răspîndeau.

Antonis, bărbierul, care nu avea decît cîteva palme de vie și de ogor, strigă:

— Mă învoiesc! Ia și tu, Manolios, un catastif și scrie: Eu, Antonis Ianidis, fiul lui Trasivuios, bărbierul din Licovrisi, făgăduiesc să dau a zecea parte din recoltă fraților noștri de pe Sarachina. Îl împrumut pe Dumnezeu; scrie, Manolios, că o să scrie și Dumnezeu; am încredere!

Cîteva mîini se ridicară în sus; se auziră și alte voci:

— Și eu! Și eu! Scrie, Manolios!

Mulți ochi se umplură de lacrimi; în alții se citea neliniște și groază; alții îl pironeau pe Manolios cu ură. Bătrînul Patriarheas izbutise s-o șteargă hoțește și se pitise după o stîncă, unde desfăcu traista cu merinde și întinse pe niște frunze de lămîi friptura de purcel de lapte ce-i mai rămăsese de la masa de cu seară.

— Și-a făcut-o singur, năîngul de Manolios, murmură el molfăind. Au să-l ia la goană cu pătlăgele stricate I

în același timp, părintele Grigoris ridică furios mîna în sus; sprîncenele i se înălțau și se lăsau în-  
S\* 67

cruntate; da<;ă le-ai fi atins cu vîrful degetului, ar scos scînteii.

— Hei, săteni, strigă el, nu vă lăsați amăgiți de vorbele acestui uzurpator! Fiți cu băgare de seamă! Lumea are patru temelii de căpetenie: mai întîi credința, apoi patria, apoi onoarea, și a patra mare temelie — averea. De aceasta din urmă să nu vă atingeți! Dumnezeu împarte bogățiile după legi tainice, cunoscute numai de el. Una-i dreptatea lui Dumnezeu, alta a oamenilor. Dumnezeu a lăsat oameni bogați și Oameni săraci; vai de acela care încearcă să răstoarne lînduiala și așezările din veac; el calcă vrerea lui Dumnezeu! Hei, Manolios, rău am făcut că ți-am îngăduit să vorbești; dă-te jos de-acolo! Du-te de-ți paște oile tale; aceea e sarcina pe care ți-a dat-o Dumnezeu; rămîi la treaba ta, nu te băga unde nu-ți fierbe oala. Și tot ce ne-ai îndrugat aici este împotriva vrerii lui Dumnezeu. El singur este stăpînul și tot ce se face-n lume se face așa după cum vrea el.



Popa Grigoris luă avînt; se întoarse către părintele Fotis, care stătuse tot timpul nemișcat, cu capul plecat, numai ochi și urechi.

— Ascultă, părinte Fotis, strigă el, în satul nostru totul mergea bine pînă mai deunăzi; domneau ordinea și buna înțelegere. Dar într-o zi ne-ai căzut pe cap dumneata cu oamenii dumitale, și din ziua aceea nu mai avem liniște! Plînsetele, zarva și furturile se țin lanț; apoi, cei săraci încep să ridice capul, iar celor bogați nu le mai tihnește somnul! Dar, bagă de seamă! Aga o să se întoarcă iar acasă și sfatul de bătrîni o să-i ceară să vă izgonească, spre a ne regăsi liniștea. Duceți-vă în altă parte; vă dorim tot binele, dar nu vrem să vă mai vedem în ochi! Am zis!

Preotul Fotis înălță capul.

c fi |

68

— Părinte, spuse el cu o voce blajină, ai dreptate: tot ce se face-n lume se face așa după cum vrea Dumnezeu. Manobos a vorbit, a spus ce avea pe inima lui, pentru că Dumnezeu a vrut așa. Cîteva suflete din Licovrisi s-au înduioșat auzind de durerea noastră, cîteva ochi s-au umplut de lacrimi, cîteva chilere s-au deschis, pentru că Dumnezeu a vrut așa. Iar dacă noi am venit să aducem tulburarea în satul vostru liniștit, așa cum zice sfinția-ta, și asta este tot vre-

rea lui Dumnezeu. Căci, dacă apa stă prea mult timp liniștită, se face mocirlă; tot astfel și sufletul omului: dacă stă prea mult timp liniștit, se face mocirlă. Deie Domnul ca noi să fim vîntui care stîrnește furtuna și reînsuflețește apele!

Apoi se întoarse către licovrisioți.

— Fraților, am fost și noi odată oameni cu stare, gospodari % acum am ajuns niște cerșetori. Eu însumi am colindat prin satele de primprejur, am bătut pe rînd la toate porțile, dar m-am înapoiat la oamenii mei cu mîinile goale. Nu-mi pasă de mine, pot să mor chiar mîine; nu-mi pasă de bătrîni, ei și-au trăit traiul, pot să moara. Dar mi-e milă de copii; în fiecare zi moare cîte unul de foame; iar cei care mai trăiesc încă, nu se mai pot ține pe picioare. Ce le lipsește oare? O bucată de pîine uscată, o picătură de untdelemn, o zdreanță să se îmbrace. Dacă ar avea aceste lucruri de nimic, pe care dumneavoastră le azvîrliți la cîini și la gunoi, n-ar mai muri. Pentru copiii ăștia cerșesc; pentru ei întind mîna și strig: Fie-vă milă, creștini!

Părintele Fotis își lăsă din nou capul în jos și tăcu.

Fața i se topise ca ceara, ochii i se făcuseră mari; mîinile încrucișate pe piept îi străluceau; prin pielea străvezie i se vedeau oasele.

Din toate părțile izbucniră deodată hohote de pîîns. Mariori suspina, acoperindu-și fața cu mina. O femeie măritată de curînd își scoase salba de galbeni de la gît și o ascunse, rușinată, ca și cînd o avea de furat. În pieptul plin de osîndă al lui chir Dimitros, măcelarul, se trezi evlaviea fostului călugăr cu teamă de Dumnezeu și strigă;

— Pentru duminica ce vine aveam de gînd să tai un vițeluș gras, să-l Vînd oamenilor din sat; acum o să-l tai și-o să mă duc să-l împart celor de pe Saracliina. Pentru că mi-e rușine să văd că noi mîncăm, în timp ce frații noștri rabdă de foame.

Antonis, bărbierul, se entuziasma:

— O să mă duc și eu sîmbătă seara pe Sarachina și-o să-i rad pe toți pe gratis; am să le scot și dinții stricați, tot pe gratis!

Învățătorul, molipsit și el nu se mai temu de frațele său, popa, și strigă:

— Am și eu cîteva abecedare, cîteva cărți de citit pentru copii, niște tăblițe, mai TOtîlte condeie și o hartă

a Greciei mari, cu toate provinciile de dincolo de hotarele patriei-rnime. Am să te donez obștii de pe Saraehina,

— Să te ia -dracn! bombăni?moș Ladas și scui pă indignat.

Popa Grlgorâ se întoarse și-l sfredeli cu privirea pe

fratele său, dar nu «puse aimie,  
Manolios coborî de pe ^bolovanul de piatră, se apre^  
pie de părintele Fotis și-i sîtrută mîna,  
— Părinte, spuse el cu voce tare, vezi, niciodată  
nu trebuie să deznădăjduiești Hristos trăiește încă și  
umblă pe părănt; cîteva inimi l-au văzut și s-au des-  
chis. Curaj l  
Cei trei prieteni se apropiară de Manolios, urma^  
cu sfială de chir Dkmitros, măcelarul, și de Ântoniss  
bărbierul; alți cîteva săteni» după ce șovăiră puțin»  
n

veniră și ei lîngă ceilalți. Învățătorul, cu inima tremu-  
xîndu-i în piept, dar cu un pas hotărît, făcu la fel.  
Părintele Fotis se întoarse spre ei. Îi privi cu blîn-  
dețe, își făcu cruce și le spuse:

.— Să mergem, dragii mei fii! Avem și noi bise-  
ricuța noastră, într-o peșteră unde se sluja în vremu-  
rile de demult. Să mergem cu toții acolo și să-l slă-  
vim pe Dumnezeu; astăzi e o zi mare, în care inima  
omului a fremătat

Apoi se întoarse spre mulțimea de oameni, care în-  
cepuseră să se împrăstie și să-și deschidă traistele,  
scoțînd din ele bucăți de carne friptă și sticle de vin\*  
pregătindu-se să se ospăteze.

— Rămîneți cu bine, licovrisio!; poftă bună! Bla-  
goslovește, părinte Grigoris!

— Vă blestem, nu vă blagoslovesc, răzvrătiților I  
răcni popa-boier. Blestemat să fii dimpreună cu aceia  
care te<sup>^</sup> urmează, ticălosufe I

— Dumnezeu, răspunse cu cafea preotul cel zdren-  
țaros și flămînd, Dumnezeu, care știe să deosebească  
grîul de neghină, are să judece; noi ne punem toată  
încrederea în el!

Și, rostind aceste cuvinte, arătă spre cer cu degetul  
lui descărnat.

xn

Părintele Fotis și cei patru prieteni ședeau în fața  
peșterii ce servea de lăcaș bisericesc, pe lespezile cio-  
plite odinioară în scîncă de creștinii care, spre a scăpa  
de prigoana dezlănțuită împotriva lor de dușmanii lui  
Hristos, se refugiaseră în aceste grote din adîncul  
muntelui. Se înnoptase; muntele mirosea a izmă și  
a cimbru; o umbră albastră și străvezie învăluia pă-  
mîntul. Nu se mai auzea decît fîlfîitul vreunei păsări  
de noapte ce alerga după omizi, șoareci sau melci, ori  
țipătul vreunei alte vietăți, rănită de dragoste. Astă-  
seară parcă și stelele coborîseră mai jos ca de obicei  
și atîrnau pe boltă, undeva, între cer și pămînt.

Cei cinci prieteni rămaseră cîtva timp tăcuți. Toată  
ziua umblaseră din peșteră în peșteră, stînd de vorbă  
cu frații lor prizoniți și minunîndu-se că oamenii au  
putut să se rostuiască aici, în aceste găuri, ca niște cîr-

tițe. Părintele Fotis, neobosit, plin de iubire, povă-  
țuia și mîngîia în dreapta și în stînga; el îl chema pe  
Hristos, îl ruga să coboare pe Sarachina și în Lico-  
vrissi, ca să vadă, să asemuiască și să judece.

Acum, amărîți și morți de oboseală, ședeau pe les-  
pezile cioplite și priveau în noarjite. Toți erau cuprinși  
de o tulburare ciudată. Li se părea că fuseseră alun-  
gați din lume și că se refugiaseră aici, pe ascuns, în  
72

fața acestei peșteri, și unelteau. Ce unelteau? Nici ei  
înseși nu știau. Ce puteau să facă aceste cinci suflete  
simple? Ce erau în stare să răstoarne ele? Ce lume  
nouă ar putea să zidească?... Și totuși, văzduhul era  
plin de vibrația celor cinci suflete, care zburau, și se în-  
,  
torceau de la unul la celelalte ca niște săgeți.

— Astă-seară e o noapte frumoasă, grăi în sfîrșit  
Ianacos, căutînd să-și ascundă tulburarea.

Ceilalți tresăriră, ca și cum tăcerea ar fi fost un vis  
adînc, pe care zgomotul unei voci omenești, apărut  
pe neașteptate, l-ar fi speriat și destrămat. Sufletele  
se aciuară din nou, fiecare în pieptul în care sălăș-  
luia, și cei cinci se închiseră iarăși, fiecare în grani-  
țele ființei lui.

Costantis își luă inima în dinți și rupse tăcerea.

— Părinte, curînd se împlinesc patru luni de cînd

fruntașii satului ne-au chemat și ne-au spus ce are de făcut fiecare dintre noi, atunci când o să reprezentăm taina Patimilor în tinda bisericii. Până acum, alte ne-cazuri ne-au abătut din cale și am uitat de sarcina pe care ne-am luat-o. Acum, însă, a sosit timpul să ne pregătim... Dar cum? Ce trebuie să facem? Sfinția-ta poate că știe și-o să ne spună.

Părintele Fotis întârzia să răspundă, ca și cum gândurile lui erau undeva, foarte departe, și le trebuia timp mult până să se întoarcă din nou aici. În cele din urmă, se trezi lângă prietenii lui, auzi întrebarea și zîmbi.

— Ce trebuie să faceți? murmură el. Nimic altceva decît ceea ce ați făcut și pînă acum. Nu se află o pregătire mai bună, mai potrivită cu Patimile și Răstignirea.

— Dar ce-am făcut pînă acum? N-am făcut nimic, părinte, îi răspunse Mihelis cu amărăciune.

— Ai uitat coșurile, Mihelis? zise preotul, strîngînd cu duioșie mîna tînărului boier. Și tu, Ianacos, ai

73

uitat că, chiar alaltăieri, te-ai dus la săraci și le-ai spus că le dai lor mărfurile tale, bucurîndu-te cînd îi vedeai cum le împart?... Și tu, Costantis, care îți lași treburile și te pui în fruntea luptei împotriva nedreptății, tu omul simplu, care pînă mai ieri nu erai decît

un biet cafegiu, iar acum ești gata să mori, în orice clipă, pentru credința în Hristos?... Și Manqlios, care a luat asupra lui toate păcatele semenilor săi și a fost gata să-și dea viața ca să mîntuiască satul?... Chiar și Panaiotaros, ce altceva face, nenorocitul de el, decît să se pregătească pentru rolul greu, cumplit al lui Iuda? Vă pregătiți, fiii mei, vă pregătiți fără să știți s asta-i calea cea mai bună.

Tăcură din nou toți. Manolios oftă și-și aținti ochii la o stea mare, care rîdea și dansa pe cer; ciobanul cunoștea bine această stea și-i era dragă; de cîte ori nu-l înșelase ea, pe vremea cînd era tînăr păstor, făcîndu-I să creadă că e luceafărul de ziuă și să-și scoată oile la păscut cu noaptea-n cap? Steaua aceea era Jupiter. „Pe bună dreptate i se spune Steaua înșelătoare”, își zicea el astă-seară, privind astrul de sus ca pe un vechi prieten și tovarăș de joacă.

Costantis își înclină capul; o mare tristețe puse deodată stăpînire pe el; dintre toți, numai el singur nu făcuse nimic; rămăsese în urma celorlalți; pînă și Iuda i-o luase înainte.

Cît despre Ianacos, el dădea din cap cu deznădejde. „Nimic, nimic n-am făcut, se muștra în sinea lui. A da bani, a-ți dăruia mărfurile, toate astea nu înseamnă nimic; a-l da pe Iusufachi, iată ce se cheamă jertfă! Aici te vîteau, Ianacos! Să te vîd, ești în stare? Toate celelalte sînt fleacuri!”



În acest timp, gândurile părintelui Fotis începură să hoinărească iarăși pe alte meleaguri; ele se pierdeau în depărtare, cutreierau locuri și priveliști cunoscute de mult, apoi se întorceau din nou la locul de

unde plecaseră, pe un munte pustiu care se numea Sarachina. Și era noapte, iar preotul zărea la lumina slabă a stelelor patru chipuri dragi rezemate de stîncă.

Vocea părintelui Fotis sparse tăcerea; vorbea liniștit, adînc, cu duioșie.

— Fiii mei, mi se pare cîteodată că sufletul omului e ca o floare de noapte; toată ziua stă închisă, și cînd se lasă noaptea, capătă curaj și se deschide. De aceea, astă-seară, așa cum vă simt lîngă mine, în întuneric, simt că mi se deschide și mie sufletul. Odată, pe muntele lui Manolios, vă făgăduisem — dacă vă mai amintiți — că am să vă înșir într-o zi povestea vieții mele, fiindcă, să vă spun drept, mi-e rușine cînd văd că vă aplecați să-mi sărutați mîna, fără să știți cine sînt și ce mîna sărutați.

— Astă-seară și sufletele noastre sînt deschise, părinte, spuse Manolios mișcat. Te ascultăm.

Părintele Fotis își începu povestirea cu un glas tărăgănat, vorbind fără grabă, ca și cum ar fi depănat un basm.

— Undeva, la țărmul Mării Marmara, în fața Con-

stantinopoluîui, se află un sat mic, încântător, plin de grădini, care se numește Artachi. Acolo m-am născut eu. Tatăl meu era popă; era un om aspru, zgîrcit îa vorbă și ursuz, ca pustnicii aceia pe care îi vedem zugrăviți pe pereții bisericilor vechi. Tatăl meu era popă, bunicul tot popă, și voiau să mă facă și pe mine popă. Dar, în sinea mea, eu nu voiam; eu doream să călătoresc, să fac negustorie, să-mi umplu cuferele cu aur, să cumpăr puști, să înarmez oameni și să eliberez satul Artachi de sub turci. Mă născusem» după cum vedeți, răzvrătit, și capul mi-era plin de gânduri mari, greu de înfăptuit.... Dar îmi era frică de tata,, singurul om de care mi-a fost frică toată viața mea. Mă duceam regulat la școală și eram cel mai bua

78

Clev, nu din tragere de inimă, ci de frică. Iar după ce iun terminat școala de la Artachi, răposata maică-mea \*— o femeie sfântă I — îmi și pregăti cufărul; îmi puse în el niște cămăși, o icoană care înfățișa botezul tui Hristos, niște pesmeți, câțiva pumni de alune, stafide și smochine uscate presărate cu susan, și m-au trimis la Constantinopol, la Școala de teologie. Dar de unde atîta răbdare, de unde atîta dragoste de Dumnezeu, să mă înham la teologie? Eu eram un răzvrătit; străbăteam în lung și-n lat Constantinopolul ca un îndrăcit; ochii mi se minunau de frumuse-

țile lui, iar în cap aveam un singur gând: cum să fie eliberate de sub turci aceste pământuri și ape sfinte... Și iată că într-o bună zi izbucnește războiul blestemat din 971. M-am aprins și eu. A sosit clipa, îmi spuneam, să-i gonim pe turci pînă la capătul lumii! Am reușit să mă îmbarc, fără forme, pe o corabie și am debarcat pe un țărm grecesc; m-am echipat ca partizan, am pus mîna pe o pușcă, m-am încins cu o cartușieră, m-am încălțat cu țaruhi și am plecat la război contra Turciei!

Părintele Fotis oftă; glasul îi deveni amar și sarcastic.

— Am pornit șapte hoți de cai să cucerim un imperiu! Blestemat fie statul, fiii mei; el o să ducă de rîpă națiunea!

Căzu o clipă pe gînduri. Dar numaidecît făcu un gest eu mîna, ca și cum ar fi împins la spatele lui această rușine națională, și continuă:

— Acum să venim la prostiile mele. Grecia e nemuritoare, ea poate să facă și prostii, fiindcă are destul timp înaintea ei să le îndrepte. Pe cînd eu, un biet

1 În 1897, guvernul grec, împins de o mișcare de opinie, dez-

lănțui un război contra Turciei, spre a recuceri provinciile grecești care făceau parte din Imperiul otoman. Acest război, por-

nit cu ușurință, se termină prin înfrângerea grecilor (n.t.).

76

vierme trecător... Să nu lungesc vorba, am să vă spun pe scurt ce mi s-a întâmplat: într-o zi, rătăcind prin Pireu, cu țaruhii găuriți, cu burta goală, umil și sfrijit, ca o țiplă dezumflată, în căutarea vreunui caic care să mă ducă înapoi la Artachi, numai ce văd că debarcă dintr-un caic niște familii ovreiești, gonite din Voios. Eu, ca fecior de popă ce eram, nu puteam să văd un ovrei fără să-mi amintesc că ei l-au răstignit pe Hristos, și gândul acesta făcea să mi se urce sângele la cap. Totuși, în ziua aceea am stat pe chei, să fac haz privind la ovrei; aveau niște nasuri mari, corioate, niște bărbuțe roșcate și rare, ochii umflați și acriți, și purtau niște gherocuri lungi, verzui; strigau toți laolaltă, se împingeau și se îmbrânceau, fiecare luptându-se să debarce mai întâi. Când, deodată, răsună un țipăt sfîșietor; o ovreicuță alunecase pe scară, căzuse în mare și se dusesse la fund; nimeni nu sări în apă s-o scape. Nu m-am putut stăpîni: e o ființă omenească, mi-am zis, și chiar dacă-i ovreică, are și ea un suflet! M-am aruncat în apă, așa îmbrăcat cum eram, am apucat-o de păr și am tras-o pe chei. Femeile se repeziră, o frecară să-și revină în fire, iar eu stăteam la soare să mi se usuce hainele și o priveam

de departe: era roșcată, avea nasul ascuțit și fața ciupită de vărsat. Dar când a deschis doi ochi mari, verzi-albaștri, și i-a îndreptat spre mine, și când i-au spus că eu eram acela căruia îi datora viața — m-am cutremurat de parcă eu cădeam, la rînduî meu, îa« tr-o mare verde-albastră și mă înecam.

Glasul preotului se înăbuși: scutură din cap.

— Lumea-i o rnare taină, reluă el după cîteva clipe.

Hotărîrile lui Dumnezeu i se par micului creier omenească atît de încîlcite, atît de curioase, izbăvirea și pieirea vin pe căi atît de neașteptate, încît nu putem niciodată ști dacă cutare drum duce în iad sau duce în rai. Eram încredințat că am făcut o faptă bună j

77

scăpasem o viață omenească. Or, din clipa aceea, am apucat de-a drepul pe drumul care duce în iad, Pînă atunci nu mă atinsesem de nici o femeie; sînteți mai tineri ca mine și mi-e rușine să vorbesc în fața voastră despre păcatul cărnii. În două vorbe — am păcătuit cu fata aceea tînără. Din ziua aceea, pentru mine lumea s-a schimbat la gust: apa, vinul, pîinea, ziua, noaptea au căpătat o dulceață nouă; am uitat și de Dumnezeu, am uitat și de tată și de mamă, am uitat de orice virtute și de orice nădejde. Unul din compatrioții mei, văzînd decăderea în care mă aflam, îi aduse la cunoștință tatălui meu; și bătrînul nu știa

multe: mi-a trimis următoarea misivă arsă în patru colțuri<sup>1</sup>: „Dacă o să te spurci cu ovreica aia, te blestem și nu vreau să te mai văd în ochii mei!” Citeam împreună cu ovreica mea această scrisoare și ne prăpădeam de râs. Și într-o zi — v-am mai povestit asta — ne duseserăm într-un sătuc, unde aveam niște prieteni, să sărbătorim învierea. Ne așezarăm cu toții într-o livadă și ne pregăteam să mâncăm și să bem. Când am luat cuțitul să tai bucăți din miel, am strigat în glumă: „De-aș avea acum în mână un popă, l-aș înjunghia”. „Iată urmi în spatele tău!” mi-a strigat cineva dintr-un grup vecin. M-am întors, am văzut un popă, am tăbărît pe el și l-am înjunghiat. De ce? Pentru că ovreica era cu mine și mi-a fost rușine să par laș în fața ei. Am fost aruncat în închisoare. Ovreica venea să mă vadă în fiecare zi; îmi spăla rufe, îmi aducea mâncare și țigări, îmi mîngîia fața și părul, printre gratii, și plîngea. Plîngea, tînjea, se topea văzînd cu ochii... Într-o zi nu veni, nici a doua zi, nici a treia zi... Aunci am avut un vis: se făcea că sfînta Fecioară, îmbrăcată în negru, venea spre mine

<sup>1</sup> Scrisoarea arsă în patru colțuri e semn de mare supărare la greci (n.t).

n

de departe, de la capătul zării; era mică de tot, dar

pe măsură ce se apropia, creștea, se făcea tot mai mare; buzele ei se mișcau, murmurau ceva, însă era încă prea departe și nu auzeam ce spune; am ciulit urechea, vocea se întărea, sfânta Fecioară creștea puțin câte puțin, și în cele din urmă se opri în fața mea și atunci am auzit-o limpede spunându-mi: „O să moară... O să moară... A murit! O să moară... O să moară... A murit!" Am sărit în sus, înțelesesem totul. Era o noapte întunecoasă și ploua tare; m-am strecurat în curte. Îmi pierdusem capul, nu mai știam ce făceam, în mine se prăbușise orice simțămînt despre hotarele puterii omenești. Ceva îmi spunea că dintr-un salt puteam să sar zidul închisorii și să fug, să trec prin fața gardianului fără să mă vadă; iar daeă o să mă vadă și o să tragă, n-o să mă nimerească... De durere și d« dragoste, nu mai știam pe ce lume mă aflam. De mai multe zile cercetasem toate ungherele și ochisem locul pe unde numai un nebun sau un deznădăjduit ar fi putut să se cațere și să sară zidul. Am bîjbîit prin întuneric pînă am dat de zid, în-am lipit de el, am început să mă agăț de pietre și să mă cațăr ca o pisică. Dacă ar fi fost ziua, m-ar fi cuprins groaza; dar, v-am spus, nu mai știam unde îfacepe și unde se termină puterea omului; m-am pomnit în vârful zidului, am sărit jos, dincolo; ploua cu găleata, nimeni nu m-a sirnțâ; am rupt-o la fugă. Se crăpă de ziuă cînd am ajuns acasă la ovreică; am

bătut în poartă, dar cîne să audă pe asemenea potop? Am sărit zidul, am străbătut curtea, am urcat seara ca un hoț; am deschis ușa camerei ei, am strigat-o cu voce înceată... dar nici un răspuns! Atunci am aprins hd chibrit; ovreica zăcea în pat, nemișcată, albă ca pînza, cu gura strîinbată și plină de spumă, ou ochii deschiși, încremeniți într-o privire îngrozitoare... Luaso

otravă chiar în noaptea aceea. Fiindcă nu mai putea să îndure despărțirea, își pusese capăt zilelor...

Părintele Fotis se ridică, privi roată în jurul lui, ca și cum ar fi vrut să fugă. Apoi se așeză din nou, istovit, de parcă se întorcea de la capătul lumii, și rămase mult timp așa, tăcut.

— Și pe urmă, părinte? întrebare cei patru prieteni, cu răsufierea tăiată.

— Asta-i tot, răspunse preotul.

— Ce-ai făcut după aceea? întrebă Manolios. Cum ai găsit din nou drumul lui Dumnezeu?

— Sufletul omului e o taină! Dragostea mă îndepărtase de Dumnezeu, durerea — binecuvîntată fie ea! — m-a adus din nou la el. M-am dus la Sfîntul Munte. La început, singurătatea mi-a făcut bine; sufletul mi s-a mai liniștit puțin. Dar, încet-încet, singurătatea mea începu să se umple iar de ovreice, de strigăte vesele și de plîsete. Nu mai puteam să îndur; m-am spovedit starețului, am primit bine-



cuvîntarea lui și am plecat. Nu știam încotro mă duc. Am ajuns într-un sătuc; acolo, o voce lăuntrică mi-a poruncit să mă opresc. M-am oprit, m-am căsătorit, am fost hirotonisit preot. Mi-am zis că necazurile o să mă facă să uit; și am avut parte de multe necazuri. Au venit bolile, femeia mi-a murit, copiii mi-au murit, am rămas iarăși singur. Și m-am pomenit stînd în picioare, cu sufletul zdrobit, în fața lui Dumnezeu. Apoi au venit grecii, pe urmă turcii... Restul îl știți. Slavă lui Dumnezeu!

Cei patru prieteni se plecară și sărutară mîna preotului.

— Am ostenit, murmură părintele Fotis, oftînd adînc... Mi-am re trăit întreaga viață; ce martiriu, ce tristețe ! Ce otrăvitoare e mierea pămîntului! Dumnezeu, îmi spun uneori în gînd, ce iad ar fi această

80

viață dacă n-ar exista speranța cea mare, împărății cerurilor!

Se făcu din nou tăcere. Părintele Fotis se ridică în picioare, privi spre răsărit și se închină. Mijea de ziuă.

Toată noaptea aceea, bătrînul Patriarheas, întins în pat, pîndise să audă poarta deschizîndu-se și pașii feciorului său în curte... De cîte ori auzea pași în uliță, sărea, se ducea la fereastră, dar nimeni ! Aprin-

dea o țigară, apoi încă una, pe urmă se lungea din nou, cu toată greutatea lui, în pat. În zori îl cuprinse somnul. Visă că un erete se repezi în ogradă și răpi cocoșul alb la care ținea atât de mult și pe care-l păstra pentru prăsilă. Eretele îl înhățase cu ghearele și-l ridica spre cer, iar cocoșul cânta, cânta bucuros, ca și când ar fi vestit că se face ziuă... Boierul tresări speriat și un fior rece îl străbătu prin șira spinării.

— Piei, drace! murmură el, și-și făcu cruce.

Bătu din palme și o chemă pe Lenio. Fata veni, somnoroasă, îmbrăcată doar pe jumătate, cu părul vîlvoi, cu pleoapele zbătîndu-i-se peste ochii jucăuși; și cum pășea apăsător, sîinii îi săltau la piept, voind parcă să iasă din cămașa albă.

— A venit, fă, Mîhelis? Unde umblă toată noaptea? Unde a dormit?

— N-a venit, stăpîne. Am fost în odaia lui, am deschis ușa, m-am uitat înăuntru, dar era goală. Patul era nedesfăcut.

Și după puțin, cu un zîmbet ce-i înflorește la colțul gurii, adăugă:

— 'Văduva e moartă. Dumnezeu știe pe unde și-or fi petrecînd acum noaptea flăcăii!

81

— Când o veni, să-i spui eă vreau să-l văd... Stai, nu pleca! Unde-ai fost ieri, la hram? Că te-am pier-

dut din ochi.

Lenio se r.oși, rînji, dar nu răspunse.

— Nerușinato! Nu te mai poți stăpîni cîteva zile?

Âm hotărît ca poimîine, duminică, să se facă nunta, să ne liniștim — tu să scapi de-o grijă, năbădăioaso, iar Nicolios să intre la jug..; Auzi ce-ți vorbesc? De ce ți se închid ochii; unde ți-s gîndurile, descreierato, spune?

Lenio rîse, legănîndu-se pe picioare, șăgalnică.

— La munte, răspunse ea.

Spusese adevărul; gîndurile îi erau la munte, sub tufanul cel mare... Venise în goană de la Sarachina, plină de nădușeală, cu fața aprinsă; Nicolios, auzindu-i pașii, se întorsese spre ea, behăise ca un berbec, "o înșfăease de ceafă și, fără o vorbă, o trîntise numai-decît la pămînt... Berbecul mare, Mișosul, se apropiase, o mirosise și, recunoscînd-o, behăise și el întocmai ca stăpînul lui și se oprise alături de ei, lingîndu-și botul,,. Deodată, Lenio auzi glasul aspru al stăpînului ei și tresări.

— Te-a apucat strechea, juncano? Unde ți-s gîndurile? N-auzi că-ți vorbesc? Tot la munte te gîndești?

— La porunca dumitaîe, stăpîne, răspunse Lenio, revenind de la munte. Iartă-mă, n-am auzit.

— Du-te de fă-mi o cafea groasă și dulce; am amețeli, nu mă simt bine.,. Poate să fie și de foame.,.

Lenio o zbughi pe ușă și coborî în goană treptele, tropăind cu saboții ei grei.

Bătrîrral închise iar ochii; își aduse aminte de visuî său... „Ce poate să însemne eretele acela? murmură el. N\i înțeleg. Miluiește, Doamne, și ocrotește-mi casa V

Soarele se ridicase de-o suliță pe cer; ulițele satului se umplură de strigătele țăranilor, ale oilor, ale măgarilor. Oameni și animale porneau la treburile lor, întîmpinînd cu însuflețire și curaj ziua cea nouă. Lenio aduse cafeaua groasă și dulce; bătrînul boier se așează în fața ferestrei și sorbi cu înghițituri mici băutura magică ce-i limpezea mintea. Fuma o țigară, cu ochii ațintiți spre poartă. Din cînd în cînd, își răsucea mustața și mugea înăbușit.

De ieri seara nu se mai putea potoli. Muștruluiala părintelui Grigoris îl scosese din sărite: „In timp ce tu te ghiftuiai cu purcelul de lapte, îi spusese popa, Manolios ațîța sătenii, le spunea că Hristos poruncește să dăm fiecare dintre noi a zecea parte din bucate la zdrențăroșii de pe Sarachina. Iar cîtiva mai slabi de înger l-au și crezut; lotrul de popa Fotis, care face pe schimnicul, s-a amestecat și el; satul s-a împărțit în două tabere, de o parte.răzvrățiții, de alta oamenii gospodari. Și ceea ce-i mai rău e că feciorul tău, Mihelis, s-a înhăitat cu golănimea, ba încă cel dintîi I

Blestematul ăsta de Manolios, care pare smerenia  
întru-

pată, și-a luat nasul la purtare. Face pe șeful și l-a  
atras de partea lui și pe feciorul tău; iar pîrîitul ăla  
de popă îi pune la cale, îndemnîndu-i la rele. Tare  
mă tem că dacă Dumnezeu nu intervine la timp o să  
avem cine știe ce dandana." „Lasă că o să intervin  
eu, îi răspunsese bătrînul Patriarheas. Dumnezeu nu  
se sinchisește pentru atîta lucru; de unde să aibă și el  
atîta timp să se ocupe de toată lumea? Aici, în Lico-  
vrisi, eu o să fac ordine! Mai întîi, o să-i iau din  
scurt pe golanii din sat, apoi pe istețul de fiu-meu,  
și pe urmă pe derbedeul ăla de Manolios, șarpele ve-  
ninos!"

Afară se auzi poarta deschizîndu-se și Mihelis intră  
în curte, furișîndu-se ca un hoț. Bătrînul sări, se aplecă  
la fereastră și strigă:

6\*

— Bine ai venit, băiatul taichii! Ai dormit bine  
azi-noapte? Nu-mi faci hatîrul să urci puțin pînă sus,  
să te mai văd și eu la față?

„Fii cu băgare de seamă, Mihelis, își zise tînărul  
în gînd. E tatăl tău; ferește-te, să nu-l superi!"

— Vin, tată, răspunse el.

Urcă scara de piatră și-i dădu binețe bătrînului.

Acesta nici nu se întoarse să-l privească; se străduia

să-și păstreze mînia. Pînă mai adineauri era furios pe feciorul său; dar acum, văzîndu-l că intră hoțeste, așa cum intra și el în tinerețea lui, în aceeași casă părintească, atunci cînd se întorcea din crailîcurile lui, și privindu-l cum străbate curtea sprinten, apoi auzindu-l cum urcă treptele, două cîte două, bătrînul simți că i se înduplecă inima. „Așa eram și eu, gîndi el 5 dar eu hoinăream noaptea pentru că mă țineam de berbantlîcuri, pe cînd el stă și vorbește cu prietenii lui numai de Dumnezeu. La urma-urmei, și ăsta-i tot un berbantlîc, e tînăr, o să-i treacă I...” Totuși, continua să stea cu spatele la feciorul său și se căznea să se înfurie. Dar văzînd că furia întîrzia să vină, se întoarce brusc, mîniat că nu izbutea să se supere, și răcni:

— Ce înseamnă asta, domnișorule? Ce-s toate poveștile astea? Nu mai ai nici un pic de rușine? Îți calci rangul? Uiți al cui fecior și nepot ești? Se bucură simțind că, pe măsură ce vorbea, furia îi creștea. Strigă și mai tare:

— De azi încolo să nu te prind eă-l mai vezi pe Manoîios!

Mihelis nu se grăbea să răspundă; se sfătuia și își repeta în sinea lui: „E tatăl tău, fii răbdător! Tare nu e acela care izbucnește, ci acela care se stăpînește; stăpînește-te!”

— De ce nu răspunzi? continuă bătrînul. Unde-ai

hoinărit toată noaptea? Pe Sarachina, hai? Cu zdren-  
84

tărosul ăla de popă și cu gugumanul de Manolios, ar-  
catii! nostru? Halal tovărășie! Brava! Unde ai ajuns,  
cap sec!

— Tată, răspunse liniștit feciorul, nu batjocori niște  
oameni care sînt mai presus de noi...

De data asta, bătrînul boier se înfurie de-a bine-  
lea; sări în sus:

— Ce-ai spus? Mă, ți-ai pierdut mintea de tot 1  
Mai presus de noi? Cine? Un popă zdrențăros și go-  
lanul din tîrla noastră?

— Acest popă zdrențăros, cum îi spui dumneata, e  
un sfînt; noi, boierii Patriarheas, nu merităm nici să-i  
desfacem curelele de Ia încălțări.

Bătrînul aruncă țigara; sîngele i se urcă la cap.

— Iar cît despre Manolios, continuă fără milă Mi-  
helis, pe același ton liniștit, știi foarte bine că atunci  
cînd voi toți — fruntași, popi, învățători — stăteați  
încovrigați în beci și tremurați ca varga, gîndindu-vă  
la un singur lucru, nu în ce fel să salvați satul, așa  
cum aveți datoria s-o faceți, ci cum să vă salvați pie-  
lea voastră — atunci Manolios, argatul, a ieșit și a  
spus: „Eu, eu l-am omorît pe turculeț, spînzurați-mă!”  
numai ca să salveze norodul. Așadar, cine s-a purtat,  
în acea clipă de mare primejdie, ca un adevărat con-

ducător al satului? Dumneata, boierul Patriarheas, sau sfinția-sa, părintele Grigoris? Aș! Nu 1 Manolios î

Bătrînul căzu pe spate de-a lungul patului; își desfăcu brațele, își deschise și își închise gura de vreo două ori ca să tragă aer; se înăbușea.

Miheîis tăcu; îi era rușine că uitase sfaturile pe care și le dăduse adineauri; fără să vrea, îl înfruntase pe tatăl său. Se apropie de el, îi potrive pernele la cap și-l întreabă:

— Vrei ceva, tată? Să-ți facă Lenio o limonada?

85

— Ești la fel ca maică-ta, murmură bătrînul privind-și feciorul, teșmenit. Da, ești la fel ca maică-ta: pe dinafară miere, dar pe dinăuntru numai venin.

Mihelis clipea din ochi. Între el și tatăl său parcă se lăsase ceva greu. În fața kii apăru, pe negîndite, un chip palid, slab și chinuit, plin de noblețe și smerenie. „Mamă!”, murmură fiul, privind umbra aceea neașteptată. Dar aerul se mișcă, lumina se tulbură și chipul cel sfînt dispăru.

— La ce te gîndești? întreabă bătrînul.

—• La mama, răspunse feciorul. Mama, pe care mult ai mai chinuit-o, tată. ^

— Sînt bărbat, răspunse bătrînul cu țîfnă\* Chinuiesc muierile; așa le place lor. Dar tu nu poți să în-



țelegi asta; tu ai încă pe buze laptele maică-ti.

— Să dea Dumnezeu ca niciodată să nu-mi piară de pe buze laptele de care vorbești.

Între ei apăru din nou, de data asta mînioasă, umbra mamei. Ea făcu un semn de aprobare către fecior, își întinse mîna deasupra capului lui, ca și cînd îi dădea binecuvîntarea, ca și cînd îi spunea: „Sus capul, băiatul meu; nu te teme de el, așa cum m-am temut eu; tot ce n-am îndrăznit să-i spun eu, spune-i tu; răzbună-ți mama, Mihelis; ai binecuvîntarea mea!"

Acum, vrăjmășia dintre ei ajunsese pînă la izvoare, pătrunsese pînă la rădăcini. Feciorul se rezemă de fereastră și așteptă. Bătrînul se sculă în picioare oftînd și se apropie și el de fereastră.

— Ascultă, rosti scurt.

—• Ascult, răspunse Miholis privindu-și tatăl drept în ochi

— Eu aîn luat o hotărîre. Acum e rîndul tău să ieși una: sau eu, sau Manolîos; alege! Ori o rupi ou Manoîios și cu șleahta lui, ori pleci din casa mea!

—? Plec din casa dumitale, răspunse feciorul,

Bătrînul holbă ochii înspăimîntat.

—. Între mine și el, îl alegi pe argat? zbieră Patriarheas.

— Nu-l aleg pe Manolios, nu! Ce amestec are

Manolios în toată treaba asta? Hristos e acela pe care-l aleg; așa m-ai întrebat, fără să-ți dai seama, și așa îți răspund.

Bătrînul tăcu, măsură odaia cu pași mari, în sos și în jos, apoi se opri din nou în fața feciorului său, — Ce-ai cu mine? făcu el cu un glas jalnic.

— N-am nimic cu dumneata, dar mă silești să aleg } și am ales. Ce-s eu de vină?

Bătrînul căzu cu toată greutatea pe pat; își prinse capul cu amîndouă mîinile; măruntaiele din el se via-zoleau.

— Du-te! murmură după cîteva clipe. Du-te, să nu te mai văd!

Feciorul întoarse fața; îl văzu pe bătrîn ținîndu-și capul în mîini și i se făcu milă de el. Dar în sinea lui un glas neînduplecat striga: „Du-te!” Se apropie de tatăl său, îngenunche înaintea lui și spuse:

•— Tată, plec; vrei să-mi dai binecuvîntarea ta? •

— Nu, răspunse bătrînul. Nu vreau.

Mihelis se ridică, se îndreptă spre ușă; tatăl vru să strige: „Copilul meu I”, dar se temu sâ nu pară slab, Feciorul deschise ușa, se mai întoarse o dată sprQ tatăl lui și, pășind pragul, zise 4

— Rămîi cu bine, tată 1 c

Ceva mai tîrziu, Lenio, nemaiauzînd strigăte sus, se urcă în vîrful picioarelor, își Bpi urechea la gaura broaștei, dar nu auzi decît un sforăit greu, amestecat

cu oftaturi, și patul care scîrțîia.

— Babaîncul a adormit după ce s-au certat și acuna visează urît, murmură ea. O să se scoale li amiază și-o să zbiere că-i e foame; mă duc să-i mai tai o

găină... Are o burtă, că nu dovedesc să-l satur nicio-dată! Bagă, bagă în el, și nu se mai umple; parcă-i un hîrdău.

Coborî scara și se duse la coteț să aleagă o găina bună de tăiat. Cocoșul alb stătea țănoș în picioare, mîndru de creasta lui roșie și gușa-i largă; în jurul lui găinile ciuguleau și ootcodăceau. Lenio așteptă puțin, dornică să vadă vreo găină cum se chircește, lăsînd cocoșul să sară pe ea; apoi cocoșul se va da jos, se va plimba fudul pe lîngă găină și va scutura din aripi, cîntînd și umflîndu-se în pene. De ani de zile, aceasta era una din plăcerile ei; privea ou nesaț, se roșea pînă în vîrfurile urechilor și începea să i se pară că se chircește și ea, sub apăsarea unei greutate foarte dulci, ca a unui bărbat. Dar care bărbat? La început, pe cînd era încă prea tînără, el nu avea un chip lămurit; apoi luase, pentru cîtva timp, chipul lui Manolios; după aceea, chipul lui Nicolios; și, de cîteva săptămîni, acel chip nu se mai schimbase. Lenio alese din ochi o găină bătrînă, pestriță; dar în clipa cînd întinse mîna s-o prindă, pestrița se chirci și cocoșul sări pe ea cu aripile desfăcute. Le-

nio își umezi buzele uscate și privi ațîțată. După ce dragostea se termină, trecînd repede ca fulgerul, fetei i se făcu milă de găină și alese alta.

La amiază puse masa, dresă supă cu un ou și-l așteptă pe stăpîn să coboare. Dar astăzi întîrzia.

— Hîrdăul nu s-a sculat încă, murmură Lenio. As avea haz s-o fi mierlit?!

La gîndul acesta se neliniști.

— Doamne, mai ține-] măcar pînă duminică seara, pînă luni dimineața; altfel, .cînd o să facem nunta? Nu mai pot să aștept.

Se urcă din nou sus, deschise încet ușa și privi înăuntru: boierul stătea întins pe pat, cu ochii des-

ichiși, pironiți în tavan; nu se mișca, nu gemea. Lenio se sperie și intră în odaie.

.— Stăpîne, strigă ea, am pregătit supă; hai, coboară!

Bătrînul își întoarse ochii spre ea.

.— Nu mi-e foame, răspunse el. Azi nu mă simt bine, Lenio. Du-te de-.l cheamă pe părintele Grigorios.

Lenio scoase un țipăt. Bătrînul se ridică în capul oaselor; fatali era vînată, brăzdată de dungi roșii.

.— Taci, proasto, că n-am să mor; vreau doar să-i vorbesc. Miheilis e jos?

— Nu. A intrat în odaia lui, s-a schimbat, s-î». Îm-

brăcat cu hainele de toate zilele, a luat o boccea și a plecat.

— N-a tpus nimic?

— Nimic.

— Să se ducă cineva la munte să-l cheme pe Manolios, fir-ar el blestemat! Să se prezinte numaidecât în fața mea, înainte de asfințitul soarelui. Auzi?

Pleacă I

— Și nu vii să măînînoi?

Bătrînul se gîndi o clipă.

— Ce^ai gătit?

— O găină fiartă, așa cum îți place.

— Bine. Pune multă lămâie în supă; o să cobor îndată.

Lenio porni veselă pe scări: „O să țină pînă luni dimineată. Dar nu-mi place fața lui; am să-l chem pe Antonis să-i pună pahare cu sînge, să nu moară înainte de vreme.”

Intre timp, Mihelis se urcase la munte, cu bocceaua la subsuoară. Nu-l găsi pe Manolios la stîină; se așeză afară, pe laviță. Umbra se scurta, se apropia de amiază. Pe muntele din față, bisericuța prorocului

89

îlie se topise în lumina orbitoare, ,care cădea drept în jos.

Mihelis închise ochii. Era istovit, foarte trist și

foarte fericit, ca și cum s-ar fi sculat după o boală grea. „Totul s-a sfârșit, murmură el, și totul începe. Tu mi-tai deschis calea, Hristoase; ajută-mă să merg pe ea până la sfârșit. Știu că stai la capătul drumului și mă aștepți.”

Desfăcu bocceaua și scoase din ea Evanghelia mare, legată în piele de porc, cu închizători de argint, pe care o moștenise de la mama lui. Însemnase o pagină cu o frunză de dafin; o deschise la pagina aceea, se aplecă și citi:

„De vine cineva după Mine și nu urăște pe tatăl său, pe mama, pe femeie, pe copii, pe frați și pe surori și chiar viața sa, acela nu poate să-Mi fie ucenic. De nu-și ia cineva crucea sa și să vie după Mine, acela nu poate să-Mi fie ucenic...”

De zile și zile la rând, citea și recitea aceste cuvinte ale lui Hristos și se străduia să le înțeleagă. La început ele i se păruseră aspre, neomenoase. „Nu există oare, se întreba el, cale mai netedă, mai ușor de împăcat cu inima omului? Trebuie oare să plătim așa de scump izbăvirea? De ce oare tatăl și mama sînt piedici pe această cale? Nu se poate să-i iubim și pe ei, și totodată să ne înălțăm spre Dumnezeu? De ce trebuie să smulgem din pământ rădăcinile cele mai adinei ca isă ne putem urca la cer?”

Mihelis învârtea aceste întrebări și pe o parte și pe alta în mintea lui, dar nu putea găsi un răspuns,

încetul cu încetul însă, simțea că inima i se ușurează, că se rupe din rădăcini, că înțelege. Și, de alaltăieri seara, se pomeni plutind deodată între cer și pământ...

Cînd soarele era la amiază, Manoîios se întoarse de la oi, pe ©axe le lăsase în paza lui Nicolios. Nu  
90

jnîcă-i fu mirarea văzându-iși prietenul aici pe munte, la ceasul ăsta.

—Am părăsit casa taitei, îi explică Mihelis. Bă-  
(trînul <m-a pus să aleg, și am ales calea lui Hristos.  
Bine te-am găsit, Manolios!

.— E o cale grea, dragă Mihelis, spuse Manolios  
gjnlditor. Grea pentru cei bogați. Fii binevenit!  
Puse masa, dar nu mînoară niciunul decît o bucă-  
țică de pîine. Mihelis povesti cele întâmplăte între el  
și tatăl Sui și cum ajunsese la hotărîrea pe care o  
luase.

— Nu mai puteam, Manolios. Duceam o viațS  
prea tihnită; lumea mi se părea prea mincinoasă și  
nedreaptă, dramul pe care apucasem prea strâmb.  
Nu mai puteam; mi-era rușine.

— Fii binevenit, repetă Manolios. Drumul e plin  
de pietre, urcușul greu, La început o să-ți zgîrii pi-  
cioarele, dragă Mihelis. Dar, încetai cu încetul, o să  
ți se pară că-ți cresc aripi la picioare și că nu te mai

unei singur, ci că te iau îngerii de subsuori și te ridică în văzduh.

Se sculă în picioare și își luă cața.

— Taică-ita mi-a trimis vorbă să mă prezint numai decît în fața lui. Îmi închipui pentru ce mă cheamă. Pe deseară 1

— Dumnezeu să fie ou .tine! zise Mihelis, Lenio, îngenuncheată în mijlocul curții, cu mîne-  
ciîe suflecate, îmbujorată la față, freca arămurile pe care i le dăduse de zestre stăpînul ei, din dărnicie, dar mai mult din trufie. Le freea de zor, e?ntînd. Vocea ei străbătea văzduhul și ajungea pînă la munte. Aici, Nicolios, în picioare, isub tufanul verde si stofos, își ciulea urechile spre sat și asculta; apoi, aprinzftadu-se și el, lua fluierul său lung și răspundea...  
.Cele două glasuri se întâlneau pe deasupra aeoperi-  
91

șurilor satului; babele bombăneau, femeile tinere, măritate de curuid, zîmbeau, iar fetele mari suspi-  
nau.

Cînd ajunse la colțul uliței, Manolios auzi ciripitul lui Lenio și zîmbi. „Lenio e o jivină mică, își spuse el, o mică jivină sălbatecă, dar flăcăiandrul are s-o îmblînzească.”

Lenio își ridică fața aprinsă și se uita spre Manolios, care intra fci curte.



— Sănătate și bucurie, Lenio! spuse fostul logodnic. Văd că te pregătești de nuntă. Să fie într-un oas bun!

— Și ție la fel! răspunse Lenio pe un ton înțepător, îți doresc să te fure o mireasă frumoasă! Hai, grăbește-te, că stăpînul te așteaptă. N-aș vrea să fiu în pielea ta, sărmanule!

După aceste vorbe, începu să cînte și mai cu chef; voia să-i arate fostului logodnic ca nu-i pasă de el, că a găsit unul mai bun, ca să-l facă să crape de ciudă. •

Bătrînul Patriarheas răsucea țigară după țigară și fuma, mistuindu-și găina și așteptîndu-l pe Manolios. Se îmbrăcase în halatul lung de boier, dar stătea cu picioarele goale; îi era cald. Chipul său căpătase o culoare care bătea în vînat și vinele de la gît i se umflaseră. Se plimba de colo pînă colo, sufla și răsuflea ca un bivol, și din timp în timp se lăsa istovit pe pat.

— Eu sînt de vină... numai eu... Își spunea fără încetare. Eu, care am avut milă și l-am scos din mînăstire, unde trăia ca un eunuc, vrînd să fac din el, cum s-ar zice, un om. Așa-mi trebuie! Mi-am vîrît singur șarpele la sîn... Pe dracu, avea dreptate zgripțuroiul ăla de Ladas. De cîte ori nu mi-a spus: „De le faci rău, se tem de tine și te respectă; de le faci

bine- îți găsești beleaua!" Rîdeam de el, dar acum, poftim, mi-am găsit beleaua!

Deodată, cântecul lui Lenio îl zgârie pe nervi.

— Da' mărită-se o dată și năpîrstoaia asta înfierbîntată, să se potolească; de-o să mai stea mult așa, O să întoarcă pe dos tot satul! murmură el, și alergă la fereastră să-i strige să tacă.

Tocmai în clipa aceea ușa se deschise și se pomeni față în față ou Manolios. Bătrînul tresări, ochii îi aruncară scânteii.

— Intră! se răsti el, și trînti ușa cu putere în urma argatului, căruia îi dete apoi un brînci de-l izbi de perete.

— Asta ți-e recunoștința, mă, nemernicule? îi strigă el. Te-am adus în casa mea și tu îi dai foc? Toate mergeau bine înainte de-a veni tu; casa mi-era liniștită, satul era liniștit. Și-ai venit tu, proroc mincinos, ca să tulburi ordinea... De ce? Cu ce drept te-ai găsit tocmai tu să ieși zilele trecute în frunte și să zici că mîntuiești satul? Asta era treaba mea. Ce te bagi tu să răstarni rînduiala veche? Vrei să-ți spun eu de ce? Ca să pari un sfînt, să orbești ochii prostimii, să te împopoțonezi cu faimă, pentru ca, pe urmă, să te sui pe munte, la hramul prorocului Ilie, și să predici revoluția!

— Revoluția?! făcu Manoîios uluit.

— Păi dar! Ce altceva erau acele vorbe nerușinate

pe care ni le-ai turnat alaltăieri pe munte? Auzi colo, să dăm haraci zdrențăroșilor, să ne facem egali, frați cu ei — care va să zică să fim toți zdrențăroși? Ba pe deasupra să le dăm și ogoarele pe din două; de unde pînă unde? Ogoarele sînt ale noastre, mă! Le-am moștenit din tată-n fiu, ele sînt sîngele nostru! Auzi, auzi, să tăiem bucăți din carnea noastră ca să ghiftuim niște calici! Iadul și prăpădul lumii!

93

îl zgîlțîi pe Manolios de guler; era înnebunit de furie.

— Ce vrei, măr-să ajungem ca în Rusia, unde se mănâncă unii pe alții, unde nu mai e nici un Dumnezeu, unde stăpânii și slugile s-au făcut otova, și unde păduchele — Doamne, iartă-ma! — a crescut cît broasca țestoasă? Și mătăluță vii de-mi pui acest păduche în așternut, să-mi sugă tot sîngele?

Viziunea păduchelui îl înspăimîntă. Se întoarce spre sluga lui și continuă:

— Odată — nu ți-<sup>a</sup> spus nimeni pînă acum povestea asta, cap de gîsca? — burta s-a răzvrătit și s-a cățărat în locul capului, ca să ia comanda; murdăriile ieșeau atunci pe nări, pe gură și pe ochi, și omul a crăpat. Așa că nu încercați să răsturnați rînduiala statornicită de Dumnezeu; burta să rămînă la locul ei, iar capul la locul lui, ca să poruncească!

Și capul smt eu I

Umbla în sus și în jos, ca o fiară închisă în cușcă,  
lovea cu pumnul în pereți, scuipa pe dușumea.

— Dacă ar fi după tine, bogații ar trebui să piară.

Dar dao-ar pieri bogații, mă, zevzecule, cine ar mai  
avea grijă de săraci? La asta nu te-ai gândit? La  
cine ar mai munci cu ziua mătușă-ta Madalenia? Și  
toi, oropsitule, la cine ai mai intra argat?

Bătxînul Patriarheas se dezlănțui:

— Păduchioșilor, rîioșilor, haimanalelor! N-aveți  
nici o fișteică de pămînt, dar strigați: „Sîntem  
frați I" Cu ce scop? Cu scopul să împărțim totul, chi-  
purile, frățește și să ne șterpeliți jumătate din avere...  
Cine ți-a băgat în cap asemenea prostii, mă șturliu-  
baticule?

— Hristos, răspunse Manolios.

— Vai de capul tău! Care Hristos, mă? Al vos-  
tru, nu al meu! V-ați făcut un Hristos bolșevic, pe  
măsura mutrelor voastre, păduchios, flămînd, răz-

vrătit, îi puneți în gură tot felul de vorbe care vă  
vin vouă la socoteală și pe urmă îl ridicați în sus, ca  
prapurul bisericii, și strigați: „Toți avem același  
tată; așa că, jos moștenirea; s-o împărțim I Toți sîn-  
tem frați; aduceți friptura, s-o mîncăm împreună I"  
Puneți-vă pof ta-n oui, n-o s-o rnîneați!

Jsi'aruncă țigara pe fereastră, scuipă în curte;

apoi se apropie de Manolios, îl apucă din nou de guler și-i strigă în față:

— Să-ți iei tălpășița numaidecât, și să pleci din târla mea! Numaidecât, m-ai înțeles? Astă-seară! Du-te la zdrențăroșii de seama ta! Înipărțiți-vă între voi rîia, păduchii voștri și împărăția cerurilor voastre!

În timp ce vorbea, ușa se deschise și în prag apărură, măreț ca un mitropolit, părintele Grigoris.

— Iubite boier, zise el, iartă-mă! Dacă am întârziat, dar Mariori, fiica mea, nu se simțea bine. Zărindu-l pe Manolios, popa încreți din sprîncenă.  
— Părinte, i-o luă înainte bătrînul Patriarheas, Iu\* mea noastră s-a stricat de tot, s-a întors pe dos. Cocorul Manolios, aci de față, a ridicat steagul răzvrătirii și vrea să dea foc lumii. Pricopsitul de fecioru-miu s-a răzvrătit și el, și azi-dknaneată mi-a spus-o verde în față: „Plec de acasă, te părăsesc, bătrâne Patriarheas; aleg drumul lui Hristos...” Parcă drama mea ar fi al lui Antihrist. Iadul și prăpădul lumii! Bine că ai venit, părinte dragă, să punem lucrurile la punct.

Popa Grigoris întinse mîna și arătă cu degetul spre Manolios.

— Ți-ai de vină! I făcu el. Ți-ai dat foc satului; ăsta umple capetele oamenilor cu tot felul de năzbîtii! Ce era, mă, mascaraua aia? Ce erau vorbele

alea pe care le-ai rostit la hram? De cînd s-au ridicat, mă, picioarele să dea în cap?

95

— Erau vorbele lui Hristos, răspunse Manolios. Aveți milă de cei săraci; cel ce are două cămăși să dea una; toți sîntem frați. Asta am spus, și nimic altceva.

Ochii popii se umplură de venin, dar nu catadicsi să stea la discuție cu o slugă; se întoarse către bătrînul boier.

— Individul ăsta e un om primejdios, zise el. Trebuie să-l alungi imediat, să-l dăm afară din sat. să nu-i molipsească pe toți! El i-a sucit capul feciorului tău. Cu tertipurile lui se întărește și-o să ne sfîșie cu dinții. Să plece! Asta nu-i un păstor, nu-i o oaie; ăsta-i un lup!

Manolios se dezlipi de perete, făcu un pas spre cei doi fruntași, își duse mîna la piept, se înclină și spuse:

— Rămîneți ou bine, iubite preot și iubite boier; eu plec.

— Blestemat de Dumnezeu! proferă popa, ridicînd pumnul în .sus.

— Blestemat de fruntași și de popi, i-o întoarse Manolios. Voi, popii, l-ați răstignit pe Hristos; dacă ar coborî din nou pe pîmînt, l-ați răstigni a doua

oară. Rămîneți cu bine!

Se îndreptă liniștit spre ușă, o deschise, apoi se mai întoarse o dată către ei.

— Rămîneți cu bine! repetă el.

Coborî scara cu un pas ușor; i se părea, ca și altă dată, că e purtat pe sus de îngeri.

### XIII

Cînd Manolios porni din nou spre munte, se făcuse noapte. Cerul se acoperise de nori groși; dinspre răsărit sufla un vînt căldicel; primele picături de ploaie căzură pe fața și pe mâinile lui Manolios și stropiră pămîntul fierbinte. Carnea și trupul flăcăului se înviorară; erau însetate și ele, la fel ca muntele și cîmpia, căci se contopeau acum cu acestea. Manolios era ca o coloană de humă întărită cu pietriș, care se mișca însă și umbla pe pămînt.

„Ce mare minune e lumea aceasta! își spunea el în timp ce urca la deal. Dacă deschid ochii, văd munții, norii și ploaia care cade de sus; dacă închid ochii, îl văd pe Dumnezeu, care a creat munții, norii și ploaia; pretutindeni, și în lumină și în întuneric, ne înconjoară harul lui Dumnezeu!”

Uitase de boieri și de popi, se rupsese de grijile mărunte și zadarnice, îndeobște atît de apăsătoare, se ridicase mai presus de bucuriile mici și de micile mîhniri, și ajunsese la cea mai înaltă bucurie și mîh-

nire, dincolo de granițele bucuriei și mîhnirii, la o seninătate pe care nimic nu o mai tulbură.

A doua zi, în zori, trebuia să-și ia rămas bun de la muntele pe care-l îndrăgise atîta și de unde îl

7 — Hrlstos răstignit a doua oară — voi. II

97

izgonea acum stăpînuî său, pe oare-l slujise cu cinste și credință; era silit să-și ia bocceluța sărăcăcioasă la umăr și oața, și să apuce, ca un orfan, fără nici un sprijin și fără nici o apărare, pe un drum pustiu și greu, ce urca neconținut, fără popasuri... Cu toate acestea, i se părea că și poartă pașii printr-o lume locuită nu de oameni, ci de îngeri.

Picăturile de ploaie se întesiră; în depărtare se auziră câteva tunete surde, și Manoflios grăbi pasul. Vîntul, care sufla din spate, îl împingea înainte; ou cîta bucurie simțea că vîntul avea parcă și el mîini, un piept și o suflare de om!

De departe, zări lumina ce licărea în băgeasca bordeiului de la stîmă. „La vremea asta, gîndi el, Nicolios trebuie că a muls de mult oile, a cinat, și acum doarme; pesemne că lumina o ține aprinsă Milielis, care mă așteaptă pe mine,” Âmintindu-și de prieteaul său drag, inima începu să-i bată cu putere.

— Mihelis n-o să poată rămîne aici, murmură Ma« naîios. El e învățat să trăiască, boierește, e deprins



cu rîneare bună, cu patuT moale, cu tihna și căldura de acasă; ar face mai bine să se întoarcă la tatăl lui Să mai aibă puțină răbdare; n-a sosit încă vremea pentru el. Cu voia sau fără voia lui, bogăția îi împovărează sufletul, îl împiedică să pășească liber înainte. Și apoi mai e și Maxiori, care, fără voia tai, îl trage la pămînt...

își aminti vorbele aspre, fără putință de a fi răstălmăcite, ale lui Hristos: „E mai ușor să treacă o cămilă prin urechle acului» decât să iatre un bogat în împărăția cerurilor..,"

îl găsi pe Miheîis stînd în fața vetrei, privind focal care ardea.

— Bună seara, boieraș de munte! spuse el pe un ton voios, ștergîndu-și părul și fața udate de ploaie, Mîine dimineață îmi iau rSmas bun dfe la această va-

txă iubită și plec în lumea largă; taică-tu mă gonește de aici.

Se așează jos, în fața focului, alături de Mihelis, și începu să-i povestească, încet și potolit, cît de supărat îl ffăsise pe bătrînul boier, cum îl probozise înainte de a-l izgoni și cum îl blestemase popa Grigoris.

— Totul s-a petrecut, spuse el, sfîrșind, așa cum mă așteptam, așa cum trebuia să se întîmple. Nu mă vaiet; taică-tu trebuia să mă izgonească, popa trebuia să mă blesteme, iar eu trebuia să plec.

— Și unde o să te duci? făcu Mihelis, strângnd  
mîna prietenului său cu o dragoste plină de neliniște.

— Noaptea o să-mi dea o povață. Dumnezeu co-  
boară adesea în somnul nostru, pe calea visului, și  
ne arată drumul. N-am luat nici o hotărîre. Cum o  
vrea Cel de sus. Vom vedea. Nu mă pierd cu firea.

— Îți amintești de ce ți-am spus eu într-o seară,  
în curtea lui Costantis? îl întrebă Mihelis. Ți-am  
spus, dacă îți mai aduci aminte., că unde o să te duci  
tu, Manolios, o să vin și eu cu tine. Îți spun din nou,  
la fel, și astă-seară.

— Nu te grăbi, nu te grăbi, dragă Mihelis. Noap-  
tea e sfîntă și nemărginită; așteaptă, și o să vedem  
mîine dimineată.

Erau obosiți amîndoi; se culcară. Afară, ploaia  
izbucni cu un ropot năvalnic și sprintar. Prin feres-  
truica deschisă vijelia pătrundea înăuntru ca un zvon  
de bucurie străveche și veșnic reînnoită a pămîntului,  
care primește la sînul lui cerul. Ierburile uscate de  
pe munte se îmbălsămară de miresme; vîntul adu-  
cea de departe izul de miere al pinilor; pămîntul se  
deschise și umplu văzduhul de mirosuri. Inima lui  
Manolios se deschise și ea, ca un bulgăre de pămînt,  
pentru a sorbi ploaia înviorătoare.

u Să fie, oare, acesta răspunsul lui Dumnezeu? Ta-  
tăl ceresc să coboare, oare, astă-seară, în inima lui,

>

m

sub forma unei ploi repezi și calde? Manolios îl prj. mea pe Dumnezeu cu brațele deschise și tot trupul îui, din creștet pînă-n tălpi, era năpădit de fericire. Păsările de noapte trebuie să se fi pitulat pe sub stînci și prin scorburile copacilor, unde-l primesc și ele pe Dumnezeu pe aripioarele lor burate pînă îa piele.

Mihelis asculta și el ploaia și trăgea adînc în piept mireasma pămîntului reavăn. În gînd îi apăru Mariori; sufletul lui își luă zborul, îngrijorat, pe deasupra pămîntului ud, spre lumea de îa cîmpie. Ultima dată când o văzuse pe Mariori, o surprinsese nesulemenită, palidă și trasă la față; își ținea batistuța la gură și tușea mereu; batista nu mai era albă; o înlocuise cu una roșie, ca să nu se vadă sîngele. „Dragul meu Mihelis, îi spusese fata, eu am să plec; tata mă duce la tîrg, să mă arate la doctori; nu mă simt bine...”

Mihelis sorbea acum mireasma pămîntuîui adăpat și inima începu să-i tremure. „Inima mea e încă legată de pămînt, murmură el. Da, e încă legată de țarină...”

încet-încet. În cîntecul ploii ț de noapte, îi cuprinse somnul pe amîndoi. Dimineața, cînd deschiseră ochii, muntele surîdea, proaspăt și înviorat; rămășițe de

nori albi călătoreau pe cer; picăturile de apă străluceau încă, jucăușe, pe ramurile tufișurilor.

Manolios desprinsese din cui icoana Răstignirii, împodobită cu stoluri de rîndunici, pe care i-o dăduse Miheâis, apoi luă masca lui Hristos, pe care o sculptase el, împături cîteva lucruri de îmbrăcăminte, făcu o boccea și o puse pe lavița de piatră din fața bordeiului.

Mihelis se uita la el în tăcere. Se așezară unul lîngă altul și băură cîte un șîștar de lapte, fără sa

100

nună nimic. Manolios se ridică în picioare, privi îndelung bordeiul, lavița de piatră, stîna dimprejur, muntele: își lua rămas bun de la ele. Apoi trase cața ciobănească din colț. Mihelis se ridică și el.

—Țe-ai hotărât, Manolios? Pleci? Unde te duci?

—Rămîi cu bine, dragă Mihelis.

.— Unde te duci?

.— pe Sarachina. Mă duc să împart foamea cu ei.

— Nu vrei să vin și eu cu tine?

.— încă nu. Mai așteaptă; tu ai un tată, ai o logodnică. Eu n-am nimic; pentru mine e ușor.

.— „Acela care nu va urî pe tatăl său și pe mama sa, pe femeia și copiii săi, nu este vrednic să fie ucenicul meu...”

•— Știu, dragă Mihelis. Dar inima ta a rupt, oare,

rădăcinile care o țin legată de pământ, de tată, de femeie? încă nu; așa că mai ai răbdare. O să vină și ceasul tău, nu te grăbi; el vine ca potîmichea, ușor, pe neașteptate.

— N-am să mă mai întorc niciodată acasă la tatăl meu.

— Bine, nu te mai întoarce; rămîi aici, între Sarachina și Licovrisi, pînă o veni potîmichea de care vorbeam — ceasul cel bun. Să ne vedem sănătoși! îi întinse mîna. Mihelis îl cuprinse în brațe și-i spuse:

— Dragă Manolios, o să vin în curînd să rămîn alături de tine; ți-o jur. Să ne vedem sănătoși! Manolios își luă bocceluța sub brațul stîng, își făcu cruce și porni la drum. Aripile îngerilor îl purtau din nou pe sus, făcîndu-l să zboare din piatră în piatră. Bisericuța prorocului Ilie se apropia văzînd cu ochii; împlîntată între stînci, pe creștetul muntelui, strălucea și surîdea în bătaia primelor raze trandafirii ale soarelui, dreaptă, semeată, ca o strajă. Manolios o

101

saluta, ridicîndu-și cața ciobănească în sus, și scoase în chiot de veselie, aidaoma unui șoim care-și zărește cuibul în înălțimea piscului, Bătrînul Patriarheas așteptă oa feciorul lui să se întoarcă acasă. Așteptă o zi, două, trei; apoi trimise

oiște rude să stea de vorbă cu el; după aceea îl trimise și pe învățător; în cele din urmă, se adresă lui Ianacos:

— Ianacos, fii bun, fă-mi un pustiu de bine, du-te de-l caută pe fedoru-meu și vorbește-i și tu; sînteți din aceeași șleahță, vă potriviți la minte, s-ar putea ca pe tine să te-asculte.

Ianacos dădu din cap,

— Mă tem, boierule, răspunse el, că așa cum merg lucrurile, în curmd o să iau și eu drumul munților; trimite pe altcineva,

Panaiotaros veni să-i raporteze lui Patriarheas:

•— Boierule, am aflat de la cineva de încredere că Manolios și-a ales bîrlogul pe Sarachina; acolo îi adună pe băjenari în jurul lui, le vorbește, îi ațîță, strigă că cei ce flămînzesc au dreptul să-i prade pe cei ce nu flămînzesc. Ține bine minte ce-ți spun, boierule: cînd o să-i răzbească foamea, ăștia au să coboare în sat și au să4 prade, ca lupii.

Se opri o clipă, ca și cum ar fi șovăit, oftă, trase ou ochiul în juml lui, apoi se aplecă spre bătrîn, șoptindu-i la ureche:

— îmi trece prin cap o bănuială, boierule.,.

— Vorbește, Panaiotaros, te ascult. Tu nu ții la nimeni, așa că le vezi bine pe toate. Spune!

— Manolios e bolșevic i

— Bolșevic? făcu boierul scărpinîndu-se în cap,

Ge vrea să mai zică și asta?

102

As vrea să zică așa: înhață dacă vrei să mă-nînci și fură dacă vrei să ai! E o bandă de tâlhari care cutreieră de câțiva ani încioace lumea.

—Și zici că...?

—Cum te văd și cum mă vezi. Tîlharii ăștia au oameni de-ai lor în orișicare țară și în orișicare sat, nînă la capătul pămîntului. Dacă te duci și în pustiu, ai să dai și-acolo de ei; dacă te duci și pe insulele nelocuite din mijlocul mării, și^acolo ai să dai de ei; în dosul orișicărei stînci ai căta, vei găsi măcar unul. Ce mai încioace-încolo, la Licovrisi l-au trimis pe Manolios.

—. Iadul și prăpădul lumii, ce tot îndrugi acolo, măi Panaiotaros? Dar ăsta nu e lucru de șagă... Tu mă faci să-mi pierd capul! Vorbește mai limpede.

— Are și de ce să-și piardă omul capul! De-ai ști cu ce iscusință lucrează satanele astea 1 Nu l-ai văzut pe Manolios? Face pe sfîntul; cică nu-a place vinul, cică nu spune minciuni și că nu se duce la femei. Ba încă de la o vreme umblă hojma cu o Evanghelie mică în mînă, și îndată ce vede pe cineva o răsfoiește de zor și se face că citește. Dar toate astea-s prefăcătorii, boierule! Iar mai zilele trecute, cînd era să fie spînzurat, știi ce-am aflat? Să auzi

și să ți se facă părul măciucă, nu alta! Se înțelese cu Marta, cocoșată, care găsisese hainele pătate de sânge ale seizului, să nu le dea la iveală decât în ultima clipă. De ce crezi? Ca să vadă sătenii că Manolios era gata să-și dea viața pentru a scăpa satul, și asta numai așa, ca să-i meargă vestea în lume, să tragă oamenii de partea lui, și când o primi ordine de la Moscova, avînd poporul de partea lui, să-l ațîțe la răscoailă și să-i măcelărească pe boieri și pe fruntași...

Bătrînul Patriarheas căzu pe scaun, se luă cu mâinile de cap și bolborosi i

103

— Doamne, Dumnezeuule, se apropie sfîrșitul lumii

Apoi sări deodată în sus, holbîndu-și ochii bulbucăți.

— Dar atunci, cu fecioru-meu cum e...? făcu eî cu un rînjet ce-i schimonosi toată fața.

— Manolios îl duce de nas, boierule; i-a împuiat capul cu tot felul de bazaconii și s-a făcut și eî, fără să-și dea seama, bolșevic. N-ai văzut cum a plecat din casa dumatăle și s-a dus pe munte să-l întîlnească pe cioban? Curînd — ai să vezi — o să se ducă și Ianacos; ba încă și Gostantis o să-și lase nevasta și capiii, și-o să se ducă și el... E ca o boală molipsi-



toare, boierule; unul îl molipsește pe celălalt. Antonis, bărbierul, nu mai are mult. și nici burtosul de Dimitros, măcelarul; da' ce să-ți mai spun? chiar și învățătorul...

— Ce tot spui, măi Panaiotaros? Apăi, ăsta-i sfârșitul lumii... Am să mă duc să stau de vorbă cu popa Grigoris, să facem ordine...

— Cît despre popa Fotis și zdrențăroșii pe care-i tîrăște după el, nu încape nici un pic de îndoială că p-ăștia i-a trimis Moscova de-a dreptul la noi în Liecovrisi. Cică i-au năpăstuit turcii... cică s-au jertfit pentru patrie... Vorbe! îți spun eu, Moscova i-a trimis! Manolios le-a făcut o scrisoare și le-a dat de veste că aici, în Liecovrisi, e pâine din belșug, sînt bogății — veniți să jecmănim! Avem aici și un boier ramolit, el n-o să ne stea în cale. De ce crezi că Manolios și popa Fotis s-au unit așa de repede și s-au împrietenit numaidecît? N-ai văzut cum își făceau semne cu ochiul unul la altul? Se înțelegeau ca doi hoți! De aceea, alaltăieri, cînd î-ai alungat pe Manolios unde crezi că s-a dus? De-a dreptul pe Sarachina I Ce mai, lucrurile sînt limpezi, boierule 1  
104

Bătrînul Patriarheas măsura odaia cu pași iuți în și în jos. Deodată, se opri în loc; prin cap îi trecu o idee. —

— Du-te și spune-i părintelui Gngoris ca trebuie gă-i văd cu orice chip; chiar astă-seară!

— . popa Grigoris a plecat azi după-prînz cu fiică-sa la tîrg! O să se înapoieze mîine. S-a dus s-o arate la doctori, că tușește într-una și scuipă sînge. E bolnavă de oftică, săraca!

— Dracu să te ia .' strigă bătrînul furios. Altceva n-ai găsit să vii să-mi spui, nemernicule, decît nenorociri?

— Astea am aflat, boierule., astea îți spun. Dacă vrei, crezi; dacă nu, nu; te privește. Te-am ținut destul; să mă ierți; acum mă duc.

„Du-te dracului, Iudă l" făcu în sinea lui bătrînul; iar pe față:

— Mergi cu bine, Panaiotaros ,' și tot ce afli...

— Fii pe pace, boierule; aici sîntem!

Ieși cu pași grei, ca de urs; pe fața-i ciupită de vărsat se citea o mare bucurie.

Bătrînul Patriarheas se întinse, răsturnat pe spate, în pat: în gînd repeta mereu cuvintele lui Panaiotaros, care nu-i mai dădeau pace.

„Iadul și prăpădul lumii, era cît pe-aci s-o pățim!

Și Dumnezeu ne-a orbit pe toți, nimeni n-a prins de veste, nici popa, eare-z mare pișicher, nici învățătorul cu toată știința lui de carte, nici chiar eu L. Și " cînd te glndești că țineam în tîila mea o iscoadă!..., Tocmai din casa mea era să țîșnească focul ce-avea

să ardă satul! Halal așa boier, halal așa creier, ce să zic! Și tocmai ursul ăsta, bruta asta, să vină să ne deschidă ochii L. Trebuie să-l alungăm pe ticălosul de Manolios de pe meleagurile noastră; e musai să-și ia tălpășița și zdrențăroșii de pe Sarachina, bolșevicii ăștia zoioși, să curățăm ținutul de ei, să

105

domnească din nou în satul nostru cinstea și dreptatea! Mîine, cînd o veni popa, o să facem ordine!" Aceste gînduri îl mai liniștiră puțin. Închise ochii să doarmă. Dar cum să-l prindă somnul? Jos, Lenio cînta și gungurea ca o porumbiță; nu-i mai ajungea curtea, deschidea mereu poarta, ieșea și se uita pe uliță; își aștepta prietenele să vină să-i admire zestre. Ca să pară mai multe, întinsese cu dibăcie în tindă pînzeturile și macaturile, împreună cu cununile, cofeturile și luminările mari, albe, pentru cununie. Astă-seară Nicolios trebuie să coboare de la munte, îmbrăcat în straietele lui noi, pe care stăpînul i le făcuse dar de nuntă, și cu baticul roșu de mătase, pe care i-l dăruise Lenio, legat în jurul capului cu păr negru ca pana corbului. Mîine, duminică, urmează să se facă nunta, după care tînăra căsătorită, nevasta lui Nicolios, călare pe un catîr acoperit cu o velință roșie, va urca la munte, în regatul ei. Bătrînul, lungit cu fața în sus pe pat, o auzea, jos

pe Lenio, care cînta, le auzea pe prietenele ei, care veneau, scoteau exclamații de bucurie și chicoteau cu glasurile lor de fetișcane... Își aduse aminte de nunta lui de odinioară; era un flăcău de douăzeci și doi de ani, sprinten pe vremea aceea și frumos ca sfîntul Gheorghe. Venise în satul miresei, pentru cununie, călare pe un cal bălan. Mireasa apăruse în pragul casei părintești acoperită cu un vâl alb, așa cum cerea obiceiul, ca să nu i se vadă fața. Dar ginerele, în mare pîrpără, le strigase socrilor: „Dați norul ăsta la o parte, să apară soarele 1” Și bătrîna mamă, cu ochii plini de lacrimi, se ridică în vîrfurile picioarelor și trase vâlul. Patriarheas își amintea cum tot alaiul acela — ginere, socri, prieteni, cai, catîri, velințe multicolore — i se păruse atunci că strălucește, de parcă s-ar fi arătat cu adevărat soarele.

106

Și apoi, cu o fîlfîire lungă de aripi, gîndul bato-  
nului Patriarheas se strămută în altă parte.

Anii trecuseră, soarele se întunecase, sfîntul Gheorghe se îngrășase, făcuse burtă; dar sîngele clocotea încă în vinele lui... Avea în casa-i boierească o slujnică, bine legată la trup, cu numele de Garufalia; femeiușcă aceea avea un piept ce-i spargea cămașa, niște coapse ce puteau să cuprindă o lume întreagă și niște călcîie rotunde și roșii ca mărul fraged 1 în-

tr-o noapte, boierul coborî scara, călcând ca un mo-tan, să nu scîrîie treptele și s-o trezească pe nevas-tă-sa, îrnătrînită înainte de vreme; intră în odăița unde domnea Garufalia și se întinse în așternut ală-turi de ea; în noaptea aceea o zămislise pe Leaiio... Și iată că acum Lenio se mărita.

Bătrînul Patriarheas zîmbi; uitase tot ce-i spusese Panaiotaros, uitase că feciorul său părăsise casa. În el se treziră anii morți și îngropați de mult, învioră plăcerile de odinioară, craiîourile și chiolhanurile pe care le făcuse în viața lui, găinile, curcanii, curcile, iepurii, potSrnicile, barbunii, purceii de lapte și ne-numărații miei la frigare pe care îi mîncase, precum și pilafurile, macaroanele la cuptor, frigăruile, stri-diile, baclavalele, cataifurile, pandișpanurile, șerbe-turile, vinurile vechi, caviarurile...

— Slavă ție, Doamne, murmură el, că bine mi-ara petrecut viața!

Cu aceasta, închise ochii și adormi.

Iu acest timp, părintele Grigoris, călare pe eatîrul său .șarg, împreună cu fiica lui, Mariori, urcată pe măgărușul lui Ianacos, se abăteau pe la muntele unde se retrăsese Mâhelis. Tînăra fată ceruse tatălui ei să-i facă hatîrul ăsta.

~- Vreau să-l văd, tată, că nu știu dacă o să mă întorc de acolo de vinde mă duc...

— Nu spune asemenea vorbe, copila mea! răspunse tatăl, căutînd să-și înăbușe suspinele. O să te faci bine, că mare-i mila lui Dumnezeu 1 Și de Crăciun o să-ți jucăm la nuntă. Am să joc și eu, numai de dragul tău.

— Să trecem pe la munte, tată, să-l mai văd măcar o dată... stăruie tînăra fată.

— Facă-se așa cum vrei tu, copila mea; pot eu să-ți stric cheful? spuse popa și trase de dîrlog pentru a îndemna catîrul să apuce spre munte.

Mihelis ședea pe lavița de piatră, singur. Nicolios se gătise cu hainele de ginerică, își strînsese părul, spălat și încrețit, în baticul roșu de mătase, își pusese cața pe umerii arși de soare și cu mâinile pe după ea îi strigă lui Mihelis, caie-l urmărea din ochi fără să scoată o vorbă:

— Bună seara, stăpîne! Bună seara! Mă duc să mă-nsor. Spune-le noapte bună din partea mea cuculelor 1

Și tot muntele răsună de rîsul lui.

Trecu pe lîngă turmă, își vîrî degetele în gură și scoase o fluierătură puternică, salutîndu-și oile. Dar văzînd că Mișosul, berbecul cu coarnele răsucite, își ia vînt și se repede spre el, nu se putu stăpîni, îi ieși ' în cale, îl apucă de coarne și începu să se lupte cu el.

— Gata, cornutule, îi strigă după ce se satură de

luptă, acum du-te la oile tale; eu mă duc la Lenio  
a mea \ Pe luni dimineața! Dă-mi blagoslovirea ta,  
Mișosule 1

Și porni iute la vale, șuierând ca un cintezoii.  
Mihelis auzi zvon de glasuri și se ridică de pe la-  
vița de piatră. Printre stînci îl zări pe părintele Gri-  
108

țroris care venea spre el, urmat de Mariori. Inima  
ficepu să-i zvâcnească în piept, îngrijorată.

— Țjnde s-or fi ducînd? Oare ce caută aici? Pe-  
semne ca s-a întîmplat vreo nenorocire! murmură el  
și alergă să-i întîmpme.

\*—gjne te-am găsit în singurătatea ta, Mihelis!  
rosti preotul. Noi ne ducem la tîrg, dar Mariori nu  
voaia să plecăm înainte de-a trece să te salutăm; ea  
e puțințel suferindă și ne ducem să vedem ce are.

— Bine te-am găsit, Mihelis, spuse la rîndui ei,  
cu voce stinsă, tînăra fată și se roși toată privindu-și  
cu admirație iubitul.

Mihelis îi ajută să descaleee și toți trei se așezară  
pe lavița de piatră. Soarele era încă sus. În depărtare  
cîmpia aburea, înecată în lumină. Doi corbi trecură pe  
deasupra lor croncănind; preotul îi văzu, își încreți  
sprîncenele, dar tăcu mîlc. Cei doi tineri nu obser-  
vară nimic. Mihelis ținea în mîinile lui degetele sub-  
țiri ca niște condeie aîe logodnicei sale. În care lucea

verigheta de aur.

— Eu mă reped puțin înăuntru să-ți văd palatul, spuse popa și intră în bordei ca să-i lase singuri.

— Scumpa mea Mariori, zise Mihelis cu tulburare, nu te simți bine? Dumnezeu e mare, scumpa mea; ai încredere în el; o să te vindeci; doar n-ai nimic. Nu-ți pierde curajul, lunile trec repede; pînă la Crăciun nu mai e mult.

— Da, făcu încet Mariori, pînă la Crăciun nu mai e mult.

Și după o clipă de tăcere, îl întrebă:

— Te-ai certat cu tatăl tău?

— Lasă-l pe taică-miu. E o poveste tristă pentru mine, să nu mai pomenim de ea, scumpa mea Mariori. Te iubesc! Nu vreau să te pierd. Numai tu mă mai legi de pămînt, nimeni altcineva; numai tu. Să știi.

109

— Și dacă n-am să mai fiu eu, ce-ai să faci?

Mihelis întinse brațul și-i astupă gura cu palma.

— Taci...

Mariori avu destul timp ca să sărute palma lui Mihelis.

— Dragostea mea... murmură ea, și în ochii mari, deznădăjduiți se iviră lacrimile.

Părintele Grigoris reapăru în prag.



— Mardori, să nu ne-apuce noaptea pe drum. Cu  
yoia lui Dumnezeu, să mergem.

Și întorcându-se către Mihelis:

— Voiam să stau de vorbă cu tine, dragă Mihe-  
lis; dar să lăsăm după ce-oi veni de la târg. Când ai  
de gând să te întorci la taică-tu?

— Când o vrea Dumnezeu, părinte, răspunse Mi-  
helis, aplecându-se să-i sărute mâna.

— Dumnezeu așteaptă uneori ca inima omului să-i  
facă semn, Mihelis 1 rosti preotul, privindu-l cu seve-  
ritate.

Ar fi vrut să-i spună mai multe, dar se stăpîni.

— Mergeți cu bine! le ură Mihelis. Dumnezeu  
să vă aibă în paza lui 1

Ținu o olipă mînuța slabă a lui Mariori în cele  
două mîini ale lui.

— Scumpa mea Mariori, spuse foarte încet, nu-  
mai tu...

Și întoarse fața, ca să-și ascundă lacrimile. Apoi se  
urcă pe o stîncă înaltă și-i privi îndelung cum se duc  
la vale. „Da, murmură el, inima mea e încă legată  
de pămînt...”

Dădu o raită pe munte, coborî puțin spre cîmpie.  
începuse culesul viilor și văzduhul răsuna de cîntecul  
voios al fetelor în care se trezise dorul de dragoste.  
Fetele tăiau ciorchinii copti și-i aruncau în coșuri;  
mîinile lor erau rnînjite de zeama de struguri, roșie

ca sîngele; în timp ce munceau, trăgeau cu ochiul la  
130

flăcăii care cărau coşurile: unele oftau, altoie abia îşi  
gtâpîneau. neastîmpăral, «i toate eîntao cu jiuniitate  
glas, ca să-şi aline dorul,

JVlihelis se opri m loc. Acum ii auzea pe riacan care  
răspundeau ca nişte- cocoşi răguşiţi la eîntecele fete-  
lor? simţea o naîhnire sfîşietoare- ee-i cuprindea ini-  
ma ' Asculta în fiecare an aceste cîotece de la cuib"  
sul viilor, dar amil ăsta ele îi răsunai! în urechi ca  
un bocet de jale.

în picioare, nemişcat Minele simţea cum începe  
sa-i clocotească iarăşi în piept viaţa năvalnică şi ne  
înduplecată- Roata anotimpurilor se mvîrtea fără în-  
cetare?;? acum era îa culesul viilor; pe urmă o să  
vină rîndul măslinilor; după aceea o să vana naşte  
rea. lui: Bristos... Iar după aceea, or să înflorească din  
aou migdalii, o ' ?< firească din nou grîul, o să vina  
iar vremea s^cer ii... Mifaelis era parcă legai de o  
roată?-• urca m A:>ora, eînd pe vreme cu soare>  
cîiiiâ: ploaie.! tc-eeăşi roată erau, legate ziua şi  
noap care urcau şi coborau şi ele, o dată cu el.  
însus 'istos. se năştea, creştea-, devenea bărbat, por-  
nea?? cmene fără teamă şi prihană cuvîntil lai  
Duws '.u, era răstignit, învia, apoi cobora din nou,  
anul următor, din eer, şi. era din nou răstignit...

Tîmplele lui Mihelis se învîrteau ca o morișcă; ameți. Se agăță de o stîncă, vrînd parcă să oprească di- • t-?, roata aceea, să nu se mai învîrtească.,, S? și ta pămînt și, deodată, fără să știe de ce, i- < hohote de pîins.

t\ don & zi, duminică, bătrînul Paferiarheas nu se putu scula din pat. Nu închisese ochii toată noaptea; cate apuca să ațipească o clipă, îl năpădeau coșmarurile, sîngele îi năvălea la cap, se înăbușea. Trimisese vorbă feciorului său să vină la nunta lui Lenio, dar Mihelis îi răspunsese - „Dacă ar fi vorba d©

moarte, aș veni, dar pentru o nuntă nu mă ostenesc". Bătrînul primise acest răspuns ca pe o lovitură de cuțit.

— Ce i-am făcut oare, ce i-am făcut? murmura ca un nenorocit, cu ochii împăienjeniți de lacrimi. Numai pe el îl mai iubesc pe lumea asta. De ce mă urăște? Ce i-am făcut eu?

Depăna în gînd întreaga sa viață; își aminti de tatăl său, pe vremea cînd îmbătrînise. Veșnic înfuriat, cu gura veșnic încleștată, fără să scoată o vorbă, umbla toată ziua cu biciul în mînă și-și bătea argații și slujnicele sau azvîrlea cu pietre în fetele care se duceau la izvor, ca să le spargă ulcioarele. Se îndopa ca un căpcăun și bea ca un bivol. Niciodată nu știuse ce înseamnă boala; începuseră să-i crească dinți noi,

spre groaza tuturor. Dar într-o bună zi, bătrînul se rostogoli de pe munte și muri. Amintindu-și cele ce au urmat după aceea, Patriarheas fu cuprins de groază. Gînd i se adusesse vestea: „Tatăl tău s-a prăpădit!” îl apucase un rîs nervos, că tot satul rămase uluit de ferocitatea feciorului. Dar el rîse mai departe pînă se ușura; i se părea că o stîncă ce-l apăsase pînă atunci se prăvălise deodată și că răsufla, în sfîrșit, liber, și nu~și mai putea stăpîni bucuria. Iar acum, bătrînul boier, amintindu-și de această .întîmplare, se înfiora.

„Nu cumva și Mihelis simte că eu sînt o stmcă pentru el, care-l apasă și nu-l lasă să răsufle? Nu cumva totul se plătește în lumea aceasta? Nu oumva și Mihelis o să rîdă cu hohote la rîndul lui?”

Holbă ochii, înspăimîntat.

„Cu toate astea, eu îl iubeam pe taică-miu... Dar și Mihelis mă iubește pe mine... Atunci? Zău dacă pricep ceva! Să fie oare scris ca feciorul să urască își pînă la sfîrșit să se scîrbească de omul care i-a dat yiață? De ce? Iată ce nu pot să pricep!”

112

Bătrînul Patriarheas era frămîntat de aceste gînduri și ofta; se răsucea în păt, cînd pe o parte, qînd pe alta făcînd să se zdruncine toată odaia. Abia către seară, cînd afară se deschiseră porțile și începură să

vină oaspeții, când sosi și părintele Grigoris și când auzi cântările bisericești, se sculă, se spală, se îmbracă gemînd, se găti cu multă grijă, își căni cu mult dichis mustața și sprîncenele, își stropi părul cu apa de flori și coborî să-și cunune fiica și argatul. Mirii străluceau de spălați și curați ce erau, în veșmintele lor de sărbătoare; erau puțin nădușiți și răspîndeau un miros înțepător, ca niște cai ce ies din mare. Uitîndu-te la ei, îți venea să zici că, dacă aceste două trupuri ar rămîne numai ele singure pe lume, lumea s-ar umple repede, din nou, de oameni.

Bătrînul boier se duse și se așeză alături de miri; era nașul lor și trebuia să le schimbe cununiile. Părintele Grigoris începuse să cînte, dascălul legăna ritmic cădelnița de argint, oaspeții stăteau de jur împrejur și priveau cu admirație ceremonia, două fete așteptau cu două tăvi pline de cofeturi.

Părintele Grigoris se grăbea să termine mai repede; nu era în apele lui astăzi; gîndul îi zbura la fiică-sa; chiar în dimineața aceea o cercetaseră doctorii și dăduseră din cap. Gînta repede, mîncînd cuvintele pe jumătate. Mireasa și mirele erau de asemenea nerăbdători să rămîină singuri; nu se dumeau de fel la ce era nevoie de toate acestea pentru ceea ce aveau să facă ei pe urmă. Bătrînul Patriarheas era și el nerăbdător să se termine totul mai iute, deoarece simțea că i se înmoaie genunchii; dar

strîngea din dinți, se ținea tare, să nu se facă de rușine.  
— Prieteni, vorbi el la sfîrșitul ceremoniei, Lenio  
și Nicolios fac astăzi nunta. Fiți bineveniți în casa  
mea! Mîncăți și beți, petreceți pe-ndelete! Am tăiat  
miei ca s-ajungă la toată lumea, iar vin, slavă Domnu-  
8 113

lui, avea» din belșug, A început culesul viilor, ce să.  
umplem, din nou butoaiele pînă la cep, Așa că beți  
cît poate să încapă în burțile voastre î  
Apoi se întoarse către noua pereche și-î ură;  
—• Să trăiți fericiți, eopiii mei, să-mbătrîniți, să  
faceți copii, să apucați nepoți! Creșteți și vă-mnulțiți,  
ca să nu se stingă neamul omenesc 1 Să nu lăsăm  
moartea să ne-o ia înainte! Ea seceră, noi semănăm;  
să-vedem care-o să fie mai tare. Mă auzi, Nicolios?  
Folosește bine sămînța; seamănă cît poți mai mult I  
Eu, prieteni, să mă iertați, mă duc sus să mă cule, că  
na mă simt tocmai bine. Dar voi vedeți-vă de treabă f  
Mîncăți și beți; vreau ca nunta asta să rămînă de  
pomină. Petreceți pînă la ziuă! Și voi, fetișcanelor, și  
voi, flăcăilor, căroră nu v-a mijit încă mustața, să vă  
jucăm și vouă la nuntă, și cît mai repede! Iar ea aș  
vrea să fiu atunci un flăcăiandru fără mustață și sa  
vă car vinul cu ciurul!  
Toți cei de față pufniră în rîs. Boierul ridică mina  
dreaptă și salută asistența; o fată alergă să-i deschidă

ușa, dar el se opri în prag, se întoarse către părintele Grigoris, care își împăturea tăcut patrafirul și-și strîngea lucrurile sfinte, și-i spuse:

— Taică părinte, după ce ieși o gustărică». te rog să poștești pînă sus, c-avem de vorbit ceva.

Dar popa se ridică numaidecît și-î urmă.

•— Vin chiar acum cu domnia-ta, boierule, răspunse el. Domnul fie eu voi, fiii mei i Iar vouă, tinerilor în-surăței, vă spun bune și cinstite cununii!

Cei doi bătrîni fruntași plecară. Oamenii răsuflară ușurați, simțindu-se în largul lor, și se puseră pe muncă și pe băutură.

Cei doi capi ai satului se urcară în odaie și să încuiară pe dinăuntru. Jos, petrecerea era în toi; carnea și vinul date pe gît se transformau în cîntece, în locuri, în rîsete și în chiote șăgalnice. Dar sus, cei doi

Jbătrîni nici vorbă să Je audă; ei erau adînciți în grijile lor apăsătoare.

Bătrînul Patriarheas, întins în patul lui, își dădu drumul la gură. Vorbea despre bolșevici. În închipuirea lui; aceștia erau niște ființe fabuloase, cu trupuri corcice: jumătate oameni, de la brîu în sus, jumătate lighioane. Se revărsau de undeva, din nord, aveau potcoave la picioare, încît pietrele aruncau scînteii pe unde călcau, iar satele luau foc în urma lor. Manolios gonea în fruntea hoardei; se făcuse și el jumătate

fiară, jumătate om, și arunca văpăi pe gură și pe nări, iar cu brațul întins înainte arăta spre satul LicovrisL — Și popa Fotis, apostatul, e cu el, spuse părintele Grigoris. Âla-i capul bandei!

— Nu numai popa Fotis, părinte dragă, ci toți zdrențăroșii de pe Sarachina. Toată Sarachina s-a pus în mișcare și a pornit să dea năvală asupra satului nostru. Bine ai spus domnia-ta o dată: s-au ridicat picioarele să înfrunte capul... De-aia voiam, părinte, să te văd și să chibzuim împreună, să vedem ce măsuri putem lua, ca să facem ordine.

Părintele Grigoris asculta ce asculta, și din când în când începea să fiarbă de furie; dar numaidecât gândul îi zbura din nou la Mariori; atunci ochii i se tulburau, urechile îi vîjîiau și nu mai auzea nimic.

Se sfătuiră așa pînă la miezul nopții. În cele din urmă, obosiră amîndoi; se saturară unul de celălalt și începură să se privească cu ură. „De i-ar putrezi limba în gură, să tacă o dată!” își spunea în sinea lui popa Grigoris. „N-are de gînd să se mai care odată? se întreba celălalt. Sînt mort de oboseală, și taurul de popă nici gînd să plece I”

Părintele Grigoris își aduse aminte de Mariori. O lăsase la spital, într-o cămăruță în care te înăbușeai, cu o ferestruică îngustă ce dădea într-o curte. „Trebuie să stea cîtva timp aici”, spusese ră medieM. „Sînt motive



de temere?" întrebăse preotul, cu glas tremurând.

„Sînt și motive de temere, sînt și motive de nădejde, părintele dragă; o să vedem. În sîngele fiicei dumitale se dă o luptă între două puteri, o să vedem care va birui." „Spuneți-mi tot adevărul", îi rugase preotul stăruitor și călduros. „Ți l-am spus, părintele; mai treci pe aici peste o lună." „O să mă rog lui Dumnezeu pentru eas", spusese preotul. „Fă tot ce crede de cuviință cuvioșia-ta; noi aici o să facem tot ce ne-o sta în puteri. Mergi sănătos și să dea Dumnezeu să fie bine." Se grăbeau să scape de el, fiindcă mai aveau și alți bolnavi de îngrijit.

Popa se ridică deodată și-i întinse mîna lui Patriarheas.

— Noapte bună, boierule I spuse el oftînd. O sa mai vorbim mîine.

— Nu mai stai, părinte? De ce ești așa grăbit? Iartă-mă, am uitat să te întreb de Mariori; ce-au spus doctorii?

— Se pare că n-are nimic; e fată tînă, tînjește și ea, de 1 S-ar zice că trebuie să se mărite cît mai repede. Și ca să schimbe vorba, întrebă:

— Dar Mihelis ce mai face? Sînt tare îngrijorat din p"Ti>a lui, boierule.

— Nu te îngrijora, părinte, răspunse bătrînul cu oțărîre. E tînăr, are și el toanele lui; o să-i treacă. Să

ne descotorosim de Manolios și totul se îndreaptă...  
Noapte bună, părinte!

— Și dintr-o mișcare se întoarse cu fața la perete.  
Îl auzi pe popă cum coboară scara de afară cu  
pași grei.

— Țapul de popă! murmură el. Auzi colo, cică-i  
îngrijorat! Eu, mă, eu sînt îngrijorat din pricina fiicei  
tale, Mariori! Dacă-i vorba ca feciorul meu să se în-  
soare cu o ofticoasă și să-mi molipsească neamul, apăi  
mai bine să-ți moară podoaba de fată și să scăpăm.  
116,

Mi-e milă de ea, sărmana; numai Dumnezeu știe cît  
mi-e de milă, dar mai bine să moară 1

În timp ce fruntașii din Licovrisi chibzuiau cum  
să se descotorosească de Manolios, acesta, împreună  
cu părintele Fotis, se străduia să găsească un mijloc  
ca băjenarii din Sarachina să poată ieși din iarna ce  
bătea la ușă și să nu moară de frig și de foame.

— Numai munca ne poate scăpa, spunea părintele  
Fotis. Numai munca și iubirea.

Îi strînseră pe toți bărbații și femeile care erau în  
stare să muncească și-i împărțiră în mai multe grupuri  
separate, cu caracter de frății; în fruntea fiecărei fră-  
ții puseră cîte un conducător, primul frate sau prima  
soră, și-i trimiseră prin satele din împrejurimi să se  
angajeze cu simbrie și să lucreze pe la oameni. Pe

Sarachina nu mai rămîneau decît bătrmii și bătrînele, ca să aibă grijă de copii.

— Binecuvîntarea lui Dumnezeu fie cu voi, fiii mei! le spuse părintele Fotis, petrecîndu-i o bucată de drum. Munciți, strîngeți tot ce puteți: grîu, untdelemn, vin, îmbrăcăminte; să aveți mereu gîndul- numai la noua noastră așezare. Uitați-vă la albine: ele își părăsesc stupul și se împrăștie prin munți și pe cîmpii ca să adune hrană, apoi se întorc, încărcate cu miere, în chilioarele lor de ceară, unde și-au lăsat urmașii. Tot așa să faceți și voi, fiii mei. Haide, duceți-vă, și binecuvîntarea lui Dumnezeu fie cu voi!

Adesea, se ducea cu ei și Manolios, le vorbea pe drum, îi îmbărbăta, le spunea ce sate sînt primprejur, ce nevoi au oamenii de pe acolo, la ce porți să bată. După ce le găsea de lucru, se întorcea din nou la Sarachina. Aici îl ajuta pe părintele Fotis să strîngă laolaltă toți copiii și, slujindu-se de tăblițele pe care le primiseră de la Hagi Nicolis, învățătorul, îi învățau alfabetul

117

îar cînd se lăsa noaptea» se așezau ammdoi pe pia<sup>^</sup>f.ta din fața schitului și stăteau de voabă pînă tîrziu, •» Chiar și în cea mai mică pietricică, îi spuse într-o seară părintele Fotis, chiar și în cea mai umilă floare, chiar și în cel mai întunecat suflet, Dumnezeu

sălășluiește viu și întreg, dragul meu Manolios. Să facem tot ce ne stă în putință ca acest mic sătuc al nostru, acest stup al nostru să strălucească de lumina durnnezeirii prin hărnicie, prăsilă și iubire. Sătucul nos-

tru să fie așa cum am vrea să vedem că e lumea întreagă ! Căci, s-o știi, chiar și în cel mai îndepărtat pustiu, o faptă bună își are răspunsul ei în lumea întreagă, Manolios ridică ochii și se uită la părintele Fotis; { se părea că fața kri slabă, străvezie, strălucea în întuneric, și că mâinile lui, așa cum le ținea întinse spre cer, se mișcau prin aer ca niște flăcări.

— Și fiecărei om, adăugă Manolios ou însuflețire, îi stă m putință să scape de nevoi o lume întreagă. De tnuite ori stan și mă gîndesc la asta, părinte, și mă cuprind fiorii. Care va să zică, avem noi o răspundere atît de mare? Și ce trebuie să facem înainte de a muri? Care-i drumul ce trebuie să-l urmăm?

Tăcu. Se făcuse noapte de-a binelea; bătrînele aprinseseră focurile în vetre și pregăteau cina, iar copiii stăteau pe vine în jurul lor și așteptau, flămînzi. Manolios întinse brațul și atinse ușor genunchiul părintelui Fotis, care, cufundat în gmdurile sale, nu-l răspunsese k întrebări.

— Cum trebuie săi iubim pe Dumnezeu, părinte? întrebă din nou Manolios.

— Iuibindu-i pe oameni, fiule.

- Și cum trebuie să-i iubim pe oameni?  
— Străduindu-ne să-i aducem pe calea cea bună.  
— Și care-i calea cea bună?  
<— Aceea care urcă.

#### XIV

A doua zi, către amiază, aga se întoarse de k Smirna. Nu venea singur. În urma lui, călare pe un căluț murg, aducea un alt turculeț. Acesta era ursuz, năbădăios, plin de o sălbatică vigoare bărbătească. Nu mesteca sacîz de Hios, ci era veșnic flamînd și însetat, astfel că bea și mîncea într-una. Nu cînta Lumea e un vis, ci zbiera, înjura, avea tot felul de toane și-i dădea porunci agăi, care, amorezat de el, îl mîngîia din ochi și-i făcea toate hatîrurile. Numele lui era Ibrahim, dar aga îi spunea Braimachi. Avea cincisprezece ani și deasupra buzelor arcuite abia îi dăduseră ruleiele.

Aga îl descoperise într-un cartier rău famat, unde fieoare casă avea atîrnat în fața porții un felinar mic, roșu. Stătea Îngă un coș din care vindea, una peste alta, semințe de dovleac, prezervative englezești, crabi prăjiți și iasomie. Către seară, în acea străduță îngustă se revărsau din toate mahalalele șiruri de bărbați, tineri și bătrîni, ovrei, musulmani, creștini, care veneau aici să se desfete o clipă și să uite necazurile de peste zi. Femeile îi adulmecau din pragul ușilor, peste

măsură de sulemenite, pe jumătate dezbrăcate, artu>  
cîndu-le ocheade provocatoare.

139

Aga îl văzu pe micul Ibrahim și-i plăcu. Se apropie de el, îi făcu propuneri, se tocmiră, și pînă la urmă căzură la învoială. Îi cumpără un căluț murg pentru călărie; îi mai cumpără apoi un costum nou-nouț din postav scump, un ceas de argint cu lănțișor, o sticlură de mosc și un săculeț de cuișoare și flori de scorțișoară, îi duse la hamam, îi spală și-i turnă în apa în care se îmbăia ulei parfumat. Pe urmă, îl duse la bărbier, îi tunse părul și-i turnă pe cap apă de levănțică. După aceea îl dădu pe mîna unui vechi prieten de al lui. un hoga bun de ștreang și de țeapă, să-i învețe cîteva țeahismete de înaltă artă.

După ce micul Ibrahim fu îmbăiat astfel, parfumat cu mosc și instruit bine, aga îl luă în primire și-l aduse în beilicul lui.

Marta mîmpină noua pereche bombănind; dar cînd îi cercetă mai îndeaproape pe noul oaspete, rîni a mulțumire: „Corcitura asta o să sugă toată vlaga din aga...”

— Ce mai e nou pe aici, Marta? întrebă aga descălecînd în mijlocul curții. A mai murit cineva în sat, s-a mai căsătorit cineva? Cum au mers secerișul și culesul viilor? Cioclovina de Patriarheas și țapul de

popa Grigoris mai sînt încă în viață? Grecii s-au încăierat, și-au scos ochii? Bre, bre, mi se pare că au trecut ani de zile de cînd am plecat!

Apoi se întoarse către Braimachi și-i explică:

— Dînsa-i baba Marta, sclava noastră; femeie cumsecade, gospodină bună, știe să tacă, cinstită... Puțin cocoșată, dar o să te obișnuiești. Fă din ea tot ce vrei; poți s-o omori, s-o încaieci; e a ta.

Braimachi își încreți gura arcuită, dădu un dupac în cocoașa bătrînei și se prăpădea de rîs.

— Ce să fac cu ea? E o cămilă; ți-o las plocon S  
Și intră în casă spre a se instala în noua lui locuință.  
120

— Nu te supăra pe el, Marta, spuse aga. E încă un mînz neîmblînzit; dă din picior și mușcă. Nu-i spune nimic; și eu fac la fel. Răbdare, Marta, și-o să-î dăm noi pe brazdă.

Braimaehi, după ce dădu o raită prin casă, apăru iar în curte.

— Sînt ceva femei frumoase în satul ăsta al tău? Îl întrebă pe agă. Într-o zi să le pui să joace, ca să le văd și să-mi aleg una.

Aga sări ca ars.

— A, nu 1 Toate oa toate, dar asta nu! Aici sînt numai greci; nu vreau să am belele. Cată-ți de-ale tale!

— Ba să mi le caute ele! i-o întoarse cu nerușinare mînzul, și izbucni în rîs. Hei tu, babă cocoșată, pune masa să mîncăm; mi-e foame!

Aga oftă. Își aduse aminte de micul lui Iusuf; avea și el gură, dar nu scotea o vorbuliță; îi spuneai: „Cîntă”, și cînta; îi spuneai: „Aprinde-mi ciubucul”, și-l aprindea; „Vino să ne culcăm”, și venea... Țasta-i un drac împelițat; dar, oe să-i faci. e gingirliu, pehli-vanul!

— Bine, dragul meu Braimachi, spuse aga. Totuî o să se facă; iavaș-iavaș... Haide, Marta, du-te și taie repede o găină.

O oră mai tîrziu, aga și băiețandrul, după ce mîn-oară și băură bine, se încuiară în odaie, întorcînd cheia de două ori în broască. Nu se știe ce s-a petrecut acolo, între cei patru pereți; destul că spre seară, aga ieși din odaie mulțumit, pocîltit, cu ochii trași în fundul capului, și-o strigă pe Marta:

— Du-te, bre, de-i spune lui Patriarheas să pof-tească pînă aici. Vreau să-i vorbesc. Braimachi ține morțiș să vadă femeile cum joacă; se poate să nu-i facem hatîrul? Hai, pune-ți basmaua pe cap și mînă!

121

Marta găsi casa boierească a lui Patriarheas cu susul în jos. Pe ușa ce da în curte intrau și ieșeau cîinii slujnicele strîngeau resturile de mîncare, spălau farfu'.



riile, ștergeau mesele, curățau odăile... Lenio și mirele plecaseră, se duseseră să ia în stăpînire stîna lui Manolios; casa boierească intrase pe mîinile babei Madalenia, care supraveghea și dădea sfaturi și ordine în dreapta și-n stînga. Făcuse rost de o traistă și vîra în ea tot ce-i cădea în mînă, lucrînd și pe față și pe furiș. Din cînd în cînd, urca scara mare de piatră și se ducea să vadă cum se mai simte stăpînul.

Bătrînul boier nu se simțea de loc bine în ziua aceea. Se trezise din somn pe jumătate înțepenit; nu-și putea mișca nici brațul drept, nici piciorul drept, iar gura îi rămăsese strîmbă.

— Nu-i nimic,-îi spunea baba Madalenia. Nu-i nimic, nu-ți face sînge rău, boierule. Am să te trag puțin și-o să-ți treacă; e o răceală...

Dar bătrînul stătea cu privirile pironite la fereastra din fața lui, și pe la colțurile gurii îi curgeau șiroaie de bale.

Baba Madalenia, de cum o zări pe bătrîna Marta că trece pragul, alergă înaintea ei, oprind-o să intre în casă. Nu putea s-o sufere și era geloasă pe ea.

— Ce drum te-aduce încoace, Marta? S-a abătut iar vreo nenorocire asupra satului nostru? S-a întors aga? Vorbește, fă, nu mă lăsa să crap!

— Ai puțină răbdare! Lasă-mă întîi să răsufli, vrăjitoareo I Vreau să-l văd pe boier; trebuie să-l văd cu orice chip.

— N-o să-l vezi! Nu, îți spun, nu mai stăruie degeaba, n-o să-l vezi. E bolnav rău de tot; nici nu poate să se mai miște; a trimis vorbă feciorului său să vină acasă; l-a lovit damblaua; abia mai vorbește, bolborosește, îi curg balele. N-o să-l vezi!

122

— Liisă-ină, baccea afurisită, să-l văd cu ochii mei; altfel aga n-o să mă cceadă!

— Nu te las î

— Ba o să mă lași!

Se încăierară. Slujnicele alergară și îs despărțiră.

Cocoșată făcu ce făcu și se agăță de balustradă, urcă scara repede-repede, ghemuindu-se, lăbărțindu-se, ca uli păianjen care își deapănă pînza. Deschise ușa de la odaie, se strecură înăuntru; bătrînul boier întoarse ochii, o văzu, dar nu se mișcă,.

— Boierule, spuse bătrînica, eu sînt Marta. Aga îți trimite multe binețe și zice să poștești pînă la dînsul; vrea să-ți vorbească.

Bătrînul întoarse capul; buzele! se mișcară, bolborosi ceva. Marta se apropie de pat, dar tocmai atunci baba Madalenia intră furioasă, o îmbrînci la o parte și se plecă spre batrîn.

— Ai spus ceva, boierule?

Bătrînul își mișcă din nou buzele strîmbe și baba Madalenia se întoarse către cocoșată.

— Zice să te duci dracului! Asta a spus.

Dar bătrînica stăruie:

— Ce răspuns să-i duc agăi, boierule?

Bătrînul mai mișcă o dată din buze, după pare

Madalenia se întoarce din nou:

— Spune-i să se ducă dracului și el. Asta-i răspunsul.

Cocoșată dădu din cap; se apropie și se aplecă spre bolnav.

— Boierule, îi șopti ea, aga a pus gînd rău satului.

Ă adus de la Smirna altă unealtă a Satanei, care-o să ne ardă de vii pe toți, Nerușinatul, cică Vrea să se adune toate fetele în piață, la platan, și să joace sub ochii lui, ca să aleagă... Ceasul rău a făcut să tp îmbolnăvești tocmai acum» boierule!

123

Bătrînul își bulbucă ochii și se aprinse la față. Își adună toate puterile și strigă:

— Niciodată!

Și căzu istovit pe pernă.

— O să-l ucizi, cocoșată blestemată; du-te dracului de-aici! piui baba Madalenia.

O înhață pe Marta de cocoașă și o zvîrli pe ușă afară. Apoi se întoarce la patul bătrînului și începu să-l tragă cu ulei de camfor; bolnavul se mai ușura puțin și deschise ochii.

— Trimite vorbă părintelui Grigoris să vină să mă vadă, spuse el și închise din nou ochii.

Tocmai atunci se deschise ușa și intră Mihelis.

— Ieși afară de-aici, hîrcă! strigă el către babă și se repezi la pat.

Madalenia își strînse toate leacurile ei băbești și dispăru pe ușă.

Mihelis, nemișcat, se uita la tatăl său; ochii i se umplură de lacrimi. Fața bătrînului, acoperită de bale, avea o paloare de mort; gușa-i în straturi se golise și se întindea fleșcăită pe gît; gura îi era strîmbată în partea dreaptă și buzele îi atîrnau în jos.

Bătrînul deschise ochii, îl văzu pe feciorul său și zîmbi.

—• Tu ești? Ai venit? mormăi el, întinzîndu-i mîna stîngă.

Mihelis se aplecă și o sărută. Bătrînul își fixă ochii la feciorul lui, îl privi adînc, cu deznădejde, de parcă își lua adio de la dînsul.

— Rămîi cu bine, rosti încet, abia auzindu-se.

Apoi își adună toate puterile, ce-i mai rămăseseră și se strădui să spună cît mai limpede cu putință:

— Fătul meu, eu mă duc. Mă ridic de la masă, îmi împăturez șervetul, am terminat... Dacă s-a întîmplat să-ți spun vreodată vreun cuvînt aspru,

iartă-mă; orice tată își iubește fiul, și adesea iubirea nu Știe ce spune. Numai un singur lucru te rog...

.— Spune, tată.

— Mariori...

Tăcu. Sudoarea îi brobonă fruntea; feciorul se aplecă, luă batista și-i șterse fața.

.—? Mariori are, mi se pare, o boală rea; dacă e așa cum cred eu, să n-o iei de nevastă; o să ne molipsească sîngele... Auzi?

— Aud, tată.

.— O să faci așa cum îți spun?

Mihelis tăcea.

— E singura mea dorință. O să mi-o împlinești?

Spune da, ca să mor liniștit.

Se scurseră cîteva secunde; bătrînul își privea feciorul cu neliniște.

— Da... murmură în cele din urmă Mihelis.

Bătrînul închise ochii.

— Numai atît îți cer, murmură el. Nimic altceva I Mihelis se duse la fereastră, privi afară. Se însera.

Țăranii se întorceau obosiți de la culesul viilor; cîteva fetișcane trecură pe drum, ciripind, cu ulcioarele pe umeri; moș Ladas străbătu ulița gîrbovit, desculț, cu mîinile mînjite de must; își culegea și el via.

Patriarheas se mișcă în patul lui și oftă; Mihelis se întoarse spre el; bătrînuî îi făcu semn să se apropie.

— Să nu pleci, îi spuse. Stai aici.

— Nu plec; dormi, tată...

Undeva, departe, înspre puțul sfântului Vasile, se auzi un glas de fată cîntînd un cîntec de dragoste, tărăgănat, tînguitor, încărcat de tristețe, de parcă nicio dată ua bărbat și o femeie nu se uniseră pînă atunci, de parcă nicio dată o pereche omenească nu se săturase de îmbrățișări; glasul fetei era plin de jale și de dor. Mihelis își aminti de logodnica lui și-i venea să scoată

125

un chiot din adîncul pieptului spre a-l uni cu cîntecul îndepărtat al fetei aceleia.

Pe neașteptate, jos, la intrarea în curte, zări statura de mitropolit și barba albă, despicață în două a părintelui Grigoris. Străbătu odaia în vîrfurile picioarelor spre a nu-l trezi pe bătrîn, deschise ușa și-l așteptă pe preot în capul scării.

— Ce-au spus doctorii, părinte? întrebă Mihelis cu îngrijorare, după ce popa urcă scara cu pas încet, solemn.

— N-are nimic, fiul meu; după o lună o să fie de nerecunoscut, ai să vezi!

Și își furișă privirea în odaie prin ușa deschisă.

— Pare-se că-i bolnav; mi-a trimis vorbă să vin.

— Nu se simte bine, părinte. Intră înăuntru... Încet, să nu-l trezim.

Dar bătrînul nu dormea; auzise glasuri în jurul lui

și deschise ochii.

— Bine ai venit, taică părinte, murmură el.

— Ce-ai pățit, boierule? Nu-i nimic; curaj!

— Nu-i nimic, părinte, ai dreptate; o să mor. Stai jos, vreau să-ți vorbesc. Apropie-te și tu, Mihelis.

Și bolborosind, stîlcind și mîncînd cuvintele, începu să le spună că aga i-a trimis vorbă să se ducă numai-decît la el, sub motiv că noul Iusufachi vrea să pună toate fetele din sat să joace în fața lui ca să aleagă una.

— Niciodată! strigă părintele Grigoris, sărind în sus. Mai degrabă să moară toate!

— Mai degrabă să murim cu toții lîntări Mihelis, nu mai puțin înfuriat.

— Făceți-vă datoria, spuse muribundul. Eu n-am să mai fiu cu voi; în locul meu o să rămîna Mihelis. închise ochii, istovit; întinse rîna spre părintele Grigoris.

— Vino deseară să mă împărtășești.

Popa se îndreaptă spre ușă; Mihelis îl urmă.

126

„Nu părăsi, stai lîngă el, dragă Mihelis. Nu se simte bine. Domnul să-l aibă în paza lui!

pregetă o clipă, apoi spuse:

— O să mă duc chiar acum să-l văd pe aga și o să-i vorbesc. Să ne ferească Eșumnezeu de-așa rușine! Mihelis se întoarse înăuntru și se așeză lîngă bă-

trînul său tată. Contempla, eu privirile ațintite asupra lui, chipul îmbătrînit, cu buzele strâmbate, eu obrazii fleșcăiți, cu părul alb năclăit de sudoare.

„Ăsta a fost tatăl meu, gîndea el, ăsta a fost tatăl meu— Iată ce a mai rămas din falnicul boier Patriarheas, care în tinerețea lui era frumos ca sfîntal Gheorghe, care chiar eînd mergea pe jos părea semeț ca un cavaler în șa, care a mîncat cele mai bune bucate și a băut cele mai alese băuturi, care s-a Culcat cu slujnice și cu nevestele altora, care a ispitit două călugărițe și o stareță și a umplut casele oamenilor cu fete și băieți din flori...”

Ceasurile treceau încet; satul adormise. Popa veni o olipă, îl spovedi în grabă pe bătrînul boier, îi iertă păcatele, îl împărtăși, pe urmă Mihelis rămase din nou singur Îngă trupul greu și amorțit care fusese cîndva tatăl lui... Stătu de veghe toată noaptea. Spre revărsatul zorilor, un cîine din vecini începu să urle. Mihelis se ridică, se apropie de fereastră; la răsărit cen4\_ începuse să se învăpăieze; copacii, păsările și apele dormeau încă; dăinuia o liniște adîncă, pe care n-o tulbura decît urletul sinistru al javrei

Bătrînul Fatriarhgas auzi urletul cîinelui, deschise ochii și văzu un arhanghel cu aripile negre plutind deasupra patului său; scoase un țipăt și-și dete deodată sufletul, fără să mai încerce nici o împotrivire. Ușa se dădu de perete și părintele Grigoris apăru



în prag. Se apropie de pat, puse mîna pe inima bătrînuîui boier: nu mai bătea. Atunci popa se întoarsa mînios către Mihelis.

127

— Tu l-ai omorît! îi spuse cu glas înăbușit. Tu! Mihelis înălță capul, îl privi pe popă în albul ochilor, dar nu rosti nici o vorbă.

Unul din stîlpii care susțineau satul Licovrisi pe acest pămînt se prăbuși. Tot satul se cutremură cînd se zvoni din poartă în poartă: „Bătrînul Patriarheas a murit I" Chiar și aga, care abia se trezise și ședea în ceardac cu ochii pe jumătate închiși, gîndindu-se la tot ce văzuse și făcuse peste noapte, chiar și el tresări, cuprins de un fior, cînd bătrîna Marta îi aduse neagra veste.

— Cum, a murit?! S-a dărîmat așadar turnul? A rămas satul șontorog? Bre, trebuie să fi dormit adînc, de n-am auzit nimic l

— Toți cîinii din sat au urlat, agă, toată noaptea, îi spuse bătrînica. Eu am priceput din capul locului și mi-am zis: pesemne că Arhanghelul a intrat în sat ca să ia vreun suflet și cîinii l-au simțit și s-au speriat.

— Era un om de ispravă, zise aga, sorbindu-și cafeaua. Era unul din aceia care se duc drept în rai: mîncău, puțin chefliu, petrecăreț... Dar, săracul, n-a avut noroc să fie musulman: ar fi intrat în raiul

nostru, unde ar fi găsit munți de pilaf, băiețandri ca micul Iusuf și cadîne, pe alese. Acolo, bre Patriarheas, acolo trebuia să te strecoři tu; dar acum e prea tîrziu l Lîngă el apăru Braimachi, cu părul ciufulit, mahmur, cu pieptul dezgolit; o alluniță îi strălucea la rădăcina gîtului. Gîndurile agăi apucară alte căi; întinse brațul, mîngîie părul vîlvoi, obrazii băiețandrului, apoi alunița de pe gît și ochii îi sticliră.

— Cînd au să joace femeile? făcu turculețul plictisit, apucînd cu dispreț mîna agăi și azvîrlind-o cît colo.

— Nu te grăbi, rogu-te; o să-ți fac hatîrul, dar nu vreau să dau foc satului așa, netam-nesam... Aseară a 128

venit hoglele lor și mi-a spus: „Cruță-ne de asemenea rușine, iubite agă I O să dai foc satului. Mai ai răbdare, și-o să găsim noi un mijloc...” Așadar, mai ai puțină răbdare, scumpul meu Braimachi; o să fie într-o zi un bîlci, și-atunci ele au să joace singure, fără să le zorim, și-o să le vezi...

Dar pe măsură ce vorbea, aga se înfierbînta.

— Și, la urma-urmei, strigă el furios, să fim înțeleși: nu te-am adus aici ca să te-nsor!

între timp, ușa cea mare de la casa boierească a lui Patriarheas fusese larg deschisă; mortul fusese coborît în mijlocul curții și oamenii din sat intrau pe

rînd să-și ia rămas bun de la el. Toate cusururile răposatului fură date uitării; lumea nu-și mai amintea decît de calitățile lui și toți se întreceau în a i le lauda; pînă și Panaiotaros, cînd veni să-l sărute pe mort, nu putu să-și ascundă o lacrimă: „Iartă-mă, și Dumnezeu să te ierte”, murmură el, punîndu-și buzele groase pe fruntea rece a răposatului. Venise și bătrînul Ladas să-i dea ultimul sărut; cercetă cu ochii săi iscoditori ograda boierească; prin gînd i se perindară într-un cortegiu bogat viile, ogoarele, măslinii, grădinile mortului și oftă: „Păcat de atîta avere! Mihe-  
lis are s-o dea repede de istov. Trebuie să fiu cu ochii-n patru... Nu mi-e teamă decît de popă 1”  
Baba Madalenia vru să înceapă un bocet; își trase basmaua neagră de pe cap și-și despleti părul, dar Mihelis întinse brațul și. o dădu deoparte:

— Să nu aud nici un țipăt! spuse el.

La marginea gropii, săpată proaspăt, învățătorul rosti o cuvîntare. Drept început, o porni de la Grecia antică, de la Miltiade, Temistocle și războaiele medice; apoi trecu la Alexandru cei Mare și la vremea lui Hristos, făcu istoricul Imperiului bizantin, stăruî mult cînd aduse vorba despre sfînta Sofia și despre

129  
9 — Hristos răstignit a doua oară — voi. II

împăratul Vasile Bulgaroctonul; în sfârșit, foarte emo-

ționat și learcă de sudoare, ajunse la căderea Constantinopolului. La acest punct, izbucni în hohote de plîns... Și tot poporul vui ca o furtună, cînd îl auzi că strigă într-un delir frenetic: „Din nou, după ani, după secole, el o să fie din nou al nostru!” Răsufală o clipă, își șterse sudoarea de pe față și, luîndu-și avînt, trecu repede peste anii de robie și se opri la revoluția națională din 1821, De aici, un salt îndrăzneț îl readuse pe marginea gropii deschise de la picioarele lui, la boierul Patriarheas.

Obosit de lunga incursiune prin istorie și veacuri, făcu o pauză să răsufle din nou și să-și șteargă ochelarii mici, care se aburiseră de sudoare; apoi își adună toate puterile și începu să-l laude pe răposat.

— Regretatul Gheorghios Patriarheas, strigă el, a fost un strănepot neoaș al grecilor antici; a fost un nepot neoaș al marelui imperiu bizantin; a fost un fiu neoaș al eroilor din 1821. Acest boier evghenicos năzuia spre împlinirea misiunii veșnice a neamului nostru grecesc: lupta omului pentru libertate! În ceasurile de primejdie era cel dintîi care făcea din pieptul său pavăză împotriva gloanțelor dușmanului, fiind totdeauna gata să-și jertfească viața. Asemenea lui Alexandru cel Mare, Gheorghios Patriarheas păstra nestinsă făclia gmdirii, aici, în străfundurile Asiei, și nu lăsa barbarii să înăbușe lumina elenismului. Moartea lui Gheorghios Patriarheas ar fi pentru nea-

mul nostru o catastrofă națională dacă n-ar lăsa în urma iui un fiu vrednic de el, Miheîis, care va continua tradiția eroică a gloriosului său părinte...

Toți sătenii crezură pentru un moment cele ce spuneau învățătorul; văzură, pentru întâia oară, ce mare erou le era dat să piardă, și începură să plîngă. Mihelis, nemișcat pe marginea mormntului, privea sicriul care era coborât în pămînt; nu se gîndea decît la un singur

jucru — la vorbele acuzatoare ale popii: „Tu l-ai omorît; tu...” Ianacos și Costantis îl luară fiecare de cîte un braț și-l conduseră în tăcere acasă, la gospodăria rămasă orfană. Dar în urechile lui Mihelis răsunau tot timpul vorbele acelea cumplite: „Tu l-ai omorît; tu...” și nu era în stare să rostească un cuvînt. Oînd ajunseră acasă și închiseră poarta în urma lor, Mihelis se duse și se prăbuși în mijlocul curții, acolo unde fuseseră depuse dimineața rămășițele pămîntești ale tatălui său. Se plecă, sărută țărîna ogrăzii, apoi se ridică deodată într-un salt ușor, stăpînit de o bucurie nemăxturită, ce pornea din fibrele cele mai adînci ale ființei lui, de la rădăcina măruntaielor sale. O chemă pe baba Madalenia.

— Fă-ne trei cafele, porunci el. Taie cocoșul alb și pregătește-ne masa; repede!

Cei doi prieteni îl priveau îngrijorați și uluiți. Mihelis avea ochii plini de lacrimi, dar vocea îi era hotă-

rîta și voioasă. Străbătu în goană toată casa, din hrubă și pînă în pod, ca și' cum ar fi cercetat-o pentru prima oară; intră în chilere, destupă chiupurile, ciocăni butoaietele să vadă dacă sînt pline, deschise sipetele...

Apoi veni și se așeză la masă; îl puse pe Ianacos în dreapta și pe Costantins în stînga lui, umplu paharele cu vin, îl ridică pe al său și zise:

— Tot ce a îndrugat învățătorul la cimitir despre tatăl meu erau minciuni. Tatăl meu n-a fost un erou, nu și-a făcut niciodată pieptul pavăză în fața primejdiei, n-a izbutit niciodată, în toată viața lui, să ia o hotărîre curajoasă; a fost un om de treabă, atîta tot, căruia îi plăcea viața liniștită și traiul bun. Dar tot ce a spus învățătorul despre neamul nostru grecesc e adevărat. Orice grec de pe această lume, chiar și cel mai umil, chiar neștiutor de carte, este, fără s-o știe, un bărbat mare; drept aceea, el are și o mare răspundere. Orice grec care nu ia, măcar o singură dată

131

9\*

în viața lui, o hotărîre curajoasă își trădează neamul, în timp ce vorbea învățătorul, mi-am dat seama că eram în primejdie să apuc și eu pe drumul pe care a mers tatăl meu, pe drumul cel mai neted, cel mai ușor. Și atunci am înțeles dintr-o dată ce am de făcut: vreau să apuc drumul pe care a apucat neamul nostru

cu mii de ani în urmă...

—• Care drum? întrebă Ianacos, ascultînd cu tulburare cuvintele prietenului său. Care drum, Mihelis?

— Acela care urcă. Pentru aceea vă cer să-mi dați o mîină de ajutor, dragi tovarăși și prieteni. Deseară, cînd s-o întuneca, să ne urcăm pe Sarachina și să-i căutăm pe Manolios și pe părintele Fotis. Toată noaptea, în timp ce-l privegheam pe tatăl meu, în cap mi se învîrtea într-una un gînd, fără să pot lua vreo hotărîre; dar azi, la cimitir, am luat hotărîrea. Deseară, cînd o să ne întîlnim laolaltă toți cinci, o să vă spun despre ce e vorba. Fraților, vă cer să fiți alături de mine.

— Vom fi cu tine, Mihelis, pînă la moarte! exclamă într-un glas cei doi prieteni.

Ciocniră paharele și nu mai scoaseră nici o vorbă. Către seară, părintele Fotis și Manolios ședeau în față peșterii lor și discutau. Abia se înapoiaseră din satele de pîmprejur, unde se duseseră să-și ajute tovarășii Să găsească de lucru; erau obosiți amîndoi, fiindcă mărșăluiseră toată ziua prin colbul de la cîmpie, topiți de văpaia soarelui. La întoarcere se întîlniseră cu moș Hristofis și aflaseră că boierul Patriarheas murise și că fusese înmormîntat chiar în ziua aceea.

— Păcat de așa bunătate de moară, că a încetat să

mai lucreze și să producă scîrnă și bastarzi! spuse chirigiul cel hîtru de gură. Știu că au rămas la vă-  
132

duve pe meleagurile noastre!... Să-i fie țărîna ușoară! Iar voi, șteoalfelor, să aveți parte de o viață cît mai lungă i

— Cînd a murit? Cum s-a întîmplat? Vorbește ca lumea, moș Hristofis!

— Păi să vedeți! După cîte am auzit, cică a mîncat în ajun, la nunta fiicei lui, doi purcei de lapte; se pare că voia să pregătească aceeași soartă și unui curcan, dar taman cînd a vrut să pună mîna pe eî, i-a amorțit brațul drept. E-au întins în patul lui, iar dimineața l-au găsit țeapăn. Imvățătorul a rostit un logos ca de zile mari, acoperindu-l cu laude și preamărindu-l în neam de neamul lui, dar să fiu al dracului dacă am priceput o iotă! Am început să plîng și eu, pentru că vedeam că așa făceau toți. După aceea, am luat un pumn de pămînt și l-am aruncat peste el. Mă tem că i s-a aplecat' de atîta pămînt! Țsta i-a fost cel din urmă purcel de lapte! Dumnezeu atotputernicul odihnească-i pîntecul acolo, în mormînt!

După ce spuse acestea, chirigiul dădu să plece; dar se opri, șovăi o clipă și- strigă, prăpădindu-se de rîs:

— O fi adevărat, taică părinte Fotis, că poarta raiului e îngustă de tot? Cică ăia grași nu pot să treacă



neam prin ea. Dar noi ăștia trei, noi o să trecem, nu-i așa? Trăiască sărăcia!

Chirigiul se dusesese în treaba lui și acum, în fața peșterii lor, părintele Fotis îi spunea lui Manolios: — Moș Hristofis are o gură păcătoasă, dar tot ce-a spus el e adevărat. Omul bogat e foarte greu să fie izbăvit. Pentru 'eă nu-i de ajuns să fie cumsecade; căci, deși știe foarte bine că pe lume există mulți flă-mânzi, el nu se îndură să-și împartă avuțiile la cei sărmani: o face pe prostul, fiindcă s-a obișnuit rău, nu are curaj... Acum să vedem ce-o să facă Mihelis; acum are prilejul să arate ee-i în sufletul lui!

— Eu am încredere în Mihelis, spuse Manolios.

133

—• Să te-audă Dumnezeu! Numai că eu am văzut atâtea în viața mea...

N<sup>^</sup>apucă să-și termine vorba, că cei trei prieteni sosiră la peșteră; preotul și Manolios se ridicară în picioare.

— MîngMerile noastre, Mihelis! ziseră ei. Dumnezeu să-i odihnească sufletul în pace!

Apoi se așezară iar jos, toți cinci. Cîtva timp nu spuse nici unul nimic. În cele din urmă, Mihelis grăi:

— Părinte, fraților și tovarășilor, trebuie să vă spun că l-am plîns pe tatăl meu; sînt carne din carnea lui; m-a durut cînd a murit, Dar totodată am simțit —

Dumnezeu să mă ierte! — că am devenit deodată mai liber, parcă am scăpat de o greutate care mă apăsa. Simt că de acum încolo eu singur, și numai eu, am să dau socoteală pentru fiecare din faptele mele. În fața mea se deschid două drumuri: unul pe care mă târa tatăl meu, și altul, mult mai greu, pe care mă cheamă Hristos... Pe care din cele două drumuri să-I aleg? Azi-dimineă, la cimitir, am ales — și am venit să vă împărtășesc, aici, astăzi-seară, care e hotărârea mea și să vă cer, durnitale, părinte, și vouă, prieteni, să mă ajutați.

Tăcu și puse mîna pe genunchiul părintelui Fotis, ca și cum i-ar fi cerut ajutor. Preotul luă mîna lui Mihelis și i-o strînse în palmele lui străvezii, descarnate.

— Fiule, spuse ei, sîntem alături de tine în ceasul ăsta greu. Vorbește; ai încredere în noi,

— Tatăl meu a moștenit de la tatăl lui, care și el, la rîndul lui, a moștenit de la bunicii săi, mult pămînt și mulți pomi roditori. Înaintașii mei sau bucurat din plin de toate acestea. Din cînd în cînd, aruncau cîfe o fărîmitură săracilor și închideau ochii mulțumiți că și-au făcut datoria. Așa credeau ei... Așa credeam și eu... pînă în ziua cînd, datorită lui Manolios și păria-

134

telui Fotis, Dumnezeu mi-a deschis ochii, și atunci am

văzut; mi-a deschis inima, și atunci am suferit. Astăzi am luat o hotărîre: vreau să-mi împart averea întreagă săracilor. N-am să păstrez pentru mine nici măcar fărîmitura pe care strămoșii mei o aruncau celor flămînzi. Dau totul, părinte, obștii dumitale de pe Sarachina. Ia totul! •

Ceilalți patru ascultau cu capetele plecate. Cînd Mihelis termină, multă vreme nici unul dintre ei nu înălță capul. Pe neașteptate, în întunericul nopții ce se lăsase, se auziră suspinele părintelui Fotis, care plîngea. Atunci Ianacos, nemaiputîndu-se stăpîni, se aruncă, îl cuprinse pe Mihelis în brațe și-l strînse cu putere; încercă să spună ceva, dar vorbele i se încurcau în gură, și începu să rîdă și să joace. La urmă, izbuti să lege cîteva cuvinte:

— Dăruiesc și eu măgărușul meu obștii de pe Sarachina! N-am nimic altceva pe lume. Ia-I, părinte! Părintele Fotis se ridică și își puse amîndouă mîinile pe capul plecat al lui Mihelis.

— Fiul meu, spuse el, în viața mea am fost adăpat cu multe amărăciuni, dar acum am uitat totul. Să-ți răsplătească Dumnezeu, dragul meu Mihelis, și în lumea asta și în cea veșnică! în clipa asta tu mîntuiești de la rușine și moarte mii de suflete, pe fugarii de aci și pe copiii lor, și pe copiii copiilor lor, generații și generații întregi. Fii binecuvîntat^ Mihelis I Manolios încă nu-și ridicase capul; plîngea. Nici-

odată nu simțise o bucurie mai mare, nici măcar atunci când apăruse în poarta agiei și se îndrepta spre platanul de care trebuia să fie spânzurat... Acum vedea că sămînța lui Hristos este atotputernică și biruia toate avuțiile pămîntului. E ușor să aduci jertfă lui Dumnezeu când n-ai nimic, dar e greu atunci când stăpînești totul. Mihelis jertfea totul. Și Manolios, gîduit de bucurie și emoție, stătea nemișcat, cu capul

135

plecat, fără să poată rosti o vorbă... Deodată, se ridică, îl strînse în brațe pe Mihelis și-l sărută. Costantis privea și asculta cu inima strînsă. „Eu n-am dat nimic, își spunea el; n-am făcut nimic; n-am părăsit nimic de dragul lui Hristos, nici pe copiii mei, nici pe femeia mea, nimic, nimic...”

Noaptea era frumoasă în seara aceea. Luna apăruse pe neașteptate și se ridica pe cer liniștită, zîmbitoare, revărsîndu-și mierea albă peste muntele Sarachina. Mihelis privea tăcut luna, care își răspîndea lumina dulce deasupra lumii. Își simțea și el inima strînsă: „N-am nici un merit, nici unul, își spunea în sinea lui. Tot ce fac, fac nu din bunătate, ci de teamă. Mi-e teamă că mi-am ucis tatăl prin purtarea mea. Îmi simt cugetul încărcat cu un păcat îngrozitor. Și dau totul ca să mă ușurez, ca să uit, ca să pot dormi, ca să nu mai aud acele cuvinte înspăimîntătoare: «Tu l-ai

omorât; tu!»"

A doua zi, când în sat explodă bomba că Mihelis își lăsa toată averea zdrențăroșilor de pe Sarachina, părintele Grigoris se repezi în uliță cu papucii lui prăpădiți, fără brîu, fără potcap, cu părul vîlvoi, și alergă la casa boierului, în nădejdea că-l va mai găsi pe Mihelis acolo.

Găsi poarta deschisă, urcă treptele scării două cîte două și dădu peste Mihelis așezat în fața ferestrei, scriind. Ii scria lui Mariori; se chinuia de mult timp să ticluiască o frază prin care să-i spună logodnicei lui cît de tare o iubește și, în același timp că e nevoit s-o părăsească. Scria, ștergea cu condeiul și scria din nou; frazele i se păreau prea aspre, prea crude; unul și același cuvînt nu putea să cuprindă laolaltă dulceața dragostei și amărăciunea despărțirii; „veșnic” și „nici-odată” erau două vorbe cu totul deosebite; ceea ce căuta Mihelis era un singur cuvînt care să cuprindă

136

laolaltă aceste două prăpăstii amețitoare din străfundul inimii omenești.^

În clipa aceea, părintele Grigoris năvăli în cameră ca un uragan întunecat, cu anteriorul fîlfîindu-i în vînt. —Ce-i această nouă nenorocire de care aflu, Mihelis? strigă el gîfîind. Faci pomană cu averea tatălui tău, dînd-o zdrențăroșilor de pe Sarachina? Să-

vîrşeşti o crimă! O crimă! Ruşine 1

Mihelis strînse şi rupse scrisoarea pe care o scria.

Se uita la preotul ce-şi ieşise din fire şi tăcea.

— N-ai nici un pic de respect pentru memoria lui taică-tu? Nu-i de ajuns că l-ai omorât, acum îl mai tai şi în bucăţi, să-l împărţi desculţilor şi haimanalelor? Nu ţi-e teamă de Dumnezeu?

— Dar tocmai pentru că mi-e teamă de Dumnezeu, părinte, fac ceea ce fac. La ce-ţi foloseşte, spune Hristos, să ţii toate poruncile? Numai atîta nu-i de ajuns. Vinde-ţi avutul şi împarte-l săracilor, dacă vrei să intri în împărăţia cerurilor. Aşadar, părinte, nu fac decît să mă supun poruncii lui Hristos. De ce ţi pi la mine?

Popa Grigoris înnebunea de furie; se învîrtea prin odaie ca o fiară în cuşcă şi-şi muşca mîinile de turbare.

— De ce nu-mi răspunzi, părinte? Mă supun, da sau nu, poruncii lui Hristos? Da, sau nu? Răspunde 1

— Surpi temeliile societăţii, asta pot să-ţi spun 1 Declar desfăcută logodna cu fiică-mea, poftim răspunsul meu! Nu vreau să te mai am de ginere. N-o să treacă mult şi-o să te văd cutreierînd uliţele satului cu o traistă pe umăr, cerşind!

— Şi ce pierd cu asta, dacă o să cîştig împărăţia cerurilor? rosti Mihelis liniştit. Ce preţ are viaţa asta

de aici, de pe pământ, părinte?

137

— Ești nebun; nu știi ce vorbești; ești un zălud!

— Sînt creștin, părinte, și nimic altceva.

— Am să te afurisesc de pe amvon, pe tine și ne dascălul tău, Manolios. Sînteți niște trădători. Da, niște trădători; amîndoi; ba toți trei, împreună cu banditul de popa Fotis! Da, da, nu căsca ochii ca niște cepe! Știu secretul!

— Secretul? făcu Mihelis mirat. Care secret?

— Bolșevicilor I Primiți îndemnuri de la Moscova ca să surpați religia, patria, familia și proprietatea, cele patru mari temelii ale lumii! Manolios — blestemat fie el în vecii vecilor! — este șeful vostru; - iar popa Fotis a venit de la mama dracului și propovăduiește drept o nouă Evanghelie ordinele Moscovei!

— Atunci înseamnă că și Hristos e bolșevic! făcu Mihelis.

— Așa cum l-ați pocit voi, după chipul și asemănarea voastră, este! Dar acela nu-i Hristos, ci Anti-hrist!

Mihelis își pierdu cumpătul și sări în sus.

— Ba așa cum l-ați pocit voi, popii, mitropoliții, bogătașii! Prin voi, Hristos a devenit un biet moș Ladas, cămătar, șiret, fățarnic, mincinos și laș, cu lăzile pline de lire turcești și englezești... Și apoi, Hris-

tosul acesta al vostru a căzut la învoială cu toți puternicii pământului, ca să-și pună la adăpost pielea și punga!

•— Ne declari război, chir Mihelis? mugi popa, împrôșcînd tot peretele cu scuipat.

— Nu declar nici un război, ci predic dreptatea.

Dar dacă o să tăbărîți pe noi, o să ne luptăm. Adevăratul Hristos e cu noi; și-o să vezi că într-o zi Sarachina cea zdrențăroasă o să doboare Licovrisi, satul bogat al cuconilor!

Popa sări ca ars; își lovi fruntea cu mîna, ca și cînd ar fi priceput pe neașteptate despre ce e vorba.

138

.— De aceea, care va să zică, ți-ai împărțit ogoarele și easele sarachinioților! Ca să-și pună piciorul în Lieovrisi și să ne înghită pe toți! Dar n-o să intre ei în satul nostru, nu! N-o să le meargă! Iar dac-or veni, o să-i gonim. Cît despre măslinii, grădinile și ogoarele tale, au să rămîna nesăpate, neudate și au să se usuce, pustiite. Iată, ridic mîinile și jur! Duminică ce vine o să mă urc pe amvon și o să arunc anatema asupra voastră!

Cu această amenințare, popa plecă, trîntind ușa după el. Mihelis îl privea de la fereastră cum străbate curtea, tîrșîindu-și papucii vechi și ponosiți; anteriorul ce-i flutura în vînt umplu o clipă poarta, apoi dispăru



în uliță. Mihelis auzi cîțva timp dinii care lătrau speriați la trecerea sfînției sale.

Se așeză din nou în fața ferestrei și se apuca iar de scrisoarea pentru Mariori. De data asta, găsea cuvintele care-i trebuiau; îi scrisese logodnicei sale cum tatăl ei, preotul, plecase chiar atunci, furios pe el din pricină că s-a hotărît să urmeze cuvintele lui Hristos și să-și împartă averea săracilor, și cum i-a spus că strică logodna... Și, aici, Mihelis începu să-i vorbească deschis despre dragostea lui; îi explică lui Mariori că ea îi stăpînește gîndul și inima zi și noapte și că viața lui fără dînsa ar fi aspră, ca un urcuș greu și fără bucurii. Îi mărturisi dragostea lui și, pe măsură ce i-o mărturisea, această dragoste creștea sau, mai degrabă, îi umplea inima cu o pasiune pe de-a-ntregul nouă. S-ar fi zis că fiecă cuvînt de dragoste, așternut pe hîrtie ca s-o mîngîie pe Mariori, stîrnea un simțămînt care, cu o clipă mai devreme, înainte de a fi exprimat, nu exista... Și, pe neașteptate, lui Mihelis i se păru că viața fără Mariori ar fi un martiriu de nesuportat... Ochii i se umplură de lacrimi.

— Nu știam că o iubesc atît de mult. murmură el.

Nu știam,,,

189

în această vreme, părintele Grigoris trecu pe la frațele său, învățătorul, apoi pe la moș Ladas, și după

aceea pe la gospodarii mai înstăriți din sat. Le arată cum stau lucrurile, le spuse că-i păștea o mare primedie pe toți, îi convinse că oamenii cinstiți și gospodarii cu stare trebuie să se unească și să-l lovească pe Antihrist în moalele capului, și cât mai repede, înainte de a-l lăsa să se întărească și să molipsească satul. Numai învățătorul făcu, sfios, câteva obiecții, dar fratele lui se burzului, țipă la el, și învățătorul tăcu mîlc.

Se înțeleseră ca în ziua cînd sarachinioții vor veni să pună stăpînire pe proprietățile lui Patriarheas, să-i gonească cu forța, iar duminica viitoare, după slujbă, părintele Grigoris să rostească anatema, la început numai împotriva lui Manolios, șeful lor, și apoi, dacă n-or să se căiască, și împotriva tovarășilor lui: Mihe-lis, Ianacos, Costantis și ceilalți. „Toată neghina, strigă părintele Grigoris, să fie aleasă și aruncată din satul nostru, să nu rămînă decît grîul curat !” Apoi, după ce totul fu pus la cale, popa se grăbi să se întoarcă acasă pentru a-i scrie fiicei sale. Îi povesti halul în care a decăzut pricopsitul ei de logodnic și-i atrase luarea-aminte că ar fi bine să-l șteargă din inima ei. O să-i găsească el, adăugă popa, un bărbat mai înțelept și mai evlavios atunci cînd, cu puterea lui Dumnezeu, o să se facă bine și o să se întoarcă din. nou acasă. Și, în încheiere, îi mai spunea că trebuie să-i mulțumească numai lui Dumnezeu că Mihelis și-a dat arama pe

față și s-a arătat ce ticălos e, înainte de a apuca să se facă nunta!

După aceea, părintele Grigoris îl chemă la sine pe Panaiotaros, căruia îi spuse:

— Bagă de seamă, Panaiotaros, îți dau o sarcină mare. Du-te din când în când și aruncă-ți ochii printre cei de pe Sarachma. Caută de vezi ce fac și ce

140

nun; Pe urmă, vino să ne dai de veste. Ne amenință ne toți aceiași dușmani, dar tu ai mâini vînjoase și s-ar

\* —î« ti?.-^î-n ri cq a\rpm nfM/r»i<=>» r\c± fina putea

ca în curînd să avem nevoie de tine.

Mi-e scîrbă de voi, de toți, răspunse Panaiotaros. Dar ce^ care m^ rîcîie mai mult sînt icioglanul ăla'de Manolios, care face pe Hristos, și neisprăviții lui de părtași, căroră le-a intrat în cap că-s apostoli. Numai pentru asta intru în slujba voastră, că altfel mi-e scîrbă de voi!

Popa îi întinse mîna să i-o sărute, dar Panaiotaros îi întoarse spatele și deschise ușa.

.— Eu n-am sărutat niciodată mîini și poale pișate, pufni el, și păși pragul.

În duminica următoare, satul întreg se adunase, dis-de-dimineată, la biserică. Printre bărbații și femeile de acolo, unii erau neliniștiți, alții veseli. Fuseseră cărați

pînă și bolnavii, ba chiar și copiii mici, ca să vadă bine și să nu uite niciodată ce pătesc aceia care îl reneagă pe Hristos.

Biserica vuia ca un stup de albine, răvășit de un bărzăune care a pătruns în el să-l jefuiască. Moș Ladas stătea în picioare, în strana epitropilor, cu pieptul umflat. În cinstea acestei zile solemne se îndurase să-și încalțe ghetetele; le cumpăraseră de la târg în vremea de demult cînd fusese ginere, și nu le încălța decît o dată pe an, la Paști. Acum picioarele i se îngroșaseră și ghetetele îl strîngeau, îlrodeau, astfel că mergea cu ele ca un șontorog. De aceea, cînd pleca de acasă, le lua în mînă și nu le încălța decît cînd ajungea la biserică; iar după ce se termina slujba, le scotea din picioare și se întorcea acasă cu ele la subsuoară. Venise acolo și Panaiotaros, care nu mai călcase în biserică de luni de zile; fața ciupită de vărsat îi strălucea de bucurie; își pusese o țigară la ureche, s-o ruineze după ce se va termina cu anatema.

141

Baba Madalenia, foarte tulburată, îmbrăcată în negru, venise și ea să ia parte la umilirea nepotului ei, Antihristul, ale cărui nelegiuiiri umpleau de rușine neamul ei de oameni cinstiți. Spusese totdeauna că învățătura multă înseamnă pierzania acestei secături de băiat, și acum se bucura că prezicerea i se adeve-

rise și că zevzecul încăpuse pe mîna Satanei.

Venise și Mihelis, palid, mîhnit, îmbrăcat în doliu, în ultimele nopți nu putuse să închidă ochii de loc • de cîte ori ațipea cîte puțin, în zori, își vedea îh vis tatăl, care îl privea aspru și dădea din cap, de parcă îl blestema. Împreună cu el veniseră și Ianacos cu Cos-tantis, urmați la cîteva pași de Antonis, bărbierul, și de grăsanul Dimitros, măcelarul.

— Am să tai un miel, îi spunea Dimitros bărbieru-lui, și am să-l duc pe Sarachina, să sărbătorim afurisi-rea. Vino și tu să guști o bucățică.

— Iar eu am să mă duc să-l rad pe Manolios și să-i dau pe cap cu apă de levănțică, din aceea bună, de-clară bărbierul. Chiar am în buzunar sculele de ras și sticluța.

Învățătorul se așeză alături de strana țîrcovnicului, în dreapta, ca să țină isonul. Era posomorit, deoarece nu aproba cîtuși de puțin această ceremonie neome-noasă, în sinea lui își spunea că era un lucru nedrept, o răzbunare personală, pornită dintr-o patimă josnică, dar nu cuteza să ridice capul. De cînd era mic prin-sese frica popii G'rigoris, fratele lui mai mare, care-l bătea fără milă; nici acum nu se dezbăraseră de teama acestuia, cu toate că era flăcău tomnatic, ajuns la șaizeci de ani.

Părintele Grigoris apăru în biserică furios, pornit, cu barba-i albă despîcată în două, ca un proroc. În-

cepu slujba și o termină repede, dînd-o peste cap; era grăbit; și sătenii erau grăbiți. Se urcă apoi pe amvon; toți oamenii ridicară fețele și-l priviră cu

142

groază. Clopotul începuse să sune ca de moarte, ca și s-ar fi prăpădit un suflet,

d l

m pp

pe sus, din înălțimea amvonului, părintele Grigoris își roti ocna P6 deasupra turmei sale. Își înăspri privirea, își îngrașă glasul.

—Frați creștini! strigă el cu o voce tare, ce răsună pînă în înaltul boitei. Frați creștini, biserica e o stîna, credincioșii sîrte oile, Hristos e păstorul, iar preotul e reprezentantul lui Hristos. Cînd o oaie e atinsă de molimă, păstorul o scoate din stîna, ca să nu le molipsească și pe celelalte, și-o alungă departe, în prăpastie, ca să moară acolo, îl doare inima că pierde o suflare, dar are datoria să fie nemilos, spre a-și salva restul turmei... O oaie din stîna noastră creștinească are rîie, frați creștini; acesta e Manolios. Eî s-a ridicat împotriva lui Hristos; sîntem datori să-l lovim fără milă în creștetul capului. S-a ridicat împotriva patriei, a familiei, a proprietății și flutură un steag al lui, un steag roșu, ca să ne arunce pe toți în sînge. Primește ordine de la Moscova; credința, pa-

tria, cinstea sînt în primejdie. Manolios e un bolșevic! Sîntem datori să aruncăm asupra-i anatema, să-l despărțirn de oile sănătoase și să-l izgonim în prăpastia Satanei, să-i dăm brînci în ea, ca să ne salvăm noi, ceilalți. Acum am să mă dau jos din amvon și-am să-î alung!

Coborî din amvon. Paracliserul îi ieși înainte cu o căklărușă plină de agheasmă. Popa muie pămătuful de busuioc în căldărușă, stropi în sus și strigă cu glas tunător: ?\*

— Piei din mijlocul nostru, piei din mijlocul nostru, afurisituîe!

Făcu un pas, stropi din nou în toate ungherele și strigă iarăși:

— Piei din mijlocul nostru, piei din mijlocul nostru, afurisituîe!

143

Străbătu astfel biserica de la un capăt la altul, ca și cum Manolios s-ar fi aflat acolo, nevăzut, în aer, și slujitorul lui Dumnezeu îl alunga pas cu pas. Ajunse pînă la ușa bisericii, stropind neîncetat aerul. Sătenii se dădeau la o parte cu groază, ca și cum s-ar fi temut să nu-i atingă umbra blestemată ce se retrăgea pas cu pas și era izgonită din biserică.

Ajuns la ușă, popa mai scutură o dată cu toată puterea pămătuful, apoi se întoarse către săteni.

— Strigați de trei ori, frați creștini, strigați cu toții: „Afurisit să fie Manolios!”

Din toate piepturile țîșni un strigăt ce cutremură biserica; întreaga asistență ridică mîinile amenințător și strigă de trei ori:

— Afurisit să fie Manolios!

Popa stropi prin biserică pentru ultima oară, strigînd: „Piei din mijlocul nostru, piei din mijlocul nostru, afurisitule 1” și închise ușa apăsător. Cei de față răsufară ușurați, ca și cînd Demonul ar fi ieșit afară și aerul s-ar fi însănătoșit.

Popa se întoarce și se opri în mijlocul bisericii,

— De azi încolo, frați creștini, nimeni, nimeni să nu se apropie de el! Nimeni să nu întindă brațul să-i dea o bucată de pîine sau un pahar de apă! Nimeni să nu deschidă gura să-i spună bună ziua! Iar cine îl întîlnește, să scuipe de trei ori la pămînt și să-l ocolească. S-a lepădat de Hristos, și Hristos se leapădă de el 1 A călcat în picioare religia, patria, familia, proprietatea, și ele îl calcă acum în picioare! Piei din mijlocul nostru și să ai parte de focul gheenei! Amin!

— Amin! strigă mulțimea într-un urlet de bucurie.

— Amin 1 mugi mai tare decît toate celelalte, vocea înfricoșătoare a lui Panaiotaros.

În aceeași clipă, un glas potolit, desprins de celelalte, se auzi în mijlocul bisericii.



— Părinte, Manolios nu e singur. Și eu sînt împreună cu el 1 Afurisește-mă și pe mine, Mihelis Patriarheas.

Numaidecît răsună un alt glas, vibrînd de rînie:

— Și pe mine, Ianacos, marchitanul și factorul. Și eu sînt împreună cu el!

— Și pe mine, Costantis, cafegiul. Și eu sînt împreună cu el!

În biserică se produse deodată o mare vînzoleală.

Sătenii se dădură la o parte, făcînd gol în jurul celor trei prieteni și lăsîndu-i singuri în mijlocul bisericii.

Glasul popii Grigoris tună:

— O să vină și rîhdul vostru, îngerii ai Satanei, nu vă grăbiți! Biserica lui Hristos e îngăduitoare și milostivă; ea vă lasă timp să vă căiți. Trăsnetul lui Hristos atîrnă deasupra capetelor oamenilor și așteaptă cu răbdare. Vă las, deci, în milostivirea Celui de sus!

— Cel de sus o să ne judece cu dreptate, părinte, strigă Ianacos. Avem încredere în el. Dumnezeu e acela care o să ne judece, nu dumneata!

—? Dumnezeu v-a judecat prin gura mea! răgi popa, din ai cărui ochi țîșneau scînteii. Eu, preotul vostru, sînt în Licovrisi glasul lui Dumnezeu!

—? Numai o inimă curată e glasul lui Dumnezeu î

îi întoarse vorba Mihelis. Și inima noastră, părinte, e curată!

Apoi, întorcându-se către cei doi prieteni ai lui, le zise:

— Haideți, fraților, să plecăm. Să ne scuturăm picioarele de colbul din Licovrisi. Rămâneți cu bine, consăteni!

Nimeni nu scoase o șoaptă. Femeile se închinau îngrozite, își scui-pau în sân și murmurau: „Kyrie eleison! Kyrie eleison!”

— Rămâneți cu bine, consăteni! repetă Mihelis.

145

10

Într-un Ktosul nostru e sărac, prigonit; bate la porți și nimeni nu-î deschide. Hristosul vostru e urț boier bogat; se are bine cu aga; își zăvorăște poarta și mănâncă pe săturate, Hristosul vostru, ghiftaftul, trîmbițează: „>Această lume e dreaptă, cinstită, milostivă; îmi place de ea. Afurisit să fie oricine va cuteza să ridice mîna și să o zdruncine!” Hristosul nostru, desculțul, privește trupurile flămînzite, sufletele asuprite și strigă: „Această lume e nedreaptă, necinstită, nemiloasă; trebuie dărîmată!”

Părintele Grigoris își smeteți odăjdiile de pe el și se repezi la cei trei, răcnind:

— Bolșevicilor, pieriți din sălașul lui Dumnezeu!

Sătenii erau ațîțați. Moș Ladas sări din strana epi-tropUor, Panaiotaros ridică pumnul, cîteva glasuri strigară cu tulburare:

— Plecați de aici! Ieșiți afară I Pieriți din mijlocul nostru!

lanacos se repezi să dea cu pumnii, dar Mihelfe îl apucă de braț.

— Să mergem, zise el. Să-l lăsăm pe Dumnezeu să judece!

Și ieși din biserică, însoțit de lanacos și de Costantis. Antonis, bărbierul, și Dimitros, măcelarul, se desprinseră pe furiș din mulțime și porniră după ei, ceva mai în urmă.

În spatele celor trei prieteni se auri deodată o voce şuierătoare:

— Ne părăsești, Costantis, hai? îți lași femeia și copiii de izbeliște, și pleci, afurisituê?

, Costantis se întoarse să vadă cine-i. Zărindu-șj, nevasta, care alerga cu părul despletit în vînt, se opri din dram și șovăi. Dar lanacos îl trase cu forța s

— Haide, haide, nu te mai uita în urmă!

## XV

Părintele Grigoris ^e întoarse acasă mîniat foc, ca și cînd trăsnetul pe care îl dezlănțuise împotriva celorlalți s-ar fi abătut asupra lui.

„Cuvîntul preotului ar trebui să aibă puterea de

a ucide, gîndea el. Să zică: «Anatemă!», și omul pe care-l blestemă să cadă pe loc mort! Numai așa lumea ar scăpa de lepădături și pe pămînt ar domni pacea și dreptatea."

Îi defilară prin minte oamenii pe care i-ar ucide, dacă ar avea această putere. Întîi și întîi, pe Manolios; ăsta e cel mai primejdios, pentru că nu-i poți găsi nici un cusur; nu fură, nu blestemă, nu minte, nu păcătuiește cu femeile... Deci, el ar fi primul. Imediat după el, sau mai bine împreună cu el, ar urma canalia aceea de popa Fotis. Îi ura de moarte pe preotul fugarilor; dacă ar putea, i-ar scoate ochii. Totul la el îl călca pe nervi: chipul de ascet, ochii sfredelitori, glasul înflăcărat, cumpătarea la mîncare și la băutură, viața fără de prihană și venerația de care se bucura în mijlocul alor săi — ah, cum l-ar doborî la pămînt, cum i-ar smulge barba, cum i-ar reteza nasul! Cu cît părintele Grigoris se gîndea la potrivnicul lui, cu atît turba mai tare de

147

furie; pînă la urmă, nu mai știa pe care să-I omoare întîi, pe popa Fotis, sau pe Manolios.

După aceea, veneau la rînd Ianacos și Costantis; aceștia au apucat pe un drum rău, dau o pildă rea, ar fi bine să mîntuie satul de ei. Dar Mihelis? Popa chibzui o clipă; „Să mai așteptăm puțin..." murmură

el. Pe moș Ladas, firește, l-ar ucide fără să mai stea pe gânduri; nu pentru că era zgârcit, hapsîn și a aruncat pe drumuri o droaie de orfani, ci pentru că-i strigase în față, în ziua aceea, în temniță „țap de popă” și-l făcuse de două parale, spunându-i că-i fățarnic și iezuit.

Pe ăștia cinci i-ar băga în primul lot; apoi, zi de zi, ar tăia piuitul oricui ar cuteza să i se împotrivească. Mai avea de pus la punct niște socoteli vechi și la episcopia din târg, cu câțiva arhimandriți și protopopi și chiar cu vlădica însuși; le-ar veni și ăștora de hac... Și nu s-ar opri aici: pe vremea când își făcea studiile, câțiva din colegii lui se tot legau de el; dacă mai sînt încă în viață, s-ar răfui și cu aceia...

Părintele Grigoris oftă: preotul ar trebui să aibă această putere; da, ar trebui...

Sătenii se împrăștiaseră; unii se duseseră în piață, alții stăteau încă în fața bisericii și vorbeau cu mare însuflețire. Mu se putea spune că nu erau bucuroși; existența lor devenise deodată bogată în întâmplări: văzuseră un om spînzurat, văzuseră un fruntaș al satului îngropat, un turculeț omorît, o văduvă înjunghiată; iar acum le-a fost dat să vadă și o afurisire! Panaiotaros, așezat sub platan, își aprinse țigara și și-o fuma fericit. „Totul merge ca pe roate, își zicea el în gând. Pîra mea a prins. O să le fac de petreca-

nie la toți, și Hristos și apostoli. Să se ducă în brațele Diavolului!" Trase cu nesaț cele din urmă pufăituri, scoase fumul pe nări, scuipă și se ridică spre a se

148

duce să dea o raită pe Sarachina, ca să vadă ce se mai petrece acolo.

Apucă pe o potecă puțin umblată, pe care o cunoștea însă bine, și începu să urce. Pe drum se întâlni cu un bătrânel de pe Sarachina, care aduna surcele și vreascuri pentru aprins focul.

— Hai noroc, moșule! făcu Panaiotaros. Ce mai nou pe la voi?

— Toate bune, băiatule! N-ai aflat? Se zice că cineva ne-a dăruit ogoare și vii, ca să nu murim și noi, sărmanii, de foame. Domnul fie lăudat! Chiar mâine coborîm în Licovrisi să începem culesul viilor.

—? Și-or să vină oameni de-ai voștri să culeagă, moșule?

— Păi cum crezi! Că doar avem și noi flăcăi și fete vrednice. O să-i vedeți mâine la treabă!

Panaiotaros își continuă drumul. „Bine că am aflat, gândi el; o să mă duc să-i dau de veste țăpului de popă...”

Ajunse la stînca unde își făcuse postul de pîndă și de unde putea să vadă tot ce se petrece în peșteri; se întinse pe burtă, își rezemă bărbia în mâini și în-

cepu să caște ochii.

Părintele Fotis terminase pesemne slujba, căci o mulțime de moșnegi, de femei bătrâne și de copii se adunaseră în fața peșterii cu zugrăveli, în jurul preotului și în jurul lui Manolios, care le vorbeau pe rînd. Panaiotaros își ascuți auzul. Din timp în timp, ajungeau pînă la urechile lui unele cuvinte răzlețe, dar nu le auzea bine. Totuși, legînd frînturile de frază între ele, înțelese, în mare, cam ce spunea Manolios; „Nu m-a afurisit Dumnezeu, m-a afurisit părintele Grigoris; nu-i totuna!”

Ceva mai încolo, ardea un foc zdravăn; grăsanul Dimitros, în genunchi, învîrtea o oaie în frigare, iar

149

Iariacos\*. În picioare, lingă el, ținea un cuțit în rînă și din cînd în cînd înțepa oaia. să vadă dacă era destul de friptă; ainîndoi spuneau ceva de haz, că rîdeau. La eîțiva pași de ei, Antonis pregătea clăbucul de săpun, pentru a rade un bătrîn care stătea alături. În jurul lui se strânseseră mai mulți copii, să le taie părul, și țopăiau de bucurie, așteptînd să le vină rîndul. Costantis, ajutat de două-trei bătrîne, căra apă cu ciuberele.

— Mai, să. fie! bombăni Panaiotaros. Nici nu le pasă l-Ai zice că la ei e sărbătoare... Unde ți-e, popă Grigoris, trăsnetul de care vorbeai cu atîta tărie?

Unde ți-s focurile iadului? Vai de capul tău!  
Se târî mai aproape, ca să poată vedea și auzi mai bine, și-și propti căpățma în marginea stîncii.  
„Unde-o fi Mihelis? se întrebă el. Nu-l văd. Și-o fi plîngînd soarta prin vreun colț, flaimucul. Toate i-au ieșit pe dos: pe porcul de taică-su l-a pierdut, averea și-a împărțit-o, popa i-a spus în față că nu-l mai vrea de ginere și a desfăcut logodna — ce mai: a rămas orfan, sărac și văduv!”

Se auziră strigăte, rîsete; un bejenar adusesese o cobză și o acorda. Ianaeos și Dimitros ridicară oaia de pe jar și-o puseră pe niște pietre; mulțimea înfometată dădu fuga, făcu cerc în jurul fripturii; eîțiva începură să bată în niște tiągiri vechi, dănuind de bucurie... Părintele Fotis se apropie, își făcu cruce, binecuvîntă oaia și începîi să împartă bucățelele, de parcă ar fi împărțit anafura. Toată lumea se așeză pe jos, se porni veselia, cobza zdrăngănea voioasă. Deodată, Manolios sări în sus și cată cu ochii în jurul lui. neliniștit.

~~ Miheîis! strigă ei. Hei, Mihelis I

Dar în zadar; nimeni nu răspunse.

150

Părintele Fotis dădea mereu din mîini plin de voie bună și vorbea tare. Panaiotaros îl auzea acum deslușit.



— Fiii mei, spunea popa, binecuvîntată fie această zi! Ceea ce a prezis Hristos pentru ucenicii lui, iată, pogoară astăzi că o binecuvîntare deasupra capetelor noastre! Hristos a spus: „Fericiți veți fi și voi cînd veți fi ocăriți și prigoniți și în tot felul grăiți de rău,- pe nedrept, pentru Mine. Bucurațt-vă. și vă veseliți, că plata voastră multă este în eeruri, căci așa au prigonit și pe prorocii care au fost înainte de voi!” Acestea sînt, fiii mei, cuvintele lui Hristos. Și iată că astăzi oamenii ne ocărăsc și ne învinuiesc pe nedrept și ne izgonesc din pricina lui Hristos; iar prietenul nostru Manolios a fost afurisit astăzi de popă. Dar, Domnul fie lăudat, am apucat pe calea cea bună, Hristos merge înainte și noi pășim pe urmele lui. Bucurați-vă și vă veseliți, fiii mei! Hristos a înviat încă o dată!

După aceste cuvinte, preotul umplu o bărdacă cu apă și o goli dintr-o sorbitură.

— Măi, să fie! Țștia nu-s oameni, ci lighioane 1 bombăni iarășî Panaiotaros. Clopotul a sunat de moarte, au fost afurisiți, au fost dați afară din biserică, și ei se prăpădesc de rîs, ba chiar se îngîmfează... Unde-or fi găsind atîta voie bună P.Să-l aibă oare în ei pe Hristos sau pe Dracul? Să fiu tăiat în bucăți dacă pricep ceva!

își lășă capul mai în jos, ca să audă și mai bine. Dar, pe neașteptate, simți o mînă înfigîndu-i-se în

eeafă ca un clește. Se răsuci gata să ridice pumnul; Mihelis era aplecat deasupra lui și-i zîmbea.

— Ce spionezi aici, Panaiotaros? îl întreabă el cu blîndețe. De ce nu vii să guști o bucățică de oaie cu noi? Hai, vino cu mine...

151

Și-l trase încet de mînă. Dar Panaiotaros se zbîrli ca un arici.

— Nu viu! strigă el. Nu-mi trebuie oaia voastră nu vreau tovărășia voastră, afurisiților! Lăsați-mă în pace, lăsați-mă în singurătatea mea!

— Nu ți-e rușine, Panaiotaros, tu, care ești un om adevărat, deschis la inimă și cinstit, nu ți-e rușine să te înhăitezi cu ticăloșii și trîntorii? Nu-i așa că ei te-au trimis aici ca să ne iscodești?

— Nu mă înhăitez cu nimeni. Trăiesc singur și retras în vizuina mea, ca un urs. Nu pricepi atîta lucru! Mi-e scîrbă de toți, și de voi și de ei. Taci, nu mai scoate o vorbă, că mușc!

— Ce-ai pățit, dragă Panaiotaros? spuse Mihelis, așezîndu-se în capul oaselor lîngă el. De cîteva luni de zile te-ai schimbat, te-ai făcut altul. Întotdeauna ai fost tu repezit, dar nu erai om rău. Cine te-a înrăit, Panaiotaros? Cine-i vinovat? Ce s-a întîmplat cu tine?

— Multe, multe, știi prea bine. La ce mă mai în-

trebi? Le știi pe toate!

— Că te-au ales pentru rolul lui Iuda? întrebă sfielnic Mihelis. Dar ăsta nu-i decît un joc, măi frate, un joc sfînt, nu-i de-adevărat... Parcă ce, Manolios e Hristos? Sau eu, nevrednicul de mine, sînt Ioan, ucenicul iubit al lui Hristos? Cum de-ai putut să cazi în asemenea păcat? S-a întîmplat așa numai fiindcă ai barba roșcată...

— Am s-o rad! strigă Panaiotaros cuprins de furie. Arn s-o rad, parșivenia ei!

Mihelis rîse.

— Prea bine! Hai cu mine, tocmai avem bărbierul aici... Vino să ți-o radă; abia o să-ți liniștești sufletul!

— Am s-o rad eu cu mîna mea, cu un cărbune aprins! Am să-i dau foc, s-o ia dracu! Mă duc!

152

puse Panaiotaros, ridicîndu-se brusc, de parcă s-ar fihotărît deodată să plece.

—Vino la noi, îi ruga din nou Mihelis cu vocea lui blîndă. Vino la noi. și-o să vezi cum o să te primim toți cu brațele deschise; numai tu lipsești din-tie noi, ca să fim pe deplin fericiți.

Dar Panaiotaros coborî de pe stîncă și o porni la vale. Întoarse o clipă capul, îl văzu pe Mihelis, care-l privea trist, de sus, de pe stîncă, și strigă:

.— Duceți-vă dracului toți, și voi și ăia de-acolo! Și arată, cu mîna-i uriașă, mai întîi spre Sarachina, apoi spre Licovrisi.

În noaptea aceea, Mihelis se culcă în aceeași peșteră în care dormea și Manolios. Peste zi, adusese pe munte așternuturile și hainele pe care apucase să le ia din casa părintească; pe cele mai multe le împărțise acelor care nu aveau nici de unele; pentru el păstrase doar cîteva lucruri, și-i spusese părintelui Fotis:

— Părinte, de azi încolo părăsesc Licovrisi și mă aciuiiez aici, sub aripa dumitale ocrotitoare. Am să muncesc, am să lupt și am să înving, sau am să fiu învins împreună cu voi. Nu-mi mai priește aerul de la cîmpie.

.— Fii binevenit în oastea noastră, fiul meu! îi răspunse preotul. O să facem împreună urcușul; sus, în vîrf, o să-l găsim pe Dumnezeu. Tu ești obișnuit cu traiul bun, dar ai un suflet viteaz și o inimă mare. Ai să fii cel mai bun dintre noi, în luptă. Fii binevenit!

— Vino cu mine, dragă Mihelis, îi spuse apoi Manolios. Vom împărți amîndoi palatul meu, adică peștera de lîngă biserica noastră. Ai să găsești acolo Răstignirea înconjurată de stoluri de rîndunici, pe care mi-ai dăruit-o tu.

Mihelis își tlusese în peșteră puținele lucruri pe care le avea, printre care Evanghelia mare, îmbrăcată în argint, și dormi acolo în noaptea aceea. Dar avu un vis urât, care-l înspăimîntă. Se făcea că Mariori era închisă într-un turn înalt și păzită de doi zăvozi mari negri. Mihelis stătea la picioarele turnului și cînta' pentru ca ea să-i audă vocea și să se arate. Deodată' văzu porțile de fier ale turnului deschizîndu-se, și Mariori apăru îmbrăcată cu o rochie albastră ca marea a cărei coadă lungă se tîra pe jos. Avea trei trandafiri mari, roșii — unul în dreptul inimii, altul la brîu, și al treilea la genunchi; zăvozii aceia negri alergau tăcuți, cu limbile scoase, unul înaintea, celălalt în urma ei. Mariori ținea în mînă batistuța ei albă și-și ștergea gura cu ea. Deodată, la picioarele turnului se ivi un caic îngust, îngust de tot, ca un sicriu; jur-împrejur, pămîntul se retrase și se făcu numai o mare; Mariori se urcă în caic și plecă. Dar înainte de a pleca, întoarse capul, îl văzu pe Mihelis și flutură batista ei mică, plină de pete roșii. Mihelis scoase un țipăt puternic, sfîșietor, și sări din somn.

— Ce-i, dragă Mihelis? îl întrebă Manolios, care se trezise și el la auzul țipătului.,

— Am visat ceva rău, Manolios; am văzut niște cîini negri, o corabie și pe Mariori, care pleca.

Manolios simți un fior, dar tăcu; auzea fîlfîind prin

aer aripa arhanghelului Mihail.

O şuviță de lumină pătrundea pe gura peșterii și mîngîia cu atingerea ei ușoară cele două chipuri, precum și Evanghelia cu scoarțe de argint a lui Mihelis, care se afla într-o firidă a stîncii.

— Astăzi avem mult de lucru, zise Manolios, dîndu-se jos din pat. Am trimis vorbă unei tovărășii de douăzeci de oameni, care lucrează într-un sat din apropiere, să vină să culeagă viile pe care tu le-ai dăruit obștii. Multe suflete ai salvat pu asta, Mihelis!

154

— Nu mi-a fost de Ioc greu să dau tot ce aveam, Manolios; de aceea cred că n-am făcut nimic ca 'ă-mi izbăvesc sufletul. Numai jertfa are valoare; or, eu n-am făcut nici o jertfă. Ianacos, dăruindu-și măgarușul, a făcut o jertfă mult mai mare.

Manolios cîntări o clipă în minte cuvintele prietenului său, înainte de a răspunde:

—. Cred că ai dreptate, dragă Milielis.

Un grup de vreo zece întovărășiți și cam tot atîtea femei sosiseră deja și stăteau de vorbă, plini de voioșie, în fața peșterii. Îndată ce-l văzură pe Mihelis, alergară să-i strîngă mîna.

—. Mulțumită ție, acum avem din nou pămînturi, îi spuseră ei. Dumnezeu să odihnească în pace sufletul tatălui tău!

O clipă, Mihelis văzu plutind în aer chipul tatălui său, umflat, cu lacrimi în ochii care-l priveau muștrători și cu buzele strîmbate, mișcîndu-i-se neputincioase, vrînd parcă să grăiască și să-i spună: „De ce m-ai omorît? De ce?” Dar buzelor le era milă de ei și tăceau.

— Am făcut-o pentru odihna sufletului său. murmură Mihelis, plecîndu-și capul. Dumnezeu să-l ierte de păcate...

Șovăi o clipă, apoi se hotărî și spuse:

— Asta a fost ultima dorință a tatălui meu. Mi-a lăsat cu limbă de moarte să împart toată averea lui la săraci...

Manolios întoarse fața, își privi prietenul în ochi. se\_ apropie de el și-i strânse mîna; dar Milielis dădu din cap, mîhnit, și-și lăsă fața în jos," ca să-și ascundă tulburarea.

Apăru părintele Fotis.

— Fiii mei, zise el, faeți-vă cruce ca niște bun! creștini și duceți-vă să culegeți, cu binecuvîntarea lui Dumnezeu, viile noastre; Manolios o să vină cu voi să  
155

vă călăuzească. Fiii mei, începem să avem iar pămînt și să prindem rădăcini. Ceea ce pînă acum era un vis începe să capete întrupare. Acum avem și noi pămînturi și pomi; o să le muncim împreună, ca să ne

bucurăm de ele împreună. Nici unul dintre noi n-o să fie bogat, nici unul n-o să fie sărac; toți o să alcătuim o singură familie, unită și iubitoare. Facă Dumnezeu să putem arăta cum trebuie să trăiască oamenii între ei și cum poate domni dreptatea pe pământ. Cu binecuvântarea lui Dumnezeu și a preasfintei Fecioare, fie ca această zi să însemne un început bun! Du-te cu ei, dragă Manolios; călăuzește-i, căci tu știi unde sînt viile. Eu o să mă duc cu Mihelis la târg, să întocmim actele oficiale prin care obștea noastră va intra în stăpînirea averii boierului Patriarheas.

Intovărășiții se închinară cu toții; Manolios trecu în fruntea lor și porniră. Coborau veseli la vale, cîntînd cîntecele culesului de vii, fără să bănuiască ce-i aștepta" în Licovrisi.

În ajun, îndată ce se întoarse de pe Sarachina, Panaiotaros alergă la părintele Grigoris să-i dea raportul. —? Marțafoii se pregătesc să vină mîine să culeagă viile. Ia măsuri!

Părintele Grigoris era tocmai la masă; aruncă furculița cît colo.

—? N-am să-i las să intre în sat! strigă el. Nu, n-o să culeagă nimic! N-o să-i las să pună stăpînire pe satul meu. Mă duc la agă.

Își îmbracă anteriul cel nou, își agăță la gît crucea mare de argint, își luă toiagul înalt cu rîînerul de fildeș și se îndreptă, cu pas încet și solemn, spre co-



naicul agăi.

Aga abia terminase masa și-și sorbea cafeaua; alături de el, Braimachi răsucea o țigară. Turculețul stătea cu spatele întors la agă; desigur că se certaseră

156

. Bietul agă își sorbea cafeaua schimonosindu-și fața, de parcă ar fi băut otravă.

Părintele Grigoris intră în odaie și făcu un salamalec adânc.

— Ziua buna, aga!

Aga nu catadicsi să întoarcă capul.

—. După glas, aş zice că ești popa, făcu el apelpisit. Ce belele noi îmi mai aduci pe cap? Treci în fața mea, să te văd. Ia un scaun și șezi.

Bătu din palme; bătrîna cocoșată apăru pe ușă.

— O cafea pentru efendi popa, porunci el.

Apoi, spre popă:

— Vorbește!

— Scumpe agă, începu el, după cum prea bine știe domnia ta, lumea atîrnă de un fir de ață; dacă acest fir ar fi tăiat, lumea ar cădea de sus și s-ar sfărîma în mii de bucăți.

— Astea le știe și catîrca mea, spuse aga enervat. Mai departe.

— Firul ăsta, iubite agă, cineva vrea să-l taie.

Aga se însufleți deodată, apucă iataganul și sări în

picioare, gata să lovească.

— Cine-i ăla, strigă furios, să-i retez capul! Da, jur pe Mohamed! Spune-mi, popo, cine-i, și-o să vezi 1

— Moscovitul, răspunse popa.

Aga lăsă brațul în jos, încremenit. Cum să plece el tocmai acum din Licovrisi, să-l părăsească pe Braimachi, să lase huzurul de aici și să se ducă la mama dracului, la capătul lumii, să orbecăiască prin nămeții din miazănoapte, ca să-l ucidă pe moscovit?!

— Departe-i ghiaurul! zise aga, punînd iataganul la loc. E prea departe; cum o să mă duc eu pînă acolo? Fă-te că nu știi nimic, popo; e lucrul cel mai bun. O să mă fac și eu că nu știu nimic pînă o să ne petrecem din viață, și așa scăpăm de bucluc.

157

— Dar nici nu e nevoie să te miști din Licovrisi ' iubite agă. Moscovitul și-a trimis oamenii lui chiar aici, în satul nostru. Ei au să înceapă să taie firul (Je aici, din Licovrisi. În ce mă privește, eu mi-am făcut datoria, azi-dimineață, în biserică. Acum fă-ți-o cî domnia-ta 1

— Aha, da, da, mi-a îndrugat ceva cocoșată, dai n-am priceput nimic.

— L-am afurisit pe Manolios, moscovitul; l-am alungat din rîndurile turmei lui Hristos.

— De ce, bre popă? Că doar e un băiat bun, să

racul de el! Și-i puțin agiamiu, după câte știu. Nu e!  
voia să fie spînzurat, nu el spunea că l-a omorît p(  
Iusufachi, numai ca să scape satul?

— Fățărnice, scumpe agă, fățărnice! Era o cap-  
cană, ca să amăgească poporul.

Aga se scarpină în cap; începea să se înfurie.

— Carnaxi! exclamă el. Să vă ia dracu de greci, cu  
tot neamul vostru. Nu vă întrece nici tatăl șeitanilor  
în farafastăcuri! Cum naiba să mai priceapă, bre, un  
om cinstit ce vreți voi? Bașca gîndiți, bașca vorbiți ii  
bașca faceți! Haide, popo, nu mă zăpăci; lasă-mă-l  
pace; astăzi sînt ciufut! Vezi bine, mai am de-a faci  
și cu pezevenghiul ăsta... adăugă el, arătîndu-l p;  
Braumachi.

Braumachi fuma în liniște și nu scotea o vorbă  
făcea rotocoale, le arunca în tavan și scrîșnea di:  
dinți — niște dinți albi și ascuțiți, ca de cîine. Dn  
auzind că se vorbea de el, se întoarse spre agă, în  
cruntat.

— Spune-i popii ce ne-a fost vorba, că de nu, plec  
mă duc înapoi la Smirna; aici o să turbez dacă nu  
stau așa!

Dădu să se ridice, dar aga îl apucă de umăr:

?? .— Stai jos, pehlivane! Stai aci; am să-i spun 1  
Și se suci către părintele Grigoris.

—Efendi popă, la urma urmei ce vrei de la mine?  
rAA venit să-mi ceri vreun hatîr? Ce anume? Spune,  
noate c-o să facem alişverişul. Dar spune pe şleau, în  
î\*orbe puţine, fără marazuri, ca să înţeleg. Nu umbla  
ocolişuri, pricepi? N-o să-mi screm acum mintea  
ca să înţeleg ce vrei tu. Te ascult.

— Iubite agă, spuse popa Grigoris, trăgîndu-şi  
scaunul ma<i aproape, zăludul de fecior al răposatului  
patriarheas şi-a dat toată averea zdrenţăroşilor de pe  
Sarachina.

—. E dreptul lui,- spuse aga. De vreme ce averea e  
a lui, e liber să facă cu ea ce vrea.

— Da, dar toţi zdrenţăroşii ăia sînt oamenii mos-  
covitului; ăsta i-a trimis aici ca să taie firul.

— Ce-mi îndrugi acolo, bre popo? Vorbeşte lim-  
pede! Toţi?

— Toţi. Şi au ca şefi pe părintele Fotis şi pe Ma-  
nolios. Mîine au să vină să culeagă, cică, viile lor...  
înţelegi ce vrea să zică asta? îşi pun picioruşul în  
satul nostru, în satul tău, scumpe agă, şi încet-încet o  
să ne azvîrle frumuşel pe toţi afară; şi s-a dus firul!

— Şî atunci? Ce vrei?

— Mîine, cînd or veni moscoviţii, să binevoieşti a  
te osteni să ieşi la marginea satului şi să-i alungi.

— Dar cum, bre, popo? Viile nu sînt ale lor?;

— Nu!

— Cum nu? Allah! O să-mi pierd capul! Parcă

spuneai că Mihelis le-a dăruit lor? Nu sînt ale lor acum?

— Nu, așa cum îți spun, agă! O să-l declarăm pe Mihelis dezechilibrat...

— Dezechilibrat? Ce mai e și asta, bre? Vorbește-mi pe șleau.

— Asta e așa. eă-i nebun; adică nu mai știe ce face, ca unul care și-a pierdut mințile, și prin urmare donația e nula,

159

— Care va să zică, Mihelis e nebun? Pe legea mea mie mi se pare că-i un om cu mintea întreagă și ca 'știe ce vrea. e

— De la cumințenie pînă la nebunie, scumpe agă nu e decît un pas. Poate să spună cineva unde se sfî 'șeștei cumințenia și unde începe nebunia? Așa că să găsim noi mijlocul să dovedim că Mihelis e nebun. Aga se luă cu mîinile de cap și izbucni deodată în hohote de rîs.

— Am priceput, strigă el, am priceput! Bre, voi grecii sînteți tare mehenghii! Sînteți gata să luați lumea în pumn și s-o vîrîți în buzunarul vostru i

— Așadar, scumpe agă? ;

—• Ascultă, popă Grigoris, să vorbim deschis-dă-mi, să-ți dau. O să mă duc la marginea satului, așa cum spui, și-o să-i alung pe blestemații ăia de sarachi-

nioți. Dar domnia-ta, la rândul tău... Că doar am spus; dă-mi, să-ți dau!

Popa înțelese: se îngălbeni.

— Auzi? reluă aga. O să-ți fac hatîrul, popo. Dar o să mi-l faci și tu pe al meu?

— Vorbește, scumpe agă, făcu popa cu jumătate de gură. Dacă îmi va sta în putință...

?—• E vorba de un lucru simplu; nu-ți face sînge rău. Uite, Braimachi, aci de față, ține morțiș să vadă într-o zi fetele din sat jucînd, ca să-și aleagă una.

— Lucru grav, scumpe agă. /

— Grav, negrav, altfel nu se poate. Uită-te la el.

E un zamparagiu de cincisprezece ani. Cine-i poate ține piept? Tu? Eu? Ar termina cu noi cît ai zice pîs. Numai o femeie e în stare să-i vină de hac. Deci, să-i găsim o femeiușcă să-l îmblînzească. El e acum ca un mînz sireap; încerci să-l încaleci, te azvîrle cît colo; dar cînd s-o îmblînzi, o să-l încaleci în voie, ba o să dea și din coadă!

160

Braimachi asculta și chicotea, de parcă l-ar fi gîdilat cineva.

.— Nenorocirea e că a murit văduva... murmură preotul.

— Să-i găsim alta, popo...

Aici Braimachi interveni:

— Vreau una tânără și grasă, fără cocoașă, și să fie cu pielea albă ca o franzelă. Vreau una care să nu se lase de bună voie; vreau să mă lupt cu ea, s-o trîntesc la pămînt, să țipe, să plîngă și să se zbată, ca să fac haz... Ai înțeles, popo?

Popa căzu pe gânduri.

— Trebuie să găsim o orfană care să nu aibă rude în sat, spuse el în cele din urmă, ca să nu se facă tărăboi... Numai de tărăboi mă tem, scumpe agă, de nimic altceva... Dă-mi un mic răgaz...

—• Ce zice că vrea? făcu Braimachi cu nervozitate.

— Cîteva zile de răgaz, ca să-ți găsească femeia pe care o vrei, corcitură! Dumnealui, hogaș, are dreptate. Ce crezi, că le ține închise în coteț, ca pe niște găini, și poate să ți-o aleagă așa, la repezeală, pe aceea pe care o vrei tu? Nu face mutre că, pe Mohamed, am să te snopesc, să te potolești, diavole, și să ne găsim și noi liniștea. Auzi ce-ți spun? Să-ți tacă fleanca! Iar dacă nu te mai poți ține, poftim, o ai pe Marta.

—• Ptiu! făcu Braimachi, scuipînd în perete. N-am nevoie de ea!

— Bine, popo, și nu te uita la el. Îți dau cîteva zile de răgaz... Ai auzit cum o vrea: tânără, baldîră, bălană și cinstită.

Popa oftă adînc.

— Ne-am înțeles, scumpe agă, spuse el și se ridică.  
Mîine, cînd or apărea moscoviții...

— S-a făcut; dar și domnia-ta, la rîndul tău...

11 — Hristos răstignit a doua oară — voi. II

161

— Ani să încerc să caut... și Dumnezeu să mă  
ierte,..

— Nu-ți fie teamă, bre popo; o să. te ierte. Allah  
are șale mari! zise aga izbucnind în rîs.

Popa ieși din casa agăi împovărat de gînduri. Afa-  
cerea asta nu-i convenea de loc, dar n-avea încotro,  
Decît să lase satul să se prăpădească și să cadă în  
ghearele părintelui Foțis... decît să pună în primej-  
die religia, patria, cinstea și proprietatea... decît să  
vadă tăiat firul care ține lumea să nu cadă și să se  
zdrobească în bucăți...

Ajuns acasă, chemă la sine pe gospodarii mai în-  
stăriți și le ținu următoarea vorbire:

— Mîine au să dea năvală zdrențăroșii să culeagă  
viile pe care le-a donat nătărăul ăla de Mihelis... Dar  
noi, toți ceî de aci, sîntem în măsură să mărturi-  
sim — și, dacă o fi nevoie, cu prestare de jură-  
mînt — că Mihelis, încă de cînd era mic, nu era în  
toate mințile — mă înțelegeți? — că vorbește în  
bobodă, că-i năuc, tehui, scrîntit. Fitece șiret, să  
zicem un om ca părintele Fotis, poate să-l ducă de



nas și să-l pună să semneze orice... Drept care eu — martor mi-e Dumnezeu! — am și desfăcut logodna lui cu fiică-mea. Asta înseamnă că donația lui e nulă; viile nu-s ale lor, nici ogoarele, nici livezile și nici casele... Și cum Patriarheas n-avea alte rude, averea lui o să revină comunei... Ne-am înțeles?

—? Ne-am înțeles! răspunseră într-un glas țăranii, adrnirînd șiretenia preotului lor.

— Acum vin de la agă, și m-am înțeles și cu el.

L-am convins, după multă stăruință și cu mare greutate, să iasă singur la marginea satului și să nu-i lase pe zdrențăroși, pe bolșevici, să intre. O să vă adunați și voi, cu toți argații v.>ștri, cu dinii, cu ciomegele, să-l ajutați pe agă... Dar băgați de seamă; nici o

162

picătură de sînge! Sîntem creștini și se cuvine să-î iubim chiar și pe dușmanii noștri...

Pe urmă, părintele Grigoris îl chemă pe Panaîotaros. Acesta veni abia spre seară și era într-un hal <Je nerecunoscut. Își pîrlise barba cu un cărbune aprins, încît obrazii și gîtul îi erau plini de arsuri și de bășici; pe deasupra, își tăiasse și părul cu o foarfecă mare de tuns oile.

Popa, cu toate grijile pe care le avea pe cap, nu-și putu stăpîni rîsul.

— Panaiotaros, nenorocituîe, ce-i" halul ăsta pe

tine?

— Treaba mea! mugi Panaiotaros. Nu te băga unde nu-ți fierbe oala, popo, că plec și te las baltă; și știu că ai nevoie de mine.

— Nu te supăra, Panaiotaros; doar nu te-am jignit! Ascultă: mâine vreau să fii la datorie. Ia-ți bîta, și dacă o veni cumva eu ei Manolios, tabără pe el și dă-i la mir. L-am afurisit, așa că n-ai să dai socoteală nimănui. Poți să-l și omori. Dumnezeu e de partea ta.

— Lasă-l pe Dumnezeu în pace, popo; nu-l amesteca în potlogăriile noastre. Tu, te temi de părintele Fotis; eu, îl urăsc de moarte pe Manolios; și cu asta basta! N-amesteca în treburile astea nici un Dumnezeu și nici o sfîntă Fecioară; că așa ceva la mine nu se prinde. Ești destul de șmecher să pricepi ce vreau să zic.

Se îndreptă spre ușă ca să plece, dar se întoarce, făcu cu ochiul către popa Grigoris și-i aruncă cu un rînjete drăcesc:

— înghiți-ne-ar iadul pe amîndoi!

Sarachinioții coborau, după cum am spus, de la munte cîntînd; dar Manolios, care mergea în fruntea

lor, era îngîndurat. „De-ar da Dumnezeu, își spunea el, să nu întîmpinăm împotrivire.”

Cînd se apropiată însă de sat, zăriră o liotă de oameni adunați lîngă puțul simțului Vasile; unii ședeau pe jos, alții umblau de colo-colo cu reteveiele în mîină; se auzeau chiar strigătele și amenințările lor furioase.

Manolios se opri și se întoarse către însoțitorii lui.

— Băieți, mi se pare că vor să ne taie drumul...

Femeile să rămîină aici și să aștepte, iar noi, bărbații, să înaintăm — și ce-o vrea Dumnezeu 1 Să nu căutăm gîlceavă; dreptatea e de partea noastră. Iar dacă vor cu tot dinadinsul ceartă, n-o să ne batem cu dînșii, căci sînt frați de-ai noștri, ci o să ne ducem la agă. El e cel mai mare în sat și o să judece; și, fiindcă viile sînt acum ale noastre, nu poate decît să ne dea dreptate. Care va să zică. În numele lui Dumnezeu, înainte 1

Femeile se așezară pe pietrele din jur, unde ramașeră să aștepte; bărbații înaintară. Dar nu făcură nici o sută de pași, că o piatră vîjîi pe deasupra capului lui Manolios; apoi alta, și alta; atacul începușe-. Liota de oameni din jurul puțului se puse în mișcare, îndreptîndu-se spre ei; în frunte mergea Panaiotaros, călcînd greu ca un urs, cu o privire de fiară întărită și cu părul ciopîrțit ca vai de lume. — Ce facem? răcni Luca, Prăjină-lungă. Să așteptăm pînă ne doboară pe toți, unul cîte unul? Puneți mîina pe pietre, băieți, și pe ei 1

Dar Manolios îi opri:

— Stați! Să nu facem vărsare de sînge, fraților S  
Din partea cealaltă se auziră niște țipete sălbatice:

— înapoi! înapoi! N-o să intrați în sat! înapoi!

Manolios înainta spre ei, făcînd semn cu mîna că  
vrea să le vorbească.

— Fraților, fraților, ascultați-mă!

164

— Afurisitule! Hoțule! Ueigașule! Bolșevicule!

Banda, spumegînd de furie, se repezi spre el. Dar  
Panaiotaros făcu zid cu brațele-i mari și strigă:

— Să nu-l atingă nimeni! E al meu; eu mă ră-  
fuiesc cu el! Și scoțînd un muget înfricoșător, dădu  
să tabere pe Manolios. Atunci sarachinioții se strîn-  
sera în jurul șefului lor.

— Cui s-o atinge de Manolios, striga Luca, punmd  
mîna pe un pietroi, îi sparg capul ca pe un pepene  
Totuși, paracliserul, pus la cale de părintele Gri-  
goris, dădea din mîini și din picioare și țipa cît îl  
ținea gura:

— A fost afurisit! Lovește-l, Panaiotaros! O să-ți  
fie mina sfințită!

Tocmai atunci sosi și învățătorul, alergînd cu su-  
fletul la gură.

— Pentru numele lui Dumnezeu, oameni buni!  
strigă el. Ce se întîmplă aici? Opriți-vă!

— Vor să ne calce satul! zbieră paracliserul. Să ne cotopească!

— V<sup>^</sup>em să culegem: viile! strigau sarachinioții. Sînt ale noastre, ni le-a dăruit Mihelis!

— Miheîis a fost declarat nebun, donația e nulă! scheună cu vocea-i ascuțită moș Ladas, ascuns în dosul învățătorului.

?— Donația e nulă! în lături! în lături, bolșevicilor, vînduților, trădătorilor!

între timp, Panaiotaros,. cu capul înainte, ca un taur, se năpusti asupra lui Manolios. Dar Luca ridică pietroiul în sus, cu amîndouă mîinile, și-l azvirli cu toată puterea. Bolovanul de piatră îl lovi pe Panaiotaros în fluierul piciorului; acesta se clătină, își pierdu echilibrul și căzu la părăint. Luca sări numaidedt, încăleca pe ol și se porni a-l buși cu mînie. Panaiotaros își adună toate forțele, se smuci o dată, se

165

ridică de jos și își înșfacă adversarul de mijloc. Cei doi vlăjgani se luptau înerîncenați, se rostogoleau pe jos, cînd unul sus, cînd celălalt, și scoteau niște mugețe înfiorătoare.

Paracliserul luă o piatră și-l ținti pe Manolios, strigînd:

— Afurisitule, bolșevicule!

Piatra îl nimeri pe Manolios drept în frunte; sin-

gele țîșni deodată în șiroaie și-i acoperi toată fața.  
— II omoară pe Manolios, pe ei! urlată sarachinio-  
ții, aruncîndu-se asupra licovrisioților.

încăierarea începu de-a binelea, într-o larmă asur-  
zitoare. Moș Ladas o rupse la fugă; învățătorul voi  
să treacă între cele două tabere, dar fu otînjit, fără  
milă, din amîndouă părțile. Un drac de băiat alergă  
în sat, trîmbițînd în gura mare;

— L-a omorît pe Manolios! L-a omorît pe afuri-  
situl 1 L-a omorît pe bolșevicul!

Costantis își înhață bîta și ieși ca vîrtejul pe ușa  
cafenelei

— Unde? Unde, mă? urlă el după băiatul care  
alerga la vale.

— La puțul sfîntului Vasile!

Costantis se avîntă într-acolo, Pe drum se mîlîni  
cu Ianacos; nu schimbă o vorbă; alergau amîndoi  
în goana mare.

în jurul puțului, sarachinioții și licovrisioții erau  
prinși într-un vălmășag de nedescris, ce se mișca în-  
coace și încolo printre pietre, umplînd văzduhul de  
urlete. Femeile de pe Sarachina se aruncară în lupta  
cu osîrdie; erau călite, aveau pumni tari și brațe oțе-  
lîte de muncile casei și ale cîrnpului; loveau și erau  
lovite, la fel ca și bărbații.

— Manolios! Manolios! se auziră două voci ră-  
gușite, deznădăjduite.

Manolios,. care ședea pe o piatră și-și lega rana, recunoscuse vocile și întoarse capul.

— Sînt aici, fraților! strigă el. Nu vă speriați în clipa aceea, moș Ladas, care se cățăraseră pe o stîncă, scoase un țipăt de bucurie:

— Vine aga! Vdne aga 1

Se auzi un nechezat de iapă; pietrele de pe drum scăpărau scînteii. Aga sosi la fața locului, proptit în scări, cu pistoalele lui de argint, cu iataganul lui lung, cu fesul lui roșu; era beat turtă. Smuci dîrlogii, și iapa sări în două picioare; dar aga se prinse cu amîndouă mâinile de gîtul ei și izbuti să rămînă în șa. Scoase un pistol de la brîu, trase un foc în aer și răcni cu vocea-i răgușită, ca un smintit:

— Ghiauri!

Dintr-o dată, vălmășagul se descîlci. Sarachinioții se rînduiră într-o parte, licovrisioții în cealaltă; erau ciufuliți, plini de praf și de sînge. Învățătorul rămăsese la mijloc, lungit la pămînt, cu trupul sfîșiat de răni; se căznea să se ridice și să-l salute pe aga, dar puterile îl părăsiră.

— Ghiauri! strigă din nou aga, sfredelind cu ochii injectați grupul sarachfnioților. Ce căutați în satul meu? Ștergeți-o! Ștergeți-o, ghiaurilor 1  
Manolios ieși din rînd.

— Agă, spuse el, avem vii în Licovrisi; am venit să le culegem; sînt ale noastre!

— Pe dracu, pezevenghilor! De cînd sînt ale voastre? Cine vi le-a dat? Unde le-ați găsit, zdrențăroșilor?

Moș Ladas se plecă sus, pe marginea stîncii, ca să vadă mai bine, și rînji.

— Ni le-a donat Mihelis! răspunse Manolios.

— Zapisul lui n-are valoare, zurbagiilor; el e minor! făcu aga.

167

— Nu minor, agă, îl îndreptă moș Ladas de sus, din cuibul lui. Nu minor, ci nebun!

— Tot dracu ăla-i, bre, ciufut bătrîn! Tacă-ți fleanca!

Și scoase pistolul, mdreptîndu-l spre moș Ladas.

— Aman! Aman! strigă moșneagul, pitindu-se pe după stîncă. Ai dreptate, scumpe agă, ai dreptate, e minor!

Aga vîrî din nou pistolul în sileaf, prăpădindu-se de rîs. Se întoarse spre sarachinioți.

— Care dintre voi e Manolios? strigă el. S-a în-norat și nu văd bine. Să iasă la față!

— Eu îs, făcu Manolios, apropiindu-se de iapă.

— Tu ești un om bun, bre Manolios, orice-ar zice ei! Vino mai încoace, ghiaurule! Spune-mi, pe



legea ta, ce-i aia bolșevic? Mi-au împuiat urechile de două zile cu vorba asta. Carnaxi! Ce-i aia, bre? E om, e fiară, e o boală ca holera? Eu nu pricep... Tu pricepi?

—? Da, agă, pricep, răspunse Manolios.

— Atunci spune, bre, în numele lui Allah, fă-mă să înțeleg și eu!

— Cei dintîi creștini, agă...

— Lasă-i în pace pe cei dintîi creștini, ghiaurule; nu mă ameți și tu, destul m-a amețit rachiul! Asta-mi lipsește, să mai am de-a face și cu cei dintîi creștini... Eu te întreb, ce vrea să zică aia bolșevic?

— Să-ți spun eu, agă, piui moș Ladas. Bolșevic vrea să zică: să nu mai fie bogați și săraci, ci numai săraci; să nu mai fie agale și raiale, ci numai raiale; să nu se mai zică: femeia ta și femeia mea, ci toate pentru toți!

— Să nu fie agale și raiale?! răcni aga. Care va să zică, să se strice rînduiala lui Allah? O, la, la! își desfăcu cele cinci degete de la mîna și i le vîrî sub ochi lui Manolios.

168

— Belește ochii, bulibașă, și privește: degetele astea sînt toate la fel? Unele sînt mai mici, altele mai mari; așa le-a făcut Allah. Tot așa și la oameni, bre, el a făcut pe unii mici, și pe alții mari; pe unii

boieri, și pe alții robi. Tot așa a făcut și cu peștii: peștele cel mare înghite pe cel mic. Tot așa a făcut Allah oile, și alături de ele a făcut lupii, pentru ca lupii să mănânce oile. Asta-i rânduiala lui Allah! Și acum veniți voi, bolșevicii... Sictir!

Apoi își trase iataganul, dădu pinteni iepei și se năpusti asupra sarachinioților.

Femeile începură să țipe și o luară la fugă spre munte; bărbații se retraseră și ei, speriați; numai Manolios rămase neclintit.

— Ghiaur parșiv, îi strigă aga, șterge-o, să nu-ți retez capul. Nu ți-e frică?

— Mi-e frică, răspunse Manolios, dar numai de Dumnezeu; de oameni nu mi-e frică.

— Pe legea mea, tu ești agiamiu, bre, bun de îegat! se răsti aga și izbucni din nou în râs. Dar ești șoitar cu haz. Ascultă, nu vrei să vii la mine, ca să mă faci să-mi treacă timpul mai ușor? La Coranul nostru scrie că între nebuni și sfinți nu-i nici o deosebire: sînt totuna. Tu, bre, ești și nebun și sfînt; șoitar cu haz, așa cum ți-am spus. Hai, vino îa mine, am să-ți dau de mîncare, am să-ți dau de băut, am să te îmbrac, am să scot din tine om... Ce? Nu vrei? Păcat de tine bre! Atunci, du-te, șterge-o de-aici! M-am răzgîndit; nu te mai omor!

Apoi se întoarse către licovrisioți, care se bucurau auzindu-l pe aga că le ia apărarea.

— Voi, ghiaurilor, nu sînteți nici nebuni, nici sfinți. Cărați-vă la dracu! Ciorbagii, zgîrcili, trîntori... Sictir!

Licovrisioții o zbughiră, și speriați și veseli. Ianacos și Costantis îl ridicară pe învățător, îl luară de sub-

169

suori și-l duseră acasă la el; nenorocitul șchiopăta și se văieta că-l doare tot trupul.

— Așa-mi trebuie! se tînguia el. Nu sînt nici oaie, nici lup; sînt un fel de corcitură; lupii mă mușcă și oile se baligă pe mine. Eu, măi Ianacos și Costantis, știu bine care-i calea cea dreaptă, dar n-am curaj s-o urmez; știu de partea cui e adevărul, dar mi-e teamă s-o spun. Nu îndrăznesc, sărmanul de mine, să ridic niciodată capul. Totdeauna mi-e frică... Și rezultatul, uite-l: m-au stîlcit în bătaie și licovrisioții și sarachmioții. Au dreptate! Au dreptate! Așa-mi trebuie, bine mi-au făcut!

Întoarse pe rînd fața către cei doi prieteni care-l ajutau să meargă,

— Vouă nu vă e frică? îi întrebă cu un accent de admirație.

— Și nouă ne e frică, învățătorule, răspunse Ianacos, dar o facem pe vitejii... Nu știu cum să-ți spun mai lămurit ce se petrece înăuntrul meu... O fac pe viteazul, însă inimioara tremură în mine ca piftia;

dar, să vezi, încet-încet — e o taină! — făcînd pe viteazul, mă pomenesc că-s viteaz! Pricepi, învățătorule, ce vreau să zic? Eu, să-ți spun drept, nu prea!

învățătorul, deși îl înțepau durerile, zîmbi.

— Aș da toată știința mea de carte, spuse el, ca să semăn cu tine, Ianacos., Dar tu, Costantis?

— Cu mine-i mai rău decît cu Ianacos, învățătorule. Eu nu sînt viteaz și nici nu fac pe viteazul; mi-e frică, dîrdîi, îmi îngheață sîngele în mine, dar de rușine mă țin mîndru. Iar dacă într-o bună zi o să părăsesc totul și o să apuc calea lui Hristos, n-am s-o fac din bunătate, nici din vitejie, ci din mîndrie. O să-mi fie frică, o să tremur de groază, dar n-o să dau înapoi. Ai înțeles, învățătorule?

— Manolios e mai bun ca noi toți, spuse Ianacos., El n-o face pe viteazul, el este.

## XVI

A doua zi, dis-de-dimineată, Mihelrs cobora de la munte, fierbînd de mînie. Își zicea: „Am să mă duc la popă și am să-i smulg barba fir cu fir. O să-i înjur pe fruntași, să rîmă țină minte. Am să trag clopotul de la biserică, am să chem tot satul, să mă asculte.”

Se aprindea, se potolea iar, căuta vorbele cele mai usturătoare și nu știa cu ce să înceapă mai întîi... Toată noaptea nu izbutise să închidă ochii; în zori ațipise

puțin, dar îi apăruse iarăși mortul, care se oprise în fața lui și-l privea cu mîhnire, dînd din cap a învinuire și mișcîndu-și buzele, vrînd parcă să spună ceva... Mihelis îi auzise glasul, un glas slab, stins, venind de pe celălalt tărîm și mtrebîndu-l cu repeziciune: „De ce? De ce? De ce?” Atît. Mihelis sărise din pat, își luase bățul și, tremurînd tot, pornise la vale, spre sat. Se duse de-a dreptul la popă. Împinse poarta, intră, străbătu curtea. Îl găsi pe părintele Grigoris stînd în fața ferestrei, în fîșia de lumină, aplecat deasupra unei scrisori pe care o citea plîngînd. Cum îl văzu pe Mihelis, ascunse numaidecât scrisoarea la sîn; dar Mihelis avu timp să vadă și să recunoască scrisul. Dintr-o dată, înțelese kilul. Furia i se domoli; vedea aidoma •moartea plutind în aer și inima i se strînse de durere.

171

Popa își reveni repede, lacrimile se uscară; îl măsură din ochi pe Mihelis.

— Ce vînt te-aduce aici, boierule? întrebă el pe un ton batjocoritor. Te-ai săturat așa iute de Sarachina? Călugăria e grea, băiatule! Cată-ți de treabă; întoarce-te în sat, la averea ta... Ai făcut actele? adăugă apoi cu un aer îngrijorat.

— Nu mai am nimic, răspunse Mihelis. M-am ușurat de orice povară, sînt liber.

— Ai făcut actele? întrebă din nou preotul cu înfri-

gurare.

— Da.

— Ești nebun! Nebun de legat! mugi popa, izbind mînios cu pumnul în pervazul ferestrei. Ești un om pierdut, nenorocitul 1 De-acum o să fii robul șarlata-nului ăla de popă. Păcat de atîta bogăție adunată de înaintașii tăi!

— Sînt liber, repetă Mihelis, al cărui piept începuse să se umfle din nou de furie. Dumneata ești rob, părinte! Păcat de haina preotească pe care-o porți 1 Popa răspunse încet, cu amărăciune:

— Eu luptam pentru binele tău și al fiicei mele... Acum, totul e pierdut 1

— Ce-ți scrie?

— Citește! făcu preotul, scoțînd scrisoarea de la sîn și aruncîndu-i-o lui Mihelis.

Acesta o luă în mînă: hîrtia era udată de lacrimi — ale preotului, sau ale fetei? O citi încet, cu greutate; ochii i se încețoșară.

„...Nu mă simt bine, tată. Iartă-mă că îți fac griji, dar nu mă simt bine. Mă topesc zi de zi, pier. Doctorii trec acum prin fața patului meu și nici nu-și mai întorc capul să mă vadă. M-au șters din rîndul celor vii, ia\* eu stau întinsă, cu ochii pironiți în tavan, de parcă aș vedea acolo cerul. Alt cer nu mi-a mai rămas decît

" ta tavanul. Și aș fi liniștită, poate chiar fericită că  
° or dacă n-ai fi tu, tată, care rămîi în urma mea, sin-  
11 r' fâra- să mai ai pe nimeni care să-ți dea un pahar  
de apă- De ^ne \*m\* Pare ra"u' de tine și de fostul meu  
loaodnic. Toate că lui nu-i pare rău că plec, dar eu  
nKng, plîng> de cîte ori mă gîndesc la el. De ce P De  
ce? Cu ce am păcătuit, Doamne? Voiam să am un  
cămin și un copil. Și acum..."

? Mihelis nu putu citi mai departe; lăsă scrisoarea pe  
marginea ferestrei și se îndreptă spre ușă.

—. Bine, spuse el. Mă duc.

—Ce voiai de la mine? De ce-ai venit?

—? Așa, într-o doară. Nu voiam nimic de^la dum-  
neata. Ce-aș putea să vreau? Rămîi cu bine î

— Dumnezeu e crud; lovește fără milă în oameni...

Oare cu ce sînt eu vinovat?

Mihelis ajunsese în pragul porții, dar se opri. se în-  
toarse din drum și spuse cu năduf:

— Pe dumneata, părinte, care ești plin de patimi jos-  
nice, pe dumneata trebuia să te lovească Dumnezeu,  
nu pe fata dumitale!

— Știe el unde sa mă lovească, și m-a și lovit...

murmură popa, din ochii căruia începură să curgă din  
nou lacrimi.

Dar deodată se înfurie; dintr-un salt fu în mijlocul  
curții, desculț.

— Voi toți, Manolios, țaful ăla de popă și tu, numai

voi sînteți de vină. Voi sînteți de vină, cu nelegiuirile și trădările voastre! Trăiam liniștiți aici, toate mergeau așa cum a lăsat Dumnezeu. Fiică-mea și-ar fi recăpătat sănătatea; tu nu l-ai fi răpus pe taică-tu cu purtarea ta; iar eu, după un an, aș fi ținut în brațe nepoțelul... Dar Manolios, prefăcutul, ți-a sucit capul; colac peste pupăză, a mai venit și scîrnăvia aia de popă — și tai-'ca-tu a murit de supărare, tu ți-ai irosit averea, eu am desfăcut logodna, iar fata mea, cum a aflat, s-a îmbol-

173

năvit și mai rău; acum e pierdută, e pierdută, nu mai e nici o nădejde... O ai și pe ea pe suflet, blestematele... Înainte, sărmana, mai avea curaj sa 'lupte dar acum...

Umbla de colo pînă colo prin curte, blestema și ©fta și din ochi îi curgeau lacrimi. Se repezi din nou, cu vocea gătuită de mînie •.

— Bine am făcut eu cînd am spus la toată lumea că ești smintit la minte și că semnătura ta n-are nici o valoare. Am să-ți iau toate bunurile și am să le dau comunei! Șleahta de blestemați de pe Sarachina xi-o să pună mîna pe nici un bob de strugure, pe nici o măslină, pe nici un grăunte de grîu... Nu, nu, n-o să-ți meargă! Am să te răpun, ți-o jur, așa cum l-ai răpus și tu pe țaică-tu, așa cum ai răpus-o pe fiică-mea... Ai să vezi, ai să vezi; nu rîde! Am să mă duc la mi-



tropolit și-am să-i spun totul; am martor satul întreg; și aga e "de partea mea. N-o să-ți meargă, nu!

— Da, ai toată lumea de partea dumitale, spuse Mihelis, al cărui suflet se rupea de milă în fața durerii și răutății preotului. Ai toată lumea de partea dumitale, numai pe Dumnezeu n.u-l ai... Cum te rabdă inima, părinte, să lași atâtea suflete să moară de foame pe Sarachina? Nu ți-e teamă de Dumnezeu?

— Dacă fiică-mea Mariori o să moară, am să devin o fiară sălbatică, n-o să-mi fie teamă de nimeni, nici de oameni, nici de Dumnezeu! Am să azvîrl rasa de pe mine, am să iau pușca și am să omor pe cine mi-o ieși în cale. Adică de ce s-o omoare Dumnezeu pe Mariori? Ce i-a făcut ea? Era pe lume o făptură rai nevinovată, mai cuminte, mai bună ca dînsa? Întâi și întîi, am să-l omor pe Manolios; dinele ăsta mi-a .adus pierzarea! Dacă nu l-a. spînzurat aga, o să-l spînzur eu! Face pe sfîntul, pe mucenicul, pe eroul, și cînd colo e vîndut Moscovei 1 Trădător, ateu, bolșevic 1

174

Spumega; strînse pumnii, îi ridică deasupra capului Ini Mihelis și urlă:

— piei din fața mea. sa nu te mai vad I Pleacă , \_aici, că de nu, îmi zdrobesc capul de perete!  
Se rostogoli jos, pe pietrișul curții, cu gura plină de

bale- In casă nu era nimeni; Mihelis se aplecă, își încorda puterile și-l ridică de jos, îl duse înăuntru și întinse pe canapea. Apoi intră în bucătărie', umplu un pahar de apă și i-l aduse. Părintele Grigoris luă repede paharul\* bău cu înghițituri mici, deschise ochii,  
— Mihelis, murmură el, sînt un om pierdut. Dura" nezeu mă lovește dxept în față, dar nu pot să mă căiesc niciodată, nu pot.. Nu pot să iert pe nimeni, pe ni-  
iBeni! Du-te, nu vreau să te mai văd!  
Se învioră din nou, se ridică, ieși afară, străbătu curtea, și deschise poarta.  
.— Du-te, și să nu mai calci în casa mea! spuse &\ trîntind poarta cu putere în urma lui Mihelis,  
Mibelîs rătăcea pe ulițele satului, ca și cum picas« atunci, pe neașteptate, într-un loc necunoscut, ca și cum umbla printr-o lume de năkiciri și vedea pentru îfrtîia oară aceste case, aceste dughene și platanul din piață, Cînd trecu prin dreptul casei părintești, se opri și o privi îndelung, de parcă se străduia să-și amintească ceva.. Dădu să intre pe poartă, dar îl cuprinse deodată groaza, ca și cum în mijlocul curții, dintre bu-ruienile ce crescuseră acolo sălbatic, un mort înalt și gras întindea brațele și nu-l lăsa să intre... I se zbîrîi părul în cap; grăbi pasul și plecă. O clipă, i se păru că vorbele cumplite ale preotului; „Tu l-ai omorît; tu..." se transformaseră în oameni, în morți, în schelete, și-l goneau din urmă, pas cu pas.

La marginea satului se opri, „De ce am venit aici?  
sf 'ntr,ebă eJ. De ce?? Eram furios; acum de ce nu mai  
sînt?'" Deodată, chipul lui Mariori îi apăru în faţă, ri-  
175

dicîndu-se în văzduh palidă, cu ochii mari deschişi, Cu  
o batistă roşie la gură... „Satul ăsta-i plin de morţi, îşi  
spuse el, plin de năluci; mă duc de-aici."

Cerul se mohorî; soarele se ascunse în nori; vîntul  
se stîrni pe neaşteptate; arborii începură să se clatine;  
frunzele ce dădeau în veştejit se^ scuturară şi pămîntul  
se umplu de pete galbene, ca un trup ma.re, bolnav.  
Cîţiva săteni trecură pe drum; se făcură că nu-l vad  
pe Mihelis şi cotiră repede pe uliţa cea mai apropiată.  
Un copil întoarse capul, îl văzu şi începu să plîngă şi  
să ţipe. O batrînică deschise poarta, se uită după el, îşi  
făcu cruce şi închise numaidecît poarta la loc. Bătrî-  
nica se duse după moşneagul ei, care umbla prin cuite  
în căutarea unei raze de soare, să-şi încălzească mădu-  
larele amorţite.

— Fostul nostru boieraş e afară, în uliţă, îi şopti ea.  
Dacă l-ai vedea... Ți se rupe inima de milă. În ce hal  
a ajuns, Doamne păzeşte I A slăbit, a pălit şi axe nişte  
ochi sticloşi...

Bătrînul clătină din cap.

— Aşa-i trebuie, spuse el. Şi-a împărţit averea şi  
acum rătăceşte pe uliţi... E desculţ?

— Nu, mai are încă ghetele-i vechi... Săracul de el, nu degeaba zice lumea că-i cam într-o doagă l

— S-a terminat cu neamul lui Patriarheas! făcu bătrînul rînjind. Au supt lumea, și acum, iată unde au ajuns! Orice s-ar zice, Dumnezeu îi drept, știe el ce face! Ascultă, femeie: mîine-poimîine, cînd o începe să bată pe la porți, dă-i o bucată de pîine. Așa, o să putem spune și noi, că am miluit pe unul din neamul lui Patriarheas! Se închină și murmură, cu satisfacție: Slava ție, Dumnezeule!

Cîteva tunete bubuiră în depărtare. Vîntul se răcori; mirosea a ploaie. Mihelis se zgribuli.

— Mă duc să-l caut pe Ianacos! hotărî el deodată și intră din nou în sat.

176

începură să cadă picături maxi de ploaie; ulițele erau acum pustii. Trecînd prin fața casei văduvei, se opri, împinse poarta; în curtea părăsită, garoafele roșii se veștejiseră. Mihelis intră în casă; oamenii furaseră Țoalele, scaunele și singura la.dă pe care o avea văduva; îi stricaseră patul și scosaseră din balamale toate canatele ferestrelor; numai unul singur mai rămăsese, și-l trîntea vîntul, făcîndu-l să scîrțîie strident. Trecătorii de pe drum luaseră obiceiul să se abată în această casă și să-și facă treburile prin colțuri, să stropească pereții...

— Sărmană Gaterină... murmură Mihelis. Cîte plăceri ai dat bărbaților, cîte plăceri ai avut de la ei î Cîte o fi văzut și auzit această odaie păraginită! Ah, scîrnavă mai e lumea asta!

Un șoricei chițcăi undeva; se vîrîse în tavanul de trestie, pe care-l rodea cu patimă, ca și cum Dumnezeu i-ar fi dat să îndeplinească această sarcină, plătindu-l cu ziua și fixîndu-i un termen pînă cînd s-o gate; și șoricelul se zorea să-și ducă sarcina la bun sfîrșit.

Mihelis închise ușa în urma lui și se îndreptă spre casa lui lanacos. Pe drum, își spunea în sinea lui: „Mai degrabă o să intre Caterina în rai, cu toate desfrînările ei, decît părintele Grigoris, cu toate odăjdiile lui preoțești... Poate că ea a și intrat, și acum stă de vorbă acolo cu Măria Magdalena...” Cu inima ceva mai liniștită la gîndul acesta, bătuse în poarta lui lanacos.

De cum mijise de ziuă, lanacos intrase în grajd, pentru a-și lua rămas bun de la măgărușul lui. Făgăduise să-l dea izgoniților de pe Sarachina, dar în ajun primise un bilețel de la moș Ladas: „Sau îmi dai înapoi cele trei lire, sau îți iau măgărușul. Fă-ți bine socoteala, dacă nu vrei să te bag în pușcărie.”

Strîngea îu brațe gîtul cald și lucios al măgărușului,

îi' vorbea și îl bocea, îl mîngîia cu vorbele cele mai duioase:

— Scumpul meu iusufachi, oamenii sînt răi și pix\* mașî și vor să ne despartă. Cine-o să mai vină, Iusu\* făclii, în fiecare dimineată, să-ți vorbească, să te dez-mierde și să-ți umple căldarea cu apă limpede și ieslea cu fîn? Cine o să se mai ducă la cîmp să-ți aducă iarbă cu rouă ca să te răcorești?... Nu te-a, veam decît pe tine pe lumea asta! Zău dacă-mi păsa de toate necazurile pe care mi le făceau oamenii și de toate răutățile pe care mi le spuneau ei 1 Ii ascultam și zîmbeam, fiindcă știam că, întorcîndu-mă acasă, te găsesc aici pe tine, dragul meu Iusufachi, așteptîndu-mă și întîmpinîndu-mă eu ochii tăi nevinovați și dînd din codița ta, bucuros... Și știam că aveam să pornim amîndoi, tu înainte, eu în urma ta, să colkf-dărn satele, să ne vindem marfa și să cumpărăm alta, cîștigîndu-ne astfel în mod cinstit, cu sudoarea frunții noastre, pîinea. cea de toate zilele,.. Și acum, ce-o să te faci tu în nninile ciufutului ăluia de zgîrcit, care vrea să ne despartă? Ce-o să mă fac eu, singur pe lume? S-a zis cu noi, Iusufachele meu scump! Bles^ temui să cadă asupra oamenilor răi, asupra lirelor lor și asupra soartei care ne-a făcut săraci și fără apă-^ rare împotriva nedreptății... Adio, dragul meu Iusu-fachi...

Se aplecă și SSrută gîtul cald și lucios al animalului,

își trecu încet, adânc, mâna prin puful alb de pe burta lui, îi mângâie crupa, îl trase de coadă, cu ochii plini de lacrimi... Iusufaelii, fericit de mângâierile stăpânului său, întorcea cu mândrie capul, dădea din coadă și necheza dulce și șăgalnic.

Se auzi o bătaie în poartă. Ianacos tresări speriat, dar când îl văzu pe Mihelis îi veni inima la loc.

178

— Bună ziua, Mihelis, spuse el ușurat, cu ochii tocă măriți de spaima prin care trecuse.

Ce-ai pățit, dragă Ianacos? întrebă Mihelis.

Plîngeai? ,

Ianacos își șterse ochii, rușinat.

— yii se pare că am dat în mintea copiilor, spuse el. Îmi luam rămas bun de la măgărușul meu... Mi-l ia' moș Ladas, înghiți-l-ar pământul să-l înghită!

Și-i arată lui Mihelis răvașul pe care-l primise,

— Ai ceva de mâncare? întrebă Mihelis. Mi-e foame.. Am plecat din zori de la munte și, iată, se apropie amiaza. Ascultă, Ianacos, o să mă duc chiar acum la moș Ladas; măgărușul e al Sarachinei, așa că n-o să-l ia el!

Ianacos dădu din cap neîncrezător; aflase că popa se înțeleșese cu aga, că-i scrisese și mitropolitului și că n-o să-l lase pe Mihelis să hotărască de soarta moștenirii înainte de a se face judecata, spre a se ști dacă

semnătura lui e valabilă sau nu. Tot satul era gata să depună mărturie mincinoasă cum că feciorul lui Patriarheas nu era în toate mințile.

— Dacă mi-l ia, zise pe neașteptate marchitanul, să nu-mi spună mie Ianacos dacă n-am să-i dau foc la gospodărie!

Intră în casă, prăji niște ouă, aduse pîine, struguri și brînză. Ploaia încetase. Se așezară amîndoi în curte, în fața grajdului, și începură să mănînce. Măgărușul mînca și el alături de ei, fericit de tovărășia lor.

— Ce bine ne simțim așa, toți trei laolaltă! suspină Iana,cos. Și cînd te gîndești că ciufutul de bătrîn vrea să ne despartă...

— Mă duc chiar acum la ei, spuse Mihelis, ștergîndu-și buzele.

Și se ridică.

— Dumnezeu să fie cu tine, Mihelis 1 Vezi, fă tot ce poți...

12\* m

Moș Ladas ședea jos, pe pămîntul din casa, cu picioarele încrucișate sub el, alături de băbuța lui, în fața mescioarei scunde și mîncau. Chira. Penelopa lăsase lîngă ea, pe un scăunel, ciorapul la care împletea, și arunca în gură, ca într-o gaură, dumaticuri mici, pe care le mesteca încet, plictisită, fără să scoată o vorbă. Moșneagul ei avea chef de vorbă și turuia de



unul singur:

— Toate merg bine, dragă Penelopa, Domnul fie lăudat! Popa e un drac în sutană; l-a îmbrobodit pe agă, i-a scris și mitropolitului. Ai să vezi că averea, bătrînuîui Patriarheas o să intre repede în mîinile mele. Cică o s-o ia comuna! Aș!... Nu da ascultare la ce spun oamenii, dragă Penelopa, că eu m-am aranjat cu popa; o să scoatem totul la mezat; popa o să-și ia partea lui — ticălosul voia să înghită totul numai dînsul; da,' ce credea el, c-o să-l las? — eu o să-mi iau partea mea. Am căzut la învoială: să împărțim para, pe din două. Peste cîteva zile o să pun mina și pe măgărușul lui lanacos, afurisitul; urechia,-tul o să fie al tău, dragă Penelopa; o să-l încalecă, ca să te duci să te plimbi pe moșiile noastre. E un dobitoac liniștit, blînd, bine hrănit, și are un samar mic — l-ai văzut? — moale ca puful; o să stai pe el ca o regină! N-avem nici copii, nici căței, dragă Penelopa, nici o belea, nici o cheltuială, sîntem niște regi î Ah, de-aș mai trăi încă o sută sau două sute de ani, tot Licovrisi ar cădea în ghearele mele. Știi de ce 't Fiindcă toți oamenii de-aici sînt fuduli și zăpăciți, își fac haine și ghete noi în fiecare an, și toarnă la copii. Toate astea cer cheltuieli mari; or, banul e rotund și se rostogolește... Pe cînd noi... În sănătatea ta, draga mea Penelopa!

își umplu paharul ou apă rece și-l goli dintr-o în-

ghițitură, plescăind din limbă cu plăcere.

180

— Doi bani nu face vinul pe lângă apșoara lăsată de Dumnezeu! spuse el.

Mihelis împinse poarta fără să mai bată și intră în curte. Moș Ladas, cum îl văzu, se bosumflă. „O fi voind să se certe, se gândi el; nu-mi place mutra lui; s-o fac pe prostul!”

— j?ii binevenit, boier Mihelis, îl întâmpină el.

Șezi. Gîndesc că ai mîncat.

Chira Penelopa se ridică, strînse masa, luă ciorapul, se așeză într-un colț și începu să împletească.

— Preacinstite fruntaș, spuse Mihelis, ce-ai de gînd să faci cu toate ogoarele, viile, măslinii, casele și cuferele pline de aur pe care le-ai adunat? Ai să le iei cu dumneata în mormînt? Ești cu un picior în groapă și tot nu te-ai mai săturat? Acum vrei să iei cu japca și măgărușul sărmanului de Ianacos... Nu ți-e frică de Dumnezeu? Nu ți-e rușine de oameni?

„Pe legea mea, își zise în gînd bătrînul, scărpinîndu-se în capul țuguat, pare-mi-se că într-adevăr și-a pierdut mințile: iată-l că amestecă din nou pe Dumnezeu în treburile mele. Să-l iau cu duhul blîndeții, că de-l apucă furia e în stare să-mi tragă vreuna...”

— Dragă Mihelis, răspunse el ou o voce dulce și plîngăreață, ce vrei să fac? Ce-i drept nu-i păcat: îmi

datorează trei lire turcești de aur. Spune-mi, ce vrei să fac? Am și eu nevoi, ca toată lumea...

— Uite, să-ți fac un act cum că ți le datorez eu; am să-l semnez...

Bătrînul tuși.

— Gurile rele spun, dragul meu Mihelis, să-mi fie cu iertare, că, pentru moment, semnătura ta... Nu te supăra, pentru numele lui Dumnezeu! Eu, unul, nu cred nimic din toate astea; dar, vezi tu, omul e o mașinărie gingașă; e de ajuns să slăbească un șurub... Mihelis sări în sus; apucă scăunelul pe care ședea și-l trînti cu putere de pămînt, „Așa cum merg kicru-  
181

rile, gîndi el, sînt în stare să mă scoată nebun." Se apropie de bătrîn, cu ochii holbați, roșii de mînie. Moș Ladas se retrase de-a-ndaratelea, pînă în colțul odăii, puse mîna pe clanța ușii și-și aruncă ochii în curte... „Slavă Domnului, își zise, poarta e deschisă; la nevoie, fug în uliță..."

— Dacă ai fi avut să-mi dai bani peșin... se smiorcăi el.

— O să mă duc acasă, hodorog bătrîn, să ți-i aduc! strigă Mihelis, apropiindu-se din ce în ce mai mult de moșneag. Zgîrie-brînză, cămătarule, tîlharule!

— Casa tatălui tău a fost pecetluită astăzi cu ceară roșie de agă... făcu bătrînul, care însă își mușca

numaidecât limba...

„Nu trebuia să i-o spim, nu trebuia... O să se facă foc și pară! Dar acum e prea târziu, gata, ani pățit-o 1" Mihelis se luă cu manile de cax>; simțea că-i plesnește țeasta de furie.

— Pentru numele foii Dumnezeu, strigă el, o să înnebunesc! Vorbește limpede, moș Ladas! Care va să zică, sînt gonit din casă tatălui meu?" Asta Ie întrece pe toate! Axn să iau un bidon cu gaz, am să stropesc satul și-am să-i dau foc! Nu fugi, zgripturoi bătrîn! Unde te duci? Stai aici, nemernicule!

Se repezi să pună mîna pe el, dar bătrînul, dintr-un salt, fu afara. Mihelis fugi după el, îl ajunse la poartă și-l înhață de ceafă; bătrînul căzu în genunchi și începu să ție ca din gură de șarpe.

— Cine-a pus la cale una ca asta? Popa?

Aga? Tu?

— Nu, mi eu, dragă Mihelis, om eu! întreab-o și pe Penelopa mea; eu am stat acasă, ou ușa încuiată...

Tot ce știu e din auzite doar. Întreab-o și pe Penelopa... Cică, azi-dimineată, aga s-a dus la tine acasă cu părintele Grigoris... O să vină, cică, și mitropolitul de la târg ou doctori...

182

Mihel avu o tresărire:

— Doctori?

—\_ Lasă-mă, dragă Mihelis, fii indurător, nu mă «trînge... Am să-ți spun totul; nu mă gîtui!

Mihelis îl ridică de ceafă și-l puse să stea în pi-  
01—. Vorbește, ticălosule! Spune-mi totul! Totul I  
— Penelopa, dă-mi un pahar de apă... Mă înăbuș!  
Dar chira Penelopa împletea la ciorapul ei și nu se  
urni de pe scaun; împletea de zor, zîmbind liniștită,  
neclintită, absentă din lumea aceasta.

— Lasă-mă să închid poarta, să nu ne audă vecinii,  
spuse bătrînul.

O zbughi în uliță și începu să fugă la vale de-i  
sfîrîiau călcîiele, strigînd în gura mare:

— Săriți 1 Ajutor 1 Ajutor 1 Mihelis vrea să mă  
sugrume!

Porțile din jur se zăvoriră cu groază. Moș Ladas  
alerga și țipa, împrăștiind spaima în sat. Ajunse la pă-  
rintele Grigoris; popa apăru în poartă.

— Ajutor, părinte! Pe Mihelis l-au apucat pan-  
daliile, vrea să mă gîtuiască! Lasă-mă să intru, să mă  
odihnesc.

Dar popa se propti cu amîndouă mîinile în poartă și  
nu-l lăsă să treacă.

— Fugi, moș Ladas, îi spuse el, strigă cît poți mai  
tare, ridică satul în picioare! Haide, du-te, strigă tare,  
să audă toată lumea, să vadă cu ochii lor. Haide, nu  
mai sta, fugi 1

Și-i închise poarta în nas.

Ploaia începu din nou. Ladas înțelese șiretlicul popii; alerga, alerga cât putea, se oprea la fiecare colț și țipa cât îl ținea gura. Găsise pe jos un capăt de funie și-l arăta peste tot, ca mărturie de nedezmanțit;

183

— Mihelis a venit să mă sugrume, uite funia 1 Săriți fraților 1 Ajutor! Deschideți-mi o poartă ca să intru î Vine, vine Mihelis! Vine cu un bidon de gaz!

Dar cum se deschidea o poartă, fugea mai departe și continua să strige cât putea:

— A luat un bidon de gaz ca să dea foc satului!

Săriți 1 Ajutor 1 ,

Tot satul fu răscolit. Cîțiva țărani puseră mîna pe pușcoacele lor vechi și se pitiră în dosul porților, cu degetele pe trăgaci. Aga apăru în cerdac.

— Să se ducă doi bărbați cu brațele vînjoase sa-i prindă! Unde-i Panaiotaros?

— La ordinele dumitale, agă!

Aga îi aruncă de sus o frînghie:

— Ține ici 1 Du-te de-l prinde și să mi-l aduci aici legat cobză. Și ascultă, Panaiotaros: începînd de astăzi, te iau la mine ca seiz. Ești vînjos, ursuz și cu păr roșcat: ai tot ce-i trebuie unui bun seiz. Stai, stai nițel, să-ți arunc fesul înaintașului tău blestemat. De-acum încolo să nu te văd decît cu fesul ăsta. Hai, să-l porți sănătos!

Aga smulse dintr-un cui fesul mare, xoşu al seizului spînzurat şi i-l azvîrli iui Panaiotaros.

— Na, prinde-l! Să-ţi aducă noroc!

Apoi se întoarse către Braimaehi, care fuma alene în spatele lui, scoţînd vaîuri de fum pe nări.

— Cred că acum l-au înnebunit de-adevărateîea, nenorocitul 1

— Cînd o să-mi aducă femeia? făcu năpîrstocul cu obrăznicie. Pe Mohamed, sînt gata-gata să înnebunesc şi eu 1

Panaiotaros prinse din zbor frînghia, apoi fesul roşu, şi porni în goană spre casa bătrînului Ladas.

Dar Mihelis nu mai era acolo. Plecase şi se fofila prin ulicioarele cele mai dosnice, de ruşine să nu-l vadă  
184

ii Porţile se zăvorau la trecerea lui, iar femeile tinau ca apucate.

C'nd ajunse h poteca ce urca spre munte, se opri .. fugg) gîfîind. După vijelia de mai înainte, acum l ua liniştit, monoton; muntele era învăluit într-o ^\*nză uşoară, cîmpia era înecată de ploaie. Mihelis se ^rT sti iSUţj o stîncă, aşteptînd să se mai liniştească P privea cu ochii încremeniţi cum ploua; asculta şi-roaiele de apă care curgeau la vale, revărsîndu-se din piatră în piatră. Pe nesimţite, gmdui începu să-i alerge după şiroaiele de apa, să se coboare cu ele spre cîmpie,

să se confunde cu ele. Se rostogolea și el la vale, creștea se umfla, primea afluenți din toate părțile, devenea cascadă și îneca satul. Pieptul lui Mihelis se înălța cu înfiorare. Din pământ se ridicau prin ploaie sumedenie de ființe, și vii și moarte, acoperite de sus pînă jos de glod; dinspre cîmpie se urca la deal încet, solemn, venind drept spre el, o procesiune nesfîrșită. În fruntea ei mergea un om mort, înalt, gras, cu un pîntece umflat, ailbasitru-verzud: boierul. Totul semăna cu Judecata cea din urmă: îngerii sunaseră din trâmbițe și viermii omenești scoteau capetele din noroiul lumii...

În zilele din urină, Mihelis citise Apocalipsul. Capul îi exa plin de îngeri, de trâmbițe, de femei desfrîmate care spurcau apele, de mări prefăcute în munți de sticlă și de călăreți urcați pe cai verzi, negri, albi și roșii, care înotau în sînge... Mihelis privea ploaia, asculta șiroaiele de apă, și tîmplele îi zvîcneau cu putere. Deodată, i se păru că întreaga lume se năruie. Se întuneca, începea să se însereze. Ploaia continua monotonă, cu încăpăținare, ou răbdare, rozînd și fărîmițînd pămîntul bucată cu bucată.

— Dumnezeu, numai tu ești nestrămutat! murmură Mihelis, și ochii i se umplură de lacrimi. Dacă  
185

n-ai fi tu, Doamne, în ce s-ar mai rezema omul? Căc'



totul se fărîmîțează, se năruie și se pierde. În ce s-ar mai rezema? În femeia pe care o iubește? În părintele care i-a dat viață? În oameni? Toate putrezesc, se fărîmîțează și se spulberă. Numai tu, Dumnezeule,' rămîi nestrămutat! Lasă-mă să mă rezem de tine! Ți» ne-mă bine, Doamne, căci simt că-mi pierd mințile 1 Părintele Fotis și Manolios așteptau de cîteva cearsuri în peșteră întoarcerea lui Mihelis; erau foarte îngrijorați.

— O să trebuiască multă luptă, părinte, ca să ne putem căpăta dreptul nostru, spunea Manolios. Dar mă întreb: face oare să irosim atîta timp pentru cele pămîntești?

— Face, face, Manolios! răspunse părintele Fotis, ai cărui ochi sclipiră în întuneric. Cîndva, spuneam și eu ca tine: de ce să lupt pentru cele pămîntești? Ce am eu ou această lume? Sînt un surghiunit al cerului și mă grăbesc să mă întorc în patria mea. Dar, încet-încet, mi-am dat seama de un lucru: că nimeni nu poate să ajungă la cer dacă nu izbîndește mai întîi aici, pe pămînt, și nimeni nu poate izbîndi pe pămînt dacă nu luptă cu îndîrjire, cu răbdare și fără să dea înapoi. Numai pe pămînt poate să-și ia omul avînt și să se ridice pînă la cer. Oameni ca popa Grigoris, ca Ladas, ca aga, ca bogătarii satului sînt forțe ale răului, iar menirea noastră este să luptăm împotriva lor; dacă depunem armele, e vai de noi,

aici, jos, pe pământ, și acolo, sus, în cer.

— Mihelis e prea gingaș, prea obișnuit cu traiul îndestulat; n-o să poată...

— O să putem noi. Mai întâi, să vedem ce vești ne-aduce astă-seară. Dacă sînt proaste, o să pornesc înîine la drum și-o să mă dac să-l caut pe mitropolit,

186

r? cer dreptul nostru. Se apropie iama și rai trebuie  
Tne găsească dezbrăcați și fără adăpost.

^—De-aș putea, mi-^aș da viața ca să scap sufletele  
se află în primejdie... murmură Manolios.

\*\*— g mai ușor să-ți dai viața o dată pentru tot-  
deauna, decît să ți-o dai picătură cu picătură în lupta  
A toate zilele. Dacă m-ar întreba cineva care druin  
duce la cer, aș răspunde: cel rmai greu. Să apucăm dar  
acest drum, Manolios! Curaj l

Manolios tăcu; își dădea seama că popa avea drep-  
tate dar era nerăbdător. Nu putea să uite nici acum  
bucuria dumnezeiască pe care o încercase atunci cînd  
pornise să-și sacrifice propria sa viață; această bucurie  
stăruia încă în el, foarte depărtată, ca iun paradis pier-  
dut; și apoi, lupta de toate zilele i se părea lîncedă,  
fără'strălucire. Era grăbit

Tăceau amândoi. Ascultau, ploaia care cădea și apa  
care susura printre pietre. Din cînd în cînd, un fulger  
sfîșia întunericul, raza lui pătrundea în peșteră și lu-

mina două chipuri palide, un gât, o rnînă, apoi numai-decît totul se cufunda din nou în beznă,  
Deodată, se auziră niște pași ce veneau repede pe cărare.

— E Mihelis! strigă Manolios, sărind afară.  
Cei doi prieteni se îmbrățișară pe întuneric, apoi intrară în peșteră.

— Fii binevenit, dragul nostru Mihelis! îl întîmpină părintele Fotis. Ce vești ne aduci de la Licovrisi?

—Că semnătura mea nu-i valabilă, că agii a pecetluit casa tatălui meu, c-o să vină niște doctori să mă vadă... și că Mariori e pe moaxte... Iată ce-aduc l N~aveți de ce vă plînge! Aveți destule de făcut, slavă Domnului!       •\*~

Se lăsă jos, se rezemă de stlacă și tăcu.

— N-aveți de ce vă plînge! repetă după o clipă, prefăcîndu-se că zîmbește. Mă întorc cu mîinile pline.

— Nu ne plîngem, răspunse preotul, înălțîndu-și capul. Să fii om înseamnă să suferi, să înduri nedreptatea, să lupți și să nu te lași doboxît! Noi n-o să ne lăsăm doborîți, dragă Mihelis. Mîine o să mă duc la tîrg și-o să lupt.

Mihelis dădu din cap.

— Fă tot ce te luminează Dumnezeu, părinte. Eu îmi încrucîșez brațele la piept; nu sînt în stare de ni-

mic... Pentru o clipă, acolo, jos, mă apucase turbarea, pornisem să-l gîtuiesc pe moșneagul Ladas, îmi venea să stropesc satul cu gaz și să-i dau foc; dar numai-decît, ca și cînd aș fi îndeplinit totul, m-am simțit copleșit de oboseală, de mîhnire, m-a cuprins frica și am luat-o la fugă.

— Lasă-ne pe noi să luptăm, părintele și cu mine, dragă Mihelis, spuse Manolios, strîngînd prin întuneric mîna prietenului său, care ardea.

Ploaia încetase. Părintele Fotis se ridică în picioare.

— Noapte bună, spuse el. Mă duc să mă oulc și să mă gîndesc la cele ce-avem de făcut mîine. O să por-nim dis-de-dimineată, Manolios.

Cu aceste cuvinte, preotul dispăru în întunericul nopții.

— Ah, grea e viața! oftă Mihelis. Am o rugămintă, Manolios: fiindcă mîine tot o să vă duceți la târg, treci s-o vezi pe Mariori și dă-i binețe din partea mea. Ni-mic altceva.

Se întinse în așternut și închise ochii, ca să-l vadă din nou pe tatăl său apărîndu-i în vis.

A doua zi, părintele Fotis și Manolios nu schimbă decît foarte puține vorbe pe drum. Cerul era mohorît, dar nu ploua. Cum însă în ajun plouase cu găleata, pămîntul era plin de băltoace, și cei doi drumeți înotau

desculți, prin noroi, înaintîrid cu greutate, unul după Trecură printre lanuri mănoase, cultivate din timpuri străvechi, printre livezi și vii; aci se întindea o cîmpie netedă, aci un tăpșan ușor ondulat. O clipă, spre răsărit, norii se răriră și apăru o fîșie de cer albastru, rîzătoare, caldă, plină de prospețime și blîndețe. Pe un dîmb străluceau două coloane antice de marmură.

— Toate aceste pămînturi au fost ale noastre odată... oftă Manolios.

Părintele Fotis se opri puțin, se uită la cele două coloane zdrumicate de vreme și-și făcu cruce, ca și cum

ar fi trecut prin fața unei biserici dărăpănate. Minteai fu năpădită de un fel de flăcări, dar nu rosti nici un cuvînt.

Preotul, cu sutana-i roasă, și Manolios, cu straietele-i de ciobaai croite grosolan, mărșăluiau tăcuți, fiecare cu cîte o trăistuță atîrnată de umăr. Cînd ajungeau în vreun sat, cîinii lătrau la ei, unele porți se deschideau, apăreau chipuri care îi priveau cu mirare, uneori le aruncau chiar cîte o vorbă bună: „Să vă dea Dumnezeu sănătate! încotro ați pornit? Cale bună!", apoi porțile se închideau numaidecît din nou, și cei doi soli ai sărăcimii, de care atîrna soarta tuturor sufletelor de pe Sarachina, se pomeneau iarăși singuri în mijlocul drumului.

La amiază se opriră sub un plop cu frunzele îngălbenite ca niște țechini de aur, ca să ia câte o îmbucătură și să-și îmbrospăteze forțele. Găsiră două pietre și se așezară pe ele. Ierburile din jur, plantele miroitoare, cimbrul, izmă sălbatică, jaleșul, săpunelul, biciuite de ploaia puternică din ajun, răspîndeau o mireasmă plăcută. Soarele zîmbi cîteva clipe și un curcubeu uriaș se întinse de la un capăt la celălalt al cerului.

189

Cu un surîs larg pe fața-i palidă și asprită, părintele Fotis contempla frumusețea de după ploaie a cerului și a pămîntului.

— Odată, începu să povestească el, -am întrebat pe ?un călugăr, pe părintele Sofronios, care trăia în pustnicie, departe de mînăstire, într-\*m schit, sus pe o stîneă prăpăstioasă: „Gum ai făcut, părinte Sofronios, de ai găsit calea izbăvirii?” — „Parcă știu și eu, fiule, mi-a răspuns el. Mi-a apărut așa, fără să-mi dau seama... Intr-o dimineață m-am sculat din pat; plouase mult în timpul nopții; și am privit pe fereastră. Asta a fost tot.” — „Numai atît, părinte Sofronios?” — „Ce vrei mai mult, fiul meu? L-am văzut pe Dumnezeu pe fereastra mea...” De atunci, de cîte ori mă scol dimineața și privesc pămîntul după ploaie, îmi aduc mereu aminte de acel pustnic sfînt. El trebuie să-și fi dat de

mult sufletul în mâinile lui Dumnezeu și acum se plimbă de bună seamă prin rai, și poate că, spre a-i face pe plac, Dumnezeu trimite ploaia, uneori, noaptea, chiar și în rai. .

Aceste cuvinte făcură ca văzduhul să fie străbătut deodată de o luminozitate fermecătoare. Manolios își simți inima pe de-a-ntregul răcorită.

— Mulțumesc, părinte, spuse el după o clipă de admcă tăcere. Eu îl caut pe Dumnezeu numai în mîmplări mari, în clipele grele; dumneata mi-l ai ați în fiecă clipă care trece. Eu îl caut în moartea nemi-loasă; dumneata mă faci să-l văd în lupta umilă de toate ziele. Abia acum înțeleg de ce ne ducem la tîrg și pe cine o să găsim acolo.

— Omul im găsește niciodată decît ceea ce caută. Noi, așa cum prea bine ai simțit-o și tu, dragul meu Manolios, o să-l găsim pe Dumnezeu acolo unde ne ducem; și-o să-l găsim nu așa cum îl înfățișează cei care nu l-au văzut niciodată — ca un moșneag cu obraji rumeni, care sade fericit pe niște nori pufoși

190

și poruncește — ci ca im glas mic, care țîșnește din măruntaiele noastre și declară război, ieri împotriva «ărintelui Grigoris și a lui Ladas, astăzi — poate — \*nrnotriva mitropolitului, iar mîine, orn trăi și-om vede... Te grăbești?

Porniră din nou la drum. Pe la chindii, ajunseră la târg. De departe, zăriră mulțime de cupole, de gîmii și două minarete, care se înălțau cu ardoare și grație spre cer. În momentul cînd intrau pe poarta cetății, auziră glasul muezinului, poruncitor parcă și totuși plin de o adîncă dulceață.

Niște nizami stăteau și păzeau poarta cetății. Străzile gemeau de turci care forfoteau în toate părțile și la tot pasul vedeai numai narghilele și bei, stînd turcește pe rogojini, și băiețandri rotofei, cu glasuri subțiri ca de fetițe, care cîntau manele și băteau în dairele... Turcoaice cu fețele acoperite de feregele călcau ou pași domnii, pline de taină și nuri. Turcălăi desculți vindeau cu »;ăte l ornice salepuri groase și aro-mate sau pi H i i...

Cei doi d : 'ă la un Ban ținut de niște creștini. Jos, hi\*. -. de măgari și catîri; sus, avea o odaie mai -iruri iungi de mindire de paie. Părintele F kvtea pe hangiu, chir Gherasimos — un -uraliv și pișicher, fost căpitan de corabie. aease ancora aici. În inima uscatului, unc . . e la bătrînețe cu o fiică a Anatoliei, vuirii >.! h. sasă, care-i, făcuse o casă de copii. Acest ,:ir Cu;,isimos deschisese un han; femeia gătea niiricășuri, iar el se ciondănea toată ziua cu oamenii și dl Cioacele," lovind cu pumnii, glumind și înjurînd pe: t . lumea. Era gras,chel, și avea o



burtă enormă, <?. l împiedica, așa cum spunea el, să vadă cu ochii i- ? iacă-i bărbat sau femeie...

E>e îndată e? ri pe părintele Fotis, se repezi de la tejghea și alt;; ,.: ,ă-î întâmpine.

lin

?— Ai picat la tanc! strigă el voios. Taman aveam nevoie de dumneata, taică părinte! Am săvârșit iar un fpăcat greu; alaltăieri, un marchitan și-a uitat aici punga, doldora de lire de aur, și eu i-am dat-o înapoi • de atunci sufletul meu nu-și mai găsește liniștea; care va să zică, a păcătuțit, sărmanul, și-i vine să crape de ciudă!

Dar părintele Fotis n-avea chef de glume.

— O să rămînem două zile aici, chir Gherasirnos spuse el. Dă-ne două porții de mîncare și două așternuturi curate, să dormim... Bani n-avem; scrie toate cheltuielile ce le facem la condică; o să-ți plj. tesc totul într-o zi, căpitane.

— Cine-ți cere bani, taică părinte? spuse fostul lup de mare, izbucnind în rîs. Dacă n-ai sfinția-ta, în schimb au gospodarii evghenicoși, care trag la hanul meu; o să le iau lor dublu, și-o să fiu plătit și pentru dumneata, ba chiar cu prisosință; iar de-o să mai găsesc vreo pungă, n-o s-o mai dau înapoi... Fiți bineveniți! Astă-seară o să mîncăm împreună; dumnea-voastră nu sînteți mușterii, sînteți oaspeții noștri... Hei,

Crustalenia!

O anatoliotă impunătoare, cu ochi mari migdalați, apăru din bucătărie cu o cratiță în mână.

— Sărută mîna părintelui! porunci chir Gherasimos. Astă-seară am să mănînc cu dînsul. Ai priceput ce vrea să zică asta: antricoate de porc!

Chira Crustalenia se apropie legănîndu-și șoldurile, sărută mîna popii, apoi dădu să se întoarcă în bucătărie.

— Hei, unde fugi, nevestică? îi strigă chefalonitul cu un accent șagalnic. Stai nițel, să te vedem, că doar nu te mănîncă nimeni!

Și făcînd cu ochiul către părintele Fotis, o întrebă:

— Ia să ne spui, cîte pere încap într-un desăgel?

192

— Nu ți-e rușine, om bătrîn ce ești 1 făcu femeia, Și intră în bucătărie bombănind. Chir Gherasimos se prăpădea de rîs.

.— Eh, ce ți-e și cu muierile astea I pufni el. Nu știu ce scrie 3a Sfînta Scriptură, dar eu știu una și bună: că Dumnezeu l-a creat pe bărbat, și Dracul pe femeie. Vreți să vă dovedesc? Am întrebat toată lumea cîte pere încap într-un desăgel și nimeini n-a fost în stare să-mi spună. Dar nevastă-mea, bașoldina, a ghicit: două, mi-a răspuns ea, două 1 Auzi, a dracului muiere I A brodit-o la fix!

A doua zi dimineată, părintele Fotis își făcu cruce, apoi, în sutana-i sărăcăcioasă, roasă, și desculț, se îndreptă spre mitropolie. O țărăncuță durdulie veni și-i deschise poarta; îl cercetă din ochi pe popă, îl văzu cu mâinile goale și strîmbă din nas. Îi spuse că nu se vine așa de dimineată: vlădica nu s-a sculat încă.

Părintele Fotis se așează pe banca de piatră .din curte și așteaptă.

Unul cîte unul, soseau și alți oameni, bărbați și femei, fiecare cu peșcheșul în mînă — un coșu'ieț cu ouă, un iepure de casă, o roată de cașcaval sau o găină. Țărăncuța durdulie le lua, zîmbea, și le ducea înăuntru; apoi dădea noului sosit un scaun sau un scăunel, după peșcheșul adus.

— Nepoata lui... şușoti un bătrînel.

După vreun ceas, în curte se răspîndi din gură în gură zvonul că mitropolitul se trezise din somn: unul auzise un pat scîrțîind, altul auzise un tușit, altul cum își făcea gargara de dimineată.

— Acum bea un ou ca să-și dreagă glasul... Își dădu cu părerea bătrînelul.

Toți ceilalți dădură din cap cu respect și ridicară sfioși ochii în sus, spre fereastra cu obloanele trase. Se

13 — Hrlstos răstignit a doua oară — voi. II

193

auzi o tuse puternică, apoi niște smiorcăieli prelungi

niște grohăituri ușoare, și la urmă un zgomot de apă care curgea.

— Acum se spală... explică și de data asta bătrânelul.

Toți ceilalți tăceau și ascultau cum preasfântul își spăla trupul.

După încă un sfert de ceas, se auzi un zornăit de cești, farfurii, tacâmuri și un zgomot de scaune mutate dintr-o parte într-alta.

— Acum își bea cafeaua...

Peste încă o jumătate de ceas, se auziră niște strugate ascuțite, urmate de plânsete.

— Acum își bate nepoata... "•"?

Nu mai trecu mult și se auzi cum scârțâie scara și cineva care își suflă zgomotos nasul.

— Acum coboară! spuse de data asta, ceva mai tare, bătrânelul, care se ridică dintr-o mișcare.

Toată lumea se sculă în picioare și-și aținti ochii la ușă. Răsună o voce puternică de bas:

— Anghelichi, cine a venit întâi? Să poftească! Ușa se deschise; tînăra fată durdulie apăru în dieptul ei, cu ochii înroșiți, și-i făcu semn părintelui Fotis să se apropie. Acesta înainta și intra pe ușa care se închise iar.

Mitropolitul stătea în fața unei mese rotunde; eră bondoc, bine legat, cu o barbă căruntă, scurtă și creață, și cu un neg pe nas. Semăna cu un rinocer.

•— Te ascult, rosti el. Dar fii scurt! Pare-mi-se că te-am mai văzut; nu ești tu bejenitul? Spune!  
O clipă, părintele Fotis se gândi să plece; să plece, trântind ușa. Acesta să fie oare reprezentantul lui Hristos? Asta-i omul care predică semenilor lui dreptatea și iubirea? De la asta așteaptă el dreptate?...  
Dar se stăpîni; își aduse aminte de copiii de pe Sa-

rachina și de iarna care se apropia. Deschise gura să vorbească, dar mitropolitul întinse mîna și-l opri: Altădată, zise el, cînd o să mai vii în fața mitropolitului, să te-ncați cu ghetetele.

^ — N-am, răspunse părintele Fotis. Am avut, dar acum nu mai am; îți cer iertare. Și Hristos umbla desculț, înalt preasfințite.

Mitropolitul încreți din sprîncene.

—. Mi-a vorbit de tine părintele Grigoris, zise el clatinînd din cap amenințător. Se pare că vrei să faci pe Hristosul și să aduci dreptate și egalitate pe lume... Nu ți-e rușine? Vrei să nu mai fie nici bogați, nici săraci și, desigur, nici mitropoliți... Răzvrătirile 1 Tîmplele preotului începură să zvîcnească; își strînse pumnii, dar își aminti din nou de Sarachina și se stăpîni. Nu răspunse nimic.

— Ai terminat Școala de teologie din Halchi?

— Nu, înalt preasfințite.

— Atunci cu ce drept vorbești? Nici nu vreau sa\*

discut cu un popă ca tine... Ai venit să-mi ceri vreun  
.hatîr, desigur. Hai spune, ce vrei? Dar repede, mai  
sînt și alții care așteaptă. Și măsoară-ți cuvintele!  
— N-am venit să-ți cer vreun hatîr; am venit să-ți  
eer dreptate.

— Privirea ta e plină de trufia lui Lucifer 1 Lasă-ți  
ochii în jos și vorbește!

Părintele Fotis privi în jurul lui: rafturi pline de  
cărți legate în aur; la spatele mitropolitului, agățat  
în perete, un Hristos răstignit; iar în fața lui, o pic-  
tură, mai mare decît imaginea lui Hristos, care-l re-  
prezenta pe vlădică în odăjdiile lui de mitropolit bro-  
date cu fir de aur, cu mitra grea pe cap, cu cîrja-i  
înaltă. Părintele Fotis tăcea; simandicoasa față biseri-  
cească se enervă.

Părinte, sau vorbești, sau pleci. N-am vreme de  
pierdut!

195

— Nici eu, înalt preasfințite. Flec. Aveam de gînd  
să-mi cer dreptul, dar acum am înțeles; am să-l cer  
de la el 1

Și arată cu degetul spre crucifixul din dosul mitro-  
politului.

— De la cine? făcu acesta, întorcîndu-și capul  
spTe peretele din spatele lui.

— De la Hristos cel răstignit.

Mitropolitul nu se mai putu stăpîni și bătu cu pumnul în masă.

— Are dreptate părintele Grigoris, ești bolșevic I

— Da, dacă este și El 1 răspunse popa, arătînd din nou spre crucifix.

— Anghelichi 1 strigă mitropolitul.

Nepoata durdulie apăru în ușă.

— Uitare bine la acest popă. Altădată, dacă o mai yeni pe-aici, să nu-l mai lași să intre.

— Dumnezeu o să ne judece, înalt preasfințite, rosti caia părintele Fotis. O să vină o zi cînd o să na înfățișăm în fața Mîntuitorului amîndoi desculți. Rămîi cu bine 1

Deschise ușa și plecă.

Rătăci ceasuri întregi prin oraș, intră în piața acoperită din centru, se opri în curtea gîmiei, trecu peste un pod boltit, se pomeni într-o grădină, se întoarse, pomi din nou pe străzi. Se uita, privea peste tot, dar nu vedea nimic. Urechile îi vîjîiau, ochii i sa încetoșară. Nu vedea nimic; se gîndea la mitropolit, la copiii de pe Sarachina și la iarna care se apropia.

Fără să-și dea seama, se trezi deodată în fața hanului lui Gherasimos. Intră. Manolios nu era acolo,

— Păsărică a zburat! îi strigă hangiul. A plecat și el dis-de-dimineată să se plimbe.

Părintele Fotis se lăsă pe o laviță, frînt de oboseală; i se părea că se întoarce tocmai de la capătul

lumii. Se rezemă de perete, închise ochii și oftă adânc.  
196

În același timp, Manolios stătea la căpățiul lui Mariori și se <sup>TM</sup>ta ^a ea t^cut > ° prinsese cu puțin înainte somnul, și Manolios aștepta nemișcat să se trezească... .. a

Se uita la ea, și mima în piept l se stringea: tata slăbise, două cearcăne mari vinete îi înconjurau ochii, fata îi era palidă, străvezie, pielea i se lipea de oase.; umerii obrazilor, bărbia, fruntea i se ascuțiseră, ca și cum pământul începuse să-i sugă și să-i roadă chipul încă de pe-acum. Fata aceasta se înălțase pentru o clipă din pământ, se jucase, râsese, plînsese, se logodise, luase în mână paharul plin, dar, înainte de a apuca să-și atingă buzele de el, pământul o chema din nou la sine...

Deodată, Mariori suspină, deschise ochii și-l văzu pe Manolips.

— Bine ai venit, Manolios, rosti în șoaptă. El te-a trimis?

— Da, Mariori. Mihelis.

— Te-a rugat să-mi spui ceva?

— Da, Mariori; multe salutări.

— Atît?

— Atît.

Mariori zîmbi cu tristețe și amărăciune.



— Ce altceva mi-aș mai dori acum? Salutări, atîta mi-e de ajuns, întoarse capul în partea cealaltă; o podidiră lacrimile. Dar se stăpîni, își înăbuși pînusul și întoarse din nou fața spre Manolios.

— Am să te rog și eu ceva, Manolios, spuse ea. Căută sub pernă, găsi și scoase o foarfecă.

— Ajută-mă să mă ridic puțin, dacă vrei.

Manolios o luă de subsuori, îi puse perna la spate și o rezemă de vergelele patului. Mariori își trase năframa de pe cap, apoi dezlegă panglica neagră de mătase, care îi lega cele două cozi groase. Deschise foar-

197

feca și încercă să taie cele două cozi; dar, deși își puse toată puterea, nu izbuti.

— Nu pot, spuse ea. Nu pot, Manolios; ajuta-mă. I

— Vrei să le tai? făcu Manolios înspăimîtat.

— Taie-le tu! zise ea cu o voce înecată.

Manolios luă în mînă cozile calde, vii încă. ale tinerei fete; brațul îi tremura.

— Taie-le! spuse încă o dată, Mariori.

Manolios auzi clămpănîtul foarfecii, care tăia o cosiță, apoi alta; se înfiora, ca și cum ar fi tăiat carne vie.

Mariori luă cosițele, care-i umplură pumnii, și le privi cîteva clipe, mișcîndu-și încet capul ou părul

ciuntit. Deodată, nu se rmai putu stăpîni și izbucni în hohote de plîns. Se plecă, își șterse lacrimile cu cosițele, pe urmă luă năframa, le înfășură încet, cu băgare de seamă în ea, ca și cum ar fi înfășat un pruneuleț mort și foarte drag; după aceea înnodă colțurile năframei și o întinse lui Manolios.

— Ia-le, zise ea, și dă-i-le lui. Și spune-i așa: Mariori îți trimite salutări. Atît,

## XVII

„Totul e bine, totul e bine, murmură în sinea lui părintele Fotis pe drumul întoarcerii, înotînd prin noroaie. Totul e bine, fie numele Domnului lăudat!" Manolios pășea în urma lui, cu ochii în pămînt. Îl trecea un fior rece de cîte ori se gîndea la năframa albă și la cele două cosițe din traistă, ca și cum ar fi purtat în spinare o moartă...

Cerul se întunecă, deveni amenințător, se auziră cîteva bubuituri de tunet; ploaia începu iar să răpăie tare, cu violență.

— Totul e bine, totul e bine! spuse cu glas tare părintele Fotis, grăbind pasul.

Acestea fură singurele cuvinte ce-i ieșiră din gură. Își plecase capul în jos și fugea cu pași iuți prin ploaie. Un cîrd de cocori trecu pe deasupra lui; dar nu ridică ochii să-i vadă. Alerga înainte. Abia spre seară, cînd se zări, în sfîrșit, prin ploaie, piscul ascu-

țit al Sarachinei, se întoarse către Manolios și-i zise:  
— Vom avea de luptat, Manolios. Într-o parte vor  
fi toți oamenii — mitropoliți, popi, fruntași, un no-  
rod orbit; de cealaltă parte, noi, singuri, o mână de-  
desculți, și Hristos. Dar nu te teme; o să biruim!  
Și, pornind să înoate mai departe prin noroaie,  
pufni în râs:

— Mă întreba, auzi colo, de ce nu m-arn încălțat  
cu găietele! Pun rămașag că la fel trebuie să-l fi în-  
trebat și Caiafa pe Hristos.

Și începură să urce coasta Sarachinei.

De două zile, Mihelis umbla tehui încoace și încolo  
fără să-și găsească liniștea. Nu îndrăznea să se mai  
culce în așternutul lui ca să doarmă; cum așipea pu-  
țin, îi apărea tatăl lui în vis, aprig, rnînios, gol pușcă.  
„Cred că dacă o să mai stau cîteva zile singur, o să  
înebunesc de-a binelea", își spunea în gînd, cutremu-  
rîndu-se. Lua Evanghelia, o deschidea și încerca să  
citească, spre a goni vedenia îngrozitoare, dar literele  
îi fugeau pe dinaintea ochilor și nu izbutea să le  
prindă cu nici un chip; atunci închidea cartea la loc  
și începea să se învîrtească din nou, în sus și în jos,  
prin peșteră.

În ziua aceea, în amurg, venise învățătorul să-i țină,  
zicea el, de urît. Ii vorbi mai întîi de tatăl lui, de lo-  
godnică; apoi discutară despre iarna care bătea la

ușă, de felul cum au s-o scoată la capăt nefericiții obijduiți 8e\_pe Sarachina... După aceea, învățătorul suci convorbirea pe marginea unor chestiuni mai însemnate — ce e viața, ce e moartea, care e datoria omului... Mihelis răspundea în silă; de data asta, abia aștepta să rămînă singur. Învățătorul îl privea stăruitor în albul ochilor. Deodată, Mihelis înțelese; sări în sus furios. "

— învățătorule, îl luă el din scurt, spune drept, ai venit aici ca să vezi dacă-s nebun?

— Dragul meu Mihelis, ce-s vorbele astea? protestă învățătorul, roșindu-se.

?— Ești un om cinstit, știu; cugetul nu-ți dă pace și ai venit aici, astă-seară, să te convingi dacă fratele tău, popa, e un ticălos și un mincinos. Ce gîndești, 200

spune, după această cercetare, tu, Hagi Nicolis. omul cinstit?

învățătorul tăcea.

— Sărman suflet slab și cinstit, murmură Mihelis privindu-l cu compătimire, mu îndrăznești să răspunzi...

— Așa-i, ai dreptate, făcu încet învățătorul. Nu îndrăznesc...

— Dacă te întreabă o să spui adevărul?

— Da, dar n-o să mă întrebe.

— Și dacă nu te întreabă n-o să te ridici, din propriul tău îndemn, să spui adevărul?

Învățătorul tuși; se codea să răspundă.

— Nu! sfârși prin a mărturisi după o clipă, jalnic. Lui Mihelis i se făcu milă de el, dar furia nu i se potoli încă.

— Așa lecție le dai tu copiilor? îi strigă el. Tocmai ție s-au găsit să-ți încredințeze luminarea celor mici? Învățătorul se ridică în picioare; părea zdrobit.

— Sufletul e totdeauna gata să meargă pe drumul cel bun, dar trupul...

— Dacă sufletul ar fi gata să meargă pe drumul bun, n-ar ține seamă de trup; ar face ceea ce simte că trebuie să facă J

Dacă Mihelis se supăraseră atât de tare, era numai pentru că își dădea seama că el însuși semăna cu învățătorul; și dacă îi vorbea cu atîta asprime, era numai ca să se biciuiască și să se umilească pe sine.

— De ce, oare, cei răi sînt așa de puternici în lumea asta? continuă Mihelis. De ce, oare, cei buni sînt așa de bîcîsnici? Poți să-mi lămurești ăsta, învățătorule?

— Nu, nu pot, răspunse Hagi Nicolis.

Și după o clipă, adăugă:

M-ai făcut să-mi fie rușine de mine, Miheîis, și Pe bună dreptate; dar fratele meu, popa, e mai tare

ca mine; el a fost întotdeauna mai taie, și când eram mici mă bătea; chiar și acum, nu cutez să ridic capul în fața lui... Dacă n-ar fi el, poate că...

Muielis își simțea buzele arse d« o întrebare; șovăi o clipă, înainte de a se hotărî: M

— Nu simți cîteodată, Hagi Nicolis, că te furnică 9 o ispită îngrozitoare: să-l omori? «|

învățătorul sări înspăimîntat.

— Uneori... uneori... bolborosi el, dar foarte rar, și numai în vis...

Abia rosti aceste vorbe, că se și căi; se înfurie pe Mihelis că-l zgîndărise. Se îndreptă spre gura peșterii. Afară ploua încă; lumea era învăluită în beznă.

— Mă duc, zise el. Bună seara.

— E noapte, învățătorule, spuse pe un ton sarcastic Mihelis. E noapte, nimeni, n-o să vadă că te întorci de pe Sarachina, ca să te pîrască fratelui tău. Mergi sănătos 1

La poalele muntelui, învățătorul zări doi oameni care urcau pe potecă; se abătu din drum și se ascunse după o stîncă, să nu fie văzut. După ce oamenii . aceia trecură, porni din nou la vale, clătinmdu-se. în timp ce cobora, vorbea de unul singur:

— Mihelis are dreptate; fratele meu e un ticălos și un mincinos, iar eu un omuleț cinstit și bicisnic... Dar o să-mi iau inima în dinți și-o să mă duc

chiar astă-seară să-l văd; am să-i trmtesc în faţă ade-  
vărul întreg. Aşa să-mi ajute Dumnezeu!

Părintele Fotis şi Manolios îl găsiră pe Mihelis în  
faţa peşterii, aşaptându-i să se întoarcă. Îndată ce-i  
văzu, inima i se întări: nu se mai simţea singur. Lu-  
mea se îmblânzi parcă deodată, iar mortul se spul-  
beră în văzduh.

— Bine aţi venit, spuse ei. Taxe grea mi-a fost sin-  
gurătatea.

202

— Şi călătoria noastră a fost grea, Mihelis, spuse  
părintele Fotis. Dar Dumnezeu ne-a făcut-o uşoară.  
Şi în cîteva cuvinte, în picioare, îi povesti cum îl  
văzuse pe mitropolit, schimbul de vorbe pe care-l avu-  
sese cu el „ . „ 0 . w., „

— Război, care va să zică r zise Mihelis.

Şi atmosfera deveni din nou apăsătoare, plină de  
vedenii.

— Da, război! răspunse părintele Fotis. Pînă  
acum aveam de-a face numai cu turcii, cu agalele;  
acum avem de-a face cu ai noştri, cu bogătanii. Ȃştia  
sînt oamenii cei mai răi; dar Hristos, desculţul, este  
cu noi.

Apoi se întoarse către Manolios:

— Iar Hristos nu-i întotdeauna, dragă Manolios,  
aşa cum i-ai făcut tu într-o zi chipul dintr-o bucată

de lemn: blajin, pașnic, gata să-și întoarcă și obrazul stîng cînd cineva îi dă o palmă pe cel drept Se întîmplă uneori să se răzvrătească și el, și atunci se pune în fruntea tuturor nedreptăților de pe pămînt. „Să nu socotiți că am venit să aduc pace pe pămînt, n-am venit să aduc pace, ci sabie!" Ale cui crezi că sînt cuvintele astea? Ale lui Hristos! Acesta-i chipul pe care-l ia de-acum înainte, pentru noi, Hristos, dragă Manolios!

Ochii preotului străluceau în întunericul peșterii ca doi cărbuni aprinși. După o clipă de tăcere, adăugă:

•— Mă bucur, mă bucur, fiii mei, că avem în fruntea noastră un asemenea conducător. E bine să fii blînd ca un miel; dar cînd în junii tău sînt lupi, e mai bine să ai alături un leu.

În clipa aceea, o umbră se profila în gura peșterii; prin întuneric se deosebiră un chip de om, două mîini întinse.

— Cine-i acolo? strigă Mihelis. cuprins de fiori.

203

. Drept răspuns- un glas plin de mînie și tristețe se ridică în noapte și în ploaie — glasul lui Ianacos: . ^u

— Eu sînt, fraților 1 Am părăsit satul acela nevrednic; vin să caut adăpost pe muntele vostru.

— Fii binevenit, Ianacos 1 strigară toți trei și aler-



gară să-l îmbrățișeze.

— Ce-ai pățit, Ianacos? îl întreabă Manolios. Ce s-a întâmplat de-ai venit la noi în toiul nopții, pe un asemenea potop?

Ianacos apucă mîna părintelui Fotis și o sărută cu căldură.

— Am auzit ultimele dumitale cuvinte, părinte: „E bine să fii blînd ca un miel; dar cînd în jurul tău sînt lupi, e mai bine să ai alături un leu 1" Gîndesc la fel ou dumneata, părinte!

își șterse părul din caxe curgeau șiroaie de apă, puse jos bocceaua adusă cu sine și se așeză pe ea. Toți patru tăceau.

— Astă-seară a venit la mine Panaiotaros, noul nostru vistavoi, începu să le spună în cele din urmă Ianacos. Mi-a vîrît sub ochi o țidulă, cu ștampila agăi. -Și mi-a luat măgărușul; cică-i datoram niște bani hoțomanului ăla de Ladas...

Nu-și mai putu stăpîni lacrimile; dar dintr-o dată își recapătă tăria și sări în picioare strigînd:

;— Intr-o noapte am să cobor de-aici și am să-i dau foc la casă; da, jur pe Hristos c-așa am să fac!

— O să coborîm cu toții, Ianacos, spuse preotul. Nu fi așa grăbit; o să coborîm cu toții 1

— A sosit cumva ceasul cel bun, părinte? întreabă Ianacos cu înfrigurare.

— N-a sosit încă, dar se apropie cu pași repezi.

De aceea, vreau ca de mâine încolo toate femeile și toți copiii să învețe să tragă cu praștia. Trebuie să ne pregătim.

Se îndreptă spre gura peșterii.

—Destul, fiii mei, pentru astă-seară, spuse el Astăzi oamenii ne-au adăpat cu tot veninul de pe lumea asta; ne-ajunge I E timpul să ne culcăm. Somnul ne va alina rănilor; să ne pregătim să primim altele, mâine... Vino cu mine, Ianacos; o să împărțim amândoi chilia mea săracă. Fii binevenit I Ianacos își aruncă din nou bocceaua la spinare și-I urmă pe preot.

Ceilalți doi prieteni rămaseră singuri; Mihelis se întoarce spre Manolios și-i luă mîna.

.— Ei? Spune! îl îndemnă în șoaptă.

Manolios scoase din traistă năframa tinerei fete.

.— Mariori îți trimite salutări, zise el.

Mihelis apucă repede durerosul dar, îl pipăi ou micile tremurînde și înțelese totul. Apoi se aplecă deasupra celor două cosițe -groase, își afundă fața în ele și începu să plîngă și să le acopere de sărutări. Rămase așa mult timp, fără să-și mai ridice capul.

— Moare? întrebă într-un târziu.

Manolios nu răspunse nimic.

În timp ce prietenii de pe Sarachina stăteau de vorbă astfel, învățătorul, învingîndtr-și frica, se duse

la fratele său, părintele Grigoris. Cuvintele lui Mihe-  
lis îl făcură să-i fie rușine de el însuși; batjocoririle  
însă îi dădură curaj. Pentru prima dată în viața lui,  
Hagi Nicolis luă hotărârea să-l înfrunte pe fratele său.  
Îl găsi la masă. Popa avea o cină bună: friptura era  
gustoasă, vinul din belșug; aprinsese o țigară și pufăia  
ou un aer mulțumit. Aga îi trimisese vorbă ieri că-i  
îndeplinise dorința, că-i izgonise pe sarachinioți și că  
pusese sigiliul pe casa lui Patriarheas; acum era timpul  
să se achite și el, îndeplinind dorința pe care o avea  
Braimachi. Trei zile și trei nopți, părintele Grigoris  
se ^chinuise amar, dar nu izbutise să găsească vreo  
\*ată pe care ar putea s-o introducă pe furiș în casa  
205

agăi fără să dea loc la cine știe ce tărăboi. Și iată că,  
tocmai astă-seară, în timp ce-și fuma țigara, găsi solu-  
ția și se simți deodată ușurat.

— Asta e! murmură, umplându-și paharul cu vin.  
Inspirație dumnezeiască! Fata e trupeșă și rea de  
muscă, astfel că n-o să se facă vîlvă. Aga o să fie mul-  
țumit și-o să-l avem de partea noastră. Domnul fie  
lăudat!

Chiar în clipa aceea intră învățătorul.

— Bună seara, Nicolis, făcu popa, fără să se miște  
de la locul lui. De unde vii? Ești plin" de noroi.

— De pe Sarachina! răspunse plin de curaj învăță-

torul.

Popa sări de pe scaun.

— Ce-ai căutat în viesparul acela blestemat? Nu știi că Sarachina și Licovrisi sînt la cuțite?

„Curaj, învățătorule! își spuse în sinea lui Hagi Nicolis. Acum să te văd! Arată că ești vrednic urmaș al lui Alexandru cel Mare!”

— M-am dus să-l văd pe Mihelis, spuse el. Voiam să mă încredințez dacă este într-adevăr nebun, sau nu.

— Aha, răcni popa, voiai să te încredințezi 1 Și?

— Am stat de vorbă cu el timp de un ceas despre tot felul de lucruri mari și mici...

— Și? Și? ' •

— E tot așa de teafăr la minte ca mine și ca tine.

Popa se repezi la el.

— Să-ți vezi de trebușoarele tale, dascăle, strigă, și să nu-ți bagi nasul unde nu-ți fierbe oala! Ti-am spus eu să te duci la Mihelis? De ce te-ai dus?

— Aveam o greutate pe suflet... murmură învățătorul. Aveam bănuieli. Nu e drept...

— O să-mi spui tu mie ce-i drept și ce nu-i? Mihelis e nebun; iată ce-i drept!

206

învățătorul

Dar nu-i nebun de loc... Îndrăzni să i-o întoarcă  
Este, îți spun eu! Tu nu ești în stare să vezi

dincolo de vârful nasului, dincolo de indivizi; eu însă nu mă sinchisesc de indivizi; eu am grijă de colectivitate; eu sînt conducător de mulțime! Ai priceput, dascăle?

învățătorul tăcea.

— Cînd un individ e nedreptățit, reluă părintele Grigoris și dacă de pe uana acestei nedreptăți trage folos colectivitatea, atunci e drept să fii nedrept ca el I Dar cum o să priceapă așa ceva creierașul tău cît un găinaț de curcă?!

Se propti cu mîinile în șolduri în fața învățătorului, care asculta cu capul plecat.

— Dacă te-ntreabă cineva, asta trebuie să spui! Ia\* dacă nu poți, taci!

— Am sa tac, se bîlbîi învățătorul, ridicîndu-se. Dar în sinea mea...

Popa pufni într-un rîs sarcastic.

— În sinea ta fă ee vrei! Nu mă interesează! În sinea ta ești liber; dar în afară, fii cu ochii-n patru I Continuă, cu glasul îndulcit:

— Sîntem frați, Nicolis; față de lume trebuie să avem aceeași părere, a rnea. Ai înțeles?

învățătorul ar fi vrut să strige: „Pînă cînd? Pînă cînd? Am și ea un suflet, am și eu o părere. Nu sînt de acord ou tine, nu subscriu la nedreptate. Am să ies în mijlocul satului și am să strig adevărul!" Dar în loc să spună toate acestea, se îndreptă spre ufă și nti

roști decît:

— Noapte bună!

Popa, rămas singur, dădu paharul peste cap și-î goli dintr-o înghițitură.

— Ia te uită la el! Ce îndrăzneală! murmură. I s-a năzărit că are și domnia-lui o Darere!

20?

își împături șervetul, își făcu cruce, mulțumi lui Dumnezeu, bunul, care trimite oamenilor mîncare și băutură din belșug, și se duse să se culce.

„Mîine dis-de-dimineată, își spuse el, am s-o chem aici pe Mar ta.”

A doua zi, înainte de răsăritul soarelui, cocoșată intra pe poarta popii, bodogănind: „Ce dracu o fi vrînd țaful, eu noaptea în cap? Acasă, o să se scoale acuși blestemata de corcitură, și-o să înceapă a strica: ba că vreau aia, ba că vreau ailaltă, fără să știe măcar ce vrea, ca o femeie borțoasă... Deschide-ți ochii bine, babă Marto; ia seama l Să știi că țaful de popă s-a înțeles cu Dracul în uneltirile lui! Vrea să-ți întindă o capcană; ferește-te să nu cazi în ea, nenorocito I”

Intră în casă. Popa ședea turcește pe canapeluță și-și sorbea cafeaua; ochii îi erau încă umflați de somn. Marta se înclină pînă la pînînt, sărută rîna popii, apoi se retrase într-un colț al odăii, așteptînd cu brațele încrucișate.

Popa suceă și răsucea frazele în mintea lui, neștund cum s-o înceapă. În cele din urmă, se hotărî:

— Eh, chiră Marta, o să intri într-o zi în rai, dreaptă ca o luminare. De atîția ani îi slujești pe osmanlîi, dar niciodată n-ai uitat creștinătatea; iar noi, creștinii, de cîte ori avem vreo belea pe cap te chemăm pe tine. De aceea te-am chemat și eu astăzi, chiră Marta.

„Al dracului popă, își zicea în gînd cocoșată; acum pregătește capcana, a pus bucățica de brînză și a deschis ușița... Bagă de seamă, sărmană Marta! Nu te lăsa ademenită 1"

— Părinte, făcu ea, ouvîntul tău e cuvîntul lui Dumnezeu. Poruncește și te ascult.

— După cum știi, Braimaehi vrea o femeie. Cere să punem toate femeile din sat să joace în fața lui, ca 20.8

ă-si aleagă una, javra! Dar mai bine moartea decît o asemenea rușine I Nu-i așa, chiră Marta?

— y[ai bine moartea! declară, la rîndul ei, cocoșata, cu toată convingerea w

\*—Par, pe de alta parte, nu trebuie sa ne punem rău cu aga; comuna are interese mari de apărat și e bine să-l avem de partea noastră. Or, aga a declarat-o răspicat: dacă nu găsiți o femeie pentru Braimachi, pornesc război împotriva comunei! înțelege

prea bine, chiră Marta, că, dacă nu-i împlinim dorința, sîntem pierduți. Ce-i de făcut? Să găsim o femeie pentru Braimachi, sau să lăsăm comuna să piară? După părerea ta, chiră Marta, ce-ar trebui să alegem?

— Să piară comuna! răspunse baba, care credea că și popa era de aceeași părere.

— Doamne ferește [ Ce-ți trece prin cap, Marta? Să piară comuna? Să piară creștinătatea?! Doamne păzește! Nu, nu, Marta! Ia gîndește-te mai, bine!

— M-am gîndit mai bine, spuse numaideeî Marta. Să-i găsim o femeie.

— Bravo! Acum îmi placi, fiica mea. Știi cum vrea să fie? Grasă, bălaie ca franzela și cîstită...

— Grasă, bălaie ca franzela și cîstită... Hm, ce să-ți spun, părinte? Nu știu pe nici una așa cum vrea el.

— Ia te mai gîndește puțin, fiica mea. O să-mi faci un mare bine...

— Ce să-ți spun, părinte. Le trec pe toate prin mintea mea; una-i grasă și cîstită, dar nu-i bălaie; alta-i bălaie și cîstită, dar nu-i grasă...

— Știi la cine m-am gîndit eu? La Pelaghia, fata a mai mare a lui Panaiotaros; și să-ți spun de ce...

— Dar nu-i bălaie, părinte; e poreclită, de vrei să știi, arăpoaica...

— N-are a face, dragă Marta; asta se îndreaptă. Am să-ți caut eu o cutie cu praf de talc; o să-și dea



pe față cu făină de-asta dimineața și seara și-o să se facă albă ca fronzela...

— Ei, păi atunci, părinte, totul o să meargă strună,

•— Dar ce zici, ea o să vrea?

— Ea? Ehe, de asta răspund eu, părinte. E na-vîrlie rău 1 Un Braimachi în fuste! Numai că Braimachi e bărbat. Are chef de-o femeie? O spune și cere. Pe cînd Pelaghia e femeie. Are chef de-un bărbat? N-o spune și tace. Îți dai seama ce-o să se întîmple cînd s-or întîlni laolaltă două lighioane ca astea? Au să dărîrne odaia peste mine!

Bătrîna cocoșată rînji, apoi își șterse cu mîneca nasul care-i curgea.

— Bine, bine, făcu popa pe un ton sever. Nu te gîndi la scîrnăvii, Marta!... Să vedem împreună, și în chip serios, cam cum au să se petreacă-lucrurile. Panaiotaros s-a făcut acum seiz. Care va să zică, nimă-nui n-o să-i dea de bănuir dacă Pelaghia o să vină în casa agăi ca să-l vadă, chipurile, pe tatăl ei. Atunci, o să faci tu în așa fel, chiră Marta — te pricepi doar la treburi de-astea — ca s-o vadă Braimachi; dar trebuie să-i trimitem mai întîi talcul...

Se ridică, deschise un dulăpior și scoase o cutie cu talc.

— Ține-o 1 zise el, punînd cutia în palma Martei.

Spune-i că poate s-o amestece cu puțină făină, ca să-i ajungă mai mult.

Baba clătină din cap. Văzînd la ce matrapazlîc o împinge popa, fu cuprinsă deodată de frică.

— Toate bune, părinte, spuse ea, daT un lucru am uitat; ăl mai de seamă...

— .Care, chiră Marta?

— Dacă o să afle Panaiotaros? întîi și întîi, o să mă omoare pe mine, apoi pe Braimachi, pe urmă pe sfinția-ta, și la urmă o să dea foc satului... Ia gîndește-te.

210

Popa se scarpină în cap.

— Că bine zici, îngăimă el. E în stare sa mă omoare și pe mine... Dar n-avem încotro. Cum să facem? Aha! Am o idee I Am să-i spun agăi să-l trimită pe Panaiotaros pe undeva, prin împrejurimi.

„— Și dacă o să rămîna cu burta mare?

— Cine?

— Păi cine altcineva, părinte? Pelaghia, ce naiba!

— Dracu să te ia! Altceva nu știi decît să cobești, hoășco? strigă popa oțărît. N-o să rămîna...

" — De unde știi?

— Dumnezeu e mare, răspunse popa, care nu-și mai dădea seama ce spune.

— Hm... făcu bătrîna cocoșată. Crezi că Dumnezeu

se amestecă în astfel de treburi spurcate, părinte?  
— Bine; dacă s-o întâmpla așa, atunci o să te înțelegi cu Madalenia; găsește ea niscaiva leacuri...  
„Piei din fața mea, Satană, murmură în sinea ei co-coșată; tu nu ești slujitorul lui Dumnezeu, ci Dracul gol!”

— La ce te gîndești, fiica mea?

— Părinte, tu ești slujitorul lui Dumnezeu, așa că ce vrei să-ți spun eu? Fă cum te-o lumina Cel de sus.

— Eu mă zbat pentru binele creștinătății, chiră Marta; Dumnezeu o știe; el o să ne-ajute, și totul o să iasă bine... Hai, curaj, fiica mea! O să fii răsplătită pentru ostenele tale...

Ochii babei străluciră. „Țap afurisit, își zise ea, așa trebuia să spui de la început...”

— Bine, adăugă tare, mă joc cu viața mea, dar o să fac tot ce-oi putea. Fă și sfinția-ta tot ce-i putea, că, .știi, sînt femeie săracă...

— Fii fără grijă, chiră Marta, n-o să rămîi păgubită. Hai, acum du-te cu bine! O să mai stăm noi de vorbă; că doar aici sîntem!

Baba se plecă și sărută mîna popii. \*

14\*                      2n

— Dă-mi bineeuvîntarea, părinte, spuse ea. Am priceput ee vrei; și sfinția-ta a priceput ce vreau eu... O să mă duc chiar astăzi să vorbesc cu Pelaghia; o să

sară în sus de bucurie muierușoa 1  
— Dumnezeu să fie cu tine 1 Du-te, și să-mi aduci repede vești bune.  
O bătu ocrotitor pe umăr și pe cocoașă.  
— Și să-ți jucăm la nuntă, chiră Marta 1 adăuga.  
Am să-ți gădesc și ție un flăcău bun, însă cinstit, cu cununie 1 Să scapi din mâinile turcului.  
— Să te-audă Dumnezeu, părinte 1 spuse baba mișcată de vorbele popii, și se opri o clipă la ușă. De-o fi așa, o să te răsplătească Cel de sus 1  
Și ieși din casă, ștergându-și nasul, care începuse să-i curgă din nou.  
„Auzi, babornița 1 mormăi popa după ce închise ușa în urma ei. A luat-o de bună 1 Mai zică cineva că femeia nu-i o taină 1 Păzește-mă, Doamne, de asemenea făpturi 1”  
Așteptă o zi, așteptă două zile, cu neliniște. X  
treia zi, ușa se deschide și intră Panaiotaros, cu fes roșu pe cap. Cum îl văzu, popii îi sări inima din loc  
•\*— Ce este, Panaiotaros? întrebă el ridicându-se,  
— M-a trimis aga, părinte. •  
— Și ce ți-a poruncit să-mi spui?  
— Habar n-am... Se petrec lucruri anapoda. Agă îți trimite salutări și cică Braimachi s-a făcut blînd ca un mieluşel.

## XVIII

Pe meleagurile acelea sosi deodată iarna. Fața lumii se schimbă de la o zi la alta. Ploua într-una și sufla un vînt rece, în rafale. Frunzele copacilor se îngălbeniseră și cădeau la pămînt; vârtejurile le adunau în grămezi, unde putrezeau și se descompuneau, întorcîndu-se la sînul materiei-mume. În brazdele ogoarelor, sămînța, încărcată de apă, se umfla, mustră de lapte și încolțea încet, înfigîndu-se cu trăinicie în țărîină și în pietre, de unde va țîșni la suprafață, primăvara. Șopîrlele se ghemuiră în fundul găurilor lor, albinele se zăvoriră în stupi, liliecii se agățară, ciorchini, de bolta cavernelor. Întreaga fire se închidea în sine și aștepta.

Sătenii se întorceau acasă devreme, aprindeau focurile, scoteau din chilere grîu, untdelemn și vin, agonisite în cursul verii; mîncău și beau, mulțumiți. La lumina opaițelor, femeile torceau lînă, împleteau ciorapi sau alegeau grîu, depănînd povești vechi și spunînd glume fără perdea, să le treacă timpul mai ușor.

Nicolîos își băgase oile în saivan și stătea lîngă vatră alături de Lenio, care torsese un coș de sculuri și acum pregătea flaneluțe și scufii pentru prunc; îi crescuse burta pînă la gură. Nicolios o privea cu mîndrie,

213

așa cum își privesc țăranii, în zilele de ploaie,

ogoarele arate și însămînțate bine.

— Să-l botezăm Gheorghe, ca pe bunicul lui, bătrînul Patriarheas, spunea Lenio.

— Ba o să-l botezăm Haridimos, ca pe tata, zicea, la rîndul lui, Nicolios.

— Nu, eu vreau să-l botezăm Gheorghe!

— Bărbatul poruncește în casă: o să-l botezăm Haridimos 1 4

Se certau, se hîrjoneau în patul care se afla lingă cuptor, apoi se împăcau iar.

De cîte ori vremea se mai însenina, părintele Grigoris încăleca pe catîr și se ducea la tîrg s-o vadă pe Mariori; de fiecare dată se întorcea însă mai întunecat și mai amărît. Trăsăturile feței i se înăspriseră, inima i se împietrise. Într-o zi, pe cînd se întorcea acasă, o văzu pe Pelaghia umblînd cu picioarele goale prin noroi, cu obraji roșii ca trandafirul. Popa crîeni:

— De ce, Doamne, ești nedrept cu mine? Asta-i bunătatea ta? Mariorj se topește ca luminarea la foc, iar puturilor ăstora le pui în obraji culoarea bujorilor în Braimachi stătea și el cu picioarele încrucișată lingă vatră. Slăbise, se îmblînzise; aprindea supus ciubucul agăi și-i umplea neconținut paharul cu rachiu, fără să scoată o vorbă... Aga îl privea cu coada ochiului și-l întreba cu un zîmbet șiret:

— Cum ți se pare traiul pe aici, bre Braimachi? Te-ai mai întoarce la Smirna?

— Mă simt bine și-n Licovrisi. Nu mă mișc de-aici,  
— Nu; femeia ți-a venit de hac, Braimachi. Eu  
ți-am spus să te ferești de femei, dar tu ai vrut zot-  
nevoie să ai una și iată unde ai ajuns. Așa-ți trebuie l  
Moș Ladas, pe care zgîrcenia îl călise de-a binelea,  
pornea desculț, de îndată ce se arăta soaiele, să dea  
cîte o raită pe la proprietățile sale. Împreună cu bă-  
214

fouța lui, care mergea înainte, cocoțată pe măgărușul  
lui Ianacos.

—Vezi, dragă Fenelopa, îi spunea el, Dumnezeu e  
drept și le rostuiește pe toate cu chiverniseală, ca și  
mine; se pricepe la afaceri. N-am pierdut cele trei  
lire de aur, așa cum te temei tu; acum avem și noi  
măgărușul nostru și poți să privești lumea de sus...  
Ah, să fiu al naibii, de-aș mai trăi numai două sute  
de ani, zău c-aș face din tine o regină!

Sătenii se adunau la cafeneaua la Costantis, unde  
beau ceai de jaleș, fumau din narghilele și jucau cărți,  
iar cei mai tineri, table. Cafeneaua duhnea a jaleș și  
a tutun de narghilea. În fiecare sîmbătă seara venea  
și învățătorul; țăranii se strîngeau roată în jarul lui  
și-l ascultau cum povestește despre isprăvile mă-  
rețe ale străbunilor. Încetul cu încetul, în cursul po-  
vestirii, învățătorul se înflăcăra; atunci se ridica în  
picioare, dădea din mîini și se pornea să strige. Pu-

nea mîna și îngrămădea într-o parte a cafenelei scaunele pe care se aflau narghilelele, iar în cealaltă parte măsuțele pe care erau tablele.

— Aici, la dreapta, spunea apoi, stau la rînd perșii; dincoace, la stînga, grecii. Eu, să zicem, sînt Miltiade. Cîți perși se găsesc acolo? Un milion. Cîți greci sîntem noi? Zece mii. Gata, începe iureșul! învățătorul se repezea în scaune și le răsturna unul după altul. Narghilelele se aflau în mare primejdie. Costantis intervenea în toiul bătăliei și-și aduna lucrurile de pe jos.

•— Au fost zdrobiți pentru totdeauna! trîmbița învățătorul learcă de sudoare. I-am aruncat în mare, la Maraton. Trăiască Grecia!

La începutul jocului, sătenii făceau haz și nu-l prea luau în serios; dar, încetul cu încetul, se ațîțan, intrau în joc. Nici unul nu voia să treacă la dreapta, cu

perșii; toți se încolonau în spatele lui Hagi Nicolis, Miltiadele lor.

— Bravo, căpitan Miltiade! urlau sătenii la sfîrșitul bătăliei, și-l cinsteau cu cîte o ceașcă de jaleș. într-o zi, Ianacos coborî de la munte. Ninge și zăpada se topea repede; ulițele sltului erau pustii. Ianacos privea hornurile pe care ieșea fum; adulmecînd mirosul mâncărurilor pe care le făceau



gospodinele

și știa după fum ce pregătește fiecare: iei se prăjeau cartofi, dincolo se frigeau pe vatră cîmați, mai încolo se stropea pilaf cu unt încins... „O duc bine, ghiorlanii 1 murmură el. Știu eă se ghiftuiesc!” Ceva mai departe, cineva scotea pîne din cuptor; mirosul de pîne caldă îi întărită nările. „Pîne, își spuse el. Pîne caldă...” Ii lăsa gura apă; buzele i se lipiră de poftă. Simțind că e gata să leșine, grăbi pasul și-și văzu de drum.

Ajunse în fața casei lui moș Ladas, Trecu o dată în sus, apoi în jos, pe urmă încă o dată. Înregistra cu de-amănuntul în minte Mul cum era așezată ograda, studia zidurile, ferestrele, grădina mică din dos. „Aci, își spunea el, zidul e mai scund; tocmai bine...” Deodată, se opri locului; inima începu să-i bată cu putere. Auzi în grădină răgetul lui Iusufachi, al scumpului său Iusufachi, ca și cum animalul ar fi simțit că stăpînul lui e prin apropiere. Ianacos se lipi de zid, ciuli urechea, ascultă cu sufletul tulburat. Niciodată nu auzise o voce mai dulce, niciodată nu-l auzise pe micul lui Iusnf răgind cu atîta pasiune. Își amintea serenadele pe care le făcuse în tinerețea sa pe sub ferestrele fetei de care era îndrăgostit, viitoarea lui nevastă, azi răposată; dar ceea ce auzea acum era cu totul altceva; cîtă pasiune, cîtă durere, cîtă chemare în răgetul animalului 1

.—Fii cuminte, Iusufachi! murmură el cu lacrimi în ochi. O să te scap eu de-acolo, n-avea grijă! Când se întoarse din nou pe munte, se făcuse noapte. Ii era roame și frig- Dădu o raită prin peșteri. Femeile, ghemuite prin colțuri, își strîngeau pruncii la sân, să-i încălzească. Ianacos le arunca din mers câte un'cuvînt de îmbărbătare: „Curaj, prietene și prieteni! Țineți-vă sufletul cu dinții încleștați. O să treacă și asta!" Bărbații mormăiau, fără să răspundă; femeile ridicau capetele și oftau.

.— Femei, aveți încredere în Dumnezeu! I le spunea el.

— Pînă cînd, Ianacos?

Neștiind ce să le răspundă, tăcea și trecea mai departe.

.— Ce mai fac cei din Licovrisi, Ianacos? Vii de-acolo, mi se pare?

— Din toate hornurile iese fum; petrec, mîrtohanii! Ne-au cules viile și beau vinul nostru; au strîns măslinile și se îngrașă cu untdelemnul nostru. Dar Dumnezeu, căruia nu-i scapă nimic, îi vede.

.— Cînd o să-și întoarcă ochii și la noi, Ianacos? Ianacos tăcea și trecea mai departe.

Îngrămădiți unul într-altul, ca să se încălzească, trei bărbați sporovăiau în întunericul unei peșteri.

Printre ei se afla și Luca, vlăjganul care ducea prapurul.

— Ați băgat de seamă, întrebă unul din ei, că băiețașii noștri au început să se umfle din pricină că nu mai au ce mânca? Al meu nici nu se mai poate ține pe piciorușe.

— Pînă acum, zise al doilea, ne-am pus nădejdea în Dumnezeu, însă...

— Sfinte Gheorghe, ajută-ne! murmură Luca.  
Dă-ne și tu o mînă de ajutor. Că a sosit vremea să  
217

ne punem nădejdea în noi înșine, să coborîm în sat și să luăm cu de-a sita ce-ora putea... Cine-i acolo?

— Eu7 Ianacos, băieți!

— Bine ai venit, trate! Lipește-te de noi, să te încălzești.

— Nu mi-e frig» răspunse Ianacos. Ard, fierb, mă înăbuș! Vin din Licovrisi.

— Cînd o sa se facă treaba de care am vorbit? întrebă Luca.

— Poate și astă-seară, răspunse Ianacos. Băieți, sînteți de părere să mergem astă-seară?

— Sîntem gata! răspunseră cei trei bărbați într-un glas. Ia tu hotărîrea; să batem fierul cît e cald.

— S-a făcut I Ne vom duce chiar astă-seară. Plouă și-i întuneric beznă. Ghiorlănimea se cocoloșește în

plăpumi, după ce-a rnîncat fiecare cît patru, și tot satul sforăie ca o moară. N-o să întîlnim nici țipenie de om... N-o să ne simtă nimeni.

— Sîntem gata! repetară cei trei tovarăși. Te așteptăm aici; vino și ne ia.

— Bun. Pregățiți sacii și burdufurile, iar tu, Luca, fînarul.

— Toate sculele sînt gata, aici. Vino repede.

Ianacos porni spre peștera lui Manolios. În drum, la gura unei alte peșteri, îl zări pe Mihelis; aprinsese câteva surcele și ținea în brațe ceva la care se uita cu priviri încremenite.

De câteva zile, Mihelis era foarte tăcut. Adîncit în gmdurile lui, rătăcea de unul singur din peșteră în peșteră, privindu-și prietenii lung, dar fără să ie spună nici un cuvînt.

Ianacos se apropie în vîrfurile picioarelor și se aplecă peste umărul lui Mihelis. Acestea ținea în brațe un copil ca de trei ani. Sărmanul copilaș era numai piele și oase, avea burta umflată și picioarele subțiri ca trestia, iar la bărbie îi crescuseră niște peri lungi.

318

— Mihelis... făcu Ianacos încet, ca să nu-și sperie prietenul. Ce-i asta?

Mihelis se întoarse spre el; piîngea.

— Privește, Ianacos, murmură, îi crește baiba...

N-are decît trei ani, dar de foame îi crește barba!

L-am găsit pe marginea drumului.

— Ce-i asta? repetă Ianacos.

— L-am găsit pe marginea drumului, spuse iar Mihelis. Am ajuns la capătul răbdării, nu mai pot... Tu mai poți îndura toate astea?

— Hai cu mine, zise Ianacos. apucîndu-l de braț.

— Stai nițel... Nu vezi? își dă sufletul.

Copilul voia parcă să țipe, dar n-avea putere. Își căscă gura, ca un pește aruncat pe uscat, își smuci minutele și, deodată, rămase țeapăn în brațele lui Mihelis.

— Hai, repetă Ianacos. Lasă-l aici; mîine o să-i săpăm o gropșoară...

— Nu mai am putere să rabd, Ianacos... Tu mai ai?

Dar Ianacos nu răspunse; îl înșfacă pe Mihelis de braț și-l trase după el. Intrară la Maaolios, care stătea jos, în colțul unei peșteri, cu umerii ghemuiți de frig,

— Ce vești, Manolios? întrebă Ianacos.

— Proaste, Ianacos. Tovarășii care muncesc prin satele de primprejur au adus ceva pîne, dar prea puțină! Am trimis cîțiva oameni la Licovrisi. „N-aveți decît să crăpați!” i-a întîmpinat moșneagul Ladas. „Popa Fotis al vostru să facă minuni, dacă poate l’f le-a răspuns părintele Grigoris. Dimitros, măcelarul,

ne-a trimis puțină carne, iar Costantis și-a golit chilerul și ne-a dat tot, însă obolul lor n-ajunge să dăm nici măcar cîte un duminicat fiecărui copil.

— Unde-i părintele Fotis?

— Iată-l că vine!

219

Părintele Fotis tocmai intra în peșteră și se așeză jos, pe pămînt, tăcut și îngîndurat. Îngropase chiar atunci doi copii, doi frați, care muriseră de foame în același timp, unul în brațele celuilalt. Tatăl copiilor pusese cele două trupuri reci într-o albie de rufe și le acoperise cu frunze uscate, căci n-avea nici măcar pînză de giulgiu. Preotul luase cele două trupuri cu multă băgare de seamă, ca să nu le desfacă din îmbrățișarea lor, le așezase pe pămînt și le citise o rugăciune de înmormîntare, în timp ce, la cîtiva pași de el, tatăl le săpa o groapă mică.

Nimeni nu vorbea; cel dintîi deschise gura părintele Fotis.

— Vai de omul care se încumetă să măsoare faptele lui Dumnezeu după micimea inimii lui, căci acela e pierdut! oftă preotul. Nu-și mai poate stăpîni gura și cade în păcat, începe să blesteme și să crîcnească împotriva Celui de sus...

Se opri. Vorbele îi năvăleau cu atîta furie pe buze, că se înspăimîntă. Dar, pînă la urmă, nu se mai putu

stăpîni și murmură, ridicîndu-se în picioare:

— Cel fel de Dumnezeu e ăsta care lasă copiii să moară de foame?

— Părinte, zise Ianacos, eu n-am ambiția să mă-sor faptele lui Dumnezeu; eu le mă-sor pe-ale oamenilor. Le-am măsurat pe-ale licovrisioților, le-am judecat, le-am osîndit și astă-seară mă duc să iau ceea ce ei n-au vrut să dea de bunăvoie.

Preotul stătu o clipă pe gînduri; imaginea celor doi frățiori înlănțuiți îi stăruia în minte.

— Îți dau binecuvîntarea mea, Ianacos, spuse el. Iau asupra mea toată greutatea păcatului acesta.

— Nu, părinte, o iau asupra mea, protestă Ianacos. Nu ți-o las dumitale.

Și se ridică și el în picioare, adăugînd:

220

—. Ceilalți mă așteaptă. Armatolii și cleftii mei m-așteaptă! u ' A

— Duceți-va cu binecuvîntarea lui Dumnezeu. ți-o să treacă mult și-o să coborîm în sat cu toții, pe lumina zilei I

.— Merg și eu, zise Mehelis, ieșînd din mușenia lui.

— Da, da, vino, Mihelis. Asta o să-ți mai îmbu-neze sufletul.

Îl apucă de mînă. Înaintau pe bîjbîite prin întu-

neric. Lui Ianacos îi sfîrîia inima în piept de nerăbdare.

— Să ne dezmořim nițel, Mihelis. Pînă acum am așteptat să ne cadă totul mură-n gura. Dar nimic nu-ți cade de la sine în gură; trebuie să întinzi mîna și să iei! Nu trebuie să așteptăm totul de la Dumnezeu j el e bun, nu zic ba, dar mai are și alte griji pe cap! Să ne mișcăm nițel și singuri. Ajută-te singur,' și te va ajuta și cerul I Vorba aia: „Lupule, de ce ești gras? — Fiindcă-mi înhăț singur prada I" Niciodată nu mănînci mai bine ca atunci cînd îți pui singur masa. Să ne pregătim dar și noi, astăseară, singuri masa... Hei, prieteni, sculați, haidem la treabă I

Ceilalți se așezaseră în jurul unui foc mic și-l așteptau pe Ianacos să vină. Cînd îl văzură, săriră în picioare toți deodată, ca unul singur.

— Cu voia lui Dumnezeu, pornim 1 le spuse Ianacos. Părintele Fotis ne-a dat binecuvîntarea sa. Dar să nu vă încălțați cumva cu ciubotele și nici cu cizmele, ca să nu facem zgomot!

Izbucniră toți în rîs: nici vorbă nu putea fi de cizme sau de ciubote; aveau picioarele înfășurate doar în niște biete cîrpe.

— Luca, ai luat fînarul?

?— Poate să lipsească martie din post? Uite-11



Ianacos se uită la fînar și începu să rîdă.

— E moștenire de la sărmanul căpitan Furtunas!

Poate că acum el ne privește din iad și se prăpădește de rîs I

Ianacos și Luca porniră în fruntea grupului; ceilalți doi veneau după ei. Mihelis, mai la urmă, mergea singur.

— Vedeți-vă de treaba voastră, băieți! zise el. Nu vă îngrijiți de mine. Eu mă abat puțin prin sat.

Era întuneric beznă. Ploua; apa se strîngea în șiroaie și cădea în cascade din înălțimea stîncilor. Din vreme în vreme, în vreo scorbură a muntelui, cîte o pasăre de noapte scotea un țipăt moale și plin de durere: o apăsa singurătatea și chema un tovarăș să-i țină de urît. Deodată, undeva departe, spre vîrfurile muntelui, spre biserița prorocului Ilie, răsună un urlet prelung; cei patru bărbați se opriră în loc.

— E un lup, zise Ianacos. I-e foame și lui.

— Poate-i sfîntul Ilie, zise Luca. Și lui i-o fi foame.

— Sfinte Lup, vino-ne în ajutor! făcu Ianacos.

Haideți, băieți, că ne-așteaptă mieii, jos, în sat.

Porniră din nou la drum. Luca îl apucă pe Ianacos de braț.

— Ai hotărît unde vom da lovitura?

— Da. La cel mai bogat, la cel mai urîcios și mai zgîrcit, la moșneagul Ladas. Vom umple sacii și bur-

dufurile cu vîrf, pentru ca sărmana Sarachina să aibă ce mânca pe săturate și să nu mai urle.

După cîteva clipe, adăugă:

— Rîndul viitor vom coborî să furăm gaz.

— Pîine și gaz! Ai dreptate, Ianacos. Omul are nevoie de aceste două lucruri ca să trăiască și să se răzbune; fiindcă nu e destul numai să trăiască î

— Ajunseră la marginea satului. Ianacos se opri și «e întoarse către însoțitorii lui.

222

— gu o iau înainte, căci cunosc locul. Voi veniți A Dă mine, unul cîte unul, răsfireați. Să mă lăsați pe mine să mă cațăr primul.

Intrară în sat; ulițele erau pustii. Se apropia de 'ezul nopții; toată lumea dormea somnul cel dinții.

Numai de nu m-ar simți Iusufachi și să nu înceapă să necheze! își spuse Ianacos cînd ajunse lîngă casa lui Ladas. Dă, Doamne, să doarmă..."

Se lipi de zid și își așteptă tovarășii; sosiră și ei, unul cîte unul.

— S-o luăm pe dindos, prin gradină, zise Ianacos jji soaptă. Acolo zidul e mai scund. Dă-mi fînarul. Luca.- Veniți după mine. Dar fiți cu băgare de seamă!

— Are cîine r întreba unul dintre ei.

— Crine! Zgripturoiuî ăsta? Un cîine cere de

mîncarel făcu Ianacos.

— Tu, lunganule, rămîi aici, să ne slujești de scară; ne vom urca pe umerii tăi și vom sări în grădină. Dacă auzi ceva, să faci ca bufnița... Gata» băieți?

— Gata!

Lunganul se sprijini de zid și-l ajută pe Ianacos să se cațere pe umerii lui.

— În numele sfîntului Lup, sari! zise el.

Ianacos încalecă zidul, apoi sări în grădină. Acoîo se opri lîngă zid, așteptîndu-i pe ceilalți doi, care săriră și ei, unul după altul, cu sacii și burdufurile pe umeri.

— Veniți după mine, cunosc drumul... Dar cu mare băgare de seamă, m-auziți?

Străbătură grădina; porțița ce dădea spre curtea casei era deschisă; intrară în eurte. Sus, în odaie» moșneagul dormea dus. Se auzea cum sforăie,

— Sforăie, zise Ianacos. Avejn noroc.

223

Aprinse felinarul, dădu de ușa chilemlui și o împinse încet. Din chiler năvălea un miros de untdelemn, de vin, de smochine uscate, de gutui veștede. La lumina felinarului apăru un rînd de chiupuri pîntecoase, înșirate pe lîngă perete, și un alt rînd de butoaie cu vin așezate pe podvale.

— Dați-i drumul, băieți! Repede! .spuse în șoaptă Ianacos. Încărcați!

Unul dintre însoțitori suci caneaua unui butoi și-și umplu burduful cu vin; al doilea își încarcă sacul cu grâu; Ianacos lua un bidon de ulei și-l goli în burduful lui, apoi își încarcă și el sacul cu grâu. Se uită în jur și zări o scară rezemată de perete.

— Fie numele Domnului lăudat! exclamă el. Iată scara moșneagului! Cum am fi trecut toate astea peste zid fără scară? S-ar zice că Dumnezeu e înțeleș cu noi! Gata, băieți! înapoi!

Își urcară poverile în spinare, luară scara, străbătură din nou grădina, sprijiniră scara de zid și se suiră unul după altul pe ea, cu prada lor grea și prețioasă. Luca întinse mâinile, apucă sacii și burdufurile și le puse jos, pe pământ; apoi făptașii se lăsară pe umerii lui și ajunseră din nou în uliță. Ianacos rămase la urmă, călare pe zid; nu-l lăsa inima să sară dincolo.

— O clipă, băieți, zise el. Mă duc să-mi văd măgărușul și mă întorc numaidecât.

— Lasă măgărușul în pace, zise Luca. Vino în\* coace, cine știe ce-o să mai iasă din asta...

— Nu pot, mă seacă la inimă, protestă Ianacos. Numai o clipă, băieți, și mă întorc degrabă... Coborî din nou în grădină. Ceilalți se uitară unul la altul încruntați, "dar n-avură încotro și tăcură

mîlc; stăteau cu urechile încordate, de teamă să nu vină cineva pe drum sau să nu se deschidă vreo poartă.

224

— Voi porniți-o înainte, le spuse Luca celorlalți doi. E mai bine să ne împrăștiem. Eu stau și-l aștept aici.

Le ajută și-și ia sacii la spinare, și cei doi porniră spre munte. Luca rămase singur; se ghemui la picioarele zidului, în ploaie, și așteptă răbdător. Deodată, în noapte răsună un răget vesel, triumfător, ca trâmbița Judecății de apoi.

— Să-l ia dracu de urechiat! murmură Luca. O să scoale tot satul.

Se deschise o fereastră; se auzi o voce; era a lui Ladas.

— Penelopa, dormi? Ei, Penelopa, auzi măgarul? Ce are de zbiară?

Dar nu răspunse nimeni. Răgetul încetă. Nu se mai auzea decât răpăitul ploii; turna eu găleata. Luca ridică fața în sus: în vârful zidului apăruse o umbră. Sări repede în picioare, se sprijini de zid și-l apucă pe Ianacos de picioare.

— S-o ștergem, Luca. Mi se pare că moșneagul s-a trezit.

Își aburcară burdufurile pe umeri și o luară la

sănătoasa.

— Acum ești mulțumit? întrebă Luca după ce ieșiră din sat.

— Da, răspunse Ianacos. Dacă aș fi putut să-l ridic pe scară, l-aș fi luat și pe el, să mor eu... Dar cu Mihelis ce-o fi? întrebă apoi cu neliniște.

— Pesemne că s-a dus unde avea de dus și s-a întors pe munte. Să ne grăbim!

Și nu-și mai spuseră nimic.

Părintele Fotis și Manolios nu se culcaseră încă; așteptau. Începeau să se ridice zorile; la răsărit se deslușea o geană de lumină. Ploaia stătuse, dar cerul rămânea închis.

15 — Hrlstos răstignit 8 doua oară — voi. II 225

Deodată, pe potecă se auziră strigăte și şuierături vesele.

— Iată-i i zise Manolios, repezindu-se pe gura peșterii.

Cei patru corsari apărură încărcăți cu poveri.

Aprinseseră felinarul ca să lumineze cărarea; la flăcăruia lui, fețele le străluceau voioase. Ianacos mergea în frunte, cu burduful de vin în spinare.

— Moș Ladas vă trimite multe salutări! strigă el. Omul ăsta cumsecade e dărnicia întruchipată! Vă trimite vinul ăsta, să-l beți în sănătatea lui! Nu-i mare lucru, ne-a spus, dar îl dă din toată inima!

— Iată și niște untdelemn, să vă ungeți mâțele cu el, ne-a mai spus! strigă la rîndul său Luca, lăsînd jos, la picioarele popii, burduful cu untdelemn. Și a mai spus că dacă vreți mai mult, să nu vă rușinați: are chiupurile pline!

— Iată și grîu, să vă hrăniți copiii slăbănogi, de care mi se rupe inima, a mai spus moșul! declarară și ceilalți doi, lăsîndu-și și ei sacii jos.

— Binecuvîntat fie el, răspunse părintele Fotis rîzînd, și Dumnezeu să-l răsplătească însutit! O să-i trimit numaidecît o scrisoare, să-i spun că patru îngerii au intrat azi-noapte în curtea lui, au luat aceste daruri prețioase, le-au pus pe aripile lor și ni le-au adus aici. O să adaug și o chitanță — așa-i cinstit! — ca să fie plătit pe lumea cealaltă.

— Mai scrie-i, părinte, zise Ianacos pufnind în rîs, că unul din îngerii ăia voia să-i spargă chiupurile și să-i găurească butoaietele, dar că în ultimul moment i s-a făcut milă, nu de el, ci de vin și de untdelemn. Părintele Fotis se întoarce către Manolios.

— Manolios, du-te și adu o cană. Se cuvine să le dăm ceva de băut îngerilor. Intrați înăuntru, să vă scuturați aripile, că vi îe-a udat ploaia.

226

Intrară în peșteră. Umplură paharul și băură rînd pe rînd; erau plini de voieșie.

.— în sănătatea lui moș Ladas, acest om de bine i zise popa.

.— În sănătatea îngerilor! zise Manolios.

— în sănătatea sfântului Lup! zise Luca. Datorită urlletelor lui, pe care le-am auzit în vârful Sarahinei tocmai când plecam, am prins curaj.

— Dar Mihelis? se îngrijoră Ianacos. Nu l-am mai văzut deloc.

— S-a întors plin de noroi, s-a culcat fără să spună o vorbă și acum doarme, răspunse Manolios. Dimineața, când s-a trezit, moș Ladas s-a dus să dea mai întâi o raită prin grădină. Dar când a văzut scara sprijinită de zid, l-a luat cu răcori. Strigă către babă, care, așezată în fața ferestrei, privea spre lume cu ochii ei sticloși:

— Ei, Penelopa, cine a pus scara la zid? Tu?

Chira Penelopa însă se și apucase să împletească la ciorapul ei; nici măcar nu întoarse capul.

Băirînul luă scara pe umeri și o duse în chilar.

Aruncă o privire înăuntru: toate erau la locul lor

— și chiupurile, și butoaiele și smochinele, și gutuile.

— Slavă Domnului! murmură el. Noroc că hoții n-au prins de veste că scara era la zid ca să intre în casă!... Baba mea nu mai e în toate mințile, săraca! Trebuie să fiu cu ochii-n patru. E în stare să dea foc casei, într-o zi.

Se duse la grajd; măgărușul era legat la iesle.



— Ce te-a apucat, mîrtoagă, să răgi în toiul nopții și să-mi strici somnul? zise moșneagul, dîndu-i un picior în burtă.

Măgarul nu întoarse nici el capul, la fel ca și bătrîna. Ochii lui mari erau învăluși într-o ceață ciudată. Visase că azi-noapte venise să-l vadă adevăra-

15\* • 22?

tul lui stăpîn și că-i mîngîiase gîtul, burta și crupa, ușor, cu dragoste, așa cum făcea de obicei, iar el, Iusufachi, ridicase coada în sus și începuse să ragă de bucurie; atunci stăpînul lui îl apucase de bot cu amîndouă mâinile, ca să tacă, îl sărutase pe urechi și pe gît, apoi își luase zborul prin cucuveaua rotundă a grajdului...

Măgărușul cel cuminte și evlavios își lăsă capul îri jos, închise ochii și înălță o rugă către Dumnezeuul lui — un Dumnezeu înzestrat cu o coadă lungă, stufoasă și cu un cap mare de măgar, și încărcat cu un samar aurit și cu un ham roșu bătut în perle de argint, ca niște stele: „Doamne, fă ca visul de azi-noapte să se adeverească!”

În acest timp, vestea minunii se răspîndi ca fulgerul de la un capăt la altul al muntelui Sarachina: patru îngeri le aduseseră înfometăților, în cursul -nopții, grîu, untdelemn și vin 1 Cei mai firavi la minte crezură în această minune și începură să se închine;

cei mai ageri se uitară la Ianacos și la Luca, făcându-și semne din coate. Femeile se aruncară asupra griului și se puseră să-l aleagă, murmurând, cu voci încete, un cântec duios, ca și cum ar fi adormit un copil, ca și cum ar fi legănat un prunc sfânt din vremurile de demult. Când un bob de grâu cădea pe jos, se aplecau și-l luau repede, de parca ar fi fost o pârțică dintr-un trup dumnezeiesc, care se spurca în atingere cu pământul. Pisară la iuțeală puțin grâu între două pietre, frământară o turtă, o ooapseră în cenușă, o stropiră cu câteva picături de untdelemn să-i dea mai mult gust și împărțiră fiecăruia câte un duminicat, ca și când ar fi fost anafura.

Și, într-adevăr, toți de-acolo simțiră cum li se întăresc oasele și cum li se frăgezește carnea, ca și cum s-ar fi împărtășit cu trupul Mîntuitorului. După ce  
228

băură și câte o înghițitură de vin, femeile nu se putură stăpîni să nu dea în plîns.

—. Doamne, spuneau ele, un duminicat de pîine și o înghițitură de vin, ce puțin îi trebuie sufletului ca să prindă aripi 1

Seara, o dată cu lăsatul nopții, doi bărbați duseră grîul la moară. Femeile se ținură după ei o bucată de drum, neîncrezătoare, ca și cum s-ar fi temut că n-au să-i mai vadă niciodată întorcîndu-se acasă.

— Când o să veniți îndărăt? îi întrebară ele pe cei doi bărbați.

— Mîine în zori. N-aveți teamă! răspunseră ei rîzînd.

Ianacos fu însărcinat cu funcția de econom al Sarachinei. El era acela care păstra merindele, și în fiecare dimineată împărțea femeilor numai atîta cît aveau nevoie pentru hrana de o zi.

— Folosiți tainul eu măsură, le spunea tuturor.

Strîngeți cureaua pînă ieșim din iarnă. Îngerii mai au și alte treburi pe capul lor, pricepeți? Nu pot să se țină numai de noi și să ne-aducă merinde în fiecare zi...

În trupuri nu pătrunseseră decît puțină pîine și puțin untdelemn, dar flacăra, care era gata să se stingă, se însufleți deodată. Copiii începură să se dezumfle, obrajii lor prindeau din nou culoare. Femeile căpătară lapte și pruncii nu mai scînceau de foame toată noaptea. Bărbații se înzdrăveniră și își recăpătară forțele; începură să care din nou pietre spre a termina meremetisitul caselor. Din cînd în cînd, se auzea chiar și cîte un rîs sau cîte o șotie, ba uneori dădeai în cîte o peșteră mai retrasă peste cîte o pereche care avea iar puterea să se strîngă în brațe și să se sărute.

— Grîul, vinul și untdelemnul ăsta trebuie să se prefacă în sînge, îi spunea în ziua aceea părintele

Fotis lui Manolios. E nevoie să căpătăm puteri noi, ca să pornim la atac. Nu trebuie să stăm așa, să răbdăm de foame și să furăm mereu. În curînd va trebui să coborîm în sat și să luăm în stăpînire, cu binele sau cu de-a sila, ogoarele pe care ni le-a dat Mihelis, Numai așa vom putea trăi pe muntele acesta sterp și numai așa vom prinde rădăcini.

— Peste puțin, zise Manolios, o să vină timpul să tăiem via, să curățim măslinii, să îngrășăm ogoarele. Cît o să le mai lăsăm în paragină? Ar însemna să pierdem un an. Ce mai aștepți, părinte?

— Aștept să primesc dezlegare, Manolios. Aștept să aud înăuntrul meu glasul care să-mi poruncească: „Du-te!” Niciodată în viața mea n-am luat vreo hotărîre mare înainte de a fi auzit glasul acesta. Or, îio-tărîrea de care pomenesci tu, Manolios, e mare: ar putea fi cu vărsare de sînge.

— Știu, părinte, dar se poate face oare ceva în astă lume, înrăită și nedreaptă, fără vărsare de sînge? îmi spusesem: dacă licovrisioții ar vedea în ce hal sînt copiii noștri, dacă le-ar vedea pîntecele umflate, obrazii scofîlciți, picioarele pipernicite, li s-ar face milă de ei. Drept aceea, am trimis acum cîteva zile cîteva copii în Licovrisi. Știi cum i-au primit? Unii i-au gonit cu bățul, alții le-au aruncat o

coajă de pîne uscată, ca la cîini... Unul singur a avut milă de ei. Știi cine, părinte? Aga! El i-a văzut din ceardacul său răscolind pămîntul ca să adune niscaiva boabe risipite, niscaiva coji de cartofi și de lămîi. „Ei, drăcie, ce-i cu ființele acelea de-acolo? a strigat aga. Ce-s ăia, bre, pui de maimuță, sau pui de om?” A coborît, a deschis poarta și i-a băgat în curte. Apoi a chemat-o pe Marta și i-a zis: „Pune-i la masa, Marta. Dă-le să mănînce, să se facă oameni!...”

230

— Nu știam... Nu știam asta! strigă popa, ai cărui ochi fură podidiți de lacrimi și scăpărau scînteii.

— Nu ți-am spus-o părinte, ca să nu te întristez. Inima dumitale e plină de fierea pe care ți-o dau s-o bei oamenii. La ce-aș mai fi turnat și eu altă amărăciune peste ea? Ca să se reverse?

— Trebuie să se reverse! Trebuia să-mi spui, Manolios. Dacă inima omului nu se revarsă de dragoste și de mînie, află că nimic nu se poate face în lumea asta!

Tăcu, năpădit parcă de o slăbiciune neașteptată; se așeză pe o piatră și-și lăsă capul să-i cadă în piept. Stătu așa cîtva timp; s-ar fi zis ca asculta cu urechea un zvon foarte depărtat. Manolios se așeză în fața lui și își aruncă ochii spre cîmpia care se întindea în

zare. Ploaia încetase; pământul era negru, clisos, sătul de apă. Sufla un vînt ușor; măslinii se ondulau încet în văzduh, apărînd cînd argintii, cînd de un verde întunecat. Viile păreau și ele negre ca pământul. Un vultur își luă zborul din vârful muntelui sfîntului Ilie și rămase nemișcat, cu aripile întinse, deasupra cîmpiei.

Părintele Fotis se ridică în picioare.

— Inima mi s-a revărsat! strigă el. Mă duc.

Manoîlios nu zise nimic. Simțea că toată ființa popii e încordată, gata să plesnească. „Mai bine nu-i spuneam nimic...” se muștră în sinea lui.

Părmtele Fotis sări peste pietre și apucă poteca ce ducea în vârful muntelui. Acolo sus, bisericuța rjro- rocului Ilie strălucea de albeață. Popa urca, sprinten și drept, ca un flăcău de douăzeci de ani. Din cînd în cînd, dispărea în dosul stîncilor, apoi apărea iar, ceva mai departe. Își luase potcapul în mîină, și părul îi flutura în vînt.

231

Peste puțin, Manolios îl zări lîngă bisericuță, negru în dreptul zidului alb, și mititel de tot, ca un vultur. Numaidecît după aceea, o altă pată neagră apăru pe zid: popa deschisese ușa. Dispăru înăuntru. Manolios intră în peștera lui, luă o bucată mare de lemn de stejar și începu să cioplească de sîrg un

chip nou al lui Hristos.

## XIX

\$

Se făcuse noapte, dar popa nu se mai întorcea. Un vînt rece sufla în rafale; -cerul se învinețise. Urletul unui lup sfîșia bezna în depărtare.

— Să mergem, să vedem dacă nu i s-a întîmplat ceva... zise Mihelis.

Erau primele cuvinte pe care le rostea după atîta vreme. Cu fiecare zi, se adîncea și mai mult în gîndurile lui sumbre; aci suspina, aci își ridica ochii spre biseriçuța din vîrfurile muntelui și zîmbea înseninat. Păstra la sîn, lîngă inimă, cosițele ce i le dăduse Mariori; din cînd în cînd tresărea, se temea că le pierduse și se pipăia, speriat, sub cămașă. Noaptea sărea din somn, scotea un țipăt de groază, apoi se zbătea pînă la ziuă să rărnîină treaz.

— Să mergem, să vedem dacă nu i s-a întîmplat ceva... Îi spuse iar lui Manolios, care stătea liniștit într-un ungher al peșterii.

Era, poate, miezul nopții.

— Nu i s-a întîmplat nimic, răspunse Manolios.

După felul cum l-am văzut că s-a ridicat și a pornit pe cărare, nu poate să i se întîmple nimic; mi s-a părut, în eMpa aceea, că e nemuritor.

— Dar de ce întârzie atîta?... De ce întârzie?... Ce face acolo? murmură Mihelis, pe care vorbele prietenului său nu-l linișteau de loc.

— Se sfătuiesc, Mihelis; fac planuri împreună, el și cu sfîntul Ilie. Nimeni nu trebuie sa-i tulbure. Iau amîndoi o hotărîre mare.

— Dar ce mănîncă? Unde doarme? In noaptea asta e îngheț.

— Nu mănîncă nimic, nu doarme, mi simte frigul. In starea în care este el acum, poți «încredințat că n-are nevoie de nimic. E ca și mort, sau ca și nemuritor, nu știu cum să spun... N-are nevoie de nimic. Pe cînd vorbeau ei așst, apăru lanacos încruntat, mormăind, înjurînd.

— Ce ai, lanacos? îl întrebă Manolios. Iar nu ești în toane bune? Cum îți merg treburile ca econom al Sarachinei?

— Hm, parcă m-ai întreba: Corbule, ce-ți fac puii? Mulțumesc, se înnegresc pe zi ce trece... Merindele sînt pe sfîrșite — iată ce am! Am ajuns la fundul sacului... Ce-i de făcut? Să strîng iar șoimii și să mă reped încă o dată cu ei la cîmpie? Acum e rîndul popii Grigoris!

— Mai așteaptă puțin! zise Manolios. O să fie lîndul satului Licovrisi!

Ianacos sări în sus de bucurie și bătu din palme.



— A sosit oare ceasul? strigă el. Părintele Fotîs a spus ceva?

— N-a spus încă nimic, dar cred că ceasul se apropie. A spus că inima i s-a revărsat.

Manolios povesti convorbirea pe care o avusese cu preotul.

— Dacă ar putea să mai aștepte nițel... murmură Ianacos, înseninându-se deodată. Nu sînt încă gata. Manolios și Mihelis cătară spre el prin întuneric.

— Ți lipsește ceva, Ianacos? îl întrebă Manolios.

•— Da, îmi lipsește.

— Ce?

— Gaz. I-am făgăduit lui Dumnezeu să dau foc casei lui moș Ladas.

.— Ești prea rău... făcu Mihelis.

.— Sînt drept, răspunse Ianacos. Dacă Hristos ar coborî astăzi pe pămînt, pe pămîntul ăsta, așa cum este el acum, ce crezi că ar purta pe umeri? O cruce? Nu! Un bidon de gaz 1

Manolios se cutremură; se sprijini de peretele peșterii.

— Tu ce crezi, Manolios? îl întrebă Ianacos. Văd că nu spui aiaia.

— De unde știi tu asta, Ianacos? rosti Manolios cu vocea tremurîndă.

— Nu o știu precis de nicăieri, că n-am învățat

carte și nimeni nu mî-a spus-o, dar în inima mea simt că așa ar fi. Și după o clipă de tăcere, continuă: Copiii de aici, care, peste eîteva-zile, se vor tîrî dia nou în cîrje pe ulițele din Licovrisi pentru a scormoni prin gunoaie ca să strîngă coji și alte porcării, să-și omoare foamea cu ele, și care vor stîrni rîsul îmbuibăților văzîndu-i cu ce se ocupă — ei bine, copiii ăștia numai așa îl vād pe Hristos în somnul lor. Și numai pe acest Hristos îl cheamă ei, și-i spun să coboare pe pămînt; însă, dimineața, cînd se trezesc, îl uită și nu se mai gîndesc la el. Nu-s decît niște copii, ce vreți? Nu știu, sărmanii, decît să scormonească prin gunoaie...

Manolios asculta cu răsufierea tăiată, fără să spună o vorbă; inima îi bătea atît de tare, că-i zguduia tot trupul. Noaptea trecută îl văzuse și el pe Hristos, în vis, sub aceeași înfățișare; absolut aceeași, dar nu îndrăznea s-o mărturisească. Hristos cobora desculț de pe un munte pleșuv și scăldat în soare, ca Sarahina; pe umeri nu purta o cruce, ci un bidon d©

235

gaz; privirea îi era aspră, îndurerată, plină de mînie, și căta spre Licovrisi... Se întoarse către Ianacos.

— Ai dreptate, prietene, zise el. Nu cruce, ci gaz

Mă duc să-mi caut șoimii; n-avem timp de

pierdut.

În gura peșterii se opri și adăugă, rîzînd:

— Părintele Grigoris are lămpi de gaz; prin urmare, trebuie să aibă în chiler și un bidon, poate chiar două, cu gaz. Mă duc să-l iau pe Luca: vlăjganul ăsta e o scară minunată. Pe mîine dimineață! Se luminase de-a binelea cînd Manolios îl zări pe părintele Fotis coborînd din vîrful muntelui. Sărea din stîncă,, în stîncă, cu pulpanele anterului fluturînd în vînt ca niște aripi negre și cu pletele desfăcute pe umeri. Părea întruchiparea prorocului Ilie: în spatele lui, aurora brăzda cerul cu străluciri purpurii; ai fi zis că popa coboară de sus învăluit în flăcări.

Cîteva femei, ce se duceau să-și umple ulcioarele cu apă la izvor, îl văzură, se speriară și strigară:

— Săriți, coboară sfîntul Ilie de pe munte!

Bărbații săriră din somn și ieșiră din peșteri; Manolios trecu în fruntea lor și porniră să-l întîmpine pe părintele Fotis; presimțiră cu toții, deodată, că preotul le aducea o veste mare.

— Ce ține în brațe? strigă Ianacos.

Marchitanul nici n-apucase să se culce; somnul îi frigea pleoapele. N-apucase nici să se spele pe mîini, care îi miroseau tare a gaz.

— Așa-i, are ceva în brațe, observă, la rîndul lui, Mihelis. Dar ce?

— O icoană! O icoană! strigă Luca, vlăjganul,

care răspîndea și el miros de gaz în jurul lui.  
„Ne aduce icoana sfîntului Ilie! E semn bun!” își  
spuse Manolios.

Acum se deslușeau bine trăsăturile preotului. Fața  
îi era aspră și întunecată, ca și cum nu vedea oamenii  
ce veneau înaintea lui, ca și cum n-auzea strigătele  
ce se urcau spre el, ca și cum gîndurile sale nu pără-  
siseră încă singurătatea aprigă din vîrfurile muntelui.  
— La o parte, fraților, făceți-i loc să treacă! zise  
Manolios. Nu-i spuneți nimic; nu și-a terminat încă  
vorbirea cu Dumnezeu.

Se înșirară de o parte și de alta a cărării, lăsînd  
trecerea liberă. Popa cobora la vale cu pași iuți, ros-  
togolind pietrele în urma lui. Icoana făcătoare de mi-  
nuni a prorocului, pe care o ținea dreaptă, cu amîn-  
două brațele, la piept, se vedea acum bine.

— Mie îmi miroase a praf de pușcă... zise Ianacos  
către Luca, însoțitorul său de azi-noapte. Uită-te la  
fața lui!

— Bine că am făcut treaba! răspunse Luca. Toc-  
mai la timp! Cele mai multe case sînt de lemn;  
două bidoane ajung.

Femeile alergară și ele și ajunseră din urmă băr-  
bații; le mergeau gurile ca niște melițe. Nu vorbeau  
decît de minuni, de sfinți, de ceea ce visaseră-pest  
noapte. Întindeau gîturile să-l vadă pe popă; una

spunea că are niște aripi negre și că zboară; alta zicea că nu-s aripi, ci anteriul, dar susținea că pe umeri i se pusese un corb cu un cărbune aprins în cioc și că-i dădea popii să muște din el. Deodată, tă-răboiul încetă; preotul se apropiase de mulțime.

— Veniți după mine! strigă către bărbați, fără a se opri din mers. Veniți și voi, femeilor!

Trecu repede la vale, cu prorocul în brațe, Toată lumea rămase înmărmurită, ca și cum prin mijlocul ei ar fi trecut o cumplită pasăre de pradă, atingând oamenii cu aripile ei tăioase. Zăpăciți, se luară după popă, bărbații înainte, femeile după ei. Soarele, jucându-se printre norii subțiri, se ridicase pe cer și

237

strălucea ca o minge de foc. Jos, câmpia era încă înecată într-o ceață tulbure. Cîteva bătrine, rămase în peșteri, ieșiră și ele afară, punîndu-și mîinile streășină la ochi, și se uitau în bătaia soarelui la mulțimea care cobora.

Cînd ajunse în dreptul peșterilor, părintele Fotis se opri și așeză icoana pe o stîncă. Bărbații, femeile și copiii se strînseră roată în jurul lui. Popa întinse brațele către turma lui și începu să-i vorbească. Mai întîi, glasul îi era răgușit; își simțea gîtul înfundat; vorbele se ciocneau, se încăîceau unele pe altele, se grăbeau să-i iasă toate o dată din gură, dar nu ieșea

nici una; încetul cu încetul însă, gâtul i se desfundă, glasul i se întărește, vorbele se cumințiră.

— Ascultați-mă, bărbați! strigă popa. Iar voi, femeilor, luați-vă copiii în brațe, să audă și ei! Cobor dintr-un car de foc. Acolo unde m-a dus el, am să vă duc și eu pe voi; sfaturile pe care le-am primit în taină, am să vi le spun acum și vouă. Viața nu e o apă stătută; răbdarea și supunerea în fața soartei nu sînt virtuțile cele mai bărbătești și nici cele mai plăcute lui Dumnezeu! Un bărbat adevărat nu poate sta cu mîinile în sân cînd vede cum copiii mor de foame sub ochii lui; el trebuie să se ridice și să ceară socoteală, chiar și lui Dumnezeu!... M-am urcat acolo sus, în vîrf, pentru a mă întîlni cu stăpînul netemut al muntelui, pentru a sta de vorbă cu el și a găsi un leac împotriva răului. Copiii noștri sînt acum copiii lui, nu-i așa? Prin urmare, e răspunzător de soarta lor!

Părintele Fotis se întoarce spre icoană, arătînd cu degetul la sfînt.

— Ești răspunzător de soarta lor, proroc de foc! M-am urcat la lăcașul tău spre a-ți spune asta. Ca un dijmaș care vine să dea socoteală moșierului său, la sfîrșitul anului, încărcat cu dajdia bogată culeasă

238

din rodul viilor și grădinilor sale, așa și eu m-am îm-

povărat cu durerile și plîsetele turmei mele și ți le-am adus la picioare, stăpîne!... Toată noaptea, fiii mei, am stat față în față cu prorocul. I-am spus cine sîntem, de unde venim, cum ne-am pripășit aici, pe muntele lui, și cum am căutat adăpost sub ocrotirea sa. El știa toate astea, fiindcă îi mai vorbisem și altă dată despre ele, dar nu strica să i le mai amintesc o dată. Și mă asculta, fără să sufle o vorbă. Pe urmă, i-am vorbit de vecinii din vale, din Licovrisi. I-am povestit cum s-au purtat cu noi, cum ne-am gonit — popa, fruntașii, gloata — cum ne-au hăituit și nu ne-au lăsat să muncim ogoarele pe care ni le-a dat Mihelis — slăvit fie numele lui!... I-am spus tot, mi-am descărcat dinaintea lui sacul pînă la fund. Și mă asculta, fără să sufle o vorbă. Pe urmă, i-am vorbit de pătimirile pe care le îndură norodul lui, de foame, de frig, de boli... „Nerușinarea bogăților a întrecut orice măgim; ceafa celor sătui s-a îngroșat peste măsură; cuțitul a ajuns la os, aprigule cercetaș al flăcărilor! Pune-ți bidiviii de foc la ham și hai să coborîm în Licovrisi!" Așa i-am strigat în față. Și mă asculta, fără să sufle o vorbă. Atunci, nu m-am mai putut stăpîni și m-am făcut roșu la față de mînie. Mă uitam la el și îmi spuneam: Cum de nu i se zdrobește inima? Cum poate îngădui atîta suferință, atîta nedreptate și atîta nerușinare? N-are de gînd să sară din icoană? Nu vrea să-și pună la ham

caii de foc, apoi să mă ia de ceafă și să mă așeze alături de el, ca să coborîm împreună în Lieovrisî? M-am apropiat de icoană, m-am aplecat spre proroc și i-am strigat în urechi: „Hei, Ilie, călăraș Ilie, ascultă ce-am să-ți spun acum: copiii noștri nu mai au ce mânca și nu se mai pot ține pe picioare de slabi ce sînt. Au luat toți, care un băț, care o cîrjă și, croncănind ca niște corbi fîămînzi, au coborît în Lico-  
230

vrisi să ceară de pomană... Știi, ai auzit, te-ai ostenit să te uiți din vîrfurile muntelui tău și să vezi cum au fost primiți?" Simțeam cum sub văpaia buzelor mele trupul prorocului începe să se încălzească, să se trezească la viață; atunci am prins curaj. „Ai catadicsit, i-am strigat și mai tare, să te apleci puțin din carul de foc în care te lăfăiești și să arunci o privire spre cîmpie, ca să vezi cum au fost primiți de licovrisioți? Unii i-au gonit, ameiințîndu-i cu bîta, alții nu s-au dat îndărăt chiar să-i ciomăgească." Abia am apucat să rostesc aceste vorbe, că am și sărit la o parte. Mi s-a părut că icoana mă lovise cu o copită, ca și cum cei patru cai de foc ar fi căpătat viață. Apoi mi s-a părut că văd buzele prorocului mișcîndu-se și am auzit un strigăt: „Haide 1" Și, dintr-o dată, m-am pomenit cu icoana în brațe.

Mulțimea se vînzohV murmurînd. Femeile căzură



în genunchi la picioarele icoanei făcătoare de minuni și scoaseră țipete ascuțite. Bărbații, mișcați de cuvintele preotului, se apropiară și-l priviră de aproape pe prorocul înconjurat de flăcări, care cobora din vârful unui munte; acum își dădeau seama, fără nici o umbră de îndoială, că muntele acela din icoană era Sarachina.

Din toate părțile țîșniră strigăte puternice:

— Cînd? Cînd. părinte? Nu mai e timp!

— Repede, părinte! strigă lanacos. Repede, cit mai avem puțintică pîine care să ne dea putere; merindele sînt pe terminate!

Manolios se apropie de popă, îi luă mîna și i-o sărută.

— Ridică mîna, părinte! zise el. Dă semnalul; sîntem gata!

Părintele Fotis întinse mîna spre turma lui și strigă \ - f

— Peste trei zile, fiii mei! în ajunul Crăciunului l  
240

Atunci se naște lumina, atunci e ziua de naștere a prorocului Ilie; e o zi mare! Pregătiți-vă, că vom porni la vale!

Bărbații dădură jos icoana de pe stîncă și începură să îngenuncheze rînd pe rînd în fata ei și s-o sărute. Culoarele din ea se înviorau, prorocul se mișca, man-

tia îi fîlfîia în aer ca o limbă de foc bătută de vînt. Femeile zăreau cu ochii lor strălucindu-i pe frunte broboane de sudoare, iar copiii se apropiau de el, dar cînd vedeau cum îi cresc ochii și cum se încruntă, începeau să țipe și nu mai voiau să îngenuncheze în fata lui.

Părintele Fotis, sleit de puteri, se duse și se întinse în peștera lui. Închise ochii și așteptă să-l prindă somnul, pentru ca Dumnezeu să-i apară în vis și să-i vorbească. Manolios luă în brațe icoana procului de foc și intră cu ea în peșteră, așezînd-o jos, în fund, în întuneric, alături de icoana Răstignirii, împodobită cu stoluri de rîndunici.

Din clipa aceea, Sarachina începu să vuiască asemenea unui cîmp de bătălie în ajunul atacului. Cei ce n-aveau bîte se răspîndiră prin coclaurile muntelui în căutarea unei joarde bune de tufan sălbatic; cei ce știau să tragă cu praștia învățau femeile și copiii s-o mînuiască și ei. Părintele Fotis împărți celor mai voinici armele de care dispunea. Neobosit, preotul trecea de la unul la altul, împărțind sfaturi și dînd încurajări.

Către seară, Costantis urcă pe munte, venind din sat; fu uimit cînd auzi zarva de acolo și cînd văzu că toți bejenii, bărbați și femei laolaltă, cu mînele suflecate, învățau să arunce cu praștia sau își ciopleau de zor cîte o măciucă de tufan, ca și cum s-ar fi pre-

gătit de război. Pe Manolios îl găsi aplecat deasupra  
bucății de lemn, sculptînd cu însuflețire un chip nou

16

241

al lui Hristos, ca și cum ar fi făcut o armă pe care  
se grăbea s-o termine mai repede spre a o pune în  
mîna poporului.

Costantis se așeză alături de el; părea foarte  
abătut.

— Manolios, zise, dacă ai timp, ridică-ți o clipă  
capul și ascultă-mă. Aduc vești rele.

— Fie binevenite, dragă Costantis. Sîntem obiș-  
nuiți cu veștile rele, ca ponoarele cu nămeții. Spune î

— Mariori a murit. S-a aflat ieri la prînz.

Manolios puse bucata de lemn la o parte; sur-  
prinderea și teama îi năpădiră dintr-o dată privirile,

— A murit? făcu el ca și cum ar fi auzit pentru  
prima dată vorbindu-se de moarte.

— Vestea a sosit ieri, pe neașteptate. Tatăl ei a  
scos un urlet de s-a cutremurat tot satul. Apoi a ple-  
cat numaidecît călare pe catîrul lui. Azi-dimineață  
s-a întors. Cînd a ajuns la tîrg, pe fată o și înmor-  
mîntaseră; n-a avut nici măcar mîngîierea de a-i în-  
chide ochii cu mîinile lui. Bătrînul popă a ajuns de  
nu-l mai cunoști. Durerea i-a zdruncinat mintea.  
L-am văzut bătînd la toate porțile, mi-era și milă și  
teamă. Mergea din casă în casă, desculț, cu părul

vîlvoi, chemînd lumea la biserică, spunînd că are de dat o ştire. Paracliserul a tras clopotul ca de îngropăciune. Ne-am lăsat toţi treburile baltă şi ne-am dus la biserică. Părintele Grigoris ne-a adunat afară, în curtea bisericii, unde s-a suit pe un zid dărîmat. Un tremur aşa de puternic îi scutura barba, că nici nu putea vorbi; dar din ochii înroşiţi îi ieşeau flăcări. Pînă la urmă, a izbutit să se stăpînească şi atunci i-a ţîşnit din gît un glas ca un tunet: „Fiii mei, am să vă spun numai două vorbe; nu pot să vă spun mai multe, căci inima din mine e zdrobită... Sarachina o să ne piardă! Sarachina o să ne ducă la pieire! Sus 1 Puneţi mîna pe arme! Eu voi fi în

fruntea voastră. Spre duşman, fiii mei, să-l gonim! Izgoniţii ăia ne-au deocheat satul. Din ziua blestemată cînd au pus piciorul aici, nenorocirile şi doliul abătute asupra noastră se ţin lanţ! Cel mai vinovat dintre toţi e Manolios, pe care l-am afurisit! El i-a împuiat capul lui Mihelis şi l-a înnebunit; din pricina lui, logodna fiicei mele Mariori s-a desfăcut; el e acela care a ucis-o 1" Voia să mai spună ceva, dar l-a apucat ameţeala; a întins mîinile să se agate de zid, însă nu mai vedea nimic; s-a clătinat şi s-a prăvălit cu toată greutatea la pămînt.

Costantis tăcu. Manolios trase un capăt aî baptistei pe care o purta pe cap şi începu s-o muşte cu

toată gura, ca să nu urle. „Mariori a murit; Mariori a murit...” repeta în sinea lui, fără a putea da vreun înțeles acestor cuvinte. Se întoarse către Costantis.

— Și pe urmă? întrebă ca pierdut.

— Am venit să te previn, Manolios, ca să luați măsuri. Cuvîntarea popii i-a răscolit pe săteni; acum se pregătesc să vă atace. Caută un motiv, pe care l-au și găsit... Bogații se tem de voi, fiindcă, cică, sînteți bolșevici; săracii vă urăsc, fiindcă cei cu stare i-au orbit și nu mai știu ce fac... Sînt mulți și au arme; luați seama!

— Costantis, du-te, rogu-te, de-l caută pe Mihelis și spune-i și lui; eu nu mă simt în stare să-i spun... Uar ia-l mai pe ocolite, căci de la o vreme înapoi nu știu ce-i cu el; se frămîntă în sinea lui ca sub povara unui păcat greu, fără să-și descleșteze buzele; se uită la tine, dar gîndul îi e în altă parte; îl întrebi ceva, el parcă nici n-aude... Noaptea nu îndrăznește să se mai culce, i-e frică să doarmă. Intr-o zi l-am întrebat: „De cine ți-e frică, Mihelis?” S-a zbuciumat mult pînă mi-a răspuns, cu jumătate

16\*

243

gură: „De mort, Manolios... De mort...” Așa că ia-ți inima în dinți, Costantis, și du-te de-l caută. Eu mă duc la părintele Fotis.

— Totul s-a sfîrșit, făcu Mihelis închizînd Evan-ghelia. Nu mai am nevoie de nimic, dragă Costan-tis. Dumnezeu a tăiat jumătate din viața mea și a băgato în pămînt; acum se pregătește să bage și cealaltă jumătate. Sînt ușurat.

Costantis rămase ca trăsniț cînd văzu cu cită ne-păsare primea Mihelis vestea cumplită pe care io aducea; simțea că în dosul chipului său încremenit se prăbușea o lume.

— Asta-i, totul s-a sfîrșit! repetă cel ce fusese pînă nu demult thi&rul boiernaș.

înnoda o sfoară de un colț al stîncii și legă Evan-ghelia cu ea, strîngînd-o tare, ca și cum ar îi legat o fiară primejdioasă ce trebuia priponită, să nu muște. Apoi se întoarse către Costantis, dînd din cap.

— Încotro să-ți mai întorci ochii, spune și tu, Costantis? Către om? Putreziciune și putoare. Către Dumnezeu? Bl îl lasă pe moșneagul Ladas să tră-iască și să se îmbogățească, în timp ce pe Mariori o ia la cer. Către tine însuți? Un vierme zgribulit ce se încălzește la soare, dar, în clipa cînd să-și spună: „Sînt fericit, mă încălzesc...”, trece cineva și-l stri-vește sub talpă. Tu înțelegi ceva din toate astea, Costantis?

Costantis avea acasă doi copii; ce putea să înțe-leagă el din toate astea? Se ridică în picioare.

— Mă duc să-l văd pe Ianacos, zise și plecă.

în peștera pe care o transformase în chiler. Ianacos măsura untdelemnul și făina ce-i mai rămăsese; provizia de vin se terminase încă de acum câteva zile.

244

— Mai e pentru două, cel mult pentru trei zile, mormăia el. Dacă ne mai ține pînă marți 1 După aceea războiul, și pe urmă om vedea ce-o mai fi! Viața e o boală care se lecuiește mereu; așa că, atîta vreme cît trăiesc, atîta vreme cît mai pot să-mi spun că sînt în viață, și știu că și Iusufachi trăiește, eu, unul, nu-mi pierd nădejdea; va veni o zi cînd ne vom întîlni iar. Moartea însă n-are nici un leac I

— Noroc, Ianacos! rosti cineva în spatele lui. Ce-i cu tine, măi? Nu mai cobori de loc în sat... Ianacos întoarse capul.

— Noroc, Costantis! răspunse cu voioșie. Ba cobor destul de des în sat, dar tu n-ai cum să mă vezi, că e întuneric de-ți bagi degetele în ochi cînd vin. Și-i povesti, rîzînd, cum a fost de două ori în sat, ca un lup, și cum a sărit zidurile.

— Uite, spuse în încheiere, rodul hoției noastre se apropie de sfîrșit; dar gazul e neatins, colo, în colț; așteaptă să-și facă datoria.

— Ce datorie? întrebă Costantis îngrijorat.

— Să se aprindă, Costantis. Nu asta-i datoria lui?

Altfel, de ce l-a mai lăsat Dumnezeu pe lume?  
Se gindi o clipă, apoi se lovi cu mîna de frunte.  
— Bine c-ai venit 1 Dumnezeu mi te-a trimis. Vrei să-mi faci un bine? Azi e duminică; poimîine, marți, ai putea să-mi iei măgărușul de la blestematul de Ladas? Spune-i că ai nevoie de el; dacă îi plătești, zgripturoiul o să ți-l dea fără multă vorbă. Ia-l și ține-l la tine. Pricepi? N-aș vrea să-l pun în primejdiexde a-i pîrli nici măcar un perișor. La tine va fi în siguranță.  
— Ai de gînd să dai foc casei lui moș Ladas? exclamă Costantis cutremurîndu-se.  
— Dar despre ce alta vorbim de cînd ai venit aici? Nu asta-i datoria gazului? Dumnezeu, știe el ce face.

245

I

— Cîntărește bine lucrurile, Ianacos. Să nu-ți găsești beleaua 1  
— Am cîntărit și-am răscîntărit, Costantis; și mi-a ieșit totul la tanc, ca la comandă. I-am spus și pro-rocului Ilie, călărașului Ilie al nostru, cum îi zice popa; s-a învoit și el.  
Costantis se scărpină în cap. ;  
— Nu prea picep ce vrei să spui, zise el.  
— Nu pricepi, fiindcă tu ai cafenea, ai nevastă și



copii, nu rabzi de foame și, de bine-de rău, o scoți la capăt cu trebușoarele tale... La urma-urmei, de ce-ai pricepe? Nu ți-ar sluji la nimic. Te-ai deprins să-ți îndoi șira spinării. Dar, Costantis, cel ce n-are nimic, nu-și încovoiaie șira spinării; ăsta-i tot secretul... Marți o să coborâm în sat. Și ce-o vrea Dumnezeu \

— Sînt cu inima lîngă voi, Ianacos! zise Costantis după o clipă de tăcere, oftînd. Adesea stăm și vorbim despre voi, eu, cu Antonis și cu burtosul de Dimitros, Cu ce vă putem fi de folos?

— Du-te și-l întreabă pe părintele Fotis; el o să-ți spună. Eu nu-ți cer decît un lucru: marți, măgărușul să fie la tine... Și bagă de seamă, nenorocitele, să-ți ții gura: să nu care cumva să-ți scape vreo vorbuliță!

Duminica trecu. Veni ziua de luni; spre amiază începu să cadă o zăpadă mărunță. Vîrful muntelui se albi, prorocul se înfășură în zeghea lui albă. Zăpada se îngrămădea prin scobiturile stîncilor. Corbii se lăsau spre cîmpie, înfometați. Cerul era de un roșu-închis, ca arama.

Încovoiat de dimineată asupra buturugii de stejar, cu toate fibrele ființei sale încordate, Manolios tăia, scobeia, cioplea de zor; tot sufletul îi era concentrat în cuțitașul de oțel; se lupta cu bucata de lemn,

străduindu-se să scoată la lumină chipul lui Hristos îngropat în adâncul ființei lui. Imaginea sfântă stătea nemișcată înăuntrul lui, așa cum o văzuse ieri noapte în vis, cu o înfățișare aspră, îndurerată, mânioasă; o cicatrice adâncă îi brăzda fruntea, drept la mijloc, mustața îi cădea peste gură, sprâncenele îi erau încruntate de indignare și durere.

Manolios se lupta din zorii zilei să dea lemnului o înfățișare aidoma cu aceea din sufletul său; tăia cu repeziciune, așchiile săreau în dreapta și-n stînga... Abia cînd se lăsă seara, chipul sfînt sclipi în lumina palidă a iernii; țîșni deodată din buturuga de stejar și în aceeași clipă se pierdu din mintea lui Manolios, ca și cum ar fi coborît din vis și s-ar fi statornicit în lemn.

Tocmai atunci intră Mihelis, cu un pas ușor, cu o expresie de deznădejde; privi buturuga cioplită și se dădu un pas îndărăt.

— Al cui e chipul ăsta? strigă el. E răzvrătirea!

— Nu, e Hristos, răspunse Manolios, ștergîndu-și fruntea acoperită de sudoare. '

— Atunci ce deosebire e între el și răzvrătire?

— Nici una, răspunse Manolios.

Se făcu noapte. Acum ninge cu fulgi mari, încet, liniștit. Jos, la poalele muntelui, cîmpia dispăruse. Cerul apăsa văzduhul și se îmbina cu pămîntul.

Manolios aprinse opaițul cu ulei, luă vechea imagine a lui Hristos, pe care o cioplise mai demult într-o bucată de soc, și o puse lângă cea nouă.

—<- Ce deosebire! murmură Mihelis oftând. E același?

— Același. Mai înainte era bJînd, răbdător, îndurător; acum e mîniat. Ești în stare să pricepi ceva, Mihelis?

Mihelis tăcu o clipă, înainte de a răspunde i

— Altădată, nu; dar acum înțeleg...

Și căzu din nou în muțenia lui.

Mărți dimineața nici nu se făcuse ziuă bine, cînd toți sarachinioții erau în picioare. Vîrfurile muntelui erau acoperite de zăpadă; prorocul dormea încă sub mantia lui groasă. Dar prima lucire a aurorii atinse piscul, care căpătă o culoare trandafirie, și prorocul se trezi. Părintele Fotis adună poporul.

— Fiii mei, zise el, astăzi se va hotărî soarta noastră. Am răbdat cît am putut, acum am ajuns la marginea prăpastiei. Încă puțină răbdare, și ne vom rostogoli în fundul genunii, mai întîi copiii, apoi bărbații, și pe urmă femeile. Avem de ales: într-o parte moartea, în cealaltă parte lupta pentru viață. Am ales lupta. Ne-am înțeles?

— Da, părinte, ne-am înțeles!

— Am întrebat straja care stă de veghe deasupra

capetelor noastre, pe călărașul Ilie: asta e și vrerea lui. Mi-am întrebat inima; și ea spune la fel. Ceea ce vom face astăzi, nu o vom face orbește, ci cu ochii bine deschiși, cu mintea limpede, ca niște oameni liberi. Ne vom duce să cerem ceea ce ni se cuvine; nu vrem milă, ci dreptate! Jos, la câmpie, avem livezile, ogoarele și viile noastre; avem măslini și case; cerem să ne fie date! Nu vrem să intrăm în pământurile altora; vrem să muncim pământurile noastre, ca să trăim. Nu sîntem o hoardă de jegmănitori, sîntem o ceată de prigoniți, victimele nedreptății, și nu vrem să mai fim lăsați la voia întîmplării. N-o să lovim noi cei dintîi, dar dacă vom fi loviți, vom dovedi că avem și noi brațe. Dumnezeu ne-a dat și nouă brațe, vom lovi și noi. Ce poate să facă dreptatea, cum poate să triumfe ea într-o lume nedreaptă și necinstită dacă nu e înarmată? Vom înarma, deci, dreptatea; ceilalți nu înarmează oare nedreptatea?

Vom arăta astăzi că și cîntecul are brațe să se bată -u ele- Hristos nu este numai miel; este și leu. Și ca leu va păși el astăzi alături de noi. Manolios i-a cioplit chipul; iată-l! Acesta e Hristosul care va păși în fruntea noastră, care va fi conducătorul nostru! Preotul ridică deasupra capului său chipul cel mîniat. În lumina dimineții, figura lui Hristos se înalță amenințătoare deasupra mulțimii. În ultimul

minut, Manolios vopsise cu roșu rana din mijlocul frunții. În felul acesta, Hristos apărea în ochii mulțimii amețite ca un luptător dintr-o epocă îndepărtată, care fusese rănit cândva, în timpurile de demult, și care acum se pregătea din nou de luptă.

— Iată conducătorul nostru! strigă popa. Ridicați brațele, salutați-l!

Se întoarse spre Luca, purtătorul prapurului.

— Luca, înfige chipul acesta sfânt în vârful lăncii de la. prapur, să meargă în fruntea noastră, să ne croiască drumul! Și acum, treceți la locurile voastre! S-a făcut ziuă. Înainte! în cap, Luca, cu prapurul; după el, bărbații înarmați; la coadă, femeile și copiii, cu praștiile!

Trupa se rîndui în ordine de bătaie. Toată lumea se închină. Părintele Fotis luă icoana prorocului Ilie în brațe; Manolios trecu în față, cu oamenii lui; Ianacos îi urma, cu bidonul de gaz la subsuoară. Mihelis privea mulțimea din vârful unei stînci.

— Eu nu vă întovărășesc, părinte, îi spusese preotului Fotis. Mie mi-s brațele tăiate.

Privea mulțimea pornind la drum, zdrențăroasă, mai toată desculță, numai câțiva cu picioarele înfășurate în hîrșii de oaie sau în fîșii de saci, toți cu obrajii scofîlciți, cu pomeții și bărbiile ascuțite, cu ochii înfundați în orbite, ca în fundul unor găuri negre. Le era foame și frig; se duceau să se în-

călzească... Nu urau pe nimeni; voiau doar să\se încălzească și să mănânce, ca să nu moară...  
Ilanacos lăsă o clipă bidonul la pământ și își frecă una de alta mâinile înghețate.

— Hei, băieți, strigă el, nu cântăm ceva? Așa se merge la praznic, cu gura cusută? Un cântec de vi-tejie, o manea, un tropar, ce vreți voi. Dar să cântăm, frr-ar al ciorilor, să ne mai încălzim oleacă! Ca la un semn, toate piepturile se umflară, toate gurile se deschiseră. Îmbărbătată de părintele Fotis, întreaga trupă intona, cu voce tare, străvechiul cântec de război pe care-l cântau strămoșii de odinioară, atunci când porneau să izgonească barbarii:  
Miluiește, Doamne, poporul tău și hinecuvintează moștenirea ta, biruință asupra barbarilor dăruin-du-ne...

La ceasul acela, licovrisioții începeau să se trezească din somn și să se întindă în paturi. Era un ger de cră-pau pietrele; la munte ninsese. Gospodarii nu se îndurau să se ridice din aștemuturile lor calde. În ajun, fiecare își tăiasse porcul, îl pîrlise, îl spălase, îl spintecase și-l dăduse, proaspăt și curat, pe mina femeilor și a fetelor. Acum era rîndul lor să toace carnea, să umple cîraații, să facă piftie, să pună mușchii la

sare, să afume șuncile, să topească osînza și s-o toarne în oale și în chiupuri.

Gospodinele se sculară deci înaintea bărbaților în dimineața aceea. Își sumeseră mînele, aprinseră focuri mari sub căldările de aramă și se apucară, cu noaptea-n cap, să piseze piper și chimion pentru a da mai mult gust cîrnaților, sau să stoarcă lămîi și naramze pentru a le pune în piftie. Pînă una-alta,. porcul, gras, spăiat și răzuit bine, aștepta în tindă, atîrnat în cîrlig, cu capul în jos.

În seara din ajun, aga, care auzise toată ziua guîțatul porcilor căroră li se tăia beregata, îi spusese Martei:

— Să nu te prind că-mi aduci porc în casă, să mă spurci! Ptiu! Hulpavilor, nu vă e rușine să mîncăți

251

carne spurcată de porc, să frigeți cîrjiați și să împuțiți aerul cu mirosul lor 1

Agăi îi lăsa gura apă după cîrnați; îi plăceau mai mult ca orice, căci mergeau de minune cu rachiul, în fiecare an, cocoșată, șireată, îi aducea cîte un cîrnat proaspăt, dar avea grijă să-i spună că e din carne de cămilă. Aga știa el ce știa, dar făcea pe prostul. Mîncă și se lingea pe degete, rămînînd totodată în bună rînduială și cu legea Profetului. Nu voia să recunoască nici măcar în sinea lui că această carne

atît de gustoasă era de porc; în fiecare an, la Ignat, o chema pe bătrîna cocoșată și-i spunea cu încredințare:

— Să nu te prind, Marto, că-mi aduci porc în casă, să mă spurci!

Prin asta voia să spună: „Du-te și cumpără, ca pentru tine, niscaiva cîrnați, și dă-mi-i la masă, spurcîndu-mi că-s de cămilă”.

— Fii pe pace, agă, nu-ți face sînge rău 1 răspundea cocoșată, fără să schițeze nici cel mai mic zîmbet. Anul ăsta am să-ți cumpăr și mai mulți cîrnați de cămilă. Că doar trebuie să mănînce și Braimachi, nu?...

În acest timp, zdrențăroșii cu burta goală coborau în goană de pe munte. La un moment dat, Ianacos se întoarse către cei din jurul lui,

— Ce ziceți, fraților, popa a ales bine ziua, nu-i așa? Astăzi porcii stau atîrnați în cărlige, gata să intre la cuptor; gospodinele au aprins focurile și pregătesc cele de cuviință, ca să sature nițel mațele săracilor 1 Oare zgripturoiul de Ladas s-o fi îndurat să taie și el vreun porc?

Dar însoțitorii lui Ianacos, însuflețiți de cumplitul tropar de război, nu răspunseră. Ajunseră la poalele muntelui, intrau în cîmpie. Satul se întindea în fața

lor, acoperit de zăpadă; din toate hornurile ieșea



fum. Nările flămînzilor începură să freamăte; sorbeau cu plăcere și cu poftă mirosul cărnii puse la fiert pentru piftie. Femeile se gîndeau la căminurile lor distruse, își aminteau truda la care erau supuse «i ele într-o zi ca asta, și oftau.

Înainte de a ajunge la puțul sfîntului Vasile, părintele Fotis se opri și făcu semn că vrea să vorbească.

— Fiii mei, strigă el, fiți gata! Vom merge mai întîi la batrînul Patriarheas, ca să ne întărim cu ce-om găsi acolo. Dacă poarta va fi închisă, o vom sparge; casa e a noastră, așa că vom intra de-a dreptul în ea. Pe urmă, ne vom împrăștia prin grădinile, prin viile și ogoarele noastre, să le luăm în stăpînire... Să dea Dumnezeu să nu ne atace! Dar dacă ne vor ataca, vom ataca și noi; e război; nu cerem decît ceea ce ni se cuvine; Dumnezeu o să ne ierte! Satul s-a trezit din somn; zăresc niște oameni care se strîng grămadă; aud clopotul de la biserică sunînd. Fiți gata! Înainte, cu toții!

Într-adevăr, clopotul de la biserică dăgănea de zgu-duia cerul, răscolind tot satul. Uriașul Panaiotaros nu închisese ochii toată noaptea; el, pasămite, presimțise ceva. În zori, se suise în ceardacul agăi, cu privirile ațintite spre munte, și nu trecu mult pînă zări, prin lumina tulbure a dimineții, cîrdul de oameni ce coborau de pe Sarachina... Se repezi pe scară, sărind cîte trei trepte deodată, străbătu piața în goană,

intră în clopotnița bisericii, apucă frînghia și începu s-o tragă cu turbare, ca să dea alarma.

În aceeași clipă, baba Madalenia, care se dusesese să-și umple ulciorul cu apă la puțul sfîntului Vasile, zări în depărtare turma desculților și o rupse la goană înapoi, chelălăind:

— Vin! Vin afurisiții! Puneți mîna pe puști!

253

Sătenii fură zgîlțuiți în somnul lor dulce de dangătele clopotului; în același timp, în urechi le răsunară țipetele babei Madalenia. Săriră din paturi, își aruncară cîte un așternut pe umeri, dădură buzna pe porți și se îndreptară în fugă spre biserică. Gospodinele uitară și de piftie, și de caltaboși, ieșiră în pragul ușilor sau scoaseră capetele pe ferestre, cu părul dezmățat, și strigară după bărbații care alergau la vale:

— Ce se întîmplă? De ce bate clopotul?

Dar nimeni n-avea timp să răspundă; toată lumea fugea.

Popa Grigoris sosise printre primii la biserică. Se opri în fața ușii, cu pletele desfăcute, gîfîind, și strigă:

— Puneți mîna pe arme, fiii mei! Vin bolșevicii!

Coboară de pe Sarachina; să nu-i lăsăm să intre în sat! Duceți-vă la casele voastre și luați-vă puștile! Cu toții la puțul sfîntului Vasile!

Apoi se întoarse către Panaiotaros, care trăgea ca un turbat de funia clopotului.

— Panaiotaros, du-te de-l scoală pe agă 1 Spune-i să încalece pe iapă și să vină în galop la puțul siintului Vasile. Bolșevicii au pornit de pe Sarachina! învățătorul sosi cu sufletul la gură; își uitase ochelarii acasă și se poticnea la fiecare pas; era galben ca ceara de groază.

— Nu luați puștile! striga el din toate puterile. Arii să le vorbesc eu; o să-i iau cu binișorul! Sînt frați de-ai noștri; să nu înecăm satul în sânge!

— Vezi-ți de treburile tale, învățătorule! răgi popa ca scos din fire. Nici un binișor! A sosit ceasul să-i stîrpim! Pe dușman, fiii mei! La arme, fraților 1 Moarte zdrențăroșilor!

Spiritele se aprinseră. Sătenii alergară pe la casele lor, se înarmară cu ghioage, pistoale, coase; mulți luară cuțitele cu care tăiaseră în ajun porcii. Apoi se  
254

adunară clin nou, popa Grigoris se puse în fruntea lor și toată gloata porni cu pași iuți spre puț.

Urișul Panaiotaros îi ajunse din urmă, alergînd cît putea, și trecu lîngă popa Grigoris; învîrtea cîte un pistol în fiecare mînă și trăgea mereu în aer.

.— Pe ei, băieți 1 Să-i jupuim de vii!

Aga se trezi din somn în bubuitul împușcăturilor.

Bătu cu bastonul în dușumea; Marta apăru îndată sus.

— Ciumo! Ce-i cu împușcăturile astea?

— Bolșevicii au năvălit în sat, agă!

— Care bolșevici, cocoșato? Vorbește limpede, bre! Ția din Rusia?

— Nu, agă, ăia de pe Sarachina. Ar fi bine să încaleci iapa și să te duci să...

Aga o întrerupse cu un hohot de râs; îi era somn; se întoarse pe partea cealaltă, cu fața spre Braimachi, mormăind:

— Când or să vină din Rusia, atunci să mă trezești. Acum, du-te dracului!

Vazînd că licovrisioții înaintau în pas de atac, ca niște apucați, părintele Fotis se desprinsese din turma sa și păși de unul singur, fără arme, cu icoana pro-rocului Ilie în brațe.

— Fraților, strigă el, vreau să vă spun o vorbă.

Opriți-vă! în numele lui Hristos, ascultați-mă! Să nu facem vărsare de sânge!

Cele două tabere dușmane se opriră. Părintele Fotis mai înainta cîteva pași.

— Ție, părinte Grigoris, am să-ți spun o vorbă, Apropie-te!

— Ce vrei, popă nelegiuit? răspunse părintele Grigoris înaintînd. Iată-mă!

Cei doi popi se opriră unul în fața celuilalt, între

cele două tabere. Unul era înalt, gras, plesnind de  
255

sănătate ca un taur; celălalt era numai piele și oase; avea obrazii scofâlciți și picioarele slăbănoage; semăna cu o mîrtoagă leșinată, bolnavă de răpciugă, — Părinte, zise preotul Fotis cu voce tare, ca să fie auzit de toată lumea, e un mare păcat să ne aruncăm frații în război; sîngele vărsat se va abate asupra capetelor noastre, al meu și al tău... Vreau să-ți spun o vorbă, părinte; ascultă! Ascultați și voi, fraților! Lăsați armele jos, nu începeți lupta, așteptați. Noi, cei doi popi, părintele Grigoris și cu mine, ne vom bate aici, în fața voastră, fără arme, ca șefi ai celor două tabere. Și vom face un jurămînt: dacă părintele Grigoris m-o trînti și m-o pune cu amîndoi umerii la pămînt, atunci lîoi toți ne vom întoarce pașnici, cu niîinile goale, pe Sarachina; dacă eu îl voi trînti pe părintele Grigoris și-l voi pune cu amîndoi umerii la pămînt, atunci vom lua în stăpînire pămînturile pe care Mihelis Patriarheas le-a donat obștii noastre. Întru acestea, Dumnezeu va fi judecător între noi doi.

Acest discurs fu întru totul pe placul licovrisioților; se uitară la fața jigărită a popii Fotis, la brațele și picioarele lui de lăcustă, și strigară rînjind:  
— Ei, părinte Grigoris, e destul să sufli o dată,

ca să-l dobori la pământ!

Sarachinioții însă înlemniră.

— Nu, nu, părinte! strigă Luca. Nu așa. Cel mai viteaz dintre ei să iasă din rînd și să vină să se lupte cu mine! Să vedem care-i mai tare. Să vină Panaio-taros, care o face pe grozavul și se fudulește cu pistoalele și cu fesul lui turcesc! Să vină să se măsoare cu mine dacă are curaj!

Dădu prapurul să-l țină vecinul lui și își suflecă mînele.

— Vin, trădătorule, vin, bolșevicule! mugi Panaio-taros. Iată-mă, nemernicule! Piftie te fac!

256

Sări un pas înainte, învîrtind pistoalele în mîini.

Dar popa Grigoris strigă:

—. Stați! Lăsați-ne pe noi să ne măsurăm! Răspund la provocarea ta, popă nelegiuit! Jur în fața lui Dumnezeu: dacă te pun cu umerii la pământ, atunci șterge-o, cărăbănește-te de aici. Dacă mă pui tu cu umerii la pământ, atunci ia-ți averea pe care v-a dat-o zăludul de Mihelis. Îi chem pe Dumnezeu să coboare din cer și să fie judecător!

— în numele Tatălui, al Fiului și ai sfîntului Duh, rosti părintele Fotis, făcîndu-și cruce.

Se întoarse către unul dintr-ai săi și-i făcu semn să vină să ia icoana prorocului. Apoi își scoase anteriul

zdrențuit, îl strînse cu grijă și-l puse pe o piatră. Pe dedesubt avea o cămașă neagră, plină de găuri și niște pantaloni din care curgeau peticele; ținuturile îi erau subțiri ca trestia, slabe de tot și semănau cu niște bețișoare noduroase, pline de răni.

Părintele Grigoris aștepta cu picioarele crăcănate și cu brațele la piept ca adversarul lui să termine pregătirile. Sub sprâncenele-i zbîrlite, ochii îi străluceau de mînie și dispreț; bătea cu talpa în pămînt, ca un cal care dă din copită; era nerăbdător să termine mai iute. Dar cînd îl văzu în fața lui pe părintele Fotis, îmbrăcat în zdrențe, numai oase și piele, cu ochii înfundați în cele două găuri negre, îl trecu un fior rece prin șira spinării, ca și cum dinaintea lui ar fi apărut deodată spectrul morții.

— Fă-ți cruce, părinte, sînt gata! zise cu glas potolit părintele Fotis.

Popa Grigoris își făcu mecanic semnul crucii și așteptă fără să se miște.

— Hai, lăcustă blestemată, îndrăznește și lovește! strigă el pe un ton batjocoritor.

17 — Hristos răstignit a doua oară — voi. II 257

— Gura ta nu știe să rostească decît înjurături, părinte? Cu buzele astea ridică sfinția-ta osanale lui Dumnezeu? Cu mîinile astea ții sfîntul potir?

. — Sînt mîini care vor zdrobi oasele unor nemernici

ca tine 1 ripostă popa Grigoris, repezindu-se spre adversarul lui, eu capul în jos, ca un taur.

Ridică pumnul și lovi cu sete, dar părintele Fotis sări ușor într-o parte, și pumnul căzu în gol; popa Grigoris era cât p-aci să se prăbușească la pământ. Înnebunit de furie, se aruncă din nou asupra părintelui Fotis, îi prinse o bucata din barbă și i-o smulse din rădăcini; părintele Fotis avu însă prilejul să tragă o lovitură cu pumnii lui uscați, dar tari ca oțelul, în burta rotundă a adversarului său; burta răsună ca o tobă și popa Grigoris scoase un muget de durere; ochii i se împăienjeniră, se făcu galben ca ceara. Dar se înzdrăveni repede, îl prinse pe părintele Fotis de mijloc și, lipit de el, începu să-l muște de gât, încercând să-l sugrume. Cei doi adversari se luptau în tăcere; nu se auzea decât popa Grigoris, care mîrîia din cînd în cînd ca o fiară ce-și sfîșie prada, Sarachinioții priveau cu răsufierea tăiată, cu trupurile aplecate înainte, cu gîturile întinse.

— S-a terminat cu părintele nostru! murmură lanacos. Blestematul de țăp o să-l sugrume!

— Nu-ți pierde firea, lanacos! îl muștră Manolios. Nu vezi vă Dumnezeu e deasupra capului său? Nu-și termină Manolios bine vorba, că părintele Fotis își înfipse o mîină în barba lată a popii Grigoris și cu cealaltă mîină îi dădu, cât putu de tare, un pumn drept în gură. Preotul din Licovrisi gemu, se



îndoi din șale și scuiță o pală de sînge amestecată cu bucăți de dinți. Fără să-i lase timp să-și vină în fire, părintele Fotis îl cuprinse de mijloc, îl scutura ca pe un zarzăr, apoi, dintr-o smucitură, îl răsturna

258

peste cap și se prăvăli peste el, cît era celălalt ele Părintele Fotis dădu să se ridice pe jumătate, ca să-și înfigă genunchiul în pieptul învinsului, dar n-avu timp să-și ducă gîndul la îndeplinire: Panaiotaros sărise asupra lui și-l lovea cu pumnii în cap furios.

Atunci Luca sări și el, urmat de Manolios și de Ianacos . Într-o clipită, învălmășeala fu generală. Pietrele zvîrlite cu praștiile șuierau prin văzduh, bîtele vîjîiau, cuțitele sclipeau, gloanțele găureau aerul și carnea. La început, adversarii țipau și se înjurau unii pe alții, dar în curînd nu se mai auziră decît mîrîituri și mugete, ca într-o încăierare de fiare sălbatice.

Costantis, Antonis și grasul Dimitros sosiră și ei, înarmați cu ghioage, și trecură de partea sarachinioților.

— Costantis, strigă Ianacos, ieșind din învălmășeală, ai făcut ce ți-am spus eu?

Costantis îl privi cu nedumerire: ce-i spusese să facă? Nu-și mai aducea aminte.

— Măgărușul meu...

— E în regulă, Ianacos; e la mine acasă.

— Bun! Atunci mă duc! strigă Ianacos, aîergînd să-și ia bidonul cu gaz.

— Pă ei, băieți! striga Luca, învîrtind bîta în dreapta și-n stînga. I-am topit!

Într-adevăr, licovrisioții începeau s-o ia la sănătoasa. La început se retrăgeau pas cu pas, apoi mulți dintre ei o rupeau la fugă și se zăvorau în case... Între timp, sarachinioții îl scoaseră pe părintele Fotis din încăierare, îl întinseră pe pămînt, lîngă puț, și-i spălară rănile; popa avea la cap. o creștătură adîncă, din care curgea o șuviță groasă de sînge.

— Curaj, fraților! strigă Manolios, repezindu-se în vîrtejul luptei.

17\* . 258

I

Smulse un pistol din mîna lui Panaiotaros și începu să tragă în aer, împingînd înapoi, pas cu pas, tabăra licovrisioților în care intrase spaima.

Glasul învățătorului se ridică o clipă deasupra învîlmășelii.

— Stați, fraților! Nu vă ucideți între voi! O să cădem la înțelegere. Sîntem eleni cu toții, sîntem creștini!

Dar fu mimaidecît prins între cele două tabere; și prietenii și dușmanii dădură peste el, îl doborîră la pămînt și-l călcară în picioare. Cineva aruncă în el

cu un pietroi și învățătorul se rostogoli într-o groapă, pierzându-și cunoștința.

Licovrisioții se retraseră pînă în sat. Luca luă celălalt bidon, ce fusese lăsat în grija femeilor, alergă spre casele din apropiere și începu să stropască zidurile cu gaz.

— La treabă, femeilor! Veniți după mine și dați foc! striga Luca, trecînd de la o casă la alta.

Flăcările cuprinseră în c-urînd zidurile, în timp ce. țărani, care se zăvoriseră înăuntru, țipau ca în gaură de șarpe.

Părintele Grigoris fu adus la baba Madaîenia, a cărei casă se afla în apropierea cîmpului de bătaie. Popa zăcea întins, fără să răsufle, în mijlocul curții. Baba își aduse sticlutele ei, se aplecă deasupra lui și începu să-i spele rănile și să i le ungă cu balsam. Popa începu să geamă.

între timp, Manolios dădu buzna pe ulițele satului, urmat de ceata lui; se duseră glonț la locuința bătrânului Patriarheas, sparseră poarta și intrară în casă.

— Să rămînem aici, băieți, să ne întărim! strigă Manolios. Doi dintre voi să se ducă să-l caute pe popă, iar ceilalți intrați ca la voi acasă! Punem stăpînire pe casă. Să fie într-un ceas bun!

Doi oameni porniră în grabă să-l aducă pe părintele Fotis. Gospodinele alergau pe ulițe cu căldări pline cu apă, să stingă focurile. Satul era numai flăcări și funi...

Deodată, se auziră niște strigăte de groază:

— Arde casa lui moș Ladas 1

— I-au spart chiupurile, și untdelemnul curge ca apa! I-au găurit butoaiele, și vinul țîșnește în toate părțile!

— Moș Ladas a ieșit în drum cu baba și plîng amîndoi!

Panaiotaros își pierduse fesul mare roșu, iar Manolios îi smulsese din mînă unul din cele două pistoale. Șelarul alerga pe ulițe ca un nebun, șchiopătînd, trăgînd într-una cu pistolul ce-i mai rămăsese și amenințîndu-] cu moartea pe Manolios, Dar acesta era aplecat deasupra părintelui Fotis, care fusese adus și întins pe patul moale al bătrînului Patriarheas. Femeile îi legară rănile. Popa deschise ochii, își privi oamenii, care stăteau roată în jurul lui, și zîmbi.

— Și-au călcat jurămîntul, spuse el. O să-I pedepsească Dumnezeu! L-am doborât pe părintele Grigoris și l-am pus cu umerii la pămînt; sînt mulțumit.

— Te doare ceva, părinte? îl întrebă Manoîios.

— Firește, Manoîios; mă doare, dar sînt mulțumit.

Dumnezeu a judecat drept. Noi am învins! ,  
în curte se produse o zarvă plină de voioşie. Luca  
şi cei doi însoţitori ai lui se strecurară în casele că-  
rora le dăduseră foc: toate uşile erau deschise, fe-  
meile cărau apă să stingă pîrjolul; cei trei înhăţară  
fiecare câte un porc ce atîrna în cârligele diu tinzi şi  
acum intrau triumfători, cu prăzile pe umeri, în  
eurtea Iui Patriarheas.

261

— Aprindeţi focurile în cuptoare! le strigau îe-  
meilot. Că, slavă Domnului, lemne avem destule aici,  
să mai şi vindem 1 Duceţi-vă îb chiler şi luaţi făină;  
coaceţi plăcinte; îiigeţi carne. Palicarilor li s-a fă-  
cut foame 1

— Sîntem în post, protestă o babă. Nici măcar unt-  
delemnul nu-i lăsat! Nn vă temeţi de Dumnezeu?

— Hai să-l întrebăm pe popă, zise Luca.

— Iau asupra mea acest păcat, răspunse părintele  
Fotis. Mîncăţi, fiii mei!

Sosi şi Ianacos, mînjit de untdelemn de sus pînă  
jos; avea părul de pe cap pîdit.

— Mi-am uşurat ficaţii, fraţilor, strigă el. Acum  
sînt cu inima împăcată. Zgripturoial bătrîn a lăsat pe  
drumuri atîtea văduve şi copii, dar acum l-am arun-  
cat şi eu în uliţă \ . ' —

Se auziră bătăi în poartă. Costantis striga din uliţă:

— Deschideți, deschideți 1 învățătorul a fost ucis. Cineva se duse și trase zăvorul. Costantis, Dirai-tros și Antonis intrară în curte cu mortul pe brațe. Avea capul spart, din care-i curgeau creierii; o falcă îi era zdrobită, iar ochii rămăseseră deschiși, cu privirea pironită și sticloasă.

— L-am găsit într-o groapă, lămuri Costantis. Cele două tabere au trecut cu picioarele peste el.

Toți cei de față, bărbați și femei, se aplecară și sărutară mortul pe frunte.

— A intrat la mijloc între cele două tabere, ca să ne-mpace, și noi l-am omorât... zise Manolios, ștergându-și o lacrimă din ochi.

Aga, întins pe salteaua umplută bine cu lână, asculta împușcăturile de afară, fumîndu-și ciubucul în tihnă și mîngîindu-l pe Braimachi. Acestuia, la mirosul prafului de pușcă, începu să-i fiarbă sîngele în vine. Vru să iasă în uliță, să tragă și el cu pisto-

262

}ul, dar aga îl apucă de un picior și-i opri pe Turculețir! se zbătea să scape, aga îl ținea însă bine.

— Nu fî prost. Braimaehi, îi spunea aga. Lasă-Î ne greci să se omoare între ei. Și așa, noi nu patern stîrpi seminția asta blestemată! De cînd ne luptăm, din tată-n fiu, să-i nimicim? Și ce-am făcut? Nimic! Smulgi tm grec din rădăcină, cresc zece la loc., Dacă

nu se omoară ei între ei, apoi nici draeu nu le mai vine de hae. Aşa că-i las să se sfârtece anii pe alţii, iar când îşi vor?i scos ochii bine, o să încalec pe iapă şi-o să mă duc să fac ordine. Pricepi? îţi spun toate astea pentru ca, dacă vreodată ai să ajungi şi tu agă într-un sat de greci, să ştM cum să te porţi cu ei.

— Lasă-mă să omor măcar câţiva! striga Braimachi foarte aţîţat. Mă furnică prin degete.

— Stai liniştit şi nu te băga, fiindcă se omoară ei singari. Dacă ne amestecăm şi ucidem cîţiva, devle-tal nostru o să intre în bucluc. Vapoarele frîncilor vor veni iar să facă blocadă la Smirna, şi atunci ne-am dus pe copcă! Nicăieri ira-i mai bine ca aci, pe salteaua noastră, dragă Braimachi; afară e frig, nu te las să ieşi. Cocoşată o să ne-aducă miere şi nuci, Bătu din palme; bătrîna Marta sosi în goană. '

??— Ce-i afară, bre Marta?

— Prăpăd, agă! Cei doi popi sînt hărt&niţi rău de tot, şi-au smuls bărbile unul altuia. Panaiotaros a ră-mas fără fes şi eu un genunchi zdrobit. Au pus foc la casa lui moş Ladas, vinul şi untdelemnul curg gîrîă.

Aga izbucni în rîs:

— Aferim, ghiaurilor! Parcă v-aş fi plătit eu să faceţi asta! Bine. Marto, du-te şi adu-ne miere şi nuci!

Apoi se întoarse către Braimachi, care continua sa

se zbată din toate puterile, țipînd că vrea să ia parte  
\*a încăierare.

263

— Stai aci, pehlivane, nu fi zurliu! Nu te băga în treburile grecilor. Seminția asta e o pacoste pe capul lui Allah. Ascultă ce-mi povestea răposatul bunicu-meu, și atunci o să-ți dai seama.

Allah, îmi povestea el, dusesese totul la bun sfîrșit, dar într-o zi, neavînd de lucru, luă puțin foc și niște bălegar și făcu un grec; de îndată ce-și văzu isprava, se căi însă amar: ticălosul acela avea o privire de străpungea și oțelul. Mi-am făcut-o singur 1 murmură Allah. Cum s-o dreg acum?... Să zămislesc un turc ca să-l înjunghie pe grec și lumea să fie liniștită." Luă niște miere și niște praf de pușcă, le plămădi pînă se întăriră bine și făcu turcul. Pe urmă, fără să mai stea pe gînduri, îi asmuți pe turc și pe grec unul împotriva altuia. Ei se luară la trîntă și se luptară de dimineața pînă seara, fără a se dovedi nici unul; dar, cînd se lăsă întunericul, mehenghiul de grec îi puse o piedică turcului, și iată-l pe acesta la pămînt 1 „Ei drăcia dracului, murmură Allah, iar m-am păcălit. Grecul ăsta o să întoarcă lumea pe dos; mi-am pierdut vremea și m-am străduit degeaba. Ce-i de făcut?" Și nu închise ochii toată noaptea; dar dimineața, cînd se sculă, Allah își frecă mîinile: „Am găsit, am



găsit!" zise el vesel. Mai luă o dată puțin foc și bălegar, zămisli încă un grec și-l puse în fața celui dinții. Numaidecât, grecii începură să se ia la trîntă; o piedică ici, o piedica dincoace, un braț răsucit, alt braț răsucit, o șmecherie încoace, o șmecherie încolo... se luptau, cădeau pe jos, se ridicau, se cuprindeau iar, iar cădeau, iar se ridicau și o luau de la început... Și așa se luptă și acum! în felul ăsta, dragă Braimachi, lumea și-a găsit din nou liniștea.

Marta se întoarse, aducînd miere și nuci.

— Marta, deschide ferestrele, porunci aga, să am plăcerea de a le auzi strigătele și împușcăturile; și umple butelcuța de rachiu. După ce vor fi murit atî-

284

ția cîți trebuie, să vii să-mi spui: voi încăleca pe iapă și mă voi duce să fac ordine.

Spre seară, împușcăturile și focurile încetară, zarva se potoli. Țăranii se întoarseră pe la casele lor, unde își spălară rănile, se oblojiră cu alifii, își puseră pahare pe spinări și sorbiră ceai de jaleș. Apoi aprinseră opaițele și își pipăiră toate măduarele, să vadă cu ce s-au ales; ici-colo, cîte o ureche era tăiată, din cîte o gură lipseau cîteva dinți, un deget era ciuntit, un ochi umflat, două sau trei coaste rupte... Totodată, făceau socoteala caselor din sat: multe ferestre arseseră, cîteva porți fuseseră sparte, trei porci tăiați dis-

păruseră, casa lui moș Ladas ardea încă și acum, untdelemnul și vinul se duseseră pe gîrlă, griul se prefăcuse în scrum...

— Și biata Penelopa, femeia lui, care era o sfîntă, ce s-a făcut cu ea? întreba baba Madalenia, care umbla din casă în casă, ungînd rănilor cu alifii, punînd pahare cu sînge și aplicînd plasturi.

— Să zică bogdaproste vecinilor ei care au intrat în casă și au scos-o din gura flăcărilor! Nenorocita, stătea pe un scăunel și țipa, fără a se mișca să iasă afară. Strîngea ciorapul și cîrligele în brațe, și țipa...

— Dar bărbatu-su, găsi-l-ar ciurma, nu s-a repezit în foc s-o scape?

— Ba s-a repezit, zgripturoiul, dar în loc să-și scoată nevasta din foc, și-a înhățat lada cu lire, a sărit în 'uliță și s-a așezat pe ea, plîngînd ca un copil. După puțin, au scos-o și pe Penelopa, au pus-o și pe dînsa pe ladă și — să vezi și să te crucești! — și-a luat numaidecît ciorapul și a început să împletească... Ai dreptate, Madalenia, e o sfîntă!

Baba Madalenia plecă mai departe, tunînd și fulgerînd împotriva spiței bărbătești. Pe drum se deschise o poartă și o mînă de femeie o trase de rochie.

— Hei, tușă Madalenia, nu l-ai văzut pe bărbatu-miu? C-a intrat dracu în el. Cică trăgea cu pistolul c-a întors satul pe dos; ba se mai zice că l-a

omorât pe popa de la Sarachina. Așa o fi, tușă Madalenia?

— Pe bărbatu-tu nu l-am văzut, Garufalia, dar i-am văzut fesul, care zăcea în țărână lângă puțul sfântului Vasile. Capul îi zăcea într-o parte și fesul în alta, sărmană Garufalio 1

— Să-l ia dracu! zise Garufalia, trântind poarta la loc.

Baba începu să meargă fuga-fuga; n-avea timp de pierdut; se ducea grăbită, cu leacurile cele mai de preț, să doftoricească rănila părintelui Grigoris. Popa fusese adus acasă la el și cîteva vecine veniseră la căpătîiul lui, dîndu-i să înghită cafea, limonada și mîncăruri din cele îngăduite în post, ciorbă de tahîn și icre tarama. „Trăbuie să mănânce, spuneau ele, ca să se întremeze”.

— Nu-i nimic, părinte, îi spunea o băbuță flenduroasă, pocîlciță, cu un nas cît toate zilele. N-ai mîncat nimic de azi-dimineată; ți-o fi foame. Toate bolile se nasc din foame. Mănîncă și-o să te înzdrăvenești.

Popa mîncă, stînd în capul oaselor pe pat. Scăpase destul de ieftin; nu-și pierduse decît dinții din față, pe care i-i rupsesse părintele Fotis. De la frunte îi curgea nițel sînge, dar o să vină baba Madalenia cu alifiile ei și totul o să treacă... Durerea începea să-l mai lase, însă inima îi clocotea de mmie.

— A văzut cineva c-am fost trântit la pamînt de blestematul ăla de popă pe care l-am afurisit, lele Persefono? o întrebă cu voce înceată pe băbuța flenduroasă. Fii bună și întoarce-ți puțin nasul încolo: curge pe mine.

286

— Ce tot spui, părinte? Lăcusta aia să te trîntească la pămînt pe dumneata? Doamne iartă-mă, nici să nu-ți treacă prin gînd una ca asta! Nu, părinte, nu te-a văzut nimeni căzînd jos; nimeni!

Dar inima popii nu se liniște. „Totul s-a întîmplat din pricina lui Manolios, pe care l-am blestemat și l-am afurisit! Totul! El i-a sucit capul lui Mihelis, el a băgat-o în mormînt pe Mariori a mea, el a împins hoarda de pe Sarachina să coboare în Licovrisi, el l-a ațîțat pe lanacos să dea foc satului... El e vinovat de tot, numai el, trădătorul, vîndutul! O să-l jupoi de viu!”

Popa se căina și se zvârcolea în pat. Mai înfulecă o farfurie de tarama, apoi bău un pahar zdravăn de vin. „Trebuie să mă întremez, își spunea, trebuie să mănînc mult ca să-mi capăt iar puterile... Mîine o să mă scol și-o să mă duc la agă să-i spun să cheme o armată de nizami, ca să gonească bolșevicii și să facă din nou liniște și dreptate în lume...”

Se deschise ușa; popa întoarse capul.

— Bine c-ai venit, lele Madalenia, zise el. Apropie-te, vreau să-ți spun ceva la ureche.

Baba se apropie, se aplecă spre el.

— Dă-le afară pe vecinele astea, îi șopti popa. închide poarta cu zăvorul în urma lor și taie-mi o găină.

## XXI

li

i,

A doua zi dimineăta, când se trezi din somn<sup>1</sup>, aga trase cu urechea: nu se mai auzeau nici împușcături, nici strigăte; era o tăcere desăvârșită. Această liniște îl puse pe gânduri.

„Ce, ghiaurii au ostenit? își spuse el. De ce dracu nu se mai omoară?”

O chemă pe Marta.

— Ce s-a întâmplat, bre Marta? Nu se mai omoară?

— Nu, agă, s-au potolit. Dar răzvrățiții au intrat în casa boierului Patriarheas și nu vor să mai plece; zice că-i a lor. Iar bietul învățător a fost ucis.

— Ucis! strigă aga, bucurându-se. Aferim, asta-mi place! S-a zis cu unul! Popii ce fac?

— Ei au șapte suflete, agă, ca pisicile. Și-au spart capetele, și-au smuls bărbile, dar se țin tari, nu mor.

— Asta-i rău, murmură aga. Dar răbdare, o să le

vină rîndul la zavera următoare. Du-te și pune șaua pe iapă!

Cocoșată dădu să iasă din casă, cînd aga o strigă din urmă •.

— Hoașco, unde-i Braimachi? Mi-a scăpat din mîină taman cînd se făcea ziuă.

268

— A fost Pelaghia aici, agă; era întuneric cînd a venit, căteaua!

— S-o ia naiba! Tot nu-i ajunge? Iar el; \u sa săturat încă de ea? Zamparagiul! E tînăr, sărăcuțul, nu știe încă să deosebească raiul lui Allah de fericirea lui Adam... Hai, du-te și pune șaua pe iapă i Părintele Fotis se deșteptase și el de cu noapte. Toate mădularele îl usturau, dar strîngea din dinți și tăcea, stăpînindu-și durerea. Îl chemă pe Manolios.

— Manolios, îi spuse, trebuie să ne grăbim; n-avem timp de pierdut. Împarte oamenii în mai multe cete și duceți-vă să luați în stăpînire grădinile, viile și măslinii noștri. Faceți cîte un bordei pe fiecare poșidic și întăriți-vă bine acolo; așa, nimeni n-o să ne mai poată goni. Eu rămîn aici cu cîțiva inși. Du-te, și Dumnezeu să v-ajute!

— Te mai doare ceva, părinte?

— Ei și ce-i, dragă Manolios, dacă mă doare sau nu mă doare? Acum avem alte treburi mai mari; nu

te îngriji de mine! Du-te, adună oamenii și plecați repede. Mai mult ca sigur că aga are să se amestece în daravera asta, Manolios ieși din casă și coborî în curte. Învățătorul zăcea încă întins pe pietriș în mijlocul ogrăzii. Pleoapele îi erau înțepenite și nu mai puteau fi închise; ochii, care nu mai vedeau nimic, priveau sticloși la cer. Femeile tăiaseră rămurele de laur și-i înveliseră trupul cu ele. Cîteva babe, st'nd pe vine în jurul mortului, îl boceau încet, mai mult scîncind, fără prea mult alean. O mamă îi pusese în mîiniîe încrucișate pe piept un smoc de busuioc, să fie de sufletul fiului ei, mort de curînd; fusese elevul lui Hagi Nicôis, și învățătorul ținuse mult la băiat. Manolios strînse oamenii și-i împărți în trei grupuri. Luară bîtele, armele și proviziile pe care le puteau

269

duce cu ei. Deschiseră poarta și ieșiră; un grup trebuia să ocupe grădinile bătrînului Patriarheas, altul via, iar al treilea livezile cu măslini. Satul dormea încă; toate ulițele erau pustii. Casa lui moș Ladas fumega și acum. Pe cîmp zăpada se topise și cerul era senin; vîrfurile sfîntului Ilie, învăluit de nea, strălucea în lunjina dimineții. Paracliserul auzi tropot de pași. Deschise fereastra și, văzînd bejenarii trecînd pe drum, înțelese numai-

decît despre ce este vorba. Se îmbracă la repezeală și se duse, cu o bucurie răzbunătoare, la părintele Grigoris, să-i spună cum stau lucrurile.

— Am să ți-l pun pe jar cît e el de popă ! murmură paracliserul, rînjind. Ar fi trebuit ca el să fie paracliser, iar eu mitropolit, dar soarta e oarbă!

Urcă ulița în goană. La trecerea lui, cîteva porți se crăpară cu sfială; cocoșii începeau să cînte. Paracliserul ajunsese acasă la preot, împinse ușa și intră în casă. Popa Grigoris stătea întins în pat și privea zorile pe fereastră. Aseară, baba Madalenia îi întinsese pe frunte o alifie galbenă, groasă, ca să-i închidă rana, și-i înfășurase capul cu o fîșie de pînză neagră. Barba popii se rărise și, în dreapta, sub obraz, lipsea o bucată bună din ea; jumătate din mustață, tot în partea dreaptă, îi fusese de asemenea smulsă din rădăcini. Boierosul popă se întorsese din luptă jumulit, otînjit, x cu blana ciufulită, ca un cotoi năbădăios.

Dar acum nu mai simțea nici o durere, nu-i mai era rușine de nimic. N-avea decît un singur gînd în cap: să-l jupoaie de viu pe Manolios. Nu se mulțumea că-l afurisise și-l gonise din sat; voia să-și sature bine setea de sînge. În el se treziră instinctele amorțite de antropofag, pornirile întunecate din primele ere ale omenirii. Ah, de-ar putea să-l trîntească la pămînt, să-l calce în picioare, să-i sfîșie beregata cu dinții, să sugă tot sîngele din el! înăuntrul lui se zvîrcolea și



urla lupul din vremurile străvechi. Iubirea de aproape, milostenia creștină, teama de Dumnezeu, raiul și iadul, totul dispăruse din inima părintelui Grigoris; în pustiul acesta sălbatic nu mai dăinuia decât lupul din el.

Paracliserul se apropie de pat, plescăind din limbă și înghițind în sec. Căuta să răsucească vorbele cât mai bine, pentru a le înfige cât mai adânc în inima popii, dar în același timp o făcea pe prostul, dînd a înțelege ca-i împărtășește durerea,

— Părinte, începu cu un glas de-o fățarnică mîhnire, să mă ierți... Dar corăbiile mari sînt zguduite de furtuni mari! Sfinția-ta e o corabie mare, părinte; de aceea valurile te izbesc din toate părțile...

— Nu umbla cu mafazuri, iezuitule! se zborși popa. Lasă, că te cunosc eu! Ai năzuit — ce neobrăzare! — să te faci mitropolit, și fiindcă n-ai izbutit, verși din tine numai fiere... Nu te mai ascunde după deget, vorbește! Ce se mai petrece acolo?

Paracliserul simți eă-l năpădește furia, dar se stăpîni. Își arunca veninul picătură cu picătură.

— Părintele Fotis n-a pățit nimic, zise cu o voce miorlăită. E mai teafăr ca oricînd.

— Mai departe, iezuitule! Altceva vrei să-mi spui; hai, varsă-ți fierea!

— Sarachinioții au pornit cu noaptea-n cap să pună

stăpînire pe proprietățile lui Patriarheas; i-am văzut cu ochii mei. Am pierdut partida, părinte!

- — Să te ia dracu i Mai departe!

—? Tot satul se prăpădește de rîs și vorbește — ce ticăloșie! — că, cică, părintele Fotis te-a trîntit la pămînt; se spune că ai măturat praful cu spinarea...

— Vino mai încoa' puțin, nemernicule!

Dar paracliserul, temîndu-se de pumnul greu al popii, se retrase de-a-ndăratelea, pas cu pas, pînă în colțul odăii.

271

— Dar ce-i și mai rău...

— Și mai rău? Spune, mișelule 1 Vorbește repede 1 Văd că-mi vrei moartea!

— Ce-i și mai rău, părinte... Dar, curaj 1 Toți sîntem muritori, toți o să murim odată și odată...

Popa înhață tabachera de bronz și-o aruncă în capul paracliserului; dar acesta se feri într-o parte, și tabachera se izbi de ușă, iar tutunul mărunt din ea se împrăștie, tot, pe podea.

— Vorbește, că de nu, mă scol din pat și-ți trag o chelfăneală să mă ții minte... Ce e mai rău?

— Cum, nu știi, părinte? Ah, tocmai eu să-ți aduc o veste ca asta! Mi se rupe inima în mine, părinte... Fratele dumitale...

Popa ajunse la capătul răbdării. Dintr-o smuctură

a picioarelor aruncă așternutul de pe el, sări pe dușumea și se repezi la paracliser, care abia avu timp să se retragă în dosul mesei și al celor două scaune, unde se simțea la adăpost, și de unde-i aruncă pe un ton plângăreț:

— A fost ucis!

— Cine? răgi popa, a cărui rană se deschise și începu să sîngereze iar. Cine l-a ucis?

— Nu știu, părinte. De unde vrei să știu? Pare-se că a fost găsit într-o groapă cu capul zdrobit. Cineva a aruncat cu un pietroi în el și i-a făcut țeasta zob... Acum e țeapăn și zace întins în curtea lui Patriarheas...

— Nu bănuiești pe nimeni, Haralambis? în sinea ta, cam nu vezi cine-ar fi acela?

— Ce să-ți spun, părinte? Pe nimeni... Dar, cu toate că... Adică...

— Dar... Adică... Hai, adu-ți aminte. Ești un om cu glagore; trebuie că știi tu ceva...

Popa se apropie, dădu la o parte masa și scaunele și puse ușor mîna pe umărul paracliserului.

272

ta— Știi tu ce știi; iar altfel nu poate fi. Crez! că e...?

—Eh, s-ar zice ca am zant ceva... Dar mi vreau să intru în păcat...

— Nu te teme de iad, Haralambis! Eu sînt lingă tine doar; vorbește fără frică... Și eu m-am ghidit îa el Satana! L-ai văzut, așadar! L-ai văzut cu ochii tăi"!

Dosădiui paracliser tăcea. Se temea de popă; se temea însă și de iad; își pierdu capul cu totul.

Popa îl scutură cu putere, spunîndu-i:

— Ai să mărturisești, nu-i așa? Ajută-mă, știi cît de mult țin eu la tine. Ajută-mă să mă îmbrac, să mă duc la agă, să răzbun sîngele vărsat.. Așadar, l-ai văzut cu ochii tăi, da?

— Ce vrei să-ți spun, părinte? S-ar zice că l-am văzut... S-ar zice că nu l-am văzut...

Popa ridică pumnul mînios; paracliserul se făcu mic cît un purice.

—? L-ai văzut! De ce-l tăinuiești? L-ai văzut, înîșelule!

Paracliserul ridică ochii în sus, văzu pumnul mare\* amenințător deasupra capului său și îngărmă:

— Părinte, lasă-mă să-mi adun gîndurile, dacă vrei să-mi aduc aminte.

— Bine, aștept!

„Am spus că l-am văzut, ehibzui în sinea lui paracliserul. Dar pe cine? N-am spus pe cine. În felul ăsta, nu dau năpasta pe nimeni. Așa că nu e nici o primejdie să spun că l-am văzut!"

Gîndul acesta îi luă o piatră de pe inimă. Zisa

tare:

— Da, părinte, l-am văzut! Acum ini-aduc aminte. L-am văzut eu ochii mei, jur, în clipa când sfinția-ta erai trîntit la pămînt și când părintele Potis își înfipse genunchiul în...

18 — Hristos răstignit a doua oară — voi. H  
273

— Bine, bine, nu despre asta e vorba; lasă asta!

Âjută-mă să mă îmbrac, ți-ara mai spus o dată. Noroc eă l-ai văzut! Antihristul! Nici nu știi ce mare serviciu faci creștinătății...

Paracliserul nu mai putea de bucurie; luă izmenele, ciorapii și anteriorul și începu să-l îmbrace pe burduhănosul popă. Îl încălță, îi puse potcapul pe cap și îl împinse grăbit spre ușă.

— Hai cu mine la agă, îi zise popa. Mai încet, nu așa repede, zurbagiule!... Pe urmă, să te duci să spui că mortul trebuie dus la biserică.

Aga tocmai se pregătea să încalece pe iapă. Văzîndu-l pe părintele Grigoris venind cu pași mărunți, tîrșîiți, cu capul oblojit, plin de sînge, izbucni în rîs.

— Ce să-ți spun, bine îți stă, popo! Cine te-a hiritisit așa?

— Dreptate, agă! Răzbunare! strigă popa, întinzînd amîndouă brațele spre el. Manolios! El a asmuțit toată Sarachina, el a dat foc satului, el mi-a spart

capul, el l-a ucis pe fratele meu, învățătorul! Am martori! Tu ai puterea în mână și reprezinți Turcia aici la Licovrisi, agă! Vin la tine cu brațele întinse și-ți cer să faci dreptate, să ne răzbuni! Dă-mi-l pe Manolios pe mîna mea, să-l judec eu; tot satul îl cere într-un glas.

— Iavaș-iavaș, nu zbiera așa, bre popo! Mi-ai spart urechile! Stai colea jos; Marta o să-ți facă o cafeluță să-ți vii în fire. Nu-i nici un bucluc. Sînteți greci, aveți căpățîni de greci, le ciocniți una de alta și se sparg, ca ouăle. Bine că-i numai atît!

— Agă, dă-mi-l pe Manolios', strigă popa din nou, sprijinindu-se de zid să nu cadă.

Marta se repezi cu un scaun, ajutîndu-l să se așeza. Aga se încinse cu seleaful, își vîrî pistoalele de arginl în el, își aruncă gîrbaciul pe umăr.

274

Se descinse poarta. Ia. curte intră un bătrînel încovoiat, sfrijit, eu părul și barba pe jumătate arse, cu obrazii și mîinile pline de răni, din care curgea sînge., Străbătu curtea șchiopătînd și se aruncă la picioarele»

Indurare, aga! striga el.

.— Ei, tu parcă ai fi bătrînul Ladas? zise aga» împungîndu-l cu vîrful piciorului. Ce-i cu mutra asta? Unde-ai găsit-o?

— Mi-au dat foc la casă, agă! Mi-au spart chiupu-

rile și boloboacele; mi-au ars lăzile, hainele, inima din mine!

— Cine, oborîtule?

— Manolios! Manolios! Bolșevicul!

— Avem martori, agă! strigă la rîndul lui popa.

L-a văzut paracliserul... L-am văzut și eu!

— Arde-l, agă! Arde-l, așa cum m-a ars și el pe mine! se rugă Ladas plîngînd. Să facem un rug în mijlocul pieței, să-l ungem pe bandit cu catran și să-i dăm foc!

Aga se scarpină în cap și scuipă la pămînt fără nici un chef.

— Iar buclucuri, iar dara veri... murmură. Lua-v-ar dracu de greci!

Umbla în sus și-n jos prin curte, plesnind din bici; cu fiecare plesnitură a biciului, mînia răvășită îi creștea și mai mult.

— Pe legea lui Mohamed, mugi el, am să vă înhaț pe toți, unul după altul, popi, fruntași, bolșevici, și-am să vă spînzur de picioare!

Auzi iar poarta scîrțîind și se întoarce să vadă cine-i. Era Panaiotaros, care intra în curte șchiopătînd, cu capul gol, cu un singur pistol la cingătoare, cu hainele rupte, murdare de sînge și de noroi; fața îi era umflată și plină de vînătăi. Aga nu-și putu stăpîni risul.

- Carnaxi! exclamă ui. cine mai e și mascaraua asta? Cine ești. bre, un urs jumulit, o cămila ruoasa, sau Panaiotaros?

Panaiotaros se rezemă de perete, nenorocit; scoase «n mormăit greu, dar nu răspunse nimic. Oemincmul fl dSS Tadt de tare, că abia se mai ținea pe p.ooare; e Xa în jos, încet, si deodată se prăbuși m panunt Aga privi pe rînd spre cei trei musafiri ce-i cazura pe cap atît de dimineată. Popa, încovoiat pe scaun, femei° și mueea; mîna îi tremura tare și-și varsase toS cafeaua din ceașcă pe anterior. Batnnul Ladas. ghemuit la pămînt, cu ochii înroșiți, semăna cu un Ce de casă care bolește; își mișca mereu capul Sat % închidea si deschidea tară încetare buzele, S o -în^anie ronțăitoare. Panaiotaros nu mai era decît un mototol de noroi și de zdrențe din care ?eau la iveală două picioare lungi;i o țata mare, ?— Ha, ha! hohoti aga, uitați-vă la corăbiile astea împotmolite, la bairacurile astea ciuruite, la generalii ăștia care s-au scăpat pe ei! Pe legea mea, ăștia mi-s grecii)! Mi-au adus ciuma în curte I Hei, Marta, adu o otreapă să-i curățăm!

i Popa se simți atins în amorul propriu; ridică fața. — Agă, zise, nu uita că ești dator să dai se - veală devletuîui. Avem aici o Satană plătită de " să distrugă satul... Să distrugă Turcia! Nu 1 j



rile cu ușurință, nu rkV; ridică pumnul și  
-•?--"??•' id lupul intră în ti;  
olios... Lasă-l pe n '  
iot satul o să Kf  
să ceară să r?  
..ui Dunmez:1  
Ce face oricine a tune  
omoară! Dă-mi-l pe  
tră: tu nu te-ameste-:  
dată sub " 'stra ta  
Vocea po; !ai e vos  
-•ova  
cru-  
-te!  
? îl  
,oas-  
n  
poporului  
dreptate S  
li aga satului nostru; e

Aga începu să chibzuiască adîne, „La urma-urmei,  
riu-i°o afacere rea să ucizi un grec. Unul mai puțin  
înseamnă orișicum un câștig... Mai ales că eu nici nu  
tnă bag... Ia să stăm și să judecăm nițel."  
— Ce mai stai în cumpănă, agă? strigă la rîndul  
lui Panaiotaros. L-am văzut cu ochii mei cum l-a

omorât pe învățător cu un pietroi. L-am văzut cum i-a dat bidonul cu gaz lui Ianacos și l-am auzit spunându-i: „Ianacos, dă foc mai întâi la casa agăi; ard Vl pe cîinele ăsta, să liberăm satul de sub turci!”

— Avan! Juri, Panaiotaros? răcni aga. Juri că-i așa?

Panaiotaros își aruncă privirea spre popă; acesta îi făcu un semn din cap.

— Jur, agă!

.— E un bolșevic, agă! întări părintele Grigoris, în» cercînd să se ridice de pe scaun. Scopul lui e să arunce Turcia în aer. Are în spatele lui Moscova, care-L ajută. Dacă-l lăsam să trăiască, prinde cheag și va atrage de partea lui toată lumea t

— Eh. cam născocești, popo! făcu aga, intrat totuși la gînduri.

Popa izbuti să se ridice în picioare; își adună toate puterile și se apropie de agă.

— Născocesc? Dar e limpede ca lumina zilei, agă. Ia adu-ți aminte ce era Manolios la început, și gîndește-te ce este el acum. Era un nenorocit de cioban, argatul lui Patriarheas, un cioflingar, un golan care n-avea nici o oaie și nici o palmă de pămînt. Și uite unde a ajuns în cîteva luni cu sprijinul Moscovei; o fiară! E șef de bandă, ucide, dezbină familiile; l-a adus de la capătul lumii pe popa Fotis cu turma lui de zdrențăroși, a ocupat Sarachina, a întemeiat sub nasul

nostru uri sat nou, un sat de bolșevici! S-a jurat să-ți dea foc la casă, să te omoare, agă, să prade satul și să cheme moscovitul să pună.'stăpînire pe noi... Ți-e în  
277

joc capul, agă: ia seama! Lupul a pătruns în stîna ta; iueide-l!

Aga se afla în mare încurcătură. Pînă acum, privise toată povestea, asta cu un fel de dispreț; o ciorovăială a grecilor, își spunea el; n-au decît să se bată între ei, sa-și scoată ochii pînă n-or mai putea! Dar, poftim, acum e în joc soarta devletului, a Turciei 1 „Dacă las rîma asta să crească, ce-o să se întîmple cu Turcia? Moscovitul va veni s-o blocheze, și atunci m-am dus pe copcă... Țapul de popă are dreptate! Lupul a pătruns în stîna mea; dacă nu-l jupoi eu, mă va jupui el pe mine!"

— Toată gîlceava voastră pe mine nu mă privește, zise cu gla.s tare. Dar văd că nu e vorba numai de o ceartă între voi, grecii; gluma se îngroașă... Plecați de-aici! Sictir! Lăsați-mă singur să-mi storc creierul și să văd ce-i de făcut... Hai, ștergeți-o 1

Înșfacă biciul și începu să-l învîrtească pe deasupra capetelor lor, plesnind din sfîrc, ba nedîndu-se în lă-turi să le șfichiuiasc'ă spinările. Îngroziți, cei trei mu-safiri sg repeziră buluc spre poartă, călcîndu-se unul pe altul, cu capetele îngropate între umeri, goniți din

urmă de şuierăturile biciului. Aga izbi poarta cu piciorul și-o închise în urma lor.

— Marta, adu-mi o butelcă de rachiu! îi strigă slujnicei. Am de luat o hotărîre serioasă!

Părintele Grigoris și Ladas străbătură satul în goană; se duseră și-i spuseră paracliserului să tragă din nou clopotul la biserică, a îngropăciune. Țăranii se strînseră în piață. Veniră și răniții; amărîți că nu le putuseră ține piept zdrențăroșilor, fură rumegați toată noaptea de rușine, iar acum erau furioși și strigau că vor să se răzbune. Popa înainta pînă în mijloci), pieței cu mare sprinteneală; s-ar fi zis că înviase.

278

— Fiii mei, ie grăi el, am fost umiliți și trebuie să ne răzbunăm! I-am vorbit agăi și ne-am înțeles întru totul. Cine e răspunzător de nenorocirile noastre? Manolios, pe care l-am afurisit, el și numai el! Dar a sosit ceasul să i-o plătim. Aga are să-l dea pe mîna noastră, ca să-l judecăm, să-l osîndim, să-i bem sîngele! Haide, în picioare, toți! Strîngeți-vă numaidecît în fața casei agăi, desfaceți-vă hainele să v-arătați rănilile și strigați: „Manolios! Manolios! Dă-ni-l pe Manolios” Atît! Restul mă privește pe mine!

Apoi se îndreptă cu pași repezi spre biserică, se aplecă peste trupul fratelui său, îl sărută pentru ultima oară, îi citi la repezeală cîteva rugăciuni de mort, dar

gmdindu-se tot timpul la altceva. Sătenii ridicară mortul și-l duseră la cimitir. Popa, sprijinindu-se în toiagul său mare, își aminti anii copilăriei și lăsă să-i cadă câteva lacrimi. Învățătorul fu înmormântat în mare grabă, oamenii băură câte un păhărel de rachiu pentru odihna sufletului lui, apoi se împrăștiară. Toți erau grăbiți și nu se gîndeau decît la un singur lucru.

Către amiază, aga, beat turtă, luase hotărîrea. Îi chemă pe Panaiotaros, care aștepta ghemuit afară, în fața porții, ca un cîine bătut.

— Vino încoa', bre gogeamite! Te mai țin picioarele să mergi pe ele?

— Dacă-i vorba de Manoîios, mă țin, răspunse șelarul.

— Te vād cu scăfîrlia goală! Ce-ai făcut cu fesul, ghiaur prostănac?

— L-am uitat ieri, agă, la puțul sfîntului Vasile. Am auzit că l-a găsit baba Madalenia; o să trimit pe cineva să mi-l aducă.

— Caută-ți" fesul, ia doi vlăjgani de ispravă, dacă tu singur nu te simți în stare, și să mi-l aduci pe Manolios aici. Hai, repede!

279

'NI

— Mort, sau viu?

— Viu.

Ghipsofagul nu mai şchiopăta; de bucurie parcă îi crescuseră aripi; porni în goana.

„Ha, ha! ți-a sosit ceasul, Manolios, drăguțule 1 murmură el, freeîndu-șr mîinile mari. Brava ție. Iuda Panaiotaros! I-ai venit de hac!"

Manolios și însoțitorii lui își făcuseră tabăra în livada cea mare a lui Patriarheas de lingă lacul Voidomata, unde își ridicară un bordei. ManoUos îi alesese pe cei care trebuiau să stea de pază. El avea de gînd să se întoarcă în sat, pe înserate, să vadă ce se mai petrece acolo și spre a se sfătui cu părintele Fotis, deoarece auzise bătînd clopotul de la biserică și intrase la griji.

îndată după-arniază  
aducă ultimele vești.

— Părintele Grigoris

Străbate toate ulițele, cu  
;u Costantis, alergînd să  
pornit să ațîțe iar lumea.

xil legat, și îndeamnă să-

tenii să se strîngă în fața casei agăi și să strige: „Dăni-l pe Manolios! El e vinovatul!" Sînt hotărîți să pună gheara pe tine, Manolios, și să te judece, cum s-ar zice, ca hoț, ca ucigaș, ca incendiator, ca bolșevic... Te scot vinovat de tot ce s-a întîmplat,..\_ Ascunde-te, întoare-te

la Sarachina, fugi cit mai departe; ți-e viața în pri-

mejdie. Au turbat toți!

— Locul meu e aici, alături de frații mei,  
și ei m primejdie, raspi  
să fug, Costantis? Ge  
î-ai văzut?

— Ianacos a venit c!  
în livada cea mare de c  
lui. Părintele Fotis e r  
se scoale și-o să se ducă  
se Manolios. Cun a  
ceilalți tova  
care sînt  
putea

'?: luat măgai  
:ii, unde s-a  
bine; spune  
agă. Zice c  
'ns

ș g  
călău crud, însă nu e om râu,-și-o să rt  
să

? - cur-  
nască ilrep-

280

iniile noastre... Dar cu mă tem, Manoliw; popa s-a  
jurat să te scoată numai pe tine vinovat și să-ți tacă de

petrecanie.

— E bine dacă toate învinuirile v idea asupra, mea și mă vor ucide, Costantis! Dup popa își va vărsa ura pe mine, se va potoli, și-o: lase în pace pe prietenii noștri... Tocmai asta vreau ,i c-u. L,a toate învinuirile voi răspunde da. Da, eu am hirat. și nimeni d

p  
altul; da, eu am ucis; da, eu am pus  
bl V

da, sînt  
p  
bolșevic. Voi mărturisi tot ce-or vrea ei, ea .să scape mulțimea... O să mă duc singur să mă pred.ni agăi. Costantis făcu ochii mari. Manolios se transfigurase; fața Ini strălucea ca soarele; crescuse parcă și ir1 ai mult, și?e înălța printre pomii livez" ca o coloană de lumină. Costantis clipea des din pi ;e.

— Manolios, zise el, nu mă simt îi -se să-ți dau nici un sfat. Sufletul meu se mărgîneșt.;mai "la Costantis cu familia lui și cel mult cu încă vreo cîțiva prieteni; nu merge mai departe. Al tău cuprinde un norod întreg. Eu tremur numai gîndindu~mă la tot ce se pregătește, pe cînd tu alergi să întînrpini primejdia cu bucurie. Ceea ce pentru mine e spaimă, pentru tine e nădejde. Tu ai voința și puterea să calci pe urmele lui Hristos. Fă așa cum te luminează Dumnezeu, dra-



'TnI meu Manolios...

— Să mergem, zise Manolios, mdreptîndu~se spre arta livezii. '

Costantis înclină capul și-l urmă. Înaintau agale pe :ea lacului. Cenți, era senin; era. una din acele ? iarnă cn -văzduhul cristalin. A^'i lacului Voi- i avea r<;e de un verde-î 'iteva trestii <"• ogli l;u în pînza ••?• ' din iată, o ?a- îr :: picior și ] :e, netulbu- - doua zburau fără un zgomot, >r din aripi, cu pici de pîntec, <i ddîncimile lacului: le ca iotiiiie.

281

\'!\>f.....

Manolios își roti ochii încet pe deasupra lacului și a copacilor desfrunziți, care-l înconjurau scăldați în lumină; apoi își ridică privirea spre Sarachina, învăluită într-o umbră de un violet-închis^ și spre bisericuța îm-brobodită de zăpadă din vârful ei ca un străjer sfînt; pe urmă și-o coborî spre cîmpie, admirînd livezile și lunca măslinilor. Moșmonii dăduseră în floare; lămîile străluceau în frunzișul pomilor; un migdal presimțea că se apropie primăvara: mugurii lui se umflaseră și se pregăteau să plesnească.

— Ce frumoasă-i lumea... zise Manolios zîmbind, „Și mai frumos încă e uneori sufletul omului", gîndi

Costantis, dar păstră pentru el această reflexie.  
Porniră spre sat. Clopotul bisericii continua să sune ca de îngropăciune; de departe se auzea un vuiet surd de strigăte omenești, amestecate cu lătrături de crini; doi sau trei cocoși cîntau cu înfocare.

— O să se schimbe vremea, zise Manolios. Auzi cum cîntă cocoșii...

Dar Costantis își ținea buzele strînse; se temea că, dacă va, deschide gura, o să izbucnească în hohote de plîns. Cu ochii pironiți în pămînt, pășea în urma lui Manolios.

Cînd se apropiară de puțul sfîntului Vasile, dintr-un tufiș sări deodată Panaiotaros, însoțit de alte două matahale; toți trei aveau cîte o măciucă în mînă, iar șelarul era cu fesul roșu al fostului seiz pe cap, Costantis încremeni. „Au să-l prindă”, își spuse el. Ar fi vrut s-o rupă la fugă, dar îi fu rușine și rămase pe loc, tremurînd.

Panaiotaros făcu semn oamenilor lui să se oprească, în timp ce el înainta, singur, cît mai semeț, căutînd să ascundă că mergea' șoldîu.

— Unde te duci, mă afurisituîe? răcni la Manolios, cu pumnul lui uriaș ridicat în sus.

282

— Mă duc la agă, Panaiotaros. Nu te mînia degeaba. Am aflat că m-a chemat și mă duc să mă

predau.

Panaiotaros rămase cu gura căscată; își lăsă mâna în jos.

— Nu ți-e frică, mă? rosti el. Nu ți-e frică de agă, de popă, de oamenii din sat? Ce soi de om ești tu, mă?

— Unul care mi se teme de moarte, Panaiotaros, și căruia nu i-e frică de nimeni. Asta-i toată taina... Haide!

— Ia-o înainte, să nu care cumva să-mi scapi. Te urmez.

Se întoarse către cele două matahale.

— Voi vedeți-vă de treabă! Acum mă descurc singur. Ștergeți-o! Și tu, Costantis, secătură, șterge-o și tu!

Costantis nu știa ce să facă; se uită la Manolios.

?— Du-te, dragă Costantis, îi spuse acesta. Intoarce-te acasă, la copiii tăi. Pe mine lasă-mă.

Panaiotaros și Majiolios rămaseră singuri. Merșeră o 'bucată de drum fără să spună nici unul nimic; apoi, într-un târziu, Manolios rupse tăcerea, spunând cu un glas blînd, potolit:

— Panaiotaros, mă urăști așadar atît de mult, că-mi dorești moartea? Ce ți-arn făcut eu?

— Nu-mi vorbi cu vocea asta, se răsti Panaiotaros. Mi-ai zdrobit inima!

Imaginea văduvei îi reveni îh minte, cu rîsul ei cris-

talin, cu buzele roșii, eu dinții strălucind de albeață, cu părul auriu ca mierea, cu dulceața din zvîrcolirile trupului ei, noaptea... Îi dădură lacrimi în ochi; oftă adînc; toate măruntaiele din el se răvășiră.

— După ce-o să mori tu, Manoîios, zise cu hotărîre, o să mă omor și eu. Nu trăiesc decît ca să te ucid. Pe  
283

urma, nu mai am ce face cu viața. Un glonte în cap, și mă duc dracului.

Intrară în sat. Clopotul suna mereu. Din piață se ridicau strigăte de indignare, aprige și puternice; pesemne că toți țărani se strînseseră în fața reședinței agăi.

— Ce țipă așa? întrebă Manolios, oprindu-se o

— Ai s-auzi acum, afurisitule! Umblă mai iute în clipă să asculte.

Strigătele se auzeau din ce în ce mai limpezi, Manolios începu să distingă vorbele, să înțeleagă ce vor.

Schiță un zîmbet amar și grăbi pasul. „Vin... Vin...

Nu mai țipați!" murmură mai mult pentru sine.

Cînd îl văzu apărînd în piață, mulțimea se repezi furioasă spre el; dar Panaiotaros trecu în fața lui, desfăcîndu-și brațele.

— Să nu-l atingă nimeni! răcni el. E al meu! Aveți nițică răbdare!

— Hoțiile! Ucigașule! Bolșevieule! urla mulțimea,

care se repezea să-l sfâșie în bucăți.

Părintele Grigoris veni în fugă, turbat de mîrrie,

— Ucideți-l! Moarte afurisitului!

Dar tocmai atunci se deschise poarta de la reședința &găi. Panaiotaros îi dădu un picior în spate lui Manolios și intrară amîndoi în curte.

Aga stătea turcește pe-o pernă în odaia lui; bea rachiu și privea cărbunii încinși din talgerul de aramă.

În casă era bine, plăcut; aerul era îmbîcsit de duhoarea rachiuului și a mirosului de cîrnați; aga închidea ochii încet; se simțea fericit. Din timp în timp, auzea mulțimea adunată afară, care striga: „Manolios!

Dă-ni-l pe Manolios! Moarte lui!", și surîdea a nepăsare.

284

„Ce neam al dracului! gîndea aga. Ce mehenghii, ce pezevenghi, ce diavoli! Corb la corb nu-și scoate ochii, dar grec la grec își smulge nu numai ochii din cap, ci și sprîncenele, și nasul, și dinții! Azi vor cu orice chip pielea acestui nenorocit de Manolios... Ce le-o fi făcut oare? E un agiamiu, săracul de el, dar nu vatămă pe nimeni. Cu toate astea, îi vor pielea. A, pehlivane, ții s-o faci pe sfîntul? Poftim, ce-ai căutat ai găsit, să te-nveți minte!... Ce-aș putea să fac eu? Dacă-i iau apărarea, îmi aprind paie-n cap. Vreți să-l sfîșiați cu dinții? Fie! Luați-l și potoliți-vă

foamea. Poftă bună! Eu mă spăl pe mâini. Eu îmi beau rachiul meu și mă desfăt cu acești cârnați de cămilă... Îl am pe Braimachi, am gîrbaciul... Altceva nu-mi mai trebuie!"

În cerdac se auziră pașii. Aga înălță capul. Ușa se deschise și intră Panaiotaros, care făcu o temenea pînă la pămînt și se apropie, cu un aer vesel, de agă.

— Am pus mîna pe el, agă. Se aciuase în grădină cu toată mîna lui, vreo douăzeci de gealați înarmați pînă-n li. Oamenii mei, cînd i-au văzut, au sferdit-o. . . ici le-am spus: „Ștergeți-o, fricoșilor!" Și ara în:. -: singur, cu pistolul în mînă, strigînd: „Îndărăt, eroicilor! Eu îs Panaiotaros!" Cînd au auzit „!e meu, au rupt-o la fugă ca iepurii. N-a rîrit-îi 1 Manolios; ce-i al lui e-al lui: n-a fugit îni -îfde ceafă și ti l-am adus!

„Ești un leu, bre! făcu aga zîmbind pe a-i cînită proaspăt. Mi se pare că-mi în-?, dar n-ai fi/ grec dacă n-ai minți... Hai, ?\ să f-irern haz de el!

os:: •;â-l aducă pe Manolios; îl înșfacă; Î51î; un brfnci, îl împinse în odaie. Ma-ise < t, în picioare, în fața agăi, foarte . u braț semeisate la piept, și așteptă.

285

— închide ușa, Panaiotaros, și așteaptă afară! po-

runci aga.

își umplu paharul de rachiu, îl dădu peste cap»  
aruncă în gură o bucată mare de cîrnat și începu să  
mestece încet, fără grabă, cu un aer fericit, privindu-l  
pe Manolios printre gene.

— Ei, Manolios, zise în cele din urmă, mi-ai căzut  
în gheară pentru a, doua oară! De data asta, însă, mă  
tem că n-o să mai scapi... Ți se aruncă în spinare tot  
felul de nelegiuiri, nenorocitule; se zice că ai furat,  
că ai ucis, că ai dat foc satului... E adevărat?

— Adevărat, agă.

Aga încreți din sprincene.

— Ia, seama ce spui! răcni el. Nu începe iar ca rîndul trecut; n-o face pe sfîntul, pe martirul, căci, să știi, o să dai ochii cu dracul. Cum adică, ai furat tu? Ai ucis tu? Ai pus tu foc? Haida de 1 Nu mă duci tu pe mine, Manolios!

— Din păcate, așa e, agă. O fac pe sfîntul. Arăt umil și la locul meu, merg pe drum cu ochii plecați, dar adevărul e că înlăunțiul ființei mele se află un demon!

Strigătele de afară se auzeau și mai întăritate:

— Manolios! Manolios! Moarte lui!

— I-auzi? Țipă să te dau pe mîna lor; n-o să mai scapi viu dacă le intri în gheare. Gîndește-te bine.

— M-am gîndit, agă. Dă-mă pe mîna lor 1 Dar îți cer un lucru: să-i oprești de-a mai chinui și pe alții.

Sarachinioții sînt în dreptul lor; însă prin bună înțelegere nu puteau căpăta, nici o îndreptățire, și atunci m-am dat la silnicii. Eu, numai eu sînt vinovat I Ceilalți sînt oameni cumsecade, liniștiți, cinstiți, muncitori.

— Dar se zice că-s bolșevici. Vor să arunce Turcia în aer!

286

— Nu crede nimic, agă. Sînt săraci; vor să trăiască și ei; a,u nevoie de pămînt ca să-și facă un rost, ca toți ceilalți. Nu cer nimic mai mult.

Aga se luă cu mîinile de cap; odaia începea să se învâртеască în jurul lui.

— Greci blestemați, voi o să mă faceți sa înnebunesc, îl ascult pe unul, are dreptate; îl ascult pe celălalt, are dreptate și el; nu mai pricep nimic... Pe Allah, am să vă spînzur într-o zi pe toți, ca să-mi capăt iar liniștea!

Strigătele se întetiră, și mai întăritate:

— Manolios! Manolios! Moarte lui!

— Să mă ia dracu dacă știu ce să fac... murmură aga. Mi-e milă de tine, nenorocitul, fiindcă ești scrîntit la minte, și sfînt, așa cum ți-am mai spus și data trecută; vrei să acoperi toate nelegiuirile oamenilor, cum își acoperă cloșca ouăle. Mi-e milă de tine, dar, uite, dacă nu le fac pe plac, mă paște primejdia să



intru în bucluc... Și apoi, știu eu dacă nu ești cu adevărat bolșevic?.. Diavolul de popă, care acum ațîță mulțimea să zbiere, e în stare să se ducă pînă la pașa de la Smirna să mă pîrască, și atunci s-a terminat cu mine. Pricepi, Manolios? Ia pune-te în locul meu. Pe Dumnezeuul tău, spune, tu ce-ai face? Nu-i mai bine să te dau pe mina, lor și să-i las să hotărască ce vor cu tine decît să simt și ziua și noaptea satîrul deasupra capului meu? Ce zici? Nu-i așa că am dreptate?

— Ai-dreptate, agă. Dă-mă pe mîna lor!

— Cîine blestemat, nu-mi spune asta cu atîta liniște; mă faci să-mi pierd mintea! Spune-mi, bre, că ești bolșevic! Spune.-mi, să mă înfurii și să te dau pe mîna lor fără să am remușcări, fără să mă mustre cugetul că am aruncat un miel nevinovat în gura lupilor... Pricepi, bre, ce vreau? Vreau să fio împăcat în-

287

lăuntrul meu, și pentru asta am să vă trimit la dracu pe toți, și pe tine și pe ceilalți... Dar nu vreau să-mi încarc sufletul cu moartea unui nevinovat... Ai înțeles? Dacă-mi spui că ești bolșevic, atunci totul e în regulă.

— Sînt bolșevic, agă, zise Manolios. Acum ești mulțumit-? Sînt un om primejdios pentru devletul turcesc; dacă aș putea, l-aș arunca în aer!

— Nu te opri, şaitan afurisit 1 Pe legea mea, zi-i înainte 1 Zi-i tare, ca să mă înfurii!

— Lumea-i mişelnică, nedreaptă şi nemernică, agă. Cei buni mor de foame, iar cei răi mănîncă, beau şi țin în mîna stăpînirea, fără credinţă, fără ruşine şi fără dragoste. Dar nedreptatea nu poate să mai dăinuiască mult! O să străbat toate uliţele, o să ma duc în pieţe, o să mă urc pe case şi-o să strig peste tot: „Vemti, veniţi toţi, voi, cei flămînzi, cei loviţi de nedreptate, voi, oamenii cinstiţi 1 Să ne unim, să dăm foc, să scăpăm pămîntul de mitropoliţi, de stăpîni, de agata!"

— Zi-i, bre Manolios, zi-i înainte! Ai început-o bine! Simt că mă cuprinde furia!

— Aş vrea să am puterea de a propovădui răscoala pe întinsul pămîntului, de a ridica toţi oamenii din lume, albi, negri, galbeni, de a-i strînge într-o singură armată, de neînvins, armata foamei, care să dea năvală în oraşele mari şi pline de putreziciune, în palatele unde domneşte josnicia, în seraiurile desfrîinate din Constantinopol, şi să punem foc la tot! Dar nu sînt decît un biet sărman, necunoscut şi slab, trăind într-un sat pierdut din Anatolia. Glasul meu nu poate fi auzit dincolo de Licovrisi şi de Sarachina, Le strig dar celor din Licovrisi şi de pe Sarachina: „Sculaţi, fraţilor 1 La arme! Pînă cînd o să mai fim robi? Pînă cînd o să ne văicărim, îndoindu-ne şira spinării şi rugîndu~ne: «Sugrumă-mă, agă, ca să faci din mine un

siînt?» înainte, a sosit ceasul răfuiei! Libertate, sau moarte! Nu ni se dă de bunăvoie ceea ce ni se cuvine? Ne vom lua dreptul cu tăișul săbiei! Adunați-vă într-o singură armată, năvăliți în satul ăsta bogat și ticăloșit, ueideți-i pe toți cei care vă înfruntă, ardeți casele zgîrciților ca de-alde Ladas! Casa lui Patriarheas e a voastră: intrați în ea și întăriți-vă între zidurile ei! Și după ce v-ați întărit bine, când v-oți simți în puteri, ieșiți, ..atacați-l pe agă, faceți-l să se eărăbănească de pe pămînturile grecești, izgoniți tiranul pînă la capătul lumii, și mai departe încă..."

Manolios n-apucă să termine. Aga sări în picioare, făcînd spume la grară. Îl înșfacă pe Manoîios de ceafă, îl zgîlțîi cu mînie, îl împinse pe podea, deschise ușa, îl îmbrînd cu piciorul, dîndu-l de-a berbeleacul pe treptele scării; apoi coborî .scara, sărind cîte trei trepte deodată, îl înhață din nou pe Manoîios, îi tîrî pe lespezile din curte pînă la poarta, ce da spre piață și o deschise.

Mulțimea se repezi înainte, dar se opri deodată îngrozită. Aga, galben ca ceara, cu spume la gură, îl ținea pe Manoîios de ceafă: în spatele lor, Panaiotaros rîdea din toată fața-i umflată și plină de vînatăi și făcea semn cu amîndouă mîinile către mulțime să se apropie. Părintele Grigoris înainta cel dintîi și se opri

în fața porții, pregătindu-se să 1 ia pe Majiolios în primire.

Glasul agăi răsună înfundat, răgușit, mai mult mugind:

— Luați-l, ucideți-l, tocați-] cu satirul! Și să vă ia dracul pe toți!

Și-i făcu vînt lui Manoîios în stradă, trîntind cu furie poarta, care se zgudui din toate țiței.

Popa sări asupra lui Manoîios și-l apucă de un umăr, Panaiotaros îi înșfacă de. celălalt. Mulțimea, urlînd, îl înconjură din toate părțile, se năpusti asupra lui, în-

19                    28»

cepu să-l bușească, trîntindu-l și tîrîndu-l spre biserică. Se lăsa noaptea; cîțiva nori groși, negri, întunecau cerul; fulgere slabe și mute se aprindeau și se stingeau în depărtare, către apus.

Manolios, cu alaiul după el, trecuse de platan.

Haita, gîfîind, nerăbdătoare, stăpînită acum de tăcere, îl atinge, îl pipăia, îl adușmănea ațîțată. Paracliserul alergă înainte, scoase de la cingătoare cheia mare a bisericii și deschise amîndouă ușile. Mulțimea intră înăuntru. Trei candelă de argint erau aprinse în fața iconostasului: una în dreptul lui Hristos, alta în dreptul Maicii Domnului și a treia în dreptul sfîntuhii Ioan Botezătorul. Ceilalți mucenici și îngeri zugrăviți pe pereți erau cufundați în întuneric. La lumina candelă

din fața Maicii Domnului, pe ușița care da în altar, se zăreau doar cele două aripi mari ale arhanghelului Mihail și picioarele lui roșii ca niște gheare de potâmbice. În biserică stăruia un miros de luminări și de tămâie.

Părintele Grigoris își înfipse rîna în ceafa lui Manolios, îl țîrî pînă la iconostas, și cu o îmbrîncitură puternică,

îl făcu să cadă în genunchi în fața arhanghelului Mihail. Nerăbdarea pîinii, plăcerea de a nu-și pierde pofta de răzbunare erau așa. de vii, că-l înăbușeau, și din pricina asta nu putuse să vorbească de loc pînă acum... Cuvintele i se ciocneau, i se încălecau, I se fărîmițau în gîtlej; nu izbutea să scoată decît un muget lung și neînțeleș.

Pjanaiotaros îi dădu un ghiont lui Manolios, care, în genunchi, cu capul sus, nemișcat, contempla în tăcere picioarele roșii ale Arhanghelului. Moșneagul Ladas își făcu drum prin mulțime, se apropie de Manolios, rînjind, și-l scuipe. Gloata se înghesuia în spatele lui Manolios și-l privea cu ochi lacomi, așteptînd încordată, cu o bucurie tainică, momentul cînd părintele Grigoris avea să dea semnalul să tabere asupra lui. Sătenii își

290

lingeau buzele, aveau gîturile uscate, limbile lipite de cerul gurii, ca și cum ar fi fost chinuiți de o sete cum-

plită.

Părintele Grigoris intră în altar, își puse patrafirul brodat cu aur, apoi se întoarse și se opri în mijlocul ușilor împărătești, La lumina celor trei cand. ele, fața îi strălucea de o bucurie sălbatică; rana de la frunte i se deschisese iar și barba îi era pătată cu picături de sânge.

Îi făcu un semn lui Panaiotaros; acesta îl apucă pe Ma, noliș de subsuori și îl trase la picioarele popii; mulțimea se apropie și mai mult, ca să vadă cât mai bine tot ce se întâmplă.

— În numele Tatălui și-al Fiului și-al sfântului Duh! rosti preotul cu o voce gravă, ca și cum s-ar pregăti să slujească liturghia.

— Amin! răspunse mulțimea, închinându-se.

— Fiii mei. strigă preotul Grigoris, îngenuncheați cu toții, ca să ne rugăm lui Dumnezeu să coboare în clipa aceasta în biserică și să facă dreptate. Doamne, tu îl vezi aci, la picioarele tale, pe cel ce l-am afurisit și care așteaptă ca sabia ta să cadă asupra lui! A furat, a ucis, a pus foc! A băgat zizania între oameni, a adus cearta în case, a desfăcut logodne, a dezbinat soți de soții, a împins pe fii să-și înfrunte părinții! A ațîțat ceata de cerșetori și de nelegiuiți să ardă și să prade Licovrisi, acest sat binecuvîntat de Dumnezeu... Atîta vreme cât sufletul acesta blestemat va fi în viață, Doamne, credința și cinstea sînt în primejdie; atîta

vreme cît va fi în viață, creștinătatea și elenismul sînfie  
în primejdie. E plătit de moscovit, acel fiu al Satanei,  
ca să șteargă de pe fața pămîntului numele tău!

Ne-am adunat astă-seară aici, în lăcașul tău, Doamne,  
a să facem dreptate. Coboară de acolo de pe boltă,  
totputernicule, rostește osînda și dă mîinilor noastre  
uterea să îndeplinească hotărîrea cea dreaptă I

19\*        ?        29f

Puse eu trufie iji mînie pidoiul pe umerii lui Ma-  
nolios și strigă:

— Am pierdut pe fiica mea și pe fratele meu, și  
vinovatul este el! A dispărut înțelegerea, din sat, și  
vinovatul este el 1 Antihristul moscovit a pătruns în  
Licovrisi, și el este acela care i-a deschis porțile în  
Coastele Saraehinei au fost năpădite de vizuini de  
lupi, și el este acela care a adns haita! Frați creștini,  
e datoria voastră să judecați: vocea poporului e vocea  
lui Dumnezeu 1

Pe măsură ce popa vorbea, îndîrjirea mulțimii creș-  
tea și mai mult. La lumina celor trei candelă se zăreau  
numai ochi care vărsau rînie, dilați încleștați de ură.  
pumni strînși a furie. În umbră, masa de oameni se  
mișca într-o parte și în alta și murmura surd. Panaio-  
tajos, aplecat pe vine; fața lui Manoîios. Îl privea  
în albul ochilor, ca și c s-ar fi temut să nu-i scape:  
la cea mai mică mișcai ;tuia, tresări

sări înșface. Bătrînul 1 hemuit alău.  
își aducea aminte de casa- să, de bolob  
chiupurile sparte, și începe scîneecaseă i  
închisă.

Preotul Crigoris se auk.ca spre Mano!  
așezase liniștit pe treapta altarului, și-i știi  
— Afurisituîe, scoală de acolo, nu pîn;,  
Kidică-l, Panaiotaros, și ține-l să nu cac!S  
nenorociri s-au abătut asupra satului

el, gata  
le șelar.  
?ie și de  
cu gura.

care se

•nil '

la

Ai auzit ce învinuiri y  
ceva, ca să te aoeri?

.....- Nu, n-ai  
o voce senină

— Mărtux'f.

— Mărturisesc

din pricina, mea și

- Mărturisești

292

a pe umerii

l, ai uci



.? b a întâmpi  
„s mea.  
bolșevic?

— Dacă cineva este bolșevic fiindcă nutrește gîncurile pe care le nutresc eu. alunei da, sînt bolșevic, părinte.

Un murmur de indignare făcu să răsune toată biserica, pînă în vîrful catapetesme!, de unde Hristos privea scena de jos. Bătrînuî Ladas sări deodată în picioare, strigînd:

— La moarte! La moarte! Pentru ce să-l mai lăsăm să trăiască? Nu mai avem nevoie de nici un martor! La moarte!

Mulțimea mugi, prinse curaj. Toate brațele se ridicară în sus.

— La moarte! La moarte!

Manolios se smuci din mîinile lui Panaiotaros și coborî treapta altarului; mulțimea se dădu îndărăt. El făcu un pas înainte, eu brațele încrucișate la piept, și spuse:

— Omorîți-mă...

Văzîndu-l că înaintează astfel, fără nici o apărare, foarte liniștit, la lumina candelor care-i încununa capul bălai, mulțimea amuți și se dădu fără să vrea la o parte, făcîndu-i loc să treacă. Lumea era atît de încremenită, îneît, în momentul acela, Manolios ar fi

putut să înainteze nestingherit pînă la uşă şi să fugă, fără ca nimeni să facă cel mai mic gest de a-l prinde. Dar el se opri în mijlocul bisericii, sub Hristos ui de pe boltă,\*şi-şi dezlipi braţele de la piept, întinzîndu-la în lături,

— Omorîţi-mă... repetă cu un glas rugător.

Părintele Grigoris coborî din uşa altarului şi-i făcu semn lui Panaiotaros să-l urmeze. Cu capul înainte, cu gîtul încordat, popa se ţinea după Manolios. cu palmele desfăcute, cu degetele răşchirate, gata să-l înhaţe de ceafă.

— închideţi uşile! striga cu o voce înăbuşită. Închideţi uşile; vrea să fugă î

293

Paracliserul se repezi la uşă, o închise iute, răsuci cheia în broască şi se propti cu spatele în ea.

Strigătul de mînie al popii smulse mulţimea din încremenire; ea fu cuprinsă deodată de teama de a nu-şi vedea prada scăpîndu-i din gheare. II înconjură iar pe Manolios, şi cercul din jurul lui se făcu din ce în ce mai mic. Manolios simţea răsuflările grele şi apăsate lovindu-l în obraji.

O clipă, se simţi slab şi părăsit. Se uită spre uşă: era închisă. Îşi întoarse privirea spre icoanele cu rame de argint, luminate de pîlpîirea candelelor:

Hristos cu obrazii îmbujoraţi surîdea, Maica Domnului

era aplecată numai către fiul ei, Ioan Botezătorul predica în pustiu... Manolios își ridică ochii spre boltă; în umbra de acolo ghici figura severă a lui Hristos, care arunca asupra oamenilor din biserică o privire aspră și nemiloasă. Se uită apoi la mulțimea strânsă în jurul lui; î se păru că zărește prin întuneric numai lame de cuțite, strălucind amenințătoare.

Bătrînul Ladas scheună iarăși, cu vocea lui stridentă:

— La moarte! La moarte!

în clipa aceea, se auziră bătăi puternice în ușă.

Toate capetele se întoarseră într-a.colο; în biserică se făcu o tăcere mormîntală. Afară, cineva striga tare s

— Deschideți! Deschideți!

— E glasul părintelui Fotis! exclamă o voce.

— Și al lui Ianacos! făcu altă voce. Sarachimoțiî vin să ni-l ia.!

Ușa fu zguduită de lovituri; balamalele începură să pîrîie. Afară, zarva produsă de voci de bărbați și femei se întetea. Se auzi limpede glasul părintelui Fotis, care striga:

— Deschideți, ucigașilor! Temeți-vă de urgia Joi Dumnezeu!

294

Părintele Grigoris ridică brațele:

— în numele lui Dumnezeu, iau asupra mea răs-

punderea acestei fapte! strigă el.

Panaiotaros scoase cuțitul și se întoarse către popă,

— Binecuvântează, părinte!

— Ai binecuvîntarea mea, Panaiotaros!

Dar mulțimea se și aruncase asupra lui Manolios.

Sîngele țîșni dintr-o dată, împrôșcînd toate fețele; câteva picături, calde și sărate, săriră chiar pe hiizele părintelui Grigoris.

— Fraților... glăsui Manolios eu o voce stinsă, pierdută.

Nu mai apucă să termine; fusese rostogolit pe lepezi; trupul i se zbătea în spasme. Rămăsese cu brațele întinse, ca un răstignit; sîngele curgea șiroaie, trupul îi era sfîșiat de lovituri de cuțite.

Licovrisioții, întărîtați de mirosul sîngelui, se repeziră la trupul ce abia se mai zvîrcolea; mulți dintre ei se ridicară de jos cu buzele udate de sînge. Bătrînul Ladas își înfipse gura știrbă în ceafa lui Manolios și se străduia din răsputeri să smulgă o bucată de carne, Panaiotaros își șterse cuțitul de chica-i roșcată, își mînji cu sînge fața ciupită de vărsat și strigă:

— Mi-ai nenorocit viața, Manolios; acum ți-am venit și eu de hac! Ochi pentru ochi, dinte pentru dinte! Adio f

Părintele Grigoris se aplecă, își făcu mîna căuș, culese lichidul roșu de pe jos și-l aruncă asupra mulțimii.

—? Sîngele lui să cadă asupra capetelor noastre ale

tuturora!

Oamenii primiră stropii roșii, eutremurându-se.

— Deschideți.! Deschideți, ucigașilor! strigau într-una cei de afară,

Părintele Grigoris îi făcu semn paracliserului; icesta se apropie, bălăbănindu-se.

295

?-- Deschide ușa, îi spuse popa, și vino de spală repede lespezile. Nu uita că ustă-seară, la miezul nopții, e Nașterea Domnului.

Apoi se întoarse către turma sa de credincioși.

— Să ieșim, fraților creștini. Ne-am făcut datoria Dumnezeu e cu noi! Părintele Fotis n-are decât sfi vină acum sa-l ia. și să-l îngroape!

Paracliserul deschise ușa. Din bezu:i de afară dă dură năvală în biserică chipuri răvășii':-, mintoase de bărbați și femei. Se auzi glasul sugrumat al ku Ianacos. care striga:

— Unde-i Manolios? Unde-i Manoiios?

— E-n biserică; du-te și-l ia, răspunse părintele Grigoris. Lăsați-ne să ieșim!

— Dacă l-ați ucis, blestemă părintele Fotis, sîngel< lui să cadă asupra voastră și asupra copiilor voștri!

— E-n biserică, repetă popa Grigoris. Duceți-vă și luați-]! ?

h;

— L-au uc's!;. \*! Ianacos, rep-e înserică, urmat de r•tele Fotis, de C- detonis, bărbierul, <îimitros.

măcelufemei.în ponRa h!!ar. Ianacos se îlocul ' riciiui lui ManoliosUn ți; sfîșit;, - ..snă în întunericul t.. — îolios!i Ian . plin ci><^ . Își îmbrățișa, î:., mîngr .- netei-, uiiind de durere.Cu; in • îiiezuî no-":1'!'să sune cu cijhemîndpentru a c^?a lui î, aprinserătrele seii deschide;;.?::., și crec'II frig. se îv: -tau:? biserică. F-' rece, fără sa.-.e. Ni casa lui P;;ei.

î SC

G S::

1 d.

296

ușile zăvorite; trecătorii auzeau izbucnind înăuntru cîte un glas de bărbat și, din eînd în eînd, eîte o voce slabă- și sfioasă de femeie care bocea încet.

Manolios, întins în patul mare al lui Patriarheas, fusese înfășurat cu un cearceaf rămas din zestrea de mireasă a mamei Iui Mihelis, ca un prunc nou născut învelit în scutece. Prietenii lui, palizi, tăcuți, făceau de veghe lîngă el. Ianacos nu mai putea nici să strige, nici să-și lovească pieptul cu pumnii; cu capul plecat la picioarele lui Manolios, plîngea încet, fără zgomot, ca un copil năpădit de o mare durere. Costantis se duse pe Sarachina să-I caute pe Mihelis. Femeile, îngrămădite într-un colț, cu fețele la perete, jeluiau cu

înfundate.

Păruitele Fotis, cu capul înclinat, privea la lumina opaițului fața potolită, suptă, a lui Manolios; o lovitură de cuțit îi sfîșiasse obrazul de la tîmpla dreaptă pînă la bărbie. Din timp în timp, preotul întindea mîna și-i netezea părul în care se închegase sîngele, apoi cădea iar în meditația Lui adîncă. Cu puțin mai în:?" e, venise bătrîna Marta și-i spusese că aga a tri în taină un ceauș la tîrg pentru a cere un deta-i de spahii și nizami, sub motivul că bolșevicii «eră în sat și că însăși viața iui se află în pri-să vină cu puști, cu tunuri și cai, .H spunea !. Cum o să ne apărăm? Âu să ne ucidă pînă la n de-a ici; nu trebuie să ne nu trebuie să ne descură-igem... Pînă eînd, Doamne, țîie încet, cu dragoste și în-în zadar, dragul meu Ma-f m«remisă preo Ai luat asupra ta toate ne-297

1. T-îfe sâ p.pranenorocinai•• să neînd?se?:âna și:re,, h-..fc©a lui iTi-si;«.?orfficat?  
legiuirile ce ni se aruncau în spinare. Ai spus cu tărie j  
„Eu am prădat, eu am pus foc, eu am ucis!" pentru  
ca noi, ceștilalți, să ne putem bucura în pace de rodul  
acestor ogoare. Dar în zadar... În zadar!  
Părintele Fotis auzi dangătele clopotului, care ves-

teau cu voioșie că s-a născut Hristos și a coborât pe pământ să mîntuiască lumea... Dădu din cap și suspină.

— Și nașterea ta a fost zadarnică, Doamne î  
Aproape două mii de ani au trecut și iată, pînă astăzi, continui să fii mereu răstignit." Cînd vei veni oare pe lume, Doamne, fără să mai fii răstignit și să trăiești în vecii vecilor printre noi?

în zorii zilei, părintele Fotis își rezemă capul pe vergeaua de fier a patului în care se afla Manolios și așipi o clipă. Avu un vis: se făcea că aleargă în jurul unui copac verde și rămuros, după o păsărică galbenă ce părea a fi un canar; goana aceasta începea încă de pe vremea cînd era copil; anii trecea, u; copilul creștea, ajungea om tînr, apoi bărbat matur; părul și mustața, negre ca tăciunele la început, i se albeau încetul cu încetul; îmbătrînea, dar continua, să alerge mereu după păsărică aceea galbenă, care zbura din ramură în ramură cîntînd, fără s-o poată prinde...

Visul acesta nu ținu decît o clipă, dar cînd părintele Fotis tresări și deschise din nou ochii, i se păru că trăise mii și mii de ani și că alergase mii și mii de ani, fără sa obosească, de fiecare dată cu o putere înnoită, după o pasăre sfîntă, ce nu putea fi prinsă și care se-măna cu un canar. Înăuntrul lui însă, părintele Fotis simțea că pasărea aceea galbenă — care aci șuiera a batjocură parcă, aci cînta fermecător, cu ciocul în-



dreptat spre cer — nu era un canar.

— Fie orice, am să mă țin după ea pînă la moarte!

298

Se ridică, își strigă însoțitorii și-i adună pe toți, bărbați și femei, în curtea mare a lui Patriarheas. Cei ce se împrăștiaseră pe ogoare, prin vii și prin livezile cu măslini se întoarseră peste noapte în sat. Curtea se umplu de oameni.

— Fiii mei, strigă preotul, nu vă pierdeți nădejdea! Ceea ce am să vă spun acum e un lucru dureros; dar noi avem grumajii tari, sîntern deprinși cu poverile și o vom îndura și pe asta. Aseară, tiiziu în noapte, cineva mi-a adus vestea că au să vină aici soldați turci să ne izgonească. Să le-o luăm înainte: încărcăți tot ce puteți duce cu voi, și să plecăm. Nici unul dintre noi nu trebuie să cadă în mina turcilor, nici aici în Licovrisi, nici pe Sarachina. N-am mai rămas decît puțini greci pe lume; bine au zis dușmanii noștri, noi sîntem sarea pămîntului! Drept aceea, nu trebuie să pierim, fraților!

— Nu vom pieri, părinte, fii pe pace! strigă Luca, grăbindu-se să ridice prapurul sfîntului Gheorghe. La drum, fraților! Să-l urmărim pe sfîntul Gheorghe; om vedea noi unde ne-o duce drumul cel nou!

Toți se răspîndiră prin casa bogată a lui Patriarheas, și începură să strîngă ce le cădea în mînă. Părintele

Fotis deschise chilerele și făcu împărțeala. Fiecare își primi încărcătura sa cu de-aîe mîncării și îmbrăcăminte. Scoaseră o ușă din perete și-l întinseră pe Manolios pe ea; patru bărba.ți o aburcară pe umerii lor. Bătrînii luară icoanele. Părintele Fotis trecu în fruntea cetei și porniră la drum, cu pas iute, spre Sarachina.

— Vom trece mai întîi pe la Sarachina, grăi părintele Fotis. Îl vom înmormînta pe Manolios, vom dezgropa osemintele strămoșilor noștri și vom porni apoi, mai departe, la drum. Nădejde și îndîrjire, fiii mei!

Nu vom pieri niciodată; vom porni mai departe la drum.

» 299

Cînd ajunseră la puțul sfîntului Vasile, părintele Fotis se opri o clipă pentru a spune:

— Fraților, astăzi a. coborît pe pămînt pruncul divin. Să-l luăm cu noi, căci avem destule marne să-S hrănească. Vă doresc un Crăciun w;sel, fraților! ^

Ianacos era cel din urmă; el înțeia șirul. În timpul nopții se dusesese și-și luase măgărușul, pe cart>-l împovărase cu un samar mai încărcat ca oricînd, și acum mergea pe lîngă el, în tăcere, cu capul pîecat. Din cînd în eînd, totul din jurul lui se întuneca. Ianacos își freca atunci ochii și în lumina palidă a dimineții de iarnă totul strălucea iarăși. Ianacos atinge ușor, drăgăstos, cu mîna, crupa măgărușului; acesta dădea

din coadă, întorcea capul și își privea stăpînul, fără să înțeleagă nimic... Ce-o fi pățit oare stăpînul lui? De ce nu-i vorbește? De ce nu întinde brațul să-l mîngîie pe burtă, pe gît și pe urechi, ca de obicei? Bejenarii începură să urce poteca pietroasă a Sarahinei. Manolios era în capul șirului, întins pe ușa transformată în raclă; după el veneau ceilalți; nimeni nu scotea o vorbă. Văzduhul era limpede și curat; bisericuța prorocului Ilie strălucea sus, în vîrf; la orizont, în depărtare, se zăreau munții, urni cu o culoare trandafirie, alții de un albastru-deschis.

Costantis aștepta în fața peșterilor. Cînd îi văzu, ieși repede înaintea părintelui Fotis și-i spuse:

— Părinte, Mihelis nu vrea să mai coboare din vîrf; a luat o boccea cu rufe, Evanghelia, cosițele lui Mariori și hălăduiește în chilia veche a pustnicului. „Mă simt bine aici, așa mi-a spus. Nu vreau să mai văd nici un om, de-ar fi bun, de-ar fi rău; pe nimeni, Vreau să mă fac pustnic \”

Părintele Fotis îi răspunse, ridicînd capul:

— Poate că are dreptate, Costantis. Să nu-i tulbu\* răjn liniștea. El a apucat pe drumul lui; noi să mer-\* gem pe-al nostru!

300

-??- Dar drumul meu care-i, părinte?

— După ce-l vom înnormmta pe Manolios, întoar-

ce-te la copiii tăi, - Costantis! zise preotul, atingînd eu mîna creștetul devotatului său prieten, ca și cum i-ar fi dat binecuvîntarea.

Îl întinseră pe Manolios pe pămînt, în fața peșterii sfințite. Preotul își puse patrafirul și începu slujba de îngropăciune; în jurul lui, mulțimea cînta troparele. Din timp în timp Ianacos și Costantis izbucneau în plîns. Uneori, glasul preotului se înăbușea; cîntarea se oprea atunci pentru o clipă, apoi mulțimea o începea zar.

Toată lumea se aplecă și sărută mortul. Alături groapa era deschisă; preotul înainta pe marginea ei, spre a rosti cîteva cuvinte de adio; dar gîtul îi era înfundat, nici o vorbă nu-i putea ieși din gură; părintele Fotis începu bocetul. Atunci o bătrînă prinse curaj, se aruncă asupra mortului, își despleti părul albit de ani și-și luă rămas bun de la Manolios, jeluindu-l

Numele tău, flăcăul nostru drag, stă scris pe zăpadă;

Soarele-l topește, apa-l duce din, a noastră-ogradă...

Nurnaidecît, după aceea, părintele Fotis riclică mîna și făcu semn de plecare.

— Cu Dumnezeu înainte! murmură el. Exodul începe de la capăt. Curaj, fiii mei!

Porniră din nou, pe drumul cel fără de sfîrsit, spre răsărit.